

ONOMÀSTICA DEL MORELL. ESTUDI I INVENTARI

Anna Domingo Palau

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi doctoral i la seva utilització ha de respectar els drets de la persona autora. Pot ser utilitzada per a consulta o estudi personal, així com en activitats o materials d'investigació i docència en els termes establerts a l'art. 32 del Text Refós de la Llei de Propietat Intel·lectual (RDL 1/1996). Per altres utilitzacions es requereix l'autorització prèvia i expressa de la persona autora. En qualsevol cas, en la utilització dels seus continguts caldrà indicar de forma clara el nom i cognoms de la persona autora i el títol de la tesi doctoral. No s'autoritza la seva reproducció o altres formes d'explotació efectuades amb finalitats de lucre ni la seva comunicació pública des d'un lloc aliè al servei TDX. Tampoc s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant als continguts de la tesi com als seus resums i índexs.

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis doctoral y su utilización debe respetar los derechos de la persona autora. Puede ser utilizada para consulta o estudio personal, así como en actividades o materiales de investigación y docencia en los términos establecidos en el art. 32 del Texto Refundido de la Ley de Propiedad Intelectual (RDL 1/1996). Para otros usos se requiere la autorización previa y expresa de la persona autora. En cualquier caso, en la utilización de sus contenidos se deberá indicar de forma clara el nombre y apellidos de la persona autora y el título de la tesis doctoral. No se autoriza su reproducción u otras formas de explotación efectuadas con fines lucrativos ni su comunicación pública desde un sitio ajeno al servicio TDR. Tampoco se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al contenido de la tesis como a sus resúmenes e índices.

WARNING. Access to the contents of this doctoral thesis and its use must respect the rights of the author. It can be used for reference or private study, as well as research and learning activities or materials in the terms established by the 32nd article of the Spanish Consolidated Copyright Act (RDL 1/1996). Express and previous authorization of the author is required for any other uses. In any case, when using its content, full name of the author and title of the thesis must be clearly indicated. Reproduction or other forms of for profit use or public communication from outside TDX service is not allowed. Presentation of its content in a window or frame external to TDX (framing) is not authorized either. These rights affect both the content of the thesis and its abstracts and indexes.

ONOMÀSTICA DEL MORELL ESTUDI I INVENTARI

TESI DOCTORAL

Anna Domingo Palau

UNIVERSITAT
ROVIRA i VIRGILI

Anna Domingo Palau

ONOMÀSTICA DEL MORELL. ESTUDI I INVENTARI

TESI DOCTORAL

dirigida pel doctor Pere Navarro Gómez
i pel doctor Albert Turull Rubinat

Departament de Filologia Catalana

UNIVERSITAT ROVIRA i VIRGILI

Tarragona

2023

UNIVERSITAT ROVIRA i VIRGILI

Pere Navarro Gómez, amb DNI 39845957K

Albert Turull Rubinat, amb DNI 40883849S

FEM CONSTAR que aquest treball, titulat "Onomàstica del Morell. Estudi i inventari", que presenta Anna M. Domingo Palau per a l'obtenció del títol de Doctora, ha estat realitzat sota la nostra direcció al Departament de Filologia Catalana d'aquesta Universitat.

Tarragona, 27 d'octubre de 2023

Els directors de la tesi doctoral

**PERE
NAVARRO
GÓMEZ -
DNI
39845957K**

Firmado digitalmente por PERE
NAVARRO GÓMEZ - DNI
39845957K
DN: C=ES, SN=NAVARRO
GÓMEZ, G=PERE,
SERIALNUMBER=IDCES-3984595
7K, CN=PERE NAVARRO GÓMEZ
- DNI 39845957K
Razón: Soy el autor de este
documento
Ubicación: su firma se ubicará aquí
Fecha: 2023-10-28 23:29:41
Foxit Reader Versión: 9.5.0

**Albert Turull
Rubinat - DNI
40883849S
(TCAT)**

Signat digitalment
per Albert Turull
Rubinat - DNI
40883849S (TCAT)
Data: 2023.10.30
08:29:15 +01'00'

AGRAÏMENTS

Als meus pares, que avui estarien molt estarrufats si fossin aquí, per haver donat importància a la meva formació, i haver entès i valorat la meva activitat professional i acadèmica.

Als meus fills, pel temps que els ha robat aquesta tesi, sobretot de petits. I especialment al Pau per haver-me ajudat a fer les taules amb les llistes de paraules més llargues.

A Albert Turull, per haver acceptat dirigir la meva tesi el dia que ell va llegir la seva, sense tenir cap garantia del que en podia sortir, i sobretot pel seu guiatge als primers anys.

A Pere Navarro, per haver-se sumat a la direcció de la tesi i haver-me ajudat amb paciència aquests últims anys a transitar pel complex món de l'onomàstica.

A Joan Anton Rabella, per haver respost tants dubtes com li he plantejat i fer-me gaudir tant amb les seves respostes.

A Ramon Amigó, perquè, malgrat la urgència que sentia per la recollida dels noms, no em va pressionar ni una mica quan les circumstàncies em van fer ajornar la feina *sine die*.

A Montserrat Amigó per l'amistat de tants anys, d'una generositat sense fi.

Als informants, que són l'autèntic tresor en una recerca onomàstica, des del més antic al més recent: Pau Dalmau (Pau de Ribets), Josep Granell (Pep del Bridó), Agustí Domingo (Agustí de cal Po), Josep Catà (Montseny) i Joan Figueras (el Toi). També a Josep M. Valldosera (Valldo) per haver-me descobert a última hora els carrers de Ramon i de Barberà, i el lloc on es trobava el Pou de les Graus.

A Jaume Llambrich per l'orientació i l'ajuda en tot el que fa referència a formats i composició de textos.

A Josep M. Escolà i Pau Sabaté per la seva ajuda amb els textos en llatí.

A Elisabet Chimisanas perquè va convertir màgicament una llista d'excel en l'inventari en word.

A Josep M. Pena per la seva gran ajuda en l'elaboració dels mapes.

Als arxivers Isabel Companys, Josep Estivill, Josep M. T. Grau, Manel Güell, Ricard Ibarra, Isabel Martínez, Núria Montoya, Quim Nolla, Eugeni Perea, Jordi Piqué i Teresa Sans.

A Pilar Riera i Hèctor Mir, estudiosos de Vilallonga i la Pobla de Mafumet, per haver atès de forma tan amatent les meves consultes relacionades amb les seves obres.

A Jordi Ginebra, per tot. Ell ha estat i continua sent l'estímul intel·lectual i humà més viu que he tingut mai, que es manté amb el pas dels anys i confio que serà així fins al final.

TAULA DE CONTINGUTS

I. INTRODUCCIÓ	9
1. Justificació	9
2. Objectius, estructura i procés d'elaboració de la tesi	10
3. Síntesi històrica i geogràfica del Morell	12
4. Síntesi descriptiva del parlar del Morell	16
II. METODOLOGIA	18
1. Metodologia: conceptes i terminologia	18
1.1 El nom propi. Breu síntesi teòrica	18
1.2 El topònim. Concepte	19
1.3 Els constituents del topònim: genèric i específic	20
1.4 Renom i nom de casa: consideracions generals i concrecions en aquesta tesi	21
2. Metodologia: delimitació de l'objecte, treball de camp i fonts	23
2.1 Delimitació de l'objecte de recerca	23
2.2 Treball de camp: criteris de recol·lecció de noms	25
2.3 Treball de camp: l'enquesta oral	27
2.4 Fonts històriques	28
2.5 Fonts bibliogràfiques	29
3. Metodologia: elaboració de l'inventari	31
3.1 Introducció	31
3.2 Estructura de l'inventari. Criteris sobre la inclusió i ordenació d'entrades	32
3.2.1 Ordenació alfabètica	32
3.2.2 Inclusió d'articles: renoms i noms de casa	33
3.2.3 Inclusió d'articles: les partides	33
3.2.4 Inclusió d'articles: unitats amb la paraules <i>sort, quadra, era, olivar, tros</i>	34
3.2.5 Inclusió d'articles: altres puntualitzacions	36
3.3 Estructura i contingut dels articles	36
3.3.1 Entrada	37
3.3.2 Transcripció fonètica	40
3.3.3 Remissions	40
3.3.4 Descripció	43
3.3.5 Extractes documentals	46

4. Metodologia: l'anàlisi filològica	48
III. RESULTATS: INVENTARI ONOMÀSTIC DEL MORELL	51
IV. RESULTATS: ANÀLISI FILOLÒGICA	389
1. Anàlisi semàntica	389
1.1 Criteris generals de l'anàlisi	389
1.1.1 Introducció	389
1.1.2 Propietats del nom propi	390
1.1.3 Els dos grans blocs de l'anàlisi	391
1.1.4 Estructura del primer bloc (amb nom comú fossilitzat semànticament)	
Els tres grups del primer bloc	393
1.1.5 Estructura del primer bloc (amb nom comú fossilitzat semànticament)	
Els camps semàntics	395
1.1.6 Estructura del segon bloc (unitats sense nom comú fossilitzat)	396
1.2 Criteris específics de l'anàlisi	400
1.2.1 Valor primari i valor secundari de les unitats onomàstiques	400
1.2.2 Base semàntica i base onomàstica. Derivacions	402
1.2.3 Representativitat del contingut de les llistes	404
1.2.4 El cas especial de les unitats onomàstiques procedents de topònims	
i altres noms propis	406
1.2.5 Altres criteris i comentaris de detall	407
1.3. Llistes de noms	410
1.3.1 Amb nom comú fossilitzat semànticament	410
1.3.2 Sense nom comú fossilitzat semànticament	427
2. Anàlisi lèxica	436
2.1 Criteris de l'anàlisi	436
2.1.1 Unitats onomàstiques classificades segons el seu origen etimològic	436
2.1.2 Manlleus	439
2.1.3 Mostres lèxiques de la varietat dialectal del Camp de Tarragona	439
2.1.4 Arcaïsmes	440
2.2 Llistes de noms	440
2.2.1 Segons el seu origen etimològic	440
2.2.2 Manlleus	447
2.2.3 Variació dialectal	449
2.2.4 Arcaïsmes	454
3. Anàlisi morfològica	457
3.1 Criteris de l'anàlisi	457
3.2 Gènere i nombre	458

3.2.1	Feminitzacions	458
3.2.2	Masculinitzacions	459
3.2.3	Pluralitzacions	460
3.2.4	Vacil·lació de gènere	461
3.3	L'article	461
3.3.1	Article determinat	461
3.3.2	Article personal	462
3.3.3	Article salat	464
3.4	Altres processos morfològics	464
3.4.1	Incorporació d'altres determinants	464
3.4.2	Sufixació	465
3.4.3	Composició	467
3.4.4	Truncació	468
3.4.5	Lexicalització	468
4.	Anàlisi fonètica	470
4.1	Vocalisme	470
4.1.1	Diftongacions i monoftongacions	470
4.1.2	Neutralització de les vocals en posició àtona	471
4.1.3	Assimilació vocàlica per fonètica sintàctica	471
4.1.4	Dissimilació vocàlica de /o/, / u/ àtones en [ə]	471
4.1.5	Canvi en l'obertura de vocal	472
4.1.6	Desplaçament d'accent	472
4.1.7	Tancament de /e/ - /ɛ/ en [i]	472
4.1.8	Vocalització de la lateral /l/ en sil·laba travada	473
4.2	Consonantisme	473
4.2.1	Manteniment de la labiodental fricativa sonora /v/	473
4.2.2	Africacions en posició inicial i postconsonàntica	473
4.2.3	Dissimilació de líquides	474
4.2.4	Segregació de iod davant de prepalatal fricativa sorda /ʃ/ i sonora /ʒ/	474
4.2.5	No sensibilització de la ròtica final	475
4.2.6	Sensibilització de la dental del grup final - /nt/ per fonètica sintàctica	475
4.2.7	Vacil·lació entre la ròtica bategant [r] i la vibrant [r]	475
4.2.8	Geminació de /g/ en la combinació /gl/	476
4.2.9	Reducció consonàntica del grup /nst/	476
4.2.10	Palatalització de l'alveolar fricativa sorda /s/ precedida de /k/	476
4.2.11	Palatalització de l'alveolar fricativa sorda /s/ precedida de /j/ > [ʃ]	476
4.3	Altres	476
4.3.1	Paragoge	476
4.3.2	Metàtesi	477
4.3.3	Afèresi	477
4.3.4	Doble assimilació vocàlica i consonàntica per acció de la prepalatal sorda /ʃ/	477
4.3.5	Interferències fonètiques	478
4.3.6	Evolucions diverses	478
5.	Anàlisi sintàctica	480
5.1	Criteris de l'anàlisi	480
5.2	Estructures (anàlisi arbòria)	482

5.2.1 Sintagmes nominals	482
5.2.2 Sintagmes preposicionals	489
5.2.3 Oracions lexicalitzades	490
5.3 Quadre d'estructures	491
V. CONCLUSIONS	492
1. Dades generals	492
2. Territori, dialecte i patrimoni en les unitats onomàstiques	493
3. Un nou enfocament de l'anàlisi semàntica?	495
4. Reflexions finals	497
4.1 Sobre el contingut general dels articles	497
4.2 Sobre la necessitat d'aprofundir en els aspectes teòrics de l'onomàstica	498
4.3 Sobre onomàstica i política lingüística	499
VI. FONTS HISTÒRIQUES	502
VII. BIBLIOGRAFIA	512
VIII. MAPES	524
1. Partides del terme municipal del Morell	524
2. Nucli urbà actual del Morell	525
3. Partides del Morell avui urbanitzades	526

I. INTRODUCCIÓ

1. JUSTIFICACIÓ

Totes les llengües que es troben en condicions de fer-ho disposen de repertoris onomàstics i reflexionen al voltant d'aquesta activitat lingüística, i les que no ho fan és perquè es troben en unes circumstàncies prou adverses i no tenen l'opció de dedicar-hi esforços. Això mostra la importància que té conèixer i conservar el patrimoni lingüístic i cultural que és l'onomàstica. Només per això ja es justifica el treball que es desenvolupa al voltant d'aquesta disciplina. No sempre resulta tan evident el valor que es dona a l'onomàstica com el que es dona al patrimoni artístic, per exemple. I per això encara agafa més sentit la dedicació de tantes persones a preservar el que en realitat és un tresor de la llengua, encara que, en ocasions, la consciència que hi ha sobre aquesta qüestió sigui insuficient.

En qualsevol cas, es tracta d'un camp d'estudi lligat a les arrels més profundes de la llengua i de la cultura dels pobles. En aquest sentit té un interès especial divulgar aquesta recerca perquè es relaciona amb la vida quotidiana de les persones: des dels seus mateixos noms fins als noms dels llocs a què està vinculada la seva existència i que, generació rere generació, han anat designant d'una manera o d'una altra en funció de les necessitats que han tingut en cada moment històric. Sovint al nostre país el desenvolupament d'aquesta disciplina ha anat a càrrec de persones que han dut a terme aquesta feina fora de l'acadèmia i no com a resultat d'una dedicació professional, sinó absolutament voluntària, sense que això hagi restat rigor al resultat d'aquest treball: són els «recol·lectors de noms», com li agradava autoanomenar-se al mestre Ramon Amigó. La generositat que es desprèn d'això s'explica només per un amor incondicional a la seva llengua i al seu país.

I, en bona part, el que això revela és que es tracta d'una matèria d'interès potencial per a qualsevol persona, no ja com a estudiosa, sinó com a receptora d'aquesta informació, perquè qualsevol persona que forma part d'una comunitat participa del fet lingüístic i esdevé subjecte i objecte de l'onomàstica. Qualsevol veí d'una localitat es pot sentir interpel·lat per l'estudi onomàstic del seu municipi perquè es tracta de cultura de proximitat: hi trobarà el seu cognom, el seu renom, el nom d'un camí pel qual passeja i potser el d'un tros de terra o una partida que coneix. És infreqüent que l'estudi científic connecti d'una manera tan natural amb persones sense especial vinculació amb el món de la cultura o de la ciència; i això els obre la porta a un patrimoni lingüístic que també és seu: la facilitat per aproximar-s'hi dona un valor afegit a l'estudi de l'onomàstica.

D'una banda, perquè, en el fons, el que es produeix és un fenomen d'identificació que enforteix el sentiment de pertinença, la qual cosa aporta un benestar emocional que reforça l'autoestima col·lectiva del conjunt de la comunitat. I, de l'altra, perquè contribueix activament a la divulgació del coneixement, la qual cosa sempre representa una aportació per a la formació de les persones, i les fa més cultes i més obertes a l'adquisició de nous coneixements. Cosa que, com és sabut, genera individus i comunitats més lliures i capaços de fer front als reptes personals i col·lectius.

En definitiva, hi ha tres elements bàsics que donen sentit als estudis onomàstics: en primer lloc, la preservació del patrimoni lingüístic; en segon lloc, la divulgació d'aquest patrimoni; i, en tercer lloc, la contribució a la presa de consciència del valor que té la llengua per a qualsevol comunitat lingüística, sobretot per entendre la gran importància que té donar-li el tracte que li correspon, que no consisteix en altra cosa que en fer-la servir i aprofitar tots els recursos que ens ofereix.

2. OBJECTIUS, ESTRUCTURA I PROCÉS D'ELABORACIÓ DE LA TESI

L'objectiu d'aquesta tesi és inventariar l'onomàstica del Morell i fer-ne l'estudi filològic, alhora que contribuir als estudis d'onomàstica del domini lingüístic català, i a la presa de consciència en relació amb el valor de l'onomàstica des d'un punt de vista que va més enllà de la seva importància com a patrimoni lingüístic. Més aviat pel valor que té com a patrimoni humà, per la seva relació intrínseca amb els parlants i per la manera com afecta la seva existència i la seva pèrdua a les persones.

De manera especial, la intenció és contribuir a completar els estudis onomàstics del Camp de Tarragona, el territori de la geografia catalana que compta amb més estudis de termes municipals complets. El projecte no escrit de completar l'estudi onomàstic d'aquesta àrea va ser impulsat de manera molt decidida fins al final de la seva vida per Ramon Amigó, fins al punt que es pot parlar de l'Escola onomàstica del Camp de Tarragona. Després d'ell, Pere Navarro ha entomat el repte de continuar la tasca de mantenir viu l'estímul als estudiosos i assessorar les persones que emprenguin aquestes recerques. Una mostra d'això és la direcció de tesis (una de les quals, aquesta) i altres recerques acadèmiques que ha assumit als darrers anys, així com el seguiment dels treballs guardonats amb el premi que porta el nom de Ramon Amigó, instituït l'any 2016 i de caràcter biennal.

La tesi s'estructura en vuit parts. En la introducció (la primera part), a més de la justificació ja feta i l'explicació dels objectius, l'estructura i el procés d'elaboració (que és l'apartat en què ens trobem), s'hi fa una síntesi històrica i geogràfica del Morell, i una síntesi descriptiva del parlar del Morell.

La segona part s'ocupa de la metodologia i se subdivideix en quatre apartats. En el primer es tracten els conceptes de nom propi, topònim, constituents del topònim, i renom i nom de casa; en el segon, es delimita l'objecte de treball, s'explica el treball de camp i les fonts, tant històriques com bibliogràfiques; en el tercer, s'aborda la qüestió de l'elaboració de l'inventari, des de temes com l'ordenació alfabètica fins als criteris d'inclusió d'articles, a més de l'estructura i el contingut d'aquests articles, i en el quart (i últim) s'informa de la manera com s'ha plantejat l'anàlisi filològica de les unitats onomàstiques de l'inventari.

La tercera part de la tesi és el resultat principal de la recerca: l'inventari. Són uns 1.500 articles, dels quals un terç aproximadament són topònims i els altres dos terços es divideixen més o menys a parts iguals entre cognoms i renoms o noms de casa. Són unes 320 pàgines amb informació extreta de la bibliografia de referència, tant de tipus lingüístic (*Diccionari català valencià balear*, *Onomasticon Cataloniae*, etc.), com històric (censos, cartes de població, fogatges, etc.) o de caràcter més generalista

(*Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya, Gran Geografia Comarcal de Catalunya, etc.*), o bé d'altra de centrada en el municipi (estudis històrics sobre el Morell, bàsicament), així com també reculls onomàstics (i alguns estudis històrics) de poblacions veïnes. I també informació extreta de les fonts documentals que ofereixen els diferents arxius on es troba material relacionat amb el municipi (cadastres, amillaments, registres d'hipoteques, etc.).

En la quarta part, es continuen oferint resultats, els de l'anàlisi filològica, des del punt de vista de la semàntica, el lèxic, la fonètica, la morfologia i la sintaxi.

Finalment, les conclusions, el cinquè apartat de la tesi. I la llista de fonts històriques i la bibliografia per completar els sisè i setè apartats. Tanquen la tesi tres mapes: un del terme complet i dos d'urbans (un d'actual i l'altre que correspondria a mitjan segle XX).

El complement cartogràfic és molt útil per situar, com a mínim, l'estructura més bàsica del terme: les grans partides.¹ També resulta molt pràctic disposar d'un plànol dels topònims urbans, que anirà més enllà dels noms que s'han recollit a l'inventari. Tal com s'explica a l'apartat 2.1 del capítol II (Delimitació de l'objecte de recerca), no s'han tingut en compte a l'hora de fer la llista els noms d'aquells espais que pertanyen a l'expansió urbana més recent. Amb tot, he optat per incloure al plànol tots els topònims urbans, inclosos els actuals. Finalment, també m'ha semblat necessari incorporar un tercer mapa amb el detall de l'àrea que envoltava el nucli antic del poble (avui ja urbanitzat) abans de la gran expansió dels anys seixanta del segle passat i també de la que va comportar la instal·lació de la indústria petroquímica, per poder incorporar-hi els noms que designaven aquells espais abans de la seva urbanització. Sent tan propers al poble i havent-se transformat recentment, són àrees de les quals hi ha força més record que d'altres de més allunyades. Per això és important aprofitar que aquesta informació està disponible, perquè el temps l'anirà esborrant del record.

Encara que s'explica amb detall més endavant (apartat 3.3.4 del capítol II), cal advertir en aquesta introducció que la modèstia del resultat que s'intuïa que es podia obtenir d'aquesta recerca va fer recomanable l'intent d'elaboració d'un recull que mirés d'aportar cert valor afegit. M'explicaré: el terme del Morell és de dimensions reduïdes (compta només amb una superfície de 5,92 km²) i presenta un relleu geomorfològic pla, i la documentació que se'n conserva és poc abundant. A més, el terme està molt desfigurat a causa de la instal·lació de la indústria petroquímica, la qual cosa ha fet caure en l'oblit un gran nombre de llocs, juntament amb els seus noms. S'han recollit uns cinc-cents topònims aproximadament i un miler d'antropònims, que es reparteix més o menys a parts iguals entre cognoms i renoms. D'aquí la decisió de procurar incloure la màxima informació possible en cada un dels articles, complementant els continguts més bàsics amb altres dades de tipus històric, etimològic, etc.

Finalment, pel que fa al procés d'elaboració de la tesi, cal fer esment de les vicissituds d'aquesta recerca en particular, sobretot per la incidència que hi pot haver tingut el fet que s'hagi allargat molts més anys dels que seria d'esperar en circumstàncies menys «accidentades».

¹ El mapa del terme complet s'ha elaborat a partir dels plànols topogràfics del cadastre de rústica del municipi (anys 1939 i 1940).

Tot va començar amb l'arribada d'unes fitxes manuscrites (que constituïen una primera llista de topònims del Morell) que Josep M. Recasens havia utilitzat per al buidatge documental previ a la redacció del seu llibre *El Senyoriu de Morell. 1173-1835*, publicat l'any 1985, amb una llista d'uns seixanta topònims. Després d'enllestir la feina, les va fer arribar a Albert Manent, que temps més tard les va donar a Ramon Amigó perquè busqués algú de la zona que pogués tenir interès a emprendre el recull onomàstic del Morell. Així, aquelles fitxes van fer cap al Morell a mitjan de la dècada dels noranta del segle passat, però no adreçades a l'autora d'aquesta tesi, sinó a Jordi Ginebra.

Les fitxes van passar posteriorment de Jordi Ginebra a l'autora d'aquesta tesi, però van quedar en guaret fins que aquesta va iniciar els cursos de doctorat, l'any 1998. Llavors va sentir una mena d'obligació moral d'entomar el repte, ja que era filla del poble i sentia certa inclinació sobretot per qüestions metodològiques relacionades amb els inventaris onomàstics. Una mostra d'això va ser el treball «Aspectes formals de la presentació de la informació en treballs toponímics», defensat el dia 13 de març de 2001 a la Universitat Rovira i Virgili com a treball d'investigació per obtenir el Diploma d'Estudis Avançats en el programa interuniversitari Variació i canvi lingüístic.²

Entre l'any 2001 i el 2003, sota el guiatge de Ramon Amigó, es va dur a terme l'enquesta oral i es va avançar força el treball de recerca arxivística, que no es va poder completar a causa de les obres que es van fer a l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona. Circumstàncies familiars van interrompre la investigació, que no es va reprendre fins al 2016, en aquest moment ja a instàncies del professor Pere Navarro. L'avenç ha estat lent a causa de la dedicació professional de l'autora, però finalment el treball s'ha completat.

Ha estat inevitable, però, cert trencament sobretot en relació amb les fonts orals; perquè, tot i que Ramon Amigó va certificar l'enquesta oral en el seu moment, ha calgut reprendre'n alguns aspectes, ja sigui perquè fonts documentals han aportat noms nous dels quals calia comprovar la vitalitat, o bé perquè han sorgit dubtes del tipus que sigui. En aquesta operació s'ha constatat que alguns noms facilitats pels primers informants (que, si fossin vius, tindrien vora 100 anys) ja no eren en la memòria dels més «joves» (que no tenien ni 20 anys menys).

Aquesta explicació és necessària perquè, tot i que s'ha procurat que no aflorés certa dispersió a causa d'una dedicació tan fragmentada i dilatada en el temps, és possible que s'observi alguna incoherència que hagi passat per alt a l'autora de la tesi, malgrat la feina dels codirectors del treball. Amb tot, s'ha considerat que valia la pena completar la recerca i sotmetre-la a un tribunal que pugui assenyalar-ne les mancances, de manera que es puguin esmenar en cas de publicació.

3. SÍNTESE HISTÒRICA I GEOGRÀFICA DEL MORELL

El Morell és un municipi del Tarragonès situat a uns 11 km de la ciutat de Tarragona, pràcticament equidistant de les tres poblacions més importants que formen el triangle del Camp (Reus, Tarragona i Valls). Està ben comunicat per carretera, doncs, i també ho havia estat per ferrocarril des de 1884, ja que formava part de la línia de Barcelona-Reus, via

² Un resum d'aquest treball fou publicat al *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica* (Domingo 2001).

Roda de Berà, fins que aquesta línia va quedar fora de servei, l'any 1992, 21 anys després que s'hagués tancat l'estació.

Té una superfície de 5,95 km² i es troba a 100 m per damunt del nivell del mar, en el seu punt més alt (és un poble bàsicament pla). Segons l'Institut d'Estadística de Catalunya, l'any 2022 tenia 3.803 habitants. Es troba situat a la dreta del riu Francolí. Els límits del terme actual són els següents: la Pobla de Mafumet al sud; Vilallonga del Camp i el Rourell al nord; Vilallonga del Camp i la Selva del Camp a l'oest, i el marge dret del riu Francolí, i els termes de Perafort i els Garidells, a l'est. També té dos enclavaments al terme de Vilallonga, coneguts com els Majols i el del Camí de la Selva, situats a la part de ponent del terme. Per la banda sud-est fa de límit la via del tren.

A banda del riu Francolí, hi ha altres cursos d'aigua al Morell. Desguassa al Francolí el riu Glorieta, a la Granja, que passa pel terme d'oest a est. La riera de la Selva, també coneguda com la riera de Vilallonga (o, simplement, la Riera) és el tercer curs d'aigua més important. I la resta són tres torrents: de nord a sud, el de Gemegó, el de Manyer i el de les Bruixes (que és l'únic que s'anomena *barranc*).

Tradicionalment, el Morell havia estat un municipi agrícola, amb terres molt fèrtils a tocar del riu (l'avellaner ha estat el cultiu més habitual des de fa dècades); però als anys setanta es va transformar a causa de la construcció d'una refineria de petroli, que va ser l'inici del desenvolupament d'un complex petroquímic molt important. *La Refinaria* és el nom amb què es coneix popularment el polígon nord del complex petroquímic de Tarragona, que s'inicià l'any 1971 amb l'aprovació de la construcció d'una refineria de petroli. Amb els anys, s'hi han afegit altres activitats industrials i un nombre important d'empreses. La desaparició dels terrenys de conreu d'aquesta àrea ha accelerat el procés de desaparició dels topònims que li eren propis.

Manllevaré l'explicació que fa Mir (2011, p. 140) per justificar l'ús dels plànols cadastrals dels anys quaranta del segle XX (que també han estat utilitzats en aquesta recerca) com a font de la seva investigació, perquè dona una idea molt precisa del que ha significat per a la toponímia del territori la industrialització salvatge d'aquesta àrea del Camp de Tarragona. Tan sols cal canviar mentalment *pobletans* (car ell parla del cas de la Pobla de Mafumet) per *morellencs* per aplicar al Morell la descripció del que ha representat aquest procés de canvi: «La implantació de la indústria petroquímica a partir de la dècada dels setanta del segle passat ha modificat substancialment el seu paisatge. La refinaria ha eliminat qualsevol vestigi que pogués restar d'antics camins i partides de terres, molts d'ells amb centúries d'activitat i que, en molts casos, havien servit durant generacions als pobletans com a elements geogràfics singulars amb què referenciar les seves terres. Per tant, qualsevol intent de descripció a partir dels paràmetres actualment existents es pot convertir en una àrdua i inexacta tasca». No endebades, l'última frase del resum de la història del Morell que acull el web de l'Ajuntament del municipi sentència «Avui dia, el Morell ha esdevingut una vila industrial especialitzada en el camp petroquímic».

Actualment, encara caldria afegir-hi la línia del tren d'alta velocitat i l'autovia de Tarragona a Montblanc per acabar de prendre consciència del trinxament d'una zona de la qual s'intentarà, mitjançant aquesta recerca, rescatar alguns topònims perquè, com a mínim, es conservin en l'àmbit del coneixement acadèmic. Tant de bo, en la seva missió

de divulgar el coneixement a la societat, la Universitat Rovira i Virgili trobi la manera de recuperar alguns d'aquests noms i de traslladar a la població la importància d'aquesta part del patrimoni lingüístic.

Sortosament, el Morell disposa d'algunes obres que n'han estudiat la història, entre les quals destaca *El Senyoriu de Morell. 1173-1835* de Josep M. Recasens (1985), que abasta el període que va de la creació d'aquest Senyoriu fins al 1835, quan es decretà la supressió dels senyorius. *Revolució, república i monarquia. El Morell (1868-1900)*, de Josep Estivill (2003), és una obra que complementa l'anterior. Estudia una etapa més breu però més propera als nostres dies, i especialment interessant pels canvis històrics que se succeïren de manera molt ràpida en un període força convuls. En aquest sentit, tot i que centrat en un altre moment (més proper encara), és similar l'aportació de Francesc-Xavier Tolosana, que ja s'endinsa en la fosca nit de la dictadura: *De la Segona República a la repressió franquista al Morell (1931-1945)* (2017). I *La Granja del Codony* de Pilar Riera (2015) és també una gran aportació a la història del Morell perquè el fet que la Granja fos molt més a prop de Vilallonga que del Morell l'havia mantingut distant des del punt de vista del coneixement d'aquell entorn, més habitat tradicionalment per propietaris de Vilallonga. Gràcies a aquestes publicacions, disposem de dades que han estat molt útils per a la recerca.

El terme actual està format per l'antic Senyoriu més els territoris que havien pertangut a la Granja de Santes Creus i a l'honor de l'Orde dels Hospitals (Recasens 1985, p. 88). La *Gran Geografia Comarcal de Catalunya* (GGCC) informa (p. 98) que l'any 1842, a més dels antics termes dels Hospitals i la Granja dels Frares, el municipi va incorporar els del Tomanil i l'Aimeric.

Tots aquests territoris havien format part anteriorment de l'antic terme del Codony.³ La GGCC assenyala els moments clau de la història de la senyoria del Morell, que «fou creada l'any 1173 per donació de l'arquebisbe Guillem de Torroja al cavaller Berenguer Desprats [...] El llinatge del primer senyor del Morell s'extingí amb Aldonça Desprats al començament del segle XVI. La senyoria passà per herència als Terrer. El 15 de març de 1630, els curadors dels béns de Teresa de Terrer i Tuixén, senyora del Morell, vengueren la senyoria a carta de gràcia a Joaquim de Terrer, senyor de Canyelles [...] als sis mesos d'haver-se efectuat la venda, es feia una segona operació de canvi de propietat [...] a favor de Jeroni de Copons [...] L'any 1652 Magdalena de Copons, vídua de Francesc de Copons, fill de Jeroni, vengué la senyoria del Morell a Francesc de Montserrat i Vives». Després d'una sèrie de vicissituds que inclouen un plet entre els Montserrat i els Montoliu que durà de 1686 fins a 1768, «els Montserrat renunciaren als seus drets en el Morell en canvi del lliurament, per part dels Montoliu, de 8.521 lliures i 16 sous i una peça de terra de 10 jornals i un quartí situada al terme del Morell» (GGCC 1992, p. 99).⁴ Els Montoliu

³ Mir (2011) aporta informació de gran interès en el seu estudi d'un capbreu de 1510 fet sobre els llocs i termes pertanyents a la senyoria de les Comunes Distributions del Capítol de Tarragona. Encara que el Morell en quedava exclòs (cada senyor capbrejava les seves senyories), hi ha moltes dades útils per a l'estudi de l'onomàstica del Morell: camins o cursos d'aigua compartits, topònims que han acabat sent part del Morell, com ara la Granja, per exemple, etc.

⁴ Recasens (1985, p. 37-59) repassa amb detall cada un dels llinatges que ocuparen el Senyoriu.

passaren a ser senyors del Morell i foren propietaris del castell fins que el vengueren a l'Ajuntament l'any 1984.

El castell dels Montoliu és l'edifici més destacat del municipi. Està catalogat com a monument històric i per això rep protecció com a bé cultural d'interès nacional. L'any 1994 es va editar el llibre col·lectiu *El castell del lloc del Morell* amb motiu de la seva restauració com a seu de l'Ajuntament. L'edifici actual és de l'any 1778, del temps de Plàcid de Montoliu i de Bru; i al segle XIX, aprofitant una ampliació, es va construir un jardí romàntic a la part del darrere de l'edifici. L'any 1650 Francesc de Montserrat havia fet reconstruir l'anterior, que probablement era al lloc de l'antic castell medieval, documentat des del segle XII i que havia quedat molt malmès a causa de la Guerra dels Segadors.

La primera església sembla que es va construir cap a mitjan segle XVI, ja que Recasens (1985, p. 151) localitza un carrer de l'Església en documentació de començament del segle XVII, que no apareix abans. L'actual església es construí damunt de les restes de l'església més antiga i quedà acabada l'any 1772, data fins la qual la parròquia del Morell havia estat sufragània de la de Vilallonga. És d'estil barroc i va ser incendiada dues vegades al segle XX: durant els fets d'octubre de 1934 i també durant la Guerra Civil.

I, al voltant de l'Església i el Castell s'anà configurant el nucli urbà. En base a l'estudi que fa Recasens (1985, p. 145-153) sobre la seva evolució, es pot dir que era força reduït durant l'edat mitjana, que anà ampliant-se durant els segles XVI i XVII, i que hi hagué una expansió important al segle XVIII: entre 1719 i 1773 s'havia més que doblat el nombre de cases (de 40 a 86). Gràcies a les referències que l'autor localitza de noms de carrer en documentació d'aquests segles pot establir les fases d'aquesta expansió. Així, a l'edat mitjana, el nucli urbà estava format pel Castell, la plaça de l'Església i la plaça de la Font; als segles XVI i XVII s'hi van afegir els carrers Major i de Mestre, i al segle XVIII, el de Sant Martí, el de les Creus, la primera part del carrer del Molí i el de Sant Rafael.

Altres elements destacats del Morell, testimonis de la seva història, són la casa Vallgornera, a la plaça de la Font (al nucli més antic), datada als segles XVI-XVII. També hi ha alguna resta de l'antiga muralla (segles XIV i XV), al Carrer-que-no-passa, tot i que està molt deteriorada. Del segle XVIII són les Olles i l'arc que queda de la casa Baldric al carrer Major. I, fora del nucli urbà, cal esmentar la Granja (tocant a Vilallonga), habitada des del segle XII i abandonada al primer terç del segle XX, tot i que recuperada als anys noranta per a usos lúdics; i dos masos importants: el mas de Mestre, del segle XVIII, i la Sínia, del XIX. Del mateix segle XIX és la font que va portar l'aigua al poble, situada a la Plaça, també anomenada la plaça de la Font. I, a tocar de la Font, una construcció força singular, ja del segle XX: l'antic edifici de la Peixateria, d'estil racionalista, com les Escoles (ara anomenades *les Escoles Velles*), inaugurades l'any 1935.

4. SÍNTESE DESCRIPTIVA DEL PARLAR DEL MORELL

El Morell es troba situat al bell mig del Camp de Tarragona i el seu parlar s'inclou en el subdialecte tarragoní, tal com ja va establir Veny (1982, p. 41); i, com se sap, es tracta d'un parlar de transició, ja que, tot i que pertany al bloc dels dialectes orientals, participa d'alguns trets propis del bloc occidental.

Manuel de Montoliu⁵ ja va publicar a la segona dècada del segle XX alguns estudis sobre aspectes concrets relacionats amb el parlar del Camp de Tarragona al *Butlletí de Dialectologia Catalana*. L'esmentat Joan Veny va dedicar cinc pàgines del seu llibre *Els parlars catalans*, publicat l'any 1982 a descriure aquest parlar. I Daniel Recasens publicava l'any 1985 *l'Estudi lingüístic sobre la parla del Camp de Tarragona*, un treball important que va descriure de forma científica la varietat parlada al Camp de Tarragona. El treball de camp, amb enquestes en 39 poblacions de les 52 que integraven el Camp (Alt i Baix Camp, i Tarragonès) va ser a la base d'aquesta investigació, que continua sent de referència per als estudiosos. Molt més recent és l'estudi de Pere Navarro «Onomàstica i dialectologia al Camp de Tarragona i la Conca de Barberà» (2018), amb un objectiu i un punt de partida diferents dels anteriors (perquè pren com a base el buidatge dels estudis onomàstics fets al Camp per analitzar-ne els trets dialectals), però força interessant per la capacitat de mostrar com es manifesten les varietats dialectals en els topònims i antropònims. En base, doncs, a les aportacions d'aquests autors, i amb l'objectiu de contextualitzar els trets dialectals que apareixen en l'onomàstica del Morell (que són tant de tipus fonètic com morfològic i lèxic), els descriuré breument.⁶

En el marc de la fonètica, cal distingir entre els fenòmens que afecten el vocalisme i els que afecten el consonantisme. Quant als primers, destaquen els següents: l'articulació diftongada de la vocal velar semitancada /o/ en posició àtona inicial, com a *los Olivars* [luz əwli'vas]; la simplificació dels elements d'un diftong àton en posició inicial no absoluta, per exemple *l'Abeurador* [ləβurəðo]; la neutralització de les vocals en posició àtona, tant /a/ i /e/ a [ə] (*Esteve* [əs'tevə]) com /o/ i /u/ a [u] (*Oller* [u'le]); el tancament de la vocal palatal semitancada /e/ en [i] per l'acció assimiladora de la prepalatal sorda /ʃ/, com en *lo Nas-de-seixanta-duros* [lu 'naz ðə ʃi'fantə 'ðurus]; el tancament de /e/ en [i] per l'acció assimiladora de la prepalatal sonora [dʒ] com en *Giner* [dʒi'ne], o la síncope en contacte amb la ròtica bategant /r/, com ara en *Teresa* ['trɛzə].

En relació amb el consonantisme, s'han d'esmentar les africacions en posició inicial o postconsonàntica, tant sordes /tʃ/ ([la sis'ketə ʃə'rajrə]) com sonores /dʒ/ ([dʒu'an də lə pəl'mirə]); la segregació de iod davant de prepalatal fricativa sorda /ʃ/ ([ˈmojʃ]) i sonora /ʒ/ ([pələj'za]); el manteniment de la labiodental fricativa sonora /v/ ([lu kə'mi ðə lə 'sɛlvə]); la dissimilació de líquides ([lə 'ɣrəndʒə ðəls 'flarəs]); la geminació de /g/ en la combinació /gl/ ([tʃig'gɫeziə]), o la palatalització de /s/ precedida de /j/ > [ʃ] ([əɫ pəj'fanu]).

⁵ Casualment, aquest autor té una vinculació important amb el Morell perquè forma part de la família Montoliu (van ser els senyors del Morell entre l'any 1768 i el 1835, quan s'aboliren els senyorius), que va mantenir la propietat del Castell fins al 1984, quan el va vendre a l'Ajuntament. Aquest autor hi havia passat els estius durant la seva infantesa i joventut (Valldosera 1994, p. 15).

⁶ Els trets que descriuen aquests autors com a característics d'aquesta zona es troben exemplificats amb detall en el capítol de l'anàlisi filològica d'aquest treball.

Passant a la morfologia, la forma plena de l'article (*lo*) és present en molts topònims i antropònims, com *lo camí Fondo*, *lo Riuet*, *lo Ros de les Cabres* o *lo Vailet*. Conviu amb la forma reforçada (*el*), que ha guanyat molt de terreny en les darreres dècades: *el Morell*, *el Plàtano*, *el Toi*, *el Trull*, per exemple. Però no hi ha presència de l'article personal *en*, excepte quan es troba fossilitzat en alguns topònims, com ara *lo Camp d'en Folc* o *lo mas d'en Guiot*. També és propi del Camp de Tarragona, i ha quedat reflectit en l'onomàstica del Morell, l'ús d'alguns determinants concrets. Així el possessiu de primera persona del plural és *nostro*, com a *lo Nostro Cisco*. I l'aplicació de la forma no flexionada del numeral dos a un nom femení per quantificar-lo: *les Dos Sorts*.

Pel que fa a les unitats lèxiques, n'hi ha força de pròpies del Camp de Tarragona en l'onomàstica del Morell. Entre els topònims, hem localitzat *l'Abadia*, *lo Bancal*, *lo Carrascar*, *la Majola* i *els Majols* (sense iodització al Camp), *els Romanills*, *la Sort*, *el Tomanil*, i dos designadors genèrics, que són *torrent* (fossilitzat) i *barranc* (en ús). També hi ha antropònims que corresponen a formes pròpies del Camp: *l'Emblanquinador*, *ca Fanoca*, *Fesol*, *cal Guerxo*, *cal Lluert*, *Pataqueta*, *la Piula*, *Pubill*, *ca Rametes*, *ca la Xana* i *el Xon*.

I, finalment, hi ha alguns casos que s'han de considerar arcaïsmes perquè el seu ús ha decaïgut, com a mínim al Morell. Així, entre els topònims, cal esmentar els que estan formats amb les preposicions *devall* i *dellà* (*Davall la Síquia* i *Dellà lo Torrent*). El cas de *lo Farraginal* és una forma més antiga que la més evolucionada *Freginal*; i, per tant, *Farraginal* és més propera a l'ètim d'on prové. En *lo pou de les Graus* hi ha la forma arcaica *grau* (en femení) amb el significat d'«escaló, esglaó» (i, en plural, «escala, sèrie d'esglaons»). *Paretdelgada* és una forma que no ha perviscut amb el significat de «paret delicada o prima» que tenia l'adjectiu llatí *DELICĀTU*, d'on prové. Pel que fa als antropònims, hi ha una sèrie de renoms que contenen unitats lèxiques que ja no s'utilitzen actualment, com ara *l'Anton de la Trumfa* (*pataca* o *patata* és la forma vigent), *l'Apotecari*, *Calçó*, *Marxant* i *Menescaló*.

És important constatar el fet que tots els treballs que han analitzat la parla del Camp de Tarragona amb voluntat de descriure aquesta varietat són poc actuals. El de Navarro seria l'excepció però és un estudi de característiques diferents, ja que no pretén abordar una descripció del subdialecte, sinó que sistematitza una sèrie d'informacions extretes d'estudis onomàstics d'aquesta àrea. Sens dubte, és un treball que serà molt útil de cara a una possible nova descripció d'aquest parlar, però no es tracta del mateix tipus d'anàlisi. I, justament, voldria cridar l'atenció sobre aquesta qüestió, perquè, com tants altres canvis que es produeixen en molts aspectes en la nostra societat, els canvis lingüístics, s'estan succeint a molta velocitat. Precisament, el fet que s'hagi allargat tant aquesta investigació, m'ha permès veure com alguns trets dels més característics del parlar del Camp, que eren habituals al Morell fa poc més de 20 anys, estan sent residualitzats (la forma plena de l'article, per exemple) o bé gairebé han desaparegut (la labiodental sonora). De fet, Recasens (1985, p. 15) ja augurava aleshores que «les diferències dialectals observades al Camp desapareixeran de forma imminent en un futur no massa llunyà». I no s'equivocava.

II. METODOLOGIA

1 METODOLOGIA: CONCEPTES I TERMINOLOGIA

1.1 EL NOM PROPI. BREU SÍNTESE TÈORICA

En el treball de Moran (2009) sobre les característiques del nom propi, veiem com la teorització sobre aquesta qüestió es remunta al segle IV, quan Donat ja va establir la terminologia de *nom*, *nom comú* i *nom propi* que ha prevalgut. Destaquen les aportacions de John Stuart Mill al segle XIX, des del punt de vista de la filosofia (que bàsicament associa el significat als noms comuns), i de Lyons (que identifica la distinció entre referència i significat amb la de denotació i connotació de Mill).

Unicitat, identificació, denotació, so distintiu i criteris gramaticals són els criteris que Ullmann (1978, p. 82-87) pren en consideració per definir el nom propi, per acabar conclouent que la identificació és el més útil per establir una definició: «la diferencia esencial entre los nombres comunes y los propios estriba en su función: los primeros son unidades significativas; los segundos son meras marcas de identificación». També per a Hernanz i Brucart (1987, p. 152), «mientras que el nombre común designa conjuntos de elementos caracterizados por compartir unos mismos rasgos semánticos, el nombre propio denota elementos individuales sin aludir a sus cualidades intrínsecas». I mostren el caràcter referencial dels noms propis recordant un fet obvi: la no inclusió als diccionaris dels noms propis per la impossibilitat de definir-los mitjançant trets semàntics determinats.

Núria Martí i Girbau (2002, p. 1290) segueix la mateixa línia que els autors anteriors: «la diferència bàsica entre aquestes dues menes de noms [noms comuns i noms propis] és semàntica: els noms comuns tenen un significat propi i denoten classes d'objectes, mentre que els noms propis no tenen cap significat i denoten directament un element de la realitat».

Des d'aquest punt de vista, un nom propi no té significat, sinó que és directament referencial, mentre que un nom comú és una paraula que té uns trets semàntics associats, representa un concepte, té un significat. Per això té un valor genèric: s'utilitza per designar molts referents, tots els que tenen els trets semàntics que constitueixen el concepte que representa. I cada un és un referent diferent: a un sol concepte (significat) corresponen diferents referents (coses). En canvi, el nom propi té referent (perquè el fem servir per referir-nos a coses concretes) però no té significat, perquè no hi ha uns trets semàntics associables a aquell nom que en permetin la identificació.

Amb tot, Moran (1996, p. 6) qüestiona aquesta visió del nom propi des del moment que el considera un signe lingüístic com qualsevol altre;⁷ i, per tant, un element que té un significat i un significat, que designa una individualitat. Diu concretament «no veig clar com, lingüísticament, un nom pot ahora “designar” i no aportar “una informació

⁷ Tot i que recull el punt de vista de Cuenca (2005), que sí que accepta que el nom propi té significat, no està d'acord amb el fet que depengui totalment del context, com ella afirma.

significativa”, però potser el problema és estrictament terminològic». Potser sí. En tot cas, l'objecció de Moran trenca amb el discurs indiscutit durant segles. I, d'entrada, això ja és un progrés. Independentment que es tracti d'una qüestió terminològica o d'una altra mena, el sol fet de replantejar el punt de vista de l'anàlisi és un pas imprescindible per avançar en la reflexió, tan necessària si es vol progressar en la teorització de qualsevol concepte. En relació amb aquesta tesi, està en consonància amb el replantejament de l'anàlisi semàntica que s'hi ha proposat. Segurament, no és casualitat, perquè el nom propi és a la base de l'anàlisi semàntica en onomàstica, la qual cosa probablement és un indicador que hi ha feina pendent en aquest camp. Encara que la via per la qual s'arriba al punt en què es fa evident la necessitat de reflexionar al voltant d'aquesta qüestió sigui diferent (en un cas és producte de l'estudi de la història del concepte de nom propi i en l'altre de la mera necessitat d'ordenar uns noms propis des del punt de vista de la semàntica), el que es posa en evidència és que la solució al «problema» de l'ordenació d'aquests noms des d'aquesta perspectiva no disposa d'un corpus teòric sòlid que faciliti aquesta tasca; i és a base de pensar sobre allò que no està abordant la reflexió teòrica que es pot contribuir a resoldre problemes pràctics. De fet, en l'apartat següent (1.2) Joan Tort expressa la seva preocupació en el mateix sentit, en relació amb el concepte de topònim.

1.2 EL TOPÒNIM. CONCEPTE

La primera qüestió que caldria establir és la definició de topònim. Segons el diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans (2007), un topònim és un «nom propi de lloc». Efectivament, un topònim és un nom propi que identifica un lloc determinat. Tal com acabem de veure, per considerar un nom de lloc com a topònim han de complir-se les condicions de fixació i referencialitat. Moreu-Rey (1995, p. 45) proposa la definició següent: «nom propi que serveix per a distingir un lloc precís i únic en un context donat (indret, partida, pujol, muntanya, penya, riu, barranc, camí, carrer, monument, poble, ciutat, etc.)». Tort (1999, p. 61), glossant aquesta definició, fa notar que «posa l'accent en l'espai, el lloc: l'objecte de referència del topònim és un lloc individualitzat (o distingit, o singularitzat) a través d'aquest nom».

De tota manera, malgrat el valor del que es diu al paràgraf anterior, la toponímia no ha suscitat un gran interès teòric entre els estudiosos de la disciplina. Tort (1999, p. 61) ja expressava la seva preocupació per la dificultat d'establir una «teoria suficient, mínimament sòlida, sobre la qual fonamentar un cert cos de doctrina sobre els noms de lloc». I es referia, entre d'altres, a la dificultat d'establir els límits del concepte de nom propi. Potser per aquesta preocupació, que se situa molt a la base de qualsevol anàlisi que pretengui ser científica, aquesta tesi ha posat un focus d'atenció especial en l'anàlisi semàntica, buscant un sentit a l'aproximació que se'n pot fer en l'onomàstica. Òbviament, es tracta d'un assaig d'anàlisi, sense unes conclusions prou profundes que representin una aportació al concepte de nom propi. De fet, l'única pretensió és posar la mirada una mica més enllà de les pràctiques habituals amb l'objectiu de forçar certa reflexió.

La tesi acceptada comunament pels toponimistes, lingüistes i historiadors de la llengua és que, en el seu origen, tots els topònims han estat descriptius, i que és quan es perd la consciència de la motivació del topònim que el nom esdevé opac (el nom opac

seria el prototipus del nom propi). Així, el procés de formació de topònims parteix de la fixació estable d'un sintagma, el nucli del qual sol ser un nom comú (encara que no únicament) acompanyat o no d'un article o un complement. L'adquisició de la categoria de nom propi es produeix quan, a més d'aquesta fixació, el sintagma perd el caràcter significatiu i se singularitza com a seqüència directament referencial. En certa manera, podem dir que llavors el sintagma «es buida semànticament», ja que la condició de nom propi li és conferida pel paper que té com a denominador sistemàticament associat a un lloc concret, al marge del que signifiqui (al marge que conservi el valor de sintagma descriptiu, com passa sovint). De fet, hi ha molts topònims que conserven, en major o menor grau, aquest doble valor. D'una banda, són directament referencials (són noms propis). De l'altra, els identifiquem com a sintagmes amb significat, ja que provenen, efectivament, d'un sintagma amb nom comú, un nom comú que té significat i, per tant, valor descriptiu. En el topònim *la font de la Plaça*, per exemple, hi ha dos constituents, i tots dos tenen significat i es pot dir que s'utilitzen regularment per designar una realitat que respon al significat que tenen. Però el que fa que la seqüència esdevingui un nom propi no és la capacitat significativa de *font* ni de *plaça*, sinó la fixació del conjunt com a designador d'un lloc concret i l'adquisició essencial del caràcter referencial directe, per tant (Domingo 2001, p. 16).

1.3 ELS CONSTITUENTS DEL TOPÒNIM: GENÈRIC I ESPECÍFIC

Generalment es distingeixen, en els topònims, dos constituents bàsics: el genèric i l'específic. Tots dos elements integren el nom propi perquè tots dos junts denominen el lloc concret, encara que normalment l'específic té una singularitat especial, si el comparem amb el genèric. De fet, els genèrics són l'element que es fa servir en sentit recte, com a descriptor dels llocs, d'espais (*camí, carrer, mina, síquia*); i els específics aporten un altre tipus d'informació al conjunt del topònim, concretant de quin camí, carrer, mina o síquia parlem. Sovint són noms de persones, característiques del lloc, etc.; però, com que els singularitzen (hi pot haver molts camins, carrers, mines o síquies), són percebuts com la part més important del topònim. Sigui com sigui, he considerat que genèric i específic formen el topònim en pla d'igualtat.

Aquest fet es fa encara més palès en els casos en què la part específica és un adjectiu o una preposició introduïda per una altra preposició, com *hort Sec* o *mas de Baix*, perquè la relació entre el genèric i l'específic és encara més indissociable, la qual cosa queda més reforçada en aquests exemples pel fet que la part específica no és un nom opac.⁸ En coherència amb aquest paper del genèric, considerem solidàriament les unitats lèxiques que formen la part específica quan té més d'un element. Així veiem aquesta funció del genèric (marcat en negreta) en cada un dels topònims d'aquesta sèrie: **ca** *Mestre*, **carrer** *de Mestre*, **mas** *de Mestre* i **camí** *del mas de Mestre*.

⁸ És encara més evident en estructures amb preposicions fent de nucli de la unitat onomàstica (*Damunt lo Morell*, per exemple), que no tractem aquí perquè s'escapen de l'estructura bàsica que presentem per definir el concepte de topònim.

1.4 RENOM I NOM DE CASA: CONSIDERACIONS GENERALS I CONCRECIIONS EN AQUESTA TESI

Moreu-Rey (1981, p. 15-23) estableix una sèrie de definicions per distingir els conceptes que s'utilitzen per designar persones o conjunts de persones (famílies en un sentit molt modulable), a partir de l'eix oficial / no oficial, que creua amb l'ús individual/col·lectiu. Així, a la banda de l'oficialitat, hi hauria els *prenoms* (d'ús individual) i *cognoms* (d'ús col·lectiu); i a la de la no oficialitat hi hauria els *renoms*, *motius* o *àlies* (d'ús individual), i els *noms de casa* (d'ús col·lectiu).

Les incursions en terreny aliè són molt freqüents, de manera que de vegades es presenten dificultats per establir fronteres clares entre aquests conceptes. Observar l'evolució històrica d'aquests usos ajuda a entendre el perquè. L'exemple del renom *Pujola* pot ser útil. Cal partir de la base que els renoms són anteriors als cognoms: la necessitat de denominar de manera distintiva les persones va ser prèvia al control oficial, i per això molts renoms es van convertir en cognoms. Seria el cas de *Pujol*. En un primer moment, aquest apel·latiu es devia aplicar a alguna persona que vivia en un pujol, per distingir-la d'una altra persona amb el mateix nom de fonts que no hi vivia. En un segon moment, aquesta denominació es va convertir en cognom (quan es va oficialitzar). I, en un tercer moment, quan ja no hi havia consciència del significat d'aquell cognom, se'n va fer una feminització i el seu resultat va tornar a actuar com un renom. En aquest punt ja no té importància si la persona manté algun lligam oficial o no amb el cognom en qüestió. Segur que n'hi té algun, però pot ser força indirecte i això no impedeix que es formi el renom en qüestió. Un cas similar, que ha esdevingut nom de casa (és a dir, que té un ús col·lectiu), és *Roig*: renom que identifica una persona per un tret físic (el color de la pell o del cabell), que passa a ser un cognom i finalment es converteix en un nom de casa: *cal Roig*.

L'ús del nom de fonts d'una altra persona (o fins i tot del cognom) com a complement d'un nom també genera denominacions que s'escapen dels usos oficials estrictes: *Anton de la Mariona* o *Adela de Miró*, per exemple, són estructures molt freqüents, en aquest cas a cavall entre la denominació oficial (el nom de fonts) i la designació referencial que la comunitat interpreta perfectament, però que s'escapa a la formalitat del Registre Civil. Molt similar és el cas del nom de fonts seguit d'un renom ja sancionat per l'ús: *Ignasi del Mundet* o *Anton del Bridó*.

Davant de la varietat que es constata tant en les formes dels renoms (des del punt de vista morfològic i sintàctic) com en les maneres de generar-se (des del punt de vista semàntic però també formal), a més de les vicissituds que van vivint al llarg de la història, es fa recomanable mirar d'establir una manera pràctica de presentar-los que atengui tota la flexibilitat descrita però procurant que sigui alhora senzilla. I, un cop observada la casuística que es dona al Morell, una de les que ha semblat més adequada és distingir només entre *renoms* i *noms de casa*, que és el model que fa servir Amigó en diversos inventaris onomàstics, com ara els d'Ulldemolins (Pere i Amigó 1997), l'Albi (Amigó i Pere 2001) o Constantí (Amigó 2008). I utilitzar *renom* com a hiperònim per incloure ambdós conceptes quan es fa referència de manera genèrica a aquestes designacions i no és rellevant el fet que es tracti d'una cosa o l'altra.

Així, doncs, en aquesta tesi es recull en la descripció dels articles que correspon si es tracta d'un renom o d'un nom de casa, o bé si es tracta d'un renom que també ha esdevingut nom de casa, ja que aquest fenomen és freqüent. Cal tenir en compte que, de vegades, no és fàcil acabar d'establir si un renom (que sempre neix primer) ha adquirit la condició de nom de casa, perquè forma part de la dinàmica natural de la llengua posar *ca* davant d'un nom o d'un renom per referir-se a la casa on viu algú (o una família). Sovint aquest nom designa un conjunt de persones que, segurament durant cert període de temps, com a mínim, habiten aquella casa. Però cal parar atenció en un fet: això no implica necessàriament que aquella designació acabi esdevenint el nom de la casa (de l'edifici), que, en rigor, és el que seria un nom de casa.

De fet, al Morell hi ha molt poques cases que tinguin nom propi; és a dir, casos en què l'edifici hagi mantingut el nom (de vegades, més d'un) a través del temps i de les diferents famílies que l'hagin ocupat: *ca Baldric*, *casa Castellví*, *ca Girona*, *ca la Marquesa*, *ca Mestre*, *les Olles*, *ca Sanromà*, *ca Torrents*, *casa Vallgornera* i *casa Vilallonga*. D'aquests deu noms, tres designen el mateix edifici (*casa Castellví*, *les Olles* i *casa Vilallonga*), dos en designen un altre (*ca la Marquesa* i *casa Vallgornera*), i els altres cinc en designen cinc de diferents (*ca Baldric*, *ca Girona*, *ca Mestre*, *ca Sanromà* i *ca Torrents*).⁹

En tots els altres casos en què, en cert sentit, es podria parlar de noms de casa, s'observa que el nom va canviant d'ubicació en funció del moviment de les famílies o d'alguns dels seus membres, que passen a viure en altres llocs i aquests nous llocs adopten el nom de qui s'hi instal·la. Una prova d'això és que hi ha força renoms (esdevinguts noms de casa) que es localitzen en més d'un punt del poble. La raó és tan fàcil d'entendre com que els fills es casen i es traslladen a una altra casa a viure, o bé les famílies canvien de domicili. I la conseqüència, des del punt de vista de l'establiment dels conceptes (que ara ens ocupa), és que estem parlant d'antropònims i no de topònims, i per això rep la consideració de nom de casa (que també es podria dir de família). En coherència amb això, és suficient fer servir una única entrada, mentre que en caldria una per a cada casa si estiguéssim parlant de topònims.

Es fa servir, doncs, *nom de casa* per referir-se a tots els noms que incorporen *ca* davant d'un renom o d'un altre tipus de nom propi, però s'especifica que són noms d'edificis fixats quan és el cas.

⁹ No es consideren noms de casa altres noms d'edifici que provenen dels corresponents noms comuns (*el Castell*, *les Escoles*, *l'Església*, *l'Estació* o *les Monges*), encara que hagin perviscut al llarg del temps, entre d'altres coses perquè no han estat cases de famílies que hi poguessin deixar el seu nom, amb l'excepció especial del Castell, per raons evidents, que de fet no es coneix pel nom de cap de les famílies que el van ocupar. I també són capítol a part els masos, que mantenen més fàcilment el nom (tot i que també n'hi ha que tenen més d'un nom), però que són topònims d'una naturalesa diferent.

2. METODOLOGIA: DELIMITACIÓ DE L'OBJECTE DE RECERCA, TREBALL DE CAMP I FONTS

2.1 DELIMITACIÓ DE L'OBJECTE DE RECERCA

Els reculls onomàstics tenen l'objectiu de contribuir a aplegar tot allò que forma part del patrimoni onomàstic de la llengua catalana en un espai geogràfic determinat. En aquest cas, el terme del Morell actual. I, per fer aquest aplec, cal definir els límits del que serà l'objecte d'estudi, que s'ha de cenyir als noms propis arrelats en aquest espai geogràfic i generats en el marc del que és la dinàmica evolutiva natural de la llengua catalana.

La recomanació de Ramon Amigó és aturar la recerca a mitjan segle XX (Amigó 1994, p. 23). Un motiu és que a partir d'aquell moment es va començar a estendre el costum de sobreposar noms forans als tradicionals amb la construcció d'equipaments nous, com ara urbanitzacions o càmpings (el desenvolupament del turisme hi va contribuir de manera molt decidida), que es devia tenir la percepció que resultarien més atractius si se'ls anomenava d'una manera més moderna (el rebuig de la tradició ha estat més contundent de la segona meitat del segle XX cap aquí, i fer servir paraules en altres llengües s'ha identificat sovint amb un signe de modernitat, com una cosa positiva). Un altre motiu és que fins aquell moment el contacte amb la llengua castellana encara no havia modificat de manera significativa la fonètica, la morfologia ni la sintaxi de la llengua catalana, encara que el lèxic sí que n'havia rebut més influència (una influència més fàcilment reversible, com se sap); però, en definitiva, el català resistia la interferència lingüística amb dignitat, cosa que el pas del temps va fer canviar de manera molt sensible, per la qual cosa a partir d'un moment és difícil garantir que el material recollit es pugui considerar tècnicament (des del punt de vista filològic) català.

S'ha aplicat el mateix criteri a la toponímia urbana: el límit històric es converteix, en aquest cas, en geogràfic perquè la recollida de noms es limita als carrers que formaven el poble abans de la seva expansió industrial, amb l'objectiu de documentar els noms tradicionals (que són els corresponents als carrers existents fins a mitjan segle XX), amb l'excepció dels que han permès recuperar algun topònim o llinatge. Per exemple, el carrer de Desprats, el del Barranc de les Bruixes, el del Camí de Reus, el de la Coma o el del Pinar, que són carrers urbanitzats modernament però que han incorporat el nom del primer llinatge de senyors del Morell, el nom d'un barranc ara soterrat, el de l'únic bosquet que hi ha al terme i el de dues partides ubicades a la zona on hi ha aquests carrers. En aquests casos, se'n deixa constància per la relació que tenen amb aquests noms, que són significatius per al municipi.

En relació amb els antropònims, també a partir de mitjan segle XX, l'increment de població provinent d'altres llocs de l'Estat espanyol va comportar una presència important de cognoms de la llengua castellana, que no són objecte d'estudi d'aquest treball perquè no formen part de la tradició de la llengua catalana. En canvi, sí que s'apleguen els cognoms d'origen castellà presents al nostre entorn fins a mitjan segle XX, en la mesura que aquests ja estan incorporats a la nostra tradició lingüística. L'origen és

un element que forma part de la història dels noms, no un element definitori i definitiu. La realitat és fàcilment objectivable en aquest punt: la presència a Catalunya de cognoms d'origen castellà ve de molt antic i el fet que hagin perdurat al llarg del temps porta implícita la seva incorporació al patrimoni lingüístic català. Tant és així que és habitual la presència d'un mateix cognom que ha mantingut la forma originària en castellà mentre que s'ha generat una altra forma (seguint les lleis de la gramàtica històrica) adaptada al català: *López/Llopis* o *Sánchez/Sanchis* són dos exemples clàssics d'aquest fenomen.

Per tots aquests motius, com que es tracta de recollir el patrimoni onomàstic de la llengua catalana, té tot el sentit aturar la recerca a mitjan segle XX. Així, doncs, s'aplica aquest criteri tant als topònims com als noms de persona: s'incorporen al recull els noms que apareixen en la documentació històrica. Altrament, es restaria rigor a l'estudi, ja que alguns cognoms presents avui al Morell poden no ser-hi d'aquí a un temps, sobretot tenint en compte com s'ha intensificat la mobilitat en les darreres dècades. I això afecta tant cognoms d'origen català com forà. Hi ha casos, per exemple, en què un cognom apareix al municipi pel matrimoni entre una dona del Morell i un home de fora, i només tenen filles, la qual cosa fa preveure que no perdurà.¹⁰

En relació amb la inclusió d'antropònims que els documents expliciten que corresponen a persones que no són del Morell, sinó de pobles veïns (per exemple, en llistes de propietaris), tan sols s'incorporen a l'inventari si hi ha referències disponibles d'aquell nom en documentació prèvia o posterior; i, per tant, d'alguna manera es pot interpretar que aquell nom té cert arrelament al Morell. És a dir, si apareix una vegada sola (en totes les fonts en conjunt) i hi ha evidència que aquella persona no és del poble, no s'inclou a l'inventari. En canvi, sí que s'hi inclouen els noms documentats una sola vegada quan apareixen en un context que no té per què fer pensar que són de fora del poble.

També incloc els noms que en l'actualitat són del poble encara que la referència documental de què dispo informi que prové d'un altre. Per exemple, el renom *Tapassot* es documenta aplicat a una persona de Vilallonga; o *Mingola*, aplicat a una persona de Tarragona. Normalment es tracta de persones de pobles veïns i, segurament, aquestes mateixes persones o els seus descendents es van acabar establir al Morell. Per tant, el nom ha acabat sent del Morell i la prova és que avui hi és present.

Una altra consideració sobre el contingut del recull té a veure amb la condició de viu o pretèrit d'un nom. El criteri en què es basa aquesta condició és el record que en manifesten tenir els informants. És a dir, un nom es considera pretèrit quan no es recorda, no pel fet d'haver desaparegut a dia d'avui del municipi. Aquesta qüestió s'observa sovint en cognoms. Per exemple, *Soleres* o *Tell* són cognoms documentats al Morell en els anys 1934 i 1945, però cap informant té record d'algú que es digués Soleres o Tell. En aquest cas, es considera un cognom pretèrit, la qual cosa no vol dir que avui no hi pugui haver al Morell algú que porti aquest cognom. Però, com que la recerca s'atura a mitjan segle XX, no és rellevant la informació sobre la presència actual d'uns cognoms o uns altres.

¹⁰ Tot i que avui dia és legalment possible adoptar el cognom de la mare (la qual cosa facilitaria que perduessin determinats cognoms), és una pràctica encara molt poc habitual.

Per això el fet que es trobin vius en el record és el que farà que no siguin considerats pretèrits.

Quant als noms de fonts, no seran objecte d'estudi per ells mateixos perquè no presenten cap singularitat en relació amb els que es poden trobar en qualsevol lloc de parla catalana, ja que, bàsicament, són els tradicionals del santoral. Només seran objecte d'anàlisi quan formin part de renoms i noms de casa, perquè adquireixen una categoria diferent en base al procés d'institucionalització que això representa: la seva funció incorpora un plus de referencialitat en la mesura que el nom passa a formar part d'una nova unitat onomàstica amb una capacitat més elevada de designar un referent concret. Així, *Joan* és un nom que porten moltes persones i no podem saber de quina persona que es diu *Joan* estem parlant quan fem servir aquest nom.¹¹ Però de Joan de la Marcel·lina només n'hi ha un al Morell. És en aquests casos que s'inclouen a l'inventari i a l'estudi filològic.

2.2 TREBALL DE CAMP: CRITERIS DE RECOL·LECCIÓ DE NOMS

Com a criteri general, s'ha mirat de recollir tots els noms que han aparegut tant en l'enquesta oral com en la consulta de fonts històriques. Quant als topònims, Amigó (1989, p. 66-71) recomana prendre com a punt de partida els noms de les partides de terra i aquesta ha estat la manera d'aplegar els noms. Les partides venen a ser l'estructura bàsica del terme, encara que la seva delimitació no sigui precisa. Sovint donen nom a altres unitats toponímiques que hi passen i n'agafen el nom, com camins, barrancs, torrents, etc. Aquest és el cas al Morell de *la Granja o los Hospitals*.

En un segon nivell, i seguint el mateix autor, hi ha les parades, que ja és una denominació més variable, que conviu, com a mínim en la documentació del Morell, amb altres denominacions que designen diferents unitats de terreny, com ara *finca*, *sort*, *tros de terra*, etc. Segons el moment històric, un mateix tros de terra pot ser denominat de totes aquestes maneres i n'ha quedat constància en la reproducció dels fragments extrets de la documentació antiga on s'han localitzat. I, en aquest mateix nivell, hi ha també els noms dels camins.

A partir d'aquí, hi pot haver més o menys varietat de designadors toponímics, en funció del municipi. Són freqüents els hidrònims (els que designen pous, recs, síquies i mines d'aigua), els que tenen com a referents masos, eres i arbres singulars (en el cas del Morell, només un, *el Plàtano*) i, naturalment, els hodònims (que denominen vies urbanes). Sempre que, al llarg de la història, s'han detectat canvis de nom, s'han consignat a l'inventari amb les remissions corresponents.

Cal fer esment d'un cas una mica especial, que és el de les mines d'aigua. Tenen la particularitat de ser les menys recordades; és a dir, és el tipus de topònim en què hi ha una major diferència entre la quantitat de noms localitzats en documentació escrita i el record d'aquests noms. Sense dubtar gens, tots els informants aporten el nom de quatre mines al terme del Morell: la *Vella*, la *Nova*, la *de la Glòria* i la *de Mosset*. Alguns en recorden una

¹¹ Lògicament, el context fa el seu paper perquè puguem saber de quin Joan es parla; però la unitat lèxica per ella mateixa no aporta la informació suficient.

o dues més, però la llista de mines localitzades en fonts històriques o bibliogràfiques, a més de les esmentades, és la següent: la mina de la Coma, la de l'Esperança, la de Garriga, la de Girona, la de la Granja, la de les Guàrdies, la del Marquès de Tamarit, la dels Olivars, la de Pau de Mestre, la de Sant Fruitós, la de Sant Isidre, la de Sant Jordi, la de Sant Martí i la dels Tarragonins. I encara hi ha el cas especial de la mina dels Majols, de la qual sí que hi ha record (sense que aparegui a la documentació); tot i que l'únic informant que s'hi refereix la considera de Vilallonga. Probablement perquè la mina Vella i la mina Nova n'eren dues ramificacions i tenien molta entitat al municipi.

Davant d'aquest decalatge tan acusat entre la documentació i el record, d'entrada sorprenent, sobretot tenint en compte que hi ha noms recollits en documentació moderna (fins i tot dins al segle XX), he optat per consultar l'autor d'una de les fonts bibliogràfiques en què s'havien recollit bona part d'aquests noms, Josep Estivill, que va publicar *Revolució, república i monarquia. El Morell (1868-1900)*. La seva explicació és que el record de les mines s'ha perdut moltíssim. D'una banda, perquè moltes mines decimonòniques van caure en desús quan va arribar l'aigua del pantà de Riudecanyes i, posteriorment, la del transvassament de l'Ebre. De l'altra, per l'abandonament generalitzat de terres als darrers quaranta anys, amb el trencament de la transmissió oral dels coneixements i sabers tradicionals. I, finalment, perquè els pagesos, tret d'algun erudit local, només tenien un bon coneixement de les mines de les partides en les quals treballaven les terres o de les que hi conduïen.

Per tant, tot i que hi ha constància que algunes d'aquestes mines han estat recollides en recerques sobre municipis veïns (per exemple, la de la Coma, la de les Guàrdies i la de Sant Jordi a la de la Pobla de Mafumet; o la de l'Esperança i la de Sant Isidre a la de Vilallonga del Camp), com que normalment els documents on es troben esmentades, bàsicament, fan referència a tràmits administratius relacionats amb el territori (actes municipals en molts casos), he optat per incorporar-les a l'inventari perquè seria estrany que en la documentació del Morell es recollís informació de mines d'altres municipis. Justament per aquest motiu Estivill s'inclina a pensar que aquestes mines devien passar per alguna part del terme. De la mateixa manera que no solen aparèixer en la documentació municipal els béns que els empadronats tenen en altres municipis, seria estrany que s'esmentés un bé que no estigués localitzat al terme, encara que parcialment, perquè les mines sovint travessaven diversos municipis. Fins i tot en el supòsit que els regants fossin forasters o que l'aigua passés de llarg i no regués cap finca, tindria sentit esmentar-les.

Així, doncs, he optat per fer constar aquestes mines a l'inventari, tot i que la informació que se'n pot donar és més aviat escassa (en alguns casos, nul·la) i que s'ha de prendre amb cautela pels motius que acabo d'explicar. Sí que s'han incorporat les dades que aporten els estudis onomàstics de la Pobla de Mafumet (Cortiella 1986) i Vilallonga del Camp (Riera 2005), a més de dos articles de Riera sobre les mines d'aigua a Vilallonga del Camp (Riera 2010a i Riera 2010b).

Quant als noms de persona, l'objectiu és aplegar els cognoms de les persones que són presents en la documentació escrita; i, sobretot, els renoms (menys presents en fonts escrites), que poden esdevenir noms de casa o no.

En general, s'ha considerat viva una designació referida a persona (cognom o renom) que un informant ha recordat com a pròpia del Morell, independentment que, en l'actualitat, es pogués trobar aquell cognom al Registre Civil, per exemple. Això és en coherència amb el fet que la recerca s'ha aturat a mitjan segle XX i una persona que avui té 90 anys pot recordar noms dels anys quaranta, posem per cas, encara que ara aquests noms ja no tinguin presència al Morell en el sentit que cap persona que hi viu els porta.

2.3 TREBALL DE CAMP: L'ENQUESTA ORAL

La recomanació d'Amigó és preguntar sempre pel nom de qualsevol cosa que s'observi, perquè la terra és plena de noms, parant especial atenció al nom de les partides. Tan important com això és disposar de bons informants: bons coneixedors del terme i que hagin viscut sempre al poble, sense gaires estudis o aficions literàries, als quals s'ha de deixar parlar sense intervenir més del necessari per no condicionar-los (sobretot sense anticipar mai un nom que s'espera documentar). Finalment, si és possible, és bo gravar les enquestes per disposar del registre sonor i documentar així la fonètica amb seguretat (Amigó 1999, p. 36-38).

L'enquesta oral del present estudi es va dur a terme fa 20 anys, la qual cosa té l'avantatge d'haver pogut recollir informació de persones que ara ja no són vives i que tenien un perfil força adequat per a la finalitat d'aquest estudi. El primer era un pagès que tenia un tractor molt gran (l'únic al poble d'aquelles característiques aleshores) i llaurava per a altres pagesos en molts indrets del terme (Pau Dalmau, de ca Ribets). Per aquest motiu coneixia amb detall tots els racons del municipi. El segon havia estat secretari de la Germandat de Pagesos i s'ocupava de cobrar les quotes que s'havien de pagar en funció de les propietats de cada u, la qual cosa l'obligava a conèixer de manera molt minuciosa la distribució de la terra dins del municipi (Josep Granell, Pep del Bridó). Aquesta enquesta fou supervisada per Ramon Amigó personalment, que va arribar a conèixer aquest segon informant.

El fet d'haver hagut d'interrompre la recerca durant molts anys i no haver pogut completar el buidatge de fonts històriques va provocar una situació que no s'hauria produït si l'estudi s'hagués enllestit en aquell moment; i és que van aparèixer noms que no havien aparegut en aquella primera fase, motiu pel qual s'ha hagut de recórrer a un tercer informant que aportés informació sobre aquests noms nous o certifiqués la seva desaparició en l'ús quotidià dels parlants. En aquesta ocasió, es tracta d'un rajoler de família pagesa que ha passat més anys de la seva vida dedicat a la terra que a la bòbila (Agustí Domingo, de cal Po). I encara s'han consultat dos informants més, pagesos tots dos. Entre el més vell (Josep Catà, Montseny) i el més jove (Joan Figueras, el Toi) hi ha vint anys de diferència i cada un d'ells ha estat complement dels altres. De fet, el de més edat ha estat molt útil per determinar la vigència dels antropònims i gràcies a ell s'ha pogut incloure un renom a l'inventari que no havia sorgit fins llavors: *Cap de Topo*.

2.4 FONTS HISTÒRIQUES

En la seva introducció metodològica a l'onomàstica Ramon Amigó (1999, p.155-162) ja donava unes indicacions ben explícites, que Batlle (2021, p. 65-83) ha confirmat i detallat encara més. En definitiva, es tractava, en aquest cas, de resseguir els arxius que poguessin acollir documentació relacionada amb el Morell i, sempre que fos possible, accedir a una tipologia de documents que fos susceptible de contenir noms de lloc i de persona.

La documentació històrica referida al Morell no és especialment abundant (al capítol VI, de fonts històriques, se'n dona la llista completa) i la majoria de documents que són font de topònims són del segle XVIII en endavant. Hi ha una sèrie de llibres parroquials una mica més antics (dels segles XVI i XVII), que bàsicament aporten antropònims. I tan sols alguns documents força breus i escadussers daten dels segles XIII al XVI.

Així, els dos arxius que han nodrit bàsicament l'inventari del Morell són l'Arxiu Històric de Tarragona i l'Arxiu Municipal del Morell. Gairebé al mateix nivell (però bàsicament per a antropònims), l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona. Han aportat documents d'interès, encara que en una quantitat més limitada, l'Arxiu Comarcal de l'Alt Camp, l'Arxiu Històric de la Diputació de Tarragona, l'Arxiu Històric Municipal de la Selva del Camp i l'Arxiu Històric de la Ciutat de Tarragona. L'Arxiu de la Corona d'Aragó ha permès consultar el plet Montoliu-Tamarit (1686-1768), i la Biblioteca de Catalunya una llista d'antropònims, extreta del cadastre de Josep Aparici, de 1714. Tan sols un document en cada cas (els dos últims), però força interessants tots dos.

Encara que la documentació no és gaire antiga, he pogut buidar un cadastre del segle XVIII, un amirallament i un llibre d'*apeo* de 1869, i un altre amirallament de 1871 a 1928 que eren al Morell. Especialment els tres darrers no han ofert gaire varietat. L'altra font important de documentació (l'Arxiu Històric de Tarragona) ha permès fer el buidatge de dos capbreus del darrer quart del segle XVIII i alguns registres d'hipoteques de la mateixa època, i una mica més avançada (fins a mitjan segle XIX). Per aquest motiu he buidat més a consciència els llibres parroquials del que ho hauria fet si hi hagués hagut disponible altra documentació dels segles XVI i XVII a part de llibres parroquials, bàsicament. Amb tot, he anat fent algunes cates cada 50 anys perquè de seguida he constatat que les dades obtingudes eren força repetitives. Això també ha estat així en documentació més moderna, en alguns casos, com ara l'amirallament que va de 1871 a 1928.

Veient, doncs, que la riquesa documental no és important, he procurat recollir referències dels noms que apareixen en diferents fonts, encara que siguin de la mateixa època, sense arribar a repeticions que resultin excessives. En la mateixa línia d'aprofitar al màxim les fonts històriques, he procurat no perdre cap nom que pogués ser considerat propi del Morell. Especialment en llibres parroquials, quan no era del tot segur que fossin de persones que vivien al Morell, el criteri que he seguit ha estat incorporar-los a l'inventari si es tractava d'un nom que tenia presència en altra documentació, encara que, en algun cas, hi hagués alguna referència que feia pensar que la persona vivia en un altre lloc al moment del baptisme registrat en un llibre de baptismes, per exemple. La decisió

d'aplicar aquest criteri es basa en dues raons: la primera és que es tracta d'un cognom amb tradició al municipi, i la segona és que, fins i tot, es pot donar el cas que es tracti d'una persona que, sense viure en aquell moment al municipi, pertanyés a una família del poble. En definitiva, es tracta de noms que apareixen en documentació pròpia del municipi i això ja és una raó per incorporar-los a l'inventari.

Un exemple d'això poden ser els padrins dels batejats, que moltes vegades viuen en pobles propers, o en provenen però viuen al Morell.¹² Tenint en compte que tradicionalment els padrins eren persones de la família, és fàcil defensar la idea que es pot tractar de persones del Morell que han anat a viure a una localitat veïna, però el seu cognom es pot considerar del poble. Reforça aquest argument el fet que ha existit sempre la dinàmica dels casaments entre persones de pobles propers. I, finalment, hi ha un altre element que s'ha de tenir en compte i és que l'església del Morell va ser sufragània de la parròquia de Vilallonga fins al 1772, i això fa que de vegades no sigui clar del tot si, en un registre que consta com a fet a Vilallonga, en realitat hi participaven persones del Morell. De manera que sembla enraonat optar per recollir aquests antropònims, sempre que es compleixi la condició més definitiva, que és la presència d'aquests antropònims en altra documentació.

En general, he procurat incorporar informació fins on era representativa i no repetitiva, havent assegurat les fonts necessàries en el sentit que són fonts que aporten noms, especialment de lloc (capbreus, cadastres, amillaments, etc.). He buidat aquests documents de manera completa; i, a partir d'aquí, he mirat de completar-ho fent cates en altres documents disponibles, encara que era previsible localitzar-hi més aviat pocs topònims.

2.5 FONTS BIBLIOGRÀFIQUES

A més del que són pròpiament els documents històrics que es conserven i consulten en arxius, una altra font de documentació important és la bibliografia. Bàsicament, hi ha tres tipus diferents de llibres que són útils per a la recerca proposada. En primer lloc, els que tenen documents històrics com a objecte d'estudi o edició, com ara el *Fogatge de 1553* de Josep Iglésies, les *Cartas de población y franquicia de Cataluña* de Font i Rius, la *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón* o el *Recull d'estudis d'història jurídica catalana* de Josep M. Pons i Guri, que aporten transcripcions. En segon lloc, les obres d'estudi amb vocació enciclopèdica, com l'*Arxiepiscopologi de la Santa Església Metropolitana i Primada de Tarragona* de Josep Blanch, la *Tarragona cristiana* d'Emili Morera o la *Geografia general de Catalunya* de Carreras i Candi. I, en tercer lloc, les que, tenint com a objecte d'estudi un tema històric, aporten informació directa de documents històrics, sovint fins i tot alguns fragments; per exemple, el llibre de Josep M. Recasens, *El Senyoriu de Morell. 1173-1835*, o el de Pilar Riera, *La Granja del Codony*. Tots són molt útils i s'han fet servir sobretot per completar altres informacions.

¹² Un extracte com el següent és il·lustratiu en aquest sentit: «foren padrins Pera Sarda pages de Gostanti habitant en lo Morell» (7.3.1649), Parr. 1649-1679, p. 5.

L'última obra esmentada (sobre la Granja) ha esdevingut una font especialment valuosa perquè aquesta àrea del terme del Morell és la que queda més allunyada del nucli de població i, en canvi, és a tocar de Vilallonga. Per aquest motiu els propietaris de les terres d'aquella zona havien estat tradicionalment de Vilallonga, no del Morell. La instal·lació del complex petroquímic al Morell, en una gran extensió del terme al sud de la Granja, encara va accentuar més aquest distanciament del Morell en relació amb la Granja. Per tot això, el llibre de Riera (2015) ha estat l'única font d'informació sobre els noms de la Granja. Afortunadament, l'autora ha pogut confirmar quins noms eren vius i quins pretèrits, la qual cosa ha estat molt útil per a la transcripció fonètica. El seu treball s'ha elaborat a partir de l'estudi d'un capbreu de la Granja del 1792 i, en cada una de les partides, ha inclòs una llista de topònims, que són els que he recollit a l'inventari, tal com els ha documentat l'autora.

En la mateixa línia, s'han aprofitat, en algun cas, transcripcions publicades en llibres editats (formarien part del segon tipus de bibliografia descrit al paràgraf anterior) extretes de documents consultats en arxius particulars pels autors d'aquestes obres. Respectant sempre la traçabilitat de la citació, s'han aportat aquestes fonts quan han estat útils per donar notícia d'un nom en una època determinada. Seria el cas del llibre de Josep M. Recasens, que aporta informació provinent de l'Arxiu Montoliu, o bé dels d'Hèctor Mir i Francesc Cortiella, *El Codony a l'inici del segle XVI* i la *Història de la Pobla de Mafumet*, respectivament, que n'aporten de l'Arxiu Patrimonial Casa Mir d'aquest municipi.

Quan no hi ha documentació antiga que reculli un nom però hi ha llibres o articles publicats modernament que el documenten (o, havent-hi, es vol completar amb informació extreta d'una publicació), s'aporta la informació d'aquesta bibliografia. En el cas del terme municipal del Morell (especialment a la banda del costat del riu), tan ocupat per la indústria petroquímica i travessat per vies de comunicació importants (com el tren d'alta velocitat i l'autovia de Tarragona a Montblanc construïda recentment), aquest tipus d'obres, que recullen sovint amb detall dades sobre el territori, han estat especialment valuoses perquè se n'ha pogut extreure informació difícil d'aconseguir després d'un impacte tan fort en la morfologia del terme.

A l'hora d'inventariar els renoms i noms de casa, a part de l'enquesta oral, he utilitzat el llibre *El Morell: un poble, una història* de Josep Bultó Vidal (2007),¹³ que ressegueix tots els carrers, casa per casa i que ha estat molt útil. En cada cas, s'aporta la informació disponible. Bàsicament, si és renom o nom de casa, el carrer on es localitza, i si es troba documentat bibliogràficament o en documentació històrica. També hi faig constar si Moreu-Rey (1981) l'ha recollit. I, si és així, indico la informació que dona a partir de la classificació que estableix segons l'origen o la formació dels renoms (a partir de prenomes o cognoms, de trets físics o de caràcter, d'oficis o aficions, de fets anecdòtics, relacionats amb noms de lloc, etc.). I, en cas que no hi estiguin recollits però, pel seu

¹³ Bultó (2007) ha estat una obra de gran utilitat per a l'elaboració d'aquest treball, especialment en la recollida dels renoms del Morell. Cal advertir que aquests renoms s'han transcrit tal com apareixen publicats, sense fer ús de la notació [*sic*] quan s'han ortografiat de manera diferent del que estableix la normativa o altres fonts més científiques, ja que es tracta d'un llibre de vivències, sense pretensions acadèmiques.

significat, es puguin assimilar a la seva classificació, també assenyalo quin és el procés de formació d'aquests renoms o noms de casa.

En relació amb la documentació dels renoms, rarament se n'han trobat en documents antics, però he recollit les poques referències localitzades. De Moreu-Rey, que no aporta cap exemple del Morell, he citat les pàgines on hi ha renoms que coincideixen amb alguns que es troben al municipi.

3 METODOLOGIA: ELABORACIÓ DE L'INVENTARI

3.1 INTRODUCCIÓ

Rabella (2018, p. 326) explica l'evolució històrica dels reculls d'onomàstica, des del punt de vista de la metodologia emprada per elaborar-los, remuntant-se a la creació de l'Oficina de Toponímia i Onomàstica de l'Institut d'Estudis Catalans l'any 1922, que ja va publicar una *Memòria sobre la preparació del Diccionari de Toponímia i Onomàstica*. Catorze anys més tard, el 1936, amb les indicacions de Joan Coromines i Enric Ribas, es va publicar el fascicle *Per al recull dels noms de lloc de Catalunya*, amb unes instruccions generals sobre la disposició del recull i unes normes per a la notació fonètica dels noms. En aquest fascicle s'hi va incloure com a model el recull de Sant Pere de Riudebitlles de Cristòfor Cardús, que ja es va basar en aquests criteris.

El segon recull publicat va ser el de la Riba, de Josep Iglésies, l'any 1953, justament l'inventari en el qual es basà Ramon Amigó quan inicià els seus primers treballs de recerca. Cal dir que aquests reculls s'estructuraven per matèries i submatèries; i no va ser fins al 1985, en l'estudi onomàstic de Prades, que Ramon Amigó va adoptar l'ordenació alfabètica per la part específica de les unitats onomàstiques, que era la metodologia que Enric Moreu-Rey ja havia establert l'any 1961 en *La rodalia de Caldes de Montbuí* (Ferrer 2013, p. 108). Així, doncs, un aspecte que avui no planteja dubtes a cap investigador, perquè està completament consolidat, no va resultar tan obvi des del primer moment per a persones que tenien coneixements molt importants de lingüística i d'onomàstica. Sens dubte, aquest canvi marca un abans i un després en la metodologia d'elaboració d'inventaris en el camp de l'onomàstica.

Ramon Amigó va anar desenvolupant uns criteris i una metodologia, que va aplicar de manera completa en el seu inventari de Reus, l'any 1988, i que consistien a abordar l'estudi d'un municipi de manera integral, recollint així tant topònims com antropònims, els noms vius i els pretèrits, i combinant la recerca documental amb l'enquesta oral. Tot plegat va cristal·litzar en el seu *Model de recull onomàstic*, els criteris del qual va adoptar com a propis la Col·lecció dels Treballs de l'Oficina d'Onomàstica l'any 1995, justament amb la publicació en aquesta col·lecció de *Siurana de Prades*, del mateix Amigó (Rabella 2018, p. 327-328).

Els *Criteris per a la redacció i la publicació de reculls de toponímia* de l'Institut d'Estudis Catalans van ser un pas més en la divulgació d'una metodologia que qualsevol investigador havia de rebre amb entusiasme perquè disposar d'una pauta de treball (especialment, venint de l'autoritat) dona molta seguretat quan hi ha la preocupació de

fer recerca de qualitat. I, ja molt recentment, l'any 2021, la publicació del *Manual per a l'elaboració de reculls onomàstics* de la Societat d'Onomàstica ha posat a l'abast dels estudiosos una obra molt completa, que tracta en profunditat totes les qüestions que cal tenir en compte a l'hora d'emprendre la tasca d'inventariar els topònims i antropònims d'un determinat lloc.

En general, he seguit els criteris establerts per aquests tres últims recursos. En determinades qüestions no he seguit el *Manual*, tot i que considero encertats els criteris que s'hi exposen. El motiu és que ja tenia feta una gran part de la feina quan va aparèixer i no sempre era fàcil aplicar-ne els criteris pel volum de canvis que hauria comportat (tractaré amb més detall aquesta qüestió a continuació, al punt 3.2.1).

3.2 ESTRUCTURA DE L'INVENTARI. CRITERIS SOBRE LA INCLUSIÓ I ORDENACIÓ D'ENTRADES

3.2.1 Ordenació alfabètica

Tal com s'ha avançat en la part inicial d'aquest apartat de metodologia, fins al 1985 Ramon Amigó no va incorporar l'ordenació alfabètica als seus inventaris, seguint el model de Moreu-Rey (Rabella 2018, p. 328; Ferrer 2013, p. 108). Ja fa molts anys que aquesta pràctica està del tot consolidada i només cal seguir-la tenint en compte alguns detalls. En aquest punt he mantingut el model que proposava Ramon Amigó (1999, p. 53-58) en relació amb l'ordenació lletra a lletra, en lloc de mot a mot, per dos motius: el primer és que el considero més clar, la qual cosa de ben segur que té a veure amb el fet que és el que vaig adoptar des de l'inici de l'elaboració de l'inventari; el segon és que l'inventari ja estava enllestit quan es va publicar el *Manual per a l'elaboració de reculls onomàstics*. Per a la resta de qüestions, he aplicat els criteris recollits a Batlle (2021, p. 129-130).

Així, tracto els noms formats per més d'una paraula com si en fossin una de sola: primer, *Santa Maria*; segon *Sant Andreu*, tercer, *Santa Teresa*. Dono prioritat a *ll* (que precedeix *l·l*, doncs) i a *c* (que precedeix *ç*). Quan l'accent és l'únic element diferenciador, va primer la paraula sense accent, després la que porta accent agut i després la que porta accent greu. Les paraules que no porten dièresi van davant de les que en porten.

Més enllà d'aquesta qüestió general, hi ha algunes particularitats que cal explicar perquè són decisions que s'han de prendre davant de casos que un manual no pot recollir perquè, lògicament, ha de donar pautes generals. Així, hi ha renoms aplicats a un nom de fonts que també va acompanyat d'un cognom, un fet que és molt infreqüent perquè cognom i renom tenen la mateixa funció distintiva aplicada al nom de fonts. *Francesc Baldric de la Canal* i *Francesc Baldric de la Casa Gran* en són exemples. Probablement, eren pare i fill (o net),¹⁴ que es deien igual i hi havia la necessitat de distingir-los. Potser té a veure l'ús del cognom amb el fet que es tracta d'una de les famílies més importants al Morell durant segles. Una dada que reforçaria aquesta idea és que dels cinc renoms

¹⁴ «Francesc Baldric de la Canal» és anterior a «Francesc Baldric de la Casa Gran». L'extracte documental més antic en què apareix el primer és del 1615 i torna a aparèixer l'any 1660; i l'únic extracte en què es documenta el segon és de l'any 1681.

usats amb cognom, quatre són *Baldric* (l'altre és *Torrents*) i donen lloc a tres renoms diferents (el quart és la feminització d'un dels tres). El fet és que no se sap el motiu, però ens trobem amb aquest ús. La decisió que he pres, en aquest cas, és seguir el mateix criteri que he fet servir per alfabetitzar tots els renoms: entrar l'antropònim pel nom de fonts,¹⁵ obviant la incomoditat visual que representa tenir un cognom entre un nom de fonts i un renom, perquè és una cosa que no es veu gairebé mai. Això vol dir que cal buscar *Francesc Baldric de la Canal* per la lletra *F*, i no pas per la *C* (**Canal, Francesc Baldric de la*) ni per la *B* (**Baldric de la Canal, Francesc*).

3.2.2 Inclusió d'articles: renoms i noms de casa

En general, cada article es correspon amb una unitat onomàstica, tret del cas d'alguns antropònims, com ara els renoms que donen lloc a noms de casa amb la mateixa forma; per exemple, *la Bitxa i ca la Bitxa*. En aquests casos s'agrupen en una de sola: *Bitxa, la i ca la Bitxa*. Però es crea un article independent si, partint del mateix nom, ha generat, per exemple, un topònim, com ara el cas *Arnau*: així, tenim *Arnau, l'i ca l'Arnau* (en un sol article), però, a més, *Arnau, les coves de l'*, en un d'independent. També s'agrupen renoms o noms de casa amb variants de gènere i nombre: *ca l'Arnera* i *cals Arnerons* es troben a l'article *Arnera, ca l'i cals Arnerons*.

La condició perquè un renom tingui article propi és que pugui actuar sol, de manera independent, sense un altre element que faci la funció de genèric. Així, per exemple, trobem l'específic *Blau* en *cal Blau, lo mas del Blau, los pisets del Blau, lo xalet del Blau* i *la Maria del Blau*. Però no hi ha ningú a qui s'anomeni **lo Blau*. Per tant, a l'inventari hi haurà una entrada per a cada un dels noms que figuren en aquesta sèrie però no per a **lo Blau*, perquè és un fet que no s'aplica a ningú aquest nom d'aquesta manera (òbviament, sí que s'aplica a persones, però és complementant un nom de fonts).

Tot i que també és freqüent que un cognom doni lloc a un nom de casa (o a un renom), en aquest cas no s'han agrupat en un únic article perquè el cognom té una entitat diferent, ja que no se circumscriu només al lloc estudiat, sinó que forma part del conjunt del patrimoni de la llengua (són tan propis del Morell com de molts altres llocs); i també hi ha força diferència normalment des del punt de vista de la informació bibliogràfica disponible, molt més abundant. Per aquest motiu també he optat per no tractar-los junts perquè els noms de casa i els renoms sovint només compten amb fonts orals.

3.2.3 Inclusió d'articles: les partides

Per descriure un topònim s'ha de començar per dir què és: un camí, un riu, un edifici singular, etc. En alguns casos, la relació entre el nom i el seu referent és biunívoca: un nom designa clarament un lloc. Però n'hi ha d'altres en què és més difícil d'establir aquesta relació perquè són designacions més flexibles que es refereixen alhora a una realitat més flexible. El cas paradigmàtic són les partides.

¹⁵ En l'apartat 2.3.3.1 s'explica el motiu pel qual s'han alfabetitzat els renoms pel nom de fonts.

Les partides són extensions de terreny en què es divideix un terme municipal i que són conegudes amb un nom. Són les grans divisions d'un terme, la primera unitat de divisió. Dins de les partides hi ha masos, per les partides hi passen cursos d'aigua i també formen part de les partides finques, parades o trossos de terra, que tenen denominacions pròpies. Però en la documentació la paraula per referir-se a una partida no sempre és *partida*. Així, en el cas de *la Coma*, el designador és *partida* en alguns documents, però *finca* en d'altres. I en d'altres, fins i tot, *posesión*. Però això no vol dir que aquests designadors tinguin com a referents realitats territorials diferents.

També es dona la convivència amb denominacions que s'associarien normalment amb espais més extensos, com ara *terme* o *lloc*; fins i tot *término municipal*,¹⁶ com en el cas de la Granja (encara que mai va esdevenir municipi independent). A vegades, la dificultat (o impossibilitat) d'establir uns límits territorials clars, a l'hora de referir-se a un lloc, arriba a fer conviure dos designadors combinats: *partida de término* de la Granja o *una finca partida* de la Granja. I, en aquest cas, a l'altre extrem s'arriba a trobar *caserío* de la Granja, que potser seria la denominació que descriuria l'espai més reduït de totes les que han aparegut.

La conclusió ha estat que calia optar per fer una entrada sola per al que s'ha categoritzat com a partides, i per documentar a l'apartat de les fonts històriques totes les formes de designació aparegudes, alhora que s'ha fet constar aquesta diversitat de denominacions a l'apartat de descripció del topònim.

I, per tancar aquest apartat, un aspecte més formal que de fons: quan és poc clar si un topònim format per més d'un element realment és una partida o no (i, per tant, planteja dubtes sobre la manera de ser introduït a la llista), s'ha respectat la consideració donada sempre que hagi estat recollit per la bibliografia. Així, per exemple, un nombre important de topònims de la zona de la Granja s'han extret de la bibliografia. En aquest cas, doncs, s'ha respectat la manera com s'hi han classificat els topònims, ja que seria complicat d'establir-la amb seguretat sense disposar de més informació. Per exemple, un topònim com *Vinya Vella* planteja el dubte de si s'ha de tractar com una partida (el nom pot no ser descriptiu: *Vinya Vella*) o com un tros de terra on hi ha plantada una vinya de fa anys (el nom seria descriptiu: *vinya Vella*). En el primer cas, l'entrada de l'article seria per la paraula *Vinya*; i, en el segon, per *Vella*. Com que en la bibliografia es troba en una llista de partides, s'ha optat per *Vinya Vella*.

3.2.4 Inclusió d'articles: unitats amb la paraules *sort*, *quadra*, *era*, *olivar*, *tros*

Cal fer una consideració sobre el tractament que s'ha donat a algunes entrades que designen noms de partides o trossos de terra en què el primer component del topònim és la paraula *sort*. De fet, es tracta d'un nom comú que recullen els diccionaris, però que té un significat ja poc conegut per a una part important dels parlants d'avui.¹⁷

Es podien plantejar dues opcions. Una era considerar aquest primer element com a genèric i fer l'entrada per l'específic. Aquest és el procediment habitual amb genèrics dels

¹⁶ *Terme* també pot estar relacionat amb els *castells termenats* (denominació que vindria de més antic). No necessàriament ha d'anar associat al concepte de *terme municipal* (més modern), com en aquest cas.

¹⁷ Seria un cas similar al d'*espluga* o *vora* recollit a Institut d'Estudis Catalans (2018, p. 102).

quals tothom coneix el significat: *camí*, *carrer*, etc. Les unitats *sort de Girona* o *sort del Fossar* podrien aparèixer a la llista com a *Girona, la sort de*, o bé *Fossar, la sort del*. L'altra opció era considerar *sort* com a integrant de la part específica del topònim. De fet, *Sort* també es fa servir com a específic (*lo camí de les Sorts* o simplement *la Sort, la Sorteta*). El «genèric implícit», per dir-ho d'alguna manera, a l'hora de classificar aquests topònims, seria més aviat *partida* o *finca* (*de la Sort de Girona* o *de la Sort del Fossar*). Reforça aquesta idea el fet que, quan es poden aportar fonts històriques, apareixen en contextos com ara «pieza de tierra conocida por...», «nomenada...», «dictam...» o «ne diuhen...». Aquesta manera d'introduir el nom el fa percebre com una unitat en un nivell de lexicalització més avançat que si s'anomenés simplement *la sort de Girona*. Això és el que m'ha acabat de fer optar per presentar el topònim amb el que podria considerar-se «un genèric incorporat a l'específic» (*la Sort de Girona* o *la Sort del Fossar*), amb un nivell de fixació superior que en topònims amb genèrics utilitzats en sentit recte.

Es produeix exactament el mateix fenomen amb *Quadra de Danda*. El DCVB defineix *quadra* com a «rodalia, tros extens de terra compost de diferents peces que pertanyen o han pertangut a un mateix senyor», i fa esment de la freqüència amb què es troba aquest nom en la toponímia, ja sigui sol o seguit «d'una adjectivació o d'altres mots determinatius de la propietat del terreny» (DCVB, s. v. *quadra*).¹⁸ Avui una *quadra* és un estable per a un parlant estàndard (el significat amb què es va aplicar la paraula en la designació d'un lloc ja no és conegut pràcticament), i això contribueix a reforçar el lligam entre *quadra* i els mots determinatius a què es refereix el DCVB de manera que esdevé prou fort perquè el nom de la partida incorpori allò que, en el seu inici, havia estat un genèric.

Hi ha altres casos en què el genèric del topònim és menys comú que la majoria. Així com *camí*, *font*, *mina*, *síquia* o *carrer*, per posar alguns exemples, són molt abundants, hi ha altres casos, com *era* o *olivar*, que són menys freqüents. En *l'Era Vella* o *l'Olivar Novell*, que designen una partida, hi ha un lligam més fort entre els dos elements que integren aquest nom (també hi ajuda que l'específic sigui un adjectiu) que quan ens referim, posem per cas, a *l'era de les Olles*, en què *era* és un genèric «pur» perquè designava una realitat que es corresponia amb el que descrivia: una era. Potser el genèric que oferiria més dubtes és *tros*: *tros de la Poncella* o *tros del Noguer*. En aquest cas, tenint en compte que *tros* és un mot el significat del qual és reconegut perfectament per un parlant estàndard, he optat per considerar-lo un genèric, ja que contrasta clarament, per exemple, amb el significat de *sort* (amb el sentit de 'tros de terra'), que ja no és conegut per a molts parlants d'avui. El fet de decidir que consideraré *sort* com a integrant de la part específica i *tros* com a genèric és una qüestió pràctica, que no pretén establir un criteri definitiu. Aquest tipus d'argumentacions sempre són relatives i ara només es tracta de decidir com organitzar la informació relacionada amb els noms que hi ha a l'inventari del Morell. Si fossin uns altres, potser les decisions serien unes altres.

¹⁸ Una *quadra* era el territori concedit a un cavaller o *miles*, sobre el qual exercia la seva jurisdicció un senyor, en un àmbit i categoria inferiors als del castell termenat. La *quadra* era creada directament pel comte o bé el senyor d'un castell termenat, però en algun cas la jurisdicció era separada de la del castell. Al centre de la *quadra* hi havia una torre o casa senyorialva.

3.2.5 Inclusió d'articles: altres puntualitzacions

Una altra qüestió que cal explicar és el motiu pel qual no s'han incorporat algunes designacions de lloc aparegudes en fonts documentals o en bibliografia consultada. En uns casos, com ara *camí que va de Tarragona a Montblanc*, no s'ha considerat que es tracti d'un topònim perquè més aviat és una denominació descriptiva, mancada de fixació. En d'altres, com ara *de la Font* (escrit així, amb la preposició, en una llista titulada «partides o finques») o *l'Olivar de la Font* (dins de la partida dels Olivars), s'ha optat per no dedicar-los un article propi i incorporar aquestes dues designacions a l'entrada *Font, la*. El motiu és que he considerat que tenien molt poca entitat com a topònims perquè es troben en una partida que es diu *los Olivars* i en una finca on hi ha una font (la descripció permet saber que la font i la finca anomenada *l'Olivar de la Font* estaven situats en la mateixa zona), la qual cosa resta singularitat a aquestes denominacions, sobretot quan ja hi ha tres entrades per a *Olivars*, referides a partides més importants.

Finalment, em referiré a un cas singular d'agrupament. Es tracta de *Font, camí o carrer de la*. És una designació toponímica que es troba descrita en la bibliografia, en la qual s'especifica que denominava un carrer que canviava de nom a la part on s'acabaven les cases, per passar a anomenar-se *camí*.

3.3 ESTRUCTURA I CONTINGUT DELS ARTICLES

Tal com ja era habitual i el *Manual per a l'elaboració de reculls onomàstics* ha sancionat, els articles consten dels elements següents:

- a) entrada
- b) transcripció fonètica (quan es tracta d'una forma viva)
- c) descripció
- d) remissions
- e) extractes documentals

Per causa de les particularitats de cada unitat onomàstica (moment en el qual es documenta, informació disponible, etc.), alguns articles no contenen transcripció fonètica, remissions o extractes documentals.

Les remissions estan situades després de la descripció, introduïdes per l'abreviatura «V. t.», però poden figurar com a cos de la descripció, amb l'abreviatura «V.», quan la informació sobre una entrada apareix en un altre article (es tracta, llavors, d'una remissió completa).

L'entrada figura en negreta. L'entrada és del mateix cos que la transcripció fonètica, el text de la descripció i les remissions, mentre que el cos dels extractes documentals és dos punts més petit.

Comento algunes qüestions més concretes a continuació.

3.3.1 Entrada

Quant a la tipografia, l'entrada de l'article, com he dit, està en negreta (i és del mateix cos que el text de la descripció) i en rodona, fins i tot, tal com proposa Batlle (2021, p.127-128), quan els noms provenen d'altres llengües. No he fet servir les cometes perquè, en tot cas, consideraria més adequada la cursiva per a un manlleu, tal com estableixen les obres referència sobre convencions gràfiques.

Com és habitual, els elements de l'entrada de l'article estan ordenats per l'específic, tant si té més d'un element (*Mas de Mestre, lo camí de*), com si és un adjectiu (*Vella, la mina*) o un segment del tipus *Cap de Botella* (que s'entra com a *Cap de Botella, lo*), o bé conté un numeral, com *Quatre Camins (Quatre Camins, los)*. La qüestió és que el genèric és la unitat lèxica que determina el tipus de topònim o antropònim (deixant de banda els articles, que són simples determinants): *carrer, camí, ca*, etc. I la resta de la unitat onomàstica especifica aquest genèric (per tant, tota sencera és la part específica). Això no vol dir que s'hagi de considerar que el genèric no forma part del nom propi, ja que el seu paper és essencial: en *mina Vella* i *síquia Vella* és justament el genèric el que «diu» de quina realitat estem parlant, ja que l'específic és idèntic i no sabríem a què es refereix sense la informació que aporta el genèric.

A diferència de la pràctica de la majoria d'inventaris onomàstics, he entrat els renoms formats sobre un nom de fonts pel nom de la persona que el porta, no per l'específic: *Anton de la Mariona, l'* (i no pas, doncs, **Mariona, l'Anton de la*). Tot i que, en cert sentit, el nom de fonts actua com a genèric perquè és ben cert que, sense l'especificació que se li aplica, no es podria saber si es parla d'una persona o d'una altra que compartissin el mateix prenom, també és cert que el lligam entre aquest nom de fonts i el seu especificador és més sòlid que l'existent entre un denominador genèric com *carrer* o *camí* i l'específic corresponent. Això fa que aquests renoms es percebin com una unitat força integrada, amb un equilibri més igualat entre genèric i específic que el que hi ha entre *carrer* o *camí* i l'especificador que se'ls pot aplicar. Aquest és un motiu per donar prioritat al nom de fonts a l'hora d'incloure aquestes unitats onomàstiques a l'inventari. També per coherència amb altres renoms que no tenen com a base un nom de fonts (seria ben estrany entrar *Guàrdia Civil Escuat* com a *Civil Escuat, Guàrdia* o com a *Escuat, Guàrdia Civil*). I, finalment, perquè ha quedat establert que tan sols es considera com a genèric la paraula que designa l'element de la realitat a què s'aplica l'específic, la qual cosa no es compleix si l'element sobre el qual es forma el renom és un nom de fonts. I, aleshores, com a conseqüència d'aquest últim punt, i també per una qüestió de coherència, els renoms que tenen com a base un nom de fonts i no porten article s'entren igualment pel nom de fonts (no tindria sentit fer-ho diferent en aquests casos).

Aquest mateix criteri s'ha aplicat, com he explicat a l'apartat 3.2.1 d'aquest mateix capítol, en els casos, infreqüents, en què el renom s'aplica al nom de fonts acompanyat del cognom: *Francesc Baldric de la Canal*, i no pas **Canal, Francesc Baldric de la ni *Baldric de la Canal, Francesc*.

Quant a l'establiment de la forma precisa de l'entrada, cal assenyalar que les fonts històriques aporten sovint diferents formes per a un mateix nom i les fonts orals donen informació sobre determinades qüestions que poden tenir rellevància en l'escriptura, per

exemple les neutralitzacions de les vocals, tenint en compte que, en aquesta recerca, el terme estudiat es troba dins de l'àmbit del català central. Ambdós elements es prenen en consideració quan es plantegen dubtes sobre les formes que s'han d'establir a les entrades.

Alhora, la normativa vigent és el punt de referència per a l'establiment de les formes, com no pot ser d'altra manera.¹⁹ I, naturalment, també cal recórrer a la bibliografia de referència, que ofereix informació sobre els noms. En alguns casos, és molt clar per quina forma s'ha d'optar perquè el significat del nom és transparent i s'hi poden aplicar els mateixos criteris que a un nom comú: *el camí de les Alzines* o el cognom *Ferrer*, per posar algun exemple. Però, justament, una de les característiques dels noms propis és molt sovint la seva manca de transparència. Aleshores cal analitzar què en diu la bibliografia. Les fonts principals són el DCVB, tant per a antropònims com per a topònims, el llibre *Els llinatges catalans* de Francesc de Borja Moll per als cognoms i l'*Onomasticon Cataloniae* (OnCat) de Joan Coromines per als topònims. La majoria de vegades, la consulta d'aquestes fonts és suficient per establir una forma; però, en ocasions, no s'han recollit alguns dels noms, o no s'hi han recollit com a noms propis. Per exemple, el cognom *Aguader* no surt al DCVB i tampoc no el recull Moll. Això no significa que aquests noms propis no existeixin com a tals: simplement, no han estat recollits en cap obra. En aquest cas, ha calgut ampliar l'àmbit de recerca bibliogràfica per mirar de registrar la forma més adequada possible. I també he recorregut a l'Oficina d'Onomàstica de l'Institut d'Estudis Catalans davant de casos més complexos.

Hi ha pocs casos en què no s'ha establert la forma seguint les obres esmentades. Són els que han resultat fruit d'evolucions lliures. Un exemple podria ser el renom *Peixopala*, que prové del nom d'un peix, *peixopalo*. El fet és que al Morell l'única forma viva és amb *-a* final, [piʃu'paɫə] i és per aquest motiu que he optat per *Peixopala* a l'hora d'establir l'entrada. No he reflectit en la grafia el tancament de la vocal palatal semitancada /e/ en [i] perquè no he considerat necessari fer-ho de cara al reconeixement del renom per part dels parlants que l'utilitzen, cosa que sí que hauria dificultat el fet d'haver establert la forma de l'entrada amb la grafia del nom comú de què prové aquest renom (sense el canvi de la vocal final). Amb el mateix criteri, he optat per *Sucina*, provinent d'*Ursicina*. Es tracta d'un nom molt poc conegut en les nostres latituds actualment i, malgrat que el renom és d'ús molt estès des de fa dècades, ningú no el relaciona amb *Ursicina*. Per tant, he considerat que el més adequat és establir l'entrada que identificaria un parlant del Morell. Un altre exemple podria ser *Pixaenaues* per *Pixaenagües*.

Evidentment, també hi ha els que estan interferits pel castellà o són malleus. En aquests casos, he mantingut el nom tal com seria en la llengua d'origen i només he adaptat l'ortografia (*Jefasso*, *Ninyo*, *Pequenya*, per exemple), sense cap marca tipogràfica a l'entrada.

Altres qüestions formals relacionades amb les entrades són l'ús de les majúscules i les minúscules, i els guionets. Més enllà de la pràctica generalitzada de l'ús de la majúscula per a l'específic i de la minúscula per al genèric,²⁰ cal fer esment dels específics

¹⁹ A Institut d'Estudis Catalans (1996, p. 153-169) ja va quedar ben establerta aquesta qüestió.

²⁰ Aquesta pràctica és una de les que han generat més unanimitat: ha estat avalada a Moll i Tort (1985, p. 100-111), Direcció General de Política Lingüística (1992, p. 25-29), Pujol i Solà (1995, p. 144), Mestres,

formats per més d'un element. Així, he optat per la majúscula en cada un dels elements que formen l'específic i tenen contingut semàntic en el sentit tradicional: noms, adjectius, verbs, etc. (no preposicions,²¹ articles, etc.): *la Teresa de les Ulleres* o *la plaça de l'Era del Castell*, per exemple.

Per acabar, hi ha alguns casos especials en què he recorregut a l'ús dels guionets per presentar alguns noms, com ara *ca Plats-i-Olles*, *Vaia-vaia* o *Carrer-que-no-passa*. Seguint el criteri de Batlle (2021, p. 121), he fet servir el guionet per a noms compostos que contenen la conjunció *i* o presenten elements duplicats. I, en el cas del topònim (amb una construcció de relatiu que descriu clarament un atzucac), hi ha una particularitat en el cas del Morell que m'ha fet decidir per una opció una mica diferent, perquè, de fet, no es tracta exactament d'un carrer, sinó d'una part de la Plaça que quedava tancada (ara ja fa uns anys que es va obrir). En aquest topònim *carrer* no és genèric perquè no hi havia un carrer, però s'hi devia aplicar aquesta denominació perquè el segment *carrer-que-no-passa* ja és una forma prou fixada, i una prova d'això és que es localitza en altres municipis, en algun cas força temps enrere.²² Per aquest motiu, he integrat la unitat lèxica *carrer* al segment *Carrer-que-no-passa*.

Una altra qüestió d'interès relacionada amb l'establiment de la forma és l'ús de l'article, ja que s'observa vacil·lació entre la forma plena i la reforçada.²³ En general, he optat per presentar la forma que ha estat la tradicional al Morell i que encara es manté viva: *lo/los*, tret dels casos en què s'observa l'ús consolidat de l'article literari, que n'hi ha alguns, com ara *el Plàtano*, per exemple. De vegades, fins i tot es dona el cas que un mateix referent és designat amb dos noms diferents i es fan servir les dues formes de l'article depenent de quin dels dos noms acompanyi. Per exemple, *el Pinar*, a diferència de *lo pinar del Mas de Mestre*. La preferència per la forma tradicional, en cas de vacil·lació, es justifica per la voluntat d'inventariar l'onomàstica del Morell abans de les grans transformacions socioeconòmiques que l'han afectat, en coherència amb el criteri d'haver aturat la recerca cap a mitjan segle XX, tal com s'indica en l'apartat 2.1 d'aquest mateix capítol, ja que, en aquell moment, era d'ús general.

Segurament que aquesta vacil·lació s'ha evidenciat també per les diferències que hi pot haver entre l'ús de l'article d'un informant a un altre, sobretot quan alguns han anat desapareixent i s'ha hagut de recórrer a informants de menys edat. També per aquest motiu he decidit optar per donar preferència a la forma tradicional i alhora reflectir els casos clars en què aquesta forma ja no és viva.

En el cas dels renoms també s'incorpora l'article com a part de la denominació, tret que hi hagi constància que determinat renom es fa servir sense article. Amb tot, també hi ha vacil·lació en l'ús de l'article amb antropònims, la qual cosa s'ha reflectit en l'inventari

Costa, Oliva i Fité (1995, p. 270-273), Amigó (1999, p. 46 i 56), Institut d'Estudis Catalans (2018, p. 102) i Batlle (2022, p. 120).

²¹ També em refereixo al que tradicionalment s'havien considerat preposicions (*de*, *amb*, etc.), encara que actualment s'hi considerin alguns antics adverbis, que sí que he consignat amb majúscula (*damunt*, *davall*, etc.).

²² En la tesi doctoral «Onomàstica de l'Espluga Calba», Rosa M. Anglès (Anglès 2019, p. 742) recull *carrer Que-no-passa* ja l'any 1765, i Mir (2011, p. 150) recull *el carrer que no passa* l'any 1850.

²³ Per descomptat, tan sols en la generació d'edat més avançada, que és la que ha estat enquestada, ja que la forma plena s'ha perdut en les generacions més joves.

en base a la informació recollida en l'enquesta oral. No s'observa un patró sistemàtic, tot i que sí que hi ha més tendència a ometre l'article en renoms formats per noms de fonts i un complement.²⁴

3.3.2 Transcripció fonètica

D'acord amb les directrius de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, he fet servir l'Alfabet Fonètic Internacional (AFI) en les transcripcions de les unitats onomàstiques que encara són vives al municipi. També he fet la transcripció de noms que, sense que es conservi record del referent, han perviscut d'alguna manera. Per exemple, el Codony, que era una unitat territorial (un antic castrum feudal) que abastava un conjunt de municipis (el Morell i alguns altres de propers), s'ha mantingut en un topònim que és fora del terme, el *tomb del Codony*, però és útil per conèixer-ne la realització fonètica. En aquest cas, també va quedar incorporat en una de les denominacions del topònim conegut més habitualment avui com *la Granja*, però que també s'ha anomenat d'altres maneres al llarg del temps: *Granja del Codony*, al costat de *Granja dels Frares*, *Granja dels Prats* i *Granja de Santes Creus*.

La transcripció fonètica, a part de servir per mostrar els trets del parlar camptarragoní, també serà útil per evidenciar les diferències entre les formes que s'han establert a les entrades quan hi ha algun canvi en relació amb la manera de produir-les oralment: des de l'elisió de la preposició en els noms dels carrers com *carrer del Molí* [ħu kə're mu'li], a metàtesis com *ca Gregori* ['ka γər'γəri], passant per manlleus com *l'Azaña* [ħə'saɲə].

3.3.3 Remissions

Batlle (2021, p. 108-114) ha estat especialment útil per sistematitzar les remissions, ja que inclou una proposta molt ben estructurada i clara, que facilita aquesta tasca de manera que pràcticament ofereix un procediment que només cal aplicar.

Així, amb l'objectiu de deixar ben establertes les relacions entre les unitats onomàstiques que tenen algun tipus de connexió (tant si són entre topònims, com entre antropònims i topònims, o bé entre antropònims), s'han pres en consideració dos tipus de lligams: els que tenen com a punt de connexió el mateix específic i els que es basen en el mateix referent. És a dir, els que es refereixen a realitats diferents que comparteixen un nom (de vegades, és una part del nom; d'altres, una variant) i els que designen una mateixa cosa amb noms diferents. Un exemple del primer cas és el conjunt format per *Mosset* (renom), *ca Mosset*, *bassa de Mosset*, *mina de Mosset* i *Mas de Mosset* (partida de terra). I un exemple del segon és *casa Castellví*, *les Olles* i *casa Vilallonga*, que es refereixen al mateix edifici. Es tracta de remissions basades en dos tipus de relació diferents però que es justifiquen per la necessitat de donar a conèixer tots els lligams que es donen dins de la llista de noms i assegurar així que no es perd informació.

²⁴ Aquesta qüestió serà tractada en l'apartat d'anàlisi morfològica.

Pel que fa a les relacions del primer tipus, la remissió s'ha indicat amb l'abreviatura *V. t.* (que vol dir 'Vegeu també'), que va seguida de tots els altres noms relacionats. No he establert un nom principal perquè, tot i que en molts casos seria l'antropònim, no sempre seria així, i per tant es fa difícil trobar una manera de fixar un criteri sistemàtic per jerarquitzar aquestes relacions.

Pel que fa a les relacions del segon tipus, es dona la informació en la part del comentari de l'article, i se n'indica la inclusió a la llista amb la notació *supra* o *infra* entre parèntesis.

Així, doncs, s'han fet remissions entre noms que comparteixen designació, tant si es tracta de topònims (*lo mas de Mestre, lo carrer de Mestre*), com d'antropònims (*Buió, Magí de Buió*), o bé de topònims i antropònims (*Calvó, lo mas Calvó, lo torrent de Calvó*). L'única remissió que no s'ha fet és entre cognom i nom de casa o renom, quan no hi havia altres unitats onomàstiques que compartissin el mateix nom en la part específica (*Moretó, ca Moretó; o Roig, cal Roig, etc.*). He considerat que era innecessària, perquè el nom de casa o el renom sempre són a continuació del cognom en la llista, per la qual cosa la relació es fa del tot evident al lector.

Així, doncs, quan hi ha més unitats onomàstiques relacionades, a part del cognom i el nom de casa o el renom, sí que he fet les remissions a tots els elements del conjunt (per exemple, *Bertran, ca Bertran, la placeta de Bertran, Pepito de Bertran*), encara que sovint els elements, alguns o tots, també es trobin seguits. En el cas de Bertran, he inclòs a les remissions una unitat onomàstica que inclou una variant morfològica femenina del mateix específic (*lo rec de la Font de la Bertrana*). És l'únic cas de l'inventari amb aquesta singularitat. Normalment, les remissions relacionades amb variants formals, tant si es tracta de qüestions morfològiques (de gènere i nombre, o derivatives), com si es tracta de qüestions fonètiques, no coincideixen amb conjunts d'unitats onomàstiques que comparteixen específic (són, simplement, variants). D'aquí ve que aquest cas sigui especial. És per això que he considerat que havia de posar en relació tots aquests noms, sense que en quedés cap de deslligat, ja que el contacte és evident.

Un tractament una mica diferent és el que s'ha donat a conjunts de topònims que comparteixen alguns elements de la part específica, però no en tots els casos de manera completa. Per exemple, la sèrie *camí de la Bassa, carrer de la Bassa, rec de la Bassa del Comú, Bassa del Molí* (i *bassa del Molí, camí del Molí, carrer del Molí, síquia del Molí, carrer de la Bassa del Rentador, les Basses, les Basses del Comú* (i *basses del Comú, abeurador del Comú, rentador del Comú, etc.*). Un tret que comparteixen tots els elements del conjunt és que es tracta de topònims amb una part específica que (podríem dir) coincideix amb un nom denotatiu (que és un nom comú en origen i encara absolutament transparent). En aquests casos he optat per fer remissions només quan hi havia coincidència completa de la part específica. En primer lloc, perquè calia sistematitzar-ho d'alguna manera; però també perquè és realment complicat defensar que hi ha vincles comuns fora d'aquests casos de coincidència completa: de vegades, perquè s'han documentat en èpoques molt distants; en altres ocasions perquè les localitzacions són tan disperses que és impossible que tinguin una connexió en la realitat física. Hi ha diversos abeuradors, basses, molins o rentadors. Justament, això està en consonància amb el tret que apuntava suara (el fet que es tracti «pràcticament» de noms comuns), que no afavoreix

la fixació, tret que el pas del temps faci la seva feina seleccionant unes formes determinades, com pot ser el cas de *les basses del Comú*, que estan documentades als segles XVII i XVIII, i que continuen sent un topònim viu al Morell.

Així, doncs, quan s'han fet remissions, s'ha indicat de la manera habitual al peu del comentari amb l'abreviatura *V. t. I*, quan s'han volgut destacar determinades coincidències, s'ha fet servir *supra* o *infra* entre parèntesis al costat del nom citat al comentari per fer notar la seva inclusió a la llista. Aquesta seria l'excepció al tractament habitual, que s'aplica quan la part específica conté un nom consolidat com a topònim o antropònim. Per exemple, en la sèrie *Girona, mas de Girona, Mas de Girona, camí del Mas de Girona, Sort de Girona* i *Sort del Mas de Girona* es fan remissions entre totes aquestes formes al peu del comentari. Igualment en la sèrie generada al voltant del cognom *Mestre*, que ha donat un nom de casa, de carrer, de mas, de camí, de torrent, etc.

Un altre tipus de remissió present en el recull és la que cobreix les variants formals, tant si es tracta de qüestions morfològiques (de gènere i nombre, com *cal Tòfol, les Tòfoles; la Sort, camí de les Sorts*; o derivatives, com *el Toi, el Toiet; la Sort, la Sorteta*), com si es tracta de qüestions fonètiques (*Aubia, Aubià, Obià, Ubia*). Depenent de la informació disponible en cada article, s'ha desenvolupat un comentari propi per a cada un o s'ha remès a l'article (o articles) relacionat, on ja es trobava l'explicació corresponent.

Una qüestió que ha limitat, en part, poder completar algunes remissions és el fet que la documentació antiga, en ocasions, està mancada de la precisió suficient, en el sentit que, de vegades, dona com a equivalents noms que en realitat no ho són. Hi ha dos tipus de situació en què es detecta aquesta limitació.

Un exemple de la primera podria ser *los Clots*: «partida del Forn Teuler o dels Clots», «partida dels Romanils o dels Clots», «anomenada los Clots situada en lo expressat terme dels Hospitals», «finca partida Clots o Terme Vell». És un dels topònims que, en base a la documentació, es podria identificar amb més noms diferents, però el fet que estiguin massa allunyats entre ells fa evident que no es pot tractar del mateix referent. Per tant, han de ser espais diferents (integrats en partides més grans, segurament) que la documentació ha donat com a equivalents sense ser-ho. Probablement, això té a veure amb la creació de denominacions que no passen a ser d'ús general al municipi perquè els veïns d'una zona (pel coneixement que tenen d'aquell entorn) necessiten anar a un major nivell de detall i anomenar un lloc d'una manera concreta. Com que sovint s'utilitzen noms relacionats amb els elements propis de l'entorn (noms de cultius o de plantes silvestres, genèrics relacionats amb cursos d'aigua o amb la terra, per exemple), es repeteixen fàcilment. I això fa que no es pugui determinar si es tracta dels mateixos espais (que és quan correspondria fer una remissió).

Altres vegades els textos presenten un nom com a equivalent d'un altre, i alhora aquest altre de dos més, i així es va creant una cadena en què és impossible fer encaixar totes les baules. Un bon exemple és *Tomanil*. En els extractes documentals d'aquesta partida, hi ha dues referències a altres partides: «partida de las Viñassas ô Tomanill» i «partida “Tomanil 1°” conocida por el nombre de “Mineta”». L'entrada *la Mineta* no aporta cap extracte diferent del del *Tomanil*. Però a l'entrada *les Vinyasses*, a part del del *Tomanil*, hi ha els següents: «partida de las Vinyassas y ans de Romanills», «partida del

torrent de Gemegó, ô de las Viñassas» i «partida Viñassas o Terme Vell». A l'entrada *Romanills*, a part del de *les Vinyasses*, hi ha «partida dels Romanils o dels Clots». L'entrada *Torrent de Gemegó* només conté el de *les Vinyasses*. Però encara es pot continuar amb l'entrada *Terme Vell*: a més del de *les Vinyasses*, hi ha «partida Pins o Terme Vell» i «partida Clots o Terme Vell». A l'entrada *los Clots*, a part de la del *Terme Vell*, hi ha «partida del Forn Teuler o dels Clots», «partida dels Romanils o dels Clots» i «anomenada los Clots situada en lo expressat terme dels Hospitals». A l'entrada *Pins*, a part de la del *Terme Vell*, hi ha «partida conocida por Cap d'en Bou i Pins».

Encara es podria continuar fent créixer la xarxa de relacions amb *Forn Teuler*, *los Hospitals* i *Cap d'un Bou*, però potser és suficient per mostrar la dificultat d'establir amb un mínim de fiabilitat quins noms es corresponen amb quins espais, sobretot quan algunes de les partides esmentades sí que són prou conegudes (perquè són de les que configuren la fesomia del terme) i es fa evident que no es poden identificar amb algunes altres que també són conegudes i per això se sap que, simplement, formen part d'algunes de les més grans. Si hi hagués més documentació disponible, hi hauria més possibilitats d'acotar aquests espais; però, malauradament, l'únic que es pot fer és donar compte d'aquests noms sense gosar establir relacions d'equivalència entre uns i altres. Per aquesta raó, s'esmenten aquestes relacions en l'interior de l'article, però no s'estableixen remissions.

3.3.4 Descripció

La part de l'article dedicada a la descripció del nom conté les dades disponibles sobre la unitat onomàstica, obtingudes tant de fonts orals com escrites: a què s'aplica el nom, les seves dades fonamentals (situació en l'espai o recorregut en el cas dels camins, per exemple), informació complementària que apareix en documents, etc. Tal com indica Batlle (2021, p. 106), també hi caben comentaris de tipus lingüístic, ja siguin sobre trets dialectals de tipus fonètic o lèxic; també informació etimològica, si és el cas.

Aquestes dades poden ser de mena molt diversa. Tal com s'indicava a l'inici d'aquesta introducció, entre d'altres coses, dona sentit a aquesta tesi el fet de concentrar-hi el màxim d'informació possible (dins d'uns límits raonables) sobre els noms propis del Morell per la utilitat que hi puguin donar altres estudiosos en el futur, que poden trobar noves maneres d'aprofitar aquesta informació. Per això s'hi recullen informacions de caràcter històric, o etimològic, en ocasions, o d'altra mena. Com indicava a l'apartat 2 del capítol I, el terme del Morell és de dimensions reduïdes i presenta un relleu geomorfològic pla, i la documentació que se'n conserva és poc abundant. A més, hi ha el problema de la destrucció d'una part del terme, que ha fet desaparèixer molts espais i els seus noms. Tots aquests elements feien intuir que el resultat que es podia obtenir d'aquesta recerca havia de ser més aviat modest, la qual cosa va fer recomanable l'intent d'elaboració d'un recull que mirés d'aportar cert valor afegit. D'aquí la decisió de procurar incloure la màxima informació possible en cada un dels articles, complementant els continguts més bàsics amb altres dades de tipus històric, etimològic, etc. Encara que, en general, els inventaris onomàstics tenen més aviat per norma cenyir-se a identificar el nom, localitzar-lo i

documentar-lo, ja hi ha altres tesis doctorals que han optat per aquest format.²⁵ I, de fet, Batlle (2021, p. 106) també avala la inclusió d'informació de tipus lingüístic en els articles: si hi ha informacions sòlides sobre l'etimologia dels noms, o bé presenten trets dialectals de pronúncia, de lèxic, etc. (És clar que la part de l'anàlisi filològica d'una tesi és l'espai natural en què se solen aportar informacions relacionades amb l'etimologia i amb les formes que reflecteixen el dialecte de la zona, tant des del punt de vista de la fonètica com de la morfologia i el lèxic, la qual cosa també s'ha fet en aquesta tesi. Això té tot el sentit pel lligam de l'onomàstica amb el territori i, en conseqüència, amb la parla del lloc objecte d'estudi.)

També es consignen els llocs on el DCVB ha localitzat els diferents llinatges, encara que no tinguin relació amb el Morell. El motiu és que això aporta un marc general que permet apreciar, per exemple, la singularitat d'un nom o tot el contrari (adonar-se del fet que és molt corrent).²⁶ O bé adonar-se de si es tracta d'un nom circumscrit a una àrea propera o d'àmbit més general.²⁷ També es poden reforçar hipòtesis sobre l'origen d'un nom des del punt de vista semàntic.²⁸

Inevitablement, ampliar la perspectiva des d'aquest punt de vista té un preu: en algun aspecte, s'hi pot perdre en proximitat perquè, de manera volguda, l'anàlisi deixa de centrar-se només en el marc del terme estudiat, Així, es prenen en consideració els significats que tenen els noms en el conjunt del domini lingüístic i es tenen en compte a l'hora de fer l'anàlisi semàntica, per exemple. Però això no impedeix donar compte de les especificitats del parlar del Camp de Tarragona en l'estudi fonètic, morfològic i lèxic, ja que el sintàctic no presenta especials particularitats des d'aquest punt de vista.

Cal dir que es tracta d'una qüestió que pot afectar una part dels noms, però és un fet que, en general, els significats són molt coincidents o propers, per la qual cosa he preferit optar per aquest model d'estudi. En definitiva, es considera que el resultat final representa una aportació més interessant a l'acadèmia perquè permet aportar una informació més àmplia en conjunt, tal com ja he explicat, sense sacrificar res en el contingut perquè les entrades també inclouen la informació pròpia de l'àrea geogràfica objecte d'estudi. En tot cas, doncs, s'hi guanya en perspectiva.

Pel que fa a la manera de referenciar les dades, quan es tracta d'informació obtinguda de fonts bibliogràfiques, es consigna entre parèntesis l'autor i any de publicació, a més de la pàgina, tret que s'esmenti l'autor en l'explicació (llavors només s'indica entre parèntesis l'any de publicació i la pàgina).

En el cas d'obres de referència molt habituals, es faran servir les denominacions corresponents, que sovint són sigles, en rodona: DCVB (*Diccionari català valencià balear*), DECat (*Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*), DGLC

²⁵ N'és un exemple la de Rosa M. Anglès i Nicolàs, «Onomàstica de l'Espluga Calba», presentada l'any 2019 a la Universitat de Barcelona (Anglès 2019).

²⁶ *Lo Metro* i *lo forn de la Botifarra* són noms de forns d'obra ben singulars, que no s'han trobat usats com a topònims en altres llocs.

²⁷ El cognom *Obià/Ubià*, per exemple, només es documenta al Morell i la Pobla (tot i que, curiosament, la pronúncia recollida al Morell és de paraula plana, no aguda), i *Aubià* en comarques properes com l'Alt Camp o la Conca (i Barcelona), mentre que *Ferrer*, posem per cas, és general en tot el domini lingüístic.

²⁸ El fet que el cognom *Púbol* es trobi a l'Escala i a Torroella de Montgrí reforça la idea que, efectivament, té el seu origen en el topònim, la qual cosa permet descartar altres hipòtesis.

(*Diccionari general de la llengua catalana*), DIEC2 (segona edició del *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans), GEC (*Gran Enciclopèdia Catalana*), OnCat (*Onomasticon Cataloniae*). L'ús de la rodona en aquests casos es justifica per coherència amb aquest ús en l'apartat de fonts històriques, que s'exposa en l'apartat següent (3.3.5).

En relació amb els llinatges, en fer referència a l'entrada, en el cas del DCVB, s'ha consignat sistemàticament amb majúscula quan aquesta font ha aportat com a nom de lloc o com a llinatge aquell nom, independentment que el significat principal es referís a un nom comú o a un adjectiu. En canvi, s'ha consignat amb minúscula quan aquesta obra no ha inclòs en el cos de l'article un nom propi, ja fos antropònim o topònim.

Pel que fa als renoms i noms de casa, a més d'indicar-ne la localització (concretament, el carrer on es troben) i aportar les fonts, quan s'han trobat en la bibliografia (prou abundant gràcies a Bultó 2007) o en la documentació històrica (molt excepcionalment) relacionada amb el Morell, s'ha aportat la informació que en dona Moreu-Rey (1981) en els casos en què el renom en qüestió ha estat recollit per aquest autor. I, quan no és aquest el cas, s'ha mirat de donar-ne certa informació partint de la tipologia que estableix. Finalment, el DCVB també ha aportat llum en ocasions per afegir o aclarir determinades relacions entre el renom i el seu possible origen, bàsicament des del punt de vista semàntic, sense pretendre explicar en base als fets el motiu concret pel qual s'aplica determinat renom a algú.

Quan Moreu (1981) i el DCVB han aportat aquesta informació, s'han detallat els llocs propers on s'han recollit els mateixos renoms (o de molt similars), amb la finalitat de «confirmar-ne» la presència de manera més efectiva, tot i no haver-ne pogut obtenir, de vegades, gaire informació directament de les fonts consultades. En força casos això permet, a més, observar com són de productius alguns elements a l'hora de generar renoms. Si no es facilita el detall d'aquests llocs és perquè es localitzen en àrees geogràfiques més allunyades i aleshores ja no es dona aquesta vinculació amb el Morell.

Quant a la forma dels renoms o noms de casa, en el cas dels que estan formats per un sol element (*Negret*, per exemple), apporto tota la informació disponible. En el cas dels compostos, n'hi ha de dos tipus: els que prenen com a nucli un nom de fonts i es complementen amb un renom (*Pep del Colom*), i els que estan formats per dos elements, cap dels quals és un nom de fonts (*Maco de la Bastera*). En els que pertanyen al primer d'aquests dos subgrups, l'explicació es refereix tan sols al segon element, perquè els noms de fonts no ofereixen cap particularitat des d'aquest punt de vista. En canvi, apporto informació sobre tots dos elements en el cas dels que formen part del segon grup.

Quan la forma que documenta Moreu-Rey és en un gènere o nombre (o alguna altra variant formal) diferent del que s'inventaria en el recull, faig constar aquesta particularitat. Val a dir que hi ha una coincidència important entre renoms recollits per Moreu-Rey que també són al Morell, la qual cosa indica que no són originals del Morell i resta valor a la dita «Qui pel Morell ha passat, dues vegades batejat».

No hi ha referències a les persones que porten els renoms, la qual cosa no treu que es pugui afegir algun detall conegut que completi l'explicació. El motiu d'haver optat per aquest tractament és que, així com en l'onomàstica en general actua l'etimologia popular, també actua la *vox populi* en relació amb els renoms, la qual cosa fa que s'atribueixin fets

o qualitats (o interpretacions d'aquests fets o qualitats) a determinades persones (sovint més negatius que positius), sense una base real, i això pot comportar incomoditat o disgust a les persones afectades. Per tant, no s'identificarà en cap cas la persona que porta o portava un renom. Només apuntaré opcions del possible origen (o els possibles orígens) dels renoms a partir de la informació tan exhaustiva que ofereix Moreu-Rey.

Cal advertir, perquè podria generar certa confusió, que sovint Bultó (2007) documenta noms de fonts, renoms o cognoms com si fossin noms de casa, perquè utilitza *ca* davant d'aquestes unitats lèxiques. El motiu és que sovint fa enumeracions de les cases i famílies que habitaven un carrer; i, en el marc d'un text redactat, *ca* apareix de manera natural en un context com aquest perquè indica que es tracta de la casa d'algú conegut amb aquell cognom, nom de fonts o renom. I és un fet que hi ha cognoms que s'utilitzen com a noms de casa (és percebut i traslladat així pels informants), com és el cas de *ca Sanromà*. Però d'altres, com *ca Trencs* o *ca la Felicitat de Gregori*, no són noms de casa (les fonts orals no els confirmen amb aquesta funció) i per això no s'han recollit com a tals a l'inventari. Per això, en alguns articles, hi ha exemples com a noms de casa (perquè és l'únic exemple documentat per Bultó), quan en realitat són cognoms o renoms als quals s'ha avantposat *ca* pels motius descrits.

La part de descripció dels articles és també el lloc on s'han recollit les diferents variants formals de les unitats onomàstiques, com ara les feminitzacions i altres variacions, com ara les ortogràfiques; però sense voluntat d'exhaustivitat. El límit s'ha situat en el fet que les diferents èpoques de què es disposava de documentació quedessin representades, però sense repetir moltes referències d'una mateixa època, tret que fossin útils per mostrar variants morfològiques o fonètiques. Per exemple, quan es repeteixen moltes vegades els mateixos antropònims amb diferents variants als llibres de baptisme. En canvi, hi sol haver menys variació formal pel que fa als topònims, motiu pel qual sí que se'n recullen les variants.

I, per tancar aquest apartat, cal indicar que s'ha fet constar, quan ha estat el cas, la diversitat de denominacions genèriques aplicades a les partides, incloent-les totes en una sola entrada pels motius exposats a l'apartat 3.2.3 d'aquest mateix capítol.

En tots els casos, si s'han detectat canvis de nom al llarg de la història, s'han consignat a l'inventari amb les remissions corresponents.

3.3.5 Extractes documentals

L'esquema bàsic, a l'hora de donar els extractes documentals, parteix de la citació entre cometes del text que conté el nom, continua amb la data del document (si se sap, entre parèntesis) i amb la referència del document establerta a la llista de fonts (normalment, l'abreviatura del nom o d'un nom genèric que l'identifiqui fàcilment), per acabar amb la pàgina del document. En cas que el document abasti un període molt llarg, si hi ha disponible aquesta informació (abans del nom del document, entre parèntesis), s'hi posa la data (o, com a mínim, l'any) del text extret del document. Tot el text escrit en rodona (encara que a la llista de fonts s'utilitzi la rodona per a documents sense títol i les cometes per a documents amb títol) i els diferents extractes separats per un punt i coma, tret del que tanca la sèrie, que porta un punt al final. Però depèn molt del tipus de

document que es pugui facilitar tota la informació o només una part. A través d'alguns exemples, es pot il·lustrar una mostra del que representa la major part dels extractes que inclou l'inventari.

El més senzill seria el que tan sols esmenta el nom del document i l'any perquè no hi ha més dades per aportar, ja que no es tracta de documents paginats ni on consti una data concreta: «Solá», Cens 1919; o «son Francesch Arnau y Joseph Torrell pagesos del dit lloch del Morell», Testament 1677; o bé «Matheu Arbolí», Cad. Aparici 1714. En documents similars però paginats, l'estructura de l'extracte és la mateixa, però s'hi afegeix el número de pàgina: «Riuet Alcover», Apeo 1869, 22v; «de mediodia con la calle de Sn. Rafael», Reg. hip. 1774, p. 12r; «lo cami Real que va de Montblanch a Tarragona», Capb. Hospitals 1691, 28r; «a tremontana ab la riera de la Selva», Cad. 1702-1808, 75r. Un tercer tipus és el document que abasta una sèrie d'anys. En aquest grup, n'hi ha que estan paginats, com ara «Maria Alegret i Torrents viuda de Franco. Alegret», Capb. Morell 1775-1779, 115v; i n'hi ha que no, com ara «Martin Llorens y Sole» (1871), Amill. 1871-1928, que sí que permet concretar l'any. En d'altres casos, a més de concretar l'any dins de la sèrie, també es pot donar la pàgina: «Per la vila del Morell Francesch Aymamir jurat» (1627), Determinacions 1571-1655, p. 596. I, finalment, hi ha documentació en què, dins del període que abasten, es pot aportar la data exacta del document que se cita (amb la pàgina inclosa quan són documents paginats, o sense): «filla lilegitima y natural de Josep Ramon y de Angela Ramona» (29.4.1651), Parr. 1649-1679, p. 12; o «valoración del terreno a expropiar del Huerto del Señor» (9.12.1926), AM 1877-1930 (com es pot veure, en el cas de les actes municipals, he fet constar la data de la reunió).

Hi ha una excepció a l'explicació que acaba de descriure com es presenten els extractes documentals, que són els manuals notariais numerats: l'any (o anys) s'ha posat entre parèntesis, perquè resultaria molt estrany Man 5577 1743, per exemple.

L'ordre de presentació de les fonts és cronològic i es manté fins i tot quan la data del text recollit per contextualitzar el nom (en casos en què el document abasti un període llarg) sigui posterior a la d'altres fonts. En alguns casos, en la catalogació del document hi consten unes dates que no coincideixen exactament amb les que conté en realitat. De vegades, s'hi troben assentaments datats un any abans de la data en què se suposa que comença aquell document, per exemple. Quan s'ha donat aquest cas, he mantingut la data assignada al document en la seva catalogació, però he fet constar la data real de redacció del text, mirant de mantenir la màxima fidelitat a les fonts.

En relació amb la transcripció de textos antics, he seguit en general Arnall i Pons i Guri (1993). Així, com a principi general, he respectat els textos originals amb les grafies que hi apareixen, encara que avui les considerem incorrectes des del punt de vista ortogràfic. En canvi, sí que he regularitzat majúscules i minúscules en noms propis i he normalitzat les paraules que estan juntes quan haurien d'estar separades, i a l'inrevés. També he posat amb majúscula les abreviatures més consolidades, com ara *Dr.*, *Sr.* o *Vda.* I utilitzo, en general, el punt per indicar una paraula abreujada, com ara *Franco.* per *Francisco*, tret que al text aparegui *Franc^o*, que llavors ho transcriu així. Quan el text és incomplet, faig servir tres punts entre claudàtors per indicar-ho.

Una qüestió complexa és la de la numeració, que de vegades és doble: l'original i una altra. Per exemple, els textos escanejats sempre tenen la numeració de l'escaneig, que

inclou una portada que identifica el document (la pàgina 1 no és mai la primera del document, doncs). En aquests casos, quan hi ha una numeració sobreposada al document original que no es correspon amb la tradicional dels folis (*recto* i *verso*), se cita per la numeració moderna perquè és molt més fàcil de localitzar en cas de necessitat. Un altre motiu per donar preferència a la numeració sobreposada és que, de vegades, la numeració original es llegeix malament perquè, com que està situada en un extrem, la tinta s'ha deteriorat o fins i tot el paper s'ha escapçat. Els llibres parroquials serien un exemple d'aquesta pràctica, perquè són documents no numerats o numerats de manera no seqüenciada i seria difícil recuperar la referència, en cas que es volgués consultar.

En els documents que no estan numerats i tampoc estan escanejats, però són prou llargs perquè sigui important facilitar la pàgina on es troba un extracte (Cad. 1702-1808, per exemple), he establert una numeració a partir del primer full escrit i comptant les pàgines en blanc que hi ha pel mig. Però, quan es tracta de documents ordenats per anys i cada any ocupa una pàgina o poc més, dono l'any perquè és molt més fàcil de localitzar que havent de comptar les pàgines sense numeració (Amill. 1871-1928, per exemple).

He seguit l'ordre cronològic dels documents (prenent com a referència la data d'inici, quan el document abastava un període), encara que de vegades la data exacta del text extret del document (l'assentament d'un baptisme o d'un matrimoni en un llibre parroquial, per exemple) fos posterior a la data (o a la data d'inici) del document que cronològicament seria el següent. Quan, en algun cas, he considerat que valia la pena aportar informació d'un nom que apareixia en dos documents que eren del mateix any (perquè eren variants formals interessants, per exemple), les he ordenat per ordre alfabètic del nom del document.

Quan un document d'un abast llarg presenta un mateix nom de manera repetida, se n'ofereixen més o menys referències depenent de la presència que tingui en altres documents del mateix període. He desestimat referències d'una mateixa font que siguin molt pròximes en el temps a d'altres de provinents de fonts diferents (així, es prioritza mostrar la màxima varietat de fonts), i he triat la de la data més distant a les de les altres fonts. I, si hi ha equidistància entre les opcions disponibles, he optat per documentar la més antiga del document en qüestió. Tan sols amb una excepció: també he presentat la més moderna, quan no n'hi ha una altra de provinent d'una altra font (encara que s'obviaria en cas de disposar d'una dada posterior d'una font diferent).

4 METODOLOGIA: L'ANÀLISI FILOLÒGICA

Com que, d'acord amb el que he explicat a l'apartat 3.3.4 d'aquest mateix capítol, ja he recollit als articles una part important de la informació relacionada amb l'etimologia i amb les formes que reflecteixen el dialecte de la zona, tant des del punt de vista de la fonètica com de la morfologia i el lèxic, he mirat de fer un pas una mica més enllà des del punt de vista d'aquesta anàlisi. Així, a més dels aspectes que s'han analitzat més a fons tradicionalment, m'he plantejat un marc que donés més espai a la sintaxi i la semàntica, a través d'un enfocament una mica diferent del que s'hi havia donat en tesis doctorals anteriors. I el fet és que així com les anàlisis fonètica, morfològica i lèxica han presentat resultats homologables a altres inventaris que s'han anat elaborant al llarg del temps, la

semàntica és la que ha resultat més complexa amb diferència. La sintaxi, lògicament, ha donat menys joc des del punt de vista de l'anàlisi teòrica perquè les estructures que produeix l'onomàstica són poc complexes, però he procurat presentar-les de manera ben gràfica fent anàlisis amb arbres per facilitar-ne l'explicació.

La qüestió és que he partit de l'intent de classificar tots els noms (tant si eren transparents com si no ho eren), buscant certa coherència en la manera com es produeixen i evolucionen en relació amb allò que designen, en lloc de limitar-me a fer una llista per camps semàntics separant les unitats onomàstiques de les quals coneixíem el significat de les altres, considerades opaques. Aquesta és la pràctica més habitual i té el seu sentit, és clar. Però aquest intent (que era el propòsit inicial, seguint la pràctica d'altres investigadors) es va anar complicant a causa de la naturalesa diferent dels noms i de la seva vinculació amb la realitat que designaven. La constatació que sempre havíem donat per feta que un nom era transparent només perquè el segment lèxic que el designava era una paraula que es trobava al diccionari com a nom comú, quan en realitat hi havia una desconexió total entre el seu significat i la realitat designada, va ser l'espurna que va fer activar la reflexió al voltant d'aquest tema.

Un dels exemples més clars d'aquesta constatació són els cognoms, que designen persones que no tenen cap característica que els identifiqui amb el seu significat (això quan en coneixem el significat, òbviament; si no, encara queda més lluny qualsevol possible contacte). En els cognoms *Camí* o *Camps* hi veiem unes paraules que designen realitats que ni tan sols són persones. *Català* o *Castellà* poden designar persones de parla castellana o catalana, respectivament. Un carnisser es pot dir *Sabater* i un sabater es pot dir *Carnisser*. *Rosset* pot designar un home de cabell fosc i de grans dimensions, mentre que *Brunet* en pot designar un altre també de grans dimensions però de pell clara. Es pot inscriure un nadó amb el cognom *Barbat*, encara que passaran molts anys fins que la motivació del seu cognom aparegui al seu rostre, la qual cosa no passarà mai si la criatura és de sexe femení, tal com feia sospitar el fet que aquest fos el seu segon cognom.

També els topònims proporcionen exemples que mostren com no es pot considerar com a unitat onomàstica transparent aquella unitat lèxica de la qual coneixem el significat però no és possible aplicar-lo com a descriptor de la realitat que denota: no podem establir avui cap relació entre els topònims *lo Metro* i *lo forn de la Botifarra* (dos forns teulers) i els llocs que denominaven.

Els exemples són nombrosíssims. Potser la qüestió que cal destacar més per entendre l'orientació de l'anàlisi feta és que s'ha generat a partir d'una necessitat pràctica: sistematitzar la classificació d'uns noms propis des del punt de vista semàntic. L'enfocament és de lingüística aplicada, no de lingüística teòrica, per tant. I el que n'ha resultat és, doncs, un intent de presentar, modestament, unes aportacions que puguin oferir algun aspecte una mica novedós i que serveixi de punt de partida per a la reflexió. Així, en el futur, i gràcies a altres recerques que es puguin fer, potser es podrà aprofundir en qüestions més teòriques relacionades amb els estudis onomàstics.

S'ha d'afegir a aquestes consideracions, tornant ara al contingut de l'inventari, la constatació del fet que la immensa majoria de topònims²⁹ provenen de noms comuns o adjectius presents en el català actual. La resta venen del llatí, amb etimologies conegudes, o d'altres llengües (molts menys), i els opacs són menys d'una dotzena. Les característiques d'aquest corpus de noms no dona lloc a gaires aportacions significatives. Segurament, doncs, molts topònims són compartits amb molts altres termes. I, fent de la necessitat virtut, he optat per mirar d'aportar de la manera més sistemàtica possible als articles de l'inventari (tant als topònims com als cognoms i renoms, això sí) la informació continguda en les obres més bàsiques de referència (DCVB, Moll 1987 i Moreu-Rey 1981), a més d'altres de més centrades en el terme (Riera 2015) o l'entorn més proper (Cortiella 1982, Cortiella 1986, Riera 2005), i també algunes de caràcter històric (Mir 2011 i Recasens 1985). La intenció és, doncs, concentrar en un sol estudi la màxima informació disponible, que és a l'abast però dispersa.³⁰

I això amb un doble objectiu: d'una banda, fornir així el corpus onomàstic del Morell complementat amb informacions que el contextualitzin, a més de donar-ne compte; i, de l'altra, oferir a futurs investigadors que estudiïn noms habituals en molts llocs una feina ja feta, que sigui aprofitable per anar més enllà en les seves recerques.

²⁹ Els noms de persona no són tan rellevants aquí perquè, d'una banda, els cognoms no són tan específics d'un terme; i, de l'altra, els renoms són d'una naturalesa diferent: són una manifestació d'expressivitat sovint lligada a relacions personals. És clar que el valor del topònim és tot un altre en el context de reflexió en què ens trobem.

³⁰ Per descomptat, també s'ha recorregut a obres com l'OnCat, estudis onomàstics de municipis diversos, obres més generals de referència com pot ser la GGCC o bibliografia d'autors com Amigó, però no se n'ha fet un buidatge sistemàtic com de les obres esmentades.

III. RESULTATS: INVENTARI ONOMÀSTIC DEL MORELL

Abadia, l'

[ləβə'ðiə]

Edifici on viu el rector de la parròquia, que es troba al costat de l'Església, al carrer de Sant Martí. El DCVB (s. v. *abadia*), en una de les accepcions, defineix l'abadia com a «rectoria, casa que habita el curat o rector d'una parròquia», però el significat més general està relacionat amb l'abat o l'abadessa. Tot i que no recull aquesta forma al Camp de Tarragona, en ser una zona de transició, el fet de localitzar-la al Morell n'indica la presència en el parlar d'aquesta àrea. Sí que la recull com a pròpia del Camp de Tarragona Recasens (1985, p. 177). El seu origen es trobaria en el llatí tardà: *ABBATIA*. Bultó (2007, p. 149) documenta aquest nom: «la primera casa tocant a l'església és l'abadia, on viu el senyor rector».

Abella, ca l'

['ka lə'βelə]

Nom de casa localitzat al carrer del Molí. Bultó (2007, p. 259) el documenta: «ca l'Abella».

Abelló

Cognom del qual no hi ha record actualment. Sobre el seu origen, hi ha acord sobre el fet que prové del nom llatí *ABELLIONE*, i Moll (1987, p. 59), a més, apunta que es pot tractar del nom d'un déu pirenaic del temps dels romans. Apareix documentat al Morell a mitjan s. XVII i és absent de la documentació històrica fins al s. XX, quan apareix en un cens i a l'ACE (1936-1937, p. 4540): «Dª Clotilde Abelló», sota l'epígraf «Escuelas Nacionales».

«foren padrins Juan Abello y natural de Costanti y Magdalena Puja» (25.4.1651), Parr. 1649-1679, p. 12; «Abelló», Cens 1934.

Abeurador, l'

[ləβurə'ðo]

Últim abeurador per a animals que hi va haver al Morell. Es trobava a la banda dreta de la sortida de l'actual plaça de la Font, anant cap al Sindicat, a la paret de ca Torrents, del qual hi ha un record viu encara avui. Abans d'aquest, hi havia hagut l'abeurador del Comú al davant d'on era aquest, a l'actual avinguda de la Granja. I, antigament, també n'hi havia hagut un altre al carrer de Sant Isidre, a la cantonada amb el carrer de sant Plàcid (davant de ca Climent). Eren dos punts d'entrada al poble, on s'abeurava els animals en arribar del defora.

Adela de Miró, l' i ca l'Adela de Miró [lə'delə ðə mi'ro/'ka lə'delə ðə mi'ro]

Renom format pel nom de la persona a qui s'aplica el renom i un cognom, esdevingut també nom de casa, que es troba al carrer de les Creus. Documentat per Bultó (2007, p. 221 i 224): «ca l'Adela de Miró» i «l'Adela de Miró».

Adelaida, ca l'

[ˈka ləðəˈlajðə]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Antoni, provinent del nom d'origen germànic *Adalhaid*, segons el DCVB (s. v. *Adelaida*), i documentat per Bultó (2007, p. 189): «ca l'Adelaida».

Adserias

[ədʒəˈriəs]

Cognom viu encara avui al poble. Segons el DCVB (s. v. *Adsarias*) es tracta d'un llinatge existent a Barcelona, Tarragona, Constantí, Reus, Valls, etc. L'origen que se li atribueix és un nom propi bíblic, provinent de l'hebreu: *Asaria*. Moll (1987, p. 75) en concreta més l'origen: «De Azarias, nom d'un dels joves alliberats del forn de Babilònia, segons el llibre dels Jutges.» Està documentat al Morell al s. XVIII.

«Salvador Martí pages y Maria Martí Adsarias conjuges del lloch del Morell», Capb. Morell 1775-1779, 106r; «ab Pati de Salvador Martí y Maria Martí y Adsarias conjuges», Capb. Morell 1775-1779, 155v.

Aguader

Cognom pretèrit, documentat a les fonts històriques amb diverses variants (*Aguader*, *Aguadera*, *Aguder*, *Agudera*, *Agoder*, *Aguadé*, *Aguade*, *Agude*). Tot i que pot evocar *Aiguader* i no seria estrany relacionar-lo, per tant, amb l'ofici de tragar o de vendre aigua (o amb el fet de ser molt bevedor d'aigua), que cap variant incorpori la semivocal fa sospitar que el seu origen ha de ser un altre. Amigó (2011, p. 98-99) informa que «és un derivat del llatí *equa*, que ha experimentat canvi de la lletra inicial, passada de *e* a *a*: *Eguader* > *Aguader*, que vol dir 'la persona que guarda les egües', 'el qui mena l'eguada', o 'ramat de cavalls'». Està documentat al Morell des del s. XVI i és present de manera continuada en la documentació fins al s. XX.

«Tecla Aguadera muller de l'Aguader» (4.8.1579), Parr. 1579-1640, p. 6; «Visens Jasinto Agoder fill de Pere Agoder» (22.2.1599), Parr. 1579-1640, p. 31; «Juan Ayguadé Jurat major» (18.7.1660), Man. 25 1662-1668, *apud* Recasens (1985, p. 166); «foren padrins Juan Aguder pages del Morell y Agna Mestra» (20.2.1661), Parr. 1649-1679, p. 48; «foren padrins Yuseph Manresa moliner y Mariagna Agudera donsenlla tots del Morell» (25.3.1661), Parr. 1649-1679, p. 49; «Magna. Albinyana y Aguader viuda», Capb. Hospitals 1691, 28v; «a migdia comfronta ab Francisco Agude», Cad. 1702-1808, 11r; «y a sol ponent ab Joseph Aguder», Cad. 1702-1808, 12r; «foren padrins Gabriel Aguader pages en los masos de la Secuyta y Ana Grau» (13.1.1704), Parr. 1680-1721, p. 131; «per venda me'n feu Mariangela Mallafré, y Aguader», Capb. Morell 1775-1779, 225r; «â mitg die ab terras de Jph. Aguader», Capb. Hospitals 1783-1784, 495r; «Falguera Aguadé Pedro» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Aguadé», Cens 1919; «Aguade», Amill. 1945.

Aguilar

[əɣiˈla]

Cognom viu al Morell i documentat per Bultó (2007, p. 247): «Pau Aguilar». Segons el DCVB (s. v. *Aguilar*), és un llinatge català i valencià. Des del punt de vista de la seva etimologia, diu que ve «d'una forma llatina onomàstica *Aquillare*, derivat de *aquila* 'àguila' i aplicada principalment a penyals i muntanyes». Moll (1987, p. 125), que també

atribueix l'origen d'aquest cognom a *Aquilare*, es refereix al fet que es tracta d'un topònim que significa 'lloc habitat per àguiles' i que es troba documentat per primera vegada l'any 878, amb la forma *Aquilar*.

Aguiló

Cognom pretèrit al Morell. Es tracta d'un llinatge molt estès, que es troba tant a Catalunya com a Mallorca i València, segons el DCVB (s. v. *Aguiló*), el qual atribueix el seu origen al cognom llatí AQUILONE. Moll (1987, p. 60) hi afegeix que aquest cognom llatí deriva «de *aquila* 'aguila' o de **aquilus* (nom de color segons J. Piel)». I també que «sembla esser diminutiu de *àguila*» (Moll 1987, p. 287). Està documentat als segles XVIII i XIX.

«Pablo Aguiló labrador del lugar del Morell», Reg. hip. 1774, 15v; «Pau Aguiló pagés del lloch del Morell», Capb. Morell 1775-1779, 141v; «Fortuny i Aguiló José», Amill. 1869, 2r.

Agustí de la Groga, l'

[l'əɣus'ti ðə lə 'ɣrɔɣə]

Renom localitzat al carrer de Sant Josep, format pel nom de la persona a qui s'aplica el renom i probablement un renom preexistent (*la Groga*), que s'ha deixat d'usar sense aplicar a aquest nom. És un renom documentat àmpliament per Moreu-Rey (1981, p. 69) en diferents llocs del domini lingüístic, que faria referència a una característica física, concretament al color de la pell. Amb tot, també considera la possibilitat que tingui altres orígens i fa referència al Camp de Tarragona, entre d'altres llocs, quan dona aquesta opció.

Aimamí

Cognom pretèrit al Morell documentat amb diverses formes: *Aymamyr*, *Aymamir*, *Aimami* i *Aimamí*. Moll (1987, p. 91), que recull tant la forma *Aimamí* com *Aymamí*, troba l'origen en «*Ermemir*, compost de *Ermin*, nom d'un semidéu, i de *mir* 'il·lustre'». Apareix al Morell en documentació datada entre els segles XVII i XVIII.

«en Pere Aymamyr fill de mestre Pere Aymamyr» (6.10.1590), Parr. 1579-1640, p. 18;
«Per la vila del Morell Francesch Aymamir jurat» (1627), Determinacions 1571-1655, p. 596;
«foren padrins Yuan Aimami de Vilallonga» (15.12.1661), Parr. 1649-1679, p. 50;
«Josepha Aymamir y Brunet viuda de Joseph Aymamir», Capb. Morell 1775-1779, 79v;
«Per dita Josepa Aimamí firmo Joan Furtuny», Capb. Morell 1775-1779, 80v.

Aimat

Aquest cognom, pretèrit al Morell, sí que té presència en llocs propers, com Tarragona i Valls (DCVB, s. v. *Aimat*). El seu origen és força transparent, ja que ve «del llatí *amatus*, 'estimat'» (Moll 1987, p. 279). Només es troba documentat en l'amillament que es va fer l'any 1945.

«Aymat», Amill. 1945.

Aimeric

Cognom pretèrit. En el seu origen, era un nom de fonts que havien portat diversos descendents del primer llinatge de senyors del Morell, que va ser el llinatge Desprats, i que va durar més de tres segles, entre 1173 i 1497: Eimeric Desprats. Aquest nom va donar lloc al topònim: *Mas Aimeric*. El DCVB (s. v. *Aimerich*) el recull en diversos llocs de l'àrea del Camp de Tarragona com Llorac, Vallmoll, el Vendrell, Vila-seca, alhora que indica que està molt estès per Catalunya. És un nom que té moltes variants (*Eimeric*, *Eimerich*, *Aimeric*, *Aimerich*, *Aymerich*) i hi ha acord sobre el seu origen en un nom propi germànic: *Haimrich*, que significa 'casa poderosa' o 'casa rica', tal com indica Moll (1987, p. 103). Tan sols apareix documentat al Morell en un cens fet l'any 1904.

V. t. *Mas Aimeric, lo*.

«Aymerich», Cens 1904.

Alamar

Ja no hi ha record d'aquest cognom al Morell; i, de fet, el DCVB (s. v. *Alamar*) indica que és propi de València. Moll (1987, p. 92) li atribueix un origen germànic, «Athamar, 'noble famós'». Només apareix en dues ocasions en la documentació consultada.

«Jose Palau Alama», Apeo 1869, 3v; «Alamar», Cens 1934.

Alberic

Cognom pretèrit al Morell. El DCVB (s. v. *Alberic*) informa que es tracta d'un llinatge de Catalunya i València, i el seu origen seria el nom propi germànic *Albirich*. Moll (1987, p. 92) hi afegeix *Alberich* i informa que l'any 913 es troba documentada per primera vegada la forma *Alberico*. L'amillament fet l'any 1945 és l'únic document històric en què apareix aquest cognom al Morell.

«Alberich», Amill. 1945.

Albinyana

Cognom pretèrit al Morell. El DCVB (s. v. *Albinyana*) el dona com a llinatge català i valencià. Etimològicament, deriva «del llatí *Albiniana*, forma femenina d'*Albinianus*» (Moll 1987, p. 61). Es troba documentat àmpliament, concretament entre el s. XVI i primers del s. XX.

«foren padrins Antoni Albinyana» (1577), Parr. 1579-1640, p. 25; «Marina Albiniana de la villa de Vilallonga» (24.3.1680), Parr. 1680-1721, p. 5; «Missera Aubinyana de Vilallonga te un tros de terra erma», Cad. 1702-1808, 43r; «Albiñana José Antonio», Amill. 1869, 4r; «que linda al Norte con Francisco Albiñana» (1899-1900), Amill. 1871-1928.

Alcover, lo riuet d' [lu ri'wəd dəlku've]

Nom que també s'aplica al riu Glorieta (*infra*).

V. t. *Riuet* i *Riuet, lo*.

«Riuet Alcover», Apeo 1869, 22v; «riachuelo de Alcover», Doc. 1942.

Alegret [ələ'γret]

Cognom encara viu al poble, és un dels cognoms que, en determinats moments de la història, presenta una variant femenina, *Alegreta*, en aquest cas amb una forma diferent (*Allagreta*) de la manera com s'escriuria avui dia. De fet, en un mateix assentament al llibre parroquial de matrimonis, es troba en masculí aquesta mateixa forma (*Allagret*), que no es torna a localitzar. Segons recull el DCVB (s. v. *Alegret*), és un llinatge estès per tot Catalunya i el seu origen és força transparent perquè, tal com indica Moll (1987, p. 279), és un diminutiu que deriva de l'adjectiu *alegre*. Es troba documentat al Morell des del s. XVI fins al s. XX.

«Franses Gualda fadri pages del lloch del Morell [...] ab la honesta Magdalena Allagreta donzella filla de Bartomeu Allagret» (3.10.1688), Parr. 1649-1717, p. 263; «filla llegal i natural de Francech [sic] Gavalda y de Margarita Gavalda y antes Alegret pagesos en lo Morell» (3.4.1703), Parr. 1680-1721, p. 128; «Maria Alegret i Torrents viuda de Franco. Alegret», Capb. Morell 1775-1779, 115v; «Jose Alegret», Comú 1783-1844, p. 116; «Alegret», Miqu. 1795*a* i Miqu. 1795*b*; «y de cierzó con Jph. Alegret â dominio directo de Dn. Placido Montoliu de esta ciudad», Reg. hip. 1800, 309r; «Miguel Martorell y Miguel Martorell y Alegret padre y hijo vecinos del mismo pueblo», Reg. hip. 1849, 24r; «March Alegret Juan», Amill. 1869, 2v; «Juan March y Alegret», Apeo 1869, 1r; «Alegret José» (1928), Amill. 1871-1928; «Alegret», Cens 1934; «Alegret», Amill. 1945.

Alegret, ca l' ['ka ələ'γret]

Nom de casa localitzat al carrer de l'Esplanada, que documenta Bultó (2007, p. 188): «ca l'Alegret». Tindria el seu origen, segons Moreu-Rey (1981, p. 116), en un tret de caràcter, tot i que també podria venir del cognom, que el DCVB (s. v. *Alegret*) localitza tant a Tarragona com a Barcelona, Lleida i Girona.

Aleix de la Puça, l' [lə'lejz ðə lə 'pusə]

Renom localitzat al carrer Nou, i format pel nom de la persona a qui s'aplica el renom i un renom preexistent. Bultó (2007, p. 251) el documenta: «l'Aleix de la Puça».

V. t. *Puça, la* i *ca la Puça*.

Alesà [ələ'za]

Cognom viu al Morell, documentat tan sols per Bultó (2007, p. 179): «Enriqueta Alesà». El DCVB (s. v. *Alesà*) recull *Alesà* com a llinatge de Catalunya i València, i considera incerta la seva etimologia, que diu que podria «venir d'*Alisanu*, nom d'un déu cèltic»; o «potser del cognom germànic *Aleran* (avui *Alerany*)». Moll (1987, p. 60), que

agrupa en una mateixa entrada *Alasà*, *Alesà* i *Alesan*, dona com a etimologies possibles els derivats dels noms de persona llatins ALACIUS, ALICIUS i ALISUS, a partir del sufix *-anus*. Els dos primers també són recollits a l'entrada *Alasà* del DCVB.

Aleu [ə'leu]

Cognom encara viu actualment a la localitat, força estès pel domini lingüístic (Barcelona, Castelló, Girona i Tarragona), segons el DCVB (s. v. *Aleu*), que també informa sobre la seva etimologia, donant com a possibilitat el nom llatí d'home ALETIUS. Moll (1987, p. 61) hi afegeix la possibilitat que vingui de ELETUS, forma documentada per primera vegada l'any 807; i també considera probable l'origen germànic *Aletus* (Moll 1987, p. 93). Al Morell, tan sols es troba registrat en un cens que es va fer l'any 1934.

«Aleu», Cens 1934.

Aleu, ca l' ['ka lə'leu]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Plàcid, provinent d'un cognom.

Alor

Ja no es manté el record d'aquest cognom al poble. Com a llinatge, només es troba recollit al DCVB (s. v. *Alor*), que diu que existeix a Barcelona i a Alcalà de Xivert, al Baix Maestrat. Al Morell, tan sols es troba documentat a l'ACE (1936-1937, p. 4541), sota l'epígraf «Zapaterías», i és amb la forma *Aló*.

Altés

Cognom poc freqüent al Morell, del qual no hi ha record avui dia. El DCVB (s. v. *Altés*) diu que és un llinatge existent a Barcelona, Albinyana, Batea, la Canonja, Falset, Gandesa, etc. I sobre la seva etimologia recull dues possibilitats: d'origen ibèric, segons Meyer-Lübke, i d'origen basc (*ote-tsu*, que significaria 'ple d'esbarzers'), segons Coromines. Moll (1987, p. 127) només es refereix a aquesta última possible etimologia.

«Agusti Altés te un tros de terra de pa en la partida de les Voltes», Cad. 1702-1808, 45r;
«Altés», Amill. 1945.

Aluges [ə'lujzəs]

Cognom d'incorporació tardana al Morell (ja dins del s. XX). El DCVB (s. v. *Alujes*) informa que es tracta d'un llinatge existent a Barcelona, Tarragona, Abrera, Hospitalet, Molins de Rei, Olesa de Montserrat, Papiol, Rubí, la Bisbal del Penedès, Masllorç i Salomó. En relació amb el seu origen, està relacionat amb *Aluja*: n'és el plural. Alhora, *Aluja* és un llinatge present en força llocs de l'àrea del Camp de Tarragona: Alió, Aiguamúrcia, Blancafort, Cabra, Querol, Reus i Valls. I, sobre l'etimologia de *Aluja*, s'apunten dues possibilitats: nom propi llatí ALUIA i nom propi germànic *Haluig*. També informa que, en un document català de l'any 992, apareix la forma *Aludia* com a nom de dona.

«Alujas», Cens 1919; «Alujas», Reg. fiscal 1921; «Inglés Alujas Juan» (1928), Amill. 1871-1928; «Alujas», Amill. 1945.

Alzinars, los

[ɫuz əɫzi'nas]

Topònim documentat al Morell al s. XVIII. Concretament, localitzat a l'antic terme de la Granja, dins de la partida del Mas Cremat. Riera (2015, p. 55) explica que aquest topònim, com tants d'altres, respon al cultiu que hi havia en l'espai que rebia aquesta denominació, alzines en aquest cas, i n'estableix la ubicació de manera precisa: «partida que estava limitada al nord pel riu Glorieta, a l'est pel Camí Real de Tarragona a Montblanc, al sud hi tenia el camí de la Granja a Vilallonga amb la partida de les Sorts. Estava travessada des del sud-est al nord-oest per l'antic camí, ara desaparegut, que anava de la Granja al Rourell». En comunicació personal, l'autora informa que, amb l'abandonament dels conreus en les darreres dècades, hi torna a haver alzines i això ha fet que el topònim s'utilitzi de nou.

«sita al termino de la Granja y partida dels Alsinars», Reg. hip. 1774, 1r; «y altra tros en dita partida de alsina lo Alsina», Cad. 1702-1808, 1r.

Alzines, lo camí de les

Tot i que no hi ha record d'aquest topònim, documentat al Morell al s. XIX, seria versemblant que fos un camí que conduís a la partida dels Alzinars.

«Camino Alsinas», Apeo 1869, 24v.

Amadeu de les Cabres

[mə'ðew ðə ləs 'kaβrəs]

Renom localitzat al carrer de Sant Martí, format pel nom de la persona a qui s'aplica el renom i determinat pel nom d'un animal, normalment relacionat amb l'ocupació de la persona. Està documentat per Bultó (2007, p. 146): «Madeu de les Cabres» i Moreu-Rey (1981, p. 141) el recull en diferents llocs (la Canonja, com a exemple proper geogràficament), precisament dins de l'apartat que dedica a «Ofici indicat pel nom d'un animal».

V. t. *Ros de les Cabres* i *Trinitat de les Cabres*.

Amadeu de Tegí

[mə'ðew ðə təj'zi]

Renom localitzat al carrer de Sant Isidre, format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un segon element l'origen del qual no s'ha pogut determinar. Està documentat per Bultó (2007, p. 171): «ca Madeu de Tagí».

Amat, l'

[lə'mat]

Renom recollit de fonts orals però massa antic per conservar el record de la seva localització. El DCVB (s. v. *Amat*) el recull com a llinatge, que situa tant a Catalunya com a València i Mallorca. Quant a la seva etimologia, del cognom llatí AMATUS, que

també és nom de fonts, i prové del participi passat del verb AMARE. Moll (1987, p. 79) hi afegeix la possibilitat que vingui «del pre-romà *Admatus*, ‘molt bo’».

Ametllers, los

Partida de terra no localitzada geogràficament, que apareix en la documentació antiga al costat d’un altre nom de partida, *el Camí de Vilallonga*. Per la informació que es desprèn d’aquesta documentació no es pot establir si es tracta d’una relació de pertinença o d’equivalència, perquè els noms estan juxtaposats sense la preposició *a* (o *en*, o *dins*) que indiqui que es tractaria de la primera suposició, ni la conjunció *o*, que pogués confirmar la segona. Per tant, no es pot establir que ambdós noms es referissin al mateix espai.

«partida dels Ametllers, Camí de Vilallonga», Llibreta (2a 1/2 s. XVII); «partida dita dels Ametllers Camí de Vilallonga», Capb. Morell 1775-1779, 74r.

Amunt, lo carrer d’

Actualment, no hi ha record d’aquest carrer ni cap dada concreta que ajudi a situar-lo. Només, a partir de la referència històrica de què disposem (del s. XVIII), podem saber que un altre nom que va rebre aquest carrer va ser *Cap del Puig (infra)*. També, gràcies a Recasens (1985, p. 151), que aporta informació sobre aquest nom en explicar certs canvis de tendència en la manera de denominar carrers, podem saber que el carrer d’Amunt o carrer de Dalt (*infra*) eren el mateix. Concretament, informa de la tendència a l’ús d’antropònims durant la segona meitat del s. XVI, i el retorn a la nomenclatura primitiva al s. XVII. Així, va passar a dir-se *carrer d’en Gavalda (infra)* a mitjan s. XVI i va recuperar el nom original al s. XVII. Aquest autor també constata que aquest carrer forma part de l’expansió urbana que es produí al Morell entre els segles XVI i XVIII. En base a aquesta dada, sí que es pot deduir que s’havia de trobar en el perímetre definit per la Muralla i l’entorn del Castell (que era el que constituïa el nucli urbà a l’edat mitjana), i els carrers de Mestre i Major, a més de la plaça de l’Església (que era l’àrea corresponent a l’expansió esmentada).

«en lo carrer dit del Cap del Puig ô Demunt», Capb. Morell 1775-1779, 113r.

Andarín, l’ i ca l’Andarín [l̪əndəˈrin/ˈka l̪əndəˈrin]

Renom, esdevingut també nom de casa, que es troba al carrer de la Pareteta. Està format a partir d’un adjectiu castellà que fa referència al fet de caminar més del que es podria considerar normal (per gust o per obligació) com a tret característic d’algú, que és la motivació d’aquest renom.

Andreu

Cognom pretèrit del Morell, que té la particularitat que se n’ha localitzat la feminització en registres antics: *Andreuca*. El DCVB (s. v. *Andreu*) informa que es tracta d’un llinatge molt estès a Catalunya, València i Mallorca; i, en relació amb l’etimologia,

dona el nom propi d'home llatí ANDREAS com l'origen d'aquest cognom. Moll (1987, p. 76) va una mica més enllà en l'explicació: «aquesta forma grega va ser llatinitzada vulgarment convertint-se en *Andreus* (documentat l'any 1006). S'ha pogut documentar al Morell des del s. XVI, i fins a mitjan s. XX.

«Caterina Andreua», Parr. 1579-1640, p. 21; «Sendros y Andreu José», Amill. 1869, 3v;
«Andreu Clemente» (1928), Amill. 1871-1928; «Andreu», Reg. fiscal 1921; «Andreu»,
Cens 1934; «Andreu», Amill. 1945.

Andreuet de Macià

[əndrə'wəd də məsi'a]

Renom localitzat al carrer de les Creus, format pel nom de la persona a qui s'aplica el renom i un altre nom de persona que tant podria ser prenom com cognom. El documenta Bultó (2007, p. 222): «Andreu de Macià». Moreu-Rey (1981, p. 166) també el recull i el classifica a l'apartat de prenom.

Anglès

[əŋ'glɛs]

Cognom viu al municipi, que presenta la forma feminitzada als textos més antics (*Anglesa*) i que adopta la forma *Inglès* (se'n considera una variant) en textos més moderns. El DCVB (s. v. *Anglès*) informa que és un llinatge existent a moltes comarques de Catalunya i que també existia a Menorca ja al s. XV, tant amb la forma *Anglès* com amb la forma *Inglès*. Quant a l'etimologia, de l'adjectiu del llatí vulgar *ANGLENSIS. Està documentat al Morell des del s. XVII, però durant segles no torna a aparèixer a la documentació, concretament fins al s. XX.

«filla llegendada y natural de Pere Angles y Catarina Anglesa» (8.6.1653), Parr. 1649-1679,
p. 19; «Capítols matrimonials entre Salvador Elias, pagès de les cases de Sansayat, terme
del Morell, i Marta Anglès, donzella de la Casa Nova», Cap. matrim. 1681; «Inglés»,
Cens 1919; «Ingles», Reg. fiscal 1921; «Inglés», Cens 1934; «Ingles», Amill. 1945.

Antolí

Cognom documentat tan sols al cens que es va fer l'any 1919 i que no ha perdurat (avui no és present al municipi). La informació que en dona el DCVB (s. v. *Antolí*) és que es tracta d'un llinatge català i valencià, i que el seu origen és el nom propi llatí ANTONINUS, la qual cosa confirma Moll (1987, p. 80).

«Antolí», Cens 1919.

Anton de la Mariona, l'

[lən'ton də lə məri'onə]

Renom localitzat al carrer de Sant Plàcid i al de Sant Martí, format pel nom de la persona a qui s'aplica el renom i un altre nom de persona, probablement el d'algun familiar (la mare, la dona, etc.). El documenta Bultó (2007, p. 142): «l'Anton de la Mariona».

Anton de la Quima, l' [lən'tɔn də lə 'kimə]

Renom localitzat al carrer de la Pareteta, format pel nom de la persona a qui s'aplica el renom i un nom de casa preexistent (*ca la Quima*). El documenta Bultó (2007, p. 160): «l'Anton de la Quima».

V. t. *Pep de la Quima* i *Quima, ca la*.

Anton de la Sínia, l' [lən'tɔn də lə 'sinia]

Renom que es troba al carrer de Sant Plàcid i està format pel nom de la persona a qui s'aplica el renom i un topònim. En aquest cas, un dels masos més importants del terme encara avui (la Sínia). El documenta Bultó (2007, p. 249): «l'Anton de la Sínia».

V. t. *Camí de la Sínia, lo; Sínia, la, i Sínia, lo camí de la*.

Anton de la Trumfa, l' [lən'tɔn də lə 'trumfə]

Renom localitzat al carrer del Molí format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplica el renom i el nom d'un vegetal, que feia referència a algun tret físic visible (en aquest cas, el nas). Està documentat per Bultó (2007, p. 255): «l'Anton de la Trumfa». És una deformació de *trufa*. Tot i que *pataca* és el nom tradicional per denominar aquest tubercle al Morell, tal com mostra el renom *Pataqueta*, l'ús de *trumfa* no resulta estrany (és una paraula coneguda també entre persones de certa edat), i probablement havia estat d'ús més general en altres èpoques.

V. t. *Nicasi de la Trumfa* i *Pep de la Trumfa*.

Anton de l'Esparter, l' [lən'tɔn də ləspər'te]

Renom localitzat al carrer de Sant Plàcid i documentat per Bultó (2007, p. 246): «l'Anton de l'Esparter». Està format pel nom de la persona a qui s'aplica el renom i el nom d'un ofici. Moreu-Rey (1981, p. 127) el recull explicant que s'aplicava a les persones que treballaven i venien objectes d'espart.

V. t. *Miquelito de l'Esparter*.

Anton del Mas de Mestre, l' [lən'tɔn dəl 'maz ðə 'mestrə]

Renom que es troba al carrer de Sant Josep, que està format pel nom de la persona a qui s'aplica el renom i un topònim. En aquest cas, un dels masos més importants del terme encara avui, lo mas de Mestre.

Anton de Peixopala, l' [lən'tɔn də piʃu'palə]

Renom localitzat al carrer del Molí i al de Sant Plàcid, format pel nom de la persona a qui s'aplica el renom i per un renom preexistent. Està documentat per Bultó (2007, p. 99 i 211): «l'Anton Pixopala».

V. t. *Peixopala*.

Anton de Timoteu, l' [ən'tɔn də timu'tew]

Renom que es troba a la plaça de la Font, està format pel nom de la persona a qui s'aplica el renom i un nom de casa.

V. t. *Timoteu, ca*.

Apotecari, ca l' ['ka ləputə'kari]

Nom de casa localitzat al carrer Major. Moreu-Rey (1981, p. 125) el recull al capítol dedicat als oficis, que és la motivació del renom localitzat al Morell. Ve del llatí APOTHĒCARIU.

Arall

Cognom que apareix de manera puntual al s. XVII i que no torna a documentar-se més endavant al Morell. L'única informació que es pot obtenir de la bibliografia és que es tracta d'un llinatge existent a Barcelona i Tarragona (DCVB, s. v. *Arall*).

«Michaelis Arall et Marie Arall [...] la Riera, nunch vero habitantem in loco del Morell» (10.3.1681), Parr. 1649-1717, p. 250.

Arboç

Cognom pretèrit al Morell. Segons el DCVB (s. v. *Arboç*). Es tracta d'un llinatge existent a Tarragona, Amposta, la Bisbal del Penedès, l'Espluga de Francolí, Ulldemolins, Castelló, Alaró, Banyalbufar, Palma, Puigpunyent, etc. Quant a l'etimologia, s'inclina pel substantiu *arboç* (el nom de l'arbust), perquè és habitual l'ús de noms d'arbres com a llinatges i també com a noms de lloc, com seria el cas, ja que dona nom a una població del Baix Penedès. *Arboç*, que és un nom comú (convertit en aquest cas en llinatge), tindria el seu origen en el mot llatí ARBŪTEUS (Moll 1987, p. 227). Està documentat escadusserament als segles XIX i XX.

«Agustin Ribe y Arbós», Apeo 1869, 6v; «Arbós», Cens 1904.

Arbolí

Cognom pretèrit, que, en algun moment, ha estat registrat amb la forma feminitzada: *Arbolina*. És un llinatge existent a Queralbs, Falset, Gratallops, Riba-roja, Vilella, etc. (DCVB, s. v. *Arbolí*). Està documentat entre els segles XVII, XVIII i XIX.

«Mariagna filla de Yuseph Arbolí y de Catarina sa muller pagesos del Morell» (11.11.1662), Parr. 1649-1679, p. 55; «Mateu Arbuli», Consell 1685-1739, p. 29r; «Josep Arbulli te una casa ystuide en lo loch del Morell», Cad. 1702-1808, 25r; «Catharina Arbolina del Morell te un tros de terra plantada de vinya», Cad. 1702-1808, 38r; «Matheu Arbolí», Cad. Aparici 1714; «a favor de Ysidro Arbolí tambien labr., Reg. hip. 1774, 8r; «ans de Isidro Arbolí, y mes antes», Capb. Morell 1775-1779, 76r; «Aubia y Arbolí Isidro», Amill. 1869, 1r; «Martin Ubia y Arbolí», Apeo 1869, 13v.

Arbonès

[əɾβu'nɛs]

Cognom d'incorporació moderna al poble, no documentat històricament però recollit en una publicació sobre el municipi (Bultó 2007, p. 180): «Macià Arbonès». Es tracta d'un llinatge existent a Barcelona, Cardedeu, Manresa, Girona, Bescanó, Palafrugell, Palamós, Tarragona, Amposta, Ascó, Cabassers, Falset, Montbrió, Alcarràs, etc.; i que tindria el seu origen en el gentilici de Narbona: (*n*)*arbonès* (DCVB, s. v. *Arbonès*). Moll (1987, p. 171) en dona una explicació més detallada: «reducció de *Narbonès*, “nadiu de Narbona”. La forma *Narbonès* ha estat interpretada com si fos *N'Arbonès* (amb la *N'* de l'article personal), i per això s'ha reduït a *Arbonès*».

Ardèvol

[əɾ'dɛvuɫ]

Cognom d'incorporació moderna al poble, no documentat històricament però recollit en una publicació sobre el municipi (Bultó 2007, p. 197): «Assumpció Ardèvol». Llinatge existent a Barcelona i a la comarca de Tarragona, d'origen preromà, tal com indica el DCVB (s. v. *Ardèvol*), de la mateixa manera que Moll (1987, p. 128).

Armengol

[əɾməŋ'gɔɫ]

Cognom d'incorporació tardana al Morell. Es tracta d'un llinatge molt estès a Catalunya i València, segons el DCVB (s. v. *Armengol*), que tindria el seu origen en el nom propi germànic *Ermingaud*. Moll (1987, p. 95) encara hi afegeix que *Ermingaud* és un nom compost de dos noms de divinitats germàniques (*Ermin* i *Gaut*) i que es troba documentat ja l'any 834 amb la forma *Ermengaudus*. A banda d'aparèixer en la documentació històrica (ja dins del s. XX), també es troba en l'ACE (1936-1937, p. 4540 i 4541), on apareix dues vegades «Agustín Armengol», sota els epígrafs «Aserrar maderas (Fábricas de)» i «Carros (Constrs.)».

«Armengol», Cens 1904; «Armengol», Cens 1919; «Armengol», Reg. fiscal 1921;
«Armengol», Cens 1934; «Armengol», Amill. 1945.

Armènic, ca l'

['ka ləɾ'mɛnik]

Nom de casa localitzat al carrer de l'Esplanada. Tot i que el significat de *armènic* té a veure amb Armènia, es desconeix si hi ha alguna motivació relacionada amb aquest país en aquest cas.

Arnau

[əɾ'naw] / [əɾ'naɫ]

Cognom documentat també amb la feminització, *Arnaua*, en textos més antics (s. XVII). La variant *Arnal* també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4540), «Lorenzo Arnal», sota l'epígraf «Albarderos» (els «albarderos» eren els basters). El DCVB (s. v. *Arnau*) diu que és un nom propi d'home, i un llinatge català i balear. En recull quatre variants formals: *Arnal*, *Arnald*, *Arnaus*, *Arnaut*, *Arnall*. Quant a l'etimologia, vindria del nom propi germànic *Arnoald*. Moll (1987, p. 95), que encara hi afegeix una variant més (*Arnay*), dona informació sobre el significat d'aquesta etimologia: 'dominador de

l'ànguila'. També informa que l'any 812 es documenta per primera vegada amb la forma *Ermengarius*. Està documentat de manera continuada des del s. XVII fins al s. XX.

V. t. *Arnau, l' i ca l'Arnau i Arnau, les coves de l'*.

«Maria Magdalena filla legitima y natural de Juseph Arnau pages del Morell y de Maria Angels lur muller» (20.11.1659), Parr. 1649-1679, p. 45; «foren padrins Jaume Lluis y Magdalena Arnau» (29.5.1679), Parr. 1649-1679, p. 98; «son Francesch Arnau y Joseph Torrell pagesos del dit lloch del Morell», Testament 1677; «Francesch Arnau te una casa ystituide en lo loch del Morell», Cad. 1702-1808, 26r; «Franch. Arnau», Cad. Aparici 1714; «linda de un lado con casa Pedro Arnau», Reg. hip. 1774, 2v; «y ans de Franch. Arnau», Capb. Morell 1775-1779, 65r; «afronta â solixent ab terras de Agusti, y Rosa Llorens, y Arnau conjs. del Morell», Capb. Hospitals 1783-1784, 452r; «Arnau», Miqu. 1795b; «Llorens Arnau Martin», Amill. 1869, 2v; «Arnau», Cens 1919; «Arnau», Reg. fiscal 1921; «Arnau» i «Arnau», Cens 1934; «Arnau» i «Arnau», Amill. 1945.

Arnau, l' i ca l'Arnau [l'ər'naw] i ['ka l'ər'naw]

Renom localitzat al carrer Major, esdevingut també nom de casa. Està documentat per Bultó (2007, p. 211): «ca l'Arnau». Moreu-Rey (1981, p. 165) el recull a l'apartat que dedica als renoms procedents de prenom.

V. t. *Arnau i Arnau, les coves de l'*.

Arnau, les coves de l' ['ləs 'kəvəz ðə l'ər'naw]

Coves que hi havia entre el Morell i la Pobla, en un turonet anomenat *Tànger*. Hi havia construïdes galeries i pous. Actualment, han desaparegut sota les construccions urbanes, però encara s'hi accedia en temps de la Guerra Civil.

V. t. *Arnau i Arnau, l' i ca l'Arnau*.

Arnera, ca l' i Arnerons, cals ['ka l'ər'nerə] i ['kals ərnə'rons]

Nom de casa que es troba al carrer de Sant Isidre i està documentat per Bultó (2007, p. 172): «cals Ernerons». Moreu-Rey (1981, p. 125) recull la forma *Arner* (masculí), que és la persona que es dedica a l'apicultura. L'origen del renom seria la paraula *arna*, que és el mateix que un rusc, per fer referència a un ofici. En aquest cas, s'hauria produït una feminització. En canvi, el nom col·lectiu que s'utilitza com a equivalent a aquest nom de casa es masculinitza a partir de la forma femenina. És un dels poquíssims renoms que apareix en documentació antiga.

«Vda. de Franº Domingo (a) Arnera», Apeo 1869, 3v.

Arraval, l'

Gràcies a la documentació històrica, s'ha pogut identificar aquest carrer com l'actual carrer de Mestre (*infra*). L'extracte documental d'aquesta entrada indica que s'aplicaven dos noms al mateix carrer: *l'Arraval* (objecte d'aquest comentari) i *de la Bassa* (*infra*). A l'entrada corresponent al carrer de Baix (*infra*), s'hi indica que també

s'aplicava a aquest carrer el nom de *de la Bassa*, tal com passa també amb el carrer de Mestre. I és a l'entrada sobre el carrer de la Bassa on es documenten tots quatre noms com a equivalents. És així, relacionant els extractes de totes quatre entrades, que es pot concloure que es tracta d'un únic carrer amb diferents noms, un dels quals és el vigent avui. Així, doncs, es tracta del carrer que va de l'antic Sindicat (o Cooperativa Agrícola de Sant Isidre) a la placeta de Bertran, on encara hi ha l'edifici anomenat *ca Mestre*. Dades aportades per Recasens (1985, p. 151) informen que, en un determinat període de temps, també es va anomenar *carrer d'en Rosselló (infra)*. Això respon a la tendència que es va donar en la manera de denominar carrers durant la segona meitat del s. XVI, quan es va optar per l'ús d'antropònims, tot i que es va retornar als noms originals al s. XVII. Aquest mateix autor (Recasens 1985, p. 146) informa que aquest carrer forma part de l'expansió urbana que es va produir al Morell entre els segles XVI i XVIII.

«carrer dit de la Bassa o de la Arreval», Capb. Morell 1775-1779, 77v.

Aubia

[əw'βiə]

Cognom documentat amb diferents formes (provinents de la monoftongació del grup AU i/o del desplaçament de l'accent), que segueix viu al poble: *Aubia*, *Obia (infra)* i *Ubia (infra)*. Totes les variants que presenten tant el DCVB com Moll (1987, p. 63) són paraules agudes, però els parlants del Morell pronuncien aquest cognom com una paraula plana i sense la monoftongació inicial. En qualsevol cas, la forma recollida a la bibliografia com a llinatge al Morell i la Pobla de Mafumet és *Obià* i es dona com a variant gràfica *Ubià* (DCVB, s. v. *Obià*). La mateixa font recull *Aubià* com a llinatge existent a Barcelona, Conesa, Figuerola, el Milà, Montbrió de la Marca, Puigpelat, Querol, Valls, etc. Totes dues fonts donen la mateixa etimologia: del llatí ALBIANUS, derivat del nom personal ALBIUS (en el cas del DCVB, s'explica a través d'una remissió a *Albià*). És un cognom d'incorporació relativament recent: es documenta a partir del darrer terç del s. XIX i també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «José Aubia», sota l'epígraf «Panaderías».

«Pablo Obia», Comú 1783-1844, p. 114; «Aubia y Arbolí Isidro», Amill. 1869, 1r; «Isidro Aubia y otros», Apeo 1869, 2v; «Juan Ubia y Arbolí», Apeo 1869, 13v; «Obia Palau Pedro» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Obià», Cens 1904; «Aubiá» i «Obiá», Cens 1919; «Obià», Reg. fiscal 1921; «Aubiá», Cens 1934; «Aubia» i «Obia», Amill. 1945.

Avall, lo carrer d'

Topònim pretèrit. La documentació històrica estableix una relació d'equivalència entre aquest carrer i dos altres carrers: lo carrer de la Costa (*infra*) i lo carrer del Pou de les Graus (*infra*). Està documentat entre els segles XVII i XVIII.

«dins lo lloc del Morell, en la part dita lo carrer Devall», (1673) Cap. matrim. 1671-1676, p. 20; «carrer nomenat lo carrer Devall», Capb. Morell 1775-1779, 62v; «y en lo carrer Devall», Capb. Morell 1775-1779, 66v; «y en lo carrer dit Devall ô del Pou de las Graus», Capb. Morell 1775-1779, 94v; «y en lo Carrer de Vall ô de la Costa», Capb. Morell 1775-1779, 105r.

Azaña, l' i ca l'Azaña

[lə'saɲə] i ['ka lə'saɲə]

Renom, esdevingut nom de casa, localitzat al carrer de Mossèn Manyer. Moreu-Rey (1981, p. 91) el recull en l'apartat que dedica a personatges històrics, dins del capítol de característiques físiques. És de suposar, doncs, que la persona a qui es va aplicar aquest renom inicialment tenia alguna semblança física amb Manuel Azaña (president de la II República). Amb tot, també podria ser que fos algú que combregava amb les idees d'aquest polític o que hi hagués alguna anècdota que l'hi relacionés d'alguna manera.

Babot

[bə'βot]

Cognom viu al Morell. Segons la informació que facilita el DCVB (s. v. *Babot*), es tracta d'un llinatge existent a Alins, Amer, Cornellà, Girona, Barcelona, Tarragona, Valls, Vidreres, Benassal, etc. Sobre el seu origen, procediria del nom de persona francès *Babot*, deformació vulgar de *Babylas*, nom d'un patriarca d'Antioquia beatificat. A Catalunya està documentat com a nom propi d'home ja l'any 1162. Complementant aquesta informació, Moll (1987, p. 307) informa que *Babot* és un hipocorístic de *Babel*. Només es troba registrat una vegada, en el cens que es va fer l'any 1934.

«Babot», Cens 1934.

Babot, ca

['ka βə'βot]

Nom de casa localitzat al carrer Nou i documentat a Bultó (2007, p. 192): «ca Babot». Es tractaria de l'ús d'un cognom com a nom de casa.

Badia

[bə'diə]

Cognom viu al Morell. El DCVB (s. v. *Badia*) informa que es tracta d'un llinatge molt estès per tot Catalunya i València, i que ve de la reducció de la paraula *abadia*, que, al seu torn, com se sap, té relació amb la paraula *abat*. Un significat molt comú, tant de la paraula *badia* com *abadia*, és la casa on habita el rector, encara que *abadia* també pot referir-se a possessions més extenses (sovint al voltant d'un monestir) regides per l'autoritat d'un abat. El significat sovint depèn dels llocs (és una qüestió dialectal) i, de fet, Moll (1987, p. 208), a l'article «*Abadia. Badia. Badias*», ho explica d'aquesta manera: «Monestir regit per un abat; a certes regions significa 'rectoria'. Al Morell està documentat molt àmpliament entre els segles XVIII i XX.

«Isidro Barbera, y Thecla Barberá, y Badia, sa madastra», Capb. Morell 1775-1779, 146r; «Esteve Badia», Comú 1783-1844, p. 98; «Badia», Miqu. 1795a i Miqu. 1795b; «Badia y Domingo Estevan», Amill. 1869, 1r; «Estevan Badia y Domingo», Apeo 1869, 6v; «Mañé Badia Andrés» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Mañé Badia Andrés» (1928), Amill. 1871-1928; «Badía», Cens 1904; «Badía», Cens 1919; «Badia», Reg. fiscal 1921; «Badía», Cens 1934; «Badia», Amill. 1945.

Baiges

Cognom del qual no hi ha record al Morell. El DCVB dona *Bages* com a entrada principal (de *Baiges* remet a *Bages*), i per aquest motiu és la forma recollida a l'entrada d'aquest article. També perquè Moll (1987, p. 129) dona l'etimologia del nom de la comarca (*el Bages*); i, encara que recull la vacil·lació entre totes dues formes, aquesta vacil·lació no es produeix en el topònim. Concretament el DCVB (s. v. *Bages*) recull aquest llinatge a les Borges del Camp, Flix, Font-rubí, Vilanova i la Geltrú, alhora que fa referència a la freqüència amb què es dona la grafia dialectal *Baiges* (Barcelona, Mataró, Cambrils, la Bisbal del Penedès, Tarragona, l'Espluga de Francolí, la Galera, Garcia, Ginestar, Ascó, Perelló, Tortosa, Amposta, etc.). I, quant a l'etimologia, apunta que deu ser preromana, probablement cèltica, i que l'any 913 apareix documentada amb la forma *Bagia*. Tot i que no està documentat històricament, sí que està recollit en una publicació sobre el municipi (Bultó 2007, p. 245): «Josepa Baiges».

Baix, lo carrer de

V. *Arraval*, l'.

«y calle dicha de Baix», Reg. hip. 1774, 3v; «en lo carrer dit de Baix», Capb. Morell 1775-1779, 72v; «y en lo carrer de Baix», Capb. Morell 1775-1779, 103r; «situada al carrer de Baix o de la Bassa», Capb. Morell 1775-1779, 125v.

Balanyà

[bə'ɫə'njə]

Cognom viu al municipi. Segons el DCVB (s. v. *Balanyà*), és un llinatge existent a Alamús, Albiol, Alcoletge, Alcover, Alió, Arbolí, Aiguamúrcia, Batea, Cabra, Cambrils, Capafonts, l'Espluga de Francolí, Figuerola, Gelida, Lavit, Masllorç, Montblanc, Montbrió, Poboleda, Prades, Reus, Solsona, Valls, etc. Quant a la seva etimologia, informa que probablement ve «d'un patronímic llatí *VALENIANU, derivat del nom propi VALENIUS, o bé de *BALANIANUM, derivat d'un nom personal cèltic *Balanius*». Moll (1987, p. 129) hi afegeix que el cognom parteix «del topònim *Balenyà*, poble de la plana de Vic». Està documentat tan sols en l'amillament que es va fer al Morell l'any 1945.

«Balaña», Amill. 1945.

Balart

[bə'ɫar]

Cognom viu al municipi i documentat, tant amb la forma *Balart* com amb la feminització *Balarda*. El DCVB (s. v. *Balart*) el dona com a llinatge existent al Morell, a més de Barcelona, Alins, la Fatarella, Igualada, Reus, Valls, Alcoi, Novelda, etc. Pel que fa al seu origen, vindria del nom propi germànic *Balhart*. Es troba documentat al Morell per primera vegada al s. XVI i després ja als segles XIX i XX.

«Tecla Balarda filla de Joan Balart» (10.10.1593), Parr. 1579-1640, p. 28; «Balart Vda. de Franco., Amill. 1869, 1r; «Francisco Balart», Apeo 1869, 1r; «Balart Guinovart Francisco» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Balart Guinovart Francisco» (1928), Amill. 1871-1928; «Balart», Cens 1904; «Balart», Cens 1919; «Balart» i «Balar», Reg. fiscal 1921; «Balart», Cens 1934; «Balart», Amill. 1945.

Balcebre

Cognom pretèrit. Moll (1987, p. 129) diu que «sembla deformació ortogràfica de *Vallcebre*, poble del Berguedà, el nom del qual pot venir del llatí VALLE CYPRI, ‘vall de l’olivella’». Està documentat al Morell una sola vegada al s. XX.

«Balcebre», Cens 1934.

Balcells

[bə'l'seʎtʃ]

Cognom viu al Morell. Segons el DCVB (s. v. *Balcells*) és un llinatge existent a Agramunt, Albatàrrec, Alforja, Altafulla, Anglesola, Arbeca, Aiguamúrcia, Barcelona, Bellprat, Blancafort, Bot, Bràfim, Corbera, l’Espluga de Francolí, Gratallops, Jorba, Llorac, Montblanc, Montmaneu, Orpí, Prades, Puigpelat, Rubió, Vallclara, Valls, etc. Tot i que el DCVB dona ja a l’entrada de l’article les dues formes més corrents (*Balcells* i *Baucells*), Moll (1987, p. 186) n’arriba a donar setze de diferents i troba el seu origen en el diminutiu de *balç*, que significa ‘cingle’. Només està documentat al Morell al s. XX.

«Fleix Balcells Magin» (1928), Amill. 1871-1928; «Balcells», Cens 1934.

Baldric

[bə'l'drik]

Aquest és un dels cognoms més documentats al Morell, de manera més abundant i continuada, viu encara avui al municipi. Des d’antic ha estat un llinatge amb presència en diferents llocs de representació (com a jurat o batlle, per exemple) i alguna de les persones que portaven aquest cognom havien estat universitària (hi ha un doctor en drets al s. XVIII, per exemple). Als segles XVI i XVII es troba sovint la feminització del cognom, *Baldriga* o *Baldrica*. Està recollit a l’edició d’Iglésies del fogatge de 1496: «Francí Baldric» i «Luc Baldrich» (Iglésies 1987, p. 114); i també al de 1553 (Iglésies 1981, p. 250): «Antoni Baldrich» i «Pere Beldrich saboner», entre d’altres. També apareix a l’ACE (1936-1937, p. 4541): «Isidro Baldrich», sota els epígrafs «Alpargaterías» i «Barberías», o «José M. Baldrich» i «Salvador Baldrich», sota l’epígraf «Vinos (Cosecheros)», entre d’altres. Segons el DCVB (s. v. *Baldrich*) és un llinatge molt estès: Barcelona, Albinyana, Berga, Blanes, Blancafort, Cabra, Cervelló, l’Espluga de Francolí, la Garriga, Malgrat, Montblanc, la Pobla de Montornès, Reus, Roda de Berà, Sant Feliu de Guíxols, Vallclara, Valls, Vilanova i la Geltrú, Vinaròs, etc. Pel que fa al seu origen, és *Baldrich*, nom propi germànic. Moll (1987, p. 97), per la seva banda, en recull fins a set variants formals diferents; i, quant a la seva etimologia, diu que ve de *Baldrich*, que significa ‘poderós’, ‘audaç’. Es troba documentat amb la forma *Balderico* l’any 913 i amb la forma *Baldrigo* el 990. Al Morell aquest cognom generà una conjunt de topònims, probablement perquè aquest llinatge va tenir la propietat d’un mas molt important que va anar canviant de nom en funció del llinatge que el posseïa en cada moment (*mas de Baldric*, *mas Calvó* i *mas de Mestre*): *ca Baldric*, *mas de Baldric* i *torrent de Baldric*.

V. t. *Baldric*, *ca; Baldric*, *lo mas de; Baldric*, *lo torrent de*, i *Torrent de Baldric*, *lo*.

«foren conpares en Pere Baldrich del Morell» (4.8.1579), Parr. 1579-1640, p. 6; «comara Sperança Baldriga» (2.7.1580), Parr. 1579-1640, p. 9; «Pera Baldrich», «Fransech

Baldrich», «Pau Baldrich» i «Perpau Baldrich», Focs Morell s. XVII; «Paulus Baldrich negotiator loci del Morell», Arrendament 1615; «sent Jurats Fransesch Baldrich y Pere Mañe», Despeses 1648-1649; «foren padrins Pere Torrens del mas pages y Maria Baldriga» (23.12.1649), Parr. 1649-1679, p. 7; «Sisilia Paula Maria Anna Caterina filla de [...] Pere Pau Baldrich pages» (23.1.1650), Parr. 1649-1679, p. 7; «Inventari dels béns de Magdalena Guirzes i Baldrich, fet a instància de Francesc Baldrich, pagès, del Morell», Inventari 1658; «Salvador Baldrich pages del lloch del Morell del Camp y Arcbisbat de Tarragona», Concordia 1678; «Franco. Baldrich», Consell 1685-1739, p. 26r; «Franco. Baldrich balle del lloch del Morell», Inventari 1693; «lo Dr. en drets Salvador Baldrich», Capb. Hospitals 1691, 28r; «amigdia ab lo Sr. doctor Baldrich», Cad. 1702-1808, 1v; «lo Dr. Saluador Baldrich» i «Rafel Baldrich», Cad. Aparici 1714; «otorgado por Franco. Baldrich», Reg. hip. 1774, 8r; «y part de la de Rafel Baldrich», Capb. Morell 1775-1779, 61r; «y â tremuntana ab Dn. Felip Baldrich», Capb. Hospitals 1783-1784, 451r; «Jose Baldrich», Comú 1783-1844, p. 100; «Baldrich», Miqu. 1795*a* i Miqu. 1795*b*; «Teresa Baldrich y Magriña viuda de Franco. Baldrich», Reg. hip. 1800, 82r; «Baldrich y Carnice José», Amill. 1869, 1r; «Jose Baldrich» i «Jose Baldrig y Carnisé», Apeo 1869, 1r; «lindante al norte con Bernardo Baldrich» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «lindante al norte con Bernardo Baldrich» (1928), Amill. 1871-1928; «Baldrich», Cens 1904; «Baldrich», Cens 1919; «Baldrich», Reg. fiscal 1921; «Baldrich», Cens 1934; «Baldrich», Amill. 1945.

Baldric, ca

[ˈka βəɫˈdrik]

Casa situada al carrer Major, 6-8. Data del segle XVI i actualment es troba en molt mal estat de conservació. Era propietat de la família Baldric, un llinatge important, del qual va prendre el nom, que tenia altres propietats al municipi (cases, finques i un dels masos més coneguts, anomenat també *mas Calvó* i *mas de Mestre*, que és el nom actual). La casa està catalogada com a bé cultural d'interès local. INVARQUIT informa que «té planta baixa amb una porta principal emmarcada per un arc adovellat de grans dimensions». Al número 16 del carrer de Mestre hi ha una altra casa que havia estat de la mateixa família, més coneguda com *ca Mestre*. La mateixa font dona algunes notícies històriques d'aquestes cases: «l'edifici fou llegat, pel seu pare, a Pere Baldric. Aquest posà una saboneria, situada al carrer Major i la bassa [sic] (1514). El seu germà Antoni heretà la casa del carrer de Mestre, que actualment es pot apreciar que està molt transformada, i el seu fill Francesc heretà la casa i heretat de Vilallonga». Aquesta casa també és documentada per Bultó (2007, p. 158): «ca Baldrich». DIPTA afegeix una tercera casa a la llista de les que eren propietat de la família Baldric: «l'altra de les conegudes com cases Baldrich és la del marquès de Vallgornera, situada a la plaça de la Font». POBLESCAT posa com a «testimoni de l'impuls constructiu que es va produir durant la segona meitat del segle XVI» el conjunt arquitectònic del carrer Major, on destaca la casa Baldric, la qual cosa coincideix amb l'anàlisi de l'expansió urbana del Morell que fa Recasens (1985, p. 146).

V. t. *Baldric*; *Baldric, lo mas de*; *Baldric, lo torrent de*, i *Torrent de Baldric, lo*.

Baldric, lo mas de

[ɫu ˈmaz ðə βəɫˈdrik]

Aquest mas, conegut també com a *mas Calvó (infra)* i *mas de Mestre (infra)*, que és el nom actual, pren el nom del llinatge Baldric, molt important al Morell. Situat entre

la carretera de Reus i el camí dels Majols, és un bé cultural d'interès local, que es troba en bon estat de conservació. Es tracta d'un conjunt de diversos edificis del segle XVIII i l'estil es considera obra popular. INVARQUIT informa que «la part més important de la masia correspon a la casa pairal. [...] El pis alt té les golfes típiques de les cases de pagès. La teulada sobresurt de la façana. El mas està emmurallat i a la porta d'entrada es pot veure la data de 1729, però això no obsta perquè no puguem afirmar que la seva factura pugui ser més antiga. La casa conserva un bonic jardí orientat cap al sud, de proporcions força artístiques». La mateixa font aporta algunes notícies històriques: «un dels hereus dels Baldrich es casà amb Tecla Mestre Calvó. Aquesta era hereva dels Calvó de Vilallonga i del Morell i, a més, propietaris de mas Calvó, conegut també com a 'Mas de Mestre'. Els capítols matrimonials foren atorgats a Tarragona el 26 de maig de 1836».

V. t. *Baldric; Baldric, ca; Baldric, lo torrent de, i Torrent de Baldric, lo.*

Baldric, lo torrent de

Topònim pretèrit sobre el qual no es disposa d'informació.

V. t. *Baldric; Baldric, ca; Baldric, lo mas de, i Torrent de Baldric, lo.*

«y part ab lo torrent d'en Baldrich que va â Vilallonga», Capb. Morell 1775-1779, 74r.

Baliar

[bəli'ar]

Cognom viu al Morell i documentat també amb la feminització corresponent (*Baliarda*) en documentació més antiga. El DCVB (s. v. *Baliar*) localitza aquest llinatge tan sols al Morell i a Reus, i Moll (1987, p. 97) troba el seu origen en el nom germànic *Baldegar*. Està ben documentat des del s. XVII fins al s. XX.

«una infanta filla llegal y natural de Joseph Beliart corder y Frca. Beliarda sa muller» (12.3.1679), Parr. 1649-1679, p. 109; «Josep Baliart te una casa ystituide en lo loch del Morell», Cad. 1702-1808, 29r; «la dita casa, la de Pasqual Baliart», Capb. Morell 1775-1779, 74r; «Franco. Baliart», Comú 1783-1844, p. 261; «Baliart», Miqu. 1795*a* i Miqu. 1795*b*; «Pascual y Jose Baliart padre e hijo, Juan Gener y Juan Gomis todos labradores del Morell», Reg. hip. escr. antigues 1848, 3r; «Vidal y Baliar Pablo», Amill. 1869, 4r; «Baliar», Cens 1904; «Baliart», Cens 1919; «Baliart», Reg. fiscal 1921.

Bancal, lo

Topònim del qual no hi ha record en l'actualitat. La referència documental localitzada dona una idea de la zona on es podia trobar, tot i que de manera poc precisa, ja que informa que afrontava amb el torrent del Forn Teuler, que és l'anomenat actualment *torrent de Gemegó*, però es podria trobar en qualsevol punt del seu recorregut. D'altra banda, la denominació *bancal* tampoc no brinda cap informació singular, ja que és força habitual que hi hagi bancals en els terrenys conreats. Sobre el seu origen, del llatí BANCĀLE. Només està documentat en una ocasió al s. XVI.

«Un oliverar a la part vocata lo Bancal. Afronta ab lo torrent del Forn Teuler», Man. 4 1551-1555.

Banquer

Aquest cognom, pretèrit al Morell, segons Moll (1987, p. 250), ve «de *banquer*, ‘que duu negoci de banca’». Amb la forma *Banqué*, només està recollit a l’ACE (1936-1937, p. 4541): «Maria Banqué», que apareix sota l’epígraf «Mercerías».

Banús [bə'nus]

Cognom viu al poble actualment. Tal com indica el DCVB (s. v. *Banús*), és un llinatge existent a Alaró, Alcover, Badalona, Barcelona, Brunyola, Caldes de Montbui, Constantí, Felanitx, Manacor, Masó, Mataró, Milà, Montcada, Olot, Ondara, Palma, Parets, Reus, Valls, etc. Moll (1987, p. 63), dona també com a variant possible *Benús*. Hi ha acord quant a l’etimologia: del cognom celta *Bonucius*. Es troba documentat al Morell al s. XX. És d’entrada recent al municipi, doncs.

«Banús», Cens 1904; «Banús», Cens 1919; «Banús», Reg. fiscal 1921; «Banús», Cens 1934; «Banús», Amill. 1945.

Banyetes, ca ['ka βə'ɲetəs]

Renom i nom de casa localitzat a la Rambla i al carrer de Mossèn Manyer, documentat per Bultó (2007, p. 202): «ca Banyetes». Moreu-Rey (1981, p. 142) el recull al capítol que dedica als oficis i, concretament, als que prenen la seva designació d’una part simbòlica de l’animal (les banyes, en aquest cas, i unes banyes petites). L’exemple que posa és d’un tractant de cabres de Reus (el Banyetes).

Barbat

Cognom que el DCVB (s. v. *barbat*) recull com a llinatge al Camp de Tarragona, el significat del qual estaria relacionat amb el fet de tenir barba i vindria del llatí BARBĀTU. Moll (1987, p. 269) dona el mateix significat per a aquest cognom i l’inclou en el capítol dels llinatges que tenen el seu origen en renoms.

Barberà [bərβə'ra]

Un dels cognoms més populars al Morell, està documentat àmpliament des del s. XVI amb presència constant fins a l’actualitat. Es troba tant amb la forma *Barberà* com *Barbarà* i, en textos més antics, també amb la feminització, *Barbarana*. El DCVB (s. v. *Barberà*) informa que es tracta d’un «llinatge molt estès a Catalunya i València (existeix principalment a Atzaneta, Agres, Alacant, Alaquàs, Albalat, Albaida, Alberic, Alcoi, Aldover, Alfès, Artesa de Lleida, Barcelona, Benicarló, les Borges del Camp, Borriol, Castelló, Catí, Cocentaina, Constantí, Elx, Forcall, Mas de Barberans, Monòver, Mont-ral, Morella, Ondara, Petrer, la Selva de Mar, Torreblanca, València, Valls, Vinaròs, etc.)». Moll (1987, p. 130) informa que també és el nom d’un poble del Vallès i d’un altre de la Conca de Barberà, precisament. Pel que fa al seu origen, ve del llatí BARBARIANUS, derivat del nom personal BARBARIUS. A més d’aparèixer de manera abundant en la documentació històrica, està recollit a l’ACE (1936-1937, p. 4540 i p. 4541): «Ambrosio

Barberà», sota l'epígraf «Avellanas (Comtes.)», i «José Barberà», sota l'epígraf «Ultramarinos», entre d'altres.

V. t. *Barberà, lo carrer de.*

«na Margarida muller de Pere Barbera del Burga» (1.5.1580), Parr. 1579-1640, p. 8; «padrina na Elisabet Barbarana muller de J. Barbara» (13.8.1626), Parr. 1579-1640, p. 90; «Tecla Barbarana muller de Joan Barbara» (29.2.1676), Parr. 1649-1679, p. 101; «Juseph Barbera», Consell 1685-1739, p. 218r; «Josep Barbara te una casa ystituide en lo loch del Morell», Cad. 1702-1808, 26r; «ab casa y corral d'Ambrosi Barberá», Capb. Morell 1775-1779, 63r; «Isidro, y Antonia Barberá, y Arnau conjs. del Morell», Capb. Hospitals 1783-1784, 450v; «Ambrosi Barbara», Comú 1783-1844, p. 72; «Ambrosio Barberá y Domingo Labrador del Morell vendió perpet. á D. Frco. de Montoliu», Reg. hip. 1848, 146r; «Barberá y Calvo José», Amill. 1869, 1r; «Jose Barbera», Apeo 1869, 7v; «Sardà Barberá José-Nº 198 del reparto» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Barberà» i «Barberá», Cens 1904; «Barberá», Cens 1919; «Barberá» i «Barbera», Reg. fiscal 1921; «Barberá», Cens 1934; «Barbara» i «Barbera», Amill. 1945.

Barberà, lo carrer de

Topònim pretèrit al Morell. En comunicació personal, Josep M. Valldosera informa que, per les dades obtingudes fins al moment en una recerca sobre l'urbanisme del Morell, sembla que es podria tractar de la pujada del davant del Castell, que ve de la Rambla, tot i que no es pot afirmar encara amb seguretat.

V. t. *Barberà.*

«calle Barbará» (17.3.1889), AM 1877-1930.

Barceló

[bərsə'lo]

Cognom viu al Morell, se n'ha documentat també la forma feminitzada, *Barcelona*. El DCVB (s. v. *Barceló*) el presenta com un «llinatge molt estès a Catalunya (la Bisbal, Centelles, Falset, Gandesa, Ginestar, Marçà, Mont-roig, Móra la Nova, Vilademuls, etc.), a València (Alacant, Alcalà de Xivert, Benejama, Benidorm, Castelló, Elda, Elx, Villena, etc.) i a les Balears (Alaior, Andratx, Binissalem, Ciutadella, Felanitx, Inca, Lluçmajor, Maó, Palma, etc.)». Moll (1987, p. 130) dona notícia de la primera vegada que apareix documentat en un text amb la forma *Barcelonus*, l'any 1213. Quant a l'etimologia, es tractaria de la forma masculinitzada del topònim *Barcelona*. Es troba documentat als segles XVI i XVII, sense presència en èpoques més tardanes.

«foren padrins Pere Barçalo» (10.3.1585), Parr. 1579-1640, p. 13; «foren padrins Jusep Martell de Costanti y Tecla Barsalona» (19.2.1651), Parr. 1649-1679, p. 11.

Barceló, ca

['ka βərsə'lo]

Nom de casa localitzat a la plaça de la Font, al carrer de Sant Plàcid, al de Sant Antoni i al de la Muralla. Està documentat per Bultó (2007, p. 160): «ca Barceló». Es tractaria de l'ús d'un cognom com a nom de casa.

Bardina

Cognom pretèrit al Morell. El DCVB (s. v. *Bardina*) diu que existeix a Alguaire, Barcelona, Bonastre, Cambrils, Castelló, el Catllar, Gavà, el Milà, Perafort, la Secuita, Tarragona, Vallmoll, etc. Quant a l'etimologia, probablement vindria de l'arrel germànica *bard-*. Moll (1987, p. 97) informa que es tracta de la «forma femenina de *Bardi* que apareix sovint com a nom d'home en els documents medievals» i que es troba documentat per primera vegada l'any 910. Se n'han localitzat referències històriques a partir del s. XVIII i fins al s. XX.

«per ocasió del matrimoni q. contractí ab Maria Bardina», Capb. Hospitals 1783-1784, 470r; «Bardina Vda. de Antonio», Amill. 1869, 1r; «Francisco Pié y Bardina», Apeo 1869, 1r; «Bardina Fortuny Antonio» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Bardina», Cens 1904; «Bardina», Cens 1919; «Bardina», Reg. fiscal 1921; «Bardina», Amill. 1945.

Bardineta, ca

[ˈka βərðiˈnetə]

Nom de casa localitzat al carrer de les Creus i a la Rambla, documentat per Bultó (2007, p. 202): «ca Bardineta». Es tractaria de l'ús d'un cognom (*Bardina*, en la seva forma de diminutiu, en aquest cas) com a nom de casa.

Bardisses, les

[ləz βərˈðisəs]

Es tracta d'una finca inclosa a la partida del Mas Cremat, a l'antic terme de la Granja, que Riera (2015, p. 55) descriu com una «zona situada a l'extrem sud del Mas Cremat. Actualment encara conserva aquest nom. Està limitat al sud i oest pel terme de Vilallonga, a l'est pel Camí Real, i al nord per la resta de terres de la partida del Mas Cremat». Se n'han localitzat registres documentals dels segles XIX i XX.

«Bardisas» (1895-1896), Amill. 1871-1928; «Bardisas» (1901), Amill. 1871-1928.

Bargalló

[bərɣəˈllo]

Cognom viu al Morell. Segons el DCVB (s. v. *Bargalló*), és un llinatge molt estès a Catalunya: Abrera, Alcover, Aiguamúrcia, Balsareny, Barcelona, Cambrils, Constantí, Cornudella, Falset, Flix, Ginestar, Martorell, el Masroig, Mediona, Papiol, Pontons, Porrera, Pradip, Subirats, Tarragona, Torroella de Montgrí, Ulldemolins, Valls, etc. Moll (1987, p. 228) informa que aquest cognom ve del substantiu *bargalló*, que és una «palmera nana del gènere *Chamaerops*». En la llengua comuna, té les variants *margalló* i *garballó*. Està documentat de manera puntual al s. XVII i després ja fins al s. XX.

«Obit Pere Bargallo en la [...] que y ague en lo moli de Puydalfi digueren era un fadri del Arbos portaren lo uns amichs seus» (1.7.1651), Parr. 1649-1717, p. 12; «Bargalló», Cens 1904; «Bargalló», Cens 1934.

Barrabeig

Cognom del qual no hi ha record actualment al municipi. El DCVB (s. v. *Barrabeig*) informa que es tracta d'un llinatge existent a Barcelona, Barberà, Cabra, l'Espluga de

Francolí, Figuerola, Montblanc, Sarra, Valls, el Vendrell, Vila-rodona, etc. Quant a l'etimologia, diu que, probablement, ve del cognom occità *Berrueix*. Al seu torn, Moll (1987, p. 318) apunta la possibilitat que aquest cognom tingui alguna relació amb el nom personal germànic *Berahtrich*, però no considera que es tracti d'una relació clara ni segura. Està documentat al Morell en una única ocasió, l'any 1945.

«Barrabeig», Amill. 1945.

Barranc de les Bruixes, lo carrer del [tu kə're ðə βə'raŋ də ləz 'βrujʃəs]

Carrer que va del carrer del Camí de Reus fins a la plaça de l'Estatut i rep aquest nom perquè hi passa soterrat lo barranc de les Bruixes.

V. t. *Bruixes, lo barranc de les*.

Barrejat

Renom del qual no hi ha record avui dia, que només s'ha pogut documentar d'una font històrica del s. XIX. Tot i que no s'hagi recollit de fonts orals, la forma amb què apareix escrit testimonia la generació d'una iod (que és la manera com es pronunciaria, de fet, actualment al Morell). És un dels poquíssims renoms que apareix en documentació antiga.

«Pablo Fortuñ (a) Barraijat», Apeo 1869, 10v.

Barrina, ca ['ka βə'rinə]

Nom de casa localitzat al carrer Nou i al carrer del Molí, i documentat per Bultó (2007, p. 156): «ca Barrina». Moreu-Rey (1981, p. 68, 100, 136 i 137) el recull amb diversos orígens possibles. D'una banda, fent referència a un tret físic, que exemplifica amb un renom de Borgonyà aplicat a una persona «llarga» com una barrina. També planteja la possibilitat que es tracti d'un tret del caràcter, com en el cas d'un renom de Roses, que descrivia una persona que es feia la sàvia i, per tant, sempre barrinava. Finalment, considera els oficis com a origen d'aquest renom: en el cas de Torelló, s'aplicava a una persona que treballava l'aram; i, en el de Vilallonga de la Safor, es tractava d'un barrinaire en una mina.

V. t. *Barrina, la plaça de*.

Barrina, la plaça de [lə 'pləsə ðə βə'rinə]

Coneguda també com a placeta de Bertran (*infra*), és l'eixamplament del carrer del Molí que es produeix abans d'arribar al carrer de Mestre. Cap dels dos és el nom oficial, però és com es coneix popularment. Pren el nom de ca Barrina, una casa que hi ha en aquesta part del carrer del Molí. Està documentada per Bultó (2007, p. 217).

V. t. *Barrina, ca*.

Barrot

Cognom pretèrit al Morell. Segons el DCVB (s. v. *Barrot*) és un llinatge existent a Barcelona, Girona, Peralada, Sarra, etc. Deriva del substantiu *barra* i té el significat de ‘barra curta’, tal com recull Moll (1987, p. 291). Està documentat al s. XIX (darrer quart del segle) i al tombant del s. XX.

«Jose Carol Barrot nuevo contribuyente» (1876-1877), Amill. 1871-1928; «Jose Carol Barrot nuevo contribuyente» (1899-1900), Amill. 1871-1928.

Barrufet

[bəru'fət]

Cognom viu a la localitat. El DCVB (s. v. *Barrufet*) informa que és un llinatge existent a Barcelona, la Canonja, Montbrió, Montoliu, Reus, Tarragona, Torregrossa, Valls, etc. Es considera d'origen desconegut, ja que els mateixos autors indiquen que totes les hipòtesis recollides a la bibliografia són massa incertes. Una dada segura és que ja apareix documentat l'any 1185, i al Morell està documentat al s. XX.

«Barrufet», Cens 1919.

Bartolí

Cognom pretèrit. El DCVB (s. v. *Bartolí*) localitza aquest llinatge a Barcelona, Bellmunt, Bellprat, la Canonja, l'Espluga de Francolí, Girona, la Llacuna, Mataró, Meià, Miravet, Sabadell, Vallmoll, Valls, Vilanova i la Geltrú, etc.; i apunta com a etimologia probable «el cognom francès *Bartholin*, que és reducció hipocorística del nom personal *Barthelemy* (= *Bartomeu*)». Moll (1987, p. 99) hi afegeix la possibilitat que tingui relació amb el radical germànic *Berht*. Està documentat al Morell al tombant del s. XX.

«Martin Folch Bartoli se da de baja de la pieza de tierra» (1899-1900), Amill. 1871-1928.

Bas

Cognom pretèrit. El DCVB (s. v. *Bas*) informa que és un llinatge català i valencià: Alacant, Alcoi, Begur, Barcelona, Berga, Calonge, Cambrils, Dénia, Elda, Girona, Granollers, Igualada, Manresa, Masquefa, Peratallada, Relleu, Santa Coloma de Farners, el Vendrell, Villena, Vinaròs, etc. L'etimologia d'aquest cognom és incerta: hi ha una hipòtesi que sosté que ve del cèltic *gwaz*, que vol dir ‘riu’; però sembla més probable la que apunta que pot tractar-se de la mateixa arrel gàl·lica del nom de lloc *Bar*, que és molt freqüent a França. Està documentat al Morell, al s. XX, concretament l'any 1934.

«Bas», Cens 1934.

Basílio de Sandonga

[bə'siliw ðə sən'doŋgə]

Renom localitzat al carrer de Sant Plàcid i a la Rambla. Està format pel nom (castellà) de la persona a qui s'aplica el renom i un segon element sobre el qual no s'ha trobat informació.

V. t. *Emílio de Sandonga*.

Bassa, lo camí de la

Topònim pretèrit que només ha estat documentat als segles XVI i XVIII. Un dels informants creu que es devia referir a l'espai que quedava en servitud al costat dels recs que anaven des de les basses del Comú fins al poble, previst per al pas de persones (1,40 m en total: el pas d'aigua més el pas de persones) i que feia, doncs, la funció de camí.

V. t. *Bassa, lo carrer de la*.

«In caminum nuncupato de la Bassa», Man. 11 1568-1574, p. 197; «a migdia ab lo camí de la Basa», Cad. 1702-1808, 46v; «Un pati de casa situat al camí de la Bassa eo rentador», Man. 39 1710-1718, p. 5.

Bassa, lo carrer de la

V. *Arraval, l'*

V. t. *Bassa, lo camí de la*.

«y en lo carrer dit de Mestre o de la Bassa», Capb. Morell 1775-1779, 75v; «carrer dit de la Bassa o de la Arreval», Capb. Morell 1775-1779, 77v; «situada al carrer de Baix o de la Bassa», Capb. Morell 1775-1779, 125v.

Bassa del Comú, lo rec de la [lu 'reg də tə 'βasə ðəl 'kumu]

Topònim que designa el rec que conduïa l'aigua de la mina Vella cap a les basses del Comú, i que passava entre l'hort del Senyor i el mas de Pixaenaues. Està documentat als segles XVII-XVIII.

«ab lo rech que va a l'aigua de la Bassa del Comu», Plet 1686-1768.

Bassa del Molí, la

Partida de terra que Riera (2015, p. 53) localitza a l'antic terme de la Granja, dins de la partida anomenada també *la Granja*: «tros de terra de mig jornal situat al costat de la bassa del Molí fariner que havia a prop del riu Francolí». De ben segur que agafava el nom de la bassa del Molí.

Bassa del Rentador, lo carrer de la

Topònim pretèrit que sembla que podria ser el carrer de la Bassa, però no hi ha prou dades per poder-ho afirmar. Hi ha un altre element que forma part del topònim (rentador), que també sembla fàcilment relacionable amb bassa perquè tots dos elements estan vinculats amb la conducció de l'aigua; però és probable que al rentador hi arribés aigua de la bassa sense que fossin al mateix lloc. Per tant, es podria tractar d'un carrer diferent del de la Bassa, però no se'n pot establir la localització. Està documentat al s. XVIII.

«y en lo carrer dit de la Bassa del Rentador», Capb. Morell 1775-1779, 248r.

Basses, les

Topònim pretèrit que es troba documentat al s. XVII.

«lo tros de les Valses», Man. Cart. 1511-1530, p. 44; «in parte bassa aquae opidi Morello», Man. 11 1568-1574, p. 197.

Basses del Comú, les

[ləz 'basəz ðəl 'kumu]

Partida d'uns 300 o 400 m², on hi havia dues basses, una que rebia aigua de la mina Vella i una altra que en rebia de la mina Nova, les anomenades basses del Comú. Estava situada dins d'una partida més gran: les Moreretes. Es troba documentada al s. XVIII.

«Item March Bronet te un tros de terra de pa y olives en la partida de la Bassa del Como», Cad. 1702-1808, 8v; «Partida de la Bassa del Comú», Man. 39 1710-1718, p. 45; «Partida de la Bassa del Comú», Man. 5574 1743, p. 133; «un jornal plantat de vinya a la partida de la Bassa», Man. 5558 1752-1753, p. 17; «y partida de la Bassa del Comu», Reg. hip. 1774, 8r; «y en la Partida de la Bassa del Comu», Capb. Morell 1775-1779, 76r.

Baster, cal i ca la Bastera

['kaɫ βəs'te] i ['ka lə βəs'terə]

Nom de casa que es troba en la seva forma masculina al carrer de la Muralla i, en la seva forma femenina, al carrer Major, al de Sant Josep i al de Sant Plàcid. Està documentat per Bultó (2007, p. 218): «ca la Bastera»; i el recull Moreu-Rey (1981, p. 125) com a nom d'ofici.

V. t. *Maco de la Bastera, el*.

Batalla

[bə'taʎə]

Cognom viu al poble. El DCVB (s. v. *Batalla*) el localitza al Morell i en una altra sèrie de municipis: Atzaneta, Agramunt, Alió, Amposta, Anglesola, Artesa, Barcelona, Bràfim, Castelló, Freginals, Valls, Vilafamés, Vinaròs, Morvedre, etc. Moll (1987, p. 297) indica que es tracta del substantiu *batalla* utilitzat com a nom de persona, «aplicat probablement com a sobrenom a persones baralladisses o vanaglorioses de fets d'armes». Es troba documentat al Morell diverses vegades dins al s. XX.

«Batalla», Cens 1904; «Batalla», Cens 1919; «Batalla», Reg. fiscal 1921; «Batalla», Cens 1934.

Batalla, ca

['ka βə'taʎə]

Nom de casa localitzat al carrer Major. Es tractaria de l'ús d'un cognom com a nom de casa.

Batet

Cognom pretèrit. Segons el DCVB (s. v. *Batet*), és un llinatge existent a Alcover, l'Arboç, Aiguamúrcia, Barcelona, la Bisbal del Penedès, Blancafort, Cabra, Calafell, Celrà, Creixell, Igualada, Masllorç, Mediona, Montblanc, Querol, Salt, Ulldemolins,

Valls, etc. Es troba documentat l'any 977, però el DCVB diu que l'etimologia és desconeguda. Amb tot, Moll (1987, p. 130) el relaciona amb el topònim *Batet* i considera «que pot venir del *beta*, 'beta-rave', amb el sufix *-et* indicador de lloc on es cria la planta (com *olivet*, *vinyet*, *maçanet*, etc.)». Està documentat de manera puntual al s. XVII i després ja al s. XX.

«Joseph Batet [...] pages fill llegendit y natural de Joseph Batet tambe pages» (28.3.1688), Parr. 1649-1717, p. 261; «Batet», Cens 1904; «Batet», Cens 1919; «Batet», Cens 1934.

Batlle

Cognom que es troba documentat al Morell al s. XIX. Moll (1987, p. 247) el recull al costat de les formes *Batle* i *Balle*, i troba el seu origen en *batlle* (del llatí BAIULUS), 'president de corporació municipal'.

«Baitlle y Púbol, Juan», Amill. 1869, 4v.

Be, cal

[ˈkaɫ ˈβɛ]

Nom de casa que es troba al carrer de Sant Plàcid, al de l'Esplanada i al de Sant Rafael. Bultó (2007, p. 204) el documenta: «cal Be».

V. t. *Pepet del Be*.

Bella

Cognom pretèrit al municipi, que ve de l'adjectiu femení *bella*, que vol dir 'bonica'. Des d'antic és usat com a nom propi de dona i la primera vegada que apareix documentat és a Barcelona l'any 992 (Moll 1987, p. 269). Al Morell només està documentat una vegada, l'any 1945.

«Bella», Amill. 1945.

Bellesa de Roma, la

[lə βəˈlɛzə ðə ˈromə]

Renom localitzat al carrer del Molí. Fa referència a un tret físic (una cara rodona i de galtes vermelles), ja que la bellesa de roma és un tipus de poma amb aquestes característiques.

Bellmunt

Cognom pretèrit al poble. Segons el DCVB (s. v. *Bellmunt*) és un llinatge existent a Vic, Albocàsser, Benassal, Catí, Vila-rodona, València, etc., que ve del llatí BELLO MONTE, que vol dir 'muntanya bella'. Moll (1987, p. 130) afegeix a la informació etimològica que és el nom d'una muntanya de la Plana de Vic i de diversos pobles catalans. Al Morell només està documentat una vegada, l'any 1934.

«Bellmunt», Cens 1934.

Bellver

[bəɫ've]

Cognom viu al Morell. Es troba documentat amb formes diferents, com ara *Ballue*, *Beluer*, *Belluer*, *Bellve*, *Bellver*, inclosa la feminització en textos antics: *Belvera* o *Beluera*. Iglésies recull aquest cognom en la seva edició del fogatge de 1496: «Pere Bellver» i «Item Guillem Belver» (Iglésies 1987, p. 114). I la forma feminitzada està recollida al fogatge de 1553: «la viuda Belvera» (Iglésies 1981, p. 250). Segons el DCVB (s. v. *Bellver*), es tracta d'un llinatge existent a Barcelona i València, que sovint s'escriu amb grafies incorrectes, com *Ballbé*, *Vallvé*, *Ballvé*. El mateix DCVB (s. v. *Vallvé*) recull aquest llinatge al Morell, Barberà, Vallmoll, Valls, etc., amb la grafia indicada com a incorrecta. Moll afegeix altres grafies diferents: *Bellvé*, *Vellvé*, *Bellvert* i *Bellvesser*. Quant a l'etimologia, ve del llatí BELLUM VIDERE, que vol dir 'bell veure', igual que *Vallvé*. Està documentat àmpliament al Morell entre els segles XVI i XX.

«Rafel Baluer», Focs Morell s. XVII; «Agra Beluera viuda del Morell» (20.12.1579), Parr. 1579-1640, p. 7; «foren padrins Jaume Beluer» (27.1.1585), Parr. 1579-1640, p. 12; «Rafael Pere fill de Rafael Ballue [...] y de Hisabet Ballue» (23.12.1649), Parr. 1649-1679, p. 6; «foren padrins Rafel Beluer y Paula Muntera pagesos del Morell» (22.10.1660), Parr. 1649-1679, p. 47; «y de aquest mon darrer testament executors a honor Mateu Bellve pages [...] y a Joan Bellve tambe pages», Testament 1677; «foren padrins Miquel Belluer fadri y Geronima Alegret» (13.1.1704), Parr. 1680-1721, p. 132; [...] Balue te una casa ystituia al loch del Morell», Cad. 1702-1808, 29r; «Magdelene Baluera te un pati de casa en lo loch del Morell», Cad. 1702-1808, 18r; «otorgado por Theresa Ballver y Reig», Reg. hip. 1774, 4v; «que totas tres ans eran de Miquel Bellver», Capb. Morell 1775-1779, 120v; «Joseph Calbó, y Bellver pages del lloch del Morell», Capb. Hospitals 1783-1784, 455r; «Llaurado Vallvé Martin», Amill. 1869, 2v; «Antonio Llauradó y Vallvé», Apeo 1869, 6v; «Martin Llauradó y Vallvé», Apeo 1869, 15v; «Gomis Vallvé Antonio» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Vallvé», Cens 1904; «Vallvé», Cens 1919; «Vallvé», Reg. fiscal 1921; «Vallvé», Cens 1934; «Vallve», Amill. 1945.

Benet

[bə'net]

Cognom viu al municipi. Segons el DCVB (s. v. *Benet*), llinatge existent a Alcora, Alcover, Alcoi, Alacant, Altron, Amposta, Arenys de Mar, Artesa, Badalona, Balenyà, Barcelona, Blancafort, Castelló, la Sénia, l'Espluga de Francolí, Falset, Flix, Garcia, Godall, Guiamets, Marçà, la Masó, el Masroig, Morella, la Morera, el Perelló, Picamoixons, Porrera, Querol, Rossell, Sabadell, Vallibona, Valls, Vilafamés, Xèrica, etc. Ve del llatí BENEDICTUS. Concretament, Moll (1987, p. 80), que en recull fins a vuit variants, informa que el significat d'aquest nom és 'beneït' i que és el nom del sant que va fundar l'orde dels benedictins. Es documenta per primera vegada l'any 995 amb la forma *Benedecto*. Està documentat al Morell, l'any 1934, en un cens.

«Benet», Cens 1934.

Berenguer

Cognom pretèrit al municipi. Segons el DCVB (s. v. *Berenguer*), llinatge molt estès a Catalunya i València, principalment a les províncies de Lleida, Tarragona, València i Alacant. N'existeixen dues variants gràfiques: *Berengué* i *Berangué*. Sobre l'etimologia,

vindria del nom propi germànic *Beringar*. Aquest nom està compost de dos elements: el primer és *berin*, que vol dir ‘onso’ (és a dir, ‘os’); i el segon és *gair*, que vol dir ‘llança’, o *gar*, que vol dir ‘preparat per a la lluita’, tal com explica Moll (1987, p. 98), que en presenta fins a dotze variants formals. Entre totes aquestes variants, indica que la més pròpia de la llengua catalana és *Berenguer*, que també és nom de fonts. Està documentat al Morell, l’any 1904, en un cens.

«Berengué», Cens 1904.

Berguedà [bɛrɣə'ðə]

Cognom viu al Morell. Segons el DCVB (s. v. *Berguedà*), llinatge existent a l’Albi, Argençola, Aiguamúrcia, Barcelona, Castellvell, Girona, Manresa, Montblanc, Mura, Vic, etc. Moll (1987, p. 171) dona les dues formes (*Berguedà* i *Bergadà*) i indica que el cognom pot venir tant del gentilici de Berga, com del nom de la comarca, *Berguedà*, de la qual Berga és la capital. Està documentat tan sols en una publicació sobre el municipi: «Mn. Anton Bergadà» (Bultó 2007, p. 244).

Bernat, ca ['ka βər'nat]

Nom de casa localitzat al carrer de Mestre i al de Sant Josep. Bultó (2007, p. 157 i 178) el documenta: «ca Bernat». Moreu-Rey (1981, p. 166) el recull a l’apartat dels renoms procedents de prenom. I el DCVB (s. v. *Bernat*) en dona l’origen etimològic: del nom propi d’home germànic *Berinhard*.

Bertran [bər'tran]

Cognom present al Morell i documentat al llarg de tres segles amb formes diverses (*Bertran*, *Bartran* i *Bartrant*), inclosa la feminització *Bertrana*; però únicament en una publicació sobre el municipi amb la forma *Beltran*: «Manolo Beltran» i «Joan Beltran» (Bultó 2007, p. 216 i 241). El DCVB (s. v. *Bertran*) explica que és un llinatge existent a Abella de la Conca, Agramunt, Alcarràs, Alguaire, Alacant, Artesa, Avià, Avinyonet, Barcelona, Benassal, Calaf, Cambrils, Creixell, Elx, Guils, Igualada, Isòbol, Montblanc, Palamós, Terrassa, Urtx, Valls, Vulpellac, etc. Hi ha les variants *Bertrant* (Cadaqués, Premià, València, etc.), *Beltran* (molt estès per Catalunya, València i Mallorca) i *Beltrà* (Beniardà, Useres, etc.). Tot i que la variant *Beltran* és una de les esmentades a l’article «*Bertran*», també disposa d’article propi (que remet a la variant principal *Bertran*) i s’hi dona més informació sobre els llocs on es troba aquesta forma: Albal, Alcora, Alcúdia, Benassal, Binissalem, Barcelona, Monòver, Palma, València, etc. Quant a l’etimologia, del nom propi germànic *Berathraban*. Per la seva banda, Moll (1987, p. 99) hi afegeix encara alguna altra variant formal: *Bertrà* i *Bertrans*. Informa també sobre la presència d’aquest nom (germànic) en un document per primera vegada l’any 913, amb la forma *Berterando*; i, sobre l’etimologia: «de *Bertrand* (reducció de *Berhtraban*, ‘corb il·lustre’)». S’ha localitzat en documentació entre els segles XVII i XX.

V. t. *Bertran, ca; Bertran, la placeta de; Font de la Bertrana, lo rec de la, i Pepito de Bertran.*

«Magdalena Bertrana filla de Ramon Bertra. y na Catheryna» (1608), Parr. 1579-1640, p. 39; «fill illegitim y natural de Jasinto Bartran y de Speransa Bartrana» (15.6.1651), Parr. 1649-1679, p. 13; «ab oficina de Joan Antoni Bertran de Tarragona», Capb. Morell 1775-1779, 94v; «Bartrant», Miqu. 1795b; «Montserrat y Bertran Juan», Amill. 1869, 3r; «Bartran y Ulivella Jose Maria», Amill. 1869, 4r; «Juan Montserrat y Bertran», Apeo 1869, 12v; «Bertrán», Cens 1919; «Bertrán», Reg. fiscal 1921; «Bertran», Amill. 1945.

Bertran, ca [ˈka βərˈtran]

Nom de casa que es troba al carrer Major, al del Molí i al de les Creus, recollit per Bultó (2007, p. 217): «ca Bertran». Es tractaria de l'ús d'un cognom com a nom de casa.

V. t. *Bertran; Bertran, la placeta de; Font de la Bertrana, lo rec de la, i Pepito de Bertran.*

Bertran, la placeta de [lə pləˈsetə ðə βərˈtran]

Coneguda també com la placeta de Barrina (*supra*), és l'eixamplament del carrer del Molí que es produeix abans d'arribar al carrer de Mestre. Pren el nom de ca Bertran, una casa gran envoltada d'un hort tancat que hi ha en aquesta part del carrer del Molí.

V. t. *Bertran; Bertran, ca; Font de la Bertrana, lo rec de la, i Pepito de Bertran.*

Besora [bəˈzɔrə]

Cognom viu al Morell i documentat amb diverses formes (*Besora, Basoras i Basores*). Segons el DCVB (s. v. *Besora*), es tracta d'un llinatge existent a Alforja, Artesa de Lleida, Barcelona, Capafonts, Tarragona, etc.; i, a partir de Corominés, informa que ve del basc *basa uri-a*, 'la ciutat del bosc'. Apareix documentat l'any 885 amb la forma *Bisaura* (Moll 1987, p. 131). S'ha localitzat en documentació entre els segles XVI i XX. També el recull Iglésies en la seva edició del fogatge de 1553 (1981, p. 250): «Jaume Besora ferrer». A més, es troba en l'ACE (1936-1937, p. 4541): «Antonio Besora», sota l'epígraf «Barberías».

«na Juana filla de Jauma Basoras del Morell» (25.12.1579), Parr. 1579-1640, p. 7; «Magdalena Besores» (27.11.1580), Parr. 1579-1640, p. 9; «filla d'en Jaume Besora» (2.4.1584), Parr. 1579-1640, p. 12; «Santamaria Besora José» (1928), Amill. 1871-1928; «Besora», Cens 1919; «Besora», Reg. fiscal 1921; «Besora», Amill. 1945.

Betxo, cal [ˈkaɫ ˈβetʃu]

Nom de casa localitzat al carrer de les Creus i documentat per Bultó (2007, p. 221): «cal Betxu».

Biel i ca Biel [biˈeɫ] i [ˈka βiˈeɫ]

Renom, esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer Major i al de la Pareteta, i documentat per Bultó (2007, p. 216): «ca Biel». Moreu-Rey (1981, p. 168) el recull a

l'apartat de renoms que provenen de prenom i, en aquest cas, s'hauria produït metàtesi i afèresi a partir de *Gabriel*.

Bién, cal ['kaɫ βi'en]

Nom de casa localitzat al carrer del Molí, al de Sant Plàcid, al de Sant Rafael i a la Rambla.

Bifó, cal, la Bifona i ca la Bifona ['kaɫ βi'fo] [ɫə βi'fonə] i ['ka ɫə βi'fonə]

Renom (només recollit en la forma femenina) i nom de casa (tant en masculí com en femení) localitzat al carrer Nou, al de Sant Josep, al del Molí i al de les Creus, i documentat per Bultó (2007, p. 211 i 225): «l'Antònia de la Bifona» i «cal Bifó».

V. t. *Peret del Bifó*.

Bigorra [bi'ɣorə]

Cognom viu al Morell, recollit únicament per Bultó (2007, p. 178): «Montserrat Bigorra». Es tracta d'un llinatge existent a Arenys de Munt, Badalona, Barcelona, Cambrils, Capellades, Montbrió del Camp, Nules, València, Valls, etc., segons el DCVB (s. v. *Bigorra*). Moll (1987, p. 165) n'arriba a recollir sis variants formals diferents i indica que, etimològicament, ve «de *Bigorre*, nom d'una comarca de Gascunya; d'origen pre-romà, probablement cèltic».

Bisbe

Cognom del qual no hi ha record avui al Morell. Està documentat (tan sols al s. XX) amb dues formes, *Bisbe* i *Bisba*. Moll (1987, p. 246) recull també la forma *Birbe* i en dona l'etimologia: «de *bisbe* (del llatí EPISCOPUS), 'prelat d'una diòcesi'».

«Bisba», Reg. fiscal 1921; «Bisbe», Amill. 1945.

Bitxa, la i ca la Bitxa [ɫə 'βiʃə/'ka ɫə 'βiʃə]

Renom, esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer de Catalunya. Moreu-Rey (1981, p. 67) recull aquest renom a Tortosa al capítol de «Característiques físiques». El DCVB informa que bitxa és el nom utilitzat a València per referir-se a una fura, la qual cosa fa suposar que la persona a qui es va començar a aplicar aquest renom devia tenir una morfologia que recordava aquest animal. Amb tot, i tenint en compte que, en sentit figurat, també es feia servir la referència a aquest animal per parlar d'una «persona, especialment dona, que vol observar-ho i saber-ho tot, que es fica en coses d'altri», segons el DCVB (s. v. *fura*), també podria tractar-se d'un tret de caràcter. Encara que avui dia aquesta definició provoqui repulsió pel seu caràcter masculista, és versemblant aquest origen perquè es troba en una obra elaborada fa un segle, quan la consciència social del patriarcat i de tot el que comportava era pràcticament inexistent.

Bitxac, ca

[ˈka βiˈʧak]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Antoni. Moreu-Rey (1981, p. 88) l'inclou al capítol dels renoms procedents de característiques físiques a causa d'algun tipus de semblança de la persona amb el moixó que porta aquest nom, i el recull a Cambrils i a Constantí, alhora que indica que també hi ha la forma *Bitxac*, que és la que dona com a preferent el DCVB (s. v. *bitxac*).

Bladé

[bləˈðe]

Cognom recollit únicament per Bultó (2007, p. 217): «Rosita Bladé». El DCVB (s. v. *Bladé*) el dona com a llinatge existent a Benifallet, Benissanet, Ginestar, Tortosa, etc. Té el seu origen en una paraula derivada de *blat*, concretament ve «de *blader*, 'comerciant o agavellador de blat'» (Moll 1987, p. 250).

Blai

[ˈblaj]

Cognom viu al municipi. El DCVB (s. v. *Blai*) recull aquest llinatge a l'Armentera, Gualta, Barcelona, Cambrils, Marçà, Montbrió, Valls, Alcoi, etc. I Moll (1987, p. 80) en dona l'etimologia: «del nom *Blasius* d'un sant del segle IV». Recollit al Morell només en un cens fet l'any 1934.

«Blai», Cens 1934.

Blanc

Cognom pretèrit, documentat també amb la feminització: *Blanca*. El DCVB (s. v. *Blanc*) tan sols informa del fet que es tracta d'un llinatge català, que també s'escriu sovint *Blanch* (tal com apareix a la documentació consultada en aquest cas). I Moll (1987, p. 270) hi afegeix que també hi ha la forma femenina *Blanca*, a més d'informar de l'etimologia: «de l'adjectiu *blanc* (germànic *blank*), nom de color». Tan sols s'ha localitzat en documentació del s. XVI.

«Magdalena filla d'en Pere Blanch [...] y padrina Ysabet Blanca» (3.2.1585), Parr. 1579-1640, p. 13.

Blasi

Cognom documentat també amb la feminització, *Blàsia*, en textos més antics. El DCVB (s. v. *Blasi*) localitza aquest llinatge a Barcelona, Benicarló, Bràfim, Llers, Manresa, Puigcerdà, Reus, Tarragona, Tortosa, Valls, Vilanant, Viure, etc. Moll (1987, p. 80) diu que aquesta grafia és d'origen occità i recull també les formes *Blai* i *Blay*, totes provinents del nom *Blasius*, un sant del s. IV. S'ha localitzat al Morell a partir del s. XVII.

«fill llegendat y natural de Juan Blasi y de Magdalena Blasia» (27.10.1680), Parr. 1680-1721, p. 7; «Raymundo Blasi», Comú 1783-1844, p. 115; «Ramon Blasi labr. y Paula Marti con. vecinos del Morell», Reg. hip. 1849, 51r; «Blasi Vda. de Ramon», Amill. 1869, 1r; «Antonio Guinovart y Blasi», Apeo 1869, 1r; «Guinovart Blasi Antº» (1899-1900), Amill. 1871-1928.

Blau, cal [ˈkaɫ ˈβɫaw]

Nom de casa, localitzat al carrer de Sant Isidre i al de Montoliu. Està documentat per Bultó (2007, p. 172): «cal Blau». Moreu-Rey (1981, p. 69) classifica aquest renom al capítol de «Característiques físiques», on recull d'altres renoms relacionats amb colors, com *el Vermell* o *lo Roig*, *el Groc*, *el Negre*, *el Blanc*, *en Marró*, etc.

V. t. *Blau, lo mas del*; *Blau, los pisets del*; *Blau, lo xalet del*, i *Maria del Blau*.

Blau, lo mas del [ɫu ˈmaz ðəl ˈβɫaw]

Edifici construït l'any 1935 al costat de l'estació de ferrocarril i integrat avui dia en la zona urbana (al carrer de Montoliu, concretament). Popularment també es coneix com *el xalet del Blau*. Crida l'atenció aquest tipus de construcció perquè, tradicionalment, no havia estat habitual a la zona. En canvi, sí que s'utilitza *xalet* per designar un edifici exempt envoltat d'un terreny que queda tancat per una paret o per una tanca del tipus que sigui. Hi ha només un altre edifici que s'ha denominat també amb aquest genèric (*el xalet del Trull*), tot i que el nom que hi ha a la façana de l'edifici és *Villa Francesca*.

V. t. *Blau, cal*; *Blau, los pisets del*; *Blau, lo xalet del*, i *Maria del Blau*.

Blau, los pisets del [ɫus piˈzɛdz ðəl ˈβɫaw]

Casa de pisos que hi ha al número 7 del carrer de Sant Plàcid des de fa molts anys: un informant de 88 anys diu que sempre els hi ha vist.

V. t. *Blau, cal*; *Blau, lo mas del*, i *Maria del Blau*.

Blau, lo xalet del [ɫu ʃəˈɫɛd ðəl ˈβɫaw]

V. *Blau, lo mas del*.

V. t. *Blau, cal*; *Blau, los pisets del*, i *Maria del Blau*.

Bofarull [bufəˈruɫ]

Cognom viu al Morell i documentat també amb la feminització (*Bofarulla*). El DCVB (s. v. *Bofarull*) diu que és un llinatge existent a Alcover, Barcelona, Berga, Cambrils, Castelladral, el Rourell, Valls, etc. L'etimologia no és del tot clara però Moll (1987, p. 318) apunta que «és possible que vingui del topònim *Bafalui* o *Bofalui* (a la ribera d'Isàvena)». S'ha localitzat en documentació entre els segles XVI i XX.

«y na Monserrada Bofarulla» (11.11.1586), Parr. 1579-1640, p. 15; «Bofarull», Cens 1919.

Boix [ˈbojʃ]

Cognom viu al Morell i tan sols citat per Bultó (2007, p. 170, 193 i 197): «Pepito Boix», «Emili Boix» i «Jordi Boix». Es tracta d'un llinatge molt estès a Catalunya i

València, tal com indica el DCVB (s. v. *Boix*), que pren el nom d'un arbust molt conegut, que ve del llatí BUXUM (Moll 1987, p. 229).

Boixadors

Cognom pretèrit i documentat al s. XVIII amb la forma *Boxadós*, que és la que el DCVB (s. v. *Boixadors*) dona com a més freqüent al costat de *Boixadors*. Es tracta d'un llinatge existent a Barcelona, Castelló, Isona, Vendrell, etc. Moll (1987, p. 229) recull també les variants formals que correspondrien al singular (*Boixador* i *Boixadó*) i diu que són «derivats de *boixeda*», que significaria 'camp de boixos'.

«Placidi de Montoliu et Boxadós», Capb. Morell 1775-1779, 60r.

Bolero

[bu'leru]

Renom localitzat al carrer de Sant Josep i documentat per Bultó (2007, p. 178): «hi ha un pati del Bolero de Constantí». Tot i que aquest renom originàriament era de Constantí, es pot considerar amb cert arrelament al Morell per dos motius: quan és recollit per Bultó, s'aplica a un pati, la qual cosa indica que hi ha un lloc que adopta aquest renom com a designador; i, a més, una de les empreses de cotxes de línia (com se'n deia a l'època) que passava pel Morell era la de Bolero de Constantí. Tenint en compte que la immensa majoria de persones del poble no disposaven de vehicle particular i, per tant, utilitzaven el transport públic quan havien de sortir del poble, aquest renom devia ser força popular al Morell. Moreu-Rey (1981, p. 109) inclou aquest renom al capítol de «Singularitats del caràcter», ja que el Bolero que ell recull era una persona que deia boles (mentides).

Boles de Baguet, les

[ləz 'βɔləz ðə βə'ɣet]

Nom de casa que es troba al carrer del Molí, format per un nom comú i un segon element que tant es podria tractar d'un cognom com d'un nom comú. D'una banda, el DCVB (s. v. *Baguet*) el dona com a llinatge; i, de l'altra, el DIEC2 (s. v. *baguet*) dona la definició següent: «gemma o cristall tallat en forma sensiblement rectangular». Quant al primer element, Moreu-Rey (1981, p. 84 i 149) preveu dues interpretacions possibles: que es tracti d'un tret físic (una persona calva o una persona baixa i grossa) o bé que estigui relacionat amb l'afició de jugar a boles.

Bolo, cal

['kaɫ 'βɔlu]

Nom de casa localitzat al carrer del Molí, al d'Orient, al de la Muralla i a la Rambla. Bultó (2007, p. 161, 234 i 257) documenta «Bolo» i «Bolu». Moreu-Rey (1981, p. 68) recull *Bola*. Potser *Bolo* podria ser una masculinització de *Bola*. En aquest cas, es consideraria un tret físic relacionat amb la dimensió del cos.

Bonet

[bu'net]

Cognom viu al Morell. Es tracta d'un llinatge molt estès per tot Catalunya, València i les Balears (DCVB, s. v. *Bonet*). A més d'informar de l'etimologia («derivat diminutiu de *bo*»), Moll (1987, p. 281) dona notícia del moment en què apareix documentat per primera vegada, amb la forma *Bonetus*, l'any 848. Està documentat al Morell al llarg dels segles XVIII, XIX i XX.

«fill llegendari y natural de Manuel Bonet, natural del lloch del Morell» (2.2.1720), Parr. 1680-1721, p. 247; «Manuel Bonet», Cad. Aparici 1714; «ab casa y corral de Joan Bonet», Capb. Morell 1775-1779, 63v; «Maria Bonet, y Torrella, viuda de Joan Bonet pages», Capb. Hospitals 1783-1784, 465r; «Bonet», Miqu. 1795a i Miqu. 1795b; «Bonet José», Amill. 1869, 1r; «Jose Bonet» Apeo 1869, 7v; «Bonet Ferré José» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Bonet Ferré José» (1928), Amill. 1871-1928; «Bonet», Cens 1919; «Bonet», Reg. fiscal 1921; «Bonet», Amill. 1945.

Bonifàs

[buni'fàs]

Cognom viu al Morell, recollit únicament en una publicació sobre el municipi: «Barbareta Bonifàs» (Bultó 2007, p. 216). Segons el DCVB (s. v. *Bonifàs*), és un llinatge existent a Barcelona, Valls, etc., provinent del nom propi llatí BONIFATIUS, que, tal com indica Moll (1987, p. 81), és el nom de diversos papes i sants.

Boquer

Cognom pretèrit, documentat al Morell en una ocasió amb la forma *Boquer* (al s. XVII) i en una altra amb la forma *Boqué* (ja al s. XX). El DCVB (s. v. *Boquer*) el localitza en diversos llocs: Alzira, Alcover, Alacant, Anglesola, Barcelona, Carcaixent, Colldejou, Cornudella, l'Espluga de Francolí, Fullella, Montblanc, Mont-ral, Pineda, Porrera, Reus, Ulldemolins, etc. Quant a la seva etimologia, ve «de *boquer*, 'carnisser que ven carn de boc'» (Moll 1987, p. 250).

«foren padrins Joan Boquer [...] Clara Dionisia Manyer» (26.7.1678), Parr. 1649-1679, p. 108; «Boqué», Cens 1934.

Bordes

['borðəs]

Cognom viu al Morell, recollit únicament en una publicació sobre el municipi — «Pepita Bordas» (Bultó 2007, p. 178)—, que el DCVB (s. v. *Bordas*) localitza a Arenys de Mar, Badalona, Barcelona, l'Escala, Forcall, Tarragona, Valls, Vilabertran, etc. Sobre l'etimologia, diu que és el plural de *borda*, en la seva accepció de 'corral en un bosc per tancar-hi bestiar'.

Borgés

[bur'dʒes]

Cognom recollit únicament per Bultó (2007, p. 183): «Jaume Borgès». El DCVB (s. v. *Borgés*) el localitza a Agramunt, i Moll (1987, p. 248) diu que sembla una grafia incorrecta de *burgès*.

Boronat

Cognom pretèrit del qual s'ha pogut documentar la feminització *Boronada* en els textos més antics. El DCVB (s. v. *Boronat*) el localitza al Morell, entre molts altres municipis: Alacant, Alcoi, Alforja, Altafulla, Barberà, Barcelona, Beniarres, Benifallet, Benilloba, Benimantell, Beniopa, les Borges del Camp, Bràfim, Calp, Callosa d'en Sarrià, Cambrils, la Canonja, Cocentaina, Dénia, Gandia, Guadalest, Ibi, Mont-roig, Móra d'Ebre, Nulles, Ondara, Penàguila, Petrer, el Pla de Cabra, la Pobla de Montornés, Porrera, Puiginyós, Salomó, Sant Feliu de Secuita, València, la Vall de Gallinera, Vallmoll, Vilajoiosa, Villena, etc. Quant al seu origen, vindria de *Bonanat*, que és un nom d'home i que també existeix com a llinatge a Tarragona. Moll (1987, p. 262), que agrupa en el mateix article *Boronat* i *Bonanat* (a més d'unes altres sis variants), dona llum sobre el seu significat, que vindria «del llatí BONA (HORA) NATUS, 'nat en bona hora'». També informa sobre la primera vegada que es documenta aquest nom, que és en la seva forma femenina, *Bonanada*, i és l'any 1373. I que les variants amb *r* són deformacions vulgars de la forma que originàriament es consideraria correcta (amb *n*), tot i que avui dia no es considerarien incorrectes en cap cas. Està documentat al Morell des del s. XVII fins al s. XX, encara que no de manera molt abundant. Sí que apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4540 i 4541): «Don José Boronat Munté», sota l'epígraf «Escuelas Nacionales», i «Pablo Boronat», sota l'epígraf de «Vinos (corredores)».

«foren padrins Pau Torrens de Reus y Mariagna Boronada» (5.6.1651), Parr. 1649-1679, p. 13; «Bronat», Miqu. 1795*b*; «José Boronat» (1871), Amill. 1871-1928; «José Boronat» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Boronat», Cens 1904; «Boronat», Reg. fiscal 1921.

Borràs

Cognom pretèrit tan freqüent en català que el DCVB (s. v. *Borràs*) tan sols en diu que és un llinatge existent a totes les comarques de la nostra llengua. També indica que antigament era un nom propi d'home; i Moll (1987, p. 291) hi afegeix que és un nom documentat com a nom de baptisme als segles XII i XIII i que sembla «l'aplicació onomàstica del substantiu *borràs*, 'drap grosser de cànem o de llana'». Està documentat al s. XVII i al s. XX. Sense presència continuada, doncs, al Morell.

«foren padrins Gabriel Borràs fill del Dor. Frco. Borràs» (24.9.1679), Parr. 1649-1679, p. 100; «Ferràn Borràs Fèlix» (1928), Amill. 1871-1928; «Borràs», Reg. fiscal 1921; «Borràs», Amill. 1945.

Borrell

[bu'reʎ]

Cognom viu al poble i recollit en molts municipis pel DCVB (s. v. *Borrell*): Àger, Alacant, Alcover, Alcoi, Almacelles, Almenar, l'Arboç, Arbúcies, Arenys de Mar, Artesa de Segre, Ascó, Aiguamúrcia, Badalona, Barberà, Barcelona, Benifallim, Benilloba, Benissa, Calafell, el Catllar, Cocentaina, Falset, Miravet, Montbrió del Camp, Palamós, Pinell, Planes, Sant Andreu Salou, Terrassa, Valls, Vilanova i la Geltrú, etc. Segons informa Moll (1987, p. 270), ve «del llatí BURRELLUS, 'vermellós', que a l'edat mitjana era un nom personal freqüent a Catalunya». Es troba documentat l'any 930, 936 i d'altres.

Està documentat al Morell al s. XVI, i ja de manera continuada a partir del XVIII i fins al XX.

«foren padrins Josep Borell» (10.12.1592), Parr. 1579-1640, p. 26; «fill llegendim y natural de Juseph Borrell pages en lo Morell y de Maria Borrell» (19.2.1704), Parr. 1680-1721, p. 131; «ab casa de Joseph Borrell», Capb. Morell 1775-1779, 70r; «Borrell», Miqu. 1795*a* i Miqu. 1795*b*; «Farré y Borrell José», Amill. 1869, 1v; «Jose Ferrer y Borrell», Apeo 1869, 1r; «Estivill Borrell José» (1928), Amill. 1871-1928; «Borrell», Cens 1919; «Borrell», Reg. fiscal 1921; «Borrell», Cens 1934; «Borrell», Amill. 1945.

Bot, cal

[ˈkaɫ ˈβot]

Nom de casa localitzat al carrer de les Creus, al de Sant Plàcid i al de Sant Martí. Bultó (2007, p. 142) el consigna: «Juanito del Bot». Moreu-Rey (1981, p. 181) l'inclou a l'apartat de renoms procedents de topònims. Tot i que la pronúncia recollida al Morell (amb *o* tancada) no s'adiu amb la del poble de la Terra Alta (amb *o* oberta), cal tenir en compte que és molt habitual aquesta pronúncia fora de la zona de contacte amb aquest municipi. Alhora, també podria tractar-se d'un llinatge, que és una de les opcions que recull el DCVB (s. v. *Bot*): llinatge existent a Barcelona, Caldes de Montbui, Mataró, etc. Amb tot, pren més força la hipòtesi del topònim perquè un informant recorda que una persona desterrada de Bot va ser acollida després de la Guerra Civil per la família que porta aquest renom. Sense afirmar-ho del cert, ho planteja com una possibilitat.

V. t. *Juanito del Bot*.

Boter

[buˈte]

Cognom documentat al Morell tant amb la forma *Boter* com amb la forma *Boté*. Es tracta d'un cognom que també és renom, cosa lògica tenint en compte que és nom d'ofici. De fet, és d'on prové, tal com explica Moll (1987, p. 250): «nom del qui fa o ven botes de tenir vi (sien de fusta o de cuir)». S'ha localitzat en documentació al llarg dels segles XVIII, XIX i XX, així com també a l'ACE (1936-1937, p. 4540 i 4541): «Juan Bote», sota l'epígraf «Aserrar maderas (Fábricas de)»; «Juan Boté», sota l'epígraf «Carros (Constrs.)», i «Félix Boté», sota l'epígraf «Panaderías».

V. t. *Boter, cal; Boter, lo pou del, i Boter Maco, cal*.

«Comfronta a sol eixent ab Pera Bote», Cad. 1702-1808, 31r; «y con casa y corral de Gregorio Boter», Reg. hip. 1774, 2v; «y Andreu Ribe Boter de dit lloch del Morell», Capb. Morell 1775-1779, 113v; «Boter» i «Bote», Miqu. 1795*b*; «partida del mas Vellots que linda de oriente con Geronimo Boter mediante un camo., Reg. hip. 1800, 281r; «Bote y Jené Joaquin», Amill. 1869, 1r; «Boté Dalmau José Vda. (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Boté Dalmau José Vda. (1928), Amill. 1871-1928; «Boté», Cens 1904; «Boté», Cens 1919; «Bote», Reg. fiscal 1921; «Boté», Cens 1934; «Bote», Amill. 1945.

Boter, cal ['kaɫ βu'te]

Nom de casa que es troba al carrer de Sant Isidre, documentat per Bultó (2007, p. 171 i 179): «cal Boté». Moreu-Rey (1981, p. 125) l'inclou a l'apartat de renoms indicatius d'ofici.

V. t. *Boter*; *Boter, lo pou del*, i *Boter Maco, cal*.

Boter, lo pou del [ɫu 'pou ðəl βu'te]

Topònim recollit només per fonts orals. És difícil d'establir-ne la situació. Un dels informants apunta la possibilitat que hi hagués un pou a cal Boter Maco (al carrer de la Pareteta), que era a la banda sud d'aquest carrer, que és la més antiga (a la banda nord les construccions són força més modernes), ja que pensa que allí hi podria haver un pou, però no en té la certesa.

V. t. *Boter*; *Boter, cal*, i *Boter Maco, cal*.

Boter Maco, cal ['kaɫ βu'te 'maku]

Nom de casa localitzat al carrer de la Pareteta, format per un renom indicatiu d'ofici i un adjectiu indicatiu d'una característica física. A part de la relació amb la bellesa física, Moreu-Rey (1981, p. 125, i 83, 84 i 100) també recull aquest renom amb el sentit contrari (quan, irònicament, s'aplica a una persona poc afavorida) i com a tret de caràcter (quan es tracta d'un fanfarró).

V. *Boter*; *Boter, cal*, i *Boter, lo pou del*.

Boticari, cal ['kaɫ βuti'kari]

Nom de casa localitzat a la plaça de l'Església, format a partir de la forma castellana *boticario* per *apotecari*. Moreu-Rey (1981, p. 125) el recull com a nom d'ofici.

Botifarra, lo forn de la [ɫu 'forn də lə βuti'farə]

Forn teuler, del qual hi ha prou record per establir-ne la ubicació. Concretament, hauria estat al lloc on avui hi ha la deixalleria i la propietat era de ca la Grassella. Bultó (2007, p. 76) informa que també se'n deia el forn «del Cinto, tot i que l'amo es deia Ramon Queralt».

Bou del Carinyo, lo [ɫu 'βow ðəl kə'riɲu]

Renom localitzat al carrer del Molí, format per dos elements. El primer és el nom d'un animal, que, segons Moreu-Rey (1981, p. 89), indica la corpulència d'una persona. El segon, que el complementa, pot indicar adscripció familiar, ja que també existeix com a nom de casa. Moreu-Rey (1981, p. 116) recull *les Carinyoses* com un tret de caràcter, la qual cosa és coherent amb el fet que es tracta d'un adjectiu. Però, en aquest cas, tractant-se d'un substantiu, sembla que més aviat tindria a veure amb la relació familiar.

V. t. *Carinyo, cal*.

Bover

[bu've]

Cognom present al Morell avui dia. Històricament, es troba tant amb la forma *Bover* com *Bové* i amb la feminització, *Bovera*. Moll (1987, p. 250), que recull cinc variants diferents del cognom, informa sobre el seu origen: «variants del substantiu *bover*, nom del guardià de bous». Apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4540 i 4541): «Francisco Bové», sota l'epígraf «Alfarerías», i «José Bové» sota l'epígraf «Tejas y ladrillos (Hornos de)». I està documentat al Morell des del s. XVII.

«fill l·legitim y natural de Jusep Boue de Costanti abitant en lo Morell y de Tecla Bouera» (15.9.1650), Parr. 1649-1679, p. 9; «y con la Viuda Bover», Reg. hip. 1774, 5r; «Juan Bove», Comú 1783-1844, p. 100; «Bové Mir Juan», Amill. 1869, 1r; «Juan Bove y Mir», Apeo 1869, 3v; «Bové Solé Francisco» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Bové Solé Francisco» (1928), Amill. 1871-1928; «Bové», Cens 1904; «Bové», Cens 1919; «Bové», Reg. fiscal 1921; «Bové», Cens 1934; «Bove», Amill. 1945.

Bridó, cal

['kaʎ βri'ðo]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Josep, al de Sant Martí i a la Rambla, documentat per Bultó (2007, p. 142): «l'Anton del Bridó». Segons fonts orals, aquest renom tindria el seu origen en un fet anecdòtic, que és que la primera persona a qui es va aplicar havia representat un personatge, en una funció de teatre local, que es deia senyor Bridó.

Brígida, ca la

['ka lə 'βriʒiðə]

Nom de casa que es troba al carrer de Sant Isidre, provinent d'un prenom. Segons el DCVB (s. v. *Brígida*), «pres del llatí eclesiàstic BRIGIDA, nom d'una santa escocesa del segle V i d'una altra santa sueca del segle XIV».

Brillas

Cognom pretèrit que es documenta al Morell a l'últim terç del s. XVIII amb la forma *Brillàs*, i que també és present a la Granja a finals del mateix segle però amb la forma *Brilles* (Riera 2015, p. 79): «Josep Brilles Virgili de la Granja». La bibliografia no recull cap de les dues formes documentades. Per una banda, el DCVB (s. v. *Brillas*), que localitza aquest cognom a Alp, Barcelona, Esplugues, Port de la Selva, Premià, Puigcerdà, etc., entra la forma *Brillas*. I, per l'altra, Moll (1987, p. 308), hi afegeix la variant *Brill* com una altra forma possible, i aporta informació sobre el seu origen: «probablement del francès *Brille*, 'caçador de nit amb brilloir'»

«otorgado por Ramon Reig, a favor de Jpth. Brillás», Reg. hip. 1774, 1r.

Bru

[ˈbru]

Cognom viu al municipi. Es tracta, segons el DCVB (s. v. *Bru*), d'un llinatge existent a Catalunya, València i les Balears. I és un nom propi d'home. Moll (1987, p. 270) informa de l'origen del cognom: «de l'adjectiu *bru* (germànic *bruns*), 'gris fosc, que tira en negre'». Es documenta al Morell a l'últim terç del s. XVIII.

«Maria Josepha de Montoliu et Bru» Capb. Morell 1775-1779, 60r.

Brufau

[bruˈfaw]

Cognom present encara al poble. De fet, el DCVB (s. v. *Brufal*), recull el Morell com un dels municipis on es localitza la variant *Brufau*, al costat d'Agramunt, Banyoles, Barcelona, Igualada, Jorba, Montmaneu, la Pobla de Mafumet, Reus, etc. Considera, doncs, com a variant principal *Brufal*, que localitza a Àger, Algerri, Asp, Barcelona, Burjassot, Elx, Monòver, Novelda, etc. Es documenta per primera vegada al Morell al darrer terç del s. XIX.

«Vda. de Antonio Grufau [sic], Apeo 1869, 10v; «Companys Brufau José» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Brufau», Cens 1904; «Brufau», Cens 1919; «Brufau», Reg. fiscal 1921; «Brufau», Cens 1934; «Brufau», Amill. 1945.

Brugar, el

Topònim pretèrit l'única referència del qual es troba en una fitxa personal de Requesens, que el data al s. XVI. Per la seva banda, l'OnCat (s. v. *el Bruc*) documenta aquest topònim a Reus amb la forma *Brugar* (però pronunciat [burˈɣar]). Recull el mateix topònim en altres indrets, a més de diferents derivats. I argumenta que el seu origen té a veure amb el nom de la planta: *bruc*. Tenint en compte que el sufix *-ar* és productiu a l'hora de denominar llocs plantats de determinada espècie, sembla clar que el Brugar havia de ser un lloc on abundava el bruc, que d'altra banda és una planta força corrent.

«in partida dicta del Burgar», Man. 15 1594-1597, p. 104.

Bruixes, lo barranc de les

[lu βəˈraŋ də ləz ˈβrujʃəs]

Barranc que sembla que s'havia conegut antigament com a *torrent de la Pobla (infra)*. Ve de més enllà del mas de Mestre, passa (soterrat) per l'actual carrer del Barranc de les Bruixes i va cap a la Pobla de Mafumet. Josep Veciana i Agudé dona informació d'aquest barranc a l'apartat d'informació toponímica de Cortiella (1986, p. 249). A la Pobla es coneix normalment com *el Barranc* i l'autor apunta que «només un informador hi afegia “de les Bruixes”». Es pot assegurar que és el mateix, però, perquè coincideix el recorregut descrit en aquesta obra i el descrit pels informants. Aquest autor amplia la informació una mica més: «alimenta la Mina de la Coma». Bultó (2007, p. 161) el documenta: «un pont que hi havia damunt del torrent de les Bruixes».

V. t. *Barranc de les Bruixes, lo carrer del*.

Brull

Cognom del qual no es conserva el record al poble. El DCVB (s. v. *Brull*) en dona dues variants (*Brull* i *Bruí*) i les localitza detalladament: «llinatge existent a l'Ametlla, Catadau, Falset, Flix, Ginestar, Móra d'Ebre, el Perelló, Tivissa, València, Vinaròs, etc. Hi ha la variant *Bruí*, existent a Barcelona, Alella, el Masnou, Montmany, Parets, etc.». Quant al significat, Moll (1987, p. 133) apunta com a possibilitat «l'aplicació onomàstica del substantiu *brull*, 'brotada tendra dels cereals'». S'ha documentat tan sols en dues ocasions al Morell, al s. XX.

«Brull», Cens 1919; «Brull», Reg. fiscal 1921.

Brulles

[ˈbruʎəs]

Cognom viu al municipi. El DCVB (s. v. *Brullas* o *Brulles*) només informa dels llocs on s'ha localitzat aquest llinatge: Bràfim, el Catllar, Constantí, Nulles, Puigpelat, la Secuita, Valls, etc., però no hi ha cap informació sobre el significat ni l'origen del cognom. S'ha documentat al Morell tan sols en una ocasió, l'any 1934, concretament en un cens.

«Brulles», Cens 1934.

Brulles, cal

[ˈkaʎ ˈbruʎəs]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Plàcid, provinent d'un cognom.

Brunet

[bruˈnɛt]

Cognom present al poble. El DCVB (s. v. *Brunet*) el localitza a Alaró, Argençola, Artà, Artesa de Segre, Barcelona, Blanes, Bruc, la Canonja, els Garidells, Gualta, Inca, Reus, Roses, Valls, Ventalló, etc. Quant al seu origen, indica que es tracta d'un derivat diminutiu de l'adjectiu *bru*, mentre que Moll (1987, p. 270), que també el recull com un derivat diminutiu, l'hi considera del nom propi *Bru*. Està documentat des del s. XVI al Morell.

«foren compares en Ju. Brunet fadrí» (10.12.1579), Parr. 1579-1640, p. 6; «Jaume Brunet q. te una tersiada q. hera de na Comes» (18.7.1660), Man. 25 1662-1668, *apud* Recasens (1985, p. 166); «fill de Yaume Brunet pages del Morell y de Ysabet sa muller» (18.4.1661), Parr. 1649-1679, p. 49; «March Brunet», Consell 1685-1739, p. 26r; «Confessio de March Brunet pages del Morell», Capb. Hospitals 1691, 30v; «a migdia ab las terras de la Sra. marquesa y ab Domingo dels Pallaresos y March Bronet», Cad. 1702-1808, 4r; «y son dits consellers Franco. Sendros y March Brunet», Cad. 1702-1808, 23r; «Marchus Brunet», Cad. Aparici 1714; «otorgado por Pedro Calbó y Brunet labr. del lugar del Morell», Reg. hip. 1774, 8r; «ab casa de Pere Calbó y Brunet», Capb. Morell 1775-1779, 69r; «Brunet», Cens 1904; «Brunet», Cens 1934; «Brunet», Amill. 1945.

Buió

[buˈjo]

Cognom viu al municipi. El DCVB (s. v. *Buió*) localitza aquest llinatge al Morell, al costat d'altres municipis: Barcelona, el Pla de Cabra, Ponts, el Rourell, Vallmoll, Valls, etc. Curiosament, Moll (1987, p. 166) presenta tres variants però cap és *Buió*: *Bolló*, *Bulló*

i *Buyó*. I, sobre el seu origen, diu: «del francès *Bouillon*, nom de vila francesa». Apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «Magín Buyó», sota l'epígraf de «Frutas (Trats.)». Està documentat per primera vegada al Morell al darrer terç del s. XIX i, posteriorment, al s. XX.

V. t. *Magí de Buió* i *Pepeta de Buió*.

«Buyo y Uget Vicente», Amill. 1869, 1r; «Buyó», Cens 1919; «Buyó», Reg. fiscal 1921; «Buyó», Cens 1934.

Bula, cal [ˈkaɫ ˈβuɫə]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Martí i al de Sant Plàcid, recollit per Bultó (2007, p. 145). Moreu-Rey (1981, p. 107) recull el renom *Bulla* (referit a algú a qui agradava molt la gresca) i el DCVB (s. v. *Bula*) informa que hi ha dos topònims al Conflent que contenen aquesta forma: *Bula d'Amunt* i *Bula Terranera*. Però no hi ha indicis suficients per vincular l'origen de *Bula* amb cap d'aquestes dues explicacions.

V. t. *Bula, les basses del*.

Bula, les basses del [ɫəz ˈβasəz ðəɫ ˈβuɫə]

Basses que es trobaven a l'est del que avui és l'avinguda de Valls, al capdamunt de l'actual carrer de Sant Josep.

V. t. *Bula, cal*.

Bultó [buɫˈto]

Cognom recollit tan sols per Bultó (2007, p. 162). El DCVB (s. v. *Bultó*) localitza aquest llinatge a Barcelona, Capafonts, Gelida, Martorell, València, Valls, Vilallonga, etc. I remet també a *Boltó*, sense deixar clara la relació entre ambdós noms. Moll (1987, p. 64 i 287) tampoc no l'aclareix, ja que diu de *Boltó* que ve «de VOLTONUS, nom personal pre-romà»; i de *Bultó*, «grafia dialectal de *voltor*, nom d'un ocell carnisser».

Busquets

Cognom pretèrit que el DCVB (s. v. *Busquets*) localitza a Aiguamúrcia, Begur, Berga, la Bisbal, Cassà de la Selva, Cornellà, Medinyà, Puigpelat, Setcases, Terrassa, Vallmoll, Vic, Mallorca, etc. Moll (1987, p. 230) es refereix al seu origen: «forma de plural i grafia dialectal de *bosquets*, diminutiu de *bosc*». Es troba documentat al Morell al s. XVI, al XVIII i al XX.

«foren padrins en Pere Busquets» (24.4.1597), Parr. 1579-1640, p. 24; «Tecla Calvo y Busquets, natural de Brafim abitant en lo mas d'en Calvo terma del Tomani» (2.2.1720), Parr. 1680-1721, p. 247; «Busquets», Cens 1919; «Busquets», Reg. fiscal 1921; «Busquets», Amill. 1945.

Cabestany

[kəβəs'taŋ]

Cognom recollit tan sols per Bultó (2007, p. 242). El DCVB (s. v. *Cabestany*) situa aquest llinatge a Barcelona, Barberà, Belianes, Passanant, Querol, Riba-roja, Tarragona, Tortosa, Valls, etc. Quant al seu origen, vindria del llatí *CAPUT STAGNI*, ‘cap de l’estany’, tal com també recull Moll (1987, p. 133 i 181).

Cabot

Cognom pretèrit documentat tant amb la forma feminitzada *Cabota*, com amb la masculina *Cabot*. El DCVB (s. v. *Cabot*) localitza aquest llinatge a Alacant, Andratx, Arenys de Mar, Argentona, Barcelona, Benidorm, Bunyola, Dénia, Marratxí, Mataró, Palma, Relleu, Vilajoiosa, etc. I, sobre el seu origen, es tractaria d’un derivat augmentatiu de *cap*. Moll (1987, p. 270) hi afegeix «que tant pot ser ‘cap gros de persona’ com ‘cap gros de roca o promontori’. S’ha localitzat en documentació entre els segles XVII i XX.

«ab la onesta Tecla Cabota filla de Massia Cabot y Catherina» (7.4.1603), Parr. 1579-1640, p. 43; «foren padrins Juseph Torrella [...] y Maria Cabot tots del Morell» (1702), Parr. 1680-1721, p. 125; «Cabot», Cens 1919.

Cabrer

[kə'βre]

Cognom viu al Morell. El DCVB (s. v. *Cabrer*) localitza aquest llinatge (amb la indicació que es troba escrit *Cabré* també a Catalunya) a l’Albiol, Alforja, les Borges del Camp, Cambrils, Falset, Margalef, Palamós, Artà, Calvià, Felanitx, etc. Quant a la seva etimologia, vindria del llatí *CAPRARIUS*, que ja en català dona *cabrer*, ‘pastor de cabres’, tal com recull Moll (1987, p. 251). A més de l’amillament de l’any 1945, aquest cognom apareix a l’ACE (1936-1937, p. 4540): «D. José Cabré Cabré», que diu que era el «párroco».

«Cabré», Amill. 1945.

Caçador

[kəsə'ðo]

Cognom present al poble avui. Moll (1987, p. 251) dona les formes *Caçador*, *Cassador* i *Casadó*, i l’origen del llinatge és «el qui es dedica a la caça». Tan sols està documentat al Morell l’any 1934, en un cens.

«Casadó», Cens 1934.

Cadell, cal

['kaʎ kə'deʎ]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Antoni. Probablement, l’origen d’aquest renom podria tenir a veure amb el caràcter juganer de la persona a qui s’aplicava, o bé amb el seu aspecte infantil.

Caguerri

[kə'ɣeri]

Renom localitzat al carrer Major. Moreu-Rey (1981, p. 209) recull una llista de derivats de *cagar*, tot i que no recull aquesta forma, que ho podria ser. El DCVB (s. v. *caguerri*) dona el significat de 'covard'.

Calaf

[kə'laf]

Cognom viu al municipi. Segons el DCVB (s. v. *Calaf*), és un llinatge que es troba a Albinyana, Anglesola, Barberà, Barcelona, Bràfim, Castellví de la Marca, Masllorenç, Puigpelat, Tarragona, València, Valls, etc. Quant a l'etimologia, sembla que provindria d'un nom propi d'home àrab. Segons Moll (1987, p. 133), «diuen si el nom ve de l'hebreu *Caleb*, però és més probable que vingui del nom personal àrab *Khalaf*». No es troba documentat al Morell fins al s. XX.

«Palau Calaf Pablo.-Nº 305 del reparto» (1928), Amill. 1871-1928; «Calaf», Amill. 1945.

Calcetes

Renom que no es conserva en el record avui dia. Moreu-Rey (1981, p. 94, 95, 112, 136 i 158) sí que el recull àmpliament, tot i que en la forma *Calces* (no el diminutiu, com seria aquest cas). En uns casos, n'atribueix l'origen a l'aspecte físic relacionat amb la indumentària, en d'altres com un tret de caràcter (home feble davant de la dona). També el relaciona amb un ofici (botiga de roba interior) i, finalment, amb l'ús d'aquesta paraula en una frase molt repetida per una persona. És un dels poquíssims renoms que apareix en documentació antiga; concretament, només s'ha pogut localitzar en dos documents del s. XIX.

«Grau/as Calsetas Antonio», Amill. 1869, 2r; «Antonio Grau (a) Calsetas», Apeo 1869, 6v.

Calçó

Renom que no es conserva en el record avui dia. Moreu-Rey (1981, p. 94) n'atribueix l'origen a l'aspecte físic relacionat amb la indumentària, en aquest cas evidenciant l'ús d'una peça de roba antiga. És un dels poquíssims renoms que apareix en documentació antiga; concretament, s'ha pogut localitzar en un document del s. XIX.

«José Roig (a) Calsó», Apeo 1869, 4v.

Calçotes

Renom que no es conserva en el record avui dia. Moreu-Rey (1981, p. 94, 95, 112, 136 i 158) sí que el recull àmpliament, tot i que en la forma *Calces*, no l'augmentatiu, com seria aquest cas. És un dels poquíssims renoms que apareix en documentació antiga; concretament, només s'ha pogut localitzar en un document del s. XIX.

«Antonio Grau (a) Calsotas», Apeo 1869, 13v.

Calderer

Cognom pretèrit recollit en una única ocasió a la revista *Ressò*, publicació periòdica editada al Morell: «el pare de Feli Calderer» (Sanromà 1983, p. 13). Molt probablement el seu origen és el nom de l'ofici del qui feia calderes.

Calderó [kəldə'ro]

Cognom recollit tan sols per Bultó (2007, p. 188). Segons Moll (1987, p. 292), ve «del substantiu *calderó*, derivat diminutiu de *caldera* (llatí CALDÁRIA)».

Calders

Cognom pretèrit. Moll (1987, p. 134) agrupa dins el mateix article les formes *Calders* i *Caldés*, com a llinatge. En canvi, el DCVB (s. v. *Calders*) no el dona com a llinatge, sinó només com a topònim, i és a l'entrada *Caldés* quan el presenta com a llinatge que es troba a Palma, Algaida, Lluçmajor, etc. I, aleshores, informa del seu origen: ve de *Calders*, per pèrdua de la *r*. Quant a la seva etimologia, ve del llatí CALDARIOS, que significa 'banys calents'. Està documentat al Morell al s. XVII.

«Josep Feliu Isidro fill de Feliu Caldés pages de Costanti y Paula Caldés» (8.2.1650),
Parr. 1649-1679, p. 7.

Calero, lo mas del [lu 'maz ðə kə'leɾu]

Mas que es trobava a la sortida del poble pel camí dels Majols, per la banda oest del municipi, doncs. Actualment ja és terreny edificat de nou, més enllà d'on avui hi ha la gasolinera i d'on hi havia el camp de futbol antic. Segons explica un informant, era una mica més al nord que el mas de Pixaenaues. Aquest nom és recollit per Moreu-Rey (1981, p. 185 i 187) i sembla que es tractaria d'un renom, l'origen del qual es trobaria en un adjectiu toponímic. Segons informa aquest autor, designa els pescadors provinents de la Cala (a l'Ametlla de Mar) que van difondre noves tècniques pesqueres cap al nord. Entre molts altres llocs, esmenta Tarragona i la Canonja com a dos dels municipis on es localitza aquest renom.

Calús

Cognom pretèrit que tan sols s'ha localitzat a l'edició d'Iglésies del fogatge de 1496: «Thoni Calús» (Iglésies 1987, p. 115). També s'hi esmenta «Aulariana Calusan vídua», que sembla que podria ser una feminització. El DCVB (s. v. *Calús*) dona aquest llinatge com a existent a Barcelona i Orís. Moll (1987, p. 65) diu que ve del nom personal celta *Calusus* o del llatí CALUSIUS.

Calvet [kə'vɛt]

Cognom present avui al poble. El DCVB (s. v. *Calvet*) el localitza a Agramunt, Aiguamúrcia, Alacant, Alberic, Albinyana, Albons, Argentona, Barberà, Barcelona, Benicarló, Berga, Bonastre, Cabra, Calaf, Creixell, Eivissa, l'Espluga de Francolí,

Masllorenç, Mataró, Montblanc, Mont-roig, Perafort, el Pont d'Armentera, Puigpelat, Puigtinyós, Terrassa, Vallmoll, Valls, Vic, etc. S'escriu també *Calbet*. Quant a la seva etimologia, es tracta d'un derivat diminutiu de *calb*, que ve del llatí *CALVUS*, 'cap-pelat'. Moll (1987, p. 271) aplega dues variants més: *Cauvet* i *Caubet*. Es documenta al Morell al s. XX, però ja és present a la Granja a finals del s. XVIII (Riera 2015, p. 79): «Joan Vidal Calbet».

«Guinovart Calvet Juan» (1928), Amill. 1871-1928; «Calvet», Cens 1919; «Calbet», Reg. fiscal 1921; «Calvet», Amill. 1945.

Calvó

[kəɫ'vo]

Aquest és un dels cognoms més documentats al Morell (de manera més abundant i continuada fins avui), també amb la feminització *Calvona*. El DCVB (s. v. *Calvó*), escrit també *Calbó*, localitza aquest llinatge al Morell, a més d'altres llocs: Aiguamúrcia, Alacant, Alberic, l'Ametlla, Barcelona, el Catllar, Celrà, Llambilles, Llubí, Mataró, Muro, Palma, Petra, Reus, Valls, etc. Quant a l'etimologia, ve del llatí *CALVONE*, derivat de *CALVUS*, 'cap-pelat'. Moll (1987, p. 271) recull tant les formes *Calbó* i *Calvó*, com *Caubó* i *Cauvó*, i detalla que es tracta d'un derivat diminutiu de *calb*. Al Morell aquest cognom generà una conjunt important de topònims, probablement perquè aquest llinatge va tenir la propietat d'un mas molt important que va anar canviant de nom en funció de qui el posseïa en cada moment (*mas Calvó*, *mas de Baldric* i *mas de Mestre*). Al s. XVI ja es documenta aquest llinatge en la persona d'un jurat (tenia relleu, doncs, a la localitat) i Recasens (1985, p. 48) diu que els Calvó i els Baldric eren dels més grans propietaris del Morell en aquella època. També el recull Iglésies en la seva edició del fogatge de 1553 (1981, p. 250): «Bertomeu Calvo jurat». A més, apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «Carlos Calvó», sota l'epígraf «Vinos Comtes.».

V. t. *Calvó, ca*; *Calvó, lo carrer d'en*; *Calvó, lo mas*; *Calvó, lo torrent de*; *Mas Calvó, lo*, i *Mas Calvó, lo camí del*.

«lo Morell Luis Calvo jurat» (1572), Determinacions 1571-1655, p. 21; «un fill d'en Pere Ju. Calbo» (9.4.1580), Parr. 1579-1640, p. 8; «Margarida Calbona donzella» (28.8.1583), Parr. 1579-1640, p. 11; «Pau Calvo», Focs Morell s. XVII; «Jusepa Magdalena Margarida filla de Pau Calbo pages del Morell» (19.3.1649), Parr. 1649-1679, p. 5; «foren padris Isidro Soler [...] i Catarina Caluona» (8.2.1650), Parr. 1649-1679, p. 7; «se passa fer la relacio q. fa Bernat Calbó y altres del lloch» i «Catalina Calbona filla de Juan Sagi entra lo dimarts a miga nit» (18.7.1660), Man. 25 1662-1668, *apud* Recasens (1985, p. 166); «com morir sia cosa certa y la hora incerta per tant jo Anna Calvo muller de Bernat Calvo filla empero lilegitima y natural del Joan Bellve», Testament 1677; «Asidro Calbo», Consell 1685-1739, p. 26r; «antes era de Bernat Calbo del Morell», Capb. Hospitals 1691, 33r; «Bernat Calvo pages lloch de la Granja de Santes Creus», Inventari 1693; «Confronta a sol eixent ab Barnat Calbo», Cad. 1702-1808, 1v; «Franco. Calvo» i «Bernardo Calvo», Cad. Aparici 1714; «otorgado por Isidro Calvó labrador del manso termino de Tumanill», Reg. hip. 1774, 2r; «otorgado por Pablo Calbó labr., Reg. hip. 1774, 7v; «que ans foren de Pere Calbó», Capb. Morell 1775-1779, 65r; «â mig die ab terras de Carlos Calbó del Morell», Capb. Hospitals 1783-1784, 452r; «Martin Calbo», Comú 1783-1844, 70; «Calbó», «Calbo» i «Calvo», Miqu. 1795a; «Calbó» i «Calbo», Miqu. 1795b; «Carlos y Jose Calbo padre é hijo vecinos del Morell», Reg. hip. 1848, 7v; «Barberá y Calvo José»,

Amill. 1869, 1r; «Jose Sanromá y Calbó», Apeo 1869, 2v; «José Sanroma y Calvo» (1872), Amill. 1871-1928; «Calvó», Cens 1904; «Calvo», Cens 1919; «Calvó», Reg. fiscal 1921; «José Sanroma y Calvo» (1928), Amill. 1871-1928; «Calvo» i «Calvó», Cens 1934; «Calvo», Amill. 1945.

Calvó, ca [ˈka kəɫˈvo]

Nom de casa que es troba al carrer de Sant Martí i a l'avinguda de Catalunya. Es tractaria de l'ús d'un cognom com a nom de casa.

V. t. *Calvó*; *Calvó, lo carrer d'en*; *Calvó, lo mas*; *Calvó, lo torrent de*; *Mas Calvó, lo*, i *Mas Calvó, lo camí del*.

Calvó, lo carrer d'en

Conegut també com a *carrer de la Carnisseria (infra)*, actualment, no hi ha record d'aquest nom ni es disposa de cap referència concreta que ajudi a situar-lo. Recasens (1985, p. 147 i 151) documenta aquest carrer a finals del s. XVI i considera probable que fos el mateix que el carrer de la Carnisseria (documentat a la segona meitat del s. XVII). S'hi refereix en el context de l'explicació de l'expansió urbana que tingué lloc al Morell al llarg d'aquestes dues centúries i, més concretament, en l'explicació que fa de la tendència que es donà en la manera de denominar carrers en aquell moment: l'ús d'antropònims durant la segona meitat del s. XVI, i el retorn a la nomenclatura primitiva al s. XVII. Així, aquest carrer s'hauria anomenat *carrer d'en Calvó* durant un període de temps però després hauria recuperat la seva denominació tradicional. Gràcies a aquesta explicació, sí que es pot deduir que s'havia de trobar en el perímetre definit per la Muralla i l'entorn del Castell (que era el que constituïa el nucli urbà a l'edat mitjana), i els carrers de Mestre i Major, a més de la plaça de l'Església (que era l'àrea corresponent a l'expansió esmentada).

V. t. *Calvó*; *Calvó, ca*; *Calvó, lo mas*; *Calvó, lo torrent de*; *Mas Calvó, lo*, i *Mas Calvó, lo camí del*.

Calvó, lo mas [ɫu ˈmas kəɫˈvo]

Aquest mas pren el nom del llinatge *Calvó*, que va ser molt important al Morell. És el mateix que el mas de Baldrich (*supra*) i el mas de Mestre (*infra*), que és el nom actual. Situat entre la carretera de Reus i el camí dels Majols, és un bé cultural d'interès local, que es troba en bon estat de conservació. Es tracta d'un conjunt de diversos edificis del segle XVIII i l'estil es considera obra popular. El nom s'estén a la partida de terra on es troba ubicat. INVARQUIT informa que «la part més important de la masia correspon a la casa pairal. [...] El pis alt té les golfes típiques de les cases de pagès. La teulada sobresurt de la façana. El mas està emmurallat i a la porta d'entrada es pot veure la data de 1729, però això no obsta perquè no puguem afirmar que la seva factura pugui ser més antiga. La casa conserva un bonic jardí orientat cap al sud, de proporcions força artístiques». La mateixa font aporta algunes notícies històriques: «un dels hereus dels Baldrich es casà amb Tecla Mestre Calvó. Aquesta era hereva dels Calvó de Vilallonga i del Morell i, a

més, propietaris de mas Calvó, conegut també com a 'Mas de Mestre'. Els capítols matrimonials foren atorgats a Tarragona el 26 de maig de 1836».

V. t. *Calvó; Calvó, ca; Calvó, lo carrer de; Calvó, lo torrent de; Mas Calvó, lo, i Mas Calvó, lo camí del.*

«Tecla Calvo y Busquets, natural de Brafim abitant en lo mas d'en Calvo terma del Tomanil» (2.2.1720), Parr. 1680-1721, p. 247; «Isidro Calvo pages del mas de Calvo» (29.8.1721), Parr. 1680-1721, p. 258; «y al norte con el manso Calbó», Reg. hip. 1848, 155r.

Calvó, lo torrent de

V. Manyer, lo torrent de

V. t. *Calvó; Calvó, ca; Calvó, lo carrer de; Calvó, lo mas; Mas Calvó, lo, i Mas Calvó, lo camí del.*

«y de cierzo con el torrente de Calvó», Reg. hip. 1774, 15r; «y â tremuntana ab lo torrent de Calbó, ô de la Manyera., Capb. Morell 1775-1779, 101r; «a mitgdie ab lo torrent de Calvó», Capb. Morell 1775-1779, 207v.

Camadetes, les

[ləs kəmə'ðetəs]

Conegut també com a *mas de Mercader (infra)*, és un mas habitat a la partida del Mas de Mosset. No es disposa d'informació sobre l'origen d'aquest nom, però el DCVB (s. v. *camada*) localitza a Valls l'ús d'aquest nom comú amb el sentit de «tira de ceps molt apropats un de l'altre, que es posa en la vora d'una vinya a la part que toca amb la terra veïna». Tenint en compte que la vinya havia estat un cultiu tradicional en aquesta zona, existiria la possibilitat que aquest nom (en la seva forma de diminutiu) hagués generat aquest topònim.

V. t. *Camadetes, lo camí de les.*

Camadetes, lo camí de les

[lu kə'mi ðə ləs kəmə'ðetəs]

Camí que va del camí Fondo al mas de les Camadetes o mas de Mercader.

V. t. *Camadetes, les.*

Cambrons

Renom que no es conserva en el record avui dia. En comunicació personal, Joan Anton Rabella informa que *Cambron*, com a mínim amb la forma en singular, és un cognom que es troba ben documentat en català, i que a França és molt habitual el cognom *Chambron*. Tenint en compte, doncs, que *Cambron* és un cognom present a Catalunya, podria pertànyer al grup de renoms provinents de cognoms, que és una forma habitual de generar renoms. En aquest cas, s'hi hauria afegit el morfema de plural. És un dels poquíssims renoms que apareix en documentació antiga, concretament en alguns documents del s. XIX i XX.

«Jose Mestre (a) Cambrons», Apeo 1869, 4v; «José Mestres Cambrons» (1872), Amill. 1871-1928; «Cambrons», Amill. 1945.

Cameta de Valls

[kə'metə ðə 'vaʎs]

Renom format per dos elements: el primer relacionat amb una característica física i el segon que indica la procedència geogràfica de la persona que el portava, que en aquest cas no vivia al Morell, però era el propietari d'una fàbrica de teixits que hi havia al carrer del Molí; i, per tant, el seu renom formava part de l'univers onomàstic del poble. Moreu-Rey (1981, p. 75 i 80) recull *Cameta* amb dos significats possibles: un que faria referència a la morfologia de les cames (llargues i primes, segons aquest autor) i un altre de relacionat amb la coixesa.

Camí

Cognom pretèrit, l'origen del qual, segons Moll (1987, p. 223), és el substantiu *camí*. Només està documentat l'any 1934 en un cens.

«Camí», Cens 1934.

Camí de la Rula, lo

[lu kə'mi ðə lə 'ruʎə]

Partida de terra de la qual no hi ha record i que pren el nom d'un camí, tal com passa sovint. En la majoria d'aquests casos, és difícil de situar amb precisió les partides perquè es podien trobar en qualsevol punt del recorregut del camí. També existeix *la Rula* com a nom de partida, i no disposem de dades suficients per establir si es tractava d'aquesta mateixa partida o d'una altra de situada en un altre punt del camí. És un topònim documentat al s. XVIII al Morell.

V. t. *Rula, la* i *Rula, lo camí de la*.

«y en la partida dita lo Camí de la Rulla», Capb. Morell 1775-1779, 66v; «partida dita del Camp d'en Bou o Camí de la Rulla», Capb. Morell 1775-1779, 67r; «y en la partida del Camí de la Rula», Capb. Morell 1775-1779, 111r.

Camí de la Selva, lo

Partida de terra que pren el nom d'un camí. Cap informant la situa amb precisió perquè es pot referir a qualsevol tros de terra proper al camí de la Selva. Tot i que el camí de la Selva passa per un enclavament del Morell al terme de Vilallonga, no és segur que es tracti d'aquesta partida, perquè l'única referència històrica localitzada és del s. XVIII i els termes municipals no es van establir fins al s. XIX.

V. t. *Camí de la Selva, l'enclavament del; Pere de la Selva; Selva, lo camí de la, i Selva, la riera de la*.

«y en la partida del Camí de la Selva», Capb. Morell 1775-1779, 76v.

Camí de la Selva, l'enclavament del

V. *Mas Aimeric, lo*

V. t. *Camí de la Selva, lo; Pere de la Selva; Selva, lo camí de la, i Selva, la riera de la.*

Camí de la Sínia, lo

Alguns informants fan referència a aquest topònim perquè, de fet, s'utilitza com a tal. Però, en realitat, el camí que passa pel davant de la Sínia és el camí de la Rula. Per tant, es tractaria d'una partida situada a prop del tram del camí de la Rula que passa per davant de la Sínia.

V. t. *Anton de la Sínia, l'; Sínia, la, i Sínia, lo camí de la.*

Camí de l'Hospital, lo

Partida de terra de la qual no hi ha record avui al Morell. Crida l'atenció l'ús del singular perquè està molt ben documentada la *partida dels Hospitals* (podria ser un error) i se sap que es refereix a l'orde dels Hospitalers. Es tracta, com en tants altres casos, del nom d'una partida formada a partir del nom d'un camí; i per això és complicat de concretar-ne la ubicació, ja que els camins tenen un recorregut i és de suposar que es trobaria en algun punt del camí, però no se sap quin. Es tracta d'un topònim documentat al s. XIX.

V. t. *Hospitals¹, los; Hospitals², los; Hospitals, lo camí dels; Hospitals, lo rec dels, i Hospitals, la síquia dels.*

«Otra en lo Camí del Hospital», Recana 1863, 24r.

Camí del Mas de Torrents, lo

Conegut també com a *tros de l'Era (infra)*. En base a l'estudi històric de l'expansió urbana del Morell al s. XVIII (Recasens 1985, p. 153), és un topònim documentat al s. XVIII a la zona on es va obrir el carrer Nou. Es tracta d'una partida de terra que pren el nom d'un camí, el del mas de Torrents.

V. t. *Mas de Torrents, lo; Mas de Torrents, lo camí del; Torrents; Torrents, ca, i Torrents, lo mas de.*

«en dit lloch del Morell â la part dita lo tros de la Hera ô camí del Mas de Torrents», Capb. Morell 1775-1779, 173v.

Camí del Molí, lo

Partida de terra de difícil ubicació perquè els molins són a la vora del riu i la referència al Terme Vell (que és al nucli urbà) la situaria molt lluny del riu. El que és segur és que no es tracta de cap dels camins principals que hi ha al terme, la qual cosa fa pensar que devia ser un tros de terra a la vora d'un camí que portava a un molí (sense poder

determinar quin). Potser podria tenir relació amb el camí del Molí, tot i que es troba al terme de la Granja. És un topònim documentat al Morell al s. XIX.

«Otra pieza en la partida del Camino del Molino», Amill. 1869, 14r; «partida del Terme Vell, Camino del Molino» (1883-1884), Amill. 1871-1928.

Camí de Puigdelfí, lo

[lu kə'mi ðə pujdə'fi]

Topònim que es troba en la documentació com a equivalent a *Torrent de Baldrich (infra)*, *Dellà lo Torrent (infra)* o *lo Torrent (infra)*. És una partida de terra denominada, com en altres casos, a partir del nom d'un camí. Se situa a l'extrem sud-est del terme, ja que limita a l'est amb el riu Francolí, al nord amb la Riera, al sud amb el terme de la Pobla i a l'oest amb la partida del Mas de Mosset. Mir (2011, p. 108 i 252) dona informació sobre l'àrea en què es troba aquesta partida. Encara que no es correspon amb els límits actuals perquè el context del seu estudi és cinc segles enrere i aleshores era part del terme de Puigdelfí (i era més àmplia), l'espai actual formaria part de la partida que ja portava el mateix nom en aquell moment. Es correspondria amb la partida anomenada *Entre via i Riera* als Plànols 1939-40 del Cadastre de rústica del Morell. Està documentat al Morell des del s. XVII fins al s. XX. Al plànol de Recasens (1985, p. 28) s'anomena aquesta llenca de terra *la Pedrera*, però no hi ha cap altra notícia d'aquest topònim.

V. t. *Puigdelfí, lo camí de*.

«partida del Torrent o Camí de Puigdelfí», Llibreta (2a 1/2 s. XVII); «te un tros de terra en la partida del Camí de Puigdelfí», Cad. 1702-1808, 3r; «Partida dita lo Torrent o Camí de Puigdelfí», Capb. Morell 1775-1779, 93r; «Partida del Camí de Puigdelfí, ò de Dellà lo Torrent», Capb. Morell 1775-1779, 120v; «à la partida dita lo Camí de Puigdelfí y ans lo torrent d'en Baldrich», Capb. Morell 1775-1779, 159r; «Otra pieza de tierra viña partida Cami de Puigdelfí» (1922-1923), Amill. 1871-1928.

Camí de Reus, lo

[lu kə'mi ðə 'rɛws]

Partida de terra que neix del nom d'un camí. En aquest cas, com que el camí entra de seguida al terme de la Pobla de Mafumet, es pot determinar que la partida abastaria l'espai que hi ha entre les Olles i l'actual zona esportiva del municipi. S'ha documentat aquest topònim al s. XVIII

V. t. *Camí de Reus, lo carrer del; Reus, la carretera de, i Reus, lo camí de*.

«y partida de terra erma en la partida del Camí de Reus y de la Selva», Cad. 1702-1808, 71v; «en la partida dita del Camí de Reus», Capb. Morell 1775-1779, 211v.

Camí de Reus, lo carrer del

[lu kə're kə'mi ðə 'rɛws]

Primera part de l'antic camí de Reus, que actualment és dins del poble i dona nom a un carrer que porta a la zona esportiva del municipi des de la rotonda del capdamunt de la Rambla.

V. t. *Camí de Reus, lo; Reus, la carretera de, i Reus, lo camí de*.

Camí de Vilallonga, lo

[lu kə'mi ðə virə'lonɣə]

Partida que probablement fou coneguda també amb el nom del *Matapollar* (*infra*), com a mínim al s. XVIII, ja que està documentada com a equivalent del *Camí de Vilallonga*, tot i que avui cap informant recorda quin espai designava *el Matapollar*. Es tracta d'una partida situada a prop del terme de Vilallonga, a la banda est de l'actual carretera que porta a aquest municipi. És una extensió més aviat reduïda, en comparació amb les partides que constitueixen la fesomia del terme. Depenent dels informants, es considera una finca inclosa a la partida del Cap del Terme, o no. En el segon cas, la situen passada la riera de la Selva. En un altre sentit, alguns informants esmenten *les Villances* i *la Vinya Gran* (com a nom de finca) com a topònims relacionats amb el Camí de Vilallonga però no s'ha pogut establir amb precisió la ubicació d'aquestes dues partides perquè no hi ha prou informació disponible. En el primer cas, un informant la situaria damunt del torrent de Gemegó; i, en el segon, un altre informant la situaria més enllà de les Villances. Aquesta partida apareix en la documentació antiga (segles XVII i XVIII) al costat d'un altre nom de partida, *els Ametllers*. Per la informació que es desprèn d'aquesta documentació no es pot establir si es tracta d'una relació de pertinença o d'equivalència, perquè els noms estan juxtaposats sense la preposició *a* (o *en*, o *dins*) que indiqui que es tractaria de la primera suposició, ni la conjunció *o*, que pogués confirmar la segona. Per tant, no es pot establir que ambdós noms es referissin al mateix espai ni, en conseqüència, que siguin dos noms que es van utilitzar en moments diferents de la història per designar la mateixa cosa.

V. t. *Vilallonga, casa; Vilallonga, la riera de*, i *Vilallonga, lo camí de*.

«partida dels Ametllers, Camí de Vilallonga», Llibreta (2a 1/2 s. XVII); «un tros de terra de alsina a la partida del Camí de Vilallonga», Cad. 1702-1808, 41r; «partida dita dels Ametllers Camí de Vilallonga», Capb. Morell 1775-1779, 74r; «situada en dit terme del Morell, y partida del Camí de Vilallonga», Capb. Morell 1775-1779, 133r; «y en la partida dita lo Camí de Vilallonga ô Matapollá», Capb. Morell 1775-1779, 183v;

Camí Vell de l'Estació, lo carrer del

[lu kə're ðəɫ kə'mi 'veɫ də ɫəstəsi'o]

Topònim urbà que tindria el seu origen en un antic camí que portava a l'estació. Bultó (2007, p. 221) el documenta: «arriba al carrer del Camí de l'Estació, on hi ha el CAP». Va de la rotonda de l'avinguda de Tarragona fins al final del carrer, que queda limitat per la paret d'una propietat.

V. t. *Estació, l'*; *Estació, lo carrer de l'*, i *Estació, la plaça de l'*.

Campà

Cognom pretèrit al Morell. Segons el DCVB (s. v. *Campà*), es tracta d'un llinatge existent a Artesa, Bagà, Barcelona, Berga, Esplugues, Gisclareny, Gòsol, Monistrol, Montmany, Palafolls, Terrassa, Vic, etc. I, quant a la seva etimologia, tal com recull també Moll (1987, p. 172), ve del llatí CAMPANUS, que vol dir 'propi del camp' (en aquesta llengua ja s'usava com a cognom). El seu significat seria, doncs, 'habitant del camp'. Tan sols està documentat en un amillament de l'any 1945.

«Campa», Amill. 1945.

Camp d'en Folc, lo

Partida o tros de terra (tal com s'hi refereix l'únic document en què s'ha localitzat), de la qual no hi ha record avui i que només ha aparegut en un document del s. XVI, per la qual cosa no hi ha possibilitat de situar-la. Tot i que s'ha pogut documentar també el cognom *Folc*, és difícil establir-hi alguna connexió versemblant perquè el cognom comença a aparèixer a la documentació al s. XVII i fins al s. XX.

V. t. *Folc*.

«un tros de terra de 4 jornals al terme del Morell dit lo Camp d'en Folch», Man. 13 1585-1594, p. 429.

Camps

Cognom documentat tan sols per Bultó (2007, p. 208): «Remei Camps». Moll (1987, p. 187) recull en una mateixa entrada les variants en singular i plural d'aquest cognom (*Camp* i *Camps*) i n'indica l'origen: «del substantiu llatí CAMPUS».

Canals

Cognom pretèrit. El DCVB (s. v. *Canals*) localitza aquest llinatge a Aiguamúrcia, Alacant, Andratx, Arbeca, Begur, Berga, Bunyola, el Catllar, Celrà, Elx, Flaçà, els Garidells, Miravet, Sóller, Tibi, Vilablareix, Vulpellac, etc. Moll (1987, p. 181), que agrupa en una mateixa entrada *Canal*, *Canals* i *Sacanal*, diu que ve «del substantiu *canal*, 'cavitat llarguera i descoberta per a la conducció d'aigües'». Està documentat al Morell des del s. XVI fins al s. XX.

«fore. padri y padrina en Pere Canals (26.2.1588) Parr. 1579-1640, p. 17; «filla de Pere Canals ferer del Morell y de Tecla sa muller» (27.2.1661), Parr. 1649-1679, p. 48; «padrina Clara Canals del Callar» (25.10.1703), Parr. 1680-1721, p. 129; «Raymunda, y Joseph Domingo y Canals mare y germa meus», Capb. Morell 1775-1779, 109v; «Mercadé Canals Maria» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Canals», Cens 1919; «Canals», Reg. fiscal 1921; «Canals», Amill. 1945.

Canari, lo

[tu kə'nari]

Renom localitzat al carrer de Sant Plàcid. Moreu-Rey (1981, p. 51, 69, 88 i 148) considera dos possibles orígens: una característica física relacionada amb el color groc i l'afició a cantar, que és pròpia d'aquesta au. També podria ser per origen geogràfic (de les Illes Canàries).

Canela

[kə'nelə]

Cognom viu al municipi. El DCVB (s. v. *Canela*) el localitza a Aiguamúrcia, Alcoletge, Alcover, Almacelles, Arbeca, Barberà, Barcelona, Cambrils, Figuerola, Llorac, el Milà, Montblanc, Passanant, Valls, etc. Sobre el seu origen, Moll (1987, p. 292), que

agrupa en la mateixa entrada *Canela* i *Candela*, indica que ve «del substantiu *candela*. La forma *canela* és arcaica i dialectal». Es troba documentat al Morell al s. XVII i al s. XX.

«filla llegendada y natural de Andreu Canela y de Madrona Canela del present lloch del Morell» (29.8.1679), Parr. 1649-1679, p. 99; «Canela», Amill. 1945.

Canyelles

[kə'ɲeləs]

Cognom viu al poble. Segons el DCVB (s. v. *Canyelles*), és un llinatge existent a Barcelona, Berga, la Bisbal del Penedès, Corbera, Reus, Valls i Mallorca. Moll (1987, p. 271), dona també la forma *Canyellas*, l'única recollida en la documentació històrica consultada. Quant al seu origen, és la «forma de plural de *canyella*, 'canella o prim de la cama' (o bé 'canya petita')». Està documentat al Morell ja al s. XVI.

«un fill de Graviel Canyellas» (4.8.1579), Parr. 1579-1640, p. 6; «foren padrins Joseph Giner Maria Canyellas tots del present lloch» (20.2.1676), Parr. 1649-1679, p. 101; «Cañellas Vda. de Isidro», Amill. 1869, 1r; «Cañellas Queralt Isidro» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Cañellas», Cens 1904; «Cañellas», Cens 1919; «Cañellas», Reg. fiscal 1921; «Cañellas», Cens 1934; «Cañellas», Amill. 1945.

Cap de Botella, lo

[ʎu 'kab də βu'telə]

Renom localitzat al carrer del Molí, format per dos elements: el primer referit a una part del cos i el segon a un objecte, la forma del qual és de suposar que tenia alguna semblança amb el cap de la persona a qui s'aplicava, tot i que cal certa imaginació per fer aquesta associació en el cas localitzat al Morell. Moreu-Rey (1981) recull una gran quantitat de renoms compostos, formats amb la base *cap*, tot i que no recull aquest concretament.

Cap del Puig, lo carrer del

Conegut també com a *carrer d'Amunt* (*supra*) i *carrer de Dalt* (*infra*), en base als extractes documentals i a totes les referències històriques que aporta Recasens (1985, p. 151). En la denominació que ens ocupa, el nom d'aquest carrer (documentat al s. XVIII) té una gran varietat formal, de la qual cal destacar només una qüestió perquè la resta representen simples variants gràfiques, i és la possibilitat que *Puig* sigui nom de persona o que, simplement, es refereixi al nom comú: *Cap d'en Puig* seria el primer cas i *Capdepuig* o *Cappuig*, el segon. *Cap del Puig* podria ser tant l'un com l'altre. El fet que Recasens (1985, p. 147) doni en una llista de carrers d'aquesta època *carrer d'en Puig* també fa pensar en aquesta possibilitat. Tot i que no hi apareix l'element *Cap*, tenint en compte que la llista és tan sols de deu carrers, és inevitable relacionar-los.

«carrer dit de Dalt y ans de Capdepuig», Capb. Morell 1775-1779, 63r; «en dit lloch del Morell y en lo carrer dit d'en Cap del Puig», Capb. Morell 1775-1779, 97v; «en lo Carrer dit del Cap del Puig ô Demunt», Capb. Morell 1775-1779, 113r; «y en lo carrer dit del Cap d'en Puig», Capb. Morell 1775-1779, 144v; «y en lo carrer dit de Cap del Puig», Capb. Morell 1775-1779, 144v; «al carrer dit de Cappuitg», Capb. Morell 1775-1779, 196r; «en lo carrer de Dalt ô del Cappuitg», Capb. Morell 1775-1779, 198r; «y en lo carrer del Cappuitx, Capb. Morell 1775-1779, 238v.

Cap del Terme, lo

[ʎu 'kab dəl 'termə]

Coneguda antigament també com *les Parellades (infra)*, és una partida de terra situada al nord del terme, tocant al de Vilallonga. La denominació *cap* fa pensar en inici o principi, la qual cosa agafa sentit precisament per aquesta situació geogràfica. Els límits són la riera de la Selva i el terme de Vilallonga, a sud i nord, respectivament. Llinda amb les partides de la Granja i dels Hospitals a est, i amb la carretera del Morell a Vilallonga a oest. Està documentada a partir del s. XVIII al Morell.

«partida del Cap del Terme», Llibreta (2a 1/2 s. XVII); «te un tros de terra en la partida del Cap del Terma», Cad. 1702-1808, 4r; «partida dita lo Cap del Terme», Man. 5551 1737-1739, p. 24; «a la partida del Cap del Terme», Man. 5599 1761-1762, p. 20; «la partida dita lo Cap del Terme», Capb. Morell 1775-1779, 60v; «y en la partida dita de las Parellades, o del Cap del Terme», Capb. Morell 1775-1779, 188r; «y partida de las Parelladas ô Cap del Terme», Capb. Morell 1775-1779, 246r; «Posesión llamada Cap del Terme», Recana 1863, 3r; «se da de baja de la finca Cap del Terme» (1899-1900), Amill. 1871-1928.

Cap de Topo, lo

[ʎu 'kab də 'topu]

Renom localitzat al carrer de Sant Antoni, format per dos elements: el primer referit a una part del cos i el segon a un animal (un talp, tot i que la forma usada és la castellana). És de suposar que hi havia alguna semblança entre la persona i l'animal. Moreu-Rey (1981) recull una gran quantitat de renoms compostos, formats amb la base *cap*, tot i que no recull aquest concretament.

Capdevila

['kabdə'vilə]

Cognom present al Morell. El DCVB (s. v. *Capdevila*) localitza aquest llinatge a Àger, Alàs, Albesa, Albuixec, Alpens, Arbeca, Avià, Barcelona, Berga, Calaf, l'Espluga de Francolí, Gombreny, Isòbol, Monòver, Montblanc, Palamós, la Pobla de Lillet, Vall-llobrega, Valls, etc. En relació amb el seu origen, es tractaria de la grafia aglutinada de *cap de vila*, que en llenguatge medieval significava 'la part més alta d'una vila', per oposició a 'sòl de vila' (que hauria donat el cognom *Soldevila*), que era la part més baixa. Apareix documentat per primera vegada l'any 1356. Al Morell es documenta a partir de la segona meitat del s. XIX i ja és present a la Granja a finals del s. XVIII (Riera 2015, p. 79): «Josep Fort Capdevila de la Granja». També apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «Benjamín Capdevila», sota l'epígraf «Barberías».

«Capdevila Matias», Amill. 1869, 1r; «Maria Capdevila y», Apeo 1869, 26v; «Capdevila», Cens 1904; «Capdevila», Cens 1919; «Capdevila», Cens 1934.

Cap d'un Bou, lo

[ʎu 'kab dum 'bɔw]

Partida situada al nord del nucli urbà, abasta terrenys de la banda est de l'actual carretera de Vilallonga. Limita amb els camins de Puigdelfí (sud) i de la Rula (est), i amb el torrent de Gemegó (nord i oest). Tot i que en una de les referències històriques es dona

com a equivalent d'aquesta partida l'anomenada *Camí de la Rula*, això no coincideix amb la percepció dels informants, que consideren que el Cap d'un Bou quedaria a l'oest del camí de la Rula i, en canvi, la partida del Camí de la Rula quedaria a l'est.

Aquest topònim té la particularitat que és conegut com a *Cap d'un Bou*; però a les fonts històriques en lloc de l'article indefinit sempre hi ha un article personal, mentre que presenta alternança entre *Cap* i *Camp*. L'ús de l'article personal fa pensar que el substantiu *bou* no es refereix a l'animal, sinó al cognom d'algun propietari, especialment si va acompanyat de *Camp* en lloc de *Cap*. Entraria dins de previsions lògiques pensar que, un cop s'ha oblidat el nom del propietari del terreny (tenint en compte que el seu nom coincideix amb un nom comú), s'hagués produït un canvi per donar sentit a la relació entre els dos substantius que formen el sintagma (de *camp d'en Bou* a *cap d'en bou*) i, més modernament, s'hagués acabat d'arrodonir aquesta relació passant l'article personal a article indefinit, que és el que correspon a un nom comú.

«partida d'en Cap d'en Bou», Llibreta (2a 1/2 s. XVII); «partida del Cam de an Bou», Cad. 1702-1808, 6r; «te un tros de terra de vinya y alsina y alguns olibes en la partida del Camp d'en Bou», Cad. 1702-1808, 73v; «partida del Cam d'en Bou», Cad. 1702-1808, 43r; «partida del Camp d'en Bou», Cad. 1702-1808, 43v; «Partida dita del Camp d'en Bou o Camí de la Rulla», Capb. Morell 1775-1779, 67r; «Posesion llamada Cap d'en Bou», Recana 1863, 11r; «partida conocida por Cap d'en Bou i Pins», Doc. 1942.

Capell

Cognom pretèrit. El DCVB (s. v. *Capell*) localitza aquest llinatge a Alguaire, Artesa, Barcelona, Celrà, Figuerola, Martorell, Reus, etc. Quant al seu origen, Moll (1987, p. 292), informa que ve «del substantiu *capell*, 'peça de vestit que cobreix el cap'». L'etimologia de *capell* és CAPPELLU (llatí vulgar). Es troba documentat al Morell al s. XVII.

«Pere Capell fadri pages natural de Costanti abitant en lo Morell» (3.10.1649), Parr. 1649-1679, p. 51.

Capella

Cognom pretèrit. Moll (1987, p. 210) informa que ve «del substantiu *capella*, 'esglesieta'». Tot i que el DCVB (s. v. *capella*) no el recull com a llinatge, sí que dona una explicació detallada de l'etimologia com a nom comú: «del llatí CAPPELLA, diminutiu de CAPPA, 'capa'. L'origen de l'evolució del significat de 'petita capa' a 'petita església' està en el lloc del palau dels reis francs que es consagrà a conservar la relíquia de la capa de Sant Martí de Tours i a tributar veneració a aquest sant. De França s'estengué el nom a les altres terres romàniques». Es troba documentat al Morell al s. XVII.

«Obit Maria Capella viuda de Constanti vuy habitant en lo Morell» (14.9.1649), Parr. 1649-1717, p. 5.

Carbó

Cognom pretèrit al poble i documentat amb la forma feminitzada, *Carbona*, en els textos més antics. El seu significat és transparent i Moll (1987, p. 292), que en recull també la forma *Carabó*, indica que ve «del substantiu *carbó* (llatí CARBONE)» i que es troba documentat per primera vegada l'any 1146 amb la forma *Carbonem*. Està documentat al Morell entre els segles XVII i XIX.

«y padrina Elisabet Carbona donzella filla de Joan Carbo» (8.6.1618), Parr. 1579-1640, p. 71; «los marmessors i executors del testament de Jph. Carbó pages de dit lloch», Capb. Morell 1775-1779, 203r; «Carlos Carbó», Apeo 1869, 1r.

Carbonell

[kəɾβu'neʎ]

Cognom que avui encara és viu al municipi. Segons el DCVB (s. v. *Carbonell*), és un llinatge molt estès per Catalunya, València i les Balears, que es troba principalment a Alacant, Alcoi, Alpens, Argentona, Badalona, Begur, Barcelona, Benidorm, Berga, Castalla, Castelló, Cocentaina, Elx, Ibi, Mallorca, Mataró, Monòver, Valls, etc. Quant al seu origen, és un derivat diminutiu de *Carbó*; i Moll (1987, p. 292) informa que apareix documentat per primera vegada l'any 1172, amb la forma *Carbonellus*. Està documentat al Morell a partir del darrer terç del s. XIX.

«Elias y Carbonell Vda. de Joaquin», Amill. 1869, 4r; «Vda. de Isidro Carbonell», Apeo 1869, 4v; «Barberá Carbonell José» (1928), Amill. 1871-1928; «Carbonell», Reg. fiscal 1921; «Carbonell», Cens 1934; «Carbonell», Amill. 1945.

Carbonera, la

Partida de terra que Riera (2015, p. 53) localitza a l'antic terme de la Granja, dins de la partida anomenada també *la Granja*: «finca que limitava pel sud amb el camí que va de la Granja a Vilallonga i a l'est amb la sèquia del Molí. El nom indica que en algun moment havia estat una carbonera, on la llenya es disposava d'una manera convenient per a coure-la i fer-ne carbó».

Cardona

[kəɾ'donə]

Cognom documentat tan sols per Bultó (2007, p. 207): «Joaquim Cardona». El DCVB (s. v. *Cardona*) informa que és un llinatge molt estès per Catalunya, València i les Illes Balears. Sobre la seva etimologia, diu que és «desconeguda; probablement pre-romana; la terminació *-ona* ens indueix a incloure el nom de *Cardona* en la sèrie de noms de lloc pre-romans en *-one*, com *Barcelona*, *Tarragona*, *Solsona*, etc. Ja apareix documentada la forma *Cardona* l'any 798».

Cardot, cal

['kaʎ kəɾ'dot]

Nom de casa que es troba al carrer Nou, documentat per Bultó (2007, p. 147): «Rafel del Cardot». Pel que fa al seu origen, sembla que tindria relació amb la planta que

porta aquest nom, especialment tenint en compte que el DCVB (s. v. *cardot*) indica que és el nom que rep al Camp de Tarragona el card de Maria, que és un tipus de card.

Carinyo, cal [ˈkaɫ kəˈriɲu]

Nom de casa localitzat al carrer Major, al del Molí, al de la Muralla, al de la Pareteta i a la Rambla, format sobre un substantiu castellà i documentat per Bultó (2007, p. 219): «cal Carinyu». Moreu-Rey (1981, p. 116) recull el renom *Carinyoses* i el relaciona amb un tret del caràcter, que seria aplicable en aquest cas també, encara que la forma no sigui del tot coincident.

V. t. *Bou del Carinyo, lo*.

Carles, ca [ˈka ˈkarɫəs]

Nom de casa que es troba al carrer del Molí, procedent del nom propi d'origen germànic *Karl* (Moll 1987, p. 101), llatinitzat en *Carolus*, tal com recull el DCVB (s. v. *Carles*). Està documentat per Bultó (2007, p. 155): «el pati de Carles».

Carmeta de la Carn, la [lə kərˈmetə ðə lə ˈkarn]

Renom localitzat al carrer de l'Esplanada i format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplica el renom i el nom d'un producte objecte de venda (de fet, la carn, el peix, el pa eren denominacions habituals fins fa uns anys per referir-se a les botigues on es venien aquests productes). Moreu-Rey (1981, p. 132) ho interpreta d'aquesta manera quan recull aquest renom a l'apartat dels oficis; i, efectivament, és el cas localitzat al Morell.

V. t. *Irene de la Carn* i *Nieves de la Carn*.

Carnisser [kərniˈse]

Cognom present al Morell. El seu origen, tal com indica Moll (1987, p. 251), que en recull tant la forma *Carnisser* com *Carnicer*, és el «nom de l'home que mata animals i en ven la carn». El DCVB (s. v. *carnisser*), que dona com a antiga la forma *carnicer*, no el recull com a llinatge però dona l'etimologia del nom comú: de la forma llatina *CARNICIARIU, derivada de CARNE amb els sufixos *-icius* i *-arius*. Està documentat al Morell des del s. XVIII fins al s. XX.

«foren padrins Franco. Carniser de la Selva y Theresa Baldrich del Morell» (19.12.1720), Parr. 1680-1721, p. 254; «Rafael Baldrich y Carnicer labr., Reg. hip. 1774, 14r; «Rafel Baldrich y Carnicer pages del lloch del Morell», Capb. Morell 1775-1779, 190r; «y firmada per Franco. Baldrich, y Carnicer», Capb. Hospitals 1783-1784, 518r; «Francisco Baldrich y Carnise», Apeo 1869, 1r; «El contribuyente Jaime Carnicé Serra» (1870), Amill. 1871-1928; «Carnice», Amill. 1945.

Carnisseria, lo carrer de la

Conegut també com a *carrer d'en Calvó* (*supra*), actualment no hi ha record d'aquest nom ni es disposa de cap referència concreta que ajudi a situar-lo. Recasens (1985, p. 147 i 151) documenta aquest carrer a la segona meitat del s. XVII i considera probable que fos el mateix que el carrer d'en Calvó (documentat a finals del s. XVI). S'hi refereix en el context de l'explicació de l'expansió urbana que tingué lloc al Morell al llarg d'aquestes dues centúries, i més concretament, en l'explicació que fa de la tendència que es donà en la manera de denominar carrers en aquell moment: l'ús d'antropònims durant la segona meitat del s. XVI, i el retorn a la nomenclatura primitiva al s. XVII. Així, aquest carrer s'hauria anomenat *carrer d'en Calvó* durant un període de temps però després hauria recuperat la seva denominació tradicional. Gràcies a aquesta explicació, sí que es pot deduir que s'havia de trobar en el perímetre definit per la Muralla i l'entorn del Castell (que era el que constituïa el nucli urbà a l'edat mitjana), i els carrers de Mestre i Major, a més de la plaça de l'Església (que era l'àrea corresponent a l'expansió esmentada).

«de part devant ab lo carrer de la Carniceria», Capb. Morell 1775-1779, 61r.

Carolina, ca la

[ˈka lə kəruˈlinə]

Nom de casa localitzat a la plaça de la Font. Té el seu origen en un prenom, que segons el DCVB (s. v. *Carolina*), prové d'una feminització i sufixació diminutiva de *Carolus*, nom propi d'home.

Carrascar, lo

Partida de terra pretèrita on hi devia haver alzines. Es tracta del nom col·lectiu format amb el sufix *-ar* a partir del nom *carrasca*, que el DCVB (s. v. *carrasca*) dona com a equivalent de *alzina*. Quant a l'etimologia, diu que prové d'un mot pre-romà *CARRASCA, amb el mateix significat. L'OnCat (s. v. *Carrasca*) recull molts topònims que incorporen aquest nom en indrets diversos del domini lingüístic, la qual cosa és natural tenint en compte que els boscos catalans havien estat poblats d'alzines tradicionalment, fins que aquesta espècie va començar a recular davant del pi. Quant a l'etimologia, «del català *carrasca*, 'alzina' que deriva de l'arrel KARR-/KERR-, que designava les quercínies, aborigen del sud i sud-oest d'Europa, no indoeuropea, però assimilada pels íbers i altres pobles hispànics». Un dels informants consultats apunta la possibilitat que es trobés a la Vinya Gran de Mestre perquè hi havia moltes alzines, però el seu record és recent, comparat amb l'època en què es documenta aquest topònim, una època en què hi havia molts llocs amb alzines al terme. Recasens (1985, p. 109), en informar dels conreus del Senyoriu l'any 1769, quan parla dels alzinars, esmenta aquest topònim, a més dels Clots, el Cosconar i el Camí de Puigdelfí. Conèixer-ne l'etimologia no ajuda, en aquest cas, a situar aquest topònim documentat al s. XVI i al s. XVIII al Morell.

«un tros de terra alsinar situada a la part dicta lo Carrascar», Man. Ard. 1557-1565, p. 58;
«te una partida de terra en la partida del Carrascla», Cad. 1702-1808, 49r.

Carrer-que-no-passa, lo

[lu kə're kə no 'pasə]

Atzucac que formava part de la plaça de la Font i que es va obrir modernament perquè comunicés amb el carrer de la Muralla. La casa que el tancava era cal Girona Vell i se'n va conservar l'arc de la portalada, que és el que dona pas a una zona ajardinada del carrer de la Muralla. En altres èpoques s'havia conegut com *lo carrer de la Constitució (infra)*, localitzat els anys 1869, 1919 i 1921; i *lo carrer de Ramon (infra)*, localitzat l'any 1863.

Carreter

Cognom del qual no es conserva record avui dia. Tal com indica Moll (1987, p. 251), que recull també la forma *Carreté*, «de *carreter*, 'conductor de carro'». Està documentat al Morell al darrer terç del s. XIX.

«José Vidal y Carreté» (1870), Amill. 1871-1928.

Carreter, cal

['kaɫ kərə'te]

Nom de casa que es troba al carrer de Catalunya i a la Rambla, documentat per Bultó (2007, p. 208): «cal Carreter». Moreu-Rey (1981, p. 50, 124 i 126) recull aquest renom a l'apartat dels que provenen de noms d'oficis i assenyala que, segons els llocs, es pot tractar d'un fabricant de carros, o conductor d'un carro, traginer o recader. També que es pot donar el cas, com a Riudoms, d'algú conegut pel fet de fer servir carros molt vells i atrotinats (en aquest cas, l'origen es trobaria més aviat en un fet anecdòtic).

Carretera, la

[lə kərə'terə]

Nom de casa localitzat al carrer de la Muralla, documentat per Bultó (2007, p. 162): «el Patisser de la Carretera». La forma més habitual per referir-s'hi és *la Carretera*, sense més especificació. La raó és que el forn de pa d'aquesta família (Trenchs) era al carrer de la Muralla i aquest carrer feia de carretera perquè hi passaven els autobusos que circulaven pel Morell per anar a les capitals de comarca més properes. Així, doncs, el renom tindria el seu origen en una denominació toponímica.

Cartanyà

[kərtə'ɲa]

Cognom present al poble actualment. El DCVB (s. v. *Cartanyà*) localitza aquest llinatge a Alfara, Barcelona, Cambrils, Lleida, Montblanc, Reus, Tarragona, Valls, Vilaverd, etc. Quant a la seva etimologia, «sembla procedent d'un gentilici llatí *CARTENIANUS o *CARTENNIANUS, tal vegada derivat de CARTENNA, nom d'un poble de la Mauretània Cesariense». Es troba documentat al Morell ja al s. XX i apareix també a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «José Cartañá», sota l'epígraf «Bicicletas (Reparación de)».

«Cartañá», Cens 1919; «Cartañá», Cens 1934;

Casaca, ca [ˈka kəˈzakə]

Nom de casa que es troba al carrer de Sant Martí, documentat per Bultó (2007, p. 143): «ca Casaca». Moreu-Rey (1981, p. 94) n'atribueix l'origen a l'aspecte físic relacionat amb la indumentària, en aquest cas evidenciant l'ús d'una peça de roba innovadora en l'època en què va néixer el renom.

Casa dels Gremis, la [lə ˈkazə ðəlz ˈɣremits]

Nom de l'última casa que hi havia al carrer de Sant Rafael, anomenada també *els Gremis (infra)*. Era una casa de pisos on vivien diverses famílies. Cap informant sap donar raó de la motivació d'aquest nom. Bultó (2007, p. 238) s'hi refereix: «i de l'última casa del carrer en deien la Casa del Gremis. Era una casa gran amb tres o quatre pisos [...] Aquesta Casa del Gremis ja no existeix: al seu lloc hi ha un magatzem que fa cantonada amb l'avinguda de Valls».

Casals [kəˈzals]

Cognom viu al municipi. El DCVB (s. v. *Casals*) el localitza en una multitud de pobles de Catalunya oriental i occidental (Alcarràs, Alcoletge, Artesa, Avià, Avinyó, Bagà, Barcelona, Berga, les Borges del Camp, Borredà, Castelló de la Plana, Celrà, l'Espluga de Francolí, Gombreny, el Masroig, Olesa, Pardines, Pinell, Roda, Salzedella, Tarragona, Vilablareix, etc.). Sobre el seu origen, és el plural de *casal*, tal com recull també Moll (1987, p. 211), que aplega en una única entrada *Casal*, *Casals* i *Casaus*, i hi afegeix el significat de *casal*, 'casa gran'. S'ha documentat al Morell al s. XVII i al s. XX.

«filla de Pere Casals» (23.11.1615), Parr. 1579-1640, p. 66; «Casals», Cens 1934.

Casamajor

Cognom pretèrit al municipi, és un llinatge existent a Almatret, Artesa, Badalona, Calella, Capellades, la Bisbal, etc. Segons el DCVB (s. v. *Casamajor*), resulta d'aglutinar la grafia de *casa* i *major*, tal com indica també Moll (1987, p. 211), que dona tant la forma *Casamajor* com *Casamajó*. Només s'ha documentat al Morell en un cens de l'any 1919.

«Casamajó», Cens 1919.

Casanova

Cognom pretèrit, el DCVB (s. v. *Casanova*) localitza aquest llinatge a Agost, Agullent, Alacant, Albaida, Alcoi, Alpens, Artés, Bagà, Barcelona, Benassal, Benicassi, Borredà, Borriol, Castelló, Catí, Cinctorres, Elda, Elx, Gombreny, Ibi, Peníscola, el Perelló, Tírig, Todolella, València, Vinaròs, etc. També informa sobre la localització de les variants existents d'aquest cognom. Així, *Casanovas* és molt abundant a Catalunya, i *Casasnovas* o *Casesnoves*, a les Balears. Moll (1987, p. 212), que recull també les quatre variants, informa sobre la formació del cognom, que és compost: «compost de *casa nova*. La forma *Casanovas* representa el mateix *Casanova* amb -s de plural familiar. Les formes

Casesnoves i *Casasnovas* representen el plural complet: *cases noves*». Únicament s'ha documentat al Morell en un cens de l'any 1904.

«Casanova», Cens 1904.

Cases [ˈkazəs]

Cognom encara viu al municipi. El DCVB (s. v. *Casas* o *Cases*) informa que és un llinatge molt estès per tot Catalunya, València i les Balears. Moll (1987, p. 212), que aplega en una mateixa entrada *Cases*, *Casas* i *Sescases*, diu que és el plural de *casa*. Al Morell s'ha localitzat en documentació antiga, dels segles XVI i XVII, i també del s. XX. L'ACE (1936-1937, p. 4540) recull aquest cognom sota dos epígrafs: «D. José Casas Fortuny», a «Juez municipal» i «José Casas» a «Albarderos» (que eren els basters), a més de «Rosa Casas», sota l'epígraf «Salvados (Venta)».

«una filla d'en Macia Casas» (6.12.1579), Parr. 1579-1640, p. 6; «Obit Francesch Cases de Constanti habitant en lo Morell» (6.1.1650), Parr. 1649-1717, p. 7; «Casas», Cens 1919; «Casas», Cens 1934; «Casas», Amill. 1945.

Castany [kəs'taŋ]

Cognom present al Morell. El DCVB (s. v. *Castany*) el localitza a Alcarràs, Alzira, Balaguer, Barcelona, Girona, l'Escala, Pau, Ripoll, etc. I, sobre el seu origen, diu que està format damunt de *castanya*. Moll (1987, p. 271), que aplega la forma en plural (*Castanys*) dins del mateix article, hi afegeix que ve «de l'adjectiu *castany*, 'color de castanya'». Es troba documentat l'any 1934 en un cens.

«Castany», Cens 1934.

Castell, l'era del [ˈtʰerə ðəɫ kəs'teɫ]

Era que hi havia davant del Castell. Actualment, és la plaça de l'Era del Castell. Modernament, a mesura que les eres van anar desapareixent, aquesta era es va convertir en l'única coneguda i per això també s'havia anomenat l'Era, sense l'especificador. Amb tot, avui s'ha convertit en una plaça com qualsevol altra perquè ja queden poques persones que conservin el record del que és una era i per a què servia.

V. t. *Castell, lo*; *Era, l'*, i *Era del Castell, la plaça de l'*.

«del Castell a la hera del Sr. y a», Capb. Morell 1775-1779, 61r.

Castell, lo [lu kəs'teɫ]

Conegut també com el *castell dels Montoliu* (*infra*), és el casal dels marquesos de Montoliu, seu actual de l'Ajuntament del municipi i situat al punt més elevat del poble. Està considerat un monument històric i per això rep protecció com a bé cultural d'interès nacional, del qual destaquen els esgrafiats de la façana. Segons la informació disponible a INVARQUIT, la construcció de l'edifici actual és de l'any 1778, en temps de Plàcid de Montoliu i de Bru, que va ser diputat a les Corts de Cadis i regidor de l'Ajuntament de

Tarragona. Abans d'aquest edifici, Francesc de Montserrat n'havia fet construir un altre l'any 1650, que probablement era al lloc de l'antic castell medieval (documentat des del s. XII). Al s. XIX, aprofitant una ampliació, es va construir un jardí romàntic a la part del darrere de l'edifici. Fou adquirit per l'Ajuntament l'any 1983 i les obres de rehabilitació s'acabaren l'any 1994. Destaca una escultura projectada per l'altafullenc Martí Royo i executada per Madola, instal·lada davant del Castell: *La mà com a eina* (1998-1999), una peça gran de ferro colat que representa una mà que plega avellanes.

V. t. *Castell, l'era del.*

«los murs forans del Castell», Capb. Morell 1775-1779, 61r.

Castellà [kəstə'ʎa]

Cognom documentat tan sols per Bultó (2007, p. 240): «Rosa Castellà». Moll (1987, p. 172) diu que és «nadiu de Castella».

Castellet

Cognom pretèrit, que el DCVB (s. v. *Castellet*) localitza a Alcalà de Xivert, Almassora, Barcelona, Caldes de Montbui, Berga, Cabanes, Castelló de la Plana, Madremanya, Montblanc, Valls, Vilafamés, etc. Moll (1987, p. 212), que també recull la forma en plural (*Castellets*), diu que és un «derivat diminutiu de *castell*». Està documentat al s. XIX.

«Domingo y Castellet Vda. de José», Amill. 1869, 1v.

Castellví [kəste'ʎvi]

Cognom present encara al Morell. Segons el DCVB (s. v. *Castellví*), és un llinatge existent a Albatàrrec, l'Arboç, l'Argentera, Ascó, Avinyonet, Barcelona, Calaf, Colldejou, Falset, Flix, Gavà, els Guiamets, Masllorenç, Masroig, Mediona, Montroig, Pradip, Valls, etc. El seu origen es troba en el llatí CASTĒLLU VĒTŪLU, 'castell vell'. Moll (1987, p. 136) indica que és variant arcaica de *Castellvell*. Tot i que només s'ha pogut localitzar al s. XX en la documentació consultada, està lligat al nom d'una casa (més coneguda actualment per *les Olles*) construïda al s. XVIII. Es desconeix en quin moment es va aplicar aquest nom a aquesta casa i, per tant, és difícil afirmar si aquest cognom va tenir presència al Morell en moments que no han quedat reflectits en la documentació disponible, que és un amillament de l'any 1945 i també l'ACE (1936-1937, p. 4540): «Manuel Castellví», sota l'epígraf «Aceite (Molinos)».

V. t. *Castellví, casa.*

«Castellví», Amill. 1945.

Castellví, casa

V. *Olles, les*

V. t. *Castellví*.

Catà [kə'ta]

Cognom encara viu avui al municipi. El DCVB (s. v. *Catà*) el localitza a Arenys de Mar, Barcelona, Calella, Campdevàrol, Canet de Mar, Constantí, Girona, Igualada, Llorenç, Malgrat, Mataró, Reus, Tarragona, etc. Quant a l'etimologia, «pot venir del cognom llatí CATTANUS, que apareix en una inscripció de la Rètia». Es troba documentat a partir de l'últim terç del s. XIX i al s. XX.

V. t. *Catà, cal* i *Peret del Catà*.

«Cata Vda. de Martin», Amill. 1869, 1r; «Vda. de Martí Catá», Apeo 1869, 6v; «Cata viuda de Martin» (1872), Amill. 1871-1928; «Catá», Cens 1919; «Catá», Reg. fiscal 1921; «Catá», Cens 1934; «Cata», Amill. 1945.

Catà, cal ['kaɫ kə'ta]

Nom de casa localitzat al carrer de Mestre i a la plaça de la Font, provinent d'un cognom i documentat per Bultó (2007, p. 166): «cal Peret de Catà».

V. t. *Catà* i *Peret del Catà*.

Català [kətə'la]

Cognom viu al poble. Moll (1987, p. 172) en dona el significat: «nadiu de Catalunya». Està documentat al Morell al s. XX.

«Catalá», Cens 1919; «Catalá», Reg. fiscal 1921; «Catalá», Cens 1934.

Catalunya, l'avinguda de [ləviŋ'guðə ðə kətə'luɲə]

Via pública anomenada avinguda per l'amplada que té i perquè està dividida per una mitjana ajardinada que li dona un aspecte més propi d'una ciutat. És una de les entrades al nucli urbà, en aquest cas venint de la banda de Tarragona, que dona accés al centre del poble: travessa la Rambla i s'atura al peu de la plaça de l'Era del Castell. Des de l'inici (a la rotonda de l'avinguda de Tarragona) són perfectament visibles el Castell i l'Església. Bultó (2007, p. 199) recull aquest nom: «si ve de Tarragona i entra a l'avinguda de Catalunya».

V. t. *Catalunya, lo carrer de*.

Catalunya, lo carrer de [lu kə're kətə'luɲə]

Carrer que comença a l'antiga estació del tren i va fins al carrer del Molí. Bultó (2007, p. 199) el recull: «el carrer de Catalunya és ample i pla, amb poques cases i molts patis». Topònim documentat l'any 1921, en un registre fiscal.

V. t. *Catalunya, l'avinguda de*.

«Calle Cataluña», Reg. fiscal 1921.

Catarriocles

Renom que no es conserva en el record avui dia i només s'ha pogut localitzar en un document del s. XVIII. És un dels poquíssims renoms que apareix en documentació antiga.

«ab Joseph Borrell dit Catarrioclas», Capbreu del terme del Morell 1775-1779, 216v.

Cavaller

[kəvə'le]

Cognom present al Morell avui dia. Moll (1987, p. 248), que en recull quatre variants (*Cavaller*, *Cavallé*, *Caballer* i *Caballé*), en dona el significat: «de *cavaller*, 'home que ha rebut l'orde de cavalleria'». Ha estat documentat al s. XX, i també l'havia recollit Iglésies (1981, p. 250) en la seva edició del fogatge de 1553: «mossen Luis Cavaller militar».

«Caballé», Cens 1934; «Cavallé», Amill. 1945.

Cavallers, lo mas dels

Nom amb què es coneixia antigament lo Mas Aimeric (*infra*).

Cecília, ca la

['ka lə sə'siljə]

Nom de casa localitzat al carrer del Molí, provinent d'un prenom, que segons el DCVB (s. v. *Cecília*) ve del llatí CAECILIA, que és el nom d'una santa. Està documentat per Bultó (2007, p. 255): «ca la Cecília».

Cementiri, lo

[lu səmən'tiri]

Cementiri municipal, situat al nord del poble, tocant a la carretera de Vilallonga. S'hi accedeix pel que havia estat el camí del Cementiri, ara avinguda de la Granja. Bultó (2007, p. 38) s'hi refereix: «malgrat que el cementiri no estava tan ben arreglat com ara [...] aquell dia l'arranjaven una mica més».

V. t. *Cementiri, lo camí del*.

Cementiri, lo camí del

[lu kə'mi ðəl səmən'tiri]

Amb el nom actual de *avinguda de la Granja (infra)*, era el camí que neixia a la sortida de la plaça de la Font per l'arc del costat de ca Torrents i anava fins al cementiri.

V. t. *Cementiri, lo*.

Cendrós

[sən'drɔs]

Cognom encara present avui al poble. El DCVB (s. v. *Cendrós*) situa aquest llinatge a Barcelona, Masllorç, Montblanc, etc., i indica que ve de cendra. Moll (1987, p. 271), que recull les variants *Sendrós* i *Sandrós*, diu que ve «de l'adjectiu *cendrós*, 'de color de

cenra'». Es troba documentat al Morell des del s. XVII i fins al s. XX de manera ininterrompuda.

«foren padrins March Sendros de Vilarrodona» (1678), Parr. 1649-1679, p. 108; «filla llegal i natural de Francisco Sendros y de Maria Sendros» (1702), Parr. 1680-1721, p. 125; «Franco. Sendros», Consell 1685-1739, p. 26r; «y Franco. Sendros tambe se ofereix pagar», Cad. 1702-1808, 23v; «Franco. Cendros», Cad. Aparici 1714; «de poniente con tierra o patio de Franco. Sendrós labr. del Morell», Reg. hip. 1774, 2r; «era corral de Franco. Cendrós», Capb. Morell 1775-1779, 66v; «â ponent ab Joseph Sendros», Capb. Morell 1775-1779, 189v; «Jose Sendrós», Comú 1783-1844, 70; «Sandros», Miqu. 1795a i Miqu. 1795b; «Estivill y Sendros José», Amill. 1869, 1v; «Jose Sendros y Queral», Apeo 1869, 1r; «Sendrós Huguet Antonio» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Sendrós», Cens 1904; Sendrós», Cens 1919; «Sendrós», Reg. fiscal 1921; «Sendrós Huguet Antonio» (1928), Amill. 1871-1928; «Sendrós», Cens 1934; «Sendros» i «Cendros», Amill. 1945.

Cendrós, cal

[ˈkaʎ sənˈdros]

Nom de casa localitzat al carrer de l'Esplanada i a la Rambla. Bultó (2007, p. 189) el recull: «cal Cendrós». Moreu-Rey (1981, p. 140) l'inclou al capítol de renoms procedents de noms d'oficis i, en aquest cas, a l'apartat dels usats amb ironia perquè s'aplicava a Cambrils a uns antics carboners. Alhora, també pot venir del cognom.

Centro, lo

[lu ˈsentru]

Edifici ubicat a la banda dreta de la Rambla (baixant de la carretera de Reus a l'antiga estació del tren), aproximadament cap a la meitat, on hi havia hagut el centre d'esquerres, que els seus socis van construir entre l'any 1933 i el 1934. Després de la Guerra Civil ja no es va tornar a obrir i es va deixar deteriorar durant la dictadura de Franco, fins que va quedar en estat ruïnós, i l'Ajuntament el va enderrocar per construir-hi el nou edifici, el Centre Sociocultural, que es va inaugurar el dia 27 de juny de 1982. Destaca una escultura de ferro, que representa un moixó, de l'escultor vila-secà Antoni Mas, instal·lada davant de l'edifici. Bultó (2007, p. 202) es refereix a l'antic edifici: «baixant a la dreta, hi havia el Centre».

Cerdà

[sərˈða]

Cognom present avui al Morell. Tal com indica el DCVB (s. v. *Cerdà*), *Cerdà* (escrit també *Serdà* i *Sardà*) és un llinatge molt estès a Catalunya, al País Valencià i a Mallorca, i la seva etimologia és CERETĀNU (del llatí), 'nadiu de la Ceretània', antiga regió dels Pirineus. Moll (1987, p. 172), que recull les variants en plural (*Cerdans*, *Sardans*), a més de les anteriors, informa del seu origen a partir de l'adjectiu català *cerdà*, que significa 'nadiu de la Cerdanya'. Està documentat ininterrompudament del s. XVI al XX.

«foren conpares Pere Serda fadri dels Pallaresos» (4.8.1579), Parr. 1579-1640, p. 6; «Magdalena Cerdana muller d'en Pere Cerda» (1608), Parr. 1579-1640, p. 38; «foren padrins Pera Sarda pages de Gostanti habitant en lo Morell» (7.3.1649), Parr. 1649-1679, p. 5; «filla de Jaume Roig y de Josepha Roig y Serda» (26.12.1720), Parr. 1680-1721, p. 254; «a ponent ab Pera Cerda», Cad. 1702-1808, 49r; «Jph. Santamaria originalmte. creô

â favor de dhos. Jph. y Maria Sardà congés. un censal (1?) alquitar de doscientas», Reg. hip. 1800, 295v; «Sardà Barberá José-Nº 198 del reparto» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Sardá», Cens 1919; «Sardá», Reg. fiscal 1921; «Sardá», Cens 1934; «Cerdá» i «Sardá», Amill. 1945.

Cerdà, ca [ˈka sərˈða]

Nom de casa del carrer de les Creus, documentat per Bultó (2007, p. 225): «ca Sardà». Moreu-Rey (1981, p. 23) inclou aquest renom al grup dels que tenen relació amb topònims (un gentilici, en aquest cas: habitant de la Cerdanya). Alhora, també pot venir del cognom.

Cerfa

Cognom desconegut sobre el qual no s'ha localitzat cap informació. Tan sols s'ha pogut documentar en un amillament de l'any 1945.

«Cerfa», Amill. 1945.

Cervera [sərˈvɛrə]

Cognom encara present al municipi. El DCVB (s. v. *Cervera*) diu que és un llinatge molt estès a Catalunya, València i les Balears. I Moll (1987, p. 136) en dona l'etimologia: «del llatí CERVARIA, 'lloc de cèrvols'». Es troba documentat al Morell l'any 1934, en un cens.

«Cervera», Cens 1934.

Cigró

Cognom pretèrit. El DCVB (s. v. *Ciuró* o *Cigró*) dona com a forma principal *Ciuró*: «la forma *Ciuró* és la més estesa; existeix a Argentona, Artés, Avinyó, Badalona, Barcelona, Calders, Cambrils, Collsuspina, Corbera, Creixell, Girona, Lleida, Manresa, Milà, Moià, Muntanyola, Navarcles, Olost, Oristà, Reus, Tarragona, Torre d'en Besora, etc. La forma *Cigró* es troba a Barcelona, Montblanc, Ripollet, etc.». Quant al seu origen, Moll (1987, p. 231), diu que ve «del substantiu *ciuró* (llatí CICERONE), nom de llegum». Està documentat al Morell a l'últim terç del s. XIX.

«Solé y Sigro Francº», Amill. 1869, 3v; «Franº Solé y Sigró», Apeo 1869, 13v.

Cinto, cal [ˈkaɫ ˈsintu]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Rafael i al de Sant Josep, documentat per Bultó (2007, p. 178): «cal Cinto». Moreu-Rey (1981, p. 37, 48 i 168) l'inclou a l'apartat dels renoms provinents de prenom (en aquest cas d'un prenom castellà: *Jacinto*) i amb afèresi.

Ciscardó

Cognom pretèrit documentat una única vegada al s. XVIII. Tot i que no es localitza a la bibliografia amb aquesta forma, podria ser un cognom d'origen germànic, ja que *Siscard* (variant de *Sicard*) és un cognom que es troba, per exemple, a l'Espluga Calba (Anglès 2019, p. 864). En aquest cas, es tractaria del diminutiu. Moll (1987, p. 122) en dona l'etimologia: de *Sigihard*, documentat amb la forma *Sicardis* l'any 1066.

«part ab Magdalena Palau i Ciscardó», Capb. Morell 1775-1779, 208v.

Cisco de la Maria Rosa, lo [ʎu 'sisku ðə lə mə'riə 'rɔzə]

Renom localitzat al carrer de Mossèn Manyer, format pel nom de la persona a qui s'aplica el renom (hipocorístic del nom castellà *Francisco* però molt arrelat a Catalunya, amb l'adaptació fonètica corresponent) i un altre nom de persona, un prenom en aquest cas. Moreu-Rey (1981, p. 166) recull aquest prenom com un dels més freqüents en la formació de renoms.

Cisco de la Ramoneta, lo [ʎu 'sisku ðə lə rəmu'nɛtə]

Renom que es troba al carrer de Sant Josep, format pel nom de la persona a qui s'aplica el renom (hipocorístic del nom castellà *Francisco* però molt arrelat a Catalunya, amb l'adaptació fonètica corresponent) i un altre nom de persona, un prenom en diminutiu en aquest cas. Moreu-Rey (1981, p. 167) recull aquest prenom com un dels exemples de formació de renoms a partir de derivats.

Cisco de l'Eulàlia, lo [ʎu 'sisku ðə ləw'laɾiə]

Renom localitzat al carrer de Sant Plàcid, format pel nom de la persona a qui s'aplica el renom (hipocorístic del nom castellà *Francisco* però molt arrelat a Catalunya, amb l'adaptació fonètica corresponent) i un altre nom de persona, un prenom en aquest cas. Moreu-Rey (1981, p. 46 i 166) recull aquest renom amb la mateixa forma que es pronuncia al Morell: *Eulària*.

V. t. *Eulàlia, ca l'*.

Cisco de Torres, lo [ʎu 'sisku ðə 'torəs]

Renom que es troba al carrer del Molí, format pel nom de la persona a qui s'aplica el renom (hipocorístic del nom castellà *Francisco* però molt arrelat a Catalunya, amb l'adaptació fonètica corresponent) i un altre nom de persona, un cognom en aquest cas. Està recollit per Bultó (2007, p. 256): «ca Cisco de Torres».

V. t. *Torres i Torres, ca*.

Cisqueta Xerraire, la

[la sis'ketə ʃə'rajrə]

Renom localitzat a la plaça de la Font, format pel nom de la persona a qui s'aplica el renom (diminutiu de l'hipocorístic del nom castellà *Francisca* però molt arrelat a Catalunya, amb l'adaptació fonètica corresponent) i una característica pròpia de la persona a qui s'aplica el renom (en aquest cas, algú que parla molt). Moreu-Rey (1981, p. 108) l'inclou al capítol de «Singularitats del caràcter», on encaixa perfectament la persona que portava aquest nom, que, a més de parlar molt, ho feia de pressa, gesticulant amb rapidesa, i es movia àgilment, tot i l'edat.

Cisquet de Siurana

[sis'kɛd də siw'ranə]

Renom que es troba al carrer de Sant Rafael format pel nom de la persona a qui s'aplica el renom (diminutiu de l'hipocorístic del nom castellà *Francisco* però molt arrelat a Catalunya, amb l'adaptació fonètica corresponent) i un topònim, que podria indicar la procedència d'un altre poble (del Priorat, en aquest cas), hipòtesi versemblant per la relativa proximitat. Bultó (2007, p. 162) el documenta: «Cisquet de Siurana».

Cisterer

Cognom pretèrit. El DCVB (s. v. *Cisterer*) també dona com a formes freqüents *Cisteré*, *Sisteré*, i localitza aquest llinatge al Morell, a més de Barcelona, Camprodon, Reus, el Rourell, Sabadell, Igualada, Tarragona, Valls, Vilanova i la Geltrú, etc. Quant a l'etimologia, diu que és probable que derivi de *cista*, amb el significat de 'cisteller'. Moll (1987, p. 251) completa la informació etimològica aportant el significat de *cisteller*, que inclou tant l'elaboració com la venda de cistells. Està documentat al Morell al primer terç del s. XX.

«Cisteré», Cens 1919.

Civils, los

[lusivils]

Conegut popularment també pel *Quarter (infra)*, es fa servir una metonímia per referir-se al quarter de la Guàrdia Civil: *els civils* vol dir l'edifici on viuen els guàrdies civils. Aquesta és la denominació de l'antiga caserna que hi ha al capdavall del carrer Major (número 31), que es troba en desús d'ençà que els efectius del cos es van traslladar a un altre espai en una zona més nova del poble.

Civit

Cognom pretèrit. El DCVB (s. v. *Civit*) localitza aquest llinatge a Agramunt, Aiguamúrcia, Barberà, Barcelona, Blancafort, l'Espluga de Francolí, Falset, Puigcerdà, Valls, etc. Sobre l'etimologia, apunta com a probable la mateixa arrel preromana que per a *Civís*. Es troba documentat al Morell a finals del s. XVIII i l'any 1934, en un cens.

«Civit», Miqu. 1795a; «Civit», Cens 1934.

Claramunt

[klərə'mun]

Cognom present al poble. El DCVB (s. v. *Claramunt*) el situa a Agramunt, Aiguamúrcia, Albesa, l'Arboç, Barcelona, Bellprat, Fraga, Igualada, Sant Feliu de Llobregat, Terrassa, Valls, Vinaròs, etc. Quant a l'etimologia, «del llatí CLARO MONTE, 'muntanya clara'». Es troba documentat al Morell a mitjan s. XVII i absent de la documentació històrica fins al s. XX, quan apareix en un cens del 1919.

«Obit Engracia Claramunt mulle Pere Claramunt de Reus habitant en Morell» (20.10.1650), Parr. 1649-1717, p. 10; «Claramunt», Cens 1919.

Clarassó

Cognom del qual no hi ha record actualment. El DCVB (s. v. *Clarassó*) localitza aquest llinatge al Morell, a més d'altres llocs: Barcelona, Conesa, Forés, Igualada, Lleida, Llorac, Montblanc, Santa Coloma de Queralt, Vallfogona, etc. Moll (1987, p. 281), que dona la forma *Clarassó* al costat de *Clarassó*, diu que «sembla derivat diminutiu de formes com *claris* o *clarús* (derivades de *clar*)». Està documentat al Morell al darrer terç del s. XIX.

«Gomá y Claraso Ramon», Amill. 1869, 2r.

Claravalls

Cognom pretèrit al Morell, que el DCVB (s. v. *Claravalls*) localitza a Arenys de Mar, Tarragona, etc. Moll (1987, p. 136) diu que ve «del llatí CLARA VALLE, 'vall clara'». En aquest cas, en la seva forma de plural. Es troba documentat al voltant de l'inici de la dècada dels vint del s. XX.

«Claravalls», Cens 1919; «Claravalls», Reg. fiscal 1921.

Claver

Cognom del qual no es conserva el record avui. El DCVB (s. v. *Claver*) localitza aquest llinatge al Morell, a més d'altres llocs: Albalat, Alcover, Anglesola, Arbeca, Balaguer, Barberà, Barcelona, Bràfim, Girona, Maó, Masllorç, Puigcerdà, Rellu, Rocafort, Xàtiva, etc. Moll (1987, p. 251) n'indica l'origen: «de *claver* (de llatí CLAVÁRIUS), 'dipositari de les claus d'una caixa, d'una casa, etc.'». Està documentat al voltant de l'inici de la dècada dels vint del s. XX.

«Clavé», Cens 1919; «Clavé», Reg. fiscal 1921.

Climent, ca

['ka kli'men]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Plàcid, provinent d'un prenom i documentat per Bultó (2007, p. 172): «ca Climent».

V. t. *Climent, la bòbila de*.

Climent, la bòbila de

[lə 'βɔβilə ðə kli'men]

Bòbila situada a la banda de ponent de la carretera de Vilallonga, dins de la partida de la Glòria. També es coneix popularment com a forn de Climent. Pren el nom del nom de casa del propietari: Climent Valldosera. Bultó (2007, p. 76) s'hi refereix: «cap als anys quaranta, el Morell tenia tres bòbiles: la de Josep Domingo, la de Josep Bové i la de Climent Valldosera».

V. t. *Climent, ca.*

Clotes, les

V. *Clots, los.*

Clots, los

[lus 'klòts]

Partida difícil de localitzar amb certesa, perquè, d'una banda, apareix en la documentació antiga (a partir del segle XVII) com a equivalent al *Forn Teuler*, als *Romanills* i al *Terme Vell*; i, d'altra banda, consta explícitament com a situada al terme dels Hospitals. Tots aquests noms, que es donen com a equivalents, es poden situar amb diferents graus de precisió i el que es constata és que eren en indrets diferents del terme, i relativament allunyats (molt, en el cas dels Hospitals). Això podria ser un indicador del fet que aquest topònim s'apliqués a més d'una partida o tros de terra, cosa que no seria gens estranya tenint en compte que és un nom que forma part de la llengua comuna i que el seu significat va lligat amb una determinada forma de la superfície de la terra. Concretament, el DCVB (s. v. *clot*) dona la definició de «lloc baix voltat d'elevacions», tot i que, sent tan pla el Morell, les elevacions segurament són relatives. L'OnCat (s. v. *Clota*) aporta informació sobre la forma femenina donant compte de diferents partides arreu del domini lingüístic amb aquest nom i també amb la forma en plural que es troba al Morell. Cap informant s'aventura a situar-la, per molt que és un nom que es reconeix.

«partida del Forn Teuler o dels Clots», Llibreta 2a 1/2 s. XVII; «partida dels Clots, terme dels Hospitals», Man. 26 1665-1668, p. 41; «a la part dita los Clots», Capb. Hospitals 1691, 40r; «te un tros de terra en la partida dels Clots», Cad. 1702-1808, 2r; «un jornal i mig de terra alsinar situada a la partida dels Clots», Man. 41 (1715-1722), p. 102; «y en la partida dita dels Clots ô Clotas», Capb. Morell 1775-1779, 99r; «y partida dels Romanils o dels Clots», Capb. Morell 1775-1779, 232v; «anomenada los Clots situada en lo expressat terme dels Hospitals», Capb. Hospitals 1783-1784, 517r; «una porción de terreno de la finca partida Clots o Terme Vell» (1917), Amill. 1871-1928.

Cocs

['koks]

Cognom viu al Morell, que, segons el DCVB (s. v. *Coc*), es troba a Anglès, Barcelona, Bràfim, Palma, la Pobla de Lillet, la Pobla de Montornès, Sa Pobla, el Vendrell, etc. Moll (1987, p. 251), que presenta també la forma *Coch*, a més de *Coc*, dona informació sobre el seu origen: «del substantiu *coc* (del llatí CŌQUUS) 'cuiner'». En aquest cas, documentat al s. XX en la seva forma de plural.

«Cochs», Reg. fiscal 1921; «Cochs», Cens 1934; «Cochos» [sic], Amill. 1945.

Codina [ku'dinə]

Cognom present al poble, que el DCVB (s. v. *Codina*) localitza a Agramunt, Alella, Aristot, Artès, Artesa, Badalona, Barcelona, Berga, Centelles, Maó, Manresa, Olost, Osor, Palma, Reus, València, Valls, etc. Moll (1987, p. 189) diu que ve «del substantiu *codina* (del llatí COTINA, ‘de pedra’)», que significa ‘capa de terra dura i compacta, difícil de treballar’. Només documentat al Morell l’any 1934, en un cens.

«Codina», Cens 1934.

Codony [ku'donj]

Antic *castrum* feudal que englobava els actuals termes de la Pobla de Mafumet, el Morell, Vilallonga, el Rourell, Perafort i els Pallaresos, així com parts dels actuals termes de Constantí, la Masó i Tarragona (Mir 2011, p. 34). El nom va quedar incorporat en una de les denominacions del topònim conegut més habitualment avui com *la Granja*, però que també s’ha anomenat d’altres maneres al llarg del temps: *Granja del Codony*, *Granja dels Frares*, *Granja dels Prats* i *Granja de Santes Creus*. I, de fet, encara és viu (tot i que fora del terme del Morell) en un punt de la carretera de Tarragona a Valls que s’anomena el *tomb del Codony*. El DCVB (s. v. *codony*) en dona l’etimologia, COTONEU, que té el mateix significat que el nom comú (la fruita del *codonyer*).

V. t. *Codony*, *lo molí del* i *Granja del Codony*, *la*.

Codony, lo molí del

Nom antic del molí de la Granja (*infra*) o molí de Santes Creus (*infra*), que, segons INVARQUIT, va ser el primer que es va utilitzar.

V. t. *Codony* i *Granja del Codony*, *la*.

«Martin Torrents labr. del Morell vendio a Pablo Prats molinero habte. en el molino de la Granja del Codony», Reg. hip. 1800, 309r.

Colet [ku'let]

Cognom viu al municipi, que el DCVB (s. v. *Colet*) localitza a l’Arboç, Artesa, Bonastre, Barcelona, Cabra, el Catllar, Font-rubí, Masllorenc, el Montmell, etc. Moll (1987, p. 232) apunta, quant a la seva etimologia: «probablement del llatí CAULETUM, ‘camp de cols’». Està documentat al Morell l’any 1945, en un amillament.

«Colet», Amill. 1945.

Coll [ˈkɔɫ]

Cognom present avui al poble. Moll (1987, p. 189) diu que ve «del substantiu *coll* (del llatí COLLIS), de significat topogràfic: ‘muntanyola’ o ‘pas entre muntanyes’». Es troba documentat al Morell als segles XVIII, XIX i XX.

«ab terras del Rnt. Joseph Coll», Capb. Morell 1775-1779, 211v; «com â hereu universal de Dn. Salvador Felix Baldrich, y Coll», Capb. Hospitals 1783-1784, 482v; «Francº de Asis Coll» (1871), Amill. 1871-1928; «Francº de Asis Coll» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Coll», Cens 1934; «Coll», Amill. 1945.

Coloma, ca la [ˈka lə kuˈlomə]

Nom de casa localitzat al carrer de les Creus, de Sant Rafael i de la Muralla, documentat per Bultó (2007, p. 154): «la Tecla de la Coloma». Moreu-Rey (1981, p. 142) inclou aquest renom a l'apartat dels que tenen el seu origen en un nom d'ofici i, concretament, en el nom d'un ofici que té a veure amb la cria o comercialització d'algun animal (en aquest cas, els coloms). També es podria relacionar amb algú que té l'afició de criar coloms i té un colomar, sense dedicar-s'hi professionalment o amb algú que té un tret físic que fa pensar en un colom. A part l'origen, en aquest cas, hi hauria una feminització, ja que el nom de l'espècie és en masculí, *colom*.

Colonques [kuˈlonkəs]

Cognom documentat tan sols per Bultó (2007, p. 199): «Conxita Colonques». No s'ha localitzat cap informació que doni llum sobre el seu origen.

Coma, la [lə ˈkomə]

Antiga partida de terra completament integrada actualment al nucli urbà, que ha donat nom també a un carrer i a una mina. Correspondria al que avui és la zona de la Rambla. Carreras i Candi (1913-1918, p. 337) l'esmenta en la seva llista de partides que formen el Morell: «Terme-Vell, Hospitals; Tomanil primer; Tomanil segon; Coma; Aymerichs y l'agregat de la Granja.» El DCVB (s. v. *coma*) informa que «en la majoria de regions és un simple fòssil toponímic, això sí, molt abundant». I assenyala que al Camp de Tarragona abunden els topònims amb *Coma*. Amigó (1999, p. 36-37) també indica que es tracta d'un nom de partida de terra habitual en molts termes. Al Morell és un topònim documentat a partir del darrer terç del s. XVIII i fins a l'actualitat.

V. t. *Coma, lo carrer de la* i *Coma, la mina de la*.

«situada en dit terme del Morell, y partida dita la Coma», Capb. Morell 1775-1779, 242r; «Posesión llamada Coma», Recana 1863, 11v; «Una pieza de tierra en la partida de la Coma», Amill. 1869, 14r; «Partida de la Coma», Apeo 1869, 1v; «una porción de tierra de la finca llamada “Coma”» (1908), Amill. 1871-1928; «Este solar situado en la finca de su propiedad denominada “Coma” de este término municipal» (7.2.1927), AM 1877-1930; «partida de la Coma», Doc. 1942.

Coma, lo carrer de la [lu kəˈre lə ˈkomə]

Carrer que pren el nom d'una antiga partida de terra, avui completament urbanitzada. Va de la Rambla al carrer del Camí Vell de l'Estació. És el primer carrer paral·lel a l'avinguda de Catalunya per la banda est.

V. t. *Coma, la* i *Coma, la mina de la*.

Coma, la mina de la

[lə 'minə ðə lə 'komə]

Josep Veciana i Aguadé dona informació d'aquesta mina a l'apartat d'informació toponímica de Cortiella (1986, p. 262): «Comença al Morell a la finca del Mas de Baldric (antigament del Pau de Mestre) i rega les terres de la Partida de la Coma de la Pobla. També es coneix per la Mina de Pau de Mestre.» Segons informació aportada per una font oral, la mina de Pau de Mestre (*infra*) és una altra de diferent, tot i que no sabia descriure'n el recorregut, més enllà que neix al camí Travesser (a la partió del terme del Morell i de la Selva) i baixa pel terme de Constantí. Un altre informant diu que passava pel costat de les Olles i tenia recs on avui hi ha el carrer de la Pareteta. Està documentada al s. XIX i Estivill (2003, p. 101) també en dona notícia.

V. t. *Coma, la* i *Coma, lo carrer de la*.

«la prolongación de la minas denominadas Guardias, Coma y del Marques de Tamarit» (16.8.1877), AM 1877-1930; «el terreno de la mina llamada la Coma» (23.1.1896), AM 1877-1930; «mina de la Coma» (16.8.1877), AM 1877-1930.

Comelles

[kume'ʎəs]

Cognom viu al municipi. Segons el DCVB (s. v. *Comella*), es tracta d'un llinatge present a Alguaire, Barcelona, Elx, Fórnols, Vic, etc. La variant *Comelles*, que és més abundant, es troba a Àger, Albesa, Artà, Avià, Barcelona, Calders, Ciutadella, Esparreguera, Manresa, Ponts, etc. Moll (1987, p. 190), que recull també les variants *Cumella* i *Cumellas*, diu que és un «derivat diminutiu de *coma*». S'ha documentat al Morell l'any 1919, en un cens.

«Comellas», Cens 1919.

Comerma

Cognom pretèrit. Segons el DCVB (s. v. *Comerma*) és un llinatge existent a Artés, Banyoles, Barcelona, Caldes de Montbui, Igualada, Vic, etc. Moll (1987, p. 190) en dona l'origen: «grafia aglutinada i contracta de *coma erma*, 'coma inculta', no cultivada». Tan sols documentat al Morell l'any 1919, en un cens.

«Comerma», Cens 1919.

Comes

Cognom del qual no es conserva el record actualment. Segons el DCVB (s. v. *Comes*), és un llinatge existent a Agramunt, Alacant, Alaior, Alaró, Alzira, Anglesola, Anserall, Artesa, Benicarló, Binissalem, Castelló de la Plana, Celrà, Esporles, Igualada, Lloseta, Llubí, Lluçena, Massanassa, Palma, Parcent, Pedreguer, Peratallada, Valls, Vinaròs, etc. També es troba escrita la forma *Comas*. Moll (1987, p. 189) dona informació sobre l'origen del cognom: «del substantiu *coma* (del gàl·lic *cumba*), 'depressió planera en terreny de muntanya', 'prat alterós i abundant de pastura'». En aquest cas, en la seva forma de plural. Està documentat al Morell als segles XVI i XVII i també el recull Iglésies en la seva edició del fogatge de 1553 (1981, p. 250): «Comes lo teixidor».

«Tecla Comas filla de Pere Comas» (11.12.1586), Parr. 1579-1640, p. 15; «Jaume Brunet q. te una tersiada q. hera de na Comes» (18.7.1660), Man. 25 1662-1668, *apud* Recasens (1985, p. 166); «na Comas», Focs Morell s. XVII; «fill lilegitim y natural de Fransesch Comas y de Susagna Comas de Valls abitants en la Granja» (11.11.1652), Parr. 1649-1679, p. 16.

Company i Companys [kum'paɲ] i [kum'paɲs]

Cognom viu i documentat tant en la forma *Company* com *Companys*. El DCVB (s. v. *Company*) localitza la forma en singular a Alacant, Alcoi, Altea, Argentona, Barcelona, Benidorm, Berga, Castelló de la Plana, Cocentaina, Cornellà, Dénia, Elx, Ibi, Mallorca, Pego, Penàguila, València, Valls, Xàtiva, etc. I la variant *Companys* a Barcelona i a la comarca de Lleida. Moll (1987, p. 263) informa sobre l'etimologia d'aquest cognom: «del substantiu *company* (llatí *COMPANIO), aplicat joiosament a un infant considerant-lo com a vingut per fer companyia als seus familiars». Està documentat al Morell des de finals del s. XVIII fins al s. XX.

«Company», Miqu. 1795*a* i Miqu. 1795*b*; «Compans Vda. de José», Amill. 1869, 1r; «Companys Fortuny Juan» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Companys», Cens 1919; «Companys», Reg. fiscal 1921; «Companys», Cens 1934.

Comte ['kɔmtə]

Cognom viu i documentat tan sols per Bultó (2007, p. 250): «Rafel Compte». El DCVB (s. v. *Comte*) dona també com a possible la forma *Compte* i diu que és un llinatge existent a Barcelona, Benicarló, Benissanet, Castelló de la Plana, Cornellà, Foixà, Olesa, Torreblanca, Xert, Eivissa, etc. I Moll (1987, p. 248) informa sobre la seva etimologia: «de *comte* (del llatí CŌMITE), títol de dignitat». També aclareix que les formes amb *p* (*Compte* i *Compta*) no són fidels a l'etimologia d'aquest cognom, ja que la incorporen per analogia amb *compte* (del llatí CŌMPUTUM).

Comú, l'abeurador del [l̥əβurə'ðo ðəl 'kumu]

Abeurador per a animals que es trobava a l'inici de l'actual avinguda de la Granja, on fa el tomb i la baixada (al lloc on avui hi ha un bloc de pisos entre els edificis de la Grava). S'aprofitava el rec que baixava de la mina Vella i també portava aigua al rentador del Comú des de les basses del Comú.

V. t. *Comú, les basses del* i *Comú, lo rentador del*.

«abeurador del Comú y Camí de Vilallonga», Capb. Morell 1775-1779, 239r.

Comú, les basses del [l̥əz 'βasəz ðəl 'kumu]

Topònim encara viu al Morell, que fa referència a les basses construïdes per a l'abastiment d'aigua. Recasens (1985, p. 103) ja documenta la construcció d'una bassa l'any 1660. És de suposar que, amb el pas temps, es devia construir una segona bassa, ja que tots els informants coincideixen que n'eren dues. Concretament, una que rebia aigua de la mina Vella i una altra que en rebia de la mina Nova. Aquestes basses servien per

regar les terres dels socis d'aquestes mines, i donaven aigua al rentador del Comú i a l'abeurador del Comú. També van donar nom a una partida de terra: les Basses del Comú, que es trobava dins de les Moreretes, concretament a l'extrem sud-oest d'aquesta partida. Està documentat als segles XVII i XVIII.

V. t. *Comú, l'abeurador del* i *Comú, lo rentador del*.

«sota la bassa del Comú», Plet 1686-1768; «la bassa eo rentador», Man. 39 1710-1718, p. 5.

Comú, lo rentador del [ʎu rəntə'ðo ðəʎ 'kumu]

Rentador públic que hi havia al lloc on després hi va haver la premsa per fer oli del Sindicat (davant de la bàscula), tocant a l'edifici de les Monges. L'aigua venia de les basses del Comú, que eren a les Moreretes. És un topònim documentat al s. XVIII.

V. t. *Comú, l'abeurador del* i *Comú, les basses del*.

«â ponent ab lo Rentador Comú», Capb. Morell 1775-1779, 248v.

Concòrdia, ca la ['ka lə kuŋ'kərðia]

Nom de casa que es troba al carrer de Sant Martí, documentat per Bultó (2007, p. 151): «ca la Concòrdia». Pot tenir l'origen en una característica de la família a qui s'aplicà inicialment o bé estar relacionat amb un concepte històric: les concòrdies (o unions) que es feien per lluitar contra els bandolers durant els segles XVI i XVII, o bé els acords que resolien disputes entre diferents poders a l'edat mitjana.

Conill, cal ['kaʎ ku'niʎ]

Nom de casa localitzat al carrer del Molí, al de Sant Josep i al de Sant Plàcid, documentat per Bultó (2007, p. 245): «la Carme del Conill». Moreu-Rey (1981, p. 90, 142 i 194) presenta diferents possibilitats per a l'origen d'aquest cognom: d'una banda, la possible semblança física amb aquest animal; de l'altra, la dedicació a la cria d'aquest animal (és a dir, l'ofici) i, finalment, la possible relació amb un fet de parla, arran d'algun fet anecdòtic.

V. t. *Conill, Martí del*.

Constitució, lo carrer de la

Conegut avui amb la denominació popular *lo Carrer-que-no-passa* (*supra*) i localitzat anteriorment (1863) amb el nom de *lo carrer de Ramon* (*infra*), està documentat al darrer terç del s. XIX i al s. XX.

V. t. *Constitució, la plaça de la*.

«Una casa calle de la Constitucion N. 14, Amill. 1869, 93v; «Constitución», Cens 1919; «Calle Constitución», Reg. fiscal 1921.

Constitució, la plaça de la [lə 'plase ðə lə kustitusi'o]

És el nom que va tenir durant un temps l'actual plaça de la Font (*infra*). A l'Ajuntament del Morell es conserva un plànol de l'any 1926, en què consta aquest nom aplicat a la plaça de la Font. També hi ha un carrer de la Constitució en la mateixa època, que no està localitzat. És un topònim urbà documentat al darrer terç del s. XIX i al s. XX.

V. t. *Constitució, lo carrer de la*.

«Una casa en la plaza de la Constitucion N. 18, Amill. 1869, 18v; «una casa horno plaza de la Constitucion nº 8 (1871), Amill. 1871-1928; «Constitución», Cens 1904; «Plaza Constitución», Reg. fiscal 1921.

Copons

És el tercer llinatge de senyors del Morell (del qual no hi ha record), el senyoriu del qual va durar tan sols 22 anys: entre l'any 1630 i el 1652. Recasens (1985, p. 51) recull aquest cognom quan, entre d'altres coses, dona notícia de la incorporació d'aquest llinatge al Morell: «als tres mesos exactes d'entrar en possessió del Morell, Joaquim de Terré fou desplaçat pels tutors i curadors que van revendre el Senyoriu a Jeroni de Copons». Segons el DCVB (s. v. *Copons*), es tracta d'un llinatge antic, procedent de la vila de Copons, que es troba a Barcelona, l'Espluga de Francolí, el Pont d'Armentera, Reus, etc. Està documentat al s. XVII i al s. XX.

«lo illustre Sor. don Fransisco de Copons Sr. de dit loch del Morell» (25.1.1631), Parr. 1579-1640, p. 99; «Copons», Reg. fiscal 1921; «Cupons», Amill. 1945.

Corral, lo

Topònim documentat per Riera (2015, p. 53), que situa aquesta finca a l'antic terme de la Granja, dins de la partida anomenada també *la Granja*: «una horta d'un jornal i mig declarada per Joan Vidal, el 1792, la seva muller Francesca Torrents i el seu fill Joan, que es trobava tocant al molí de la Granja».

Cortès [kur'tes]

Cognom viu al poble. El DCVB (s. v. *Cortès*) localitza aquest llinatge en un gran nombre de localitats de Catalunya, les Illes i València (Agramunt, Alacant, Alaró, Albaida, Alcoi, Alcora, Alcúdia, Almassora, Altea, Alzira, Anya, Artesa, Benidorm, Benifallim, Benilloba, Benimantell, Benissa, Biar, Callosa, Castalla, Castellfort, Castelló de la Plana, Ciutadella, Cocentaina, Crevillent, Dénia, Elda, Elx, Felanitx, Igualada, Inca, Lluçena, Monòver, Novelda, Onil, Palma, Penàguila, Petrer, Pinós, Portell, Relleu, Sella, Tibi, Torreblanca, Vic, etc.), però l'única que es troba al Camp de Tarragona és Valls. Moll (1987, p. 281) informa sobre l'etimologia del cognom: «de l'adjectiu *cortès*, 'que té cortesia, que obra amb cortesia'». Es troba documentat al Morell al darrer terç del s. XIX i al s. XX.

«Palau y Cortes Pablo», Amill. 1869, 3v; «Palau Cortés Pablo» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Cortés», Cens 1904; «Cortés», Cens 1919; «Cortés», Reg. fiscal 1921; «Cortés», Cens 1934; «Cortes», Amill. 1945.

Cortó, lo

Topònim que, segons informació de Riera (2015, p. 50), és una finca petita plantada d'olivers (tenia mig quartó), que ha pogut documentar a la partida dels Olivars, dins l'antic terme de la Granja, l'any 1578 i el 1638. Quant al seu origen, el DCVB (s. v. *quartó*), diu que és una mesura agrària de valor variable segons les comarques i que es troba la forma *cortó* en alguns dialectes, com seria el cas. I, sobre el seu significat, està relacionat amb la quarta part d'alguna unitat de mesura, que varia segons els llocs. Pot ser que faci referència al mateix lloc que *lo Cortonet dels Olivars*. S'ha documentat al s. XVII.

«una pesa de terra dita lo Cortó», Man. 23 1644-1656, p. 292.

Cortonet dels Olivars, lo

Topònim que pot referir-se al mateix tros de terra que el *Cortó*, perquè la referència històrica és de la mateixa època (s. XVII) i perquè, en aquest cas, hi ha un sintagma que especifica que es tracta del cortonet *dels Olivars* i, en la descripció del *Cortó*, s'ubica aquest topònim a la partida dels Olivars.

«lo cortonet dels Olivars que es un tros de terra de mig jornal vora el Francolí», Man. 24 1655-1661, p. 100.

Corts

Cognom pretèrit. El DCVB (s. v. *Cort*) localitza aquest llinatge a Albuixec, Alcoi, Barcelona, Cardona, Reus, València, Vilanova i la Geltrú, etc. Informa que hi ha la variant *Corts* (en plural) i que es troba a Albalat de Xúquer, Barcelona, Cambrils, Prats de Lluçanès, etc. Moll (1987, p. 213) diu que ve «del substantiu *cort*, 'corral' (del llatí tardà COHORTE, 'pati')». Es troba documentat al Morell a finals del s. XVIII, al s. XIX i al s. XX.

«Corts», Miqu. 1795a i Miqu. 1795b; «Agustin Corts y Antonia Marti con. del Morell», Reg. hip. 1848, 138r; «Figueras Corts José» (1928), Amill. 1871-1928; «Corts», Cens 1919; «Corts», Reg. fiscal 1921; «Corts», Cens 1934.

Cosconar, lo

Topònim pretèrit, sense cap referència que pugui orientar sobre la seva ubicació. El DCVB (s. v. *coscó*) sí que dona informació sobre el seu possible origen: *coscó* és el mateix que *coscoll*, que és una alzina nana. *Cosconar* podria derivar de *coscó* amb el sufix *-ar*, molt productiu a l'hora de crear noms col·lectius d'espècies vegetals, especialment amb el sentit de llocs on abunda o hi ha plantat determinat tipus d'arbre o planta, com seria el cas. Recasens (1985, p. 89) fa referència al fet que hi havia grans clapes de bosc d'alzines entre els conreus de cereals, vinya i olivera propis del Senyoriu del Morell, «que començaren a reduir-se a la segona meitat del s. XVIII». Tenint en compte que aquest topònim està documentat al Morell entre els segles XVI i XVIII, és difícil aventurar cap hipòtesi sobre la seva localització, ja que hi devia haver *coscó* per tot arreu.

«una vinya en la part anomenada lo Cosconar», Man. Bell. 1531-1535, p. 20; «un troç de terra vulgo dicto lo Cosconar», Man. Ard. 1557-1565, p. 43; «partida del Cosconar», Llibreta 2a 1/2 s. XVII; «situada en lo terme de dit lloch i partida del Cosconar», Capb. Morell 1775-1779, 166v.

Cosidor, cal [ˈkaɫ kuziˈðo]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Martí. Moreu-Rey (1981, p. 126) recull *cosidora*, en femení (l'origen seria un ofici, doncs). Per tant, es tractaria de la masculinització d'aquest renom. És un dels poquíssims renoms que apareix en documentació antiga.

«Juan (a) Cusidó», Apeo 1869, 9v.

Cosiner [kuziˈne]

Cognom encara viu al poble. El DCVB (s. v. *Cosiner*) localitza aquest llinatge a Barcelona, Castellví de la Marca, Olèrdola, Palau d'Anglesola, Albiol, Montblanc, Montbrió, Reus, etc. Indica que es troba sovint escrit amb altres formes: *Cosiné* i *Cusiné*. Quant a l'etimologia, diu que és la forma arcaica de *cuiner*. S'ha documentat al Morell al s. XVIII i l'any 1945, en un amillament.

«foren padrins Joseph Cosine [...] y Jaronima Torrens» (1.4.1705), Parr. 1680-1721, p. 137; «foren padrins Joan Mateu [...] y Maria Cosinera» (1.4.1705), Parr. 1680-1721, p. 137-138; «Josep Cosine te un pati de casa en lo loch del Morell», Cad. 1702-1808, 30r; «Cusine», Amill. 1945.

Costa, lo carrer de la

V. *Avall, lo carrer d'*.

Cot

Cognom pretèrit. El DCVB (s. v. *Cot*) el localitza a Girona, Barcelona, Arenys de Mar, Argentona, Mataró, el Masroig, Miravet, Móra d'Ebre, la Pobla de Massaluca, Vinaròs, Sant Mateu i Vilafamés. També informa que hi ha la variant plural *Cots*, existent a Celrà, Barcelona, Caldes de Montbui, Manresa, Olost, Agramunt, Anglesola, Arbeca, Àreu, Alfara, Benifallet, Bot, l'Espluga de Francolí, Falset, Gandia, Oliva, Pego, Agres, Alcoi, Alacant, etc. Moll indica que ve «del substantiu *cot*, 'pedra'» (1987, p. 191), i també indica l'origen llatí d'aquesta paraula: «COTE, 'pedra'» (1987, p. 137). Es troba documentat al Morell al segles XVII, XIX i XX.

«Marina Tecla Catarina, filla de Nofre Cot pages» (15.3.1628), Parr. 1579-1640, p. 93; «Cots Agustin», Amill. 1869, 4r; «Figueras Cots José» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Cots», Cens 1904; «Cots», Cens 1934.

Creus, lo carrer de les [ɫu kə're ðə ləs ˈkrɛws]

Carrer que va del carrer del Molí fins al carrer del Camí Vell de l'Estació, travessant la rambla de Joan Maragall. Aquest carrer (el tram entre el carrer de Sant Martí i el del

Molí) es va obrir en el marc de l'expansió urbana del s. XVIII, quan també es van construir els carrers del Molí (tram inicial), el Nou, el de Sant Martí i el de Sant Rafael, tal com indica Recasens (1985, p. 153). Està documentat al Morell a partir del darrer terç del s. XIX i Bultó (2007, p. 221) també el documenta: «el carrer del Molí i el carrer de les Creus parteixen del mateix punt».

«Otra calle de las Cruces», Amill. 1869, 15v; «calle de las Cruces numero 7 (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Cruces», Cens 1919; «Calle Cruces», Reg. fiscal 1921.

Curt, cal

[ˈkaɫ ˈkur]

Nom de casa que s'ha localitzat al carrer Major, al de Mossèn Manyer i a l'avinguda de Tarragona, documentat per Bultó (2007, p. 216): «cal Curt». Moreu-Rey (1981, p. 66 i 76) troba l'origen d'aquest renom en l'aspecte físic i l'atribueix tant a l'estatura reduïda com a la mida de les cames. En aquest cas, però, segons un informant, tindria més a veure amb certa limitació intel·lectual.

Curull

Cognom pretèrit. El DCVB (s. v. *Curull*) localitza aquest llinatge a Barcelona, Calafell, Constantí, Torredembarra, Valls, Creixell, Reus, Tarragona, Pujalt, la Sénia, etc. Des del punt de vista de l'etimologia, «segons Meyer-Lübke REW 2243, del llatí *CORŌLLA, 'coroneta', amb el sentit de 'ple a vessar'». Només està documentat al Morell al s. XX.

«Curull», Reg. fiscal 1921; «Curull», Cens 1934.

Cutxí

Cognom del qual no es conserva record actualment. El DCVB (s. v. *Cuchí*) diu que és un llinatge existent a Barcelona, Vilafranca del Penedès, Tarragona, Reus, etc. S'ha documentat al Morell l'any 1945, en un amillament.

«Cuchi», Amill. 1945.

Dalmau

[dəɫˈmaw]

Cognom present encara avui al poble. El DCVB (s. v. *Dalmau*) localitza aquest llinatge en moltes poblacions del domini lingüístic, però no al Morell (encara que sí que es troba en força municipis del Camp de Tarragona): Begur, la Bisbal, Campllong, Casavelles, Flaçà, Fonteta, Mont-ràs, Palamós, Palau-sator, Pals, Pardines, Rupjà, Ullà, Vall-llobrega, Vilademuls, Vila-sacra, Alpens, Berga, Arenys de Mar, Terrassa, Barcelona, Orpí, Sitges, Aiguamúrcia, Alcover, Alió, Altafulla, les Borges del Camp, Bràfim, Cambrils, la Canonja, el Catllar, Cornudella, l'Espluga de Francolí, Falset, Montblanc, Montbrí, Mont-roig, Perafort, el Pla de Santa Maria, Poboleda, Puigpelat, Tarragona, Valls, la Sénia, Cinctorres, Portell, Albal, Alberic, Alginet, Dénia, Pedreguer, Teulada, Artà, Capdepera, Felanitx, etc. Quant a l'etimologia, ve del llatí DALMATIUS, nom propi.

I Moll (1987, p. 82) hi afegeix que *Dalmatius* és el nom de diversos sants dels segles III-V. Està documentat al Morell al s. XVIII i al s. XX.

«foren padrins Rafel Dalmau de la Nou pages y la Sra. Francisca Macip viuda» (16.10.1704), Parr. 1680-1721, p. 134; «Reverté Dalmau Isidro y esposa» (1928), Amill. 1871-1928; «Dalmau», Cens 1904; «Dalmau», Cens 1919; «Dalmau», Reg. fiscal 1921; «Dalmau», Cens 1934; «Dalmau», Amill. 1945.

Dalt, lo carrer de

V. *Amunt, carrer d'*.

«carrer dit de Dalt y ans de Capdepuig», Capb. Morell 1775-1779, 63r; «carrer dit de Dalt y antigament del Cap Puig», Capb. Morell 1775-1779, 82v; «en lo carrer de Dalt ô del Cappuitg», Capb. Morell 1775-1779, 198r.

Damunt

Cognom del qual no es conserva cap record al Morell i del qual tampoc no s'ha pogut localitzar informació.

«Damunt», Amill. 1945.

Damunt els Horts

A l'antic terme de la Granja, dins de la partida dels Olivars, «donava nom a un tros de terra que tenia un jornal i mig [...] i limitava per ponent amb la Sèquia del Molí» (Riera 2015, p. 50).

Damunt la Síquia

A la partida dels Olivars, dins de l'antic terme de la Granja, «zona situada a la part oest de l'actual partida dels Olivars. En totes les confessions del capbreu on apareix, les finques tenen com a llevant la Sèquia del Molí i, algunes, a l'oest el terme del Rourell» (Riera 2015, p. 50).

Damunt lo Morell

[də'mun lu mu'reʎ]

Topònim del qual no es coneix la ubicació exacta: un informant creu que es pot referir a Mas Calvó, o a prop d'aquesta partida. Un altre creu que seria al mas de Pixaenaues. La coincidència entre el dos informants és que es trobaria a la banda de ponent. Però és que, de fet, els límits de les partides són força flexibles i en realitat es podria considerar que el mas de Pixaenaues és dins del Mas Calvó. Està documentat al Morell als segles XIX i XX.

«Posesión Damun lo Morell», Recana 1863, 4r; «finca rustica sita en la partida “Damunt lo Morell”» (1908), Amill. 1871-1928; «partida Damunt del Morell», Doc. 1942.

Dari, cal

[ˈkaɫ ˈdari]

Nom de casa localitzat a la plaça de la Font i al carrer de Sant Plàcid, provinent d'un nom de fonts masculí, segons el DCVB (s. v. *Dari*): del llatí DARIUS, nom propi, d'origen persa. Està documentat per Bultó (2007, p. 166): «cal Dari».

Daroca

Cognom pretèrit. El DCVB (s. v. *Daroca*) només recull *Daroca* com a topònim d'Aragó. I, com a llinatge existent a València, Paterna, Catarroja, etc., recull Daroquí (s. v. *Daroquí*), que és el gentilici de *Daroca*. No sembla agosarat apuntar la hipòtesi que es fes servir el topònim com a antropònim, en el cas d'una família que provingués d'aquesta localitat. S'ha documentat al Morell al s. XVI.

«Visens Pere Derocha fill de Jua. Derocha y de na Tecla Derocha» (24.1.1589), Parr. 1579-1640, p.17.

Davall la Síquia

Situat a la partida dels Olivars, dins de l'antic terme de la Granja, «terreny que es trobava entre el camí de la Granja a Valls o del Rourell, que tenia a l'est, i la Sèquia del Molí a l'oest» (Riera 2015, p. 50).

Dellà lo Torrent

V. *Camí de Puigdelfí*.

«Partida del Camí de Puigdelfí, ô de Dellà lo Torrent», Capb. Morell 1775-1779, 120v.

Dent, lo tomb de la

[ɫu ˈtom də ɫə ˈðen]

Tomb que hi ha a la carretera de Reus, sortint del Morell, al punt on conflueix amb el camí de la Selva. L'única referència documental d'aquest nom de què disposem és la que facilita Josep Veciana i Agudé a l'apartat d'informació toponímica de Cortiella (1986, p. 251): «El Tomb de la Dent: a la Carretera del Morell a Reus. Al mateix tomb comença el Camí de la Selva.»

Desprats

És el primer llinatge de senyors del Morell, que va començar l'any 1173 i va durar fins al 1497. La primera referència d'aquest nom es troba en el document de «donació que fa Alfons I i la seva muller Sança d'un tros de terra del Codony, a favor de Berenguer dez Prats i la seva muller Dolça», datat al febrer de 1173 (Recasens 1985, p. 159), que marca l'inici del Senyoriu del Morell. Posteriorment, apareix en una sèrie de documents conservats tots a l'arxiu de la Comuna del Camp (v. extractes documentals). La notícia de la donació és reproduïda per Blanch (1951, vol. 1, p. 110): «donà també aquest archebisbe als 21 de juliol de 1173 a Berenguer Dezprats y a sa muller Dolça [...] una gran partida de terra del terme del Codony». El mateix autor esmenta un altre membre de

la saga en el relat de dos episodis històrics molt posteriors: «Eymeric Dezprats, senyor del Morell». El primer, de l'any 1333 concretament (Blanch 1951, vol. 2, p. 31); i el segon, de l'any 1357 (Blanch 1951, vol. 2, p. 46). Morera (1981 [1897], p. 482) reproduïx el mateix episodi, citant Blanch (1951). Carreras i Candi (1913-1918, vol. 3, p. 338) recull, una vegada més, la notícia de la donació i també els episodis de 1333 i 1357, prenent la informació de Morera (1981). El cognom també és recollit en altres obres de valor històric, com ara les cartes de població editades per Font Rius (1969, p. 204), en què es torna a recollir la notícia de la donació de 1173; o el fogatjament de 1358 (Pons i Gurí 1989, p. 397); o el fogatge de Pere el Cerimoniós de 1360, editat per Bofarull (1856, vol. 12, p. 38). El llibre de CLAVARIA (p. 15) esmenta una germana del senyor del Morell: «sor Clara des Prats, germana de Berenguer, senyor del Morell». Aquest cognom apareix amb diverses formes: *de Pratis*, *de Prato*, *dez Prats*, *Desprats*, etc. Fins al s. XVI amb la preposició separada del substantiu, i després unida. I, a partir d'un moment, amb l'aparició del que sembla que ha de ser l'article contracte salat en plural unit al cognom *Prats*, sobretot tenint en compte que *Desprats* no es troba al DCVB ni a Moll (1987). En canvi, *Prats* sí que és recollit per Moll (1987, p. 196): «del nom comú *prat* (del llatí PRATUM). Aquest nom es va donar a un carrer del poble.

V. t. *Desprats*, *lo carrer de*.

«ego Ildefonsus Dei gracia [...] dono tibi Berengario de Pratis et coniuge tue Dulcie» (febrer 1173), Arxiu Montoliu del Morell, *apud* Recasens (1985, p. 159); «confitemur et recognoscimus vobis Eymerico de Prato, presenti, quod solvistis nobis bene et plenarie ad voluntatem nostram illos sexcentos solidos bone monete Barchinone perpetue de terno», Àpoca 1291; «Ego Eymerichus dez Prats, miles, ex certa sciencia, per me et omnes meos successores, dono et stabilio vobis Petro Ripol de Silva et vestris in perpetuum», Donació 1294; «ego Phelipa, vidua relicta uxorque magnifici Bernardi Sancti Climent, quondam, domicelli civitatis Ilerde, filiaque magnifici Aymerici Desprats, quondam, domicelli civitatis Tarracone», Venda 1510; «filla del magch. Aymerich Desprats qº donzell de la ciutat de Tarragona», Llibre verd XIV-XIX, p. 133.

Desprats, lo carrer de

[ˈlu kə're ðəs'prats]

Carrer del Morell que va de l'avinguda de Catalunya a la paret de l'estació. És el primer paral·lel a la rambla de Joan Maragall per la banda sud. Bultó (2007, p. 195) el recull: «carrer de Desprats».

V. t. *Desprats*.

Déugràcies, ca

['ka 'ðew'ɣrasias]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Rafael. L'origen d'aquest nom es trobaria en l'expressió *Deo gratias* del llenguatge litúrgic.

Deutú

Cognom documentat tan sols per Bultó (2007, p. 183): «Magdalena Deutú». No és un llinatge recollit al DCVB ni a Moll (1987), però apareix en altres fonts relacionades

amb l'onomàstica, com ara l'estudi onomàstic del Vilosell: «Pau Deutú», en un llibre d'òbits, concretament en un registre de 1839 (Pere 2006, p. 131); i al de Vilaverd: «Antoni Deutú» (Grau i Selfa 2015, p. 318). També es localitza aquest cognom en altres estudis de caràcter històric, com ara el que tracta la immigració francesa a Figuerola del Camp entre 1566 i 1640: «Bernat Deutú àlies Truc», registrat en un obituari l'any 1647, de qui es diu que era occità (Teixidó 1998, p. 151). En tots els casos es localitza en municipis al voltant de la zona en què es troben les comarques de l'Alt Camp, la Conca de Barberà i les Garrigues. No és gaire lluny del Morell i és versemblant que algun habitant d'aquella zona s'hi desplaçés per anar-hi a viure.

Dolç [ˈdɔɫs]

Cognom present al poble. Segons el DCVB (s. v. *Dolç*), es tracta d'un llinatge existent a les comarques de Tarragona, Castelló, Alacant i Mallorca, que també es presenta amb la forma *Dols*. Quant al seu origen, Moll (1987, p. 282), que també hi afegeix la forma *Dolz*, diu que ve «de l'adjectiu *dolç* (llatí *DULCE*)». Està documentat al Morell l'any 1945, en un amillament.

«Dols» i «Dolz», Amill. 1945.

Dolores de la Vinya Llarga, la [la duˈloɾəz ðə lə ˈviɲə ˈɫarɣə]

Renom que es troba al carrer del Molí i a la Rambla, format pel nom de la persona a qui s'aplica el renom (un nom castellà, però molt habitual amb l'adaptació fonètica corresponent) i un topònim. Moreu-Rey (1981, p. 179) fa notar que alguns noms de lloc relacionats amb l'agricultura, com és el cas, complementen noms de persones i es converteixen així en els seus renoms.

Domènek [duˈmɛnək]

Cognom present al municipi. El DCVB (s. v. *Domènek*) informa que es tracta d'un llinatge existent a totes les regions catalanes i que és un nom propi d'home llatí: *DOMINICUS*. Moll (1987, p. 82), que hi afegeix les formes *Domènech* i *Domenach*, dona informació sobre el significat de *Dominicus*, 'del Senyor', i la primera vegada que apareix documentat: *Ellemar Dominico*, l'any 1040. S'ha localitzat al Morell al darrer terç del s. XIX i al s. XX.

«Gaspá y Domenech Rafel», Amill. 1869, 2r; «Rafael Gaspár y Domenech», Apeo 1869, 16v; «Domenech», Cens 1904; «Doménech», Cens 1919.

Domingo [duˈmiŋgu]

És un dels cognoms més habituals avui dia al Morell. En textos antics es troba documentada la forma feminitzada, *Dominga*. El DCVB (s. v. *Domingo*) diu que és un llinatge existent a Catalunya, València i les Balears, i que ve del nom d'home castellà *Domingo*. Moll (1987, p. 82) explica amb detall no només l'origen del cognom, sinó el motiu pel qual es va incorporar amb aquesta forma a la llengua catalana: «del nom de

Sant Domingo de Guzman, castellà, del segle XII-XIII, introductor de la devoció del rosari. *Domingo* ve del llatí DOMINICUS, i és, per tant, la forma castellana paral·lela de la catalana *Domènec* o *Domenge*. Per ser castellà el sant que portava aquest nom, la forma castellana *Domingo* va ser adoptada a terres catalanes ja des d'un principi, i el mateix Ramon Llull, en el segle XIII, usa normalment la forma *Domingo* en referir-se al sant fundador dels frares dominicans». Es troba documentat àmpliament des del s. XVII amb presència constant fins a l'actualitat. A més d'aparèixer en la documentació històrica, està recollit a l'ACE (1936-1937, p. 4540 i p. 4541): «Agustín Domingo», sota l'epígraf «Alfarerías» i «Tejas y ladrillos (Hornos de)»; «Luis Domingo», a «Comestibles» i a «Ultramarios», entre d'altres.

«padrina Maria Dominga donzella fill de Joan Domingo» (3.4.1626), Parr. 1579-1640, p. 90; «Salvador Joseph Joan fill de Jaume Domingo y de Tecla muller sua» (5.4.1676), Parr. 1649-1679, p. 102; «Franches Domingo», Consell 1685-1739, p. 31r; «Jaume Domingo pages del lloch del Morell», Capb. Hospitals 1691, 27v; «foren padrins Francesch Domingo pages del Morell y Josepha Mathes viuda filla del Morell» (29.8.1720), Parr. 1680-1721, p. 251; «Jaume Domingo pages del lloch del Morell», Capb. Hospitals 1691, 27v; «en 1742 o posseeix Joseph Domingo», Cad. 1702-1808, 7r; «Franch. Domingo», Cad. Aparici 1714; «linda de un lado con casas de Antonio Domingo», Reg. hip. 1774, 3v; «ab casa de Franco. Domingo», Capb. Morell 1775-1779, 61r; «y part ab las de Joseph Domingo del Morell», Capb. Hospitals 1783-1784, 452r; «Anton Domingo», Comú 1783-1844, p. 8; «Domingo», Miqu. 1795a i Miqu. 1795b; «Pasqual Domingo labr. del Morell vendio y absolvio a Isidro Oliver labr. de Constanti», Reg. hip. 1800, 69r; «Badia y Domingo Estevan», Amill. 1869, 1r; «Franc^o Montserrat y Domingo», Apeo 1869, 4v; «Jose Domingo y Ramon» (1871), Amill. 1871-1928; «Domingo», Cens 1904; «Domingo», Cens 1919; «Domingo», Reg. fiscal 1921; «Domingo», Cens 1934; «Domingo», Amill. 1945.

Dosaigües

[doz'ajywəs]

Cognom viu al poble. Segons el DCVB (s. v. *Dosaigües*), és un llinatge existent a Margalef, la Morera de Montsant, etc. I Moll (1987, p. 181) informa que es tracta de la «grafia aglutinada de *dues aigües*, 'dos rius o dos torrents'». Està documentat al Morell en un cens de l'any 1934.

«Dosaiguas», Cens 1934.

Dos Sorts, les

Topònim pretèrit sobre el qual no hi ha cap informació relacionada amb la localització. Se'l pot relacionar amb altres topònims que inclouen la mateixa denominació, com ara *la Sort*. Aquest ús del numeral masculí aplicat a un nom femení és tradicional al Camp de Tarragona, tot i que no va ser admès per la normativa fins al 1995, amb la publicació de la primera edició del *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans. Es troba documentat tan sols una vegada, al s. XVIII.

V. t. *Sorts, lo camí de les* i *Sorts Grans, les*.

«y per só ne diuhen las dos Sorts», Capb. Hospitals 1783-1784, 518r.

Dragamilles [ˈdrayə'miɫəs]

Renom que es troba al carrer de Sant Plàcid. Podria tenir l'origen en el costum o afició a caminar de la persona a qui s'aplicava.

Dragaquilòmetres [ˈdrayəki'ɫəmətɾus]

V. *Dragamilles*.

Dragó, cal ['kaɫ drə'ɣo]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Isidre, documentat per Bultó (2007, p. 172): «cal Martí del Dragó». Moreu-Rey (1981, p. 150) recull aquest renom d'un noi que es divertia caçant dragons.

Duc ['duk]

Cognom present al Morell. Moll (1987, p. 248), que també recull la forma *Duch*, informa sobre l'origen d'aquest llinatge: «de *duc*, títol d'alta dignitat feudal». Està documentat des del s. XVII fins al s. XX.

«foren padrins Jacinto Duch fadri habitant en lo Morell» (3.4.1626), Parr. 1579-1640, p. 90; «Obit Juan Duch fadri fill de Juan Duch paiges del Morell als 2 y enterrat als tres de juliol 1651 (3.7.1651), Parr. 1649-1717, p. 12; «Maria Duch i Nogues viuda habitant en lo lloch del Morell», Capb. Morell 1775-1779, 125r; «Duch Vda. de Miquel», Amill. 1869, 1v; «la casa de V^a de Miquel Duch» (1876-1877), Amill. 1871-1928; «Duch», Amill. 1945.

Eixerés

Cognom documentat al Morell en un cens de l'any 1934, que no està recollit en la bibliografia de referència. De fet, segons dades de l'IDESCAT, és un cognom poc freqüent avui a Catalunya (20 casos en total).

«Eixerés», Cens 1934.

Elegant, l' [ɫəɫə'ɣan]

Renom que es troba al carrer de Sant Antoni, que sembla que ha de fer referència a l'aspecte físic (en relació amb la indumentària) i, alhora, a un tret del caràcter (per l'actitud).

Elies

Cognom documentat al Morell, amb variació en la grafia inicial (*a/e*): *Alias/Elies*. El DCVB (s. v. *Elies*), que també dona *Elias* com a variant ortogràfica, localitza aquest llinatge a Campdevàrol, Anglesola, Arbeca, Aranyó, Aramunt, el Bruc, Caldes de Montbui, Barcelona, Freginals, Alcoi, etc. Quant al seu origen, «del nom propi bíblic

Helias, nom d'un famós profeta de la llei antiga». S'ha localitzat en documentació dels segles XVII i XIX.

«fonch padrina Hieronima Alies» (6.3.1608), Parr. 1579-1640, p. 35; «Salvador Elias fadri pages de las casas de Sansayas», Cap. matrim. 1681; «carta de gracia per la S^a Elizabet Joana Vidal y Elias», Capb. Hospitals 1691, 36v; «Elias y Carbonell Vda. de Joaquin», Amill. 1869, 4r.

Elisa, ca l' [ˈka ləˈlisə]

Nom de casa que es troba al carrer de Sant Martí, documentat per Bultó (2007, p. 142): «Josep M. de l'Elisa». Segons Albaigès (1990, p. 152), prové del nom bíblic *Elyasa*, que significa 'Déu ha ajudat'.

Emblanquinador, ca l' [ˈka ləmbləŋkinəˈðo]

Nom de casa localitzat al carrer Nou, que prové de l'activitat d'emblanquinar parets amb calç o amb guix de la persona a qui s'aplicava, de la qual hi ha record encara avui.

Emília del Colom, l' [ləˈmilɪə ðəl kuˈlom]

Renom que es troba al carrer de Sant Isidre, format pel nom de la persona a qui s'aplica el renom i el nom d'un animal (que també pot ser un cognom, tot i que al Morell no es documenta). Està documentat per Bultó (2007, p. 170): «l'Emília del Colom». Moreu-Rey (1981, p. 23, 88 i 171) inclou aquest renom a l'apartat dels que tenen l'origen en alguna característica física que es relaciona amb l'animal en qüestió, i també contempla la possibilitat que vingui d'un cognom.

V. t. *Pep del Colom*.

Emílio de Sandonga, l' [ləˈmilɪw ðə sənˈdɔŋgə]

Renom localitzat al carrer de Sant Plàcid i a la Rambla, format per dos elements, el nom (castellà) de la persona a qui s'aplica el renom i un segon element sobre el qual no s'ha trobat informació.

V. t. *Basílio de Sandonga*.

Engràcia, ca l' [ˈka ləŋˈgrasiə]

Nom de casa que es troba al carrer de Sant Rafael, provinent d'un nom de fonts i documentat per Bultó (2007, p. 234): «ca l'Engràcia».

V. t. *Maria Teresa de l'Engràcia, la*.

Enveja, lo mas de n'

Nom que rebia lo mas de Girona (*infra*) a principis del segle XVII i que anteriorment (s. XV) s'havia conegut com a *mas d'en Lluc (infra)*, segons Riera (2015, p. 56). En tots tres casos el topònim s'ha format en base a un antropònim.

Era, l'

Topònim del qual no hi ha record avui i que, depenent de les fonts històriques (són del s. XVIII), es coneix també com a *tros de l'Era (infra)* o *Camí del Mas de Torrents (supra)*. És una partida que Recasens (1985, p. 153) localitza a la zona on es va obrir el carrer Nou, a partir de l'estudi històric de l'expansió urbana del Morell al s. XVIII. No sembla, doncs, que tingui relació amb les eres que hi va haver al poble posteriorment (la del Castell, la de les Olles, la de ca Carles i la de la Sínia) perquè estaven ubicades en altres indrets, tot i que la del Castell sí que s'anomenava habitualment *l'Era*, per antonomàsia, abans de construir-hi una plaça.

V. t. *Era del Castell, la plaça de l'* i *Era Vella, l'*.

«un pati a efecte de fer casa a la partida de l'Era», Man. 5601 1765-1766, p. 228; «sito en el termino del lugar del Morell, y partida de la Hera», Reg. hip. 1774, p. 13r; «sito en el termino del Morell y partida del tros de la Hera», Reg. hip. 1774, p. 15r; «en dit lloch del Morell â la part dita lo tros de la Hera ô camí del Mas de Torrents», Capb. Morell 1775-1779, 173v.

Era, lo tros de l'

Conegut també com a *Camí del Mas de Torrents (supra)*, en base a les dades aportades per l'estudi històric de l'expansió urbana del Morell al s. XVIII (Recasens 1985, p. 153). És un topònim documentat al s. XVIII a la zona on es va obrir el carrer Nou.

V. t. *Era, l'*.

«Patis y porcions de una pessa de terra dita lo Tros de la Hera», Capb. Morell 1775-1779, 105r; «a la partida del Tros de la Hera», Capb. Morell 1775-1779, 140v; «en dit lloch del Morell â la part dita lo Tros de la Hera ô Camí del Mas de Torrents», Capb. Morell 1775-1779, 173v.

Era del Castell, la plaça de l' [l̩ə 'pl̩asə ðə 'l̩erə ðəl kəs'tel̩]

Plaça que hi ha actualment davant del Castell i que havia estat l'era pròpia del Castell. Arriba fins baix a la Rambla: inclou la baixada del davant del Castell, doncs.

V. t. *Castell, lo; Castell, l'era del; Era, l'*, i *Era Vella, l'*.

Era Vella, l'

Topònim localitzat a la partida de la Mallola i els Hospitals, al terme de la Granja, que denomina un tros de terra. Riera (2015, p. 58) informa que està «situat a tocar del camí del Mas d'en Plana, que ara es coneix com camí de la Granja. El nom suggereix que hi havia una antiga era».

V. t. *Era del Castell, la plaça de l' i Era, l'.*

Erill

Cognom pretèrit, que, segons el DCVB (s. v. *Erill*), és un «llinatge noble català, que donà nom al comtat d'Erill, situat en la vall de Boí (Alt Pallars)». Es troba documentat al Morell al darrer quart del s. XVIII.

«Pere Miquel de Montoliu y Eril», Capb. Morell 1775-1779, 60r.

Escardó

Cognom pretèrit, que, segons el DCVB (s. v. *Escardó*), és un llinatge existent a Barcelona, Bellvei, Calafell, Reus, Vinaròs, etc., i és una «variant de *cardó*, amb el prefix *es-*». Moll (1987, p. 230) informa que ve del «nom de la planta punxosa del gènere *Dipsacus*». Està documentat al Morell al darrer terç del s. XIX i al primer del s. XX.

«Perello y Escardo Martin», Amill. 1869, 3r; «Perelló Escardó Martin» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Perelló Escardó Martin» (1928), Amill. 1871-1928.

Esclasans

Cognom pretèrit, que, segons el DCVB (s. v. *Esclasans*), és un llinatge existent a Barcelona, Martorell, el Vendrell, Vilafranca del Penedès, etc. Moll (1987, p. 103) apunta la possibilitat que vingui de *Gislaramnus*, nom personal germànic. S'ha documentat al Morell a mitjan s. XVII.

«Obit Magdalena Esclasans muller de Domingo Esclasans Esclasans de Constanti habitant en lo Morell» (16.11.1649), Parr. 1649-1717, p. 6.

Escoda

[əs'kɔðə]

Cognom documentat tan sols per Bultó (2007, p. 218): «Teresa Escoda». El DCVB (s. v. *Escoda*) el localitza a Barcelona, Llinars, l'Albi, l'Aleixar, Benifallet, Falset, Garcia, Tivissa, Valls, Alacant, Alcoi, Altea, Benissa, Dénia, Relleu, etc. I Moll (1987, p. 293) diu que ve del substantiu *escoda*, 'martell de punta'.

Escoles, les

[ləz əs'kɔləs]

Edifici d'arquitectura racionalista (pròpia de l'època) situat a la Rambla i inaugurat l'any 1935, protegit com a bé cultural d'interès local (INVARQUIT). Va rebre el nom de *Ventura Gassol*, perquè va ser aquest conseller de la Generalitat qui en va fer la inauguració. Va acollir el centre d'ensenyament públic del municipi fins que el fort creixement de població provocat per la instal·lació de la indústria petroquímica al terme va requerir un nou edifici, que es va construir al Camí de Reus, en una zona del poble que podia satisfer les necessitats d'espai que hi havia en aquell moment. Amb tot, va continuar acollint el parvulari entre 1975 i 2002. Arran de la construcció del nou edifici, van néixer dues denominacions: *les Escoles Noves* i *les Escoles Velles*. L'any 2005 passà a ser un centre de dia per a persones grans. La revista *Ressò* va dedicar una contraportada a aquest

edifici («Col·legi Públic Ventura Gassol», *Ressò*, segona època, any 1, núm. 5 [octubre de 1993]).

Escrignes

Cognom pretèrit. Segons Moll (1987, p. 103), sembla forma femenina de *Escric*, del nom germànic *Ascaric*. Està documentat en un cens de l'any 1934.

«Escrignes», Cens 1934.

Església, l'

[l̪ig'g̪l̪eziə]

L'església parroquial de Sant Martí Bisbe és un temple obert al culte del segle XVIII, d'estil barroc tardà. Carreras i Candi (1913-1918, vol. 3, p. 338) narra com es va autoritzar la construcció de l'església, a partir de Blanc (1951, vol. 2, p. 46) i Morera (1981, p. 482): «y en 13 d'Abril de 1357 lo prelat Fra Sanxo Ayerbe, metropolità de Tarragona, va autorisar al meteix Aymerich Desprats per alçar la primera esglesia del Morell, sots la advocació de Sant Pere apòstol y Sant Joan Baptista, ab tal que vingués obligat a provehir d'ornaments sacerdotals a l'esmentat temple, i que si s'exercían funcions parroquials, se recabàs per endevant lo consentiment del rector de Vilallonga, de qui era sofragania la nova parroquia». La primitiva església, d'origen medieval, es trobava en molt mal estat a mitjan segle XVIII i la nova església es va construir entre 1759 i 1765. L'any 1772, set anys després de la seva construcció, en un moment d'expansió demogràfica important per al Morell, se segregà de la parròquia de Vilallonga, de la qual havia estat sufragània fins a aquell moment. L'edifici consta d'una sola nau amb capelles laterals intercomunicades. La coberta és amb volta de canó amb llunetes i volta d'arestes a les capelles. El portal és plenament barroc, amb un frontó trencat on se situa una fornícula amb la imatge del sant. L'any 1934 va ser incendiada i de nou el 1936, quan va ser cremat l'altar major barroc procedent de la capella del Corpus Chiristi de la catedral de Tarragona (POBLESCAT). La revista *Ressò* va dedicar una contraportada a aquest edifici («L'església de Sant Martí», *Ressò*, segona època, any 1, núm. 3 [juny de 1993]).

V. t. *Església, lo carrer de l'*; *Església, lo carreró de l'*, i *Església, la plaça de l'*.

«en la dita esglesia del Morell fonch batejat per mi» (20.12.1579), Parr. 1579-1640, p. 7;
«fonc bateijat en la iglesia de Sant Martí del Morell» (5.2.1680), Parr. 1680-1721, p. 4;
«en la iglesia del lloch del Morell» (25.8.1721), Parr. 1680-1721, p. 258.

Església, lo carrer de l'

[l̪u kə're ðə l̪ig'g̪l̪eziə]

Amb el nom oficial de carrer de Sant Martí (*infra*), que és el nom de la parròquia, via urbana que comença a l'abadia i baixa fins al carrer de les Creus.

V. t. *Església, l'*; *Església, lo carreró de l'*, i *Església, la plaça de l'*.

«al mateix carrer de la Iglesia», Capb. Morell 1775-1779, 61r.

Església, lo carreró de l' [lu kərə'ro ðə fiɡ'gɫeziə]

Conegut anteriorment com a carrer Estret (*infra*) i carreró de Pàmies (*infra*), és el carrer estret i curt que va del carrer de Sant Martí al carrer Sant Plàcid. És el primer que es troba (a mà esquerra) partint de la part més alta del carrer Sant Plàcid; és a dir, venint de la plaça de l'Era del Castell. Aquest és el nom actual.

V. t. *Església, l'*; *Església, lo carrer de l'*, i *Església, la plaça de l'*.

Església, la plaça de l' [lə 'plasa ðə fiɡ'gɫeziə]

Via urbana que hi ha davant de la façana de l'església i que arriba fins a la plaça de la Font, més ampla al començament i més estreta a la part final. S'ha localitzat en textos del s. XIX i Bultó (2007, p. 173) també la documenta: «la plaça de l'Església».

V. t. *Església, l'*; *Església, lo carrer de l'*, i *Església, lo carreró de l'*.

«Plaza Iglesia», Apeo 1869, 27v.

Espanyol [əspə'ɲol]

Cognom encara viu al poble. El DCVB (s. v. *Espanyol*) localitza aquest llinatge al Morell, a més d'altres llocs com Àger, Almenar, Manresa, Palau-Sabardera, Valls, València, etc. Moll (1987, p. 173) diu que ve «del llatí vulgar *HISPANIOLU, variant de HISPANIONE, 'nadiu d'Espanya'». Es troba documentat del s. XVII al s. XX de manera continuada, i també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «José Español», sota l'epígraf «Contribuyentes». Es documenta la feminització, *Espanyola*.

«fill de Jaume Espainol pages del Morell y de Magdalena sa muller» (6.3.1661), Parr. 1649-1679, p. 48; «Juan Español», Consell 1685-1739, p. 34r; «y part ab Joseph Espanyol», Cad. 1702-1808, 3v; «Josep Aspaniol te una casa en lo loch del Morell», Cad. 1702-1808, 27r; «y ab los pobills de Maria Espanyola», Cad. 1702-1808, 44r; «Juan Espanyol», Cad. Aparici 1714; «a favor de Joseph Español labr. del lugar del Morell», Reg. hip. 1774, 2r; «y ans de Joseph Español», Capb. Morell 1775-1779, 65r; «á sol ixent ab terras de Joan Español», Capb. Hospitals 1783-1784, 458r; «Joan Espanyol», Comú 1783-1844, p. 340; «Español», Miqu. 1795a i Miqu. 1795b; «Pablo y Pedro Mestres padre e hijo labr. del Morell vendieron a Pablo Español labr. de dho. Morell», Reg. hip. 1800, 281r; «prestaba Jose Español labr. del Morell», Reg. hip. escr. antigues 1848, 1v; «Español Rafael», Amill. 1869, 1v; «Rafael Español», Apeo 1869, 7v; «Español Ramon Juan» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Español», Cens 1904; «Español», Cens 1919; «Español», Reg. fiscal 1921; «Español», Cens 1934; «Español», Amill. 1945.

Espanyol, ca l' ['ka təspə'ɲol]

Nom de casa que es troba al carrer de Sant Josep i a la Rambla, provinent d'un cognom i documentat per Bultó (2007, p. 178): «ca l'Espanyol». Moreu-Rey (1981, p. 171) l'inclou a l'apartat de renoms procedents de cognoms.

Espardenyer, l' i ca l'Espardenyer ['ka læspərdə'ne]

Renom esdevingut també nom de casa i localitzat al carrer de les Creus. Està documentat per Bultó (2007, p. 211): «Antònia de l'Espardenyer». Moreu-Rey (1981, p. 127) inclou aquest renom al capítol dels renoms procedents d'oficis. En aquest cas, encara hi ha record avui de la persona que el va motivar. És un dels poquíssims renoms que apareix en documentació antiga.

«Juan Virgili (a) Espardañe» (1903), Amill. 1871-1928.

Espasa [əs'pazə]

Cognom present avui al municipi. El DCVB (s. v. *Espasa*) localitza aquest llinatge a Barcelona, Mataró, Sitges, Alforja, l'Espluga de Francolí, Ulldemolins, Pira, Lleida, l'Albi, Benassal, Alacant, Biar, Benidorm, Callosa, Dénia. Moll (1987, p. 293), que també dona la forma *Espada*, diu que ve «del substantiu *espasa* (arcaic *espada*, del llatí SPATHA), nom de l'arma de tall més típica de l'edat mitjana». S'ha documentat al Morell a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «Jaime Espasa», sota l'epígraf «Carpinterías».

Espelt

Cognom pretèrit. El DCVB (s. v. *Espelt*) localitza aquest llinatge a Girona, Rabós, Berga, Avià, Borredà, Brocà, Vic, Moià, Olost, Calella, Mataró, Barcelona, Igualada, Blancafort, Salsadella, les Coves de Vinromà, Sant Mateu, etc. Quant a l'origen, considera que pot ser una aplicació antroponomàstica del nom comú *espelt*, que defineix com a «llança porquera, asta o bastó guarnit d'un ferro ample i punxagut que servia per a la caça major», el qual provindria del germanisme *speut*, amb el mateix significat. S'ha documentat al Morell l'any 1934, en un cens.

«Espelt», Cens 1934.

Espelta

Cognom pretèrit. El DCVB (s. v. *Espelta*) localitza aquest llinatge a Capçanes, Garcia, Amposta, etc. Moll (1987, p. 232) informa que ve «del llatí SPELTA, 'mena de blat de baixa qualitat'. S'ha documentat al Morell l'any 1934, en un cens.

«Espelta», Cens 1934.

Esperança, la mina de l'

Estivill (2003, p. 101) dona notícia d'aquesta mina, de la qual no es conserva record al Morell. En canvi, sí que la documenta Riera (2005, p. 80) a Vilallonga: «construïda el 1869, rega heretats dels Majols».

«la mayoría de los socios de la mina de agua, denominada la Esperanza, situada en el término municipal de este pueblo» (17.6.1877), AM 1877-1930.

Espina [ə'spinə]

Cognom documentat tan sols per Bultó (2007, p. 241): «Josefina Espina». El DCVB (s. v. *Espina*) diu que és un llinatge existent a Barcelona i que ve del llatí SPINA. Moll (1987, p. 293) indica que ve «del substantiu *espina*, ‘punxa de vegetal o de peix’.

Esplanada, lo carrer de l' [lu kə're ðə ɛsplə'naðə]

Carrer curt que va del carrer de Sant Plàcid a la travessia de l'Esplanada. És paral·lel al carrer de les Creus (a l'oest) i al de Sant Antoni (a l'est), i queda entremig de tots dos. S'ha documentat al Morell a partir de l'últim terç del s. XIX.

V. t. *Esplanada, la travessia de l'*.

«Una casa en la Esplanada N. 15, Amill. 1869, 21r; «la casa que posee en la Esplanada numero 5 (1871), Amill. 1871-1928; «Esplanada», Cens 1919; «Calle Esplanada», Reg. fiscal 1921.

Esplanada, la travessia de l' [lə trəvə'siə ðə ɛsplə'naðə]

Via urbana perpendicular al carrer de l'Esplanada, que va del carrer de les Creus al de Sant Antoni.

V. t. *Esplanada, lo carrer de l'*.

Esquerrer

Cognom pretèrit, que el DCVB (s. v. *Esquerrer*) localitza a Sort, Peralada, Berga, Castellar del Riu, la Pobla de Lillet, Gaià, Barcelona, Perelló, Reus, Amposta, Vila-real, València, Alberic, Mallorca, etc. El considera un «derivat de *esquerre*», tot i que indica que sovint es troba escrit *Escarré*. Moll (1987, p. 272), que al mateix article dona les formes *Escarrer* i *Escarré*, considera probable que la grafia correcta sigui *esquerrer*, que significa ‘esquerrà’, però hi afegeix que també seria possible que es tractés d'una forma aglutinada de l'article salat amb el substantiu *carrer*: *es carrer*, és a dir, *el carrer*. S'ha documentat una única vegada al Morell, al darrer terç del s. XIX.

«Isidro Escarre se carga una casa horno» (1871), Amill. 1871-1928.

Estació, l' [ɛstəsi'o]

Edifici de l'estació del ferrocarril del Morell, actualment fora de servei, que es va inaugurar l'any 1884, quan s'obrí la línia Reus-Roda. Ho recorda Bultó (2019, p. 233) a través de la transcripció d'un text de Bertomeu Heras (antic cap de l'estació), que va elaborar amb motiu del 800è aniversari de la fundació del Morell: «el dia 17 de juliol de 1884 passà per primera vegada el tren per l'Estació del Morell». I el mateix autor dona la data de tancament de l'estació, prèvia a la del final de la circulació de trens: «l va ser l'any 1971 quan es va tancar l'Estació del Morell [...] El dia 1 d'abril de 1992 passà per última vegada el tren Reus-Roda de Berà» (Bultó 2019, p. 232). L'edifici (ara tapiat) està situat al capdavall de la Rambla i havia estat un espai molt destacat del poble. D'una

banda, per l'activitat econòmica que va generar; de l'altra, perquè també era un espai d'oci en una època en què les opcions i les condicions del lleure eren molt limitades.

V. t. *Camí Vell de l'Estació, lo carrer del; Estació, lo carrer de l', i Estació, la plaça de l'.*

Estació, lo carrer de l' [lu kə're ðə ɫəstəsi'o]

V. *Sant Isidre, lo carrer de.*

V. t. *Camí Vell de l'Estació, lo carrer del; Estació, l', i Estació, la plaça de l'.*

«Estación», Cens 1919.

Estació, la plaça de l' [lə 'plasa ðə ɫəstəsi'o]

Plaça que hi ha davant de l'antiga estació del tren. És un nom modern. Anteriorment no hi havia espai perquè es pogués anomenar *plaça* perquè estava ocupat per un hort.

V. t. *Camí Vell de l'Estació, lo carrer del; Estació, l', i Estació, lo carrer de l'.*

Estanquer, l' i ca l'Estanquer [f'əstəŋ'ke] i ['ka f'əstəŋ'ke]

Renom esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer de les Creus i documentat per Bultó (2007, p. 222): «ca l'Estanquer». Moreu-Rey (1981, p. 127) inclou aquest renom al capítol dels renoms procedents d'oficis. En aquest cas, tot i que la persona que el motivava va marxar del poble després de la guerra i es va dedicar a una altra feina, encara hi ha record d'aquesta dedicació professional.

Esteller [əstə'le]

Cognom present al municipi. Es troba, segons el DCVB (s. v. *Esteller*), a Mataró, Terrassa, Barcelona, Amposta, Alcanar, Vinaròs, Alcalà de Xivert, Benicarló, Peníscola, Albocàsser, Càlig, Sant Mateu, Atzeneta, Catí, Alcora, Castelló de la Plana, Cabanes, Costur, Oropesa, Almassora, Vilafamés, Vila-real, etc. Moll (1987, p. 253), al costat de les formes *Esteller* i *Estellers*, dona l'etimologia següent: «de *esteller*, 'tallador de fusta, lloc del bosc on tallen la fusta' (derivat de *estella*)». Està documentat al Morell en un cens de l'any 1934.

«Esteller», Cens 1934.

Esteve [əs'tevə]

Cognom encara viu a la població. El DCVB (s. v. *Esteve*) el localitza a Puigcerdà, Roses, Palafrugell, Pals, Ullà, Barcelona, Igualada, Valls, Aitona, Alcarràs, Almenar, Anglesola, Artesa, Albocàsser, Almassora, Benassal, Borriol, Castelló, Catí, Morella, València, Algemesí, Alcoi, Benilloba, Cocentaina, Dénia, Biar, Ibi, Onil, Petrer, Pinós, Monòver, Novelda, Elx, Alacant, Andratx, Artà, Calvià, Binissalem, Felanitx, Inca, etc. El seu origen es troba, segons Moll (1987, p. 76), en el nom grec del primer màrtir cristià

Stephanus, i l'any 912 es documenta per primera vegada, amb la forma *Stevano*. S'ha documentat al Morell als segles XVII, XIX i XX.

«foren padrins Isidro Esteue Mercader» (23.1.1650), Parr. 1649-1679, p. 7; «Esteve Pablo», Amill. 1869, 1v; «Esteve», Cens 1919; «Esteve», Reg. fiscal 1921; «Esteve», Cens 1934.

Estevet, l' i ca l'Estevet [l̥əs'təvət/'ka l̥əs'təvət]

Renom esdevingut també nom de casa que es troba al carrer de Sant Rafael. Prové d'un nom de fonts (en aquest cas, en diminutiu) i està documentat per Bultó (2007, p. 236): «ca l'Estevet». Moreu-Rey (1981, p. 166) recull *Esteve* com a prenom que ha esdevingut renom en molts llocs.

Estil·les [əs'tiɫəs]

Cognom present al poble. Es troba, segons el DCVB (s. v. *Estil·les*), a Barcelona, Tarragona, el Catllar, Constantí, els Pallaresos, Perafort, Reus, Vallmoll, etc. Està documentat al Morell al darrer terç del s. XIX i al s. XX.

«Antonio Novell Estil·las nuevo contribuyente» (1876-1877), Amill. 1871-1928; «Estil·las», Cens 1934; «Estiles», Amill. 1945.

Estivill [əsti'viɫ]

Cognom viu al municipi. El DCVB (s. v. *Estivill*) el localitza a Alamús, Bovera, Granyena, Granollers, Barcelona, Monistrol, Rubí, Albiol, Cabassers, Cornudella, Móra la Nova, Reus, Vallmoll, Ulldemolins, etc. Sobre l'etimologia, indica: «de *Estevill*, diminutiu de *Esteve*, per assimilació vocàlica». Moll (1987, p. 76) també recull la mateixa etimologia, tot i que també n'aporta una de diferent (Moll 1987, p. 213): «segons Coromines, del llatí STABELLUM, 'establia petita'». Es troba documentat al Morell al llarg dels segles XVIII, XIX i XX.

«â ponent ab pati de Joseph Estivill», Capb. Morell 1775-1779, 94v; «Franco. Estivill», Comú 1783-1844, p. 115; «Estivill», Miqu. 1795a i Miqu. 1795b; «Estivill y Masdeu Jaime», Amill. 1869, 1v; «Salvadó Martí y Estivill», Apeo 1869, 2v; «El contribuyente Jaime Estivill y Masdeu» (1870), Amill. 1871-1928; «Estivill», Cens 1904; «Estivill», Cens 1919; «Estivill», Reg. fiscal 1921; «Estivill», Cens 1934; «Estivill», Amill. 1945.

Estrada [əs'traðə]

Cognom encara present a la localitat. Es troba, segons el DCVB (s. v. *Estrada*), a Cassà de la Selva, Foixà, Abrera, Barberà, Berga, Barcelona, Argentona, Cabrils, Castellolí, Lluçà, Manresa, Àger, Almenar, Balaguer, Reus, Tortosa, Castelló de la Plana, Dénia, Callosa, Pedreguer, Alacant, Mallorca, Maó. Quant a l'origen, ve del llatí STRATA, que significa 'carretera' o 'camí pavimentat'. Només s'ha documentat una vegada al Morell al primer quart del s. XX.

«Estrada», Reg. fiscal 1921.

Estragués

Cognom pretèrit. El DCVB (s. v. *Estragué*) el localitza amb la forma *Estragué* (que dona com a principal) a Rupit, Mataró, Oristà, l'Espluga de Francolí, etc. I també dona la variant *Estragués* (la documentada al Morell) com a variant més estesa: Figueres, la Bisbal, Campdevànol, Castelló d'Empúries, Riumors, Ventalló, Vergés, Calella, Esplugues, Manlleu, Masies de Roda, etc. Moll (1987, p. 173) agrupa en un mateix article les formes *Estragué*, *Estragués*, *Estaragué*, *Estaragués* i *Estragó*, que considera «derivats de *Estarac* o *Estrac*». Alhora, indica que el nom personal *Astaracus* és a l'origen de *Estrac* (Moll 1987, p. 67). Està documentat al Morell als segles XVII i XVIII.

«fil de Pera Guan [sic] Estragues y Tecla muller» (9.4.1677), Parr. 1680-1721, p. 243;
«Vuy un fill de dit Estragues», Cad. 1702-1808, 61r.

Estrem

Cognom pretèrit. En la seva forma de plural, Moll (1987, p. 178) en dona el significat a l'entrada *Estrems*, *Extrems*: «aplicat a designar el paratge inicial o final del poble o del terme». Només s'ha documentat en un cens l'any 1934.

«Estrem», Cens 1934.

Estret, lo carreró

[lu kərə'ros'trət]

V. *Església, lo carreró de l'*.

Eulàlia, ca l'

[ka ləw'larjə]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Plàcid i documentat per Bultó (2007, p. 249): «ca l'Eulàlia». Moreu-Rey (1981, p. 46 i 166) recull aquest renom amb la forma que reflecteix la pronúncia del Morell (*Eulària*) a l'apartat de renoms procedents de prenom.

V. t. *Cisco de l'Eulàlia*.

Fabregat

[fəβrə'ɣat]

Cognom viu al municipi. Segons el DCVB (s. v. *Fabregat*), és un llinatge existent a Llorac, Barcelona, Calaf, Albatàrrec, Cervera, Reus, Arnés, l'Espluga de Francolí, Cabra, Alcanar, Tortosa, Morella, Benassal, Catí, Vistabella, Alcalà de Xivert, Càlig, Torreblanca, Castelló de la Plana, Oropesa, Vilafamés, Cabanes, Almassora, Ribesalbes, Benlloc, València, Xàtiva, Benissa, etc. Moll (1987, p. 214) diu que és un «derivat de *Fàbrega*»; i *Fàbrega* vindria «del llatí FÁBRICA, 'lloc de fabricació'». S'ha documentat al Morell només al s. XX.

«Fabregat», Cens 1904; «Fabregat», Cens 1919; «Fabregat», Cens 1934.

Fàbregues

Cognom pretèrit. Segons el DCVB (s. v. *Fàbrega*), és una variant (en plural) de *Fàbrega*, escrita tant *Fàbregues* com *Fàbregas*, i que es localitza a Osor, Vergés, Berga, Torelló, Barcelona, Igualada, l'Arboç, Valls, l'Espluga de Francolí, Mas de Barberans, Puigpelat, Alcanar, Tortosa, Alguaire, Algerri, Vinaròs, València, Alacant, Mallorca, Menorca, etc. Quant a l'etimologia, Moll (1987, p. 214) informa que ve «del llatí FÁBRICA, 'lloc de fabricació'». Està documentat al Morell al s. XX.

«Fábregas», Cens 1904; «Fábregas», Cens 1919; «Fabregas», Reg. fiscal 1921.

Fàbrica, la [lə 'faβrikə]

Fàbrica de filatures situada entre els carrers de Sant Isidre, del Molí i de Sant Antoni, enderrocada als anys vuitanta. Bultó (2007, p. 75) la documenta: «parlem de la fàbrica de teixits del carrer del Molí [...]. Abans de l'any 1936 funcionaven 40 telers».

Facundo, ca ['ka fə'kundu]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Antoni, procedent d'un nom de fonts castellà i documentat per Bultó (2007, p. 156): «la Rosa de Facundo».

Faldilletes [fəldi'letəs]

Renom localitzat al carrer Nou, la motivació del qual està relacionat amb l'orientació sexual.

Falguera [fəl'yerə]

Cognom encara viu al poble. El DCVB (s. v. *Falguera*) el localitza a Barcelona, Agramunt, Artesa de Lleida, Castellans, Mont-ras, Ventalló, Centelles, etc. Quant a l'etimologia, segons Moll (1987, p. 233), vindria d'un «nom de planta (del llatí FILICÁRIA)». S'ha documentat al Morell al tombant del s. XX i posteriorment.

«Falguera Aguadé Pedro» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Falguera», Cens 1904; «Falguera», Cens 1919; «Falguera», Reg. fiscal 1921; «Falguera», Amill. 1945.

Fanoca, ca ['ka fə'nəkə]

Nom de casa localitzat al carrer del Molí i documentat per Bultó (2007, p. 252): «ca Fanoca». El DCVB (s. v. *fanoca*) recull el significat de 'persona romancera, carregada d'idees estranyes', justament al Camp de Tarragona. Tot i que també informa que antigament era nom propi d'home jueu, sembla més probable que el primer significat sigui el que correspon al Morell.

Farraginal, lo [lu fərəjzi'nal]

Finca situada a la partida de la Mallola i els Hospitals al terme de la Granja, segons Riera (2015, p. 58), que també informa del fet que s'havia anomenat *les Franqueses*

(*infra*) fins al 1578. *Los Paradons (infra)* és un altre nom que surt com a equivalent al *Farraginal* en un document del s. XVIII. Es tracta d'un nom de partida de terra habitual en molts termes, tal com indica Amigó (1999, p. 36-37), ja que significa 'camp de farratge', i el farratge era necessari a tot arreu per alimentar el bestiar. El DCVB (s. v. *farraginal*) el recull com a nom comú i el seu origen és força transparent, doncs: del llatí FARRAGINALE, amb el mateix significat.

V. t. *Farraginals, los*.

«domini prepositi in emphiteosim sub censu videlicet quinquaginta solidorum, intendens quod vos dictum trocium terre, Ferreginale vocatum, meliorare intenditis ac terram vultis», Est. emfitèutic 1331; «partida dita los Paradons o Ferraginal», Man. 555, p. 565 (1769); «Item tota aquella pesa de terra dita Farreginal», Capb. Morell 1775-1779, 158v.

Farraginals, los

[lus fəɾəjzi'nals]

La informació sobre aquest topònim és molt minsa: tan sols un informant situa aquesta partida cap als Olivars. Tot i que es tracta del mateix nom que *Farraginal* (en la seva forma de plural), es considera un topònim diferent perquè les possibles localitzacions divergeixen excessivament entre elles: la bibliografia ubica *lo Farraginal* a la Mallola i els Hospitals (al terme de la Granja), un informant el situa cap als Olivars i un extracte documental dona aquesta partida com a equivalent als Clots d'en Calvó.

V. t. *Farraginal, lo*.

«partida dita sobre los Ferraginals y vuy Clots d'en Calbó», Llibreta 2a 1/2 s. XVII; «situada en lo terme de dit lloch del Morell y en la partida dels Farreginals», Capb. Morell 1775-1779, 158v.

Fart del Piulo, lo

[lu 'far ðəl 'piwlu]

Renom que es troba al carrer de Sant Antoni i està format per dos elements: el primer es relaciona amb un tret del caràcter (algú a qui agradava molt menjar) i el segon és un nom de casa. Perdura el record clar d'una persona molt grossa.

V. t. *Piulo, la Piula i ca la Piula*.

Fatxenda, ca

['ka fə'tʃendə]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Plàcid i documentat per Bultó (2007, p. 245): «ca Fatxenda». Moreu-Rey (1981, p. 100) inclou aquest renom en el capítol de «Singularitats del caràcter». En el cas del Morell, estaria relacionat amb el fet de ser presumit o pretencios, la qual cosa encaixa en la descripció de la persona que el motivava.

Favasso, ca

['ka fə'vasu]

Nom de casa que es troba al carrer Nou, al de la Pareteta, al de Sant Plàcid i al de Sant Rafael. Està documentat per Bultó (2007, p. 160): «ca Fabasso».

Feliciano, ca [ˈka fəˈlisiˈanu]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Plàcid, procedent d'un nom de fonts castellà i documentat per Bultó (2007, p. 247): «ca Feliciano».

Felicitat, ca la [ˈka lə fəˈlisiˈtat]

Nom de casa, localitzat al carrer Major procedent d'un nom de fonts. Albaigès (1990, p. 152) informa que prové del nom llatí de dona FELICITAS.

V. t. *Felicitat, Joaquim de la*.

Felicitat de Gregori, la [lə fəˈlisiˈtad də ɣrəˈɣori]

Renom localitzat al carrer Major i format pel nom de la persona a qui s'aplica el renom i un prenom, probablement, el d'algun familiar (el pare, el marit, etc.). Està documentat per Bultó (2007, p. 219): «ca la Felicitat de Gregori».

V. t. *Gregori, ca* i *Nano de Gregori, lo*.

Felip

Cognom pretèrit. Moll (1987, p. 76) en dona l'etimologia: «de *Philippus*, nom (grec) d'un diaca company de Sant Pau». I el DCVB (s. v. *Felip*) informa del significat d'aquest nom en grec: 'amador del cavall'. Està documentat al Morell al s. XVII.

«un infant fill llegendari y natural de Jaume Felip y de Maria sa muller tots del Morell» (10.4.1678), Parr. 1649-1679, p. 106.

Feliu [fəˈliw]

Cognom viu al poble. El DCVB (s. v. *Feliu*) localitza aquest llinatge a Girona, Llagostera, Riumors, Calella, Barcelona, Àger, l'Albi, Alguaire, Artesa, Balaguer, Castelló de la Plana, Alcora, Alacant, Dènia, Benissa, Tibi, Mallorca, etc. Moll (1987, p. 82), que dona tant la forma en singular com en plural (*Felius*), informa que ve «de Felix, 'feliç', nom de sants de molta devoció a l'edat mitjana». Es troba documentat al Morell al darrer terç del s. XIX i al s. XX.

«Feliu Manuel», Amill. 1869, 4r; «Feliu», Amill. 1945.

Feliu, ca [ˈka fəˈliw]

Nom de casa que es troba al carrer de l'Esplanada. Moreu-Rey (1981, p. 166) l'inclou al capítol de renoms procedents de prenom.

Feliu de la Rambla [fəˈliw ðə lə ˈramblə]

Renom format pel nom de la persona a qui s'aplica el renom i un nom de lloc (urbà, en aquest cas), esdevingut també nom de casa. Es troba a la Rambla i està documentat per Bultó (2007, p. 202): «ca Feliu de la Rambla». La motivació és evident i perdura en el

record encara avui. Moreu-Rey (1981, p. 178) troba l'origen d'aquest renom en un corònim, que en aquest cas concret ha donat nom a una via urbana.

V. t. *Rambla, la* i *Remei de la Rambla*.

Feliu del Forn [fə'liw ðəl 'forn]

Renom localitzat al carrer de l'Esplanada, format pel nom de la persona a qui s'aplica el renom i el nom del lloc on es fa i es ven el pa. Hi ha un record ben viu, tant de la persona com de l'establiment avui al Morell. Moreu-Rey (1981, p. 23 i 143) l'inclou al capítol dels renoms procedents de noms d'oficis.

V. t. *Quim del Forn*.

Fernandet i ca Fernandet [fərnən'det/'ka fərnən'det]

Renom (provinent d'un diminutiu, format sobre un prenom castellà), esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer d'Orient i al de Sant Plàcid, i documentat per Bultó (2007, p. 212 i 250): «ca Fernandet».

Fernando de l'Andarín [fərnəndu ðə ləndə'rin]

Renom que es troba al carrer Nou, format pel nom (castellà) de la persona a qui s'aplica el renom i un renom preexistent: *l'Andarín*. Està documentat per Bultó (2007, p. 193): «Fernando de l'Andarín».

Fernando de la Pinya [fərnəndu ðə lə 'pijə]

Renom localitzat al carrer de la Muralla, format pel nom (castellà) de la persona a qui s'aplica el renom i un segon element que pot tenir significats diversos (fins i tot podria ser un cognom), però no se'n coneix la motivació en aquest cas. El documenta Bultó (2007, p. 162): «Fernando de la Pinya».

Ferran [fə'ran]

Cognom present avui al municipi. Segons el DCVB (s. v. *Ferran*), llinatge existent a Casavelles, Ventalló, Barcelona, Bellprat, Polinyà, Sobirats, Igualada, Àger, Alcanó, Aranyó, Castellans, Tàrraga, la Bisbal del Penedès, Cabra, Valls, l'Espluga de Francolí, Castelló de la Plana, València, Alzira, etc. Quant a l'etimologia, «del germànic *Fredenand* (llatinitzat *Ferdinandus* o *Fernandus*), nom propi d'home». Està documentat al Morell des del s. XVII i fins al s. XX de manera continuada. I també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «Félix Ferran», sota l'epígraf «Pescaderías».

«foren padrins lo Dr. Joseph Ferran [...] y Angela Magriña de la Selva» (10.10.1677), Parr. 1649-1679, p. 106; «Farran» i «Farrant», Miqu. 1795a, i «Farrant», Miqu. 1795b; «Jayme Ferran vecino del Morell retrovendió á Franco. Pamies del mismo una porcion de tierra», Reg. hip. 1849, 39r; «Ferran y Giné Juan», Amill. 1869, 1v; «Jayme Ferran», Apeo 1869, 4v; «Ferràn Borràs Fèlix» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Ferrán», Cens 1904; «Ferrán», Cens 1919; «Ferran», Reg. fiscal 1921; «Ferran», Amill. 1945.

Ferrando

[fə'randu]

Cognom viu a la localitat. El DCVB (s. v. *Ferrando*) informa que és un llinatge existent a Catalunya, València i Mallorca; i que antigament era un nom propi castellà i aragonès, equivalent a *Fernando* o *Ferran*. Es troba documentat al Morell de manera continuada a partir del s. XVIII i fins al s. XX.

«y con tierras de Salvador Ferrando», Reg. hip. 1774, 5r; «ab pati de Simo Ferrando», Capb. Morell 1775-1779, 70r; «Simo Ferrando pages del lloch del Morell», Capb. Hospitals 1783-1784, 454r; «Simon Ferrando», Comú 1783-1844, p. 115; «Farrando y Farré Vda. de José», Amill. 1869, 2r; «Juan Farrando y Jiné», Apeo 1869, 5v; «March Ferrando Francisco» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Ferrando», Cens 1919; «Ferrando», Reg. fiscal 1921; «Ferrando», Cens 1934; «Ferrando», Amill. 1945.

Ferratges

Cognom pretèrit. Segons Moll (1987, p. 293), «forma plural del substantiu *ferratge*, ‘instrument o peça de ferro’, o bé de *farratge*, ‘herba per al bestiar’». Tan sols documentat al Morell l’any 1934, en un cens.

«Farratges», Cens 1934.

Ferrer

[fə're]

Cognom documentat amb formes diverses (*Ferrer*, *Farrer*, *Ferré*, *Farré*), inclosa la feminització en textos més antics (*Farrera*). El DCVB (s. v. *Ferrer*) informa que antigament era un nom d’home, i es va convertir en cognom, que es va estendre molt per tot el territori de la llengua, tant continental com insular. Moll (1987, p. 253) en dona, a més les formes *Ferrés* i *Farrés*, i també l’etimologia: «de *ferrer* (del llatí FERRÁRIUS), ‘qui treballa el ferro’». S’ha trobat documentat al Morell de manera continuada des del s. XVI i fins al s. XX. També apareix a l’ACE (1936-1937, p. 4541): «Francisco Llobregat y Ferré», sota l’epígraf «Ultramarinos».

«afronta ab lo mas d’en Ferrer», Man. 12 1574-1579, p. 89; «filla d’en Damia Ferer» (24.2.1580), Parr. 1579-1640, p. 8; «fill d’en Damia Farrer» (23.1.1583), Parr. 1579-1640, p. 11; «comara Elienor Farrera del mas» (23.1.1583), Parr. 1579-1640, p. 11; «conforme era tingut y obligat Joan Ferrer», Arrendament 1615; «foren padrins Juan Gualda y Maria Angela Farrera» (30.11.1650), Parr. 1649-1679, p. 10; «Joseph Farre», Consell 1685-1739, p. 31r; «Vuy Juseph Fare de Vilallonga te lo dit tros», Cad. 1702-1808, 53r; «Joseph Ferrer, Isidro Pamias y Pau Fortuny en lo corrent any regidors», Capb. Morell 1775-1779, 60r; «ab las casas de alguns, com son la de Joseph Farre», Capb. Morell 1775-1779, 239v; «Joseph Ferrer pages del lloch del Morell», Capb. Hospitals 1783-1784, 456r; «Pedro Farre», Comú 1783-1844, p. 98; «Farré» i «Farre», Miqu. 1795a i Miqu. 1795b; «Jose Ferrer y Dalmau vendio perpetuamte. a Ramon Queralt y Maria Mestre con. vecinos los tres del Morell», Reg. hip. 1848, 61r; «Calvo y Ferré José», Amill. 1869, 1r; «Jose Ferrer y Borrell», Apeo 1869, 1r; «Dª Maria Ferré Guinovart» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Ferré», Cens 1904; «Ferré», Cens 1919; «Ferré» i «Farrés», Reg. fiscal 1921; «Ferré», Cens 1934; «Farré», «Ferré» i «Farres», Amill. 1945.

Ferrer, lo i cal Ferrer [lu fə're/'kaʎ fə're]

Renom, esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer Nou i al de la Muralla, documentat per Bultó (2007, p. 162 i 192): «cal Ferrer». Moreu-Rey (1981, p. 23, 30, 49, 123, 127 i 146) recull aquest renom al capítol dels procedents dels oficis. També podria tenir com a origen el cognom *Ferrer*.

Ferreres

Cognom pretèrit al poble. Tot i que el DCVB (s. v. *Ferrera*) dona com a entrada principal *Ferrera* i com a variant la forma de plural, indica que aquesta és més freqüent. Concretament, la localitza a Vic, Cervelló, Barcelona, Vilanova i la Geltrú, Valls, Batea, la Galera, Amposta, Roquetes, la Sénia, Hortells, Morella, Cinctorres, Vinaròs, Alcalà de Xivert, Benicarló, Càlig, Rossell, Traiguera, Xert, Salzadella, Oropesa, Castelló de la Plana, Alcoi, etc. Moll (1987, p. 224) informa que ve «del llatí FERRÁRIA, ‘mina o lloc abundant de ferro’». Tan sols documentat una vegada al Morell, al s. XX.

«Ferreres», Amill. 1945.

Ferrerot, ca ['ka fə'rə'rət]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Rafael, documentat per Bultó (2007, p. 235): «ca Ferrerot». Es tractaria de l'augmentatiu del renom *lo Ferrer*.

Ferriol

Cognom pretèrit, que ha estat documentat també amb la feminització *Ferriola*. El DCVB (s. v. *Ferriol*) localitza aquest llinatge a Begur, Capellades, Barberà, l'Espluga de Francolí, Montblanc, Àger, Artesa de Segre, Vinaròs, València i Mallorca. Amb una variació formal notable (*Ferreol*, *Ferriol*, *Farriol*, *Farriols* i *Forriol*), Moll (1987, p. 82) en dona l'origen: «del llatí FERREOLUS, nom personal derivat diminutiu de FERREUS, ‘ferreny’». És nom de diversos sants de la Gàl·lia entre els segles III i VII». També informa que l'any 856 fou documentat per primera vegada, amb la forma *Ferriolus*. S'ha documentat al Morell als segles XVI i XVIII.

«compare Joan Farriol» i «y padrina Ysabet Ferriola» (10.3.1585), Parr. 1579-1640, p. 13; «quant aquelles comprá de Lluch Ferriol», Capb. Morell 1775-1779, 247v.

Ferro, cal ['kaʎ 'feru]

Nom de casa localitzat al carrer del Molí i al de Mossèn Manyer, documentat per Bultó (2007, p. 257): «cal Ferro». Moreu-Rey (1981, p. 136 i 144) el relaciona amb l'ofici de treballar el ferro, així com amb la venda d'aquest material o l'establiment on es produeix aquest treball o venda.

V. t. *Joan del Ferro*.

Fesol

Renom del qual no hi ha record avui i que només s'ha pogut localitzar en un document del s. XVIII. Moreu-Rey (1981, p. 34, 85 i 86) l'inclou al capítol de característiques físiques i aporta com a exemple un cas de Tortosa en què s'aplicava a una persona de poca estatura. Té el seu origen en el llatí PHASEÖLU. És un dels poquíssims renoms que apareix en documentació antiga.

«de poniente con Narciso Guinovart dicho Fasol», Reg. Hip. 1774, 8r.

Figueres

[fi'yerəs]

Cognom encara viu actualment. El DCVB (s. v. *Figuera*) dona com a entrada principal *Figuera*, però especifica que la forma de plural es troba a Celrà, Palau-Sabardera, Albinyana, l'Arboç, Valls, Arbeca, Vinaròs, Alacant, etc. Moll (1987, p. 233) indica l'origen d'aquest cognom: «nom de l'arbre que fa figues (del llatí FICÁRIA)». També informa de la primera vegada que fou documentat: l'any 962, amb la forma *Ficarias* (Moll 1987, p. 139). S'ha localitzat al Morell al darrer terç del s. XIX i al s. XX. I també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «Juan Figueras», sota l'epígraf «Recaderos».

V. t. *Figueres, lo camp de les*.

«Llaurado y Figueras Vda. de», Amill. 1869, 2v; «Don Antonio Gomis Figueras» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Figueras», Cens 1904; «Figueras», Cens 1919; «Figueras», Reg. fiscal 1921; «Figueras», Cens 1934; «Figueras», Amill. 1945.

Figueres, lo camp de les

Topònim pretèrit. L'única referència disponible d'aquest nom és bibliogràfica i l'aporta Riera (2015, p. 53): finca inclosa la partida de la Granja, dins de l'antic terme de la Granja, que «afrontava pel sud amb el camí que anava al Mas d'en Plana i per ponent amb el Camí Real».

V. t. *Figueres*.

Figuerola

[fiyər'rolə]

Cognom present al municipi. El DCVB (s. v. *Figuerola*) el localitza a Bàscara, Celrà, Mieres, Igualada, Vic, Caldes de Montbui, Alforja, Masllorenç, Montbrió, Valls, Lleida, València, Cocentaina, Alacant, Alcoi, Mallorca, etc. Quant al seu origen, es tracta d'un «derivat diminutiu de *figuera*». Es documenta al Morell des del s. XVI fins al s. XX i també és present a la Granja a finals del s. XVIII (Riera 2015, p. 79).

«na Tecla Figuerola muller d'en Ju. Figuerola del matex lloch del Morell» (27.3.1580), Parr. 1579-1640, p. 8; «foren padrins Francech [sic] Figarolla del mas y Magdalena Puig del Cover» (20.11.1659), Parr. 1649-1679, p. 45; «foren padrins Pere Torrens [...] y Brigida Figuerola» (9.3.1704), Parr. 1680-1721, p. 132; «per venda que me'n feu Joseph Figuerola», Capb. Morell 1775-1779, 156r; «Figuerola José», Amill. 1869, 1v; «Jose Figuerola», Apeo 1869, 1r; «Figuerola», Cens 1904; «Figuerola», Cens 1919;

«Figuerola» i «Figarola», Reg. fiscal 1921; «y oeste con José Figuerola» (1928), Amill. 1871-1928; «Figuerola», Cens 1934; «Figuerola», Amill. 1945.

Fillol

Cognom pretèrit. El DCVB (s. v. *Fillol*) el localitza a Portbou, Begur, Olot, Sant Feliu de Pallerols, Centelles, Móra d'Ebre, Benassal, València, Agullent, Alfafar, Xàtiva, Alcoi, Alacant, Dènia, Ondara, Pedreguer, Mallorca, Menorca, etc. Moll (1987, p. 268) dona informació sobre el seu origen: «del substantiu *fillol* (llatí *FILIOLUS*), ‘fill espiritual, persona considerada en relació al seu padrí’». *Filiolus* apareix ja com a nom propi personal l'any 957. Està documentat a l'ACE (1936-1937, p. 4540): «Don Blas Marcelo Fillol», sota l'epígraf «Secretario [de l'Ajuntament]».

Finet, cal

[ˈkaɫ fiˈnet]

Nom de casa que es troba al carrer de Sant Martí, documentat per Bultó (2007, p. 143): «cal Finet». Moreu-Rey (1981, p. 100) el troba relacionat amb un tret de caràcter: es tractaria d'una persona amb unes maneres refinades (o pretesament refinades).

Flam, el

[əɫ ˈflam]

Renom localitzat al carrer de Sant Plàcid, documentat per Bultó (2007, p. 240): «el Flam», sobre la motivació del qual no hi ha informació.

Fleix

Cognom pretèrit que el DCVB no registra com a llinatge, tot i que a l'entrada del nom comú *freixe* informa que és una variant dialectal del nom d'aquest arbre, que ve del llatí *FRÁXINUS*, igual que *Freixa*. De fet, usat com a llinatge, té una gran varietat formal, a més de la forma documentada, segons recull Moll (1987, p. 234): *Freixe*, *Freixe*, *Frexes*, *Fréxens*, *Freixa*, *Freixas*, *Frexas*, *Fleixas* i *Flexas*. Tan sols documentat al Morell al s. XX.

«Fleix Balcells Magin» (1928), Amill. 1871-1928; «Fleix», Cens 1934.

Flòries, ca la

[ˈka lə ˈflɔriəs]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Plàcid, documentat per Bultó (2007, p. 239): «ca Flories». Hi ha vacil·lació en l'ús de l'article, que de vegades apareix i de vegades no.

V. t. *Orgue de Flòries, l'*.

Floris, ca

[ˈka ˈflɔris]

Nom de casa que es troba al carrer Nou i al de Sant Martí. Podria tenir el seu origen en un llinatge (tot i que no s'ha recollit al Morell) i està documentat per Bultó (2007, p. 151 i 193): «ca Floris». El DCVB (s. v. *Floris*) diu que és un llinatge existent a Barcelona,

Mataró, Arenys de Mar, etc. i que ha arribat al català a través de l'occità o el castellà. Moll (1987, p. 204) considera que ve del castellà *Flórez* o *Flores*.

Florit

Cognom documentat tan sols per Bultó (2007, p. 143): «cal Florit». El DCVB (s. v. *Florit*) localitza aquest llinatge a Barcelona, Mont-roig, Mallorca, Menorca, etc. Moll (1987, p. 298) explica que ve «del participi de *florir*, aplicat com a nom afectuós o elogiós».

Foguerola

Cognom pretèrit. És una variant que s'afegeix a les moltes variants que dona Moll (1987, p. 233): *Folguerola*, *Fogueroles*, *Fugarola* i *Fugarolas*. En tots els casos, es tracta d'un «derivat diminutiu de *Folguera*», que té el seu origen en *Falguera*, que és el nom d'una planta. Està documentat al Morell tan sols al s. XX.

«Foguerola», Amill. 1945.

Foguet

Cognom pretèrit al municipi. El DCVB (s. v. *Foguet*) diu que és un llinatge existent a Figuerola, Montblanc, Tortosa, Vinaròs, Sueca, Menorca, etc. Moll (1987, p. 233) diu que està «format damunt *Falgar* o *Fogar*, 'lloc de falgueres', amb el sufix *-ar* canviat en el seu equivalent *-et* (del llatí *-ETUM*), segons plausible explicació de Coromines». Només documentat al Morell l'any 1919, en un cens.

«Foguet», Cens 1919.

Folc

Cognom pretèrit, documentat també en textos més antics amb la forma feminitzada: *Folca*. El DCVB (s. v. *Folc*) el localitza a Barcelona, Badalona, Alella, Fraga, la Fatarella, Valls, l'Ametlla, Tarragona, Aranyó, Anglesola, Benassal, Alcalà de Xivert, Olocau, Torreblanca, Cabanes, Catí, Xert, Tírig, Castelló de la Plana, Xodos, Culla, Salzadella, etc. I sobre l'etimologia, diu que ve «del nom propi *Fulcus*, d'origen germànic», mentre que per a Moll (1987, p. 104) ve «de *Fulco*, 'poble'», i es troba documentat per primera vegada l'any 898 amb la forma *Fulco*. S'ha localitzat al Morell del s. XVII al s. XX

V. t. *Camp d'en Folc, lo*.

«foren padrins Jasinto Folch» (1.11.1620), Parr. 1579-1640, p. 76; «Linda de oriente con tierras de Jayme Folch», Reg. hip. 1774, 4v; «Marina Folca de Vilallonga», Cad. 1702-1808, 14r; «Folch», Miqu. 1795b; «Baldrich y Folch Salvado», Amill. 1869, 1r; «Salvado Baldrich y Folch», Apeo 1869, 4v; «Baldrich Folch José M^a» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Baldrich Folch José M^a» (1928), Amill. 1871-1928; «Folch», Amill. 1945.

Fondo, lo camí

[fũ kə'mi 'fõdu]

Camí que comença a la sortida del poble pel carrer Nou i va cap a l'est. Abans arribava al riu; ara queda tallat pel complex petroquímic. Fa de límit a la partida de les Voltes per la banda sud.

«Sur con un camino denominado “camí Fondo”» (1928), Amill. 1871-1928.

Font

['fõn]

Cognom viu a la localitat. El DCVB (s. v. *Font*) el localitza a Celrà, Palafrugell, Vilasacra, Avià, Prats de Lluçanès, Canet de Mar, Barcelona, Igualada, Alàs, Almatret, Artesa de Segre, Valls, Alcalà de Xivert, Benicarló, Castelló de la Plana, Useres, Vilafamés, Torreblanca, València, Alcoi, Altea, Benissa, Calp, Dénia, Ondara, Teulada, Alacant, Mallorca, Menorca, Eivissa. Quant a l'etimologia, ve «del llatí FONTE», que Moll (1987, 181) indica que en català és el substantiu de la llengua comuna *font*. S'ha documentat al Morell entre els segles XVII i XX.

V. t. *Font*¹, *la*; *Font*², *la*; *Font, camí o carrer de la*; *Font, la plaça de la*, i *Fonts*.

«fil de Domingo Font i de Tecla sa muller» (17.9.1617), Parr. 1579-1640, p. 70; «foran padrins Joseph Domingo [...] y Barbara Font» (17.6.1721), Parr. 1680-1721, p. 257; «Feliu y Fon Juan», Amill. 1869, 2r; «José Palau Font» (1872), Amill. 1871-1928; «Font», Cens 1919; «Font», Cens 1934.

Font, la¹

[fõ 'fõn]

Coneguda també com la *font de la Plaça (infra)*, és una font de pedra d'estil neoclàssic del darrer terç del segle XIX (1883), a través de la qual va arribar l'aigua conduïda al poble per primera vegada, i dona nom a la plaça on es troba. Està adossada a un mur de maó vist, i té dues aixetes (POBLESCAT). La seva estructura és la següent: la pedra és marbre i té dues aixetes sota les quals hi ha la banyera on s'hi recull l'aigua. Les formes de la font són totalment geomètriques i davant seu hi ha una barana per protegir els que agafin aigua (INVARQUIT). Posteriorment, amb l'edificació de la peixateria fou integrada en el conjunt arquitectònic que formaren ambdues construccions. La revista *Ressò* va dedicar una contraportada a aquest element arquitectònic, juntament amb la Peixateria («La Font i la Peixateria», *Ressò*, segona època, any 1, núm. 2 [abril de 1993]), i també un article amb motiu del centenari (Sanromà 1983, p. 13).

V. t. *Font*; *Font, la*²; *Font, camí o carrer de la*, i *Font, la plaça de la*.

Font, la²

[fõ 'fõn]

A la partida dels Olivars, dins de l'antic terme de la Granja, Riera (2015, p. 49) localitza aquest topònim: «la Font es trobava al marge nord de la llera del riu Glorieta, al costat oest del camí de la Granja a Valls. Sempre hi brollava aigua molt fresca. Estigué en funcionament fins fa pocs anys». La mateixa autora recull *l'Olivar de la Font* i una partida també anomenada *de la Font* i les ubica al nord del Glorieta, molt probablement al lloc on es trobava aquest hidrònim.

V. t. *Font*; *Font, la*¹; *Font, camí o carrer de la*, i *Font, la plaça de la*.

Font, camí de la o carrer de la

Al l'antic terme de la Granja, Riera (2015, p. 52) localitza aquest topònim a la partida anomenada també *la Granja*. De fet, es tracta d'un mateix indret però rep dues denominacions diferents perquè, en un cas, es refereix a la part inclosa al nucli urbà (carrer) i, en l'altre, a la part que és fora d'aquest nucli (camí): «començava a la Plaça de la Granja i continuava en direcció nord cap el riu Glorieta, passant a dir-se camí de la Font quan s'acabaven les cases».

V. t. *Font*; *Font*¹, *la*; *Font*², *la*, i *Font, la plaça de la*.

Font, la plaça de la

[lə 'plasa ðə lə 'fon]

Coneguda també com la Plaça (*infra*) per antonomàsia, perquè era la que hi havia al nucli primigeni del poble, es tracta de l'antiga plaça que formava part del recinte emmurallat al voltant del Castell. També havia portat, en una altra època, el nom de *plaça de la Constitució* (*supra*). Conserva encara l'arc d'una porta de la muralla, que envoltava el primitiu nucli urbà a l'edat mitjana. Era coneguda popularment fins fa pocs anys (encara viu, però no general) per *plaça del Peix*. Bultó (2007, p. 165) ho recorda «es diu la plaça de la Font però també es coneixia per la plaça del Peix perquè és on es venia». El nom li ve del fet que hi ha una font que va ser la primera que va portar aigua al poble (1883).

V. t. *Font*; *Font*¹, *la*; *Font*², *la*, i *Font, camí de la o carrer de la*.

Font de la Bertrana, lo rec de la

Topònim no localitzat geogràficament, del qual no hi ha record actualment. Es troba documentat només una vegada, al s. XVIII.

V. t. *Bertran*; *Bertran, ca*; *Bertran, la placeta de*, i *Pepito de Bertran*.

«mediant lo rech de la Font de la Bertrana», Capb. Hospitals 1783-1784, 452r.

Fonts

Cognom pretèrit al Morell. El DCVB (s. v. *Font*) dona la variant *Fonts* com a existent a Barcelona, Igualada, Avinyó, Olesa de Montserrat, etc. S'ha documentat entre els segles XVII i XX, i també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «Antonio Fonts», sota l'epígraf «Confiterías».

V. t. *Font*.

«padrina Tecla Fons viuda muller que fonch de Pera Fons» (13.8.1626), Parr. 1579-1640, p. 90; «Obit Paula Fons viuda de Valls habitant en lo Morell» (22.11.1651), Parr. 1649-1717, p. 14; «y â trema. ab terras de Jph. Fons», Capb. Hospitals 1783-1784, 475r; «â mitg dia ab terras de Jph. Fons», Capb. Hospitals 1783-1784, 523v; «Fons», Miqu. 1795a

i Miqu. 1795*b*; «Fons Barberá Antonio» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Fons», Cens 1919; «Fons», Reg. fiscal 1921; «Fons», Amill. 1945.

Forcades

[fur'kaðəs]

Cognom viu al Morell, és una variant de *Forcada*, que es troba a Barcelona, Reus, l'Espluga de Francolí, Flix, Montblanc, etc., segons el DCVB (s. v. *Forcada*). Tant en la forma singular com plural ve «del substantiu *forcada*, ‘bifurcació’» (Moll 1987, p. 192). Es troba documentat al s. XVII.

«filla llegal y natural de Luis Forcadas ferrer de Pradas habitant en lo Morell y de Geronima Forcadas» (28.2.1680), Parr. 1680-1721, p. 4.

Forcar, el o les Forques

Es tracta d'un topònim documentat per Riera (2015, p. 58) a la partida de la Mallola i els Hospitals, al terme de la Granja: «zona situada entre el Rec Sec i el Camí Real».

Forna, ca la

['ka lə 'fornə]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Josep, documentat per Bultó (2007, p. 178): «ca la Fornà». Moreu-Rey (1981, p. 23 i 143) recull el renom *Forn* i l'inclou al capítol dels renoms procedents de noms d'oficis. En aquest cas, es tractaria d'una feminització.

Forner

Cognom pretèrit que, segons el DCVB (s. v. *Forner*), es troba a Sant Feliu de Pallerols, Barcelona, Solsona, Alàs, Arfa, Alcoletge, Alcanar, Amposta, Oropesa, Alcalà de Xivert, Benicarló, Almassora, Vinaròs, Peníscola, Càlig, Traiguera, Massamagrell, Dènia, Campello, Alacant, etc., i ve «del llatí FURNARIU». Sobre el seu significat, «de *forner*, ‘qui té un forn’» (Moll 1987, p. 254). Es troba documentat al Morell al darrer terç del s. XIX i al s. XX.

«Jose Fortuñ y Forné», Apeo 1869, 9v; «Forné», Cens 1919.

Forn Teuler, lo

[lu 'forn təw'le]

Partida pretèrita al Morell. En alguns extractes documentals, es dona com a equivalent als *Clots* (*supra*). Es troba documentada entre els segles XVI i XVIII.

V. t. *Forn Teuler, lo torrent del i Teuler, lo forn*.

«partida dicta lo Forn Teuler», Man. 12 1574-1579, p. 89; «una botja a la partida lo Forn Teuler», Man. 26 1665-1668, p. 40; «partida del Forn Teuler o dels Clots», Llibreta 2a 1/2 s. XVII; «de la partida del Forn Tauler, ò dels Clots», Capb. Morell 1775-1779, 99v.

Forn Teuler, lo torrent del

V. *Gemegó, lo torrent de*.

V. t. *Forn Teuler, lo i Teuler, lo forn.*

«Un oliverar a la part “vocata lo Bancal”». Afronta ab lo torrent del Forn Teuler», Man. 4 1551-1555; «a meridie cum torrente del Forn Teuler», Man. 4 1551-1555, p. 124; «cum torrente del Forn Teuler», Man. 15 1594-1597, p. 104; «lo torrent d'en Mestre o Forn Teuler y vuy torrent d'en Gemegó», Llibreta s. XVII.

Fort

Cognom que es documenta també amb la forma feminitzada en els textos més antics: *Forta*. El DCVB (s. v. *Fort*) localitza aquest llinatge a Foixà, Altron, Artesa de Lleida, Sant Martí de Maldà, Caldetes, Igualada, Barcelona, Capafonts, Tivissa, Alboraià, etc. Moll (1987, p. 273) informa que ve «de l'adjectiu *fort* (del llatí FORTE), ‘vigorós’». S'ha localitzat al Morell des del s. XVI fins al XIX i també és present a la Granja a finals del s. XVIII (Riera 2015, p. 79): «Josep Fort Capdevila de la Granja».

«foren compares March Fort» (22.10.1579), Parr. 1579-1640, p. 6; «Rafella Forta donsellà de Tarragona» (26.1.1662), Parr. 1649-1679, p. 53; «Jph. Fort labr. de la Granja originalm. creo a favor de Pablo Prats molinero de otra Granja», Reg. hip. 1800, 10v.

Fortuny

[fur'tun]

Cognom que es documenta també amb la forma feminitzada en els textos més antics: *Fortunya*. El DCVB (s. v. *Fortuny*) localitza aquest llinatge a Barcelona, Caldetes, Aiguamúrcia, Bràfim, Cabra, Falset, Tarragona, Valls, Algerri, Alcora, Massanassa, Mallorca, Menorca, etc. Moll (1987, p. 68) informa que ve «del cognom llatí FORTUNIUS» i que es troba documentat per primera vegada l'any 908 amb la forma *Fortunio*. S'ha localitzat al Morell des del s. XVI i fins al s. XX de manera continuada. I a l'ACE (1936-1937, p. 4540 i 4541) apareix «D. José Casas Fortuny», sota l'epígraf «Juez municipal», i «Martín Fortuny», sota els epígrafs «Frutas (Trats.)» i «Herrerías».

«fill d'en Frans. Fortuny» (3.5.1582), Parr. 1579-1640, p. 10; «Magdalena Fortunya filla de Frans. Fortuny y Esperansa» (1608), Parr. 1579-1640, p. 39; «Maria Magdalena Yusepa filla de Pare [sic] Fortuny» (25.3.1661), Parr. 1649-1679, p. 49; «Joan Fortuñy», Consell 1685-1739, p. 34r; «En 1740 lo poseyeix Juan Fortuñy de Vilallonga», Cad. 1702-1808, 66r; «Joseph Fortuny labr. del lugar del Morell», Reg. hip. 1774, 2v; «Joseph Ferrer, Isidro Pamias y Pau Fortuny en lo corrent any regidors», Capb. Morell 1775-1779, 60r; «Furtuny», Miqu. 1795a i Miqu. 1795b; «Fortuny y Grau Pablo», Amill. 1869, 1v; «Miquel Fortuñy», Apeo 1869, 1r; «que era de Franc^o Mañe y Fortuny» (1871), Amill. 1871-1928; «Fortuny», Cens 1904; «Fortuny», Cens 1919; «Fortuny», Reg. fiscal 1921; «Fortuny», Cens 1934; «Fortuny», Amill. 1945.

Francesc

Cognom documentat tan sols per Bultó (2007, p. 231): «Maria Francesch». El DCVB (s. v. *Francesc*) localitza aquest llinatge al Masroig, Barcelona, Albinyana, etc. I Moll (1987, p. 174) informa sobre el seu origen: «pot venir del nom de baptisme *Francesc*, però també pot representar directament el gentilici equivalent a *francès*, amb el sufix *-esc*, en lloc de *-ès*». (Ben mirat, tant se val, perquè el nom de sant Francesc significa 'francès').

Francesc Baldric de la Canal

Renom que no es conserva en el record avui dia i només s'ha pogut localitzar en un document del s. XVII. Moreu-Rey (1981, p. 171) el referencia com a procedent d'un cognom. És un dels poquíssims renoms que apareix en documentació antiga.

«Fransech Baldrich dit de la Canal» (1615), Parr. 1579-1640, p. 65; «com a curadors dels pubills fills de Francesch Baldrich dit de la Canal» (18.7.1660), Man. 25 1662-1668, *apud* Recasens (1985, p. 166).

Francisco Baldric de la Casa Gran

Renom que no es conserva en el record avui dia i només s'ha pogut localitzar en un document del s. XVII. Moreu-Rey (1981, p. 180) recull el renom *Casa-nova*, *Casa-blanca*, *Casa-cremada*, etc., que serien casos assimilables a *Casa Gran*, i que provindrien de topònims. És un dels poquíssims renoms que apareix en documentació antiga.

«Francisco Baldrich alias de la casa gran» (28.2.1681), Parr. 1680-1721, p. 8.

Franceset, cal

[ˈkaʎ frənsəˈzɛt]

Nom de casa que es troba al carrer de l'Esplanada i al de Sant Plàcid. Moreu-Rey (1981, p. 185) el recull a l'apartat de renoms provinents d'adjectius toponímics, en aquest cas corresponents a països europeus (França).

Franciscona i ca la Franciscona

[frənsisˈkonə] i [ˈka lə frənsisˈkonə]

Renom esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer de les Creus i provinent d'un nom de fonts. Està documentat per Bultó (2007, p. 222): «ca la Franciscona». Té la particularitat que s'aplica a una persona de sexe masculí com a renom, mantenint la forma femenina i sense ús de l'article.

Francolí, lo

[lu frənkuˈli]

Conegut també com *lo Riu (infra)*, neix a la cova de la Font Major de l'Espluga de Francolí i passa per tres comarques: la Conca de Barberà, l'Alt Camp i el Tarragonès, fins que desemboca a la ciutat de Tarragona, concretament a la banda de ponent del Port. La GEC informa que «té 85 km de llargària. La capçalera s'obre en ventall sobre la Depressió Central Catalana; passa per la vila de Montblanc; a la Riba rep el Brugent, per la dreta, procedent de les muntanyes de Prades (1.229 m), i surt de l'estret per Picamoixons, gairebé ja amb tot el seu cabal» (GEC, s. v. *el Francolí*). En relació amb el terme del Morell, és el límit natural a l'est i rep el Glorieta a la Granja. Justament, la construcció de la Granja té a veure amb la proximitat del Francolí, ja que les terres de la vora del riu eren les més fèrtils i l'aigua, conduïda a través de recs i síquies, era aprofitada per regar. És molt habitual referir-s'hi com *lo Riu*, ja que és el riu important que hi ha al terme. L'altre, el Glorieta, per oposició, és anomenat *lo Riuet*. Segons el DCVB (s. v. *Francolí*), el seu origen es troba en un nom personal germànic, *Franculin*.

«mig jornal vora el Francolí», Man. 24 1655-1661, p. 100; «affrontant a sol ixent ab lo riu de Francolí», Capb. Hospitals 1691, 30r; «linda a oriente con el rio Francolí», Reg. hip. 1774, 9v; «afrota â sol ixent ab lo riu de Francolí», Capb. Hospitals 1783-1784, 451r; «rio Francolí», Apeo 1869, 13v; «al este rio Francolí» (1899-1900), Amill. 1871-1928.

Frank Guillau

[ˈfraŋ giˈlaw]

Renom que es troba al carrer de Sant Josep, provinent d'un fet anecdòtic: és l'acrònim de *Francisco Guillemat Llaurador*, que el va fer servir com a pseudònim per signar una composició poètica.

Franquès

Cognom pretèrit que es troba, segons el DCVB (s. v. *Franquès*), a la Canonja, Constantí, l'Espluga de Francolí, etc. Quant al seu origen, Moll (1987, p. 282) informa que és un «adjectiu equivalent a *Franc*, amb el sufix *-ès* adoptat per influència del derivat *franquesa*». Només està documentat al Morell l'any 1919, en un cens.

«Franques», Cens 1919.

Franquesa

Cognom pretèrit que es localitza, segons el DCVB (s. v. *Franquesa*) a Torroella de Montgrí, Collsuspina, Berga, Igualada, Aranyó, Cervera, etc., i que, etimològicament, ve «del llatí medieval *FRANQUITIA* [...], derivat del germànic *frank* 'lliure'». Moll (1987, p. 282) indica que ve «del substantiu *franquesa*, 'llibertat', 'veracitat', 'claredat d'expressió'». Es troba documentat al Morell al s. XVIII.

«Francisco Franquesa te un tros de terra en la partida del Cap del Terma», Cad. 1702-1808, 57r.

Franqueses, les

Topònim localitzat per Riera (2015, p. 58) a la partida de la Mallola i els Hospitals al terme de la Granja, que posteriorment es va conèixer com *lo Farraginal* (*supra*): «estaven situades entre el camí de la Granja a Vilallonga, en el darrer tram, entre la Granja i el riu Francolí i el camí que anava al mas d'en Plana». Com és conegut, aquest nom es refereix a les terres que no estaven subjectes al pagament de cap impost o qualsevol altra càrrega, és a dir, que eren franques.

Freixa

Cognom pretèrit que és una variant del nom d'arbre *freixe*, que ve del llatí *FRÁXINUS*, igual que *Fleix*. El DCVB (s. v. *Freixa*) el localitza a Banyoles, Fígols, Malgrat, Olost, Orís, Algerri, Linyola, etc. Tal com recull Moll (1987, p. 234), usat com a llinatge, té una gran varietat formal: *Freixe*, *Freixes*, *Frexes*, *Fréxens*, *Freixa*, *Freixas*, *Frexas*, *Fleixas* i *Flexas*. Està documentat al Morell al s. XVI i al s. XX.

«filla de Graviel Freixa de Reus» (24.1.1580), Parr. 1579-1640, p. 7; «Freixa», Reg. fiscal 1921; «Freixa», Amill. 1945.

Fuster

Cognom pretèrit al Morell. És un llinatge molt estès, especialment al País Valencià i a l'illa de Mallorca, segons el DCVB (s. v. *Fuster*). Moll (1987, p. 254) indica que ve «de *fuster* (del llatí FUSTÁRIUS), 'qui treballa la fusta'». Es troba documentat al s. XVII i també és recollit per Iglésies en la seva edició del fogatge de 1553 (1981, p. 251), tot i que el localitzat a la Granja, que en aquell moment encara no formava part del Morell: «primo Pere Fuster».

«Damia Fuster y Esperança conyuges de dit lloch de la Grange», Capb. Hospitals 1691, 35v.

Gabriel, ca o ca Gabrielelet

[ˈka ɣrəβiˈɛl] / [ˈka ɣrəβiəˈlɛt]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Plàcid, documentat per Bultó (2007, p. 245): «ca Gabriel». Moreu-Rey (1981, p. 166 i 170) el recull com a exemple d'un dels prenom productius a l'hora de generar renoms i també com a exemple de metàtesi, ja que popularment la forma més freqüent és *Grabiel*. També indica que es documenta fàcilment el diminutiu: *Grabielet*.

Gai

[ˈgaj]

Cognom present al municipi. Es tracta d'un llinatge existent a Girona, Bescanó, Barcelona, Caldes de Montbui, Llinars, Molins de Rei, Vilanova i la Geltrú, Montblanc, Castelló de la Plana, etc., segons el DCVB (s. v. *Gai*). Moll (1987, p. 282), sobre l'origen, tant de la forma *Gai* com *Gay*, escriu: «potser del nom personal llatí *Gaius*, però sembla més probable que vinguin de l'adjectiu *gai*, 'alegre'». S'ha documentat al Morell al s. XVII.

«foren padrins Pere Gay parayre de Reus y la Sa. Maria Masipa de Tarragona» (23.7.1651), Parr. 1649-1679, p. 14.

Gairal

Cognom documentat al Morell també amb la feminització *Gairalta*. El DCVB (s. v. *Gairal*) localitza aquest llinatge a Cornellà, l'Hospitalet, Mont-roig, etc.; i, quant a l'etimologia, ve «del nom propi germànic *Gairoald*». A aquesta informació, Moll (1987, p. 104) hi afegeix el significat d'aquest nom: 'que governa la llança'. S'ha localitzat en documentació del s. XVII.

«Mariagna Gayralta viuda dexada del Qo. Juan Gairalt» (29.5.1650), Parr. 1649-1679, p. 52.

Galant, lo [ˈlu ɣəˈlan]

Renom de la localització del qual no hi ha record. Moreu-Rey (1981, p. 116) el recull al capítol de singularitats del caràcter, concretament aplicat a persones amables, gentils.

Gallego, cal [ˈkaɫ ɣəˈʎeyu]

Nom de casa que es troba al carrer del Molí. El documenta Bultó (2007, p. 9): «ca Gallego». Moreu-Rey (1981, p. 185) el recull a l'apartat de renoms provinents d'adjectius toponímics, en aquest cas corresponents a altres àrees de la península Ibèrica (Galícia).

V. t. *Minguet del Gallego i Rosalia del Gallego*.

Gallinera, ca la [ˈka lə ɣəˈliˈnerə]

Nom de casa localitzat al carrer de les Creus. Moreu-Rey (1981, p. 127) el recull al capítol dedicat als oficis.

Galofre [gəˈɫofrə]

Cognom documentat al Morell amb les dues variants que recull el DCVB (s. v. *Galofre*): *Galofre* a Barcelona, Cabanyes, Castelló de la Plana, Valls, etc.; i *Galofrè* a Montornès, Sant Martí Sarroca, Aiguamúrcia, Albinyana, la Bisbal del Penedès, Bonastre, Bràfim, Masllorenç, el Montmell, la Riera, Rodonyà, el Vendrell, Vila-rodona, etc. Quant a l'etimologia, «del nom propi germànic *Walahfrid*». Moll (1987, p. 105) dona el significat d'aquest possible origen: 'pau peregrina'; i hi afegeix una altra possibilitat, *Waldifrid*, que significa 'governador de la pau'. Tan sols s'ha documentat al s. XX.

«Galofré», Cens 1919; «Galofre», Reg. fiscal 1921.

Garidells, camí dels

Localitzat a l'antic terme de la Granja, dins de la partida anomenada també *la Granja*, Riera (2015, p. 52) dona compte d'aquest topònim: «Hi havia diversos camins que sortien de diferents llocs del terme de la Granja que anaven a buscar el camí principal que arribava fins els Garidells. Però el camí principal començava on acabava el camí de la Font, en arribar al riu Glorieta, transcorria per la seva llera en direcció est quan no baixava massa aigua, travessava el riu Francolí i s'enfilava cap els Garidells.»

Garigó, cal [ˈkaɫ ɣəriˈɣo]

Nom de casa que es troba al carrer de Sant Rafael. Tot i que les fonts no recullen aquesta forma, sí que recullen *Garrigó*, amb el so de la ròtica vibrant en lloc de la bategant, canvi que seria versemblant. A més, Riera (2015, p. 50-51) recull *Garrigó* com a topònim a la partida dels Olivars. I, de fet, *Garrigó* és un llinatge recollit tant pel DCVB (s. v. *Garrigó*), amb el significat de 'garriga petita', com per Moll (1987, p. 224), que també el considera un diminutiu de *Garriga*.

Garreta

[gə'ɾetə]

Cognom present al Morell. Segons el DCVB (s. v. *Garreta*) es troba a Sant Feliu de Guíxols, Barcelona, Granollers, Igualada, Vilafranca del Penedès, Martorelles, les Borges del Camp, els Garidells, Valls, Vallmoll, etc. Quant al seu origen, Moll (1987, p. 273) apunta que és un «derivat diminutiu de *garra*». El DCVB afegeix a aquesta accepció la de 'persona molt petita, curta de cames'. Tan sols es troba documentat al s. XX.

«Garreta», Cens 1904; «Garreta», Reg. fiscal 1921; «Garreta», Amill. 1945.

Garriga

[gə'riɣə]

Cognom viu al poble. Segons el DCVB (s. v. *Garriga*) és un llinatge existent a Celrà, Masavelles, Berga, Barcelona, Avinyonet, Tarragona, Valls, Agramunt, Alfarràs, Anglesola, Bell-lloc, Vinaròs, Castelló de la Plana, Mallorca, Menorca, etc. Quant al seu origen, Moll (1987, p. 224) diu que ve «del substantiu *garriga* (del pre-romà *garrica*), 'terra inculta'», és a dir, no cultivada; en canvi, el DCVB fa referència a 'coscoll, alzina' quan parla del significat de la seva etimologia. Hi ha una mina amb aquest mateix nom. Està documentat àmpliament al Morell als segles XVIII, XIX i XX, i apareix també a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «José Garriga», sota l'epígraf «Panaderías».

V. t. *Garriga, ca* i *Garriga, la mina de*.

«casa de Anton Garriga», Capb. Morell 1775-1779, 190v; «Anton Garriga pages, y Theresa Garriga, y Girona», Capb. Hospitals 1783-1784, 515r; «Jose Garriga», Comú 1783-1844, p. 114; «Garriga», Miqu. 1795a; «Domingo y Garriga Pedro», Amill. 1869, 1v; «Pedro Domingo y Garriga», Apeo 1869, 6v; «Teresa Domingo y Garriga» (1871), Amill. 1871-1928; «Garriga», Cens 1904; «Garriga», Cens 1919; «Garriga», Reg. fiscal 1921; «Garriga», Cens 1934; «Garriga», Amill. 1945.

Garriga, ca

['ka ɣə'riɣə]

Nom de casa localitzat al carrer Major, l'origen del qual podria ser el nom d'una planta o bé el cognom *Garriga*. Està documentat per Bultó (2007, p. 41): «ca Garriga».

V. t. *Garriga* i *Garriga, la mina de*.

Garriga, la mina de

L'única referència relacionada amb aquest topònim és una fitxa mecanografiada de Josep M. Recasens i Comes, de les que va utilitzar per recollir informació per al seu llibre *El Senyoriu de Morell. 1173-1835*. Al mapa del terme que inclou al llibre, la situa dins de la partida dels Hospitals, en un lloc proper al punt d'intersecció entre el camí Ral de Tarragona a Montblanc i el límit de la partida del Cap del Terme (Recasens, 1985, p. 28). Però, en la fitxa esmentada, no hi ha cap referència documental, tan sols una nota manuscrita que diu «era al Mas Torrents, particular»; i aquesta dada no encaixaria amb el lloc on la situa perquè el mas de Torrents era a tocar del riu i bastant més al sud. Cap informant la coneix, tot i que hi ha mines molt petites (com la de Mosset) que són conegudes. Potser el motiu és que era molt petita i d'ús particular. Si només era utilitzada

per un sol propietari, no requeria cap regulació i això podria explicar que la seva existència no quedés documentada. Però això només és una suposició.

V. t. *Garriga i Garriga, ca.*

Garrigoles

Cognom pretèrit al Morell i documentat amb una forma que conté un error, ja que l'anotació diu *Garriogolas*, però el cognom és *Garrigoles*, que és un «derivat diminutiu de *Garriga*», tal com indica Moll (1987, p. 224). Aquest llinatge és present, segons el DCVB (s. v. *Garrigoles*) a Girona, Banyoles, Castelló d'Empúries, Peratallada, les Planes, la Sellera, Vilallonga, Barcelona, etc. S'ha localitzat en un cens de l'any 1945.

«Garriogolas», Amill. 1945.

Garroferal, lo

[lu γərufə'raɫ]

Tros de terra que se situa a les Villances, a la banda de ponent de la carretera de Vilallonga. Devia haver estat plantat de garrofers.

Gaspana, ca la

['ka lə γəs'panə]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Plàcid i al de les Creus, documentat per Bultó (2007, p. 221): «ca la Gaspana». Moreu-Rey (1981, p. 34) recull aquest renom a l'apartat de feminitzacions de noms de fonts masculins (*Gaspar*).

V. t. *Gaspanillo i Gaspano.*

Gaspanillo

[gəspə'niɫu]

Renom que es troba al carrer de Sant Martí, procedent del diminutiu d'un prenom (*Gaspar*) el sufix del qual és de la llengua castellana.

V. t. *Gaspana, ca la i Gaspano.*

Gaspano

[gəs'panu]

Renom localitzat al carrer de Sant Isidre i format a partir de la masculinització del renom *Gaspana*, que al seu torn prové de la feminització del nom de fonts masculí *Gaspar*.

V. t. *Gaspana, ca la i Gaspanillo.*

Gaspar

[gəs'pa]

Cognom viu al Morell, del qual s'ha pogut recollir la forma feminitzada (*Gaspara*) en documents més antics. El DCVB (s. v. *Gaspar*) localitza aquest llinatge a Celrà, Arenys de Munt, Barcelona, Caldes de Montbui, Castelló, Eivissa, etc. Quant al seu origen, «del

llatí bíblic GASPAR, nom d'un dels tres sants reis d'Orient». S'ha documentat àmpliament des dels primers anys del s. XVII fins al s. XX, de manera continuada.

«Joanni Gaspar dicti loci de la Granja et Damiano Gaspar», Arrendament 1615; «Pau Gaspar fadri fill d'en Joan Gaspar» (7.6.1617), Parr. 1579-1640, p. 69; «Margarida Gaspara de la dita Pobla de Bofumet» (10.11.1680), Parr. 1680-1721, p. 7; «Rafel Gaspa», Consell 1685-1739, p. 74r; «Joseph Gaspar pages de la Grange», Capb. Hospitals, 1691, 30r; «Joseph Gaspar Balle», Inventari 1693; «Rafel Gaspa te una casa situada en lo lloch del Morell», Cad. 1702-1808, 30r; «a favor de Rafael Gaspar labr. del lugar del Morell», Reg. hip. 1774, 4v; «Rafel Gapar pages del lloch del Morell», Capb. Morell 1775-1779, 66r; «y ans Rafel Gaspa de la Granja», Capb. Hospitals 1783-1784, 451r; «y part ab las de Jph. Calbó, y Gaspar», Capb. Hospitals 1783-1784, 473r; «Antonio Gaspa», Comú 1783-1844, p. 98; «Gaspar» i «Gaspá», Miqu. 1795a i «Gaspá», Miqu. 1795b; «Franco, Mañe y Tecla Gaspá con. vecinos del Morell», Reg. hip. 1848, 169r; «Gaspá y Domenech Rafel», Amill. 1869, 2r; «Rafael Gaspár y Domenech», Apeo 1869, 16v; «y oeste con Salvador Gaspá» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Gaspá», Cens 1904; «Gaspá» i «Gaspa», Cens 1919; «Gaspá», Reg. fiscal 1921; «Gaspá», Cens 1934; «Gaspa», Amill. 1945.

Gassol

[gə'zɔl]

Cognom viu al Morell. El DCVB (s. v. *Gassol*) informa que també es troba sovint la forma *Gasol* i que és un llinatge existent a Barcelona, Jorba, Montcada, Montmaneu, Òdena, Perafort, Piles, Forés, els Garidells, Blancafort, l'Esplugu de Francolí, Montblanc, la Selva del Camp, Reus, Valls, Aiguamúrcia, Tremp, Arbeca, etc. Quant al seu origen, no és clar, tal com explica Moll (1987, p. 320), que apunta que «sembla variant de *Gassó* per canvi de sufix», però no considera possible establir d'on ve *Gassó*, entre quatre opcions possibles. Està documentat a partir del darrer terç del s. XIX i al s. XX. També es troba a l'ACE (1936-1937, p. 4540): «Juan Gassol», sota l'epígraf «Alfarerías».

«Gasol y Granell Martin», Amill. 1869, 2r; «Marti Gasol y Granell», Apeo 1869, 4v; «lindante al norte con Juan Gasol» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Gassol», Cens 1904; «Gasol», Cens 1919; «Gasol», Reg. fiscal 1921; «Gasol», Cens 1934; «Gassol», Amill. 1945.

Gassull

[gə'zuɫ]

Cognom present a la localitat actualment. Tot i que el DCVB (s. v. *Gassull*) dona com a forma principal *Gassull*, la pronúncia pròpia del Morell es correspondria gràficament a la variant *Gasull*, que també recull aquesta obra. La presència d'aquest llinatge és a Casavelles, Castelló d'Empúries, Pals, Parlavà, Rupjà, Sarrià, Calaf, la Garriga, Barcelona, Igualada, Mataró, Cornellà, l'Albi, l'Albiol, Almoester, Castellvell, Tarragona, Montblanc, l'Ametlla, Vila-real, València, Torrent, Dénia, etc. Moll (1987, p. 303) encara dona tres variants més (*Gazull*, *Gasulla* i *Gassulla*). Sobre el seu origen, informa de dues possibilitats: d'una banda, que podria venir de *Kazula* (segons Joan Vernet), que és el nom d'una tribu presahariana; de l'altra, que podria venir de *uazul* (segons Mikel de Epalza), que significa 'molt generós'. Tan sols es troba documentat al Morell al s. XX.

«Gasull», Cens 1919; «Gasull», Cens 1934; «Gasull», Amill. 1945.

Gatell [gə'teʎ]

Cognom present al municipi, és un llinatge existent a Arenys de Mar, Igualada, Rubí, Alió, l'Arboç, Cambrils, Montbrió, Tamarit, Valls, etc., segons el DCVB (s. v. *Gatell*). Tot i que informa que, des del punt de vista etimològic, és un derivat diminutiu de *gat*, les quatre acepcions que dona en aquesta entrada estan totes relacionades amb plantes, arbustos o arbres. Està documentat al Morell des del s. XVII fins al s. XX.

«foren esposats en Pere Gatell» (2.2.1603), Parr. 1579-1640, p. 43; «foren padrins Yuan Gatell pages de la Torradenbarra y Maria Figarolla» (25.3.1661), Parr. 1649-1679, p. 49; «Vuy Marian Gatell», Cad. 1702-1808, 57r; «Gatell», Miqu. 1795*b*; «Gatell Pablo», Amill. 1869, 4r; «Gatell Garriga Juan» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Gatell», Cens 1919; «Gatell», Reg. fiscal 1921; «Gatell», Cens 1934; «Gatell», Amill. 1945.

Gatella, la

Recasens (1985, p. 28) situa aquest topònim a la cruïlla del camí de Puigdelfí amb el camí de la Granja. No hi ha cap més notícia d'aquest nom procedent d'altres fonts. Sembla que es tracta de la feminització del nom d'arbust *gatell*.

V. t. *Gatella, lo camí de la*.

Gatella, lo camí de la [lu kə'mi ðə lə gə'teʎə]

Camí que anava a una partida de terra anomenada *la Gatella*, cap als Hospitals (a la zona on avui hi ha la refineria). No n'hi ha un record clar.

V. t. *Gatella*.

Gavaldà [gəvə'l'də]

Cognom documentat al Morell del s. XVII al s. XX, també amb la forma feminitzada en textos més antics: *Gavaldana*. El DCVB (s. v. *Gavaldà*) el localitza a Manresa, Barcelona, Castellet, Cubelles, l'Hospitalet, Gavà, el Vendrell, Marçà, Valls, Arnes, Paüls, Tortosa, Xerta, Benicarló, Sant Mateu, Castelló de la Plana, Almassora, la Jana, València, Alginet, Meliana, etc. Quant a l'etimologia, «preromana, probablement del gà·lic *Gabalitanu*, derivat de *Gabali* que era el nom d'un poble gà·lic». Moll (1987, p. 167), apunta que pot venir «de l'occità *Gavaudan*, nom d'una comarca del Llenguadoc».

V. t. *Gavaldà, carrer d'en*.

«una filla d'en Pere Gavaldà» (9.4.1580), Parr. 1579-1640, p. 8; «y padrina Tecla Gavaldana viuda (16.9.1585), Parr. 1579-1640, p. 13; «per lo Morel mº Pere Gabalda jurat» (1600), Determinacions 1571-1655, p. 326; «en presencia de testimonis qui son lo honorable en Pere Gavaldà i Francesc Baldrich» (21.8.1625), Man. Grau-Gat. 1622-1672, *apud* Recasens (1985, p. 161); «Ysidra Gavaldà i «Joan Gavaldà», Focs Morell s. XVII; «sent jurats Isidro Gualda y Juan Oriol», Despeses 1648-1649; «feren padrins Pere Gualda fadri y Mariagna Ginere» (9.10.1650), Parr. 1649-1679, p. 9; «filla llegendada y natural de Isidro Gualda y de Sisilia Gualdana» (18.12.1651), Parr. 1649-1679, p. 14; «Franches Gavaldà», Consell 1685-1739, p. 26v; «Pere Gavaldà pages del lloch del Morell», Capb. Hospitals 1691, 35v; «y partida ab Francesch Gabalda del Morell», Cad.

1702-1808, 3v; «Franch. Gualda», Cad. Aparici 1714; «ans de Franch. Gavalda», Capb. Morell 1775-1779, 67r; «y ans de Franch. Gavaldá», Capb. Hospitals 1783-1784, 487r; «Gavaldá» i «Gavalda», Miqu. 1795a i Miqu. 1795b; «Roig Gavaldá Ramon.-Nuevo en el reparto» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Gavaldá», Cens 1919; «Gavaldá», Cens 1934; «Gavaldá», Amill. 1945.

Gavaldá, carrer d'en

V. *Amunt, carrer d'*.

V. t. *Gavaldá*.

Gavarró

[gəvə'ro]

Cognom viu al Morell que, segons el DCVB (s. v. *Gavarró*), és un llinatge existent a Sant Feliu de Guíxols, Avià, Capellades, l'Hospitalet, Igualada, Manresa, Mediona, Barcelona, Piera, Blancafort, l'Espluga de Francolí, Passanant, Sarral, Reus, Alcover, Valls, l'Aranyó, Arbeca, la Manresana, Torrefeta, Serra d'en Galceran, etc. Tot i que la grafia més freqüent és *Gabarró*, al Morell s'ha documentat tan sols una vegada amb aquesta forma. I, sobre la seva etimologia, Moll (1987, p. 235) diu que és un «derivat diminutiu de *Gavarra*», que en català antic significava 'esbarzer'. Està documentat al s. XX.

«Gavarró Boté Joaquin» (1928), Amill. 1871-1928; «Gavarró», Cens 1919; «Gavarró», Reg. fiscal 1921; «Gavarró», Cens 1934; «Gabarró», Amill. 1945.

Gaza

['gasə]

Cognom viu al Morell, on es pronuncia com una paraula plana, a diferència de la que recull el DCVB (s. v. *Gazà*), que és aguda; i, segons informa, existent a Mallorca. Moll (1987, p. 320), que també presenta la forma *Gasa* (al costat de *Gaza*), diu que el seu origen és incert: «es troba documentat el nom personal *Garsandus* (917), que podria esser la base de *Gasà* i que té aspecte germànic (potser relacionable amb *Garsendis*)». Ha estat documentat tan sols per Bultó (2007, p. 171): «el Dr. Gaza».

Gelabert

Segons el DCVB (s. v. *Gelabert* o *Gilabert*), és un llinatge molt estès en tot el país, també amb la forma *Gilabert*. Indica que la forma *Gelabert* es troba principalment a Figueres, Sant Feliu de Guíxols, Sarrià, Castellví de Rosanes, Barcelona, Tarragona, Aramunt, Alacant, Dénia, Mallorca, Menorca, Eivissa. Moll (1987, p. 106), que dona tres variants més d'aquest cognom (*Gelbert*, *Gilbert* i *Gilibert*), diu que el seu origen es troba en el nom propi germànic *Gilabert* o *Gisilbert* i que significa 'sageta brillant'. Aquest cognom no està documentat en fonts històriques ni en obres editades sobre el poble, però correspon a un fill del Morell que va destacar prou en alguns camps perquè quedi recollit en l'inventari onomàstic del Morell. Es tracta de Josep Gelabert i Rincón, de qui la GGCC (p. 99) diu que era «geòleg i pintor, mort a Llagostera l'any 1936». La VIQUIPÈDIA (s. v. *Jospe Gelabert i Ricón*) ofereix més informació sobre el personatge. Va néixer al

Morell l'any 1859 i va morir el dia 6 de febrer de 1936. A més de geòleg i pintor, va ser prevere i publicista. La seva família era d'Olot, però ell devia néixer al Morell perquè el seu pare en va ser el metge durant un temps i després tornaren cap a Olot. Com a pintor es va especialitzar en paisatges i bodegons. Va destacar força com a estudiós de la geologia i va divulgar amb èxit els seus coneixements sobre geologia volcànica, alhora que va col·leccionar materials volcànics de la Garrotxa, una part dels quals va donar al Museu de la Garrotxa, i una altra al Museu d'Olot, que ell va ajudar a crear. Va ser la primera persona que va reclamar la protecció de la zona volcànica de la Garrotxa i per aquest motiu se'l considera un pioner.

Gemegó, lo torrent de

[lu tu'ren də ʒəmə'ɣo]

Conegut antigament com el *torrent de Mestre (infra)* o del *Forn Teuler (supra)*. És un corrent d'aigua que ve de Vilallonga i mor a la riera de la Selva. Al terme del Morell fa de límit entre la partida del Cap del Terme i les de la Glòria i el Cap d'en Bou, i passa per la de les Voltes, on desguassa a la Riera. Riera (2005, p. 92) explica que «neix com a rasa a la Montoliva, segueix pel terme de Vilallonga fent de límit entre les partides del Gebellí i la dels Majols i desemboca a la riera de Vilallonga dins el terme del Morell» (els Majols és un nom de partida de Vilallonga, en aquest cas, tot i que al Morell també existeix). La primera denominació fa pensar en el mas de Mestre, que ha generat altres topònims i que, d'entrada, sembla que seria més fàcil que s'apliqués al torrent de Manyer, perquè el seu recorregut és més proper a aquest mas, que el del de Gemegó. És curiós que un altre dels noms aplicats a aquest mas, el de *Calvó*, també doni nom a un torrent. En aquest cas, sempre segons la documentació, també anomenat *de la Manyera*, que al seu torn també es dona com a equivalent del *torrent del Tomanil*. I encara més: el tercer nom amb què es coneix aquest mas, *Baldric*, dona nom a una partida que és la del *Torrent de Baldric*, equivalent a la del *Camí de Puigdel·lí*. El cas que crida més l'atenció és la *Manyera*, que és el femení de *Manyer*. En un primer moment, seria fàcil pensar que es refereixen al mateix torrent. I també seria lògic pensar que els tres noms aplicats al mateix mas (que, a més, és el més proper al seu curs) també designessin el mateix torrent. Però no és el que es desprèn de la documentació. Quant al seu origen, en comunicació personal, Joan Anton Rabella considera força versemblant que provingui de *gemec*, sense poder establir una preferència entre l'opció *gemegó* o *gemegor*.

V. t. *Torrent de Gemegó, lo.*

«lo torrent d'en Gemegó», Llibreta s. XVII; «lo torrent d'en Mestre o Forn Teuler y vuy torrent d'en Gemegó», Llibreta s. XVII; «te un tros de terra erma en la partida del torrent del Jamejo», Cad. 1702-1808, 44r; «lo torrent d'en Jamegó», Man. 39 1710-1718, p. 18; «lo torrent d'en Jamegó», Man. 5599 1761-1762, p. 136; «y a cierzó con el torrente de Jamago», Reg. hip. 1774, 1v; «â tremuntana ab lo torrent del Gemegó., Capb. Morell 1775-1779, 66v; «ab lo torrent dit del Gemagó y antigament d'en Mestre», Capb. Morell 1775-1779, 74v; «pasa la finca del torrente Jamago» (1870), Amill. 1871-1928; «el barranco de Xamegó», Doc. 1942.

Genaro

[dʒə'naru]

Renom localitzat al carrer de Sant Isidre, provinent d'un nom de fonts masculí castellà, documentat per Bultó (2007, p. 245): «el Joan (Genaro) es casà amb Paquita Guiot».

Gener

Cognom pretèrit però documentat al Morell amb les formes *Gener*, *Gené*, *Janer* i *Jané*. El DCVB (s. v. *Gener*), que recull tant la forma *Gener* com la forma *Janer*, localitza aquest llinatge a Begur, Palamós, Santa Cristina d'Aro, Borredà, Barcelona, Igualada, Avinyonet, Vilanova i la Geltrú, Valls, les Borges del Camp, la Pobla de Montornés, Montblanc, l'Arboç, Ulldemolins, Anglesola, Agramunt, l'Aranyó, Mallorca, Menorca, etc. Etimològicament, ve «del llatí JANUARIU, o millor de la variant llatina vulgar GENUARIU, nom del mes que venia després del DECEMBER». Moll (1987, p. 264) recull a la mateixa entrada les formes *Gener* i *Giner*, així com *Janer* i *Jané*, entre d'altres. Ha estat documentat des del s. XVII fins al s. XX de manera continuada i també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «José Jané», sota l'epígraf de «Cuberos toneleros».

V. t. *Giner*.

«fill llegitim y natural d'en Joan Janer teixidor de lli» (24.2.1608), Parr. 1579-1640, p. 53; «Josep Janer te una casa ystituide en lo loch del Morell», Cad. 1702-1808, 29r; «Joseph Janer Jurado», Cad. Aparici 1714; «y ans Martí Jané», Capb. Morell 1775-1779, 73v; «que ans era corral de Isidro Janer», Capb. Morell 1775-1779, 74r; «Jose Gener y Calbó labrador del Morell se adozó un censal», Reg. hip. 1848, 117r; «Pascual y Jose Baliart padre e hijo, Juan Gener y Juan Gomis todos labradores del Morell», Reg. hip. escr. antigues 1848, 3r; «Bote y Jené Joaquin», Amill. 1869, 1r; «Sado y Gene Herederos de Antonio», Amill. 1869, 3v; «Gené», Cens 1919.

Genot

[dʒə'not]

La bibliografia de referència no recull aquest llinatge; però, en consulta personal, Joan Anton Rabella informa que és un cognom existent en diverses llengües pròximes al català. També que hi ha la possibilitat que sigui una variant gràfica de *Janot* (forma que no s'ha localitzat al Morell, encara que seria un derivat per sufixació, tal com ho és *Janet*, que sí que és present al municipi), i que seria l'augmentatiu del nom de fonts *Jan*. Només està documentat en un Amillament de 1945.

«Genot», Amill. 1945.

Gens

['dʒɛns]

Cognom present avui al Morell. El DCVB (s. v. *Gens*) el localitza a Barcelona, els Garidells, Tortosa, València, etc. Quant al seu origen, Moll (1987, p. 83) apunta que potser ve «del cognom francès *Gence*, format per reducció del nom de sant *Gentianus* (del qual prové el llinatge català *Gençà* o *Jançà*)». Tot i que no està documentat històricament, sí que està recollit en una publicació sobre el municipi: «Lluís Gens» (Bultó 2007, p. 160).

Gepilla i ca Gepilla

[dʒə'pilə/'ka zə'pilə]

Renom, esdevingut també nom casa, que es troba al carrer del Molí, provinent del nom de fonts *Jep* (hipocorístic de *Josep*), al qual s'ha aplicat un sufix diminutiu. Està documentat a Bultó (2007, p. 253): «ca Gepilla».

V. t. *Pep de Gepilla*.

Gerònim

Variante antiga del cognom *Jeroni-Jerònim*, el DCVB (s. v. *Jeroni*) informa que ve del llatí HIERONYMUS, nom d'un sant dels primers segles de l'Església. Ha estat documentat al Morell en un capbreu del s. XVIII.

«Dn. Pere Geronim net cavaller del Sagrat Orde, y militar», Capb. Hospitals 1783-1784, 451r.

Gerrer, cal

['kaʎ dʒə're]

Nom de casa localitzat al carrer Major, al de Sant Rafael i a la Rambla, documentat per Bultó (2007, p. 237): «cal Gerré». Moreu-Rey (1981, p. 127) el recull al capítol dels renoms provinents d'oficis.

Gibert

Cognom pretèrit al Morell, el DCVB (s. v. *Gilbert*) el localitza a Girona, Llers, Barcelona, Tarragona, Figuerola, Bellveí, Valls, Artesa de Segre, València, etc. Quant a l'etimologia, ve del nom propi germànic *Gairbert*. Moll (1987, p. 107), que també recull la forma *Xivert*, dona la mateixa etimologia, que vol dir 'llança brillant'. Ha estat documentat només en un amillament de 1945.

«Gibert», Amill. 1945.

Gil

['dʒil]

Cognom documentat al Morell tant amb la forma *Gil* com amb la variant *Gils* i també amb la feminització *Gilia*. Segons el DCVB (s. v. *Gil*), es tracta d'un llinatge existent a la Pobla de Lillet, Badalona, Barcelona, l'Albagés, Artesa de Lleida, Arbeca, Valls, Vinaròs, Vilar de Canes, Morella, Forcall, Castelló de la Plana, Villoses, Torreblanca, Vilafamés, Xàbia, Muro, Alcoi, Dénia, Novelda, Alacant, Benitagell, Gata, Elx, Mallorca, Menorca, Eivissa, etc. Sobre la variant *Gils*, el mateix DCVB (s. v. *Gils*) diu que es troba a Barcelona, Sant Feliu de Llobregat, la Canonja, etc. Moll (1987, p. 83) informa sobre l'origen d'ambdues variants: «de *Aegidius*, nom d'un ermità provençal del s. VII»; i també de la primera vegada que apareix documentat (al s. XII) en el nom de *Pere Gid*. S'ha localitzat en documentació històrica entre els segles XVI i XX.

«fore. padrins M. Guilem Baldrich studiat. y Alionor Gil», (5.1.1593), Parr. 1579-1640, p. 26; «foren padrins Pera Torrens pages de la Pobla y Magdalena Gil viuda» (24.4.1652), Parr. 1649-1679, p. 15; foren padrins Isidro Caluo fill de Barnat Caluo [...] y Margarida

Gilia filla de Tomas Gill» (20.7.1664), Parr. 1649-1679, p. 60; «â sol ixent ab pati de Joseph Gil», Capb. Morell 1775-1779, 226r; «Gils», Miqu. 1795*a* i Miqu. 1795*b*; «Gil Olivé Juan» (1928), Amill. 1871-1928; «Gil», Cens 1919; «Gil», Reg. fiscal 1921; «Gil», Cens 1934; «Gils», Amill. 1945.

Gil, cal

[ˈkaɫ ˈdʒiɫ]

Nom de casa que es troba al carrer de Sant Isidre, provinent d'un cognom i documentat per Bultó (2007, p. 172): «cal Gil».

Giner

Cognom pretèrit, documentat també amb la feminització *Ginera*. Es tracta d'una variant de *Gener*, però el DCVB (s. v. *Gener*) no el localitza a prop del Morell, ja que indica que és abundant a la part meridional del territori, en llocs com Xerta, Vinaròs, Morella, les Coves de Vinromà, Torreblanca, València, Albuixec, Beniardà, Benifallim, Cocentaina, Alcoi, Dénia, Altea, Beniarres, Alacant, el Campello, el Verger, Elx, etc. Quant a l'etimologia, «del llatí JANUARIU, o millor de la variant llatina vulgar GENUARIU, nom del mes que venia després del DECEMBER». Moll (1987, p. 264) recull a la mateixa entrada les formes *Giner* i *Gener*, així com *Giné* i *Gené*, entre d'altres. Es troba documentat al Morell àmpliament entre els segles XVI i XX.

V. t. *Gener*.

«Lois Pau fill de Joan Giner» (10.3.1586), Parr. 1579-1640, p. 14; «Tecla Ginera filla dels honrats en Pere Giner y» (17.12.1588), Parr. 1579-1640, p. 17; «feren padrins Pere Gualda fadri y Mariagna Ginere» (9.10.1650), Parr. 1649-1679, p. 9; «filla llegítima y natural de Jusep Gine taxido y de Agna Ginera del Morell» (30.11.1650), Parr. 1649-1679, p. 10; «Josep Giner jurat menut» (18.7.1660), Man. 25 1662-1668, *apud* Recasens (1985, p. 166); «Jusep Gine», Consell 1685-1739, p. 31r; «Juseph Gine consellers y presens», Cad. 1702-1808, 23r; «a poniente con el patró de Juan Giner., Reg. hip. 1774, 15r; «y ans de Martí Gine», Capb. Morell 1775-1779, 88r; «â mitgdie ab terras de Joan Gine», Capb. Hospitals 1783-1784, 451r; «Jaume Giner», Comú 1783-1844, p. 8; «Giner», Miqu. 1795*a* i Miqu. 1795*b*; «Martin Giné labr. y Rosa Giné con. del Morell», Reg. hip. 1848, 89v; «Ferran y Giné Juan», Amill. 1869, 1v; «Jiné Juan», Amill. 1869, 2v; «Francisco Sedó y Jiné», Apeo 1869, 1r; «Bote Giné Joaquin» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Giné», Cens 1904; «Giné», Cens 1919; «Giné», Reg. fiscal 1921; «Giné», Cens 1934.

Gineret, ca

[ˈka ʒinəˈrɛt]

Nom de casa provinent del diminutiu del cognom *Giner*, localitzat al carrer de Sant Rafael i a la Rambla.

Giralt

Cognom pretèrit, que el DCVB (s. v. *Giralt*) localitza a Perpinyà, Banyoles, Roses, Terrades, Sant Feliu de Pallerols, Cassà de la Selva, Barcelona, el Masnou, Esplugues, Montcada, Badalona, Rubí, Alella, Reus, la Fatarella, Salomó, Sant Martí de Maldà, Saidí, Benassal, València, Antella, Albal, Benifaió, Montcada, Alacant, Ondara, etc. Quant a l'etimologia, diu que ve «del nom propi germànic *Girald*, variant de *Gairoald*».

I Moll (1987, p. 108), que en recull fins a nou formes diferents (*Girald, Girau, Xirau*, etc.), hi afegeix el significat: ‘audaç amb la llança’. Tan sols està documentat al Morell en un cens de l’any 1919.

«Giralt», Cens 1919.

Giramuntanyes, lo

[lu ʒirəmunt'ɒnəs]

Renom localitzat al carrer de Sant Plàcid, que pot tenir a veure amb un tret del caràcter, fent referència a una persona molt decidida, o bé a una característica física, si es tractava d’una persona molt forta.

Girona

[dʒi'ronə]

Cognom viu al municipi, que el DCVB (s. v. *Girona*) localitza a Barcelona, Sabadell, Vilanova i la Geltrú, Valls, Caseres, les Coves de Vinromà, Vilafamés, Benassal, Morella, Cinctorres, la Serratella, Alacant, la Pobla de Rocamora, Elx, etc. El nom de la ciutat de Girona seria l’origen d’aquest cognom; i, quant a la seva etimologia, vindria de *Gerunda*, que considera «d’origen pre-romà, segurament ibèric». Està documentat al Morell de manera continuada entre els segles XVI i XX.

V. t. *Girona, ca; Girona, lo mas de; Girona, la mina de; Mas de Girona, lo; Mas de Girona, lo camí del; Sort de Girona, la, i Sort del Mas de Girona, la.*

«y la senyora Jaronyma Girona» (31.5.1588), Parr. 1579-1640, p. 16; «foren padrins Ramon Girona sastre de Tarragona y Maria Paladella» (18.12.1703), Parr. 1680-1721, p. 130; «Gaspar Girona», Consell 1685-1739, p. 73r; «Franca. Girona y Torrents viuda de Gaspar Girona», Capb. Morell 1775-1779, 82r; «â ponent ab las de Ramon Girona», Capb. Hospitals 1783-1784, 470r; «Ramon Girona», Comú 1783-1844, p. 10; «Girona», Miqu. 1795a i Miqu. 1795b; «Teresa Magriñá consorte de Ramon Girona labr. del Morell se adozó un censal», Reg. hip. 1848, 86r; «Girona y Mir Ramon», Amill. 1869, 2r; «Ramon Jirona y Mir», Apeo 1869, 14v; «Pujol Girona Ramon» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Girona», Cens 1919; «Girona», Reg. fiscal 1921; «Girona», Cens 1934.

Girona, ca

[ˈka ʒi'ronə]

La casa que tots els informants identifiquen de manera unànime amb el nom de *ca Girona* és al número 11 del carrer del Molí. També la documenta Bultó (2007, p. 258): «ca Girona». Però INVARQUIT agrupa dues cases sota aquest nom, les que hi ha als números 11 i 13 del carrer del Molí (per a la gent del poble, *ca Girona* i *ca Calvó*), i els dona el nom de *cal Girona Nou*, mentre que reserva el nom de *cal Girona Vell* per a una casa (declarada bé cultural d’interès local) dins de la part antiga del poble, de la qual actualment només es conserva la portalada, enmig d’una zona ajardinada pública a la vora del Castell (era l’edifici que tancava la sortida del Carrer-que-no-passa fins que es va enderrocar i va quedar la portalada sola, que dona pas a la zona del Castell). En relació amb la primera, informa que es tracta d’un habitatge plurifamiliar del segle XVIII (1765), d’estil obra popular, en relatiu bon estat de conservació. Aquesta data es troba repujada a la façana de l’edifici del número 13 (és a dir, el que es coneix com a *ca Calvó*, no com *ca*

Girona). No hi ha informació suficient per determinar si antigament aquestes dues cases eren una de sola i el número 11 és fruit d'una nova construcció (de fet, és més moderna), després de l'enderrocament d'una part de la casa original, però no sembla probable perquè s'hauria hagut de tractar d'una casa d'unes dimensions enormes. Sobre la segona, informa que és més antiga (del XVI-XVII) i d'estil obra popular. La revista *Ressò* va dedicar una contraportada a l'edifici del número 13 del carrer del Molí («Cal Gironí Nou», *Ressò*, segona època, any 2, núm. 11 [novembre de 1994]). En consulta feta al Departament de Cultura de la Generalitat (organisme que va elaborar INVARQUIT), no s'ha pogut esbrinar si es tracta d'un error de l'inventari ni tampoc obtenir cap explicació que ajudi a aclarir la qüestió. El que és segur és que des de fa molts anys la gent del poble es refereix al número 11 del carrer del Molí quan parla de ca Girona.

V. t. *Girona*; *Girona, lo mas de*; *Girona, la mina de*; *Mas de Girona, lo*; *Mas de Girona, lo camí del*; *Sort de Girona, la*, i *Sort del Mas de Girona, la*.

Girona, lo mas de [lu 'maz ðə zi'ronə]

Conegut antigament com a *mas d'en Lluc* (*infra*) i *mas d'en Enveja* (*supra*), es tracta d'un mas situat a la partida que va adoptar el mateix nom, que era també un llinatge. Riera (2015, p. 56) dona notícia dels noms diferents que va adoptar aquest mas (que era a la partida dels Hospitals) al llarg del temps: «segons el fogatge de 1496 hi vivia un tal “Berenguer Luc del mas quadra del Spital [...]”. D'aquí el nom més antic. Posteriorment, a principis del segle XVII, es coneixia com mas d'en Enveja, i en el segle XVIII hi anaren a viure els Girona, donant-li el nom que s'ha conservat fins l'actualitat. Estava al lloc on s'hi ha construït una de les fàbriques de la petroquímica». La mateixa Riera (2015, p. 57) informa que «era l'únic mas important que hi havia a l'antic terme dels Hospitals». I Mir (2011, p. 295) apunta en la mateixa direcció: «A inicis del s. XVI a tot el terme [dels Hospitals] només consta l'existència del mas de Bartomeu Lluch, el qual, molt possiblement, es corresponia amb els esmentats masos d'en Figuera i, posteriorment, de Guillem Pere. Per la situació que presenten, tal vegada tenia una continuació amb el mas de Girona, existent fins a la construcció de la refineria.» Recasens (1985, p. 28) el situa al seu mapa al sud-oest dels Hospitals, igual que els Plànols 1939-40 del Cadastre. La formació d'aquest nom s'hauria produït pel clàssic procés d'unió de mas i el nom d'un propietari, que és un procediment habitual de creació de topònims, tal com indica Amigó (1999, p. 149).

V. t. *Girona*; *Girona, ca*; *Girona, la mina de*; *Mas de Girona, lo*; *Mas de Girona, lo camí del*; *Sort de Girona, la*, i *Sort del Mas de Girona, la*.

«a mitgdia ab terras del mas de Girona», Capb. Hospitals 1691, 40r; «totas las terras, q. foren de pertinencias del mas de Girona», Capb. Hospitals 1783-1784, 465v; «de dita heretat, o mas d'en Girona», Capb. Hospitals 1783-1784, 473r; «ab todas las terras de pertinencias de la heretat dita lo mas de Girona», Capb. Hospitals 1783-1784, 492v; «con los caminos del manso de Girona», Doc. 1942.

Girona, la mina de

L'única notícia d'aquesta mina és al mapa que Recasens (1985, p. 28) inclou al seu llibre sobre el Morell i la situa a la partida del Mas Cremat, força distant del mas que porta el mateix nom.

V. t. *Girona*; *Girona, ca*; *Mas de Girona, lo*; *Mas de Girona, lo camí del*; *Sort de Girona, la*, i *Sort del Mas de Girona, la*.

Gironès

[dʒiru'nɛs]

Cognom viu al Morell. Segons el DCVB (s. v. *Gironès*), es troba a Cornellà, Bescanó, Fonteta, Torrent, Vulpellac, Vilademuls, Sant Celoni, Barcelona, Garcia, Almatret, la Fatarella, Castelló de la Plana, València, Alacant, Agost, Alfafara, Cocentaina, Penàguila, Alcoi, Tibi, etc. Sobre el seu origen, Moll (1987, p. 174) informa que significa 'nadiu de Girona'. Tan sols es troba documentat al Morell l'any 1934, en un cens.

«Gironés», Cens 1934.

Gitano, lo

[lu dʒi'tanu]

Renom localitzat al carrer de Sant Antoni i a la Rambla. Moreu-Rey (1981, p. 63, 112 i 188) considera dues possibilitats a l'hora de determinar-ne l'origen: que tingui relació amb l'ètnia gitana o bé que sigui un tret del caràcter, ja que tradicionalment d'havia utilitzat com a qualificatiu per referir-se a actituds més o menys tramposes.

Gitano Ullera, lo

[lu dʒi'tanu'ʎerə]

Renom que es troba al carrer de l'Esplanada, format per dos elements: el primer referit molt probablement a l'ètnia (s'interpretaria *Gitano* en sentit recte), ja que seria més aviat el segon el que aportaria la càrrega descriptiva. Moreu-Rey (1981, p. 63) recull diversos exemples de renoms en què *Gitano* es troba modificat d'alguna manera i, en aquest cas, l'origen del segon element podria ser un fet anecdòtic, com ara que la persona a qui s'aplicava portés un monocle (una ullera).

Glòria, la

[lə 'ɣlɔriə]

Partida situada a la banda de ponent de la carretera de Vilallonga, inclou el Forn de Climent i el mas de Marxant. Es troba a l'oest del Cap d'un Bou i al nord de la partida de Mas Calvó; al nord queda tancada pel torrent de Gemegó i al sud pel torrent de Manyer.

V. t. *Glòria, la mina de la* i *Mina de la Glòria, lo camí de la*.

Glòria, la mina de la

[lə 'minə ðə lə 'ɣlɔriə]

Mina d'aigua que «neix al terme de Vilallonga, a la partida dels Majols», segons informa Riera (2005, p. 93). Té una longitud de 2.100 metres i té la boca a la partida de

la Glòria (Riera 2010a, p. 7). Baixa pel costat de la bòbila de Climent i els recs de repartiment tocaven amb els de la mina Nova. «En l'escriptura de la constitució de la societat, amb data 17 d'agost de 1856, figura amb el nom de la Glorieta» (Riera 2010a, p. 7).

V. t. *Glòria, la i Mina de la Glòria, lo camí de la.*

«camino conocido por “camí de la Mina de la Glorieta”» (11.12.1926), AM Perm. 1926-1930.

Glorieta, lo

[lu ɣluri'etə]

Riu Glorieta, també anomenat *Riuet (infra)* o *riuet d'Alcover (supra)* perquè ve d'aquesta població, tot i que neix a Mont-ral, a la serra del Pou. La GEC informa que és un «afluent del Francolí per la dreta; neix a les muntanyes de Prades, sota els Motllats, dins el terme de Mont-ral (Alt Camp). Travessa el terme d'Alcover, on s'obre a la plana, separa els del Rourell i de Vilallonga (Tarragonès) i desguassa al del Morell. Hom n'havia aprofitat l'aigua, després d'establir un seguit de molins, per a la producció elèctrica, en petites centrals, i actualment l'aprofita per a establir, amb comunitats de regants, llenques de regadiu» (GEC, s. v. *el Glorieta*). I Riera (2015, p. 49) detalla que desemboca a la Granja del Codony i que «en el darrer tram separa la partida dels Olivars i la de la Granja, i fa de límit nord a la del Mas Cremat». Probablement, l'ús del diminutiu en les formes *Riuet* i *riuet d'Alcover* té a veure amb el fet que al Morell «lo Riu» per antonomàsia és el riu Francolí, i el Glorieta n'és un afluent.

Golorons

[gɔlu'rons]

Cognom viu al poble. El DCVB (s. v. *Golorons*) el localitza a Portbou, Cardona, Barcelona, Llobera, Navès, Tarragona, Constantí, etc. Quant al seu origen, Moll ofereix dues possibilitats: quan el presenta amb *Goldorons*, considera que probablement ve del nom de dona *Gunderun* (Moll 1987, p. 109); i, quan el presenta amb *Golorons*, *Golarons* i *Golanó*, diu que ve del substantiu *goleró*, que significa 'gorg', i que és derivat de *gola* (Moll 1987, p. 182). Tan sols documentat al Morell l'any 1919, en un cens.

«Golorons», Cens 1919.

Gomar

Cognom pretèrit, el DCVB (s. v. *Gomar*), que recull també les formes *Gomà* i *Gumà*, localitza aquest llinatge a Barcelona, Argençola, Pontons, Tona, Lleida, Anya, Arabell, l'Aranyó, Blancafort, Querol, Valls, Cabra, Tarragona, València, Cullera, Benipeixcar, Alzira, Albaida, la Pobla del Duc, Alfarrasí, Gandia, Ondara, etc. Quant a la seva etimologia, ve «del nom propi germànic *Godomar*». Moll (1987, p. 110), que recull dues variants més (*Gotmar* i *Gummà*), hi afegeix el significat d'aquest nom, 'famós com un déu', i dona informació sobre les primeres ocasions en què es documenta aquest nom. Concretament, és l'any 889, amb les formes *Godmarus*, *Gotmarus*, *Godemarus* i *Godemari*. Està documentat al Morell al darrer terç del s. XIX.

«Gomá y Claraso Ramon», Amill. 1869, 2r; «Ramon Gomà y Clarasó», Apeo 1869, 14v.

Gombau

Cognom pretèrit. Es tracta d'un llinatge existent a Campdevàrol, Badalona, Barcelona, Esparreguera, Falset, Caseres, Tortosa, Amposta, Vinaròs, Peníscola, Mallorca, etc., segons el DCVB (s. v. *Gombau*). Quant a l'etimologia, informa que ve «del nom propi germànic *Gundobald*». I Moll (1987, p. 109) completa la informació amb el significat d'aquest nom, 'audaç en la batalla', a més de donar notícia de la primera vegada que es documenta: l'any 845, amb la forma *Gombaldus*. Només s'ha localitzat al Morell l'any 1934, en un cens.

«Gombau», Cens 1934.

Gomis

[ˈgõmis]

Cognom present avui al municipi. El DCVB (s. v. *Gomis*) el localitza a la Bisbal, Brunyola, Cervelló, Manresa, Mataró, Barcelona, Argentona, Terrassa, Calafell, la Selva del Camp, Torroja, Pratsdip, Castelló de la Plana, l'Alcora, València, Meliana, Sollana, Agost, Alcoi, la Vall d'Ebo, Alacant, Almoradí, Elx, Crevillent, Mallorca, Menorca, etc. Quant a la seva etimologia, es tracta de «l'adaptació del llinatge castellà *Gómez* (com *Peris de Pérez*, *Llopis de López*, etc.)». Moll (1987, p. 304) completa la informació sobre l'origen d'aquest cognom: «derivat del nom de baptisme *Gome* (d'origen germànic, segons opinió molt estesa, o aràbic segons Coromines). A favor del germanisme d'aquest nom, sembla testificar la forma *Gomis* usada com a nom personal en un document carolingi de l'any 812». Es troba documentat al Morell des del s. XVIII fins al s. XX de manera continuada, i també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4540 i 4541): «Ramón Gomis», sota l'epígraf «Abonos (Coms.)»; i «Juan Gomis», sota l'epígraf «Lecherías».

«foren padrins Diego Gomis gitano fill de Conit y Gusepa Ascudero gitana» (4.3.1705), Parr. 1680-1721, p. 137; «Juan Gomis», Consell 1685-1739, p. 79r; «Juan Gomis labr. del lugar del Morell», Reg. hip. 1774, p. 12r; «de altre costat ab casa de Joan Gomis», Capb. Morell 1775-1779, 61r; «Raymundo Gomis», Comú 1783-1844, p. 115; «Gomis», Miqu. 1795a i Miqu. 1795b; «Pascual y Jose Baliart padre e hijo, Juan Gener y Juan Gomis todos labradores del Morell», Reg. hip. escr. antigues 1848, 3r; «Gomis y Llaurado Mariano», Amill. 1869, 2r; «Mariano Gomis y Llauradó», Apeo 1869, 6v; «Don Antonio Gomis Figueras» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Gomis», Cens 1919; «Gomis», Reg. fiscal 1921; «Gomis», Cens 1934; «Gomis», Amill. 1945.

Gomis, ca

[ˈka ˈgõmis]

Nom de casa que es troba al carrer Major i al de Sant Josep, provinent d'un cognom i documentat per Bultó (2007, p. 179): «ca Gomis».

Gorina

Cognom pretèrit. El DCVB (s. v. *Gorina*) el localitza a Campdevàrol, Matadepera, Olesa de Montserrat, Parets, Ripollet, Martorell, Terrassa, Benitagell, etc.; i, sobre la seva etimologia, diu que «sembla forma femenina del nom personal germànic *Warin*». Moll

(1987, p. 110) dona compte de la forma més evolucionada d'aquest nom: «forma femenina de *Guarí*». Només s'ha documentat al Morell l'any 1919, en un cens.

«Gorina», Cens 1919.

Gotzo, cal

[ˈkaɫ ˈyodzu]

Nom de casa localitzat al carrer del Molí i al de Mossèn Manyer, documentat per Bultó (2007, p. 253): «cal Gotzu». Moreu-Rey (1981, p. 150) el recull al capítol de característiques físiques amb la forma *gotso* i el DCVB (s. v. *gotzo, gotza*), que el recull a Mallorca, Eivissa i Tortosa, en dona el significat: 'gras, ventrut'.

Gous

Cognom pretèrit al municipi. Es tracta de la pluralització de *Gou*, que es troba a l'Armentera, la Bisbal, Castelló d'Empúries, Celrà, Flaçà, Foixà, Girona, Juià, Olot, Ordís, Palafrugell, Palau de Santa Eulàlia, Palau-Sator, Pals, Riumors, Saus, Torroella de Fluvià, Barcelona, Castellvell, Fogars de Tordera, Granollers, els Garidells, Agramunt, etc., segons el DCVB (s. v. *Gou*). Sobre l'etimologia, informa que ve «del nom personal germànic *Gaud* o *Gauto*». Moll (1987, p. 110) dona compte del significat d'aquest nom, «nom del semidéu pare de la gent goda». En la bibliografia de referència no es localitza, doncs, la variant en plural. Tan sols està documentat al Morell al darrer terç del s. XIX.

«Ferran y Gous Jaime», Amill. 1869, 1v.

Gran, cal

[ˈkaɫ ˈɣran]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Antoni i al de Sant Plàcid, documentat per Bultó (2007, p. 155): «cal Gran». Tot i que Moreu-Rey (1981, p. 66 i 76) el recull al capítol de renoms que tenen el seu origen en una característica física (les dimensions d'una persona), en aquest cas es tracta de relació familiar: era el fill gran d'una família.

Granell

[grəˈneɫ]

Un dels cognoms més habituals avui dia al Morell, que també és present a la Granja a finals del s. XVIII: «Isidre Reig Granell de la Granja» (Riera 2015, p. 79). El DCVB (s. v. *Granell*) localitza aquest llinatge a Barcelona, Igualada, Artesa de Segre, Aiguamúrcia, Altafulla, Valls, Cambrils, Ulldecona, Castelló de la Plana, Albocàsser, Alcalà de Xivert, l'Alcora, Cabanes, Lluçena, Ondara, Ribesalbes, Sant Mateu, Vilafamés, València, Sueca, etc. I Moll (1987, p. 273) apunta dues possibilitats en relació amb el seu origen: «probablement derivat diminutiu de *gran*, encara que també podria ésser diminutiu de *gra*». El DCVB recull aquest segon significat i també el de 'graner'. Està documentat des del s. XVI i fins al s. XX i també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4540 i 4541): «Juan Granell», sota l'epígraf «Albañiles (Mtros.)», i «Maria Granell», sota l'epígraf «Mercerías».

«Caterina muller d'en Toni Granell» (24.1.1580), Parr. 1579-1640, p. 7; «ÿ a tramuntana part ab Joan Granell», Capb. Hospitals 1691, 34v; «a sol ponent ab Joseph Granell», Cad.

1702-1808, 12r; «Joseph Granell fadrí pages», Capb. Hospitals 1783-1784, 499v; «Jayme Granell», Comú 1783-1844, 328; «Granell», Miqu. 1795*a* i Miqu. 1795*b*; «Granell Juan», Amill. 1869, 2r; «Juan Granell», Apeo 1869, 4v; «Granell Cullaré Agustín-Nº100 del reparto» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Granell», Cens 1904; «Granell», Cens 1919; «Granell», Reg. fiscal 1921; «Granell», Cens 1934; «Granell», Amill. 1945.

Granella, ca la

[ˈka lə ɣrəˈneʎə]

Nom de casa localitzat al carrer de les Creus i al del Molí. Podria ser la feminització del cognom *Granell*. Tan sols el documenta Bultó (2007, p. 257): «ca la Granella».

V. t. *Granella, lo Ros de la*.

Granja, la¹

[lə ˈɣraɲdʒə]

Coneguda també com a *Granja del Codony (infra)*, *Granja dels Frares (infra)*, *Granja dels Prats (infra)* i *Granja de Santes Creus (infra)*, avui dia té com a denominació habitual *la Granja*, sense més especificació. Al fogatge de 1553 la grafia que hi apareix és *Grange*: «Dit dia en dita vila de Gostanti Berenguer Guasch de la Grange denuncia los fochs següents de la Grange com apar cartes 69» (Iglésies 1981, p. 251). Es tracta d'un antic terme inclòs originàriament al Codony, on els monjos de Santes Creus van iniciar una explotació agrària al s. XII, a partir de la qual es creà un nucli de població, que passà a formar part del Morell l'any 1842 i es mantingué habitat fins al s. XX. Aquest topònim n'ha donat tota una sèrie a partir de diferents elements (camí, molí, síquia, etc.); però cal aclarir que hi ha dues unitats territorials (fàcils de confondre) que comparteixen nom: el terme de la Granja (territori poblat i explotat agràriament pel monestir de Santes Creus), objecte d'aquest article, i la partida de la Granja (*la Granja*²), que és una de les partides que integraven aquest terme, al costat d'altres partides que hi havia al seu voltant: els Hospitals, la Mallola, el Mas Cremat, els Olivars i la Quadra de Danda. En la documentació antiga es troba tant la denominació *terme* (o *terme municipal*, fins i tot) com *lloc*, *finca*, *partida* o *peça de terra*, o bé *caserío* o *posesión*. I, de vegades, conviuen juxtaposades dues denominacions alhora. No sempre es pot estar segur de quan aquestes denominacions es refereixen a la partida i quan al terme, però l'important és saber que el mateix topònim es pot referir a totes dues coses. Una tercera unitat territorial porta aquest mateix nom (*la Granja*³), però es tracta d'un element més diferenciat, perquè és molt més petit: és una finca dins de la partida del Mas Cremat, inclòs, al seu torn, dins del terme de la Granja.

A partir del «Capbreu del lloch y terme de la Granja 1792», estudiat per Riera (2015, p. 46), es poden establir els límits del terme de la Granja: al nord limitava amb el terme del Rourell, a l'est amb el riu Francolí, a l'oest amb el terme de Vilallonga i al sud amb el terme dels Hospitals, una part del qual quedava inclòs dins de la Granja; i també en formava part la Quadra de Danda (*infra*), una peça de terra a l'extrem sud-est de la partida dels Hospitals, separada, doncs, de la Granja, però inclosa al seu terme.

Pel que fa a la seva història, la Granja «es va constituir amb el suport del comte de Barcelona, Ramon Berenguer IV, i d'algun noble tarragoní com Guillem de Claramunt» (POBLESCAT). Tot i que la Granja era sufragània de la parròquia de Vilallonga del

Camp, es va incorporar al Morell l'any 1842 (Riera 2015, p. 158-159), i va estar habitada fins ben entrat el s. XX. Recasens (1985, p. 29-30) explica amb detall la disputa per la Granja. Pel que fa a la població, «la primera data que ens suggereix la presència de veïns a la Granja és la del 5 d'octubre de 1396, en què es fan els primers establiments o emfiteusis» (Riera 2015, p. 62). Posteriorment, al fogatge de 1553 (Iglésies 1981, p. 251) s'hi registraren 7 focs. L'any 1719 «el Morell tenia 40 veïns, la Granja dels Frares 10» (GGCC 1992, p. 98). «El Morell aplegava 122 veïns l'any 1819 i la Granja dels Frares 8. El veïnat del Morell es mantenia estable el 1830, però la Granja havia perdut 2 veïns» (GGCC 1992, p. 98). Riera (2015, p. 78) informa que «a mida que passaven els anys del s. XIX, anaven augmentant les famílies que deixaven la Granja per anar a viure a un altre lloc» i dona notícia de l'última família que hi va anar a viure, l'any 1925, que va haver d'exiliar-se a França quan acabà la Guerra Civil (Riera 2015, p. 80).

«Actualment tots els edificis que integraven el caseriu de la granja del Codony es troben en runes. Un dels que s'ha conservat millor ha estat l'església, de la qual es pot encara veure la seva espadanya, la porta d'accés i el rosetó que hi havia damunt ella. L'edifici acaba amb forma triangular i no s'ha conservat la teulada possiblement perquè degué ser de fusta. Les parets són de maçoneria amb carreus a les canonades. Aquest tipus de material el trobem a quasi tots els edificis del conjunt. També hi ha molts arcs apuntats que s'han quedat aïllats. Moltes de les cases en runes del caseriu tenien dos pisos» (INVARQUIT). La revista *Ressò* va dedicar una contraportada a l'església de la Granja («Església de la Granja dels Frares», *Ressò*, segona època, any 2, núm. 8 [abril de 1994]). L'abandonament del nucli de població (d'estil obra popular, declarat bé cultural d'interès local) va fer degradar les edificacions, però als anys vuitanta es va iniciar un recuperació de l'espai que va culminar amb la primera celebració de la Festa Major de la Granja la primera setmana de juliol de l'any 1994, que s'ha anat celebrant cada any. Així s'ha recuperat l'espai per a ús públic.

V. t. *Granja, la²*; *Granja, la³*; *Granja, l'avinguda de la*; *Granja, lo camí de la*; *Granja, la mina de la*; *Granja, lo molí de la*, i *Granja, la síquia de la*.

«Anthony Maymo [...] dicti loci at termini de la Granja», Arrendament 1615; «in loco de la Grange», Capb. Hospitals 1691, 27v; «terme de la Granja i partida dels Hospitals», Man. 5606 1773, p. 118; «ambos labradores de la Grangeta» i «sita al termino de la Granja», Reg. hip. 1774, 1r; «y â tremuntana ab lo terme de la Granja», Capb. Hospitals 1783-1784, 481v; «Joseph Virgili pages del lloch de la Granja», Capb. Hospitals 1783-1784, 489v; «terme de la Granja», Capb. Hospitals 1783-1784, 507v; «Ha obert lo present capbreu del poble de la Granja en la casa prioral de la Tallada terme y parròquia de la Secuita», Capbreu del lloch y terme de la Granja 1792, *apud* Riera (2015, p. 41); «Posesion llamada Granja», Recana 1863, 4r; «Otra en el termino de la Granja», Amill. 1869, 15v; «término municipal de la Granja» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «caserío de la Granja» (1909), Amill. 1871-1928.

Granja, la²

[lə 'ɣɾɑndʒə]

Partida de terra ubicada històricament dins de l'antic terme de la Granja¹. Riera (2015, p. 51), basant-se en l'estudi del «Capbreu del lloch y terme de la Granja 1792», estableix els límits d'aquesta partida: «l'actual partida de la Granja està limitada a l'est

pel riu Francolí, al sud en part pel camí que va de la Granja a Vilallonga i en part pel camí que va del Camí Real a la Granja, que en el capbreu s'anomena *camí del Mas d'en Plana*, a l'oest hi ha el Camí Real que anava de Tarragona a Montblanc, i al nord hi trobem el riu Glorieta. Dins aquest espai s'hi troba l'antic poble de la Granja del Codony».

V. t. *Granja, la¹*; *Granja, la³*; *Granja, l'avinguda de la*; *Granja, lo camí de la*; *Granja, la mina de la*; *Granja, lo molí de la*, i *Granja, la síquia de la*.

«Una pieza de tierra partida termino de la Granja», Amill. 1869, 30v; «Partida de termino de la Granja», Apeo 1869, 20r «una finca partida de la Granja» (1870), Amill. 1871-1928.

Granja, la³

Finca inclosa dins de la partida del Mas Cremat, la qual formava part de l'antic terme de la Granja. Segons indica Riera (2015, p. 55), «un tros de terra d'uns dos jornals plantada de vinya i amb algunes figueres, que va declarar el matrimoni format per Ramon i Teresa Vallès el 1792, i que limitava per l'oest amb l'antic terme de les Sots».

V. t. *Granja, la¹*; *Granja, la²*; *Granja, l'avinguda de la*; *Granja, lo camí de la*; *Granja, la mina de la*; *Granja, lo molí de la*, i *Granja, la síquia de la*.

Granja, l'avinguda de la [ləviŋ'guðə ðə lə 'ɣɾɒndzə]

Via urbana, anomenada avui avinguda, i coneguda antigament com el camí del Cementiri (*supra*), que es troba en el recorregut del que era l'antic camí que portava a la Granja i ara ha quedat integrada al nucli urbà. Concretament, va des de la sortida de la plaça de la Font (per l'arc entre ca Torrents i la casa del marquès de Vallgornera) fins al cementiri.

V. t. *Granja, la¹*; *Granja, la²*; *Granja, la³*; *Granja, lo camí de la*; *Granja, la mina de la*; *Granja, lo molí de la*, i *Granja, la síquia de la*.

Granja, lo camí de la [lu kə'mi ðə lə 'ɣɾɒndzə]

Un cop acabat el camí de la Rula, travessant la Riera de la Selva, comença el camí de la Granja, que continua fins que s'arriba a la Granja. Aquest recorregut és el que aporten informants del Morell, però el mateix nom és utilitzat per designar altres camins des del punt de vista de Vilallonga, la qual cosa queda reflectida en els Plànols 1939-40 del Cadastre.

V. t. *Granja, la¹*; *Granja, la²*; *Granja, la³*; *Granja, l'avinguda de*; *Granja, la mina de la*; *Granja, lo molí de la*, i *Granja, la síquia de la*.

«Camino Granja», Apeo 1869, 16v; «lindante al norte con camino de la Granja» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «lindante al norte con camino de la Granja» (1928), Amill. 1871-1928.

Granja, la mina de la

[lə 'minə ðə lə 'ɣranɟə]

Topònim documentat per Riera (2015, p. 52) a l'antic terme de la Granja, dins de la partida anomenada també *la Granja*: «sortia a la partió entre les dues finques que hi ha entre el camí de la Granja a Vilallonga i el camí de la Granja al Morell. En arribar a aquest camí continuava per la seva vora en direcció est, cap al riu Francolí, portant l'aigua a les finques situades a la Majola. Fou un dels primers recs d'obra que hi hagué a la zona». Estivill (2003, p. 101) també dona notícia d'aquesta mina.

V. t. *Granja, la¹*; *Granja, la²*; *Granja, la³*; *Granja, l'avinguda de la*; *Granja, lo camí de la*; *Granja, lo molí de la*, i *Granja, la síquia de la*.

Granja, lo molí de la

[lu mu'li ðə lə 'ɣranɟə]

Conegut també com a *molí del Codony* (*supra*) i *molí de Santes Creus* (*infra*), és un molí fariner actualment en ruïnes, construït cap als segles XIII-XIV al poblat de la Granja, a tocar del riu Francolí. És un edifici d'arquitectura templera, d'un estil que combina el gòtic i l'obra popular, que ha estat catalogat com a bé cultural d'interès local. «Originàriament fou conegut com a Molí del Codony i després com de la Granja. En foren propietaris l'Orde del Temple i després el Monestir de Santes Creus» (INVARQUIT). D'aquí també que la seva denominació canviés amb el temps. Riera (2015, p. 52) documenta aquest topònim: «molí fariner situat al costat del riu Francolí, propietat del Monestir de Santes Creus». La revista *Ressò* va dedicar una contraportada als molins de la Granja («Els Molins de La Granja», *Ressò*, segona època, any 1, núm. 7 [febrer de 1994]).

V. t. *Granja, la¹*; *Granja, la²*; *Granja, la³*; *Granja, l'avinguda de la*; *Granja, lo camí de la*; *Granja, la mina de la*, i *Granja, la síquia de la*.

«Martin Torrents labr. del Morell vendio a Pablo Prats molinero habte. en el molino de la Granja del Codony», Reg. hip. 1800, 309r; «Un molino de la Granja», Amill. 1869, 128v.

Granja, la síquia de la

[lə 'sikiə ðə lə 'ɣranɟə]

Topònim documentat a la Granja per Riera: «La sèquia que portava l'aigua del riu Francolí fins al Molí de la Granja o de Santes Creus. Traspassava la partida dels Olivars i la de la Granja de nord a sud, quan arribava al camí de la Granja a Vilallonga canviava de direcció continuant d'oest a est pel costat de dit camí fins arribar a la bassa del molí. Actualment encara funciona en alguns trams. Agafa l'aigua en el mateix riu, a uns cinc-cents metres més avall del pont de la Masó» (Riera 2015, p. 49).

V. t. *Granja, la¹*; *Granja, la²*; *Granja, la³*; *Granja, l'avinguda de la*; *Granja, lo camí de la*; *Granja, la mina de la*, i *Granja, lo molí de la*.

«las aguas que discurren por las acequias de la “Granja” y del “moli Nou”» (16.7.1904), AM 1877-1930; «los regantes de las acequias de la Granja, el moli Nou y el moli Tendre» (21.7.1906), AM 1877-1930.

Granja del Codony, la

[lə 'ɣɾandʒə ðəl ku'donj]

Topònim conegut també com *la Granja*¹ (*supra*), *la Granja dels Frares* (*infra*), *la Granja dels Prats* (*infra*) i *la Granja de Santes Creus* (*infra*), Coromines es refereix a la Granja dels Frares (o de Codony), com un llogaret del municipi del Morell (Tarragonès), a la dreta del Francolí (OnCat, s. v. *Granja*). La denominació està relacionada amb el fet que, antigament, el territori que havia d'ocupar la Granja formava part del terme del Codony (la donació al monestir és del s. XII), un espai molt extens i estudiat en profunditat a partir del «Capbreu de les Comunes Distribucions del Capítol de la Catedral de Tarragona», de 1510 (Mir 2011).

V. t. *Codony* i *Codony, lo molí del*.

«Martin Torrents labr. del Morell vendio a Pablo Prats molinero habte. en el molino de la Granja del Codony», Reg. hip. 1800, 309r; «una pieza de tierra partida Granja del Codony» (1920-1921), Amill. 1871-1928.

Granja dels Frares, la

[lə 'ɣɾandʒə ðəls 'fɾarəs]

Topònim conegut també com *la Granja*¹ (*supra*), *la Granja del Codony* (*supra*), *la Granja dels Prats* (*infra*) i *la Granja de Santes Creus* (*infra*). El DCVB documenta la Granja dels Frares com un llogaret del districte municipal del Morell, en el Camp de Tarragona (DCVB, s. v. *Granja*). Carreras i Candi (1913-1918, p. 337) recull la mateixa denominació: «la granja dels frares es un petit lloch de 30 a 40 cases, d'antiga construcció, prop del riu Francolí». Semblantment, Coromines es refereix a la Granja dels Frares (o de Codony), com un llogaret del municipi del Morell (Tarragonès), a la dreta del Francolí (OnCat, s. v. *Granja*). I també la GGCC: «els antics termes dels Hospitals, Tomanil i Aimeric, juntament amb el lloc de la Granja dels Frares» (GGCC 1992, p. 98). Sembla probable que es tracti d'una forma sorgida d'un llenguatge més popular per referir-se a la presència dels frares de Santes Creus en aquest lloc.

Granja dels Prats, la

[lə 'ɣɾanzə ðəls 'prats]

Topònim conegut també com *la Granja*¹ (*supra*), *la Granja del Codony* (*supra*), *la Granja dels Frares* (*supra*) i *la Granja de Santes Creus* (*infra*). La denominació de *Granja dels Prats* no s'ha trobat documentada. Tan sols l'aporta un informant que sosté que el nom es referia als prats que tenien els frares del monestir de Santes Creus en aquesta zona. No hi ha dades disponibles que permetin confirmar-ho. Una altra possibilitat sobre l'origen del nom estaria relacionada amb el primer llinatge del Senyoriu del Morell, *Desprats* (*supra*), ja que la variació en l'escriptura d'aquest nom (*Dez prats*, *Des Prats*, *Desprats*, *de Prats*) fa pensar que, en realitat, està format per l'article contracte salat i el cognom *Prats*. Amb tot, no hi ha prou fonament per defensar tampoc aquesta possibilitat.

Granja de Santes Creus, la [lə 'ɣɾandʒə ðə 'santəs 'krews]

Topònim conegut també com la *Granja*¹ (*supra*), la *Granja del Codony* (*supra*), la *Granja dels Frares* (*supra*) i la *Granja dels Prats* (*supra*). Està perfectament documentada la vinculació de la Granja amb el monestir de Santes Creus, i d'aquí el nom. Riera (2015, p. 24) informa, a partir d'un estudi sobre les granges de Poblet fet pel pare Agustí Altisent, monjo d'aquest monestir, que «una granja cistercenca era una unitat agrària, satèl·lit del monestir a què pertanyia, dedicada a l'explotació dels conreus de les terres que tenia adscrites i de la ramaderia». Es tracta d'un concepte més ampli del que avui és una granja, doncs.

V. t. *Santes Creus, lo molí de* i *Molí de Santes Creus, la síquia del*.

«Bernat Calvo pages lloch de la Granja de Santes Creus», Inventari 1693.

Gras ['gras]

Cognom viu encara a la localitat, es troba, segons el DCVB (s. v. *Gras*), a Agramunt, Alcarràs, Arbeca, Reus, Alcanar, Benassal, València, Alberic, Dénia, Alcoi, Benidorm, Novelda, Elx, Pinós, etc. Quant a la seva etimologia, ve del llatí CRASSU, que dona en català l'adjectiu *gras* (Moll 1987, p. 273). Es troba documentat al Morell al darrer terç del s. XIX i al s. XX.

«la finca del contribuyente Juan Gras y Mercadé» (1870), Amill. 1871-1928; «Gras», Cens 1904; «Gras», Cens 1934; «Gras», Amill. 1945.

Grassella, ca la ['ka lə ɣɾə'seʎə]

Nom de casa localitzat al carrer Major, al de Sant Plàcid i al de les Creus, documentat per Bultó (2007, p. 239): «ca la Grassella».

V. t. *Grassella, lo Ros de la*.

Grau ['graw]

Cognom documentat amb formes diferents (*Grau*, *Garau*, *Guerau*, *Gerau*), inclosa la feminització en textos més antics (*Geraua*, *Graua*, *Graba*). El DCVB (s. v. *Grau*) situa aquest llinatge a Celrà, Igualada, Algerri, Albesa, Arbell, Ascó, Valls, Benissanet, Ulledeona, Todolella, Morella, València, Alberic, Cullera, Oliva, Xàtiva, Alcoi, Benidorm, Crevillent, Elx, Mallorca, etc. També explica que es tracta de la contracció de *Guerau*. I Moll (1987, p. 105), al costat de les formes *Garau* i *Guerau*, diu que ve «de *Gairoald*, 'govern de la llança'. Un altre origen d'aquest cognom procediria del llatí GRADU, 'escaló'. L'any 908 es documenta per primera vegada amb la forma *Gairaldus*. S'ha localitzat al Morell entre els segles XVII i XX. També apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4540 i 4541): «José Grau», sota l'epígraf «Albañiles (Mtros.)», i «Josefa Grau», sota els epígrafs «Comestibles» i «Mercerías».

«foren padrins Pau Garau pages de Gostanti vui habitant en lo Morell» (19.3.1649), Parr. 1649-1679, p. 5; «fill lligitim y natural de Jusep Geraw y de Maria Geraw» (8.12.1650),

Parr. 1649-1679, p. 10; «foren padrins Fransesch Guerau y Magdalena Giota» (6.6.1651), Parr. 1649-1679, p. 13; «fill lleigitim y natural de Josep Grau menor y de Maria Graua muller de aquel tots del Morell» (6.10.1682), Parr. 1680-1721, p. 13; «Gargori Grau», Consell 1685-1739, p. 26v; «y partida ab Maria Graba», Cad. 1702-1808, 1v; «y part ab Gurgori Grau», Cad. 1702-1808, ; «Gargori Garau te una casa ystuaia en lo loch del Morell», Cad. 1702-1808, 25r; «Pedro Grau», Cad. Aparici 1714; «Joseph Grau pages del pnt. lloch del Morell», Capb. Morell 1775-1779, 70r; «Antonio Grau», Comú 1783-1844, p. 98; «Grau», Miqu. 1795*a* i Miqu. 1795*b*; «Fortuny y Grau Pablo», Amill. 1869, 1v; «Jose Guinovart y Grau», Apeo 1869, 2v; «Jose Montserrat y Grau» (1870), Amill. 1871-1928; «Grau», Cens 1904; «Grau», Cens 1919; «Grau», Reg. fiscal 1921; «Grau», Cens 1934; «Grau», Amill. 1945.

Graus, lo pou de les

[tu 'pou łəz 'ɣraws]

Pou que tan sols un informant situa al capdavall del carrer Major, però no per coneixement directe sinó per haver-ho sentit dir. L'OnCat (s. v. *Graus*) dona com a etimologia de *Grau* la paraula llatina GRADUS, que significa 'pas; graó, esglaó', especialment en el sentit de 'camí que baixa en forma d'escala rocosa per un portell de cingles'. És difícil d'aplicar aquesta definició a un terme com el del Morell, que és tan pla. Sembla que es podria relacionar també amb el pou que conté el topònim *camí del Pou de les Escales*, a partir de la descripció d'una estructura formada per plataformes que en fa un informant; i, en base a la informació aportada per Moll (1987, p. 224), també podria relacionar-se amb la *partida del Pou de les Grasses* i el *camí del Pou de les Grasses* (tots recollits en aquest inventari). Està documentat als segles XVIII i XIX.

V. t. *Pou de les Graus, lo carrer del, o lo carrer de les Graus.*

«Comfronta ab lo camí que anam a Puigdelfi y pou de las Graus», Cad. 1702-1808, 3r; [pessa de terra] contígua al pou de les Graus», Capb. Morell 1775-1779, 245r; «pou de les Graus», Man. 5609 1778-1779, p. 69; «y al propio tiempo al pozo llamado de las Graus» (23.1.1896), AM 1877-1930.

Grava, la

[lə 'ɣravə]

Establiment d'hostaleria tradicional del Morell, ubicat a l'inici del carrer de la Pareteta (a la banda nord), que va començar l'activitat als anys quaranta com a fonda i va adquirir molt de nom, especialment com a restaurant. L'origen del nom es trobava en el fet que a terra hi havia grava en lloc de rajoles. Durant molts anys, els cotxes de línia (a l'època en què se'n deia així) tenien la parada davant de la Grava, tant els que anaven a Reus com a Tarragona, i a Valls, també. Bultó (2007, p. 159) documenta aquest topònim: «el carrer de la Pareteta començava a La Grava».

Gravadet, cal

['kaɫ ɣrəvə'ðet]

Nom de casa localitzat al carrer Nou, diminutiu de *Gravat*.

V. t. *Gravat, cal* i *Gravat de la Goma, lo*.

Gravat, cal ['kaɫ ɣrə'vat]

Nom de casa que es troba a la plaça de la Font, documentat per Bultó (2007, p. 165): «cal Gravat». Moreu-Rey (1981, p. 69) el recull al capítol dedicat als renoms relacionats amb l'aspecte físic. Concretament, faria referència a l'aspecte de la pell, «gravada», sovint com a conseqüència de la varicel·la.

V. t. *Gravadet, cal* i *Gravat de la Goma, lo*.

Gravat de la Goma, lo [ɫu ɣrə'vad də lə 'ɣomə]

Renom antic (no hi ha record de la seva localització) format per dos elements que es refereixen a característiques físiques. Moreu-Rey (1981, p. 69 i 150) els recull tots dos separatament. El primer tindria a veure amb unes marques a la pell; i el segon, tot i que Moreu-Rey (1981, p. 150) el classifica a l'apartat d'aficions perquè recull *en Xesc de la Goma* aplicat a una persona que era molt àgil en el ball (ballava amb tanta agilitat que semblava que fos de goma), potser tindria més a veure amb una característica física.

V. t. *Gravadet, cal*; *Gravat, cal*, i *Pigat de la Goma, lo*.

Gregori, ca ['ka ɣər'ɣori]

Nom de casa localitzat al carrer Major, procedent d'un prenom i documentat per Bultó (2007, p. 216): «ca Gregori».

V. t. *Felicitat de Gregori, la*; *Felicitat, ca la*, i *Nano de Gregori, lo*.

Gremis, els [əɫz 'ɣrɛmits]

V. *Casa dels Gremis, la*.

Greoles

Cognom documentat al Morell l'any 1945, en un amillament. Moll (1987, p. 293) diu que és el «plural de *greola* o *gresola*, 'llum d'oli per als molins oliers'».

«Greoles», Amill. 1945.

Guàrdia Civil Escuat ['gwarðiə si'viɫ əsku'at]

Renom localitzat al carrer del Molí, que, per la seva singularitat, més aviat sembla que podria tenir el seu origen en un fet anecdòtic.

Guàrdies, la mina de les [lə 'minə ðə ləz 'ɣwarðiəs]

Josep Veciana i Agudé dona informació d'aquesta mina a l'apartat d'informació toponímica de Cortiella (1986, p. 262): «Comença a les Olles del Morell. Regava les Hortes de l'Ignasi.» Informació aportada per una font oral situa el naixement d'aquesta mina sota el pont del tomb de la Dent i indica que el seu recorregut seguia cap a la Pobla,

i que portava molta aigua. Quant a l'origen del nom, podria estar relacionat amb una partida de terra del terme de la Pobla que es troba «a la part del riu, on hi ha les hortes» (Cortiella 1986, p. 254-255). De fet, la Guàrdia de Mahomat, al sud del terme del Morell, ja és present l'any 1173 al document de donació d'Alfons I a Berenguer Desprats del territori que havia de constituir el Senyoriu del Morell (Recasens 1985, p. 159). Estivill (2003, p. 101) també dona notícia d'aquesta mina.

«la prolongación de la minas denominadas Guardias, Coma y del Marques de Tamarit»
(16.8.1877), AM 1877-1930.

Guardiola

[gwərði'ólə]

Cognom present al poble documentat amb les formes *Guardiola*, *Gordiola* i *Gardiola*. S'ha trobat l'any 1596 en un llibre d'inventaris i encants d'un notari de Tarragona (Companys i Sanmartí 2015, p. 657): «Ítem, un tros de vellut dolent pelras a Joan Gordiola del Morell». El DCVB (s. v. *Guardiola*) localitza aquest llinatge a Banyoles, Beuda, Barcelona, l'Hospitalet, Agramunt, Almatret, Alcalà de Xivert, Morella, Forcall, Torreblanca, Xert, Dénia, Calp, Callosa, Monòver, Xàbia, Mallorca, etc. Quant a l'etimologia, «derivat diminutiu de *Guàrdia*». S'ha localitzat al Morell en documentació dels segles XVI i XVII.

«na Lionor Guardiola donzella del Morell» (10.11.1579), Parr. 1579-1640, p. 6; «na Lionor filla de Ju. Gordiola del Morell» (10.12.1579), Parr. 1579-1640, p. 6; «per lo Morel Juan Gardiola jurat» (1600), Determinacions 1571-1655, p. 330; «Magdalena Gerona Serafina filla de Jaume Guardiola pages de la Pobla» (30.1.1650), Parr. 1649-1679, p. 7; «Joan Guardiola del Morell habitant en Cambrils», Capb. Hospitals 1691, 33v.

Guasc

['gwask]

Cognom encara viu a la localitat. El DCVB (s. v. *Guasc*) el considera una variant formal de *Gasc* i el localitza a la Tallada, Mataró, Olivella, Martorell, Llerona, la Llacuna, Parets, Montmeló, Barcelona, Badalona, Capellades, Begues, Castellví de la Marca, Tarragona, Capafonts, Figuerola, Mont-ral, l'Espluga de Francolí, Cabra, Alfara, l'Arboç, Montblanc, la Bisbal del Penedès, Torredembarra, Valls, Agramunt, Alcoletge, Arbeca, Artesa, Maldà, la Salzedella, Eivissa, etc. Quant a l'etimologia, a l'entrada *Gasc* diu que ve del llatí *vasco* 'vascó', probablement amb la *v*- inicial convertida en *w*- per influència germànica, de la mateixa manera que *Gascunya* de *Vasconia*. Està documentat al Morell l'any 1921, en un registre fiscal, i també és recollit per Iglésies en la seva edició del fogatge de 1553 (1981, p. 251), tot i que localitzat a la Granja, que en aquell moment encara no formava part del Morell: «Berenguer Guasch».

«Guasch», Reg. fiscal 1921.

Guast

Cognom pretèrit que no s'ha localitzat en les obres de referència; però que, en comunicació personal, Joan Anton Rabella apunta la possibilitat que sigui una variant del cognom *Gast*, que prové del fràncic *wast* 'terreny sense cultivar'. Podria ser també un

renom, si es tractés del significat ‘gastat’ o ‘fet malbé’, que recull el DCVB (s. v. *guast*, *guasta*), com a adjectiu antic; però no sembla gaire probable perquè els exemples que il·lustren aquesta forma són d’autors del s. XV (Joan Roís de Corella i Ausiàs Marc), molt allunyats en el temps del cas que ens ocupa.

«a tremontana ab Francesch [sic] Pasqual y part ab Andreu Guast», Cad. 1702-1808, 31r.

Güell

[ˈgweʎ]

Cognom present encara al poble, el DCVB (s. v. *Güell*) el localitza a Esponellà, Santa Pau, Palau-sator, Masllorç, Argentona, Mataró, Martorell, Barcelona, Tarragona, Reus, Albinyana, Bellver, el Catllar, Santa Coloma de Queralt, Valls, Fullella, l’Albi, Mallorca, etc. Moll (1987, p. 141) apunta tres etimologies possibles. La primera, els noms de persona germànics *Wilia* (en aquest cas el DCVB el relacionaria amb els cognoms alemanys *Welle*, *Weil*, etc.) o *Gudila* (aquest segon documentat l’any 833). La segona, *güell*, ‘ull’ (en el sentit de ‘ullal o font’ d’un riu), procedent del gascó. I la tercera, *vadellu*, diminutiu de *vadum*, ‘gual’. Està documentat al Morell als segles XVIII, XIX i XX.

«Güell», Miqu. 1795a; «Pujol y Güell Francesch», Amill. 1869, 3v; «Güell», Cens 1934.

Guexet, cal

[ˈkaʎ ɣərˈtʃet]

Nom de casa que es troba al carrer Nou, documentat per Bultó (2007, p. 191): «cal Garxet». Moreu-Rey (1981, p. 77) el recull al capítol de característiques físiques, concretament a l’apartat d’invalideses i deformacions. En aquest cas, seria en diminutiu, ja que també existeix al Morell *cal Guerxo*, però es refereix a una altra casa.

Guerxo, cal

[ˈkaʎ ˈɣerʃu]

Nom de casa localitzat a la travessia de l’Esplanada, al carrer del Molí i al de Sant Rafael. Moreu-Rey (1981, p. 77) el recull al capítol de característiques físiques, concretament a l’apartat d’invalideses i deformacions. Ve de l’italià *guercio*, procedent del germànic *dwerh* ‘oblic’.

V. t. *Martí del Guerxo* i *Nieves del Guerxo*.

Guillemat

[giʎəˈmat]

Cognom documentat amb diverses formes: *Guillemat*, *Guillamet*, *Guillamat*, etc. El DCVB (s. v. *Guillemat*) localitza aquest llinatge al Morell, a més d’altres llocs: Tarragona, Esparreguera, les Borges del Camp, Mont-roig, els Garidells, Riudecanyes, etc. Sobre el seu origen, Moll (1987, p. 111) diu que és un «derivat de *Guillem*», el qual prové del nom personal germànic *Willahelm*. S’ha localitzat al Morell des de finals del s. XVIII fins al s. XX. També apareix a l’ACE (1936-1937, p. 4540 i p. 4541): «Juan Guillemat», sota els epígrafs «Abonos (Coms.)» i «Estancos», i «José Guillemat», sota l’epígraf «Lecherías».

«Francesch Guillamat», Comú 1783-1844, p. 114; «Guillamat», Miqu. 1795*a* i Miqu. 1795*b*; «Gillemat Vda. de Francº», Amill. 1869, 2r; «Jose Guillamat y Queral», Apeo 1869, 14v; «Juan Giñamat y Queral» i «Juan Guiamat», Apeo 1869, 26v; «Jose Guillemat y Queral» (1870), Amill. 1871-1928; «Guillemat», Cens 1904; «Guillemat», Cens 1919; «Guillemat», Reg. fiscal 1921; «Guillemat», Cens 1934; «Guillemat», Amill. 1945.

Guillemat, ca

[ˈka ɣiˈləˈmat]

Nom de casa que té el seu origen en un cognom i es localitza a l'Era del Castell. Moll (1987, p. 111) indica que és un diminutiu de *Guillem*.

Guillemet

Cognom pretèrit. Segons el DCVB (s. v. *Guillemet*), es troba escrit sovint *Guillamet* i es localitza a Camprodon, Banyoles, Girona, Esponellà, Montagut, Pardines, Orís, Roda, etc. Sobre el seu origen, Moll (1987, p. 111) diu que és un diminutiu de *Guillem*, el qual prové del nom personal germànic *Willahelm*. Està documentat al Morell l'any 1934, en un cens.

«Guillemet», Cens 1934.

Guillemot

Cognom pretèrit, que Moll (1987, p. 112) recull al costat de *Guillamot* com a derivat intensiu de *Guillem*, el qual prové del nom personal germànic *Willahelm*. Tan sols s'ha documentat en una ocasió, en un cens de 1934.

«Guillemot», Cens 1934.

Guilló

Cognom pretèrit al Morell, el DCVB (s. v. *Guilló*) el localitza a Palafrugell, Peratallada, Torroella de Montgrí, la Bisbal, Surp, Arenys de Mar, Albocàsser, Alacant, Elx, Crevillent, Monòver, etc. Sobre el seu origen, apunta: «probablement contracció de *Guillemó*». Per la seva banda, Moll (1987, p. 310) completa aquesta informació, en una entrada en què també inclou *Guillot*: «del francès *Guillot* i *Guillon*, formes diminutives de *Guillaume* amb simplificació del radical». Està documentat en un llibre de Miquelets de finals del s. XVIII.

«Guiló i Guilo», Miqu. 1795*a* i «Guilló i Guilo», Miqu. 1795*b*.

Guinovart

[ɡinuˈvar]

Cognom documentat àmpliament al Morell (inclosa la feminització), és un dels més comuns avui al poble. Es troba amb diferents grafies al llarg dels segles però no representen variants diferents. El DCVB (s. v. *Guinovart*) el localitza al Morell, entre altres llocs: Tàrrrega, Vilanova i la Geltrú, Alió, Aiguamúrcia, Tarragona, les Borges del Camp, Granyanella, Reus, Valls, Vallmoll, la Canonja, etc. Quant a l'etimologia, diu que ve «del nom propi germànic *Winihard*». Moll (1987, p. 112) afegeix informació sobre el

significat d'aquest nom, 'amic dur', i sobre la primera vegada que va aparèixer documentat, que va ser l'any 1234, amb la forma *Guinovardi*. S'ha localitzat en fonts històriques des del s. XVII fins al s. XX. També apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «José Guinovart», sota l'epígraf «Barberías» i «Ultramarios»; «Francisco Guinovart» i «Isidro Guinovart», sota l'epígraf «Comestibles», entre d'altres.

«fill llegendat y natural de Andreu Guinovart y de Catarina Guinovart» (7.8.1679), Parr. 1649-1679, p. 98; «filla llegendat y natural de Tomas Guniuart [sic] y de Paula Guniuarda [sic] tots del Morell» (24.3.1680), Parr. 1680-1721, p. 11; «Joseph Ginovart», Consell 1685-1739, p. 29r; «Josep Ginouart te una casa ystituia en lo loch del Morell», Cad. 1702-1808, 28r; «Gabrielt Guinobart del Morell te un tros de terra de oliba y terra erma», Cad. 1702-1808, 65r; «Joseph Guinouart Jurado», Cad. Aparici 1714; «de poniente con Narciso Guinovart dicho Fasol», Reg. hip. 1774, 8r; «part ab la de Joseph Guinovart», Capb. Morell 1775-1779, 72v; «Joseph y Maria Virgili, y Guinovart conjuges», Capb. Hospitals 1783-1784, 487v; «Pau Guinovart», Comú 1783-1844, 74; «Guinovart» i «Guinovar», Miqu. 1795*a* i «Guinovart», Miqu. 1795*b*; «Calbo y Guinovart José», Amill. 1869, 1v; «Ginovar y Blasi José», Amill. 1869, 2r; «Jinovart y Blasi Juan», Amill. 1869, 2v; «Antonio Guinovart y Blasi», Apeo 1869, 1r; «Guinovart Calvet Juan» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Guinovart», Cens 1904; «Guinovart», Cens 1919; «Guinovart», Reg. fiscal 1921; «Guinovart», Cens 1934; «Guinovart», Amill. 1945.

Guiulet

Renom del qual no hi ha record avui. Podria ser el diminutiu del cognom *Guiol*, existent a Hostalric, Castellvell, etc., segons el DCVB (s. v. *Guiol*), l'origen del qual seria el nom personal germànic *Witolt*. És un dels poquíssims renoms que apareix en documentació antiga. Només s'ha pogut localitzar en un document del s. XIX.

«Jose (a) Guiulet», Apeo 1869, 9v.

Guiot

[gi'ot]

Cognom present encara avui al Morell. El DCVB (s. v. *Guiot*) el localitza a Barcelona, Castellvell, Montbrió del Camp, la Masó, Reus, el Rourell, Vallmoll, etc. Quant al seu origen, Moll (1987, p. 310) diu que ve «del francès *Guiot*, derivat del nom personal *Guy*». Es troba en la documentació històrica des del s. XVI fins al s. XX i també es localitza a la Granja a finals del s. XVIII: «Josep Virgili Guiot de la Granja» (Riera 2015, p. 79).

V. t. *Guiot, lo mas d'en*.

«fill d'en Jaume Guiot y de na Alienor» i «Elienor Guiota del mas terme del Romenill» (26.2.1588), Parr. 1579-1640, p. 17; «Jaume Givot entra lo dimarts aposta de sol fins a miga nit» (18.7.1660), Man. 25 1662-1668, *apud* Recasens (1985, p. 166); «Jaume Giot», Focs Morell s. XVII; «Magdalena Giota muller de Jaume Guiot pages del dit loc del Morell» (19.3.1649), Parr. 1649-1679, p. 5; «a mitgdia ab Magdalena Guiot y Calbo», Capb. Hospitals 1691, 37v; «Guiota te un tros de terra» i «Giota te un tros de alsina», Cad. 1702-1808, 1r; «Magdalena Baldrich y Guiot consortes del lugar del Morell», Reg. hip. 1774, 14r; «y antigamt. de Magdalena Guiot», Capb. Morell 1775-1779, 89v; «Garriga Guiot Martin» (1928), Amill. 1871-1928; «Guiot», Cens 1904; «Guiot», Cens 1919; «Guiot», Reg. fiscal 1921; «Guiot», Amill. 1945.

Guiot, lo mas d'en

Topònim documentat en l'assentament d'un òbit que es produí en aquest lloc. Està format a partir d'un genèric (*mas*) al qual s'aplica un llinatge. Tan sols s'ha localitzat al Morell en una ocasió, a mitjan s. XVII.

V. t. *Guiot*.

«Obit Catarina Solera viuda pobre als 9 de maig 1652 mori del contagi en lo mas d'en Giot» (9.5.1652), Parr. 1649-1717, p. 17.

Guiral

[gi'raɫ]

Cognom present al Morell. El DCVB (s. v. *Guiral*) el localitza a Castelló de la Plana, Vinaròs, la Pobla Tornersa, Vila-real, etc. Quant a la seva etimologia, ve «del nom personal germànic *Gairoald*». Té el mateix origen que el cognom *Grau*. Ha estat documentat únicament per Bultó (2007, p. 183): «Josep Guiral».

Guirzes

Cognom pretèrit documentat al s. XVII, del qual no s'ha trobat cap informació en la bibliografia de referència.

«comare la senyora Magdalena Guirses» (10.10.1630), Parr. 1579-1640, p. 98; «Inventari dels béns de Magdalena Guirzes i Baldrich, fet a instància de Francesc Baldrich, pagès, del Morell», Inventari 1658.

Guit, cal

['kaɫ 'ɣit]

Nom de casa del carrer Nou i de la Rambla. L'origen d'aquest nom es podria trobar en un tret del caràcter de la persona a qui es va aplicar el renom abans de convertir-se en nom de casa, i es referiria al seu mal caràcter, tal com recull en sentit figurat el DCVB (s. v. *guit, guita*). Tan sols el documenta Bultó (2007, p. 193): «cal Guit».

Guivernau

Cognom pretèrit documentat al Morell, també amb la feminització en textos antics. El DCVB (s. v. *Guivernau*) el localitza a Barcelona, Calafell, la Bisbal del Penedès, Alcover, la Secuita, els Garidells, Masllorenç, Cabra, Calafell, Valls, Atzeneta, etc. Moll (1987, p. 112) informa sobre el seu origen: «forma aglutinada dels dos noms *Guiu* i *Arnau*», ambdós d'origen germànic. S'ha localitzat en la documentació entre els segles XVII i XVIII.

«foren padrins Pere Manyer pages de dit lloch y padrina Angela Gibernau» (22.5.1678), Parr. 1649-1679, p. 107; «Joseph Guivernau pages del Morell», Capb. 1691, 33r; «Ramon Giuernau te una casa en lo loch del Morell», Cad. 1702-1808, 24r; «Raymundo Guivernau», Cad. Aparici 1714; «Ramon Guivernau labr. del propio lugar del Morell», Reg. hip. 1774, 6v; «Joseph Virgili pages y Maria Virgili, y Guivernau», Capb. Hospitals 1783-1784, 457r.

Guix

Cognom pretèrit al Morell. El DCVB (s. v. *Guix*) localitza aquest llinatge a Berga, Bagà, Sant Pere de Torelló, Terrassa, Barcelona, etc. Quant a la seva etimologia, diu que ve del llatí GYPSU, amb el mateix significat que el nom comú *guix*. S'ha documentat únicament a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «Antonia Guix», sota l'epígraf «Salvados (Venta)».

Guri

[ˈguri]

Cognom present avui al poble, el DCVB (s. v. *Guri*) el localitza a l'Escala, Palafrugell, Avinyonet, Vulpellac, Riumors, Siurana, Llerona, Malgrat, Arenys de Mar, Granollers, Bigues, Calella, Tarragona, Vilallonga, la Canonja, Castellvell, el Rourell, la Masó, etc. Moll (1987, p. 310) diu que ve «del cognom francès *Goury* o *Gorin*». Està documentat al Morell al s. XX.

«Guri», Cens 1934; «Guri», Amill. 1945.

Gustems

Cognom pretèrit, el DCVB (s. v. *Gustems*) el localitza a Olèrdola, Mediona, Orpí, Sabadell, Bellprat, Lavit, Gavà, Hospitalet, Vilanova i la Geltrú, Avinyonet, Aiguamúrcia, Rodonyà, etc., i remet a l'entrada *Gotzems*. Ambdues formes són recollides per Moll (1987, p. 110) al costat de quatre variants més, que vindrien totes «de *Gauzhelm*, 'elm de Déu'». La primera vegada que es troba documentat aquest cognom és l'any 842, amb la forma *Gothzelmo*. Està documentat al s. XVIII al Morell.

«Maria Bote, y Gustems conjuges del lloch del Morell», Capb. Morell 1775-1779, 136v.

Hermosa, ca l'

[ˈka ɫərˈmozə]

Nom de casa localitzat al carrer Major, al de Sant Rafael i al de Catalunya, format a partir de l'adaptació fonètica d'una paraula castellana. Moreu-Rey (1981, p. 83) el recull en la seva forma masculina i, òbviament, al capítol de característiques físiques.

Hort, l'

[ˈɫɔr]

Topònim que designa l'hort del Senyor (*infra*) i el Viver (*infra*), està documentat al Morell als segles XIX i XX.

V. t. *Peret de l'Hort*.

«Posesión llamada Huerto», Recana 1863, 6v; «Otra en el Huerto», Amill. 1869, 15v; «Partida de Huerto», Apeo 1869, 28r; «propiedad sita en este término y partida "Huerto"» (7.2.1927), AM 1877-1930.

Horta, l'

[ˈɫɔrtə]

Tan sols un informant es refereix a la partida de terra que, segons descriu, ocupava pràcticament tota una franja vertical al costat del riu Francolí, al sud de la partida de la

Granja. Probablement per la proximitat del riu, era on es cultivaven especialment els productes propis de l'horta, activitat de la qual provindria el nom. El fet que, just a l'altra banda de riu, hi hagués una partida important de Puigdelfí amb aquest nom (i una altra mica més al sud, al que seria avui el terme de la Pobla i més antigament la quadra de Vilar de Baró) podria haver influït en l'aplicació d'aquest nom a aquest espai (difícil de delimitar per manca d'informació), que potser no va ser d'ús general (no el recullen les fonts ni els mapes antics que hem pogut consultar, ni els Plànols 1939-40 del Cadastre). Reforça aquesta idea el fet que Bultó (2007, p. 252) documenti el molí de l'Horta al seu llibre sobre el Morell, quan aquest molí era a la quadra de Vilar de Baró (a la Pobla, per tant). Tota la documentació localitzada d'aquest topònim està redactada en castellà i presenta alternança entre les formes masculina i femenina d'aquest nom. Com passa sovint amb moltes partides de terra, hi ha alternança a l'hora de considerar-la partida, finca o simplement tros de terra. El DCVB (s. v. *Horta*) recull diversos topònims formats a partir d'aquest nom més un sintagma que els determina, i explica que és el «nom de diferents extensions de terra baixa, plana i fèrtil». En el cas del Morell, s'usa sense cap especificador, probablement perquè la singularitat de l'espai que designava era suficient perquè s'identifiqués sense necessitat de concretar més. Aquesta partida està documentada al s. XIX.

V. t. *Horta, lo camí de l'* i *Horta, la síquia de l'*.

«Posesión llamada Huerto», Recana 1863, 6v; «Huertos», Recana 1863, 23r, 24v; «Huerta», Recana 1863, 28r; «se carga la pieza llamada Huerto» (1880-1881), Amill. 1871-1928.

Horta, lo camí de l'

Atenent l'únic extracte documental localitzat, aquest camí es denominava indistintament *camí de l'Horta* i *carrer Nou* (*infra*). Tenint en compte que *carrer Nou* també apareix com el nom que s'aplicava al camí del Mas de Torrents, sembla que aquests camins devien començar a la sortida del poble per l'actual carrer Nou, que continua sent una via de sortida del poble cap a zones no urbanitzades.

V. t. *Horta, l'* i *Horta, la síquia de l'*.

«â mitgdie ab lo camí de la Horta ô carrer Nou», Capb. Morell 1775-1779, 155v.

Horta, la síquia de l'

V. *Vilar de Baró, la síquia de*.

V. t. *Horta, l'* i *Horta, lo molí de l'*.

«Acequia Horta», Apeo 1869, 13v.

Hort del Senyor, lo camí de l'

Camí que anava del Castell a l'hort del Senyor. Havia de ser el que avui és el carrer de Sant Rafael perquè aquest carrer comença a l'era del Castell i la porta d'aquest hort era davant per davant del que avui és aquest carrer. Està documentat al s. XVIII.

V. t. *Senyor, l'hort del.*

«al camí que va al Hort del Sor.», Capb. Morell 1775-1779, 81r; «a mitgdie ab lo camí del Hort del Sor.», Capb. Morell 1775-1779, 118r.

Hortet

[ur'tet]

Cognom documentat també amb la forma feminitzada (*Orteta*) en els textos més antics. El DCVB (s. v. *Hortet*) el localitza a Valls i Badalona. Moll (1987, p. 224) en dona el significat: «derivat diminutiu de *Hort*». S'ha localitzat al Morell al s. XVI i al s. XX.

«padrina Ysabet Orteta» (21.12.1581), Parr. 1579-1640, p. 10; «Hortet», Cens 1919.

Hortonedá

[urtu'neðə]

Cognom viu al Morell. El DCVB (s. v. *Hortonedá*) el localitza a Tarragona, Escornalbou, les Borges del Camp, Montbrió, Botarell, Cambrils, Xàtiva, Monòver, etc. Quant a l'etimologia, «derivat de *hort* amb els sufixos *-ó* (< llatí *-ONE*) i *-eda* (< llatí *-ETA*). Tan sols s'ha documentat l'any 1945, en un amillament.

«Hortonedá», Amill. 1945.

Horts, els

Topònim localitzat per Riera en la partida dels Olivars, dins de l'antic terme de la Granja, «tros de terra envoltat a migdia i a ponent per la Sèquia del Molí» (Riera 2015, p. 50).

Hospitalet, ca l'

['ka ɫəspitə'ɫet]

Nom de casa localitzat al carrer Nou i al de Sant Rafael, documentat per Bultó (2007, p. 234): «ca l'Hospitalet». Probablement, té a veure amb l'origen geogràfic de la persona a qui es va aplicar.

Hospitals, los¹

[ɫuz uspi'taɫs]

Partida de terra, documentada també com a terme, quadra o *posesión*. L'origen del nom és clar: «els Hospitals eren unes terres sotmeses al domini dels Hospitalers, un orde militar dels frares de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem» (Amigó 1999, p. 132). I les dades històriques disponibles ho confirmen: «sabem que l'any 1154 l'Orde dels Hospitalers ja senyorejaven sobre el lloc i terres de Sant Joan del Consell, situades vora el riu Francolí, a l'actual terme del Morell» (Recasens 1985, p. 27). Els seus límits han variat al llarg de la història. La informació bibliogràfica i altres fonts permeten orientar-

se en els moviments d'aquests límits i també de convivència amb altres noms. Així, en base a l'estudi d'un capbreu de 1510, Mir (2011, p. 294-295) informa que «la quadra se situava entre el camí Ral de Tarragona a Montblanc i el riu Francolí, mentre que els seus límits meridional i septentrional es corresponien amb el tram final de la riera de la Selva i el terme de la Granja de Santes Creus» (cal dir que el límit meridional del terme de la Granja era força més al sud del que van establir més tard els Plànols 1939-40 del Cadastre, ja que abastava aproximadament tota l'extensió entre el Riu i el Camí Ral fins a l'altura del límit sud de la partida del Mas Cremat). Confirma aquesta descripció un plànol elaborat al s. XVIII i reproduït a Riera (2015, p. 34). Ambdues fonts també recullen a l'extrem sud-est d'aquesta partida una peça de terra anomenada Quadra de Danda. La GGCC es refereix als «Hospitals, Tomanil i Aimeric, juntament amb el lloc de la Granja dels Frares» com a antics termes incorporats al Morell l'any 1842 (GGCC 1992, p. 98). Carreras i Candi (1913-1918, p. 337) esmenta les partides que formen el Morell: «Terme-Vell, Hospitals; Tomanil primer; Tomanil segon; Coma; Aymerichs y l'agregat de la Granja». En aquesta partida s'hi ha documentat una vil·la romana datada entre els segles II aC i V dC (Macias i Menchón 2007). És un topònim que es troba documentat al Morell des del s. XVI de manera continuada.

V. t. *Camí dels Hospitals, lo; Hospitals, los²; Hospitals, los³; Hospitals, lo camí dels; Hospitals, lo rec dels, i Hospitals, la síquia dels.*

«in quadra Hospitalis», Man. Carb. 1511-1530, p. 76; «des de la sèquia del mas d'en Lluch, quadra dels Hospitals», Man. 13 1585-1594, p. 213; «en lo dit terme dels Hospitals de Sant Joan», Capb. Hospitals 1691, 30r; «terme dels Hospitals, partida dita dels Hospitals», Man. 5606 1773, p. 235; «sita en el termino dels Hospitals», Reg. hip. 1774, 11v; «pages del mas terme dels Hospitals», Capb. Morell 1775-1779, 82v; «Señor del terme dels Hospitals de St. Joan», Capb. Hospitals 1783-1784, 451r; «Posesión llamada Hospitals», Recana 1863, 2v; «Otra en la partida dels Hospitals», Amill. 1869, 13r; «Partida dels Hospitals», Apeo 1869, 14r; «para la finca dels Hospitals» (1870-1872), Amill. 1871-1928; «pieza de tierra de la partida dels Hospitals» (1899-1900), Amill. 1871-1928.

Hospitals, los²

[{luz uspi'tals}]

Partida situada dins del terme de la Granja, coneguda com la *Mallola (infra)*, o *Majola (infra)* i els *Hospitals (supra)*. A partir de l'estudi d'un capbreu de la Granja de 1792, Riera (2015, p. 56) aporta informació nova sobre l'ús d'aquest nom, que no es limitaria només a la partida descrita als *Hospitals*¹, sinó que es referiria a una part del terme de la Granja: «a l'est del riu Francolí, a l'oest el Camí Real que anava de Tarragona a Montblanc, pel sud la Riera de Vilallonga o de la Selva i al nord una part del camí del Molí i el camí de la Granja segons el cadastre de 1940, que en el capbreu apareix com a camí que anava al Mas d'en Plana» (la descripció inclou també tota l'extensió de la partida descrita als *Hospitals*¹, però el mapa que la il·lustra indica clarament que queda circumscrita dins dels límits de la Granja).

V. t. *Camí dels Hospitals, lo; Hospitals, los¹; Hospitals, los³; Hospitals, lo camí dels; Hospitals, lo rec dels, i Hospitals, la síquia dels.*

Hospitals, los³

Finca localitzada a la partida de la Mallola i els Hospitals dins de l'antic terme de la Granja: «sens dubte correspon a una finca propera al terme dels Hospitals, al sud del terme de la Granja del Codony» (Riera 2015, p. 58).

V. t. *Camí dels Hospitals, lo; Hospitals, los¹; Hospitals, los²; Hospitals, lo camí dels; Hospitals, lo rec dels, i Hospitals, la síquia dels.*

Hospitals, lo camí dels

[lu kə'mi ðə'tz uspi'tals]

Conegut també com a *camí de la Rula (infra)*, és el camí que sortia del poble i anava fins a la partida dels Hospitals, on avui hi ha instal·lada una part de la indústria petroquímica. Mir (2011, p. 248) en detalla el recorregut: «el conegut com a *camí de la Rula* o *dels Hospitals*, el qual arrenca des del Morell fins a arribar al camí ral de Tarragona a Montblanc». Com altres camins (el de Reus o el de Puigdelfí, per exemple), va donar lloc al nom d'una partida de terra: *Camí dels Hospitals*. Aquest topònim es troba documentat al Morell als segles XVIII i XIX.

V. t. *Camí dels Hospitals, lo; Hospitals¹, los; Hospitals², los; Hospitals, lo rec dels, i Hospitals, la síquia dels.*

«Una partida al Cap del Terme que afronta a migdia ab lo camí dels Hospitals», Man. 39 1710-1718, p. 9; «mediant lo camí dels Hospitals», Capb. Morell 1775-1779, 99v; «Camino Hospitals», Apeo 1869, 2v.

Hospitals, la síquia dels

Topònim documentat per Riera (2015, p. 57), que el localitza a la partida de la Mallola i els Hospitals de l'antic terme de la Granja: «era un dels ramals en què es repartia l'aigua de la mina dels Olivars i que arribava fins als Hospitals. En el plànol del cadastre de 1940 se l'anomenava *Sèquia del Camí de la Granja* i passava a tocar del *Camí Real*». Tot i que l'única referència documental que n'hem localitzat hi introdueix la paraula *rec*, es pot donar gairebé per segur que es tracta d'aquesta síquia.

V. t. *Camí dels Hospitals, lo; Hospitals¹, los; Hospitals², los, i Hospitals, lo camí dels.*

«la acequia llamada rech Hospitals», Doc. 1942.

Hostalric

Cognom pretèrit al poble. Tot i que el DCVB no el recull com a llinatge, sí que el recull com a topònim, en un cas com a topònim viu i en un altre com a topònim antic, documentat a la *Crònica* de Ramon Muntaner. En aquest segon cas, fa una remissió a *Estarlich*, i en aquesta entrada sí que el dona com a llinatge i també informa de l'etimologia: del nom antic d'Àustria en alemany. Està documentat al Morell al tombant del s. XX i dins del primer terç del mateix segle.

«Suelves Hostarichs Dolores» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Suelves Hostarix Dolores» (1928), Amill. 1871-1928.

Huguet

[u'ɣet]

Cognom present a la localitat. Segons el DCVB (s. v. *Huguet*), és un llinatge que es troba a Girona, Valls, Reus, Conesa, Anglesola, Artesa de Segre, l'Aranyó, l'Alcora, Castelló, València, Alacant, Mallorca, Menorca, etc. Quant al seu origen, és el derivat diminutiu del nom propi d'home germànic *Hug*, que ve de *Willahelm*. El DCVB (s. v. *Uget*) tan sols el localitza a Barcelona amb aquesta forma. Es troba documentat al Morell al tombant del s. XX i dins de la primera meitat del mateix segle.

«Buyo y Uget Vicente», Amill. 1869, 1r; «Huguet Fortuny Maria.-Nueva en el reparto» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Huguet», Cens 1904; «Huguet», Cens 1919; «Huguet», Reg. fiscal 1921; «Huguet», Amill. 1945.

Iglésies

[ig'gleziəs]

Cognom documentat al Morell l'any 1945, en un amillament, Moll (1987, p. 214) diu que és la «forma de plural de *iglésia* (= *església*)».

«Iglesias», Amill. 1945.

Ignasi del Mundet

[iɣ'nazi ðəl mun'det]

Renom localitzat al carrer del Molí, format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un nom de casa preexistent, *cal Mundet*. Està documentat per Bultó (2007, p. 258): «l'Ignasi del Mundet». Moreu-Rey (1981, p. 38 i 66) també recull aquest nom de casa.

V. t. *Munda, ca la; Mundet, cal Mundet i ca la Mundeta; Mundet, Maria del, i Mundet, Vicenç del*.

Illa

Cognom pretèrit al municipi. Segons el DCVB (s. v. *Illa*) es troba a Cornellà, Vilademat, Pineda, Avinyó, Alella, Gurb, Caldes de Montbui, Mataró, Tarragona, etc. Quant al seu origen, Moll (1987, p. 113), que agrupa en la mateixa entrada *Irla*, planteja dues possibilitats: la primera, que sigui d'origen germànic i vingui «de *Ichila* o *Ihila* o *Igila*» (documentades per primera vegada als anys 987, 975 i 844, respectivament), o bé que vingui del llatí *insula*, 'illa'. Està documentat al Morell al tombant del s. XX i dins del primer terç del mateix segle.

«Ferré Illa José» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Illa», Cens 1904; «Illa», Cens 1919; «Illa», Reg. fiscal 1921.

Índio, ca l'

['ka 'lindiw]

Nom de casa que es troba al carrer de Sant Rafael. Moreu-Rey (1981, p. 93) el recull al capítol de renoms procedents de característiques físiques, concretament a l'apartat de grups ètnics.

Inglada

Cognom pretèrit a la localitat. El DCVB (s. v. *Inglada*) el localitza a Barcelona, Martorell, Pallejà, Castellví de la Marca, Banyeres, Roda de Berà, Agramunt, València, Quart de les Valls, Alacant, Mallorca, etc. Moll (1987, p. 186), en la mateixa entrada que *Anglada*, dona l'etimologia d'aquest llinatge: «del llatí *ANGULATA, 'raconada'. Es troba documentat al Morell l'any 1919, en un cens.

«Inglada», Cens 1919.

Inglès

[iŋ'glɛs]

Cognom viu al poble. El DCVB (s. v. *Inglès*) remet a *Anglès*, i informa que aquest llinatge es troba a moltes comarques de Catalunya i que hi ha la variant *Inglés* també molt estesa a Catalunya. El significat és el mateix que el de l'adjectiu de la llengua comuna: 'nadiu o propi d'Anglaterra'. Està documentat al Morell al s. XVII i al s. XX, i també apareix en una publicació sobre el poble: «Elvira Inglés» (Bultó 2007, p. 171).

«foren padrins [...] Joan Ingles» (7.8.1616), Parr. 1579-1640, p. 68; «Inglés Alujas Juan» (1928), Amill. 1871-1928.

Irene, ca la

['ka li'renə]

Nom de casa, localitzat al carrer del Molí, que donava nom a un establiment comercial (una carnisseria concretament).

V. t. *Joan de la Irene*.

Irene de la Carn, la

[li'renə ðə lə 'karn]

Renom que es troba al carrer de Sant Isidre, format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplica el renom i el nom d'un producte objecte de venda (de fet, la carn, el peix, el pa eren denominacions habituals fins fa uns anys per referir-se a les botigues on es venien aquests productes). Moreu-Rey (1981, p. 132) ho interpreta d'aquesta manera quan recull aquest renom a l'apartat dels oficis.

V. t. *Carmeta de la Carn; Irene, ca la; Joan de la Irene*, i *Nieves de la Carn*.

Isern

[i'zɛrn]

Cognom viu a la localitat. Es troba a Sant Pau de Segúries, Bolvir, Begur, la Pera, Mont-ras, Palamós, Pals, Ventalló, Vilademuls, Vila-sacra, Canet de Mar, el Masnou, Vilassar, Martorell, Mataró, Barcelona, Alàs, Arsèguel, Claverol, Valls, l'Albiol, Salomó, Gandesa, València, Alacant, Mallorca, Eivissa, etc., segons el DCVB (s. v. *Isern*). Quant a l'etimologia, «del nom personal germànic *Isarn*, que figura en molts de documents pirenencs de la regió catalano-aragonesa dels segles X al XIII». Només s'ha documentat al Morell l'any 1945, en un amillament.

«Isern», Amill. 1945.

Isidret, ca l' [ˈka ləziˈðret]

Nom de casa localitzat al carrer de les Creus. Moreu-Rey (1981, p. 167) recull *Isidrot* a l'apartat de derivats procedents de prenom i, en aquest cas, es tractaria del mateix tipus de fenomen però en diminutiu en lloc d'augmentatiu. Albaigès (1987, p. 199) dona compte de l'origen de *Isidre*: «nom derivat del llatinitzat *Isidorus*».

Janet, ca [ˈka ʒəˈnet]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Plàcid, documentat per Bultó (2007, p. 236 i 246): «ca Genet» i «ca Janet». Moreu-Rey (1981, p. 167) l'inclou a l'apartat de renoms provinents de derivats de noms de fonts (en aquest cas, en diminutiu).

Jaume de les Persianes [ˈdʒawmə ðə ləs pərsiˈanəs]

Renom localitzat al carrer de Sant Antoni i a la Rambla, format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplica i un renom preexistent, *les Persianes*². Està documentat per Bultó (2007, p. 171): «Jaume de les Persianes», i n'hi ha un record ben viu. Moreu-Rey (1981, p. 129) recull *Persianer* al capítol dedicat als oficis, però no *Persianes*. Amb tot, hi ha una relació clara tenint en compte l'existència de la fàbrica de persianes al Morell.

V. t. *Persianes*¹, *les*; *Persianes*², *les*, i *Rafael de les Persianes*.

Jaumet de l'Oli [dʒəwˈmɛd də ˈlɔli]

Renom localitzat al carrer de la Pareteta, format per dos elements (el diminutiu del nom de la persona a qui s'aplica el renom i el d'un producte de la terra) i documentat per Bultó (2007, p. 216): «Jaumet de l'Oli». Moreu-Rey (1981, p. 132 i 135) l'inclou al capítol de renoms provinents d'oficis, en aquest cas el de comerciant d'oli.

Jefasso, lo [lu χəˈfasu]

Renom que es troba al carrer de Sant Josep, format a partir de l'adaptació fonètica d'una paraula castellana, que podria tenir el seu origen en un tret del caràcter (persona dominant o autoritària, o que mostra actituds per ser-hi considerada).

Joan

Cognom pretèrit al poble. Segons el DCVB (s. v. *Joan*), es tracta d'un llinatge català molt estès principalment a Mallorca i Eivissa. Moll (1987, p. 76), que inclou a la mateixa entrada la variant *Juan*, informa que ve «del nom *Johannes*, pres principalment per devoció al Baptista; en hebreu significa 'Déu dona gràcia'». Està documentat al Morell als segles XVIII i XX.

«Pere Joan Grases te un pati de casa en lo loch del Morell», Cad. 1702-1808, 30r; «Juan», Cens 1934.

Joan Baldric del Portal

Renom pretèrit al Morell. Moreu-Rey (1981, p. 23) recull aquest renom com un dels exemples de renom provinent de topònim, documentats regularment als segles XV i XVI, que en molts casos han donat lloc a cognoms. És un dels poquíssims renoms que apareix en documentació antiga, concretament dels segles XVI i XVII.

V. t. *Portella, la*.

«fill de Joan Baldrich dit del Portal» (26.12.1583), Parr. 1579-1640, p. 12; «Obit Pau Baldrich dit del Portal» (30.5.1652), Parr. 1649-1717, p. 18.

Joan de la Irene

[dʒu'an də i'ɾɛnə]

Renom que es troba al carrer de Sant Isidre, format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un nom de casa preexistent: *ca la Irene*. Bultó (2007, p. 251) el documenta: «Joan de la Irene».

V. t. *Irene, ca la* i *Irene de la Carn*.

Joan de la Marcel·lina

[dʒu'an də lə mərsə'linə]

Renom localitzat al carrer de les Creus, format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un nom de casa preexistent. Bultó (2007, p. 222) el documenta: «Joan de la Marcel·lina».

V. t. *Marcel·lina, ca la*.

Joan de la Maria Rosa

[dʒu'an də lə mə'riə 'rɔzə]

Renom que es troba al carrer de la Muralla, format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un nom de casa preexistent: *ca la Maria Rosa*. Moreu-Rey (1981, p. 166) considera aquest nom com un dels més productius a l'hora de crear renoms.

V. t. *Maria Rosa, ca la*.

Joan de la Marina

[dʒu'an də lə mə'rinə]

Renom localitzat al carrer de la Pareteta, format per dos elements que són dos noms de fonts: el primer el de la persona a qui s'aplica el renom i el segon, segurament, el d'algun familiar (la mare, la dona, etc.). Moreu-Rey (1981, p. 38) recull aquest renom amb el determinant masculí (*cal* o *can Marina*).

Joan de la Palmira

[dʒu'an də lə pəl'mirə]

Renom que es troba al carrer de Mossèn Manyer, format per dos elements que són dos noms de fonts: el primer el de la persona a qui s'aplica el renom i el segon, segurament, el d'algun familiar (la mare, la dona, etc.).

Joan de la Rodona

[dʒu'an də lə ru'ðonə]

Renom localitzat al carrer de les Creus, format per dos elements que són el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un renom preexistent que, en aquest cas, té relació amb l'aspecte físic d'un familiar. Bultó (2007, p. 223) el documenta: «Joan de la Rodona». Moreu-Rey (1981, p. 67) l'inclou al capítol de renoms que fan referència a trets físics, en aquest cas, a les dimensions del cos.

V. t. *Rodona, la i ca la Rodona.*

Joan de la Tortosina

[dʒu'an də lə turtu'zinə]

Renom que es troba al carrer de Sant Rafael, format per dos elements, que són el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un renom preexistent que fa referència a la procedència geogràfica d'un familiar.

V. t. *Tortosina, ca la.*

Joan del Ferro

[dʒu'an dəl 'feru]

Renom localitzat al carrer del Molí, format per dos elements que són el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un renom preexistent. Documentat per Bultó (2007, p. 257): «Joan del Ferro». Moreu-Rey (1981, p. 136 i 144) l'inclou al capítol dels renoms relacionats amb els oficis, concretament amb la fabricació, treball o venda del ferro.

V. t. *Ferro, cal.*

Joan dels Boletos

[dʒu'an dəlʒ βu'letus]

Renom que es troba al carrer del Molí, format per dos elements que són el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un nom en castellà, que és el que s'utilitza per referir-se a una papereta impresa relacionada amb algun joc d'atzar, l'afició al qual probablement és el que motiva el renom.

Joan dels Enredos

[dʒu'an dəlʒ ən'reðus]

Renom localitzat al carrer de Sant Martí, format per dos elements, que són el nom de la persona a qui s'aplica el renom i la paraula *embolics* en castellà, que pot fer referència a qualsevol de les dues interpretacions de Moreu-Rey (1981, p. 189). D'una banda, el relaciona amb algun fet anecdòtic que tingui a veure amb algun embolic propiciat per la persona a qui s'aplica aquest renom. De l'altra, es podria tractar d'un tret de caràcter: algú que tingués tendència a enganyar o, com a mínim, a «enredar» les coses.

Joanet de l'Estanc

[dʒuə'nəd də ləs'taŋ]

Renom que es troba al carrer de Sant Plàcid, format per dos elements: el diminutiu del nom de la persona a qui s'aplica el renom i el d'un establiment que indica un ofici. Moreu-Rey (1981, p. 143) el recull a l'apartat dels oficis indicats pel lloc de treball, la

qual cosa encaixa en el cas de la motivació d'aquest renom al Morell, del qual hi ha record clar.

Joan Gran [dʒu'aŋ 'gran]

Renom localitzat a la Rambla, format per dos elements que són el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un renom preexistent. Moreu-Rey (1981, p. 66 i 76) l'inclou al capítol de renoms que fan referència a trets físics, en aquest cas a les dimensions del cos.

V. t. *cal Gran*.

Joanoles [dʒuə'nɔləs]

Renom que es troba al carrer del Molí i que evoca les famoses pastilles Juanola, tot i que no hi ha constància que tinguin relació amb l'origen d'aquest renom.

Joanpere

Cognom que el DCVB (s. v. *Joanpere*) localitza a la Morera, Cabassers, Siurana, etc. Està compost a partir de dos noms de sants (Moll 1987, p. 77). Ha estat documentat únicament per Bultó (2007, p. 199): «Jordi Joanpere».

Joan Torrents dels Tarongers

Renom que no es conserva en el record avui dia, però que s'ha pogut localitzar en diferents documents del s. XVII. Moreu-Rey (1981, p. 179) recull *des Taronger* i *des Taronges*, en l'apartat de renoms que provenen de corònims, per la funció de determinació que pot exercir la referència al tipus de conreu d'un camp, en aquest cas. És un dels poquíssims renoms que apareix en documentació antiga.

«foren padrins Juan Torrens dels tarongers y Maria Riualta» (1.1.1653), Parr. 1649-1679, p. 17; «foren padrins Juan Torrens dels tarongers y Catarina Caluona» (11.5.1653), Parr. 1649-1679, p. 19.

Joaquim de la Felicitat [dʒuə'kim də lə fə'lisi'tat]

Renom localitzat al carrer de Sant Martí, format per dos elements que són el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un prenom (segurament, el d'algun familiar: la mare, la dona, etc.). També es podria tractar d'un tret de caràcter, en cas que es tractés d'una persona que donés especials mostres d'alegria (o, fins i tot, en cas que fos una persona despreocupada); però, tenint en compte que al Morell hi ha *ca la Felicitat*, sembla més probable que es tracti d'aquest prenom.

Jofré [dʒu'fre]

Cognom viu encara al poble. El DCVB (s. v. *Jofre*) el localitza a Perpinyà, Girona, Esponellà, Castell d'Aro, Regencós, Santa Coloma de Farners, Serinyà, Sant Feliu de Guíxols, Igualada, Jorba, Granollers, Llerona, Masquefa, Mataró, Mollet, Calafell, la

Granada, Valls, Alió, Reus, Puigpelat, Alguaire, Mallorca, etc. I indica que hi ha la variant *Jofré* al País Valencià, que és la que és viva també al Morell. Moll (1987, p. 113) presenta totes dues formes en la mateixa entrada (al costat d'altres) i informa que ve «de *Gautfrid*, 'pau de Gaut' (nom de divinitat germànica)», i que la primera vegada que es troba documentat aquest nom és l'any 912, amb la forma *Gaugefredus*. Es troba documentat al Morell al s. XVII i al s. XX.

«Joseph Jufre fadri pages [...] fil llegendim y natural dels honors. Isidro Jufre difunt y de Maria Jufre» (5.3.1686), Parr. 1649-1717, p. 259; «Jofré», Cens 1919.

Joier, el [əɫ dʒu'je]

Renom que es troba al carrer de Sant Isidre, que fa referència a l'ofici que havia tingut la persona a qui s'aplicava.

Joncar, lo

Topònim ubicat dins de l'antic terme de la Granja per Riera (2015, p. 50), que el situa a la partida dels Olivars i diu que «el nom ens fa pensar que era, o havia estat, un lloc ple de joncs. El localitzem al nord de la desembocadura del riu Glorieta al Francolí, amb què limita al sud i a l'est, respectivament». Aquesta localització confirma per ella mateixa la suposició inicial sobre la possibilitat que hi hagués joncs (i d'aquí hagués nascut el topònim), ja que els joncs són propis de les vores dels rius.

Jordà

Cognom pretèrit al municipi. El DCVB (s. v. *Jordà*) el localitza a Banyoles, Bassegoda, Osor, Ruplà, Balenyà, Badalona, Barcelona, Tarragona, Valls, Tortosa, València, Albalat, Alcoi, Benilloba, Muro, Mallorca, etc. Moll (1987, p. 264) informa sobre l'origen d'aquest llinatge: «del nom de riu bíblic Jordà». S'ha documentat al Morell l'any 1945, en un amillament.

«Jordá», Amill. 1945.

Josep del Mas de Mestre [dʒu'seb dəɫ 'maz ðə 'mestɾə]

Renom localitzat al carrer de la Pareteta, format per dos elements que són el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un topònim. En aquest cas, un dels masos més importants del terme encara avui.

V. t. *Mas de Mestre*; *Mas de Mestre, lo camí del*; *Mas de Mestre, lo pinar del*; *Mestre*; *Mestre, ca*; *Mestre, lo carrer de*; *Mestre, lo mas de*; *Mestre, lo torrent de*, i *Quim del Mas de Mestre, lo*.

Josep del Rei [dʒu'seb dəɫ 'rej]

Renom que es troba al carrer de Sant Martí, format per dos elements que són el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un nom comú. Està documentat per Bultó (2007,

p. 146): «Josep del Rei». Moreu-Rey (1981, p. 23, 50, 58, 61, 64, 99, 154 i 183) troba diferents orígens per a aquest renom: per un tret de caràcter (la vanitat, per exemple), per alguna dedicació política, etc.

V. t. *Peret del Rei i ca Peret del Rei*.

Jovany

Cognom pretèrit al poble. El DCVB (s. v. *Jovany*) el localitza a Girona, Balsareny, Campins, Arenys de Mar, Badalona, Barcelona, Valls, Tarragona, Alcanar, Alfara, la Galera, Benicarló, Canet lo Roig, Sant Mateu, Morella, Castelló de la Plana, etc. I, sobre la seva etimologia, diu que és «deformació del llatí JOHANNES, ‘Joan’». Moll (1987, p. 77) hi afegeix que «cal considerar variants arcaïques de *Joan* els cognoms *Juany* i *Jovany* (escrit també *Jubany* per dialectalisme i *Jovani* per mala interpretació ortogràfica del dígraf *ny*)». Tan sols està documentat l’any 1934, en un cens.

«Jovani», Cens 1934.

Jover

[dʒu've]

Cognom viu encara avui, que s’ha documentat també amb la feminització *Jovera* en textos més antics. El DCVB (s. v. *Jové*) el localitza en molts indrets diferents: Puigcerdà, Girona, Arbúcies, Fonteta, Vall-llobrega, Osor, Palamós, Corbera, Canet de Mar, Manresa, Mataró, Olèrdola, Manlleu, Font-rubí, Fonollosa, Barcelona, Vilafranca del Penedès, Pierola, Igualada, Agramunt, Albatàrrec, l’Albi, Almatret, Tàrrega, Tarragona, Cambrils, Valls, Reus, Montblanc, Alcalà de Xivert, les Coves de Vinromà, Castelló de la Plana, València, Alzira, Canals, Alacant, Benimassot, Ibi, Biar, Mallorca, Menorca, Eivissa, etc. Moll (1987, p. 254) informa sobre l’etimologia d’aquest llinatge: «de *jover* (del llatí IUGÁRIUS), ‘fabricant de jous’ o ‘llaurador’». S’ha pogut documentar al Morell al s. XVI i al s. XX. També apareix a l’ACE (1936-1937, p. 4541): «Felipe Jové», sota l’epígraf «Farmacias».

«comare Jerom. Jovera» (26.10.1582), Parr. 1579-1640, p. 11; «Jové», Reg. fiscal 1921, Reg. fiscal 1921; «Jové», Cens 1934.

Jover, ca

[ˈka dʒu've]

Nom de casa del carrer de Sant Josep i la plaça de la Font, provinent d’un cognom i documentat per Bultó (2007, p. 180): «cal Jové». Moreu-Rey (1981, p. 128) l’inclou al capítol dels renoms provinents d’oficis, ja que, efectivament, existeix com a renom i l’origen del cognom es troba en un ofici: persona que fa jous o que llaura amb dos animals units per un jou, segons el DCVB (s. v. *Jover*).

Juanito del Bot

[χuə'nitu ðəl 'βot]

Renom del carrer de les Creus, format per dos elements que són el diminutiu del nom de la persona a qui s’aplica el renom (en castellà) i un renom preexistent. Està documentat per Bultó (2007, p. 222): «Juanito del Bot». Moreu-Rey (1981, p. 181)

l'inclou a l'apartat de renoms procedents de topònims. I, per la informació recollida sobre aquest renom, sembla força probable que sigui així.

V. t. *Bot, cal*.

Juanito de les Vaques [χuə'nitu ðə læz 'vakəs]

Renom del carrer de Sant Martí, format per dos elements que són el diminutiu del nom de la persona a qui s'aplica el renom (en castellà) i el nom d'un animal que esdevé identificatiu de la persona perquè es refereix a la seva activitat professional, la qual cosa és viva encara en la memòria de tots els informants. Moreu-Rey (1981, p. 141, 142 i 163) el relaciona amb l'ofici de cria de vaques i comerç de la llet.

Juncós [dʒuŋ'kos]

Cognom que es manté viu encara al poble. Tot i que la bibliografia de referència no recull aquest llinatge, el DCVB (s. v. *Juncosa*) explica l'origen de *Juncosa* com a forma femenina de *juncós*. Tant la forma masculina com la femenina són l'adjectiu que significa 'abundant de joncs'. Es troba documentat al Morell al darrer terç del s. XIX.

«Juan Juncós Mañé», Apeo 1869, 4v.

Juncós, cal ['kaɫ dʒuŋ'kos]

Nom de casa del carrer del Molí i Major, provinent d'un cognom i documentat per Bultó (2007, p. 191): «ca Juncós».

Juncosa [dʒuŋ'kozə]

Cognom present encara al poble. El DCVB (s. v. *Juncosa*) el localitza a Girona, Horta, Bruc, Castellet, Olivella, Igualada, Mataró, Cabassers, Bonastre, Alcover, les Borges del Camp, Pratsdip, Blancafort, etc. Quant al seu origen, és la forma femenina de *juncós*; originàriament, *juncosa* significa 'lloc abundant de joncs'. S'ha documentat al Morell entre els segles XVIII i XX.

«de un costat ab casa de Joseph Juncosa», Capb. Morell 1775-1779, 83v; «Juncosa», Miqu. 1795a i Miqu. 1795b; «vendio a Ramon Queralt y Juncosa labr. del Morell, un patio para edificar», Reg. hip. 1848, 170r; «Juncosa y Mañé Agustin», Amill. 1869, 2v; «Juan Juncosa», Apeo 1869, 10v; «Juncosa Vallvé Juan» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Juncosa», Cens 1904; «Juncosa», Cens 1919; «Juncosa», Reg. fiscal 1921; «Juncosa», Cens 1934; «Juncosa», Amill. 1945.

Lacasa [la'kasa]

Cognom viu al poble, que el DCVB (s. v. *Lacasa*) localitza a la Jonquera, Celrà, Castelló de la Plana, Alzira, Alacant, etc. Quant a l'etimologia, «grafia aglutinada de *la casa*». Es troba documentat al Morell al s. XX.

«Lacasa», Cens 1904; «Lacasa», Cens 1919; «Lacasa», Reg. fiscal 1921.

Leri, cal [ˈkaɫ ˈɛri]

Nom de casa del carrer de Sant Plàcid i Sant Rafael, documentat per Bultó (2007, p. 236): «cal Leri».

Llagostera [ˈɫəγusˈtɛrə]

Cognom present avui al poble. El DCVB (s. v. *Llagostera*) el localitza a Ribes, Fornells, Palamós, Sant Feliu de Codines, Caldes de Montbui, Malgrat, Barcelona, Valls, el Catllar, Calafell, Alcanar, Móra d'Ebre, etc. Sobre el seu origen, Moll (1987, p. 142) diu que ve «del topònim *Llagostera* (de la comarca de la Selva), nom que pot venir d'alguna invasió de llagosts». Es troba documentat al Morell als segles XVI, XVIII, XIX i XX. També apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «José Llagostera», sota l'epígraf «Cuberos toneleros» i «Juan Llagostera», sota l'epígraf «Posadas».

«y Magdalena Llagostera muller» (20.12.1579), Parr. 1579-1640, p. 7; «linda a oriente con Gabriel Llagostera», Reg. hip. 1774, 10r; «Llagostera», Miqu. 1795a i Miqu. 1795b; «Llangostera heredero de Francº», Amill. 1869, 2v; «Llagostera Martell Ramón» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Llagostera», Cens 1904; «Llagostera», Cens 1919; «Llagostera», Reg. fiscal 1921; «Llagostera», Cens 1934; «Llagostera», Amill. 1945.

Llançà

Cognom pretèrit, segons el DCVB (s. v. *Llançà*) es troba a Calafell, Riudecols, la Riera, etc. Moll (1987, p. 142), que recull en la mateixa entrada *Llançà* i *Llansà*, diu que «sembla venir del nom personal LANCIANUS; també pot venir de LENTIANUS». S'ha documentat al Morell al s. XVIII.

«Llansa», Miqu. 1795a i «Llansá», Miqu. 1795b.

Llauner, cal [ˈkaɫ ɫəwˈne]

Nom de casa del carrer del Molí, documentat per Bultó (2007, p. 255): «cal Llauner». Moreu-Rey (1981, p. 45 i 128) l'inclou al capítol dels renoms relacionats amb els oficis.

Llaurador [ˈɫəwrəˈðo]

Cognom viu al municipi. El DCVB (s. v. *Llaurador*) localitza aquest llinatge a Palamós, Mont-roig, Barcelona, l'Albi, Valls, Alforja, Móra d'Ebre, Altea, etc. Sobre la seva etimologia, diu que ve «del llatí LABORATORE, 'treballador'». I Moll (1987, p. 255) informa del significat del substantiu de la llengua comuna (*llaurador*) que s'ha convertit en antropònim: 'conrador del camp'. Es troba documentat àmpliament al Morell entre els segles XVII i XX. També apareix a l'ACE (1936-37, p. 4540 i 4541): «Gabriel Llauradó» i «José M. Llauradó», sota els epígrafs «Avellanas (Comtes.)» i «Contribuyentes».

«Grabiell Llaurador fadri pages [...] fil y llegitim [sic] y natural de Joan Llaurador» (12.3.1686), Parr. 1649-1717, p. 260; «recibió de Jph. Llauradó labr. del mismo lugar», Reg. hip. 1774, p. 12r; «ab casas de Joseph Llaurador», Capb. Morell 1775-1779, 65r;

«Joseph Llaurador pages, y Teresa Llaurador, y Domingo», Capb. Hospitals 1783-1784, 479r; «Joseph Llaurado», Comú 1783-1844, p. 72; «Llauradó» i «Llaurado», Miqu. 1795a i «Llauradó», Miqu. 1795b; «Jph. Llaurado Theresa Domingo contes. y Juan Español labr. del Morell hicieron donacion al S. Jr. Pedro Porta religioso», Reg. hip. 1800, 285v; «Gomis y Llaurado José», Amill. 1869, 2v; «Francisco Llauradó (a) Paladella», Apeo 1869, 2v; «y oeste con José Llauradó» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Llauradó», Cens 1904; «Llauradó», Cens 1919; «Llaurado», Reg. fiscal 1921; «Llauradó», Cens 1934; «Llaurado», Amill. 1945.

Lledó

[lə'do]

Cognom present avui al poble, que el DCVB (s. v. *Lledó*) el localitza a Celrà, Balsareny, Terrassa, Barcelona, l'Albi, Castellans, Tarragona, Reus, Valls, Vallclara, Castelló de la Plana, València, Algemés, Dénia, Alcoi, Altea, Benidorm, Alacant, Tàrbena, Rellu, Pinós, Monòver, Novelda, Crellent, Elx, Mallorca, etc. Moll (1987, p. 236) diu que ve del «nom del fruit del lledoner, procedent del llatí *LOTONE». Està documentat al Morell al darrer terç del s. XIX i al s. XX.

«Ramon Lladó» (1871), Amill. 1871-1928; «Lladó», Cens 1934; «Lladó», Amill. 1945.

Lleonard

Cognom pretèrit. El DCVB (s. v. *Lleonard*) el localitza a Manresa, Mataró, Abrera, Barcelona, Arbeca, Vinaròs, Torreblanca, Cullera, etc., i diu que ve «del nom de sant *Leonardus*, de radical llatí amb sufix germànic». Moll (1987, p. 84), que també recull la forma *Lleonart*, diu que ve «de *Leonardus*, nom de dos sants de la Gàl·lia. De radical llatí amb sufix germànic». S'ha documentat al Morell al s. XVII.

«Pere Josep Magi Maria fill llegendit y natural de Magi Lleonart y de Maria Lleonart» (18.6.1650), Parr. 1649-1679, p. 8.

Llevat

Cognom pretèrit al Morell. El DCVB (s. v. *Llevat*) el localitza al Morell i a Maspujols, Barcelona, Almostrer, Reus, Montbrió, etc. Moll (1987, p. 299) informa del seu origen: «participi de *llevar* amb algun dels diversos significats d'aquest verb: alçat, aixecat, apartat, separat». Està documentat al tombant del s. XX i més endavant al mateix s. XX.

«Roig Llevat José.-Nº 318 del reparto» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Llevat», Cens 1934.

Llobregat

[lɔβrə'ɣat]

Cognom present encara al municipi. El DCVB (s. v. *Llobregat*) el localitza a Marçà, Prades, Tortosa, les Useres, Bocairent, Alacant, Monòver, Novelda, Onil, Pinós, etc. Quant a l'etimologia, diu que ve «del llatí RUBRICATU, nom del dit riu [referint-se al riu Llobregat], convertit en *Lubricatu* probablement per influència de l'adjectiu LUBRICUS, 'llenegadís'. S'ha documentat al Morell al s. XX i també apareix a l'ACE (1936-1937,

p. 4541): «Francisco Llobregat», sota els epígrafs «Comestibles» i «Frutas (Trats.)», i «Francisco Llobregat y Ferré», sota l'epígraf «Ultramarinos».

«Llobregat», Cens 1919; «Llobregat», Reg. fiscal 1921; «Llobregat», Cens 1934; «Llobregat», Amill. 1945.

Llombart

Cognom pretèrit al poble. El DCVB (s. v. *Llombard*), el localitza a Puigcerdà, l'Armentera, Mataró, Barcelona, Igualada, Almacelles, Anglesola, Alcover, Vilallonga, Gandesa, Móra d'Ebre, Xerta, Coratxà, Sant Mateu, Vinaròs, Torreblanca, València, Algemesí, Alginet, etc. Quant a l'etimologia, Moll (1987, p. 175), diu que ve «del nom de nació germànic *Langobard*, vingut al nostre país a través de l'adjectiu italià *lombardo*, 'nadiu de Llombardia'. La forma *Llompart* sembla venir de *Llombard* amb contaminació de *Llopart*». Està documentat al Morell als segles XVII i XVIII.

«foren padrins [...] Alfonso Pau Llonbart y Paula Llonbart» (14.3.1651), Parr. 1649-1679, p. 12; «foren padrins Juseph Torrens fadri de Perafort y Raymunda Llombart donsell del Moster» (1702), Parr. 1680-1721, p. 126; «Franco. Baldrich, y Magriñá, y Theresa Baldrich, y Llombart», Capb. Hospitals 1783-1784, 518r.

Llopart

[λu'par]

Cognom viu encara a la localitat. El DCVB (s. v. *Llopart*) el localitza a Portbou, Celrà, Torelló, Taradell, Gavà, Barcelona, Fontrubí, Esparreguera, Martorell, Gelida, Cambrils, Torredembarra, el Pla de Cabra, Figuerola, etc. Moll (1987, p. 114) diu que ve «de *Leopard*, derivat de *leuba*, 'estimat'. És probable que la gent medieval establís una relació entre aquest nom personal germànic i el llatí *leopardus*, nom d'un animal salvatge». Es documenta per primera vegada l'any 841 amb la forma *Leopardi*. Està documentat únicament per Bultó (2007, p. 199): «Pere Llopart».

Llopis

['λɔpis]

Cognom viu al poble. El DCVB (s. v. *Llopis*) el localitza a Barcelona, Ripollet, l'Hospitalet, Valls, Albatàrrec, Vinaròs, Albocàsser, Peníscola, Benicarló, Catí, Vistabella, Benassal, Morella, Castelló de la Plana, València, Catadau, Cullera, Ondara, Dénia, Beneixama, Ibi, Tibi, Teulada, Altea, Monòver, Novelda, Crevillent, Mallorca, Menorca, etc. Quant a l'etimologia, Moll (1987, p. 304) diu que ve «del cognom castellà *López*, derivat del nom de baptisme *López* (= *Llop*). S'ha documentat al s. XVI i, modernament, únicament per Bultó (2007, p. 258): «Carles Llopis».

«Margarida filla de Miquell Lopis» (27.11.1580), Parr. 1579-1640, p. 9.

Llorenç

[λu'rens]

Cognom que es troba encara viu al poble. El DCVB (s. v. *Llorenç*) el localitza a Palamós, Barcelona, Valls, Móra la Nova, Agramunt, Alàs i Cerc, l'Aranyó, Alcalà de Xivert, Almassora, Benicassi, Borriol, Càlig, Castelló de la Plana, Oropesa, Peníscola,

Vinaròs, València, Alacant, Alcoi, Altea, Benasau, Benidorm, Biar, Dénia, Crevillent, Elx, Ibi, Monòver, Novelda, Onil, Pego, Mallorca, Menorca, etc. Quant a l'etimologia, Moll (1987, p. 84) diu que ve «de LAURENTIUS, nom de diversos sants. Significa 'natural de Laurentum', ciutat». Es documenta al Morell des de finals del s. XVII fins al s. XX i també és present a la Granja a finals del s. XVIII: «Fructuós Llorens Valls, Canonge de Tarragona» (Riera 2015, p. 79).

«Joseph Llorens en quiscun dret doctor Tarr[...], Capb. Hospitals 1691, 32v; «con tierras de Agustin Llorens», Reg. hip. 1774, 5r; «Rosa Llorens y Arnau conjuges», Capb. Morell 1775-1779, 65r; «afronta â sol ixent ab terras de Agusti, y Rosa Llorens, y Arnau conj. del Morell», Capb. Hospitals 1783-1784, 452r; «Llorens», Miqu. 1795a i Miqu. 1795b; «Llorens y Sole Martin», Amill. 1869, 2v; «Martin Llorens y Sole», Apeo 1869, 16v; «Martin Llorens y Sole» (1871), Amill. 1871-1928; «Llorens», Reg. fiscal 1921; «Llorens», Cens 1934.

Llorenç de la Figura

[lu'renz ðə tə fi'ɣurə]

Renom localitzat al carrer de l'Esplanada, format per dos elements que són el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un nom comú que fa referència a una característica del cos. Moreu-Rey (1981, p. 67) l'inclou al capítol dels renoms relacionats amb les característiques físiques, concretament amb les dimensions del cos.

Llorençó i ca Llorençó

[lu'rən'so] i ['ka lu'rən'so]

Renom esdevingut també nom casa localitzat al carrer de l'Esplanada. Moreu-Rey (1981, p. 167) l'inclou al capítol dels renoms provinents de noms de fonts i, en aquest cas, d'un prenom en diminutiu.

Llort

['lor]

Cognom viu al municipi, que, segons el DCVB (*Llord*) és un llinatge existent a Barcelona, Igualada, Calella, Arenys de Mar, Lavit, Cambrils, l'Espluga de Francolí, Montblanc, Blancafort, l'Albiol, Arbolí, Barberà, Valls, Móra la Nova, etc. Quant a l'etimologia, Moll (1987, p. 274), que recull també la variant *Llort*, diu que ve «de l'adjectiu *llord*, 'brut', 'lleig', 'feixuc' (del llatí LÚRIDUS, 'fosc')». Es troba documentat al Morell al s. XX.

«Llort», Cens 1904; «Llort», Cens 1919; «Llort», Reg. fiscal 1921; «Llort», Cens 1934; «Llort», Amill. 1945.

Lluc

Cognom pretèrit. Segons el DCVB (s. v. *Lluc*), és un llinatge existent a Campmany, Palafrugell, Montornès, Barcelona, Almatret, Artesa de Segre, Estac, Vinaròs, Benicarló, València, Beneixama, Dénia, Cocentaina, Alacant, Mallorca, Menorca, etc. Sobre el seu origen, indica que ve del nom llatí LUCAS, que és el nom d'un evangelista. S'ha documentat al Morell als segles XVI i XVII.

V. t. *Lluc*, *lo mas d'en*; *Mas d'en Lluc*, *lo rec del*, i *Mas d'en Lluc*, *la síquia del*.

«foren padrins Joan Lluch pages del mas» (20.10.1583), Parr. 1579-1640, p. 12; «foren padrins Gabriel Borrás fill del Dor. Frco. Borrás» (24.9.1679), Parr. 1649-1679, p. 100.

Lluc, lo mas d'en

Nom que rebia lo mas de Girona (*supra*) als segles XVI i XVII, segons la documentació històrica consultada, i que Riera (2015, p. 56) ja localitza en un fogatge de 1496. La mateixa autora també indica que s'havia conegut com *lo mas d'en Enveja* (*supra*) a principis del segle XVII.

V. t. *Lluc*; *Mas d'en Lluc, lo rec del*, i *Mas d'en Lluc, la séquia del*.

«des de la séquia del mas d'en Lluch, quadra dels Hospitals», Man. 13 1585-1594, p. 213; «terres del mas d'en Lluch», Man. 26 1665-1668, p. 40; «del mas d'en Lluch», Capb. Hospitals 1691, 40r.

Llucià

Cognom pretèrit que, segons el DCVB (s. v. *Llucià*), es troba a l'Hospitalet, Vidrà, Badalona, Barcelona, Igualada, Capellades, Avinyonet, etc. Quant al seu origen, Moll (1987, p. 84), diu que ve «del llatí LUCIANUS (derivat del nom personal LUCIUS), nom de diversos sants». Té el mateix origen que *Lluçà*. S'ha documentat al Morell al s. XX.

«Lucià», Reg. fiscal 1921.

Lluçà

Cognom documentat únicament per Bultó (2007, p. 246): «Anton Llusà». El DCVB (s. v. *Lluçà*) el localitza a Pardines, Casserres, Fonollosa, Barcelona, l'Aleixar, Almoester, Valls, València, etc. Moll (1987, p. 84), que també recull la forma *Llusà*, informa que ve «del llatí LUCIANUS (derivat del nom personal LUCIUS), nom de diversos sants». Té el mateix origen que *Llucià*.

Lluent, cal

[ˈkaɫ ɫu'en]

Nom de casa del carrer de Sant Rafael, documentat per Bultó (2007, p. 238): «cal Lluent». Moreu-Rey (1981, p. 70) l'inclou al capítol dels renoms relacionats amb les característiques físiques, concretament al grup que relaciona amb l'absència o raresa de cabell i pèl.

Lluert, cal

[ˈkaɫ ɫu'ert]

Nom de casa del carrer de la Pareteta, que podria tenir relació amb algun tipus de semblança amb l'animal, i que documenta Bultó (2007, p. 160): «cal Lluert». Té el seu origen en el llatí vulgar *LUCĒRTU.

Llufer [lu'fe]

Renom localitzat al carrer de Sant Isidre. Moreu-Rey (1981, p. 106) l'inclou al capítol dels renoms relacionats amb singularitats del caràcter. Concretament, amb el fet de ser brut o deixat, ja que aquest renom faria referència a algú conegut per l'emissió de ventositats no sorolloses.

Lluís

Cognom pretèrit que, segons el DCVB (s. v. *Lluís*), es troba a Berga, Centelles, Barcelona, Tarragona, Alfara, Vinaròs, etc. Quant a la seva etimologia, ve «del nom personal germànic *Hlodwig*, convertit en *Aloisius* per llatinització». Moll (1987, p. 114) hi afegeix que era el nom d'un sant rei de França en el s. XIII. S'ha documentat al Morell als segles XVII, XVIII i XX.

«foren padrins Jaume Lluis y Magdalena Arnau» (29.5.1679), Parr. 1649-1679, p. 98;
«Marina Lluisa de Vilallonga» (21.12.1702), Parr. 1680-1721, p. 126; «a sol ponent ab Jauma Lluis», Cad. 1702-1808, 4v; «Luis», Amill. 1945.

Lluís de la Pujola [lu'iz ðə lə puj'zələ]

Renom del carrer del Molí, format per dos elements, que són el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un renom preexistent. Està documentat per Bultó (2007, p. 254): «Lluís de la Pujola».

V. t. *Pujola, ca la*.

Lluïses, ca les ['ka ləz lu'izəs]

Nom de casa del carrer de Sant Plàcid, que prové d'un prenom usat en plural. Moreu-Rey (1981, p. 56) l'inclou al capítol de situació familiar i explica que sovint el nom del pare o de la mare (pot ser que feminitzat o masculinitzat, depenent dels casos) s'utilitzi per indicar la filiació. Està documentat per Bultó (2007, p. 244): «ca les Lluïses».

Llúpia, cal ['kaɫ 'luɾpiə]

Nom de casa del carrer del Molí, que fa referència a determinat tipus de bony que apareix generalment a la cara o al cap. Moreu-Rey (1981, p. 69) l'inclou al capítol dels renoms relacionats amb les característiques físiques, concretament amb la textura i aspectes de l'epidermis.

Luan, ca ['ka lu'an]

Nom de casa localitzat al carrer de sant Plàcid.

Macies [mə'siəs]

Sembla que es tracta d'un cognom format a partir de l'adaptació del cognom castellà *Macías*, que ja s'ha de considerar català perquè apareix documentat al Morell per

primera vegada al s. XVI (Rabella, comunicació personal). A més, el DCVB (s. v. *Macies*) diu que és una grafia antiga de *Messies*, basant-se en el *Recull de Eximplis e Miracles, Gestes e Faules e altres ligendes* (s. XV).

«fore. padrins Pere Mosies» (13.5.1582), Parr. 1579-1640, p. 10; «Macias Domingo Eusebio y otra.-Nuevo en el reparto» (1928), Amill. 1871-1928; «Macías», Cens 1919; «Macias», Reg. fiscal 1921; «Macías», Cens 1934; «Macias», Amill. 1945.

Macies, ca [ˈka məˈsiəs]

Nom de casa del carrer de les Creus, provinent d'un cognom i documentat per Bultó (2007, p. 222): «ca Macias».

Macip

Cognom pretèrit al poble, també documentat en la forma femenina: *Macipa*. Segons el DCVB (s. v. *Macip*), escrit també *Massip*, és un llinatge existent a Barcelona, la Junquera, Cardedeu, Granollers, Vilanova i la Geltrú, Ulldemolins, Alforja, Savella, les Borges del Camp, Maspujols, Tortosa, Alcanar, Benicarló, la Salzedella, València, Xàtiva, Mallorca, etc. Sobre el seu origen, Moll (1987, p. 255) diu que «ve de *macip* (del llatí MANCÍPIUM), 'servent', 'aprenent d'un ofici'». S'ha documentat al Morell als segles XVII i XVIII.

«foren padrins Pere Gay parayre de Reus y la Sa. Maria Masipa de Tarragona» (23.7.1651), Parr. 1649-1679, p. 14; «foren padrins Yuan Masiph sastre de Tarragona» (27.11.1662), Parr. 1649-1679, p. 55; «foren padrins Rafel Dalmau de la Nou pages y la Sra. Francisca Macip viuda» (16.10.1704), Parr. 1680-1721, p. 134.

Maco de la Bastera, el [əɫ ˈmaku ðə ɫə βəsˈterə]

Renom localitzat al carrer Major, format per dos elements: el primer fa referència a l'aspecte físic (Moreu-Rey 1981, p. 83) i el segon a un renom preexistent relacionat amb un ofici (Moreu-Rey 1981, p. 125). La relació entre la persona i la motivació d'aquest renom encara és al record de tots els informants.

V. t. *Baster, cal i ca la Bastera*.

Mà d'Àngel i ca Mà d'Àngel [ˈma ˈðanjɔɫ] i [ˈka ˈma ˈðanjɔɫ]

Renom, esdevingut nom de casa, localitzat al carrer Nou, que està relacionat amb un tret del caràcter. Està documentat per Bultó (2007, p. 192): «ca Mà d'Àngel».

Madurell [məðuˈreɫ]

Cognom viu al Morell avui dia. El DCVB (s. v. *Madurell*) indica que també es troba escrit *Madorell* i el localitza a Cervià, Santa Coloma de Farners, Argentona, Igualada, Barcelona, Olesa de Montserrat, Manlleu, Cornellà, Molins de Rei, Alcover, Valls, Maspujols, etc. Moll explora dues possibilitats en relació amb l'etimologia d'aquest cognom. Per una banda, «podria ser d'un cognom *Maturellus*, anàleg a *Maturinus* (nom

d'un sant del s. III), ambdós derivats del llatí *MATURUS*, 'madur'. *Madurell* pot ser també una variant de *Modolell*» (Moll 1987, p. 69). Per altra banda, i seguint amb aquesta hipòtesi que relaciona *Madurell* amb *Modolell*, diu que «sembla venir d'un mot llatí **MUTULELLUS*, diminutiu de *MÚTULUS*, 'suport de pedra, pedra dreta, fita'. La variant *Madurell* deu ésser produïda per influència analògica de l'adjectiu *madur*» (Moll 1987, p. 192). Aquest cognom ha estat documentat únicament per Bultó (2007, p. 237): «Maria Madurell».

Magarola

Cognom pretèrit al poble, el DCVB (s. v. *Magarola*) diu que és un llinatge existent a Barcelona, Tarragona i Ciutadella. També és un topònim (són dos hidrònims, de fet) del qual no s'ha concretat l'origen. Es tracta d'una riera que és afluent del riu Cardener i d'un estany que és a prop de la desembocadura del riu Llobregat (Moll 1987, p. 143). Està documentat al Morell al s. XVIII.

«Dn. Anton de Magarola cavr. de dit Sagt. Orde», Capb. Hospitals 1783-1784, 451r.

Magí de Buió

[məj'zi ðə βu'jo]

Renom del carrer de Sant Plàcid, format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un cognom. Està documentat per Bultó (2007, p. 239): «Magí de Buyó».

V. t. *Buió* i *Pepeta de Buió*.

Magí de la Romilda

[məj'zi ðə lə ru'mildə]

Renom localitzat al carrer del Molí, format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un nom de casa preexistent. Bultó el documenta (2007, p. 259): «Magí de la Romilda».

V. t. *Romilda, ca la*.

Magí de la Son

[məj'zi ðə lə 'sɔn]

Renom localitzat al carrer de Sant Isidre, format per dos elements, que són el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un nom comú que fa referència a un tret de caràcter. En aquest cas, una actitud pausada o fins i tot passiva. Moreu-Rey (1981, p. 102) l'inclou al capítol de singularitats del caràcter, concretament a l'apartat dels «Mandres i els Cansats».

Magrinyà

[məɣri'ɲa]

Cognom viu al poble, s'ha recollit també amb la forma feminitzada en textos més antics (*Magrinyana*). El DCVB (s. v. *Magrinyà*) el localitza a Barcelona, Terrassa, Alcover, Reus, Valls, Bot, Montblanc, Falset, etc. Quant a la seva etimologia, «del llatí

MACRINIANU, nom personal derivat de MACRINIUS». Es troba documentat al Morell de manera continuada entre el s. XVI i el s. XX.

«fill de Francesch Magrinya» (20.12.1579), Parr. 1579-1640, p. 7; «na Tecla Magrinyana» (16.12.1590), Parr. 1579-1640, p. 19; «foren padrins Juan Torrens del mas i Magdalena Magrinana» (30.1.1650), Parr. 1649-1679, p. 7; «foren padrins Juan Magrinya i Magdalena Magrinana» (17.8.1653), Parr. 1649-1679, p. 20; «lo Dr. en medicina Franco. Magriñà», Capb. Morell 1775-1779, 70v; «Franco. Baldrich, y Magriñá, y Theresa Baldrich, y Llombart», Capb. Hospitals 1783-1784, 518r; «Magrinyá», Miqu. 1795a i Miqu. 1795b; «Teresa Magriñá consorte de Ramon Girona labr. del Morell se adozó un censal», Reg. hip. 1848, 86r; «antes de José Magriñá» (1871), Amill. 1871-1928; «Teresa Baldrich y Magriña viuda de Franco. Baldrich», Reg. hip. 1800, 82r; «Magriñá», Cens 1919; «Magriñá», Reg. fiscal 1921.

Maimó

Cognom pretèrit que s'ha documentat al Morell també amb la forma feminitzada (*Maimona*) en els textos més antics. El DCVB (s. v. *Maimó*) situa aquest llinatge a Sant Feliu de Guíxols, Barcelona, Montornès, Lliçà de Munt, Mataró, Mollet, Molins de Rei, Argentona, Tarragona, Reus, Garcia, l'Arboç, Altafulla, Ginestar, Tortosa, l'Aranyó, Ciutadilla, les Useres, Alacant, Mallorca, etc. Moll (1987, p. 303) dona informació sobre l'origen d'aquest cognom: «de l'àrab *Mimun*, nom personal, o de *ma'mun*, 'fidel, constant' segons Epalza». S'ha localitzat als segles XVI i XVII. Iglésies el recull en la seva edició del fogatge de 1553 (1981, p. 251), tot i que el localitzat a la Granja, que en aquell moment encara no formava part del Morell: «Antoni Maymo».

«compare Demia Maimo» (16.3.1581), Parr. 1579-1640, p. 9; «na Ysabet Maymona» (24.7.1594), Parr. 1579-1640, p. 20; «foren padrins Joan Maymo de la Granja y padrina la S^a Geronima Torrent» (20.4.1678), Parr. 1649-1679, p. 106; «Anthonÿ Maymo [...] dicti loci at termini de la Granja», Arrendament 1615.

Mainer

Cognom documentat al Morell també amb la forma feminitzada (*Mainera*), que, segons el DCVB (s. v. *Mainer*), es troba a Cubelles, Pau, Barcelona, l'Hospitalet, Sitges, Calafell, Sarra, Móra d'Ebre, Tortosa, etc. Quant al seu origen, segons Moll (1987, p. 115), és el mateix que el de *Manyer*: «de *Maganhar*, compost de *magan* 'força' i *hari* 'exèrcit o poble'». Amb tot, Kremer (1972, p. 176) s'inclina més per *Magan* (que dona *Main-*) i *hard* (*Main-er*), que no per *Magan* + *hari*. Ambdós orígens són probables; per tant, pot provenir tant d'una forma germànica com de l'altra. S'ha localitzat als segles XVI i XVII.

«Catherina Maynera filla de Pere Mayer [sic] (22.10.1598), Parr. 1579-1640, p. 31; «Marti Andreu Mayner» (11.10.1599), Parr. 1579-1640, p. 32; «Demia Mainer», Focs Morell s. XVII; «foren padrins Damia Mainer pages del Morell y Ysabet Baluera del Morell» (6.11.1662), Parr. 1649-1679, p. 55.

Majola, la

Finca que també ha rebut el nom de *la Mallola*² (*infra*). Segons el DCVB (s. v. *majola*), la majola és una planta semblant a la camamilla. De fet, indica que a Fraga és el nom utilitzat per *camamilla*. Quant al seu origen, podria ser una feminització de *Majol* (topònim no documentat al Morell en singular, però sí en plural) o bé procedir de MALLEOLA, que donaria *maiola* en primera instància; però, com que el Camp de Tarragona no és zona de iodització, el grup de iod s'hauria consonantitzat.

V. t. *Majols, els*.

Majols, els

[əɫz məj'ʒəɫs]

Enclavament al terme de Vilallonga que es troba entre els termes de la Pobla de Mafumet (al sud) i Vilallonga del Camp (al nord, est i oest), més enllà del mas de Mestre. El camí de la Selva li fa de límit al sud, i al nord de la partida hi ha la cruïlla anomenada els *Quatre Camins*. El camí Vell de Reus a Vilallonga travessa la partida de sud a nord. En la descripció del terme de Vilallonga, a partir del «Capbreu de les Comunes Distribucions del Capítol de la Seu», de 1510, Mir (2011, p. 245) s'hi refereix com l'«enclavament del mas de Romanins». El DCVB no recull *Majols* ni *Majoll/majol*, però sí *majola* i diu que és una planta semblant a la camamilla. Quant a la procedència d'aquest topònim, podria venir de MALLEOLUM, que pot donar en català *majol*. El plural s'explicaria per un procés de derivació pseudoflexiva. Es tracta d'un topònim documentat al Morell des del s. XVI.

V. t. *Majola, la; Majols, lo camí dels, i Majols, la mina dels*.

«in partida dicta los Majols», Man. 11 1568-1574, p. 212; «un botjar als Majols, terme de Vilallonga», Man. 24 1655-1661, p. 24; «al terme del Tomanil, partida dels Majols», Man. 5574 1743, p. 2; «terra botjar de dos jornals al terme del Morell, partida dels Mayols», Man. 5576 1745, p. 155; «sita al termino de otra villa y partida dels Majols», Reg. hip. 1774, 10r; Amill. 1920 a 1921.

Majols, lo camí dels

[lu kə'mi ðəɫz məj'ʒəɫs]

Conegut també com el *camí del Mas de Mestre* (*infra*), és el camí que surt del poble pel darrere de la gasolinera del Morell i va en direcció al mas de Mestre, i continua fins a arribar a la partida dels Majols, a la banda de ponent del terme. De vegades se l'anomena també *camí de la Montoliva* (*infra*), tot i que aquest camí neix als Quatre Camins.

V. t. *Majola, la; Majols, els, i Majols, la mina dels*.

Majols, la mina dels

[lə 'minə ðəɫz məj'ʒəɫs]

Tan sols un informant es refereix a aquesta mina per aportar la dada que hi ha una presa als Quatre Camins. Riera (2005, p. 109) en dona més informació: «comença al terme de la Selva i es reguen terres dels termes de Vilallonga, el Morell i la Pobla de Mafumet i arriba quasi al Francolí [...]. Té dues ramificacions, que s'anomenen la mina Vella i la mina Nova».

V. t. *Majola, la; Majols, els, i Majols, lo camí dels.*

Major, lo carrer [lu kə're məj'zo]

Carrer de la part antiga del poble, obert durant l'expansió urbana que es produí entre els segles XVI i XVII, i que va de l'actual plaça de la Font a la placeta de Bertran. Hi destaca un conjunt urbanístic format pels portals de pedra que s'han pogut conservar. La major part són de punt rodó, adovellats, com el de ca Baldric (POBLESCAT).

V. t. *Major, la plaça.*

«sita en otro lugar y calle Maÿor», Reg. hip. 1774, 2v; «Una casa calle Mayor N. 6», Amill. 1869, 15v; «La casa de la calle Mayor N. 31» (1870), Amill. 1871-1928; «Mayor», Cens 1904; «Mayor», Cens 1919; «Calle Mayor», Reg. fiscal 1921.

Major, la plaça

Probablement, es refereix a la plaça de la Font, que és la plaça que hi ha dins del nucli antic del poble. La denominació «plaza Mayor» només apareix una vegada en un document. És difícil establir a partir d'aquest fet que es tractava d'una denominació usada habitualment.

V. t. *Major, lo carrer.*

«Plaza Mayor», Apeo 1869, 27v.

Malena, ca la ['ka lə mə'lɛnə]

Nom de casa localitzat al carrer de les Creus, documentat per Bultó (2007, p. 95): «ca la Malena». Moreu-Rey (1981, p. 38 i 41) l'inclou al capítol dels renoms provinents de prenom i, en aquest cas, amb una variació provocada per síncope (de *Magdalena*). De fet, és la forma vulgar del nom *Magdalena* que s'utilitza a València, segons el DCVB (s. v. *Malena*).

Mallafrè [mə'lə'frɛ]

Cognom documentat al Morell també amb la forma feminitzada en textos més antics (*Mallafrena*). El DCVB (s. v. *Mallafrè*) el localitza a Vilanova i la Geltrú, el Vendrell, Valls, els Garidells, la Canonja, l'Arboç, Vallmoll, la Secuita, Falset, Altafulla, Constantí, Arbeca, etc. Sobre el seu origen, Moll (1987, p. 115) diu que ve «de *Amalafrid*, compost del radical *Amal-* (indicador d'una raça reial dels ostrogots) i *frid* 'pau'». S'ha localitzat en documentació dels segles XVI, XVII, XVIII i XX.

«fill de Bernat Mallafre» (20.1.1596), Parr. 1579-1640, p. 25; «y na Magdalena Mallafrena» (5.2.1601), Parr. 1579-1640, p. 32; «Vuy la viuda de Lluís Mallafre», Cad. 1702-1808, 44r; «per venda me'n feu Mariangela Mallafré, y Aguader», Capb. Morell 1775-1779, 225r; «Mallafre», Miqu. 1795a; «Mallafré», Cens 1919; «Mallafré», Reg. fiscal 1921; «Mallafré», Amill. 1945.

Mallola, la¹

Partida localitzada al terme de la Granja, diferent de la Mallola², que és una finca dins d'aquesta partida. Riera (2015, p. 56) n'aporta els límits: «a l'est el riu Francolí, a l'oest el Camí Real que anava de Tarragona a Montblanc, pel sud la Riera de Vilallonga o de la Selva i al nord una part del camí del Molí i el camí de la Granja segons el cadastre de 1940, que en el capbreu apareix com a camí que anava al Mas d'en Plana» (la descripció inclou també tota l'extensió de la partida descrita als *Hospitals*¹, però el mapa que la il·lustra indica clarament que queda circumscrita dins dels límits de la Granja). La mateixa Riera es refereix a aquesta partida indistintament com els *Hospitals* i la *Majola* o *Mallola*.

V. t. *Mallola, la²* i *Mallola, lo camí de la*.

«un tros botjar ab unes oliveres destruïts a la Mallola», Man. 26 1665-1668, p. 39.

Mallola, la²

Coneguda també com *la Majola* (*supra*), es tracta d'una finca localitzada a la partida de la Mallola i els Hospitals al terme de la Granja, diferent de la Mallola¹, que és la partida on s'ubica aquesta finca. Riera (2015, p. 57) informa que «és el nom que ha tingut els darrers temps la zona situada entre el riu Francolí, el camí del Molí i el camí que va de la Granja al mas d'en Girona». La mateixa autora indica que el nom significa 'vinya jove', la qual cosa li suggereix la possibilitat que s'hi hagués plantat vinya en temps més reculats. L'OnCat (s. v. *Mallol*) confirmaria aquesta hipòtesi, ja que la definició que en dona és 'vinya novella'. Presenta *Mallola* com a derivat de *Mallol* i en dona l'etimologia: MALLEOLA, que seria la forma plural de MALLEOLUM (d'on procedeix *Mallol*). El DCVB (s. v. *Mallola*) dona el mateix significat a aquest nom i, en una segona accepció, informa que era el nom usat antigament per referir-se a la camamilla.

V. t. *Mallola, la¹* i *Mallola, lo camí de la*.

Mallola, lo camí de la

Topònim documentat per Riera (2015, p. 57) a la partida de la Mallola i els Hospitals, al terme de la Granja: «Era el nom que s'utilitzava popularment per indicar el camí que anava fins a la Mallola i que travessant el riu Francolí arribava fins als Garidells. [...] Començava en el camí del Mas d'en Girona.»

V. t. *Mallola¹, la* i *Mallola², la*.

Mandorri

[mən'dɔri]

Renom localitzat a la Rambla, documentat per Bultó (2007, p. 204): «ca Mandorri».

Manel, ca [ˈka məˈnɛɫ]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Martí, Sant Rafael, la Rambla i la Pareteta, documentat per Bultó (2007, p. 233): «ca Manel». Moreu-Rey (1981, p. 47 i 166) l'inclou al capítol de renoms procedents de prenom.

Manel Ras, ca [ˈka məˈnɛɫ ˈras]

Nom de casa del carrer de Sant Isidre, format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un adjectiu que el complementa. Moreu-Rey (1981, p. 70) l'inclou al capítol dels renoms procedents de característiques físiques, en aquest cas per l'absència de cabell.

Manent

Cognom pretèrit. Segons el DCVB (s. v. *Manent*) es troba a Canet de Mar, Mataró, Alella, Barcelona, Maó, etc. i també existeix la variant *Manén* (Fraga, l'Alcora, Almassora, València, Benavites, etc.). Quant al seu origen, segons Moll (1987, p. 255), ve «de *manent* (del llatí MANENTE), que en català medieval significava 'domiciliat', 'posseïdor de béns seents'». Està documentat al Morell a l'últim terç del s. XIX i al s. XX.

«Jose Manen», Apeo 1869, 2v; «Garriga Manen José» (1899-1900), Amill. 1871-1928;
«Manent», Cens 1919; «Manent», Amill. 1945.

Manquet, cal [ˈkaɫ məŋˈkɛɫ]

Nom de casa localitzat al carrer de Mestre. Moreu-Rey (1981, p. 77) l'inclou al capítol dels renoms procedents de característiques físiques, en aquest cas a l'apartat d'invalideses i deformacions, l'expressió de les quals sovint apareix atenuada per l'ús del diminutiu. És viu encara el record de la persona que va motivar aquest renom al Morell.

Manresa

Cognom pretèrit que, segons el DCVB (s. v. *Manresa*), es troba a Celrà, Arenys de Mar, Barcelona, l'Albi, Reus, Mallorca, etc. Sobre el seu origen, diu que és d'etimologia «desconeguda, però segurament pre-romana; el sufix *-esa* o *-isa* és freqüent en noms ibèrics [...]; la forma que apareix en els documents llatins medievals és *Minorisa*, però també s'hi troba la forma no llatinitzada *Menresa* ja en el segle X». Està documentat al Morell al s. XVII.

«foren padrins Yuseph Manresa moliner y Mariagna Agudera doncella tots del Morell» (25.3.1661), Parr. 1649-1679, p. 49.

Manresa, ca la [ˈka ɫə mənˈrɛzə]

Nom de casa del carrer Nou, documentat per Bultó (2007, p. 194): «ca la Manresa». Moreu-Rey (1981, p. 181 i 187) l'inclou al capítol dels renoms procedents de topònims,

però el DCVB (s. v. *Manresa*) també el recull com a llinatge a Reus i altres llocs fora del Camp de Tarragona.

Manuel, ca [ˈka mən̩uˈeɫ]

Nom de casa del carrer Catalunya, procedent d'un prenom.

Manyada, la

Topònim documentat l'any 1638 a la partida dels Olivars, a l'antic terme de la Granja: oliverar que «limitava a ponent amb el terme del Rourell» (Riera 2015, p. 50). Hi ha topònims homònims a l'Urgellet, però no és possible establir una hipòtesi sobre el seu origen.

Manyaró, ca Manyaró i ca la Manyarona [mən̩əˈro] [ˈka mən̩əˈro] i [ˈka lə mən̩əˈronə]

Renom esdevingut també nom de casa (amb la feminització corresponent), localitzat al carrer de Sant Rafael. Podria ser el diminutiu de *manyà*, de la mateixa manera que *viaró* ho és de *via*, *aleró* de *ala*, *bosqueró* de *bosc* o *pallaró* de *palla*. Està documentat a Bultó (2007, p. 235): «ca Manyaró». És un dels poquíssims renoms que apareix en documentació antiga.

«Virgili Mañaro Antonio», Amill. 1869, 4r; «Antonio Virgili (a) Mañaró», Apeo 1869, 9v; «Antonio Virgili (a) Mañaró» (1870), Amill. 1871-1928.

Manyer [məˈnje]

Cognom documentat al Morell també amb la forma feminitzada en textos més antics (*Manyera*). El DCVB (s. v. *Manyer*) el localitza a Olesa de Montserrat, Barcelona, Molins de Rei, Castellví de la Marca, el Vendrell, Aiguamúrcia, Benissanet, Calafell, la Canonja, Albinyana, l'Arboç, Constantí, Valls, etc. I informa que és freqüent la grafia *Manyé* o *Mañé*. Quant al seu origen, segons Moll (1987, p. 115), és el mateix que el de *Mainer*: «de *Maganhari*, compost de *magan* 'força' i *hari* 'exèrcit o poble'». Amb tot, Kremer (1972, p. 176) s'inclina més per *Magan* (que dona *Main-*) i *hard* (*Main-er*), que no per *Magan* + *hari*. Ambdós orígens són probables; per tant, pot provenir tant d'una forma germànica com de l'altra. S'ha localitzat entre els segles XVI i XX de manera continuada i abundant.

V. t. *Manyer, ca; Manyer, lo torrent de; Manyera, lo torrent de la, i Mossèn Manyer, lo carrer de.*

«fill de Andreu Manyer del Morell» (22.10.1579), Parr. 1579-1640, p. 6; «sent jurats Francesch Baldrich y Pere Mañé», Despeses 1648-1649; «filla llegendada y natural de Damia Mane. y Florentina Mane.» (12.2.1651), Parr. 1649-1679, p. 11; «foren padrins Juan Sarda de Costanti abitant en lo Morell y Magdalena Manyera» (26.8.1652), Parr. 1649-1679, p. 16; «Francisco Manie», Consell 1685-1739, p. 34r; «y part ab Pera Manye», Cad. 1702-1808, 3v; «Franco. Manyer», Cad. Aparici 1714; «depart detrás ab la de Franco. Mañer», Capb. Morell 1775-1779, 61r; «y part ab corral de Franco. Mañé»,

Capb. Morell 1775-1779, 243r; «â tremuntana ab terras de Franco. Mañé», Capb. Hospitals 1783-1784, 454r; «Franco. Manye», Comú 1783-1844, p. 115; «Manyé» i «Manye», Miqu. 1795*a* i «Manye», Miqu. 1795*b*; «Franco, Mañe y Tecla Gaspá con vecinos del Morell», Reg. hip. 1848, 169r; «Mañé y Fortuny Francº», Amill. 1869, 2v; «Francº Mañe y Fortuñ», Apeo 1869, 3v; «de Francº Mañé» (1870), Amill. 1871-1928; «Mañé», Cens 1904; «Mañé», Cens 1919; «Mañé», Reg. fiscal 1921; «Mañé», Cens 1934; «Mañe», Amill. 1945.

Manyer, ca [ˈka məˈɲe]

Nom de casa del carrer de Sant Martí, provinent del cognom i documentat a Bultó (2007, p. 151): «ca Mañé».

V. t. *Manyer*; *Manyer, lo torrent de*; *Manyera, lo torrent de la*, i *Mossèn Manyer, lo carrer de*.

Manyer, lo torrent de [ˈtu tuˈren də məˈɲe]

Torrent que neix una mica més amunt del Pinar del mas de Mestre i desembocava al riu Francolí. En el seu recorregut, passa per la partida de Mas Calvó i travessa la carretera que va a Vilallonga; passa entre el cementiri i les bòviles del Po i el Xulí, i acaba sortint del terme pel sud-est. Es dona el cas curiós que s’ha documentat el torrent *de la Manyera* (nom que es podria relacionar fàcilment amb aquest), però la documentació el dona com a equivalent al torrent de *Calvó* i al del *Tomanil*, no al de *Manyer*. Tot i que el torrent de Calvó també seria fàcilment relacionable amb el de Manyer perquè és un dels noms que havia rebut l’actual mas de Mestre (i el torrent de Manyer neix al Pinar d’aquest mas), la documentació tampoc els connecta (encara més, en el cas del torrent de Mestre, la documentació és molt explícita identificant-lo amb el de Gemegó). Amb tot, com que el torrent de Manyer no es documenta fins al s. XX i els extractes documentals dels altres tres són del s. XVIII, caldria disposar de més dades per afirmar amb seguretat si aquests noms s’haurien pogut aplicar en algun moment al torrent de Manyer o no. Paral·lelament, hi ha el cas del *torrent de Baldric* (el tercer nom amb què s’ha conegut el mas de Mestre), que surt com a equivalent de la partida del *Camí de Puigdelfí*. En aquest cas, ni les fonts els posen en contacte, ni la ubicació d’aquesta última partida ajudaria a relacionar-lo amb el de Manyer.

V. t. *Manyer*; *Manyer, ca*; *Manyera, lo torrent de la*, i *Mossèn Manyer, lo carrer de*.

«barranco de Mañé», Doc. 1942.

Manyera, lo torrent de la

V. *Manyer, lo torrent de*.

V. t. *Manyer*; *Manyer, ca*; *Manyer, lo torrent de*, i *Mossèn Manyer, lo carrer de*.

«lo torrent de la Manyera», Man. 5606 1773, p. 216; «mitjansant lo torrent de la Mañera», Capb. Morell 1775-1779, 84r; «y part ab lo torrent del Tomanil o de la Manyera», Capb. Morell 1775-1779, 240v.

Marc

[ˈmark]

Cognom viu al poble, que s'ha documentat també amb la forma feminitzada en textos més antics (*Marca*). El DCVB (s. v. *Marc*), que informa que també es troba escrit *March*, el localitza a Campllong, Castell d'Aro, Ventalló, Vilopriu, Abella de la Conca, Terrassa, Barcelona, València, Mallorca, Menorca, etc. Sobre l'origen, diu que ve «del nom personal llatí MARCUS». S'ha trobat en documentació al Morell de manera continuada i abundant entre els segles XVII i XX. Iglésies el recull en la seva edició del fogatge de 1553 (1981, p. 251), tot i que el localitzat a la Granja, que en aquell moment encara no formava part del Morell: «Jaume March».

«fill d'en Joan March y de na Tecla Marcha» (24.2.1608), Parr. 1579-1640, p. 53; «vuy o posoex lo patro March», Cad. 1702-1808, 1v; «y ans de Pere Joan March», Capb. Morell 1775-1779, 74r; «Pablo March», Comú 1783-1844, p. 115; «March», Miqu. 1795a i Miqu. 1795b; «Maria March y Masdeu vecina del Morell confeso haber recibido de Antonia Torras», Reg. hip. 1848, 155r; «March Alegret Juan», Amill. 1869, 2v; «Juan March y Alegret», Apeo 1869, 1r; «Pablo March Parés» (1872), Amill. 1871-1928; «March», Cens 1904; «March», Cens 1919; «March», Reg. fiscal 1921; «March», Cens 1934; «March», Amill. 1945.

Marcel

Cognom pretèrit. Segons el DCVB (s. v. *Marcel*), es troba a Barcelona i Mallorca, i ve d'un nom propi d'home llatí. Moll (1987, p. 84) hi afegeix que ve «de MARCELLUS, cognom diminutiu de MARCUS». Tan sols s'ha documentat al Morell l'any 1934, en un cens.

«Marcel», Cens 1934.

Marceló

Cognom pretèrit que el DCVB (s. v. *Marceló*) localitza a Barcelona, Arbúcies, Campins, etc. I Moll (1987, p. 84) en dona l'origen: «derivat diminutiu de *Marcel*». Està documentat a l'ACE (1936-1937, p. 4540): «Don Blas Marcelo Fillol», sota l'epígraf «Secretario [de l'Ajuntament]».

Marcel·lina, ca la

[ˈka lə mərsəˈlinə]

Nom de casa del carrer de les Creus, provinent d'un prenom i documentat per Bultó (2007, p. 223): «ca la Marcel·lina».

V. t. *Joan de la Marcel·lina*.

Marcó i ca Marcó

[məɾˈko] i [ˈka məɾˈko]

Renom esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer del Molí i documentat per Bultó (2007, p. 258): «ca Marcó». Moreu-Rey (1981, p. 167 i 171) l'inclou al capítol dels renoms provinents de prenom o cognoms, En aquest cas, tant podria ser una cosa com l'altra i es tractaria del diminutiu de *Marc*.

Marçal [məɾ'saɫ]

Cognom viu al municipi, el DCVB (s. v. *Marçal*) el localitza a l'Escala, Riudoms, Algerri, Arbeca, Alcoi, etc. Quant al seu origen, ve «del llatí MARTIALIS, cognom (derivat de MARTIUS)». Moll (1987, p. 84), que també recull la forma *Marsal*, hi afegeix que és el nom d'alguns sants de les Gàl·lies i d'Espanya. S'ha documentat al Morell al s. XVII i al s. XX.

«Pere Marcal abitant en dit lloch» (1.5.1608), Parr. 1579-1640, p. 53; «Marzal», Reg. fiscal 1921; «Marsal», Cens 1934.

Mare de Déu, la i ca la Mare de Déu [lə 'marə ðə 'ðew] i ['ka lə 'marə ðə 'ðew]

Renom, esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer Major. Moreu-Rey (1981, p. 172) recull «cal Mare-de-Déus», que prové de la denominació d'una casa on hi havia una capelleta a l'entrada. També podria tenir el seu origen en un fet anecdòtic o en el caràcter pietós d'una persona.

Maria Cigalera, la [la mə'riə siyə'lerə]

Renom localitzat al carrer del Camí Vell de l'Estació, format per dos elements, un prenom i un adjectiu. Moreu-Rey (1981, p. 197) recull *lo Cigalero* a Cambrils, aplicat a algú que caçava cigales per distreure els companys de bar treient-se-les de les butxaques. Es tractaria, doncs, d'un fet anecdòtic.

Maria del Blau, la [la mə'riə ðəl 'βlaw]

Renom localitzat al carrer de Sant Isidre. Està documentat per Bultó (2007, p. 172): «Maria del Blau». Moreu-Rey (1981, p. 69) classifica aquest renom al capítol de «Característiques físiques», on recull d'altres renoms relacionats amb colors, com *el Vermell* o *lo Roig*, *el Groc*, *el Negre*, *el Blanc*, *en Marró*, etc.

V. t. *Blau, cal; Blau, lo mas del; Blau, los pisets del*, i *Blau, lo xalet del*.

Maria del Cotxe de Morts, la [la mə'riə ðəl 'kotʃə ðə mɔɾs]

Renom del carrer de la Pareteta, format per dos elements, el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un segon element que, en aquest cas, es refereix a un vehicle concret (el cotxe de morts). Moreu-Rey (1981, p. 134) recull una sèrie de renoms al capítol dels provinents d'oficis que es refereixen al vehicle utilitzat com a eina de treball en casos com conductors de cotxes de línia o d'un camió, etc. En aquest cas, té relació amb el fet que aquest vehicle es guardava a la casa d'aquesta persona.

Maria del Mundet, la [la mə'riə ðəl mun'det]

Renom que es troba al carrer de Sant Plàcid, format per dos elements, el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un renom preexistent, i documentat per Bultó (2007, p. 247): «ca la Maria del Mundet». Moreu-Rey (1981, p. 38 i 66) el recull només en femení.

V. t. *Munda, ca la; Mundet, Mundeta, cal Mundet i ca la Mundeta; Mundet, Ignasi del, i Mundet, Vicenç del.*

Mariano de les Cuques [məri'anu ðə ləs 'kukəs]

Renom localitzat a la plaça de la Font (a la part de l'antic Carrer-que-no-passa), format pel nom de la persona a qui s'aplica el renom, que està determinat per un complement el nucli lèxic del qual és el nom d'un animal. Moreu-Rey (1981, p. 91 i 183) l'inclou al capítol de les característiques físiques que la persona pogués tenir en comú amb l'animal i també al dels provinents de topònims, perquè en troba de fixats a partir de renoms que han donat lloc a masies o altres espais. Una altra possibilitat seria un origen anecdòtic, de la mateixa manera que *Cigalera*.

Maria Rosa, ca la ['ka lə mə'riə 'rɔzə]

Nom de casa que es troba a la plaça de la Font, provinent d'un prenom i documentat per Bultó (2007, p. 167): «ca la Maria Rosa».

V. t. *Joan de la Maria Rosa.*

Maria Teresa de l'Engràcia, la [lə mə'riə 'trezə ðə ləŋ'grasiə]

Renom localitzat al carrer de Sant Rafael, format per dos noms de fonts: el primer, el de la persona a qui s'aplica el renom; i el segon, segurament, el d'algun familiar (la mare, la padrina, etc.).

V. t. *Engràcia, ca l'.*

Marimon

Cognom pretèrit al poble, segons el DCVB (s. v. *Marimon*), es troba a Celrà, Foixà, Medinyà, Barcelona, Badalona, Martorell, Castellvell, Jorba, Aguilar de Segarra, Bellprat, Arbeca, Sant Martí de Maldà, l'Espluga de Francolí, Vallmoll, Torroja, Valls, Pallaresos, Oliva, Carcaixent, Mallorca, etc. I considera incerta la seva etimologia: «potser del nom personal germànic *Berimund*». Moll (1987, p. 168) diu que «sembla venir del topònim francès *Miremont*». Només s'ha documentat al Morell al s. XX.

«Marimón», Cens 1919; «Marimón», Cens 1934; «Marimón», Amill. 1945.

Marina

Cognom que no es conserva avui dia al Morell i que només ha quedat recollit a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «Baudilio Marina», sota l'epígraf «Veterinarios». Ve del nom propi llatí MARINA, segons el DCVB (s. v. *Marina*).

Mariner

Cognom pretèrit al poble, segons el DCVB (s. v. *Mariner*) es troba a Alcanó, Almatret, Barcelona, Valls, Montbrió, Castelló de la Plana, València, Cullera, etc. Quant al seu origen, considera que vindria del llatí vulgar *MARINARIU (amb el mateix significat que el nom comú: ‘mariner’), derivat de MARINU ‘marí’. Tan sols està documentat al Morell al s. XX.

«Mariné», Reg. fiscal 1921; «Mariné», Cens 1934; «Marine», Amill. 1945.

Marino i ca Marino

[mə'rinu] i ['ka mə'rinu]

Renom, esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer de la Pareteta i documentat per Bultó (2007, p. 160): «ca Merino». Moreu-Rey (1981, p. 36 i 48) posa aquest renom com a exemple de masculinització.

Marjada, la

Topònim recollit a l'antic terme de la Granja per Riera (2015, p. 50). El situa en dues finques plantades d'olivers de la partida dels Olivars (documentades els anys 1578 i 1792): «la de Fort tenia mig jornal de superfície, limitant a l'est amb la Sèquia del Molí, i la de Maymó tenia una jovada i mitja, estava travessada per dita sèquia i tocava amb el terme del Rourell pel nord».

Marquès

[mə'r'kəs]

Cognom encara present a la localitat. El DCVB (s. v. *Marquès*) el localitza a Vilanant, Osor, Palamós, Algerri, Castelló de la Plana, València, Alcoi, Mallorca, Menorca, etc. Moll (1987, p. 248) informa que ve «de *marquès*, títol nobiliari que antigament significava ‘governador o senyor d'una marca o territori fronterís’. Es troba documentat al Morell al s. XVII i al s. XX.

«Joseph Joan Ramon fill de Pere Joan Marques ferrer y de Tecla conjuges del dit lloch del Morell» (9.4.1677), Parr. 1649-1679, p. 104; «Marqués», Reg. fiscal 1921; «Marqués», Cens 1934; «Marques», Amill. 1945.

Marquesa, la

[lə mə'r'kezə]

Els terrenys que formaven aquesta partida es troben avui completament integrats en el nucli urbà. Es tracta, concretament, dels terrenys que quedaven al darrere de la Rambla (de la partida de la Coma) i que arribaven fins a l'estació del tren, on s'acaba el terme municipal pel sud (la via és el límit del terme). Ramon Amigó es refereix concretament a aquesta partida (Amigó 1999, p. 133): «hi podríem afegir com a indicador tributari [...] la Marquesa, una partida del Morell». I la marquesa en qüestió era la marquesa de Vallgornera, del Rourell, que tenia propietats al Morell, encara present avui en el record dels informants.

V. t. *Marquesa, ca la*.

Marquesa, ca la [ˈka lə məɾˈkɛzə]

Coneguda també com a *casa Vallgornera (infra)*, era la casa que els marquesos de Vallgornera tenien a la plaça de la Font, tocant a l'arc de la muralla, que encara es conserva. Bultó (2007, p. 168) s'hi refereix: «ca la Marquesa, una casa gran i molt antiga propietat del marquès de Vallgornera».

V. t. *Marquesa, la*.

Marquès de Tamarit, la mina del

Mina d'aigua de la qual no es conserva record. Tan sols es troba documentada al Morell en una acta municipal l'any 1877, i també en dona notícia Estivill (2003, p. 101).

«la prolongación de la minas denominadas Guardias, Coma y del Marques de Tamarit» (16.8.1877), AM 1877-1930.

Marra, ca la [ˈka lə ˈmarə]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Martí i documentat per Bultó (2007, p. 149): «ca la Marra». El seu origen podria ser un cognom, segons recull el DCVB (s. v. *Marra*), que, segons Moll (1987, p. 294), és una «eina per a aplanar la terra i arrabassar l'herba».

Marrau, ca [ˈka məˈraw]

Nom de casa que es troba al carrer de Sant Antoni i està documentat per Bultó (2007, p. 154): «ca Marrau».

V. t. *Perot del Marrau*.

Martell [məɾˈteʎ]

Cognom present a la localitat, segons el DCVB (s. v. *Martell*), es troba a Celrà, Castellví de Rosanes, Olesa de Montserrat, Barcelona, Tarragona, Benifallet, Anserall, Castelló de la Plana, etc. Quant al seu origen, «del substantiu *martell*, nom d'eina per a picar», segons Moll (1987, p. 294). S'ha documentat al Morell al s. XVII i al s. XX.

«foren padrins Jusep Martell de Costanti y Tecla Barsalona» (19.2.1651), Parr. 1649-1679, p. 11; «Llagostera Martell Ramón» (1928), Amill. 1871-1928; «Martell», Cens 1919; «Martell», Reg. fiscal 1921; «Martell», Amill. 1945.

Martí [məɾˈti]

Cognom documentat també amb la forma feminitzada en textos més antics (*Martina*). El DCVB (s. v. *Martí*) el localitza a Osor, Gombreny, Barcelona, Valls, Arbeca, Arcabell, València, Alcoi, Mallorca, Menorca, etc. Quant al seu origen, Moll (1987, p. 84) informa: «de MARTINUS, cognom llatí, nom d'un sant bisbe de Tours que era molt popular a l'edat mitjana». S'ha localitzat al Morell des del s. XVI fins al s. XX de manera

continuada i abundant. També apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4540): «Don Antonio Martí Nicolau», sota l'epígraf «Escuelas Nacionales».

«y padrina Magdalna [sic] Martina vxor. de Joan Marti» (4.8.1579), Parr. 1579-1640, p. 6; «foren padrins Gabriel Marti fadri natural de la Pobla de Bofomet» (30.8.1650), Parr. 1649-1679, p. 8; «Pera Marti te una casa ystituida en lo loch del Morell», Cad. 1702-1808, 29r; «otorgado por Antonio Marti carpintero del lugar del Morell», Reg. hip. 1774, 9r; «ab terras de dits conjuges Martí y Torrella», Capb. Morell 1775-1779, 65r; «que ans possehian Franch. y Antonia Martí y Perelló», Capb. Hospitals 1783-1784, 490r; «Salvado Martí», Comú 1783-1844, 72; «Martí», Miqu. 1795a i Miqu. 1795b; «Antonio Marti labr. del Morell vendio perpet. á Agustín Corts y Antonia Marti», Reg. hip. 1848, 137v; «Garriga y Martí Antonio», Amill. 1869, 2r; «Salvadó Martí y Estivill», Apeo 1869, 2v; «la casa de Ramon Marti Estivill» (1876-1877), Amill. 1871-1928; «Martí», Cens 1904; «Martí», Cens 1919; «Martí», Reg. fiscal 1921; «Martí», Cens 1934; «Marti», Amill. 1945.

Martí del Conill, lo i ca Martí del Conill [lu mər'ti ðəl ku'niʎ] i ['ka mər'ti ðəl ku'niʎ]

Renom localitzat al carrer del Molí, format per dos elements (el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un renom preexistent) i documentat per Bultó (2007, p. 254): «cal Martí del Conill». Moreu-Rey (1981, p. 90, 142 i 194) dona diferents opcions per a l'origen d'aquest renom: des de trets físics fins a fets de parla, passant pels oficis.

V. t. *Conill, cal*.

Martí del Guerxo [mər'ti ðəl 'ɣerʃu]

Renom que es troba al carrer del Molí, format per dos elements, el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un renom preexistent, *cal Guerxo*. Està documentat per Bultó (2007, p.252): «ca Martí del Guerxo».

V. t. *Guerxo, cal* i *Nieves del Guerxo*.

Martinet del Leri [mərti'nəd də'l 'ləri]

Renom localitzat al carrer de Sant Plàcid, format per dos elements, que són el diminutiu del nom de la persona a qui s'aplica el renom i un renom preexistent. Està documentat per Bultó (2007, p. 247): «ca Martinet del Leri».

Martorell [mərtu'reʎ]

Cognom documentat al Morell també amb la forma feminitzada en textos més antics (*Martorella*). El DCVB (s. v. *Martorell*) el localitza a Celrà, Osor, Palol de Reverdit, Igualada, Òdena, Bellver, Albinyana, Valls, la Febró, Peníscola, Castelló de la Plana, València, Carlet, Alacant, Mallorca, Menorca, etc. Quant a l'etimologia, diu que «sembla derivat diminutiu de *màrtir*». I Moll (1987, p. 143) hi afegeix que «pot venir de *MARTYRELLUS, diminutiu de *martyr*. *Martorell* era antigament un nom propi d'home». S'ha localitzat entre els segles XVII i XX de manera continuada i abundant.

«foren padrins m^o Pau Martorell [...] habitat [sic] en lo Morell y la Sera. Margarida Martorella sa muller» (20.4.1628), Parr. 1579-1640, p. 94; «Juan Josep Antoni fill lilegitim y natural de Jaume Martorell de Costanti y de Magdalena Martorella» (19.2.1651), Parr. 1649-1679, p. 11; «he rebut lo baix firmat del Sr. Joan Martorell veguer», Rebuda 1697; «a sol ponent ab Joseph Martorell», Cad. 1702-1808, 1v; «la viuda Martorell», Cad. Aparici 1714; «ab una casa que fonch de Jph. Martorell», Capb. Morell 1775-1779, 76r; «Martorell», Miqu. 1795*a* i Miqu. 1795*b*; «se otorgaron cap. m. entre Pablo Martorell soltero hijo de [...] y Teresa Torrents doncella hija de [...]», Reg. hip. 1848, 134v; «Martorell Vda. de Miquel», Amill. 1869, 3r; «Vda. de Miguel Martorell», Apeo 1869, 9v; «Martorell Torréns José» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Martorell», Cens 1904; «Martorell», Cens 1919; «Martorell», Reg. fiscal 1921; «Martorell», Cens 1934; «Martorell», Amill. 1945.

Marxant i ca Marxant [mər'ʃan] i ['ka mər'ʃan]

Renom, esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer Major, al de la Muralla, al de Mestre, al de Sant Josep i a la Rambla, i documentat per Bultó (2007, p. 219): «ca Marxant». Moreu-Rey (1981, p. 124 i 128) l'inclou al capítol dels oficis. Prové del francès *marchand*, 'mercader'.

V. t. *Marxant, lo mas de*.

Marxant, lo mas de [lu 'maz ðə mər'ʃan]

Mas situat a la partida de la Glòria, a la banda de ponent de la carretera de Vilallonga, doncs.

V. t. *Marxant i ca Marxant*.

Marxol, ca ['ka mər'ʃol]

Nom de casa que es troba al carrer de Sant Plàcid, documentat per Bultó (2007, p. 50): «ca Marxol».

Mas ['mas]

Cognom documentat al Morell també amb la forma feminitzada en textos més antics (*Masa*). El DCVB (s. v. *Mas*) el localitza a Foixà, Berga, Barcelona, Alella, Tarragona, Valls, Agramunt, Alguaire, València, Algemesí, Crevillent, Elx, Mallorca, Eivissa. Quant al seu origen, Moll (1987, p. 215) diu que ve «del substantiu *mas* (del llatí MANSUS), 'casa de camp habitable per als conreadors', 'finca rústica'». S'ha localitzat al s. XVII i al s. XX. Apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4540): «Ramon Queralt Mas», sota l'epígraf «Alfarerías».

«fonch padrina Elisabet Masa muller de Joan Mas» (23.3.1608), Parr. 1579-1640, p. 36; «Más Miró Fidel» (1928), Amill. 1871-1928; «Mas», Cens 1919; «Mas», Cens 1934; «Mas», Amill. 1945.

Mas, el

Nom de casa pretèrit com a tal, tot i que continua viu en un renom format per dos elements: *Nen del Mas*. A més, es pot relacionar fàcilment amb el mas de Mestre pel nom de les persones que apareixen a la documentació: la família Calvó va ser propietària d'aquest mas, que també es va anomenar *mas Calvó*, el qual va donar nom a una partida de terra, *Mas Calvó*. Moreu-Rey (1981, p. 49, 178 i 180) l'inclou al capítol de renoms provinents de topònims.

«foren padrins Bernat Calbo del Mas y Mª Matheu y Canals» (20.10.1720), Parr. 1680-1721, p. 253; «foren padrins Bernat Calbo y sa muller Thecla Calbo del Mas» (10.11.1720), Parr. 1680-1721, p. 254.

Mas Aimeric, lo

[lu 'maz əjmə'rik]

Conegut més antigament com a *mas dels Cavallers* (*supra*), i actualment com a *enclavament del Camí de la Selva* (*supra*), és un enclavament al terme de Vilallonga que limita a l'oest amb el camí Ral de Reus a Valls, que fa de partió amb el terme de la Selva; a l'est, amb els termes de Vilallonga i la Pobla; al nord, també amb Vilallonga, i al sud, amb un enclavament del terme de Perafort. Tot i que el nom es reconeix, cap informant el relaciona amb la seva localització. Recasens (1985, p. 37) dona notícia d'aquest nom: «el cavaller Eimerich dez Prats, fill del senyor del Morell Berenguer dez Prats, tenia en alou el Mas dels Cavallers que la veu popular s'encarregà aviat de rebatejar-lo amb el nom de Mas de mossèn Aymeric». Segons les dades que aporta Recasens, el pas d'un nom a l'altre es devia produir cap a la darrera dècada del s. XIII. Mir (2011, p. 292) s'hi refereix com a *Mas de Mossèn Eimerich Desprats* i adverteix que també es coneixia com el *mas dels Cavallers*, que no s'ha de confondre amb el mas de Cavaller, ben proper però situat al terme de Constantí; i, en la descripció de l'antic terme de Vilallonga (a partir d'un capbreu de 1510), s'hi refereix com *l'enclavament del mas d'Eimerich Desprats* (Mir 2011, p. 245). Carreras i Candi (1913-1918, p. 337) l'esmenta entre les partides que formen el Morell: «Terme-Vell, Hospitals; Tomanil primer; Tomanil segon; Coma; Aymerichs y l'agregat de la Granja». La GGCC es refereix als «Hospitals, Tomanil i Aimeric, juntament amb el lloc de la Granja dels Frares» com a antics termes incorporats al Morell l'any 1842 (GGCC 1992, p. 98). Aquesta partida està documentada fins a l'inici del s. XX. I, tant en la documentació històrica com en la bibliografia, hi ha certa vacil·lació pel que fa a la seva forma del nom: *Aimeric* o *l'Aimeric*, *mas d'Aimeric* o *mas de l'Eimeric*, *Mas de mossèn Aimeric*, *mas d'Eimerich Desprats*, entre d'altres.

V. t. *Aimeric*.

«lo mas de Mossen Aymeric, quam iustis et legitimis titulis habeo et possideo per franchum alodium in Campo Tarracone», Venda 1510; «Vengue lo mas y terme d'en Aymerich per preu de 34 [... sous]», Llibre verd XIV-XIX, p. 133; «Requeriment de Antoni Oller, representant de la Universitat de la Selva pretesa señora del Mas y terme de Mosèn Aymerich (ayxis se titulavan antiguament los Cavallers) contra la Magnífica Señora Dª Jerònima Terré, viuda del q^o Mosen Benet Terré, successors del q^o Mosèn Berenguer des Prats, señors del Lloch y Castell del Morell, sobre usurpació de las ayguas que pullulavan en dit Mas y Terme de Aymerich, feta per dita Señora Dª Jerònima Terré, y resposta de

esta al dit requeriment» (20.3.1538), Requeriment 1538, *apud* Recasens (1985, p. 161); «Posesión llamada Aimerich», Recana 1863, 42r; «Una pieza de tierra en la partida del Aimerich», Amill. 1869, 58v; «Partida de termino de Aimerig», Apeo 1869, 13r; «pieza de tierra sita en la partida Aymerich» (1903), Amill. 1871-1928.

Mas Calvó, lo

[lu 'mas kəɫ'vo]

Partida situada a l'oest del nucli urbà que tenia com a centre neuràlgic el mas de Mestre i dins de la qual hi ha el Pinar, l'únic bosquet que hi ha al terme, també conegut com *el Pinar de Mestre*. Limita al nord amb la Glòria (el torrent de Manyer separa ambdues partides) i al sud amb la carretera de Reus; a llevant, amb la carretera de Vilallonga, i a ponent amb el terme de Vilallonga. Ramon Amigó es refereix, en general, a l'ús de la paraula *mas* per formar topònims (Amigó 1999, p. 149): «també és abundant la paraula *mas*: [...] i la presència, aglutinada o no, d'un nom de propietari: [...] *Mascalvó*». S'esmenta en una llista a CLAVARIA (p. 19): «Mas Calvó».

V. t. *Calvó*; *Calvó, ca*; *Calvó, lo carrer de*; *Calvó, lo mas*; *Calvó, lo torrent de*, i *Mas Calvó, lo camí del*.

«en el termino del Codony y partida de Mas Calbó», Reg. hip. 1848, 155r.

Mas Calvó, lo camí del

V. *Mas de Mestre, lo camí del*.

V. t. *Calvó*; *Calvó, ca*; *Calvó, lo carrer de*; *Calvó, lo mas*; *Calvó, lo torrent de*, i *Mas Calvó, lo*.

«â mitgdie ab lo camí del mas de Calvó», Capb. Morell 1775-1779, 203r; «Camino Mas Calbó», Apeo 1869, 7v; «al sud con el camino Mas Calvó» (1899-1900), Amill. 1871-1928.

Mas Cremat, lo

[lu 'mas krə'mat]

Es tracta d'una partida que és en el record dels informants però que només situen de manera aproximada. Formava part de l'antic terme de la Granja. Riera (2015, p. 54) la situa amb precisió: «s'estén des del riu Glorieta al nord fins el terme de Vilallonga al sud, tocant, també amb aquest terme per l'oest i limitava per l'est pel Camí Real de Tarragona a Montblanc». És un topònim que es troba amb freqüència en força llocs, tal com indica Amigó (1999, p. 149): «També és abundant la paraula *mas*: [...]. I després la presència d'un adjectiu: [...] el *Mas Cremat*.» Quant al seu significat, Mir (2011, p. 249) relaciona aquest topònim amb un altre, que és *Ermàs*, i que indicaria la poca qualitat de la terra, «car tant *ermàs* com *mas cremat* fan referència a una terra erma o de pobra qualitat i baix rendiment».

«partida del Mas Cremat», Doc. 1942.

Mas de Girona, lo [lu 'maz ðə zi'ronə]

Partida situada al sud-oest dels Hospitals, que deu el seu nom al mas que n'era l'epicentre, que el devia prendre dels seus propietaris. Segurament es tractava d'una família important, ja que encara es conserva una casa al poble amb el seu nom: ca Girona. La formació d'aquest nom s'hauria produït a partir del clàssic procés d'unió de *mas* amb nom de persona (Amigó 1999, p. 149).

V. t. *Girona; Girona, ca; Girona, lo mas de; Girona, la mina de; Mas de Girona, lo camí del; Sort de Girona, la, i Sort del Mas de Girona, la.*

Mas de Girona, lo camí del [lu kə'mi ðəl 'maz ðə zi'ronə]

Partint del nucli urbà del Morell, camí que conduïa al mas de Girona. És el mateix que l'anomenat *camí de la Rula (infra)*, que continua fins més endavant; però que, al seu pas pel mas de Girona, agafava aquest nom. Des del punt de vista de la Granja, «és un camí que comença a prop del poble de la Granja, sortint perpendicularment del camí anomenat antigament del Mas d'en Plana i que ara es coneix com de la Granja al Morell» (Riera, 2015, p. 57).

V. t. *Girona; Girona, ca; Girona, lo mas de; Girona, la mina de; Mas de Girona, lo; Sort de Girona, la, i Sort del Mas de Girona, la.*

«camino el manso de Girona», Recana 1863; «camí del mas de Girona», Doc. 1942.

Mas de Mestre ['maz ðə 'mestɾə]

Partida provinent del topònim *lo mas de Mestre*. És de suposar que es refereix a la que avui es coneix per Mas Calvó, perquè l'origen d'ambdues és el mateix mas, que s'ha conegut amb tots dos noms, però actualment va caient en desús. Moreu-Rey (1981, p. 49, 178 i 180) recull casos com *Mas de Dalt* i *Mas Gran* (que serien formacions equivalents) a l'apartat de renoms originats per masies o partides.

V. t. *Josep del mas de Mestre; Mas de Mestre, lo camí del; Mas de Mestre, lo pinar del; Mestre; Mestre, ca; Mestre, lo carrer de; Mestre, lo mas de; Mestre, lo torrent de, i Quim del Mas de Mestre, lo.*

Mas de Mestre, lo camí del [lu kə'mi ðəl 'maz ðə 'mestɾə]

Anomenat antigament *camí del Mas Calvó (supra)*, és el que porta al mas de Mestre (o mas Calvó o mas de Baldric). És a dir, neix a la sortida del poble per la banda nord (pel darrere de la gasolinera del Morell, com a continuació del carrer d'Àngel Guimerà) i va fins al mas de Mestre. Coincideix amb una part del camí dels Majols, que continua més enllà d'aquest mas.

V. t. *Josep del mas de Mestre; Mas de Mestre; Mas de Mestre, lo pinar del; Mestre; Mestre, ca; Mestre, lo carrer de; Mestre, lo mas de; Mestre, lo torrent de, i Quim del Mas de Mestre, lo.*

Mas de Mestre, lo pinar del [ɫu pi'na ðəl 'maz ðə 'mɛstrə]

Bosquet conegut popularment amb el nom del *Pinar (infra)*, de vegades també s'anomena simplement *lo pinar de Mestre*.

V. t. *Josep del mas de Mestre; Mas de Mestre; Mas de Mestre, lo camí del; Mestre; Mestre, ca; Mestre, lo carrer de; Mestre, lo mas de; Mestre, lo torrent de*, i *Quim del Mas de Mestre, lo*.

Mas de Mosset, lo [ɫu 'maz ðə mu'set]

Partida situada al sud del terme, tocant al nucli urbà, que inclou dos masos avui encara habitats: la Sínia i les Camadetes o mas de Mercader. Limita al nord amb la partida de les Voltes (hi fan de límit els camins Fondo i de Puigdelfí, en direcció oest aquest últim), al sud-est amb la via del tren, a l'oest amb la partida del Cap d'en Bou (hi fa de límit el camí de la Rula), a l'est amb la partida del Camí de Puigdelfí (hi fa de límit el camí Ral de Tarragona a Montblanc) i al sud-oest amb el torrent de Manyer. Abans hi havia una bassa, que duia el mateix nom, on anava l'aigua de la mina, que també es deia *de Mosset*. No s'ha localitzat cap referència documental d'aquesta partida ni del cognom, que és recollit pel DCVB (s. v. *mosset*) i el dona com a llinatge existent a Salt, Linyola, Alcover, etc., a més de ser un topònim del Conflent, com també recull Moll (1987, p. 148). Per aquest motiu s'ha considerat un renom (diminutiu de *mosso*), que sí que s'ha pogut recollir de fonts orals.

V. t. *Mosset i ca Mosset; Mosset, la bassa de*, i *Mosset, la mina de*.

Mas d'en Lluc, lo rec del

Topònim localitzat per Riera (2015, p. 57) a la Granja (partida dels Hospitals): apareix «per a determinar el límit est d'una finca que es ven el 1626 [...]. Podria referir-se al Rec del Mig».

V. t. *Lluc; Lluc, lo mas d'en*, i *Mas d'en Lluc, la síquia del*.

Mas d'en Lluc, la síquia del

Topònim documentat al s. XVI, que situa la síquia a la partida dels Hospitals. Més enllà de la informació que aporta l'única referència històrica de què es disposa, no se n'ha localitzat cap altra dada.

V. t. *Lluc; Lluc, lo mas d'en*, i *Mas d'en Lluc, lo rec del*.

«des de la sèquia del Mas d'En Lluch, quadra dels Hospitals», Man. 13 1585-1594, p. 213.

Mas d'en Plana, lo

Topònim localitzat a la partida de la Mallola i els Hospitals a l'antic terme de la Granja. Riera (2015, p. 58) informa que era «el tros de terra situat en l'extrem nord-oest de l'actual partida dels Hospitals».

V. t. *Plana*; *Plana, cal*, i *Plana, lo mas d'en*.

Mas de Torrents, lo

[lu 'maz ðə tu'rens]

Topònim generat a partir d'un altre topònim, que és *lo mas de Torrents*, i que estarien relacionats amb el llinatge *Torrents*, igual que *ca Torrents* i d'altres. Es devia tractar d'una finca o un tros de terra d'aquest mas. S'ha documentat al s. XIX.

V. t. *Camí el Mas de Torrents, lo*; *Mas de Torrents, lo camí del*; *Torrents*; *Torrents, ca*, i *Torrents, lo mas de*.

«Otra Mas de Torrens», Recana 1863, 6v.

Mas de Torrents, lo camí del

[lu kə'mi ðəl 'maz ðə tu'rens]

Camí que porta el nom del mas de Torrents i que hi devia conduir, per tant. Una de les referències històriques disponibles en dona el carrer Nou com a equivalent i això el situaria a la sortida del poble cap al camí Fondo, que parteix justament d'aquest carrer en direcció est (cap al Riu, al costat del qual es trobava el mas de Torrents). Quant a la presència en la documentació del tros de l'Era (com a equivalent del *camí del Mas de Torrents*), Recasens (1985, p. 153) ha trobat que el carrer Nou era a la partida de l'Era, a partir de l'estudi històric de l'expansió urbana del Morell al s. XVIII. No és estrany, doncs, de trobar aquestes referències que presenten certes coincidències, encara que siguin poc precises. El fet que avui tota aquesta àrea es trobi dins del complex petroquímic complica molt determinar amb exactitud la ubicació d'aquests topònims. Amb tot, Mir (2011, p. 142) parla de «la calle del Molino o camino del Manso de Torrents» (a partir d'un document de l'any 1900), com a equivalents, la qual cosa és coherent amb el fet que el camí Fondo (el que surt del carrer Nou cap a l'est) s'anava a trobar amb el camí que sortia del carrer del Molí, que anava cap al Riu també. A més, Cortiella (1982, p. 89) situa al seu mapa el mas de Torrents a l'enclavament que Perafort té a la dreta del Francolí, una mica més al sud que el molí Nou. Sembla, doncs, que havia de ser aquest camí, que venia a ser una continuació del carrer del Molí. A més, dona coherència a aquest conjunt de dades el fet que Recasens reculli en una nota manuscrita: «tocava al Molí [...] hi passava Camí Puigdelfí». Està documentat al s. XVIII.

V. t. *Camí el Mas de Torrents, lo*; *Mas de Torrents, lo*; *Torrents*; *Torrents, ca*, i *Torrents, lo mas de*.

«â la part dita lo carrer Nou ô camí del mas de Torrents», Capb. Morell 1775-1779, 103r;
«en dit lloch del Morell â la part dita lo tros de la Hera ô camí del Mas de Torrents», Capb. Morell 1775-1779, 173v; «en dit lloch del Morell en lo carrer ô arreal del Camí del Mas de Torrens», Capb. Morell 1775-1779, 204v.

Masdeu

Cognom pretèrit que es documenta al Morell també amb la forma feminitzada en textos més antics (*Masdeua*). El DCVB (s. v. *Masdeu*) diu que és un llinatge existent a Joanetes, el Masroig, Porqueres, Ventalló, Barcelona, Collsuspina, Mataró, Alforja, l'Albiol, Valls, Marçà, la Febró, Falset, etc. Quant a l'etimologia, «compost de mas i Déu». Es localitza ja al primer quart del s. XVII, i als segles XIX i XX. Present també a la Granja a finals del s. XVIII: «Joan Figuerola Masdéu de la Granja» (Riera 2015, p. 79).

«Anna Masdeua donzella filla de M. Baltasar Masdeu» (31.1.1619), Parr. 1579-1640, p. 73; «Maria Mariagna filla llegal i natural de Toni Maydeu y Angela Maydeua naturals del lloc del Morell» (9.10.1650), Parr. 1649-1679, p. 9; «fill llegal i natural de [...] Masdeu y de Angela Masdeua» (19.8.1652), Parr. 1649-1679, p. 16; «Estivill y Masdeu Jaime», Amill. 1869, 1v; «Jayme Estivill y Masdeu», Apeo 1869, 25v; «El contribuyente Jaime Estivill y Masdeu» (1870), Amill. 1871-1928; «Masdeu», Cens 1919; «Masdeu», Reg. fiscal 1921; «Masdeu», Cens 1934; «Masdeu», Amill. 1945.

Maset, lo

Tot i que no es conserva record d'aquesta partida de terra, i per tant no està localitzada geogràficament, sembla que es podria trobar al mateix espai que el Matapollar (*infra*), ja que un document del s. XVIII dona ambdues partides com a equivalents. Alhora, hi ha una partida amb el mateix nom dins de la dels Olivars (a l'antic terme de la Granja): «apareix en el capbreu de 1792 com a nom de partida en dues peces de terra d'Isidre Reig de la Granja, una tindria el Francolí a solixent i a ponent la Sèquia del Molí, i l'altra, el camí de la Granja a Valls a l'est i el camí dels Olivars a l'oest» (Riera 2015, p. 50). És difícil que hi tingui relació, malgrat la coincidència en el nom, perquè és força lluny i en una època en què la Granja no estava vinculada al Morell.

«y partida dita del Matapollár, ô del Maset», Capb. Morell 1775-1779, 245v.

Masetet, lo

[lu məzə'tet]

Mas que hi ha a la banda nord del camí dels Majols, just a la sortida del poble. De fet, avui queda al darrere de les cases del carrer de Pompeu Fabra.

Masgoret

Cognom pretèrit al poble. Segons el DCVB (s. v. *Masgoret*), es tracta d'un llinatge existent als Garidells, Barcelona, Alió, Aiguamúrcia, l'Espluga de Francolí, Figuerola, Vallmoll, Valls, etc. I el seu origen és la «grafia aglutinada de *mas guaret*». Tan sols està documentat al Morell l'any 1945, en un cens.

«Masgoret», Amill. 1945.

Massó

[mə'so]

Cognom documentat al Morell també amb la forma feminitzada en textos més antics (*Masona*). Segons el DCVB (s. v. *Masó*), és un llinatge català, la grafia del qual

oscil·la entre *Masó* i *Massó*, confonent-se amb *Maçó*. Moll (1987, p. 216) dona informació sobre el seu origen: «pot venir del llatí MANSIONE, ‘casa habitada’. El cognom és pronunciat de les dues maneres: amb *s* sonora (*Masó*) i amb *s* sorda (*Massó*). També podria venir del francès *Masson* o de l’anglès *Mason*, ‘picapedrer’». S’ha localitzat de manera continuada en textos des del s. XVI fins al s. XX.

«foren padrins en Gabriell Masso, y Magdalena Masona» (6.6.1593), Parr. 1579-1640, p. 28; «Pera Maso», Focs Morell s. XVII; «Pere Jusep Juan fill de Pere Maso pages natural de la Pobla abitant en lo Morell» (5.9.1649), Parr. 1649-1679, p. 5; «ara Joseph Masso en 1754», Cad. 1702-1808, 59r; «a mediodia con los herederos de Martin Masó», Reg. hip. 1774, 1r; «Torres Masó Martín.-Nuevo en el reparto» (1928), Amill. 1871-1928; «Masó», Cens 1904; «Masó», Cens 1919; «Massó» i «Maso», Amill. 1945.

Masó, lo camí de la [lu kə'mi ðə lə mə'zo]

Topònim localitzat a la partida del Mas Cremat, de l’antic terme de la Granja, que, segons Riera (2015, p. 54), «començava en el camí que va de la Granja a Vilallonga, a pocs metres del Camí Real, creuant l’antiga partida dels Alzinars en direcció nord-oest, es dirigia al Rourell des d’on continuava fins a la Masó i arribava fins a Valls».

Mas Vell, lo

Topònim documentat al s. XVI del qual no hi ha cap record avui dia ni possibilitat d’ubicar-lo amb la informació disponible.

«a la partida dicta lo Mas Vell», Man. Clar. 1562-1579, p. 141; «una pesa de terra de blat a la part dita lo Mas Vell», Man. 11 1568-1574, p. 71.

Matadones [matə'dɔnəs]

Renom localitzat al carrer de Sant Martí. Moreu-Rey (1981, p. 191) relaciona aquest renom amb un fet anecdòtic, concretament, en el cas que recull, fa referència a un home que s’havia casat tres vegades perquè se li havien anat morint les dones. En el cas del Morell, la motivació és un accident de trànsit en què van morir dues dones.

Matamares [matə'marəs]

Renom que es troba al carrer de les Creus, motivat per un accident de trànsit en què va morir la mare del conductor. Moreu-Rey (1981, p. 191) recull un renom molt similar, que també és present al Morell: *Matadones*.

Matapollar, lo [lu mətəpu'la]

Partida que cap informant pot localitzar geogràficament, tot i que podria ser que aquest topònim s’hagués aplicat al que coneixem avui com a *Camí de Vilallonga* (*supra*), ja que apareix en la documentació com a equivalent a aquesta partida. En la mateixa època també es troba com a equivalent del *Maset* (*supra*). Amigó (1999, p. 126) fa una referència concreta a aquesta partida: «el Matapollar, del Morell, devia prendre el nom de

l'arbust conegut per *matapoll*, que en altres indrets s'anomena *bonets* o *barrets de capellà*. El DCVB (s. v. *matapollar*) ho confirma: «terreny abundant de matapoll»; i, quant a l'etimologia (s. v. *matapoll*), indica que és compost de l'imperatiu de *matar* i del substantiu *poll* (< llatí PEDUCLU). Es tracta d'un nom documentat entre els segles XVI i XVIII.

«aquell tros anomenat lo Matapollar», Man. 4 1551-1555, p. 153; «partida lo Matapollar», Llibreta s. XVII; «Item una partida de terra so es de pa y alsina en la partida del Matapolla», Cad. 1702-1808, 4r; «sita en el termino de otro lugar y partida del Matapollar», Reg. hip. 1774, 4v; «y en la partida dita del Matapollar», Capb. Morell 1775-1779, 67r; «y en la partida dita lo Camí de Vilallonga ô Matapollá», Capb. Morell 1775-1779, 183v; «y partida dita del Matapollar, ô del Maset», Capb. Morell 1775-1779, 245v.

Mataró

[mətə'ro]

Topònim documentat al Morell al s. XX, que, segons un informant, llindava amb los Hospitals i amb la Vinya Gran dels Baldric (i que, segons un altre informant, era la que tenien al Cap del Terme). Recasens (1985, p. 28) situa aquest topònim al nord de la Riera i a l'est del camí Ral de Tarragona a Montblanc, la qual cosa confirma un tercer informant. De fet, totes dues localitzacions són compatibles, si tenim en compte que els límits dels Hospitals varien segons l'època i les fonts. El DCVB (s. v. *mataró*) recull una expressió pròpia de l'Espluga de Francolí a partir d'aquest tipus de cep, que és el «mataró de gaiatet: varietat del mataró les sarments de la qual fan un gaiat al cap de brot». El fet que l'expressió s'hagi documentat en una població relativament propera al Morell permet suposar que era una varietat que potser també s'hi cultivava i el nom de la partida vindria del nom del cultiu, com passa amb tantes d'altres.

«Otra partida Hospitals denominada Mataró» (1920-1921), Amill. 1871-1928.

Mates

['matəs]

Cognom viu a la localitat. El DCVB (s. v. *Mates*), que indica que també es troba escrit *Matas*, el localitza a Foixà, Riells, Igualada, Cambrils, Mallorca, etc. Moll (1987, p. 237) informa sobre el seu origen: «nom de planta silvestre, d'origen pre-romà segons alguns filòlegs, d'origen llatí segons altres». Existia al Morell l'era de Mates, que agafava el nom d'un cafè que hi havia al costat, anomenat *ca Mates*. S'ha localitzat al s. XVIII i al s. XX. Apareix també a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «José Matas», sota l'epígraf «Cafés».

V. t. *Mates, ca* i *Mates, l'era de*.

«foren padrins Francesch Domingo pages del Morell y Josepha Mathes viuda filla del Morell» (29.8.1720), Parr. 1680-1721, p. 251; «Matas», Cens 1919; «Matas», Cens 1934.

Mates, ca

['ka 'matəs]

Nom de casa que es troba al carrer de Sant Rafael i al de Sant Plàcid, provinent d'un cognom, que també donà nom a un cafè i a una era que hi havia al costat. Està documentat per Bultó (2007, p. 237): «ca Matas».

V. t. *Mates i Mates, l'era de.*

Mates, l'era de [ˈɛrə ðə ˈmatəs]

Topònim urbà documentat únicament per Bultó (2007, pàg 202): «després venia l'era de Matas, que tocava a ca Bardineta». Es tractava d'un espai més o menys ampli a l'exterior del cafè de Mates, on la gent prenia la fresca a l'estiu i s'hi havia fet el ball de festa major. Agafà el nom del propietari del cafè.

V. t. *Mates i Mates, ca.*

Mateu [mə'tew]

Cognom viu al Morell que s'ha documentat també amb la forma feminitzada en textos més antics (*Mateua*). Segons el DCVB (s. v. *Mateu*), es tracta d'un llinatge existent a Portbou, Celrà, Palafrugell, Vic, Igualada, Barcelona, Agramunt, Almatret, Castelló de la Plana, València, Gandia, Mallorca, etc. Quant al seu origen, «pres del nom bíblic *Matthaeum*, d'apòstol i evangelista». S'ha localitzat de manera continuada en textos des del s. XVI fins al s. XX.

«una filla de Jauma Mateu» (25.12.1579), Parr. 1579-1640, p. 7; «padrina Ysabet Mateua» (26.12.1583), Parr. 1579-1640, p. 12; «foren padrins Juan Gualda y Agna Mateua» (18.12.1650), Parr. 1649-1679, p. 10; «fill llegendim y natural de Juan Matheu y Maria Matheua» (24.4.1652), Parr. 1649-1679, p. 16; «a migdia ab Mateu de Vilallonga», Cad. 1702-1808, 47r; «Maria Saumoy y Matheu viuda de Geronimo Saumoy», Reg. hip. 1774, 3v; «legitim admor. de Geronim Saumoy y Matheu», Capb. Morell 1775-1779, 78v; «Juan Mateo (a) Susino», Apeo 1869, 4v; «sur y oeste con Juan Mateu» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Mateu», Cens 1904; «Mateu», Cens 1919; «Mateu», Reg. fiscal 1921; «Mateu» i «Mateo», Amill. 1945.

Matilde de la Tana [mə'tildə ðə lə ˈtanə]

Renom localitzat al carrer de Sant Martí, format per dos elements (el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un segon element que es presta a diferents interpretacions). Moreu-Rey (1981, p. 41, 104 i 169) posa aquest renom com a exemple d'afèresi en dos casos: el del nom de fonts *Caietana* i la designació ètnica *Gitana*. I també recull el renom *Tano* amb el significat que té com a nom comú, beneïtot o curt d'enteniment, al capítol de singularitats del caràcter (v. t. DCVB, s. v. *Tano*). Està documentat per Bultó (2007, p. 143): «Matilde de la Tana».

Menasanc

Cognom pretèrit al Morell. Segons el DCVB (s. v. *Menasanch*) es tracta d'un llinatge existent a Sabadell, Valls, el Rourell, la Secuita, Cornudella, etc. Moll (1987, p. 275) diu que «sembla grafia aglutinada de *mana-sang* (del verb arcaic *manar* i *sang*), aplicat a una persona que es dessagna». S'ha documentat l'any 1919, en un cens, i també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «Francisco Menasach [sic]», sota l'epígraf «Harinas (Molinos)».

«Menasanch», Cens 1919.

Meneios [mə'nejus]

Renom que es troba al carrer Major, que fa referència a la manera de caminar. Tot i que és una paraula castellana, s'ha adaptat fonèticament.

Menescaló i ca Menescaló [mə'nəskə'lo] i ['ka mə'nəskə'lo]

Renom, esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer de Sant Isidre i documentat per Bultó (2007, p. 172): «ca Menescaló». Es tracta del diminutiu de *Menescal*, renom recollit per Moreu-Rey (1981, p. 123) al capítol de renoms provinents d'oficis. Quant a l'etimologia, ve del germànic *marahskalk*.

Mercader [mərkə'de]

Cognom viu encara al Morell. El DCVB (s. v. *Mercader*) el situa a Celrà, Palafrugell, Girona, Barcelona, Agramunt, Àger, Valls, Vinaròs, València, etc. I diu que deriva de *mercat*. Moll (1987, p. 255), que recull també la forma *Mercadé*, diu que ve «de *mercader*, 'comerciant'». Aquest cognom dona nom a un mas al Morell. Està documentat al darrer terç del s. XIX i al s. XX, i apareix també a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «José Mercadé», sota l'epígraf «Comestibles».

V. t. *Mercader*; *lo mas de*.

«Jayme Ferran y Mercade», Apeo 1869, 5v; «la finca del contribuyente Juan Gras y Mercadé» (1870), Amill. 1871-1928; «Mercadé», Cens 1904; «Mercadé», Cens 1919; «Mercadé», Reg. fiscal 1921; «Mercadé», Cens 1934.

Mercader, lo mas de [lu 'maz ðə mərkə'de]

Conegut també com *les Camadetes* (*supra*), és un mas habitat, que es troba a la partida del Mas de Mosset.

V. t. *Mercader*.

Merleta, ca la ['ka lə mə'r'letə]

Nom de casa localitzat a la plaça de l'Església. Es tracta del diminutiu de *Merla*, renom recollit per Moreu-Rey (1981, p. 88) al capítol de renoms provinents de característiques físiques, en aquest cas per algun tret de la persona que pogués recordar aquest moixó.

Messeguer

Cognom pretèrit al poble. El DCVB (s. v. *Messeguer*) informa que també es troba escrit *Massagué* en el català oriental, i el localitza a Girona, Albons, Fonteta, Torroella de Montgrí, Olot, Palamós, Sant Feliu de Pallerols, Riells, Vic, Hostalric, Esplugues, Granollers, Horsavinyà, Calafell, Capellades, Llerona, Terrassa, Barcelona, Valls,

Constantí, Amposta, Aiguamúrcia, Benissanet, Alamús, Algerri, Benicarló, Vinaròs, Castelló de la Plana, Borriol, Càlig, València, Sueca, Alacant, etc. Moll (1987, p. 256), que recull també les formes *Meseguer*, *Massaguer*, *Massagué* i *Masagué*, dona informació sobre l'origen d'aquest llinatge: «del mot arcaic *messeguer* (del llatí MESSICÁRIUS), 'guardià de les messes o collita'». S'ha documentat al Morell als segles XVII i XVIII.

«foren padrins Pau Maçague pages» (10.11.1680), Parr. 1680-1721, p. 7; «ab la casa dels hereus de Geronim Massagues», Capb. Morell 1775-1779, 74v.

Mestre [ˈmɛstrə]

Cognom present avui al municipi, que ha generat una sèrie de noms per designar una casa, un carrer, un mas, un camí, un torrent, etc. Segons el DCVB (s. v. *Mestre*), és un llinatge existent a Celrà, Barcelona, Artesa de Lleida, Agramunt, Banyeres, Benassal, València, Altea, Gata, Alcoi, Mallorca, Eivissa, etc. També existeix la variant *Mestres*. Moll (1987, p. 256) recull totes dues formes també i diu que ve «de *mestre* (del llatí MAGISTER), 'home que es dedica a ensenyar'. Està documentat al Morell des del s. XVII fins al s. XX de manera continuada.

V. t. *Mas de Mestre*; *Mas de Mestre, lo camí del*; *Mas de Mestre, lo pinar del*; *Mestre, ca*; *Mestre, lo carrer de*; *Mestre, lo mas de*, i *Mestre, lo torrent de*.

«y Lluysa Mestre» (8.4.1601), Parr. 1579-1640, p. 32; «Aña Magdalena filla de Juan Mestre pages del loch del Morell y de Angela sa muller» (20.2.1661), Parr. 1649-1679, p. 48; «Juan. Mestra», Consell 1685-1739, p. 26v; «a sol ponent ab Joan Mestre», Capb. Hospitals 1691, 33v; «y partida ab Joan Mestra», Cad. 1702-1808, 1v; «Pmo. Juan Mestre Bayle del lugar del Morell», Cad. Aparici 1714; «linda de detras con el corral de Juan Mestre», Reg. hip. 1774, 2v; «ab corral de Joan Mestre», Capb. Morell 1775-1779, 65r; «â ponent ab terra de Jph. Mestre del Morell», Capb. Hospitals 1783-1784, 451r; «Jose Mestre», Comú 1783-1844, 74; «Pere Mestre», Comú 1783-1844, p. 72; «Mestre», Miqu. 1795a i Miqu. 1795b; «Jose Ferrer y Dalmau vendió perpetuante. a Ramon Queralt y Maria Mestre con. vecinos los tres del Morell», Reg. hip. 1848, 61r; «Franº Mestre», Apeo 1869, 13v; «Dolores Mestre y Puñet» (1871), Amill. 1871-1928; «Mestre», Cens 1904; «Mestre», Cens 1919; «Mestre», Reg. fiscal 1921; «Dolores Mestre y Puñet» (1928), Amill. 1871-1928.

Mestre, ca [ˈka ˈmɛstrə]

Casa situada al número 16 del carrer de Mestre. Era propietat de la família Mestre, un llinatge important al Morell, del qual va prendre el nom, i abans s'havia anomenat *ca Baldric* (*supra*). A més de diverses finques, eren propietaris d'un dels masos més coneguts al terme, anomenat també *mas Calvó* i *mas de Baldric*. INVARQUIT dona algunes notícies històriques d'aquesta casa: «el seu germà Antoni heretà la casa del carrer de Mestre, que actualment es pot apreciar que està molt transformada». La construcció del carrer on es troba aquesta casa (que actualment també es diu *carrer de Mestre*) forma part de l'expansió urbana del Morell als segles XVI i XVII, que recull Recasens (1985, p. 146).

V. t. *Mas de Mestre; Mas de Mestre, lo camí del; Mas de Mestre, lo pinar del; Mestre; Mestre, lo carrer de; Mestre, lo mas de, i Mestre, lo torrent de.*

Mestre, lo carrer de [ɫu kə're ðə 'mɛstrə]

V. *Arraval, l'.*

V. t. *Mas de Mestre; Mas de Mestre, lo camí del; Mas de Mestre, lo pinar del; Mestre; Mestre, ca; Mestre, lo mas de, i Mestre, lo torrent de.*

«casa sita en otro lugar del Morell y calle otra d'en Mestre», Reg. hip. 1774, 14r; «y en lo carrer dit de Mestre o de la Bassa», Capb. Morell 1775-1779, 75v; «Otra en la calle Mestre N. 3», Amill. 1869, 15v; «Mestre», Cens 1904; «Mestre», Cens 1919; «Calle Mestre», Reg. fiscal 1921.

Mestre, lo mas de [ɫu 'maz ðə 'mɛstrə]

Situat entre la carretera de Reus i el camí dels Majols, a l'est del camí Vell de Reus a Valls, és un bé cultural d'interès local, que es troba en bon estat de conservació. Es tracta d'un conjunt de diversos edificis del segle XVIII i l'estil es considera obra popular. També és anomenat *mas Calvó* i aquest nom s'estén a la partida de terra on es troba ubicat, força més àmplia que el mas. És conegut alhora com a *mas de Baldric*. En tots els casos el nom prové del llinatge corresponent. INVARQUIT informa que «la part més important de la masia correspon a la casa pairal. [...] El pis alt té les golfes típiques de les cases de pagès. La teulada sobresurt de la façana. El mas està emmurallat i a la porta d'entrada es pot veure la data de 1729, però això no obsta perquè no puguem afirmar que la seva factura pugui ser més antiga. La casa conserva un bonic jardí orientat cap al sud, de proporcions força artístiques». La mateixa font aporta algunes notícies històriques: «un dels hereus dels Baldrich es casà amb Tecla Mestre Calvó. Aquesta era hereva dels Calvó de Vilallonga i del Morell i, a més, propietaris de mas Calvó, conegut també com a *Mas de Mestre*. Els capítols matrimonials foren atorgats a Tarragona el 26 de maig de 1836». La revista *Ressò* va dedicar una contraportada a aquest edifici («Mas de Mestres», *Ressò*, segona època, any 1, núm. 6 [desembre de 1993]).

V. t. *Josep del mas de Mestre; Mas de Mestre; Mas de Mestre, lo camí del; Mas de Mestre, lo pinar del; Mestre; Mestre, ca; Mestre, lo carrer de; Mestre, lo torrent de, i Quim del Mas de Mestre, lo.*

Mestre, lo torrent de [ɫu tu'ren də 'mɛstrə]

Tot i que la documentació històrica dona com a equivalent aquest torrent amb el de Gemegó (*supra*), Mir (2011, p. 144) el documenta al terme de la Pobla de Mafumet (com a torrent o barranc) i diu que comença al mas de Mestre. Aquesta dada s'adiria amb el mapa de Recasens (1985, p. 28), que el situa a la mateixa zona, prou distant del torrent de Gemegó per donar per fet que es tracta de dos torrents diferents. Avui cap informant el pot situar.

V. t. *Mas de Mestre; Mas de Mestre, lo camí del; Mas de Mestre, lo pinar del; Mestre; Mestre, ca; Mestre, lo carrer de; Mestre, lo mas de.*

«cum torrente de Mestre», Man. Ard. 1557-1565, p. 49; «lo torrent de Mestre», Man. Clar. 1562-1579, p. 84; «lo torrent d'en Mestre o Forn Teuler y vuy torrent d'en Gemegó», Llibreta s. XVII; «â ponent part amb lo torrent d'en Mestre», Capb. Morell 1775-1779, 65v; «ab lo torrent dit del Gemagó y antigament d'en Mestre», Capb. Morell 1775-1779, 74v.

Mestre Manyer, lo [l̥u 'mɛstrə mə'ɲe]

Renom que es troba al carrer de Sant Rafael i a la Rambla, format per dos elements: el nom d'un ofici i el cognom de la persona a qui s'aplica el renom. Moreu-Rey (1981, p. 47) en recull un d'equivalent (*Mestre Antoni*).

Mestres ['mɛstrəs]

Cognom encara present al municipi actualment. Segons el DCVB (s. v. *Mestre*), és una variant de *Mestre*, existent a Palamós, Anglesola, Agramunt, Terrassa, Valls, Menorca, etc. Moll (1987, p. 256) recull totes dues formes també i diu que ve «de *mestre* (del llatí MAGISTER), 'home que es dedica a ensenyar'». S'ha documentat al Morell als segles XVIII, XIX i XX.

«Mestres», Miqu. 1795b; «Pablo y Pedro Mestres padre e hijo labr. del Morell vendieron a Pablo Español labr. de dho. Morell», Reg. hip. 1800, 281r; «Mestres y Torrens José», Amill. 1869, 2v; «Ramon Qeral y Mestres», Apeo 1869, 5v; «José Mestres Cambrons» (1928), Amill. 1871-1928; «Mestres», Cens 1919; «Mestres», Amill. 1945.

Metro, lo [l̥u 'mɛtru]

Topònim aportat per un informant, segons el qual es tractaria d'un forn teuler situat al camí del Molí Nou, just a la sortida del poble pel carrer del Molí.

Mialet [miə'ɫɛt]

Cognom viu al Morell. Segons el DCVB (s. v. *Mialet*), és un llinatge existent a Valls, el Pla de Cabra, Riudecanyes, Santa Coloma de Queralt, etc. Moll (1987, p. 311) informa que ve «del cognom francès *Mialet*, derivat de *miel*». Tan sols està documentat l'any 1934, en un cens.

«Mialet», Cens 1934.

Mietó i ca Mietó [miə'to] i ['ka miə'to]

Renom, esdevingut també nom casa, localitzat a l'avinguda de la Granja i al carrer Major i documentat per Bultó (2007, p. 180 i 216): «la vídua de Mietó» i «ca Mietó».

Mig, lo camí del

[lu kə'mi ðəl 'mitʃ]

Camí sobre el qual no hi ha documentació ni record del recorregut, per la qual cosa no es pot ubicar.

V. t. *Mig, la síquia del*.

Mig, la síquia del

Síquia sobre la qual dona notícia Riera (2015, p. 56), que la localitza a l'antic terme de la Granja, a la partida de la Mallola i els Hospitals: «era el nom que rebia la sèquia dels Olivars quan traspassava el camí que va de la Granja a Vilallonga, i que portava l'aigua de rec a la zona dels Hospitals. En una bona part del seu recorregut anava entre el Camí Real i el camí del Mas de Girona, però arriba un moment en què transcorre tocant aquest camí i seguint el mateix traçat». Està documentat als segles XVII i XVIII.

V. t. *Mig, lo camí del*.

«lo rech del Mig, als Hospitals», Man. Grau-Gat. 1622-1672, p. 3; «affrontant a sol ixent ab la síquia del Mitg», Capb. Hospitals 1691, 31r; «rivulo vulgo sèquia del Mig», Man. 5577 1746, p. 54; «linda de oriente con la acequia del Medio», Reg. hip. 1774, 11v; «mediant la sequia del Mitg», Capb. Hospitals 1783-1784, 451r; «â ponent ab la síquia del Mitg», Capb. Hospitals 1783-1784, 461v; «â sol ixent ab la assequia del Mitg», Capb. Hospitals 1783-1784, 510v.

Milanet, ca Milanet i cal Milanet [miɫə'net] ['ka miɫə'net] i ['kaɫ miɫə'net]

Renom, esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer de Mestre i després al carrer de Desprats. Es tracta del diminutiu del nom del poble proper del Milà, del qual era originària la persona a la qual es va aplicar el renom. Està documentat per Bultó (2007, p. 157): «cal Milanet».

Millaret

Cognom pretèrit que, segons el DCVB (s. v. *Millaret*) és un llinatge existent a Esparreguera, Bruc, Pierola, etc. Moll (1987, p. 237) diu que ve de *millar* 'camp de mill'. Tan sols s'ha documentat al Morell l'any 1921, en un registre fiscal.

«Millaret», Reg. fiscal 1921.

Mil·lenari, la plaça del

[lə 'pləsə ðəl miɫə'nari]

Topònim urbà situat al carrer del Molí, al punt on arriba el carrer de Sant Isidre. En aquest mateix lloc hi havia hagut un rentador públic, que va estar en funcionament fins als anys setanta del s. XX. Després d'enderrocar-lo, s'hi va construir aquesta plaça, que es va dedicar a la commemoració del mil·lenari de Catalunya l'any 1988, amb motiu del naixement polític de Catalunya, que se situa al moment en què el comte Borrell II de Barcelona va deixar de prestar homenatge als reis de França (988).

Mina de la Glòria, lo camí de la [lu kə'mi ðə lə 'minə ðə lə 'ɣlɔriə]

Camí que passa pel costat de la bòbila de Climent: neix a la carretera de Vilallonga i, en direcció ponent, va fins a la boca de la mina. Tot i que apareix documentat en diminutiu (*Glorieta*), és de suposar que es tracta de la mina de la Glòria perquè només hi ha una mina relacionada amb aquest nom al terme. És un topònim localitzat al Morell en documentació del s. XX.

V. t. *Glòria, la* i *Glòria, la mina de la*.

«en el camino conocido por “camí de la Mina de la Glorieta”» (11.12.1926), AM Perm. 1926-1930.

Mineta

Partida de terra de la qual no hi ha record avui dia. A partir de l'únic extracte documental disponible, tan sols es pot dir que, tenint en compte que per la partida del Tomanil hi passaven la mina de la Glòria i la Nova, aquesta denominació, que es presenta com a sinònima de *Tomanil 1º*, deu ser una part d'aquesta partida, que era molt gran i, en alguns textos, apareix amb aquest esment a la divisió en dues parts: *Tomanil 1º* i *Tomanil 2º*. Malgrat l'ús d'una distinció tan poc natural en un procés de generació de topònims com és utilitzar nombres, és de suposar que es tracta de la zona per on passaven aquestes mines. És un topònim documentat al Morell tan sols en una ocasió, al s. XX.

«partida “Tomanil 1º” conocida por el nombre de “Mineta”» (1928), Amill. 1871-1928.

Mingola, la i ca la Mingola [lə miŋ'ɣɔlə] i ['ka lə miŋ'ɣɔlə]

Renom, esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer de les Creus i documentat per Bultó (2007, p. 157): «la Mercè de la Mingola». Es podria tractar de la feminització del cognom *Mingol*. És un dels poquíssims renoms que apareixen en documentació antiga.

«Martin Mingola, Domingo», Amill. 1869, 4v; «Domingo Martí (a) Mingola», Apeo 1869, 5v.

Minguell

Cognom pretèrit que, segons el DCVB (s. v. *Minguell*), es troba a Barcelona, Girona, Vic, Sant Celoni, Mataró, Manresa, Monistrol de Montserrat, Reus, Vilaplana, l'Espluga de Francolí, Agramunt, etc. Quant al seu origen, «possiblement reducció de *Dominguell*, diminutiu del nom personal *Domingo* (que existeix en català des del segle XIII). Tan sols s'ha documentat una vegada al Morell, l'any 1945.

«Minguell», Amill. 1945.

Minguet del Gallego [miŋ'ɣed dəl ɣə'ʎɛɣu]

Renom localitzat al carrer del Molí i al de Sant Martí, format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un renom d'existència prèvia, *cal Gallego*.

V. t. *Gallego, cal i Rosalia del Gallego.*

Miquel [mi'kɛɫ]

Cognom present encara al poble. El DCVB (s. v. *Miquel*) el localitza a Barcelona, els Garidells, l'Hospitalet, Valls, l'Albi, Alcarràs, Arbeca, València, Beniarbeig, Mallorca, etc. Quant a l'etimologia, ve del llatí MICHAEL, que és el nom d'un arcàngel. Està documentat al Morell al s. XVIII i al s. XX.

«foren padrins Gecinto Barberá fadri y Marina Miquel» (21.9.1703), Parr. 1680-1721, p. 129; «Don José Mestres Miquel» (1928), Amill. 1871-1928; «Miquel», Cens 1934.

Miquel del Dido [mi'kɛɫ dɐɫ 'diðu]

Renom localitzat a l'avinguda de la Granja i format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplica el renom i la masculinització d'un nom d'ofici. Està documentat per Bultó (2007, p. 180): «Miquel del Dido». Moreu-Rey (1981, p. 58) recull l'augmentatiu d'aquest renom (*Didot*) a l'apartat «Parentiu per afinitat (matrimoni)», que explica la masculinització d'un nom d'ofici que només pot existir en femení: *dida*.

Miquelito de l'Esparter [mikə'ɦitu ðə ɛspər'te]

Renom que es troba al carrer de Sant Plàcid i documentat per Bultó (2007, p. 246), està format pel nom de la persona a qui s'aplica el renom i el nom d'un ofici. Moreu-Rey (1981, p. 127) el recull explicant que s'aplicava a les persones que treballaven i venien objectes d'espart.

V. t. *Anton de l'Esparter.*

Mir ['mir]

Cognom viu al poble en l'actualitat que, segons el DCVB (s. v. *Mir*), es troba a Fontcoberta, Gombreny, Vidrà, Palamós, Àger, Agramunt, Alcoletge, Artesa de Segre, Manlleu, Folgueroles, Orís, Torelló, Barcelona, Tarragona, Reus, Gandesa, Móra d'Ebre, Benassal, Sorita, València, Nàquera, Llíria, Dénia, Pego, Mallorca, Menorca, etc. Quant a la seva etimologia, «del nom personal germànic *Mirus*». Moll (1987, p. 116) diu que ve «de *Miro*, 'famos, il·lustre'» i que apareix documentat per primera vegada l'any 885. S'ha documentat al Morell als segles XVIII, XIX i XX.

«per ocasió del matrimoni contracte ab Theresa Mir ma muller», Capb. Morell 1775-1779, 175r; «Ysidro Mir», Comú 1783-1844, 70; «Mir», Miqu. 1795a i Miqu. 1795b; «Antonio Gapar y Mir labr. vecino del Morell vendio a perpet., Reg. hip. 1849, 24r; «Domingo y Mir Isidro», Amill. 1869, 1v; «Jose Mir y Virgili», Apeo 1869, 2v; «El contribuyente José Mir y Virgili» (1870), Amill. 1871-1928; «Mir», Cens 1904; «Mir», Cens 1919; «Mirt», Reg. fiscal 1921; «Mir», Cens 1934; «Mir», Amill. 1945.

Miracle [mi'raclə]

Cognom present a la localitat, el DCVB (s. v. *Miracle*) el localitza a Barcelona, Vilanova i la Geltrú, Bràfim, Valls, Puiginyós, el Catllar, Llorenç, Castellví de la Marca, etc. Moll (1987, p. 264) diu que ve «del substantiu *miracle* (llatí MIRÁCULUM), probablement per indicar alguna circumstància prodigiosa o extraordinària del naixement». Està documentat al Morell al s. XX.

«Miracle», Cens 1919; «Miracle», Reg. fiscal 1921; «Miracla», Amill. 1945.

Miret [mi'ret]

Cognom present avui dia al poble, el DCVB (s. v. *Miret*) el localitza a Igualada, Begues, Barcelona, Castellví de la Marca, Gavà, Olèrdola, Tarragona, Torroja, Alcarràs, Anglesola, Arbeca, Morvedre, Faura, Gandia, Beniopa, Mallorca, Menorca, etc. Quant a la seva etimologia, és un «derivat diminutiu de *Mir*». S'ha documentat al Morell al s. XVII i també és recollit per Bultó (2007, p. 240): «Josep M. Miret (el Flam)».

«Juan Jaume Miret fill d'en Joan Miret y de na Esperansa sa muller» (12.6.1618), Parr. 1579-1640, p. 77.

Miró [mi'ro]

Cognom documentat també amb la forma feminitzada (*Mirona*) en textos més antics. El DCVB (s. v. *Miró*) el localitza a Peratallada, Vilanova de la Muga, Berga, Piera, Manresa, Barberà, Igualada, Barcelona, Agramunt, Albagès, Arsèguel, Fraga, Tarragona, Valls, Ulldemolins, Cabassers, Falset, Castelló de la Plana, València, Alacant, Pinós, Alcoi, Penàguila, Mallorca, Eivissa, etc. Segons Moll (1987, p. 116), ve «de *Mirone*, cas oblic del nom germànic *Miro*, 'famós'». Es troba documentat per primera vegada l'any 881 amb la forma *Mirone*. S'ha localitzat en documentació dels segles XVI i XVII, i al s. XX, i apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «Jaime Miró», sota l'epígraf «Carpinterías».

«Magdalena Mirona filla d'en Thomas Miro» (1594), Parr. 1579-1640, p. 25; «filla llegal y natural de Juan Miro y de Maria Mirona» (25.4.1653), Parr. 1649-1679, p. 18; «Más Miró Fidel» (1928), Amill. 1871-1928; «Miró», Cens 1904; «Miró», Cens 1919; «Miró», Reg. fiscal 1921; «Miró», Cens 1934.

Miró, ca ['ka mi'ro]

Nom de casa localitzat al carrer del Molí, provinent d'un cognom i documentat per Bultó (2007, p. 253): «ca Miró».

Misses i ca Misses [mi'səs] i ['ka mi'səs]

Renom, esdevingut també nom de casa, que es troba al carrer Major. Moreu-Rey (1981, p. 155) l'inclou a l'apartat de «Dedicacions religioses», dins del capítol de «Dedicacions constants no professionals».

Missier

[misi'e]

Renom localitzat al carrer de Montoliu, provinent de la paraula francesa *monsieur*, aplicat a una persona a partir d'un fet anecdòtic: uns francesos van visitar el poble i aquesta persona (que no sabia francès) no parava d'intentar parlar-hi insistentment sense superar la funció fàtica del llenguatge.

Mitja Galta

Renom pretèrit, que només s'ha pogut localitzar en un document del s. XIX. És un dels poquíssims renoms que apareixen en documentació antiga.

«Juan Padrell Gran (a) Mitja Galta», Apeo 1869, 12v.

Moisès

Cognom pretèrit al Morell. El DCVB (s. v. *Moisès*) no el recull com a llinatge, però sí com a nom propi d'home; i no és estrany l'ús d'un nom de fonts com a cognom. Quant al seu origen, del llatí bíblic MOYSES. Moll (1987, p. 75) recull *Moiset*, com a diminutiu de *Moisès*, en aquest cas, sí, com a llinatge. Tan sols s'ha localitzat en l'edició d'Iglésies del fogatge de 1553 (Iglésies 1981, p. 250): «Pere Moyses».

Moix

['moj]

Cognom present al municipi, el DCVB (s. v. *Moix*) el localitza a Alguaire, Almacelles, Barcelona, Tarragona, Bràfim, Montbrió, Cervera del Maestrat, Mallorca, etc. Moll (1987, p. 283) en dona l'origen: «de l'adjectiu *moix*, 'capficat', 'mancat de vivacitat', 'suau en aparença' (i substantivat, 'gat')». Només ha estat documentat per Bultó (2007, p. 183): «Pere Moix».

Moles

Cognom pretèrit avui dia, el DCVB (s. v. *Mola*) el dona com a variant de *Mola* i el localitza a Catalunya i València (i, concretament a les Balears, la variant *Moles*). Quant al seu origen, Moll (1987, p. 225) diu que ve «del substantiu *mola*, 'roda de molí'». Està documentat al Morell al s. XVII.

«Pere Joan fill de Joan Moles y de na Joana sa muler» (12.6.1618), Parr. 1579-1640, p. 71.

Molet

Cognom del qual no es conserva record, el DCVB (s. v. *Molet*) el localitza a la Granada, Barcelona, Pujalt, Alió, Valls, Reus, Almacelles, Sant Martí de Maldà, etc. Moll (1987, p. 289) diu que és un «diminutiu de *mul*, nom d'animal». Està documentat al Morell al s. XVIII.

«que ans era pati de Macia Molet», Capb. Morell 1775-1779, 150r.

Molí, la bassa del [lə 'basə ðəl mu'hi]

Topònim documentat per Riera (2015, p. 52) dins d'una de les partides de l'antic terme de la Granja, anomenada també *la Granja*: «situada al costat del camí del Molí, s'omplia amb l'aigua de la sèquia del Molí, que servia per moure les moles que molien el gra». Podria haver donat nom a una partida: la Bassa del Molí.

V. t. *Molí, lo camí del; Molí, lo carrer del, i Molí, la síquia del.*

Molí, lo camí del [lu kə'mi ðəl mu'hi]

Topònim documentat al s. XIX i també per Riera (2015, p. 52) dins de l'antic terme de la Granja, a la partida anomenada també *la Granja*: «Camí que va des del Camí Real al riu Francolí. En el tram entre el poble de la Granja i el Camí Real se'l coneix, també, com camí de la Granja a Vilallonga.» Sembla probable que hagués donat nom a una partida: lo Camí del Molí.

V. t. *Molí, la bassa del; Molí, lo carrer del, i Molí, la síquia del.*

«Camino Molino» i «Camino Moli», Apeo 1869, 0v.

Molí, lo carrer del [lu kə're mu'hi]

Via urbana que va del carrer de Mestre fins a la sortida del poble per la banda est. Tot i que se n'havia obert el primer tram, en el marc de l'expansió urbana del s. XVIII, quan també es van construir els carrers de les Creus, Nou, i de Sant Martí i de Sant Rafael, no es troba documentat al Morell fins al darrer terç del s. XIX. Bultó (2007, p. 221) també el documenta: «el carrer Molí i el carrer de les Creus parteixen del mateix punt».

V. t. *Molí, la bassa del; Molí, lo camí del, i Molí, la síquia del.*

«una casa calle del Molino», Amill. 1869, 13r; «Calle Molino», Apeo 1869, 27v; «calle del Molino nº 19» (1876-1877), Amill. 1871-1928; «Molino», Cens 1904; «Molino», Cens 1919; «Calle Molino», Reg. fiscal 1921; «calle del Molino nº 19» (1928), Amill. 1871-1928.

Molí, la síquia del

Sembla que és un altre nom amb què es coneixia la síquia del Molí Nou (*infra*). Passava més a prop del riu que la de la Granja, que venia de més lluny. És un topònim documentat al darrer terç del s. XIX.

V. t. *Molí, la bassa del; Molí, lo camí del, i Molí, lo carrer del.*

«Acequia Molino», Apeo 1869, 13v.

Molí de la Granja, la síquia del [lə 'sikiə ðəl mu'hi ðə lə 'ɣɾandʒə]

Coneguda també com a *síquia del Molí de Santes Creus (infra)*, es tracta d'un topònim documentat per Riera (2015, p. 49) a la Granja: «la sèquia que portava l'aigua del riu Francolí fins al Molí de la Granja o de Santes Creus. Traspassava la partida dels

Olivars i la de la Granja de nord a sud, quan arribava al camí de la Granja a Vilallonga canviava de direcció continuant d'oest a est pel costat de dit camí fins arribar a la bassa del molí. Actualment encara funciona en alguns trams. Agafa l'aigua en el mateix riu, a uns cinc-cents metres més avall del pont de la Masó».

Molí de Santes Creus, la síquia del

V. *Molí de la Granja, la síquia del.*

V. t. *Granja de Santes Creus, la* i *Santes Creus, lo molí de.*

Moliner

Cognom documentat al Morell, tant en la variant *Moliner* com *Molner*, i la feminització *Molinera*. El DCVB presenta en dos articles diferents aquestes dues variants. D'una banda, informa que *Moliner* (dialectalment escrit també *Moliné* i *Muliné*) és un llinatge existent a Cassà de la Selva, Vidrà, Berga, Anserall, Alcarràs, Barcelona, l'Ametlla, Benassal, Cabanes, Castelló de la Plana, València, Alacant, etc. (s. v. *Moliner*). De l'altra, diu que *Molner* (s. v. *Molner*) es troba a Barcelona, Begues, Montmajor, Alcover, Reus, Montblanc, Constantí, Ainet de Besan, Torreblanca, etc. Explica que es tracta d'una contracció de *Moliner* i en dona algunes variants formals: *Monner*, *Munné*, *Moner*. Per la seva banda, Moll (1987, p. 256) inclou en una mateixa entrada totes aquestes formes i algunes més (fins a onze, en total) i explica que «són diverses formes del substantiu *moliner* (del llatí MOLINÁRIUS), 'qui es dedica a moldre cereals'». S'ha localitzat en textos dels segles XVI, XVII i XIX.

V. t. *Moliner, lo carreró* i *Molinera, la.*

«en Pere Mulner fill de Lluís Mulner y de na Tecla muller sua» (9.2.1589), Parr. 1579-1640, p. 17; «Magdalena Mulnera filla de Lluís Mulner» (1608), Parr. 1579-1640, p. 38; «Rosallo Muliné José», Amill. 1869, 3v.

Moliner, lo carreró

Topònim documentat a finals del s. XVII, sobre el qual no hi ha cap informació que permeti ubicar-lo.

V. t. *Moliner, i Molinera, la.*

«a mitgdia ab lo carrero Moliner», Capb. Hospitals 1691, 33r.

Molinera, la

[l̥ə muɫi'nerə]

Renom que es troba al carrer de l'Esplanada, documentat per Bultó (2007, p. 188): «la Teresa (la Molinera)». Moreu-Rey (1981, p. 23, 50, 123, 128 i 142) l'inclou al capítol de renoms provinents d'oficis.

V. t. *Moliner; Moliner, carreró; Molinero i ca Molinero, i Teresina de la Molinera, la.*

Molinero i ca Molinero [mu'li'neru] i ['ka mu'li'neru]

Renom, esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer de Sant Isidre i documentat per Bultó (2007, p. 171): «Joan Balart (Molinero)». El seu origen és el mateix que el de *Molinera*, però el sufix que s'hi aplica és castellà.

V. t. *Molinera, la*.

Molí Nou [mu'li 'nəw]

Nom de casa que es troba al carrer de Sant Isidre. Moreu-Rey (1981, p. 177) recull *Molí de Vent* com a renom procedent d'un topònim, que seria un cas equivalent. Amigó (1999, p. 151) dona com a font de topònims *el molí* i també amb un específic, com aquest. Està documentat per Bultó (2007, p. 151): «Joan del Molí Nou».

V. t. *Molí Nou, lo camí del; Molí Nou, lo carrer del, i Molí Nou, la síquia del*.

Molí Nou, lo camí del [lu kə'mi ðəl mu'li 'nəw]

Camí que començava al final del carrer del Molí i portava al molí Nou, que era a la vora del riu.

V. t. *Molí Nou; Molí Nou, lo carrer del, i Molí Nou, la síquia del*.

Molí Nou, lo carrer del

Via urbana documentada únicament per Estivill (2003, p. 91): «el 1889 trobem documentat la plaça i els carrers [...] i Molí Nou». A la mateixa llista de carrers, s'esmenta el carrer del Molí, la qual cosa indica que eren dos carrers diferents en aquell moment, però no hi ha record del carrer del Molí Nou actualment ni es disposa d'informació per situar-lo.

V. t. *Molí Nou; Molí Nou, lo camí del, i Molí Nou, la síquia del*.

Molí Nou, la síquia del [lə 'sikiə ðəl mu'li 'nəw]

Topònim del qual hi ha record avui dia i que descriu de manera molt detallada Riera (2015, p. 57), que el situa a la partida de la Mallola i els Hospitals, al terme de la Granja: «agafava l'aigua de la part esquerra del Francolí, a través d'una resclosa situada en el curs del riu, per a portar-la fins la riba dreta a través d'una estructura de fusta que sostenia un rec, també de fusta, per on circulava l'aigua. Una vegada arribava al marge, a uns pocs metres al sud del molí de la Granja, continuava paral·lela al riu uns dos-cents vint metres en direcció cap a migdia, després s'endinsava terra endins travessant les finques de la partida dels Hospitals, fins arribar al Molí Nou situat en l'enclavament del terme de Perafort, on ara hi ha la indústria petroquímica». Està documentat al s. XX.

V. t. *Molí Nou; Molí Nou, lo camí del, i Molí Nou, lo carrer del*.

«las aguas que discurren por las acequias de la “Granja” y del “Moli Nou”» (16.7.1904), AM 1877-1930; «los regantes de las acequias de la Granja, el Moli Nou y el Moli Tendre» (21.7.1906), AM 1877-1930.

Molí Tendre, la síquia del

Topònim del qual no es conserva record avui dia. Es tracta d'una síquia que molt probablement tenia la major part del seu recorregut a la Pobla de Mafumet, perquè el molí Tendre ja era dins el terme de la Pobla, mentre que el molí Nou era més al nord. Josep Veciana i Aguadé dona notícia d'aquest molí a l'apartat d'informació toponímica del llibre *Història de la Pobla de Mafumet*: «rep les aigües del Molí Nou» (Cortiella 1986, p. 263). S'ha documentat una única vegada al Morell, al s. XX, en unes actes municipals, la qual cosa indica que passava pel terme.

«los regantes de las acequias de la Granja, el Moli Nou y el Moli Tendre» (21.7.1906), AM 1877-1930.

Mona del Xitxo, la

[lə 'monə ðəl 'ʃitʃu]

Renom localitzat al carrer Nou, format per dos elements. En relació amb el primer, segons Moreu-Rey (1981, p. 91, 168 i 199), podria tenir tres orígens diferents: un tret físic que recordés l'animal, una afèresi de Ramona o un fet anecdòtic, tal com recull al Serrallo en el cas d'un mariner que era molt hàbil enfilant-se pel pal major d'una embarcació. En relació amb el segon element, és un nom de casa, *cal Xitxo*.

V. t. *Xitxo, cal*.

Moncosí

Cognom pretèrit que, segons el DCVB (s. v. *Moncosí*), és un llinatge existent a la Granada, Sabadell, Vilanova i la Geltrú, Valls, el Pla de Cabra, Conesa, Cervera del Maestrat, etc. Quant al seu origen, seria la grafia aglutinada de *mon cosí*. Moll (1987, p. 268) també recull la forma *Moncusí*. Tan sols s'ha documentat al Morell al s. XX.

«Moncusí», Cens 1919, «Moncusi», Reg. fiscal 1921.

Monges, les

[ləz 'mɔŋdʒəs]

Edifici que van ocupar les Carmelites Tereses de Sant Josep fins al 1973, quan van abandonar la localitat (posteriorment, aquest edifici es va enderrocar i s'hi van construir habitatges). Es conserva l'arc original de la porta de l'edifici al número 15 del carrer de Sant Josep, on consta l'any de construcció (1883). La comunitat devia arribar anys més tard a la població perquè no va ser fins al mateix any 1883 que van aprovar les primeres constitucions de l'orde i va ser l'any 1885 quan van establir la seva primera casa pròpia a Barcelona. El capítol dedicat a l'ensenyament del llibre *Revolució, república i monarquia. El Morell (1868-1900)* de Josep Estivill tampoc no dona cap notícia d'aquesta escola, la qual cosa pot ser un indicador que no devien ocupar l'edifici fins al segle XX.

V. t. *Monges, lo carrer de les*.

Monges, lo carrer de les [lu kə're ðə ləz 'mɔŋdʒəs]

Nom popular que rep el carrer de Sant Josep (*infra*). El nom prové del fet que hi va haver una escola de monges. Bultó (2007, p. 177) el documenta: «el carrer de Sant Josep o carrer de les Monges».

V. t. *Monges, les*.

Monja de Vint-i-quatre Hores, la [lə 'mɔŋdʒə ðə vinti'kwa'trɔrəs]

Renom que es troba al carrer de Sant Josep, format per un nom comú i un sintagma que el determina. Tot i que Moreu-Rey (1981) recull l'element *monja* en diversos apartats en la seva classificació dels tipus de renoms, no aporta cap exemple que es pugui assimilar a aquest cas. El tipus que s'hi acostaria més seria el de la ironia dins de l'apartat d'oficis, tot i que no hi encaixaria del tot, perquè no seria ben bé el mateix.

Montalà [muntə'la]

Cognom viu actualment al poble. El DCVB (s. v. *Montalà*) el localitza a Sant Pere Pescador, Oristà, la Floresta, Alcover, Valls, Figuerola, Castellví de la Marca, Bràfim, Montblanc, Arbeca, etc.; a vegades apareix escrit *Muntalà*. Moll (1987, p. 193) diu que és «probablement compost de *mont alà* (en llatí MONTE ALANI), on *alà* té el significat de nom de poble germànic». Està documentat al Morell l'any 1934, en un cens, i també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «José Montalá», sota l'epígraf «Carnicerías».

«Montalá», Cens 1934.

Montalà, ca ['ka muntə'la]

Nom de casa que es troba al carrer de l'Esplanada, provinent del cognom, i documentat per Bultó (2007, p. 188): «ca Montalà».

Montoliu [muntu'liw]

És el cinquè llinatge de senyors del Morell. Van arribar a ser marquesos i van ser els últims senyors del Morell (entre 1769 i 1835), propietaris del Castell fins al 1983. Recasens (1985, p. 55) recull aquest cognom quan explica la vinculació dels Montoliu amb el Senyoriu del Morell, entre d'altres coses: «Lluïsa [Castells i Terré] es maridà amb Agustí de Montoliu i Sayol i d'aquesta unió nasqueren els drets del llinatge Montoliu sobre el Morell.» Aquest cognom està documentat a partir del darrer terç del s. XVIII i fins al s. XX. El DCVB (s. v. *Montoliu*) el localitza a Barcelona, Vilanova i la Geltrú, Tarragona, Castelló de la Plana, Culla, Cabanes, València, Alcúdia de Carlet, etc. I diu que ve «del llatí MONTE OLIVI, 'muntanya de l'olivera'».

V. t. *Montoliu, lo carrer de* i *Montoliu, castell de*.

«tierras de los herederos de D. Placido Montoliu», Reg. hip. 1774, 4v; «se tiene en dominio directo de Dn. Placido Montuliu», Reg. hip. 1774, 15r; «Maria Josepha de Montoliu et Bru», Capb. Morell 1775-1779, 60r; «Montuliu», Miqu. 1795b; «y de cierzo

con Jph. Alegret â dominio directo de Dn. Placido Montoliu de esta ciudad», Reg. hip. 1800, 309r; «Ambrosio Barbará y Domingo labrador del Morell vendió perpet. á D. Frco. de Montoliu», Reg. hip. 1848, 146r; «Montuliu, Plácido M.», Amill. 1869, 4v; «Plácido Montoliu», Apeo 1869, 2v; «y al oeste con el S. Marques de Montoliu» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Montoliu», Reg. fiscal 1921.

Montoliu, lo carrer de [ʎu kə're ðə muntu'ʎiw]

Carrer del Morell que va de l'avinguda de Catalunya a la paret de l'estació. És el segon paral·lel a la rambla de Joan Maragall per la banda sud. Bultó (2007, p. 221) el recull: «el carrer de Desprats i el Montoliu».

V. t. *Montoliu* i *Montoliu, lo castell dels*.

Montoliu, lo castell dels [ʎu kəs'teʎ dəʎz muntu'ʎiw]

V. *Castell, lo*.

V. t. *Montoliu* i *Montoliu, lo carrer de*.

«als pisos del castell de Montoliu», *Ressò*, any 1, núm. 1, juny 1983, p. 13.

Montoliva, lo camí de la [ʎu kə'mi ðə ʎə muntu'ʎivə]

Camí que comença als Quatre Camins (a la partida del Majols) i va fins a la Montoliva, a Vilallonga, que és un mas molt important d'aquesta població.

«el camino vecinal denominado de la Montoliva» (3.4.1930), AM Perm. 1926-1930.

Mont-ral

Cognom pretèrit al poble. La forma *Mont-ral* (la mateixa que la del topònim de la Conca de Barberà), no apareix al DCVB ni a Moll (1987). El DCVB (s. v. *Mont-real*) localitza aquest llinatge a Corbera, Castelló, la Fatarella, etc. L'etimologia, «del llatí MONTE REGALE, 'muntanya del Rei'». Es troba documentat al Morell bàsicament al s. XVIII i, en una ocasió al s. XX.

«Vuy Pau Monrral», Cad. 1702-1808, 65r; «y part ab las de Pau Montral», Capb. Morell 1775-1779, 67r; «â ponent ab las de Pau Montreal», Capb. Morell 1775-1779, 124v; «â ponent ab Anton Monral», Capb. Morell 1775-1779, 198v; «Monral», Miqu. 1795a i Miqu. 1795b; «Montreal», Cens 1904.

Montseny [mun'seɲ]

Cognom documentat al Morell també amb la forma feminitzada en textos més antics (*Montsenya*). El DCVB (s. v. *Montseny*) diu que és un llinatge existent a Barcelona, Martorell, Reus, Alforja, Blancafort, Valls, València, Quart de Poblet, etc. Quant a l'etimologia, «del llatí MONTE SIGNI, 'muntanya del senyal'». Moll (1987, p. 147) informa que es troba documentat per primera vegada l'any 862 amb la forma *Mons Signis*. S'ha localitzat en textos dels segles XVII i XVIII.

«Tecla Monsenya viuda deyxada del q^o en Fransech Monseny» (5.8.1614), Parr. 1579-1640, p. 64; «ab terras de Ignasi Monseny y Franca. Monseny y Guinovart conjuges», Capb. Morell 1775-1779, 93r.

Montseny i ca Montseny [mun'seɲ] i ['ka mun'seɲ]

Renom, esdevingut també nom de casa, que es troba al carrer de Sant Martí i a la Rambla, documentat per Bultó (2007, p. 203): «ca Montseny». Moreu-Rey (1981, p. 181) l'inclou al capítol dels renoms provinents de topònims, tot i que també podria tenir el seu origen en un cognom.

Montserrat [munse'rat]

És el quart llinatge de senyors del Morell, que va tenir el senyoriu entre els anys 1652 i 1769. Està documentat des del s. XVI fins al s. XX de manera continuada (també amb la forma feminitzada *Montserratada*, en textos més antics), i avui és un cognom molt comú al Morell. Recasens (1985, p. 53) documenta aquest cognom quan explica, entre d'altres coses, com el llinatge Montserrat es va fer amb el Senyoriu del Morell: «Francesc de Montserrat, nat a Reus el 1617 [...], als 35 anys, comprà el Senyoriu del Morell». També apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4540 i 4541): «Bernardo Montserrat», sota l'epígraf «Aceite (Molinos)»; i també «Bar Montserrat», entre d'altres. Segons el DCVB (s. v. *Montserrat*), és un llinatge existent a Llorenç, Barcelona, Valls, Masdenverge, Alcoletge, Alguaire, Balaguer, Benassal, València, Dénia, Eixaló, Mallorca, etc. Des del punt de vista etimològic, «del llatí MONTE SERRATU, 'muntanya serrada', a causa de les puntes que presenta el perfil de Montserrat i que li donen semblança amb una serra».

«y padrina la Snra. Anna Monserrada» (29.2.1584), Parr. 1579-1640, p. 12; «Phalip Monserrat» (29.9.1585), Parr. 1579-1640, p. 14; «se enteula en voluntat de don Franc^o de Montserrat y Vives Sr. de dit lloch» (18.7.1660), Man. 25 1662-1668, *apud* Recasens (1985, p. 166); «Vuy Munserat», Cad. 1702-1808, 63r; «linda a oriente con casa de Mathias Moncerrat», Reg. hip. 1774, 9r; «â tremuntana ab hort de Franco. Montserrat», Capb. Morell 1775-1779, 72v; «Macia Monserrat pagès del Morell», Capb. Morell 1775-1779, 102v; «Matias Monserrat», Comú 1783-1844, p. 7; «Montserrat», Miqu. 1795a i Miqu. 1795b; «por razon del matrimo. entre Franco. Montserrat labr. mancebo y Antonia Ramon doncella», Reg. hip. 1800, 331r; «dio en fiador á Jose Mañé y Montserrat, el cual aceptó el cargo», Reg. hip. 1848, 169r; «Domingo y Montserrat Andres», Amill. 1869, 1v; «Montserrat y Pamias Juan», Amill. 1869, 2v; «Juan Montserrat», Apeo 1869, 1r; «Jose Montserrat y Grau» (1870), Amill. 1871-1928; «Montserrat», Cens 1904; «Montserrat», Cens 1919; «Montserrat», Reg. fiscal 1921; «Montserrat», Cens 1934; «Montserrat», Amill. 1945.

Moragues [mu'raɣəs]

Cognom present a la localitat, el DCVB (s. v. *Moragues*) el localitza a Girona, Osor, Vic, Olesa de Montserrat, Calella, Barcelona, Alella, Igualada, l'Albi, les Borges del Camp, Ulldemolins, Valls, Vimodí, València, Estubeny, Beniopa, Càrcer, Benissa, Xàbia, la Vall de Gallinera, Cella, Senija, Mallorca, etc. Moll (1987, p. 284) diu que és un cognom «derivat de *moro*. És llinatge d'origen aragonès». Està documentat al Morell als segles XVII, XVIII i XX.

«foren padrins Pere Torrens fadri y Diunisa Morages» (8.10.1649), Parr. 1649-1679, p. 6;
«foren padrins Joan Moragas [...] y Lluçia Baseda» (5.4.1676), Parr. 1649-1679, p. 102;
«foren padrins Isidro Moragues [...] y Maria Pamies» (28.12.1704), Parr. 1680-1721, p. 135; «Moragas», Cens 1934.

Morell, el

[əɫ mu'reʎ]

El Morell és el nom del terme objecte d'aquest estudi. És un municipi del Camp de Tarragona (concretament pertany a la comarca del Tarragonès), que es troba situat a la dreta del riu Francolí, equidistant de Tarragona, Reus i Valls. Els límits del terme actual són els següents: la Pobla de Mafumet al sud; Vilallonga del Camp i el Rourell al nord; Vilallonga del Camp i la Selva del Camp a l'oest, i el marge dret del riu Francolí, i els termes de Perafort i els Garidells, a l'est. També té dos enclavaments al terme de Vilallonga, coneguts com els Majols i el del Camí de la Selva, situats a la part de ponent del terme. Per la banda sud-est fa de límit la via del tren, la de l'antiga línia Reus-Barcelona, via Roda. Recasens (1985, p. 88) recull el topònim, entre altres moments, quan descriu la formació del terme des del punt de vista històric: «hem deixat constància que l'actual terme municipal del Morell és la suma dels territoris que pertanyien a l'antic Senyoriu, a la Granja de Santes Creus i a l'honor de l'Orde de l'Hospital, conegut actualment per la partida dels Hospitals». Tal com recull la GGCC (p. 98) l'any 1842 el municipi va incorporar els antics termes dels Hospitals, Tomanil i Aimeric, a més de la Granja dels Frares. La primera referència documental que se'n conserva és del s. XII i és al Cart. Poblet (p. 92), on apareix amb la forma *Morel*: «Equum nigrum qui fuit domine de Morel habuimus et misimus illum in barata pro xl. morabetinos, quos dedimus pro lucro cccc. morabetinos»; i la següent ja és el fogatge de Pere el Cerimoniós de 1360, editat per Bofarull (1856, vol. 12, p. 38): «Morell: den Jofre des Prats donzell». Al llarg del temps, el nom presenta vacil·lacions, sobretot pel que fa a l'ús de l'article, avui confirmat de manera oficial pel NOMENCLÀTOR (vol. 1, p. 567). D'altres exemples localitzats en la bibliografia ho mostren: l'any 1358, al fogatjament editat per Pons i Gurí (1989, p. 397), «Aymericus des Prats dominus de Morell»; el llibre de CLAVARIA (p. 15) esmenta el «senyor del Morell» (i també recull la forma *Morello*, p. 161); l'any 1553, al fogatge editat per Iglésies (1981, p. 148), «lo Morell»; al Catàleg de les cartes reials i dels lloctinents generals (1321-1734) de Tarragona (Companys i Piqué 1999, p. 134), en una carta de l'any 1591, «El lloctinent comunica que ha nomenat [...] Terré (Lluís de?), del Morell»; en un inventari de béns del 1596 a Tarragona (Companys i Sanmartí 2015, p. 469), «illustri domini Ludovici Terré, domini del Morell»; a l'*Arxiepiscopologi*, «lo lloc que vuy se diu lo Morell» (Blanch 1951, vol. 1, p. 110). a les *Cartas de población y franquicia de Cataluña* (Font Rius 1969, p. 734), «Desprats impulsó la edificació del poblado, que adoptó el nombre de Morell»; Morera (1981, p. 668) fa servir *Morell* sense article al llarg de la seva obra, que cal tenir en compte que està redactada en castellà; i Montoliu (1918, p. 38) consigna *Morell* també sense article. Fins i tot al DCVB (s. v. *Morell*) es constata aquesta vacil·lació, ja que apareix *Morell* (sense l'article) a l'entrada *Baliar* («llinatge existent a Morell i Reus») i en altres com *Boronat*, *Calvó*, *Espanyol*, etc. Però, en l'interior de l'entrada *Morell*, que és sense article, l'hi fa servir quan recull una dita pròpia del poble: «“al Morell, cada u per ell”»: es diu referint-se als habitants d'El

Morell, poble del Camp de Tarragona». Carreras i Candi (1913-1918, vol. 3, p. 335), que titula el seu article sobre el municipi «Morell», s'hi refereix com *lo Morell* al seu interior. Fins a finals del s. XVIII aquest topònim també havia presentat un altre tipus de vacil·lació que s'ha pogut documentar, que és l'ús (en ocasions) del sintagma especificatiu *del Camp*, el *Morell del Camp*. S'ha localitzat en extractes documentals de la Concòrdia 1678, del Capbreu del Morell 1775-1779 i del Capbreu dels Hospitals 1783-1784. Aquesta designació també s'ha pogut constatar en altres municipis veïns, que després no l'han conservat: *Rourell del Camp* (Capb. Morell 1775-1779, 199r) i *la Pobla de Mafumet del Camp* (Capb. Hospitals 1783-1784, 461r); en canvi sí que s'ha mantingut a *Vilallonga del Camp* o *la Selva del Camp*. Quant a l'etimologia, segons l'OnCat (s. v. *Morell*), prové del nom propi llatí cristià MAURELUS, que sol tenir el significat de 'moreno, bru', diminutiu de MAURUS 'moro'.

V. t. *Morell, lo rec del*.

«lo Morell Luis Calvo jurat» (1572), Determinacions 1571-1655, p. 21; «Paulus Baldrich negociator loci del Morell», Arrendament 1615; «lo Morell», Despeses 1648-1649; «Franci Beldich agle loci del Morell», Inventari 1658; «Salvador Baldrich pages del loch del Morell del Camp y Arcbisbat de Tarragona», Concordia 1678; «5 de maig de 1697 en lo Morell he rebut lo baix firmant», Rebuda 1697; «Magdalena Guiota del Morell te un tros de terra en la partida dels Clots», Cad. 1702-1808, 2r; «Magdelene Baluera te un pati de casa en lo loch del Morell», Cad. 1702-1808, 30r; «a favor de Joseph Español labr. del lugar del Morell», Reg. hip. 1774, 2r; «Capbreu loci et termini del Morell Campi et», «lo lloch del Morell del Camp», «en lo lloch del Morell del Camp», «lloch i terme del Morell», Capb. Morell 1775-1779, 60r; «lloch del Morell del present Camp», Capb. Morell 1775-1779, 225v; «pagès del lloch del Morell Camp», Capb. Morell 1775-1779, 230r; «terme del Morell de est Camp», Capb. Morell 1775-1779, 238v; «Isidro Soler pages del lloch del Morell del Camp», Capb. Hospitals 1783-1784, 451r; «Joan Español pages del Morell», Capb. Hospitals 1783-1784, 528v; «Llista del que tocarà à pagar als vehins del lloch del Morell per la defensa de la provincia», Miqu. 1795b.

Morell, lo rec del

Topònim documentat al Morell al s. XVIII i, en una acta municipal, al s. XX. Se'n desconeix el recorregut.

V. t. *Morell, el*.

«a migdia ab lo rech del Morell», Cad. 1702-1808, 39r; «cum rivulo vulgo rech dicti loci Morell», Man. 5577 1746, p. 33; «mediant lo rech del Morell», Capb. Morell 1775-1779, 76v; «la derivada del río Francolí por la acequia del rech de Morell» (16.7.1904), AM 1877-1930.

Moreno

Cognom pretèrit al poble que, segons el DCVB (s. v. *Moreno*), és un llinatge existent a Catalunya i València. Quant al seu origen, «de l'adjectiu *moreno* (castellanisme), 'bru, de pell fosca'» (Moll, 1987, p. 275). Està documentat al Morell l'any 1934, en un cens.

«Moreno», Cens 1934.

Moreral

Topònim pretèrit, documentat únicament com a partida en un document que cita Recasens, al qual no s'ha pogut accedir. Tant es podria referir a les Moreretes (*infra*), perquè hi està documentada una plantació de moreres (*moreral* significa 'lloc plantat de moreres', com *morerar*), com a la *Pallissa*¹ (*infra*), que és una partida que és molt a prop però no al mateix lloc.

«Partida conocida por Moreral o Pallia», Doc. 1942

Moreres, lo tros de les

Topònim equivalent de *les Moreretes* (*infra*), que només documenta Requesens (1985, p. 103).

Moreretes, les

[ləz murə'retəs]

Documentada en una ocasió com lo tros de les Moreres (*supra*), és una partida situada al nord de l'Hort del Senyor, avui dia totalment urbanitzada i integrada al nucli urbà, doncs. De fet, forma part d'una de les grans partides del terme (Mas Calvó) i n'ocupa l'extrem nord-est, amb el torrent de Manyer com a límit al nord i la carretera de Vilallonga a l'est. Antigament, hi havia les basses del Comú, a l'extrem sud-oest de les Moreretes. L'origen del nom és desvetllat per un fet històric que recull Recasens (1985, p. 103), ocorregut al s. XVII: «sabem que l'any 1654 es replantaren les vinyes, i es plantà de moreres una parcel·la que no excedia dels dos jornals, coneguda des d'aleshores pel "Troç de les Moreres" o de les "Moreretes"». Aquesta informació demostra que aquest topònim havia estat documentat molt abans del que mostren els extractes documentals disponibles, que són del s. XX.

«una pieza de tierra situada en la partida "Terme Vell" conocida por Moraretas» (1913), Amill. 1871-1928; «finca conocida por "Moraretas", distante unos trescientos metros de esta villa» (29.9.1929), AM Perm. 1926-1930.

Moretó

[murə'to]

Cognom viu en l'actualitat al poble. El DCVB (s. v. *Moretó*) informa que sovint es troba escrit *Morató* i localitza aquest llinatge a Banyoles, Garriguella, Barcelona, Castellet, Anglesola, Sant Martí de Maldà, Valls, l'Espluga de Francolí, l'Arboç, Barberà, València, Cullera, Llíria, Manises, Oliva, Dénia, Biar, Vilajoiosa, etc. Quant al seu origen, «derivat de *moro* amb els sufixos *-et*, *-ó*». Moll (1987, p. 284) també fa referència al fet que ve «del substantiu *morató* o *moretó*, derivat diminutiu de *moro*». I hi afegix que es troba documentat per primera vegada l'any 989: *Moratone*. Al Morell s'ha documentat al s. XVII i al s. XX.

«fore. Padrins en Gabriel Morato pages» (26.10.1610), Parr. 1579-1640, p. 57; «Morató», Cens 1919; «Morató», Reg. fiscal 1921; «Morató», Cens 1934.

Moretó, ca [ˈka murəˈto]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Isidre. Moreu-Rey (1981, p. 93) l'inclou al capítol dels renoms provinents de característiques físiques (en aquest cas, en relació amb el color morè de la pell: de *moro*, *moret* i *moretó*), tot i que, en aquest cas, ve del cognom.

Mossa, la i ca la Mossa [lə ˈmosə] i [ˈka lə ˈmosə]

Renom, esdevingut també nom de casa, que es troba a la Rambla, documentat per Bultó (2007, p. 203): «ca la Mossa». Moreu-Rey (1981, p. 67) l'inclou al capítol dels renoms provinents d'alguna característica física, en aquest cas relacionada amb la corpulència.

Mossèn Manyer, lo carrer de [lu kəˈre muˈsem məˈnje]

Última via urbana del poble per la banda nord, que va de l'avinguda de la Granja al carrer de Pompeu Fabra. El nom d'aquest carrer és el d'un capellà fill del poble que va ser assassinat durant la Guerra Civil, mentre exercia de beneficiat-vicari a l'església del Morell: mossèn Josep Mañé March.

V. t. *Manyer*; *Manyer, ca*; *Manyer, lo torrent de*, i *Manyera, lo torrent de la*.

Mosset i ca Mosset [muˈset] i [ˈka muˈset]

Renom, esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer de Sant Antoni, documentat per Bultó (2007, p. 154): «ca Mosset». Moreu-Rey (1981, p. 128) l'inclou al capítol de renoms provinents d'oficis, en aquest cas el de mosso. L'ús del diminutiu tant podria venir donat per l'estatura petita de la persona, com per l'edat jove o per comparació amb un altre mosso més alt o corpulent, o de més edat.

V. t. *Mas de Mosset, lo*; *Mosset, la bassa de*, i *Mosset, la mina de*.

Mosset, la bassa de [lə ˈβasə ðə muˈset]

Bassa que es trobava al mas de Mosset, el qual dona nom a una partida del Morell i també a una mina d'aigua.

V. t. *Mas de Mosset, lo*; *Mosset i ca Mosset*, i *Mosset, la mina de*.

Mosset, la mina de [lə ˈminə ðə muˈset]

Mina d'aigua que naixia a la partió de la Sínia i el mas de Mercader, i arribava fins a la bassa de Mosset, al mas de Mosset. El recorregut era molt curt (150 m aproximadament). En nota manuscrita, Recasens diu «neixia al capdavant carrer Sant Josep, surt vora la Sínia i hi ha bassa que hi anaven a rentar les dones».

V. t. *Mas de Mosset, lo*; *Mosset i ca Mosset*, i *Mosset, la bassa de*.

«y el otro en el barranco cerca de la mina llamada de Moset» (28.5.1896), AM 1877-1930.

Munda, ca la [ˈka lə ˈmundə]

Nom de casa que es troba al carrer Nou, documentat per Bultó (2007, p. 192): «ca la Munda». Moreu-Rey (1981, p. 46) el recull al capítol de renoms provinents de noms de fonts, i es tractaria de l'afèresi del prenom Raimunda. Quant al seu origen, segons el DCVB (s. v. *Raimunda*), és la feminització de *Raimundus*, que ve del germànic *Raginmund*.

V. t. *Mundet, Mundeta, cal Mundet i ca la Mundeta; Mundet, Ignasi del; Mundet, Maria del, i Mundet, Vicenç del.*

Mundet, Mundeta, cal Mundet i ca la Mundeta

[munˈdɛt] [munˈdɛtə] [ˈkaɫ munˈdɛt] i [ˈka lə munˈdɛtə]

Renom, esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer del Molí i al de Sant Plàcid, documentat per Bultó (2007, p. 188): «cal Mundet». Moreu-Rey (1981, p. 38 i 66) el recull només en femení i es tractaria de l'afèresi dels prenom *Raimund* i *Raimunda* en diminutiu.

V. t. *Munda, ca la; Mundet, Ignasi del; Mundet, Maria del, i Mundet, Vicenç del.*

Muniesa

Cognom que pot provenir del topònim, i està documentat al Morell a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «Eduardo Muniesa», sota l'epígraf «Médicos».

Muntaner [muntəˈne]

Cognom present al municipi. Es troba escrit *Muntaner* o *Montaner*, segons el DCVB (s. v. *Muntaner*), que localitza aquest llinatge a Puigcerdà, Banyoles, Celrà, Ginestar, Berga, Castellolí, Cambrils, Caldes de Montbui, Igualada, Agramunt, Alins, Arbeca, Balaguer, Sant Mateu, València, Agres, Alacant, l'Alfàs del Pi, Mallorca, Menorca, etc. Quant a l'etimologia, «del llatí vulgar *MONTANARIU, 'muntanyès', format per derivació de *montanus* 'muntanyenc'». Està documentat al Morell únicament per Bultó (2007, p. 244): «Neus Montané».

Muntanyola [muntəˈɲolə]

Cognom present al poble, que, segons el DCVB (s. v. *Muntanyola*), és un llinatge existent a Barcelona, Castellfollit, Mataró, el Molar, Solivella, Garcia, Blancafort, Santa Coloma de Queralt, etc. Quant a l'etimologia, «del llatí *MONTANEOLA, diminutiu de *MONTANEA», que significa 'muntanya no gaire alta'. S'ha documentat al Morell al s. XX.

«Montañola», Cens 1919; «Montañola», Reg. fiscal 1921; «Muntonola», Amill. 1945.

Munter

Cognom pretèrit i documentat al Morell també amb la forma feminitzada (*Muntera*). El DCVB (s. v. *Munter*), que el recull escrit amb altres formes (*Monter*, *Monté* i *Munté*), localitza aquest llinatge a Girona, Olot, el Masroig, Manresa, Vic, Barcelona, Tarragona, Valls, Vilaplana, Arbolí, Mont-roig, Marçà, Falset, Ascó, Riba-roja, Sant Mateu, Cocentaina, Banyeres, etc. Moll (1987, p. 256) diu que ve «del substantiu *munter*, ‘encarregat de fer que els gossos caçassin, en la caça major’». S’ha localitzat en documentació dels segles XVII i XVIII.

«filla llegendada y natural de Toni Monte y Paula Montera pagesos de Perafort abitants en lo Morell» (11.5.1653), Parr. 1649-1679, p. 19; «a sol ponent ab Joan Monte de la Pobla», Cad. 1702-1808, 2r.

Muralla, la

[lə mu'raʎə]

Segons INVARQUIT, es tracta de la muralla del Morell, que està greument deteriorada i mutilada. De la muralla inicial, que devia envoltar el primitiu castell dels segles XIV-XV, queda poca cosa: les restes del carrer Major i la plaça de la Font. La construcció és de pedres grosses unides amb morter, però molts trossos estan arrebossats per evitar-ne la destrucció. La muralla degué protegir el poble de les incursions sarraïnes, ja que els pobles de la línia del Francolí es trobaven molt amenaçats. Tancava el nucli antic medieval i el primitiu castell, del qual no s’han conservat restes, tret del talús on està situat l’actual casal dels Montoliu. Aquest topònim s’ha documentat al s. XVIII i la revista *Ressò* va dedicar una contraportada a la Muralla («La Muralla», *Ressò*, segona època, any 2, núm. 9 [juny de 1994]).

V. t. *Muralla, lo carrer de la*.

«de part detras ab la Muralla, y camí de Tarragona», Capb. Morell 1775-1779, 98v.

Muralla, lo carrer de la

[lu kə're lə mu'raʎə]

Carrer que va de l’Era del Castell al carrer de la Pareteta. Es va construir per la part de fora de l’antiga muralla que hi havia al poble. Les poques (i mal conservades) restes d’aquesta muralla són visibles bàsicament a la banda de plaça de la Font, però aquest carrer recorre un lateral del Castell i una part de la muralla era en aquest espai. És una via urbana documentada a partir del darrer terç del s. XIX.

V. t. *Muralla, la*.

«Una casa calle de la Muralla N. 5», Amill. 1869, 26r; «calle de la Muralla N. 21» (1871), Amill. 1871-1928; «Muralla», Cens 1919; «Calle Muralla», Reg. fiscal 1921.

Nadal

[nə'ðal]

Cognom present avui a la localitat que, segons el DCVB (s. v. *Nadal*), és un llinatge existent a Celrà, Barcelona, Olesa de Bonesvalls, Àger, Almenar, Tarragona, Valls,

Montblanc, Alcora, Mallorca, Menorca, etc. Quant a l'etimologia, «del llatí NATALE, 'dia del naixement'». Està documentat al Morell l'any 1945, en un amillament.

«Nadal», Amill. 1945.

Nano, lo [l̥u 'nanu]

Renom localitzat al carrer de la Muralla. Moreu-Rey (1981, p. 66) l'inclou al capítol de renoms provinents de característiques físiques, concretament relacionat amb les dimensions del cos. En aquest cas, en què la persona no era especialment disminuïda, probablement hi té a veure el fet que va començar a treballar molt jove. Així, probablement, la diferència d'edat amb la majoria dels seus companys i la menor corpulència, pròpia de l'edat, van encunyar aquest renom.

V. t. *Nano de Gregori, lo*.

Nano de Gregori, lo [l̥u 'nanu ðə ɣər'ɣərɪ]

Renom que es troba al carrer de Sant Martí, format per un renom previ, *Nano*, i un nom de casa que el complementa.

V. t. *Felicitat, ca la; Felicitat de Gregori, la; Gregori, ca, i Nano, lo*.

Nas de Seixanta Duros, lo [l̥u 'naz ðə ʃi'f̥antə 'ðurus]

Renom localitzat al carrer del Molí. Moreu-Rey (1981, p. 72) recull diversos exemples de renoms que tenen el nas com a element central, clarament en una operació de descripció d'un tret físic característic, ja sigui per la mida o la forma. En aquest cas, sembla que es refereix al preu que va costar una operació per extreure'n alguna cosa que s'hi havia introduït (un cigró, un fesol o alguna cosa similar), amb un resultat poc reeixit des del punt de vista estètic.

Nassos-i-Peus ['nasuz i 'pɛws]

Renom que es troba al carrer de la Muralla, format per dos elements que són parts del cos. Tal com indica Moreu-Rey (1981, p. 72 i 75), aquests renoms tenen el seu origen en algun tret físic que destaca en una persona, en aquest cas el nas i els peus.

Navarra [nə'varə]

Cognom viu al poble. Tant es podria tractar de la feminització del cognom *Navarro* com del topònim. Està documentat al Morell al s. XVII i al s. XX, i també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «José Navarra», sota l'epígraf «Ferreterías».

V. t. *Navarro*.

«padrina Catarina Nauarra viuda» (15.3.1628), Parr. 1579-1640, p. 93; «Navarra», Reg. fiscal 1921; «Navarra», Cens 1934.

Navarra, ca ['ka nə'varə]

Nom de casa que es troba al carrer de Sant Plàcid, que pot tenir el seu origen en el cognom o en el topònim, documentat per Bultó (2007, p. 239): «ca Navarra».

Navarro [nə'varu]

Cognom present avui a la localitat. Segons el DCVB (s. v. *Navarro, -arra*), és un llinatge molt estès sobretot a Catalunya occidental i al País Valencià. Quant al seu origen, segons Moll (1987, p. 175), «nadiu de Navarra. Documentat com a sobrenom, a Barcelona, any 993». S'ha localitzat al Morell al s. XX.

V. t. *Navarra*.

«Navarro», Cens 1919; «Navarro», Amill. 1945.

Navés

Cognom pretèrit. Segons el DCVB (s. v. *Navés*), és un llinatge existent a Barcelona, Anglesola, Arbeca, Tivissa, etc. I sembla probable que la seva etimologia sigui preromana. Està documentat al Morell al s. XVIII.

«Comfronta a sol eixent ab Marti Nabes», Cad. 1702-1808, 15r.

Negre, cal ['kaɫ 'neɣrə]

Nom de casa localitzat al carrer de les Creus. Moreu-Rey (1981, p. 23, 50, 68, 69, 76 i 93) l'inclou al capítol de renoms provinents de característiques físiques, concretament referit al color fosc de la pell de la persona a qui s'aplica.

V. t. *Negre de la Franciscona, lo* i *Negret, cal*.

Negre de la Franciscona, lo [ɫu 'neɣrə ðə ɫə frənsis'konə]

Renom que es troba al carrer de les Creus, format per dos elements: el primer, un renom previ; i el segon, un nom de casa: *ca la Franciscona*.

V. t. *Negre, cal* i *Negret, cal*.

Negret, cal ['kaɫ nə'ɣrət]

Nom de casa que es troba al carrer de les Creus i a la Rambla. És el diminutiu de *Negre* (un altre nom de casa del Morell) i està documentat per Bultó (2007, p. 203): «cal Negret».

V. t. *Negre, cal* i *Negre de la Franciscona, lo*.

Nen del Mas, lo [ɫu 'nen dəl 'mas]

Renom localitzat al carrer de Sant Josep, format per dos elements. El primer, segons Moreu-Rey (1981, p. 56, 64, 67, 83 i 163), pot tenir a veure amb una designació en el context familiar o bé amb alguna característica física; i el segon (Moreu-Rey 1981, p. 49, 178 i 180), amb un topònim.

V. t. *Mas, el*.

Nescu, cal ['kaɫ 'nesku]

Nom de casa que es troba al carrer Major, documentat per Bultó (2007, p. 219): «cal Nescu».

Nicasi de la Trumfa [ni'kasi ðə lə 'trumfə]

Renom, format per dos elements (el nom de la persona a qui s'aplica el renom i el nom d'un fruit de la terra, que probablement feia referència a algun tret físic visible, en aquest cas el nas), localitzat al carrer del Molí, documentat per Bultó (2007, p. 257): «Nicasi de la Trumfa». Tot i que *pataca* és el nom tradicional per denominar aquest tubercle al Morell, tal com mostra l'existència del renom *Pataqueta* (*infra*), l'ús de *trumfa* no resulta estrany (és una paraula coneguda també entre persones de certa edat), i probablement havia estat d'ús més general en altres èpoques.

V. t. *Anton de la Trumfa, l'* i *Pep de la Trumfa*.

Nicolau [niku'law]

Cognom present al municipi. El DCVB (s. v. *Nicolau*) el localitza a Barcelona, Banyoles, Aristot, Castelló de la Plana, València, Alcoi, Alaró, Andratx, Artà, Binissalem, Calvià, Costitx, Lloseta, etc. Moll (1987, p. 85) diu que ve «del nom *Nicolaus* (d'origen grec) d'un sant del segle III». S'ha documentat al Morell als segles XIX i XX, i també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4540): «Don José Sanromá Nicolau», sota l'epígraf «Alcalde», i «Antonio Martí Nicolau», sota l'epígraf «Escuelas Nacionales».

«Nicolau y Calvo Antonio», Amill. 1869, 3r; «Nicolau», Reg. fiscal 1921; «Nicolau», Cens 1934; «Nicolau», Amill. 1945.

Nieves de la Carn, la [lə ni'evəz ðə lə 'karn]

Renom localitzat al carrer de les Creus i format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplica el renom (que és un nom de fonts castellà) i el nom d'un producte objecte de venda, la carn. Està documentat per Bultó (2007, p. 253): «la Nieves de la Carn».

V. t. *Carmeta de la Carn* i *Irene de la Carn*.

Nieves del Guerxo, la [lə ni'evəz ðəl 'ɣerʃu]

Renom que es troba al carrer del Molí, format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplica el renom (que és un nom de fonts castellà) i un renom preexistent. Està documentat per Bultó (2007, p. 253): «ca la Nieves del Guerxo».

V. t. *Guerxo, cal* i *Martí del Guerxo*.

Nino de Figueres, lo [lu 'ninu ðə fi'ɣerəs]

Renom localitzat al carrer Major, format per dos elements. En relació amb el primer, Moreu-Rey (1981, p. 83 i 114) recull només la forma femenina (*Nina*) en dos capítols, el de característiques físiques i el de singularitats del caràcter. En ambdós casos faria referència a l'aspecte o delicadesa de la persona a qui s'aplica el renom. Quant al segon, tant podria ser provinent d'un topònim (Moreu-Rey 1981, p. 181), com d'un cognom. En aquest cas, es tracta d'una persona de poca estatura de cognom Figueres.

V. t. *Figueres*.

Ninos, los [luz 'ninus]

Nom aplicat a una família que havia viscut en una caseta al defora i que, durant molt de temps, no va tenir casa (no es podria considerar un nom de casa en sentit estricte, doncs, sinó més aviat de família). Tot i que el DCVB (s. v. *ninus*) recull la forma *ninus*, tenint en compte que la localitza només a l'Empordà i al Vallès amb el significat de 'nen', en llenguatge infantil, no sembla que l'origen del renom tingui relació amb aquesta forma. Moreu-Rey (1981, p. 170) recull *en Ninus*, però al Morell la forma que es troba és *los Ninos* (plural de *nino*, doncs).

Ninot

Cognom pretèrit. Segons el DCVB (s. v. *Ninot*) és un llinatge existent a Barcelona, Manresa, Montmaneu, Igualada, Cervera, Blancafort, l'Espluga de Francolí, Òdena, Rocafort, Vimodí, Almassora, etc. Quant a la seva etimologia, «derivat despectiu de *nin*», segons el DCVB; i «derivat augmentatiu de *nin*», segons Moll (1987, p. 275). Tan sols s'ha documentat al Morell l'any 1904, en un cens.

«Ninot», Cens 1904.

Ninot amb Molles, lo [lu ni'nɔt əm'mɔləs]

Renom que es troba al carrer de Sant Rafael, format per dos elements que donen com a resultat una caracterització física força explícita. Moreu-Rey (1981, p. 30) recull *Ninot* com a renom coincident amb un cognom i també *Molla* (Moreu-Rey 1981, p. 136 i 193), però relacionat amb dos possibles orígens que s'escapen de la representació mental que genera *Ninot amb Molles*: la força de la imatge resultant evoca una manera de moure's molt flexible o mig desmanegada, coincident amb la de la persona a qui s'aplicava.

Ninya, la [lə 'nijnə]

Renom localitzat al carrer de Sant Martí, format a partir de l'adaptació fonètica d'una paraula castellana. Moreu-Rey (1981, p. 115) recull aquest renom però amb l'article masculí, perquè l'inclou a l'apartat dels efeminats. Es refereix, per tant, a una persona de sexe masculí a la qual s'aplica una denominació femenina per raó de la seva orientació sexual. Però aquest no seria el cas del renom localitzat al Morell, ja que es tractava de la dona del Ninyo.

V. t. *Ninyo, lo i cal Ninyo*.

Ninyo, lo i cal Ninyo [lu 'niju] i ['kaɫ 'niju]

Renom, esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer de Sant Josep, format a partir de l'adaptació fonètica d'una paraula castellana, i documentat per Bultó (2007, p. 179): «cal Niño». A banda de la possibilitat que el renom respongués a unes característiques físiques o de caràcter, Moreu-Rey (1981, p. 161) també apunta com a possible origen d'aquest renom un fet de parla habitual. En aquest cas, la manera com una mare cridava el seu fill (recull aquest cas a Guissona). Alhora, és un dels exemples que dona a l'epígraf «Influx foraster» (Moreu-Rey 1981, p. 47), ja que constitueix una mostra de la pressió de la llengua castellana en un entorn pràcticament catalanoparlant com era el de la Catalunya rural fins ben entrats els anys seixanta del s. XX. Tot i que hi ha record de la persona a qui s'aplicava aquest renom, no se n'ha pogut determinar la motivació.

V. t. *Ninya, la*.

No-està-mai-content ['nos'ta'maj kun'ten]

Renom localitzat al carrer de Mossèn Manyer que fa referència clarament a un tret del caràcter. Està format per una frase completa.

Noguer, lo tros del

Topònim documentat al s. XVII als Hospitals, segons indica la mateixa referència documental i sense més dades que ajudin a ubicar-lo.

«ab los tros del Nogué que està en la quadra dels Ospitals», Man. 27 1673-1678, p. 6.

Noguera [nu'yerə]

Cognom present avui encara al poble. El DCVB (s. v. *Noguera*) diu que és un llinatge existent a Ventalló, Osor, Almenar, l'Aranyó, Cocentaina, Benidorm, Alacant, Inca, Felanitx, Algaida, Campos, Lluçmajor, Eivissa, etc. La seva etimologia: «del llatí *NUCARIA 'noguer'». S'ha documentat al Morell l'any 1934, en un cens, i també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «José Noguera Aló», sota l'epígraf «Zapaterías».

«Noguera», Cens 1934.

Noguers

Cognom pretèrit, segons el DCVB (s. v. *Nogués*) és un llinatge existent a Badalona, Barcelona, Sant Vicenç dels Horts, els Pallaresos, Alforja, Aristot, Artesa de Segre, Castelló de la Plana, etc. Quant a l'etimologia, diu que és una «contracció de *noguers*, plural de *noguer*», que és el nom de l'arbre que fa nous, hi afegeix Moll (1987, p. 237). S'ha documentat al Morell als segles XVII, XVIII i XX.

«foren padrins Bernat Nogues» (9.12.1603), Parr. 1579-1640, p. 44; «Maria Duch i Nogues viuda habitant en lo lloch del Morell», Capb. Morell 1775-1779, 125r; «Nogues», Amill. 1945.

Nolla

[ˈnɔlə]

Cognom present al poble. El DCVB (s. v. *Nolla*) el localitza a Barcelona, Mataró, Arenys de Mar, Vilafranca del Penedès, Vilanova i la Geltrú, Tarragona, Reus, Godall, Marçà, Cambrils, Alcanar, la Canonja, Ulldecona, Riudecanyes, l'Albi, Almenar, Vinaròs, Traiguera, etc. Quant a l'etimologia, «probablement del cognom llatí ANULLIA». Està documentat al Morell als segles XVII i XIX, i al tombant del s. XX.

«filla llegal y natural de [...] Nolla y de Tecla Nolla muller de aquell» (22.12.1680), Parr. 1680-1721, p. 7; «Francº Salvadó y Nolla», Apeo 1869, 3v; «Francisco Salvado y Nolla» (1899-1900), Amill. 1871-1928.

Nostro Cisco, lo

[lu ˈnɔstru ˈsisku]

Renom que es troba al carrer de Sant Plàcid format per un prenom i un determinant possessiu. Segons diversos informants, la satisfacció de tenir la criatura a qui s'aplicava el renom va fer que la família l'anomenés d'aquesta manera, plena d'orgull.

Nou, lo carrer

[lu kə're ˈnɔw]

Carrer que comença a la confluència del carrer del Molí amb el de les Creus i va fins a la sortida del poble pel punt on coincideixen el torrent de Manyer i el camí que (en direcció est) agafa el nom de *camí Fondo*. Les fonts històriques relacionen el nom d'aquest carrer amb altres topònims: *camí de l'Horta*, *camí del Mas de Torrents*. Tractant-se d'un carrer (dins de l'estructura urbana), és difícil d'imaginar que es pogués denominar indistintament de tantes maneres diferents, identificant-se amb aquests camins. És més fàcil que això passi en zones de conreu o de bosc. En aquest cas, però, més aviat fa la impressió que aquestes altres denominacions es podien fer servir per a espais que es trobaven sortint pel carrer Nou. L'esment d'una denominació o d'una altra probablement tenia a veure amb la vinculació del document amb un espai o amb un altre. Reforça aquesta idea la particularitat de ser l'últim carrer del poble en aquella direcció (obert a una zona no urbanitzada, cosa que continua sent així) i que anés a parar a un punt en què es podia anar a dreta i esquerra per agafar dos camins (el Fondo i el de la Rula) que eren els principals per recórrer tota la part est del terme, limitada pel riu (per tant, amb molta activitat agrícola, amb molts masos, etc.). Està documentat a partir del s. XVIII, que és quan es va obrir aquest carrer, en el marc de l'expansió urbana d'aquest segle, quan també

es van construir els carrers de les Creus, del Molí (tram inicial), i de Sant Martí i de Sant Rafael. Bultó (2007, p. 191) també el documenta: «carrer Nou, carrer de la meva infantesa».

«de poniente con la calle Nueva», Reg. hip. 1774, 13v; «y en lo carrer Nou», Capb. Morell 1775-1779, 68v; «à la part dita lo carrer Nou ô camí del mas de Torrents», Capb. Morell 1775-1779, 103r; «â mitgdie ab lo camí de la Horta ô carrer Nou», Capb. Morell 1775-1779, 155v; «una casa con su huerto sita en la calle Nueva del Morell», Reg. hip. 1800, 309r; «Otra calle Nueva N. 3», Amill. 1869, 18r; «Nueva», Cens 1904; «Nueva», Cens 1919; «Calle Nueva», Reg. fiscal 1921.

Nou, lo molí

[ɫu mu'li 'nɔw]

Aquest topònim és molt conegut al Morell, tot i que pertany a un enclavament del terme de Perafort, que es troba a la dreta del riu Francolí, entre els termes del Morell i la Pobla de Mafumet, tal com indiquen Josep Veciana i Agudé (Cortiella 1986, p. 252) i Riera (2015, p. 57). En nota manuscrita, Josep M. Recasens informa que es trobava prop del mas de Torrents (la qual cosa el situaria fora del terme, per molt que està força documentat al Morell) i que «l'han vist treballar fins anys setanta. No molí blat (amb guerra sí) crifoll ametlles». Cortiella (1982, p. 89) confirma aquesta ubicació amb el mapa que presenta en la seva *Guia de Perafort*. Fins i tot esmenta la partida del Molí Nou (p. 34) quan explica la constitució del terme de Perafort amb l'abolició dels senyorius al s. XIX. Probablement, hi ha la percepció entre la població que era del Morell per la vinculació amb el poble de l'última família que el va habitar, i per això s'inclou a l'inventari. Mir (2011, p. 218) informa que fou construït a la primera meitat del s. XIX, com tots els molins fariners d'aquesta zona i de la quadra de Vilar de Baró. És un topònim documentat al darrer terç del s. XIX i Bultó (2007, p. 251) també el recull: «carrer [Molí] que era el camí per anar a les Guàrdies, al molí Nou».

V. t. *Molí Nou*; *Molí Nou, lo camí del*; *Molí Nou, lo carrer del*, i *Molí Nou, la síquia del*.

«Parte del Molino Nuevo», Amill. 1869, 68v.

Nouviles

Cognom pretèrit, segons el DCVB (s. v. *Nouviles*) es tracta d'un llinatge existent a Portbou, la Selva de Mar, Barcelona, etc. Quant al seu origen, Moll (1987, p. 178) diu que és «grafia aglutinada de *nou viles* (de quan *vila* significava 'casa de camp')». S'ha documentat al Morell l'any 1945, en un amillament.

«Nouvilas», Amill. 1945.

Nova, la mina

[ɫə 'minə 'nɔvə]

Mina que fluïa a tocar de les basses del Comú, a les Moreretes. Era un ramal de la mina dels Majols. L'aigua que portava només era per al reg, a diferència de la mina Vella, que s'havia conduït per al consum de boca també. Desaguava al torrent de Manyer, a l'altura de la bòbila del Xulí. S'ha documentat al s. XX i també la documenta Bultó (2007, p. 115): «són aquestes vint-i-vuit mines [...] la Nova».

V. t. *Nova, la síquia*.

«el reguero de la Mina nova que cruza la calle de S. Rafael» (6.2.1904), AM.

Nova, la síquia

Topònim pretèrit documentat per Riera (2015, p. 49), que el situa a la Granja, dins de la partida dels Olivars; però «igual que la Sèquia Vella, desconeixem la localització de la Sèquia Nova».

V. t. *Nova, la mina*.

Novell

Cognom pretèrit. El DCVB (s. v. *Novell*) el localitza a Gualta, Ripoll, Barcelona, Igualada, Alella, Albatàrrec, Artesa de Segre, Foradada, Torreblanca, etc. L'etimologia, «del llatí NOVELLU, diminutiu de NOVU, 'nou'». Moll (1987, p. 265) hi afegeix que «apareix usat com a nom personal *Novellus* (868)». Està documentat al Morell als segles XIX i XX.

«Antonio Novell Estil·las nuevo contribuyente» (1876-1877), Amill. 1871-1928;
«Novell», Cens 1934.

Obia

V. *Aubia* i *Ubia*.

Òdena

[ˈɔðənə]

Cognom present avui al poble. El DCVB (s. v. *Òdena*) el localitza a Girona, Barcelona, Terrassa, els Arners, l'Espluga de Francolí, la Canonja, Prades, Valls, Rojals, Montblanc, Alcarràs, Arbeca, etc. L'etimologia és «desconeguda, probablement pre-romana com la del topònim *Odèn*». Apareix la forma *Odena* en un document de l'any 956. Està documentat per Bultó (2007, p. 259): «Ignasi Òdena».

Olegari, ca l'

[ˈka lələˈɣari]

Nom de casa localitzat al carrer de Desprats, provinent d'un prenom castellà «adaptat» al català i documentat per Bultó (2007, p. 197): «ca l'Olegari».

Oliva

Cognom pretèrit. Segons el DCVB (s. v. *Oliva*), és un llinatge existent a Celrà, Begur, Osor, Barcelona, Horsavinyà, Terrassa, Vilanova i la Geltrú, Valls, Artesa de Segre, Arfa, Alcarràs, Alguaire, Claravalls, Guissona, Castelló de la Plana, València, etc. Pel que fa a la seva etimologia, «sembla venir d'un nom personal germànic, que efectivament apareix documentat en el segle IX amb les formes *Oliva*, *Oliba* i *Olivanus*,

però que probablement és d'origen llatí». Tan sols documentat al Morell l'any 1934, en un cens.

«Oliva», Cens 1934.

Olivar Novell, l'

Topònim localitzat a la partida de la Mallola i els Hospitals a l'antic terme de la Granja. Riera (2015, p. 58) informa que «ocupava una àmplia zona ubicada entre el riu Francolí per l'est, el camí del Mas d'en Girona i l'antic terme dels Hospitals pel sud».

Olivars

Cognom pretèrit. Segons el DCVB (s. v. *Olivar*), és un llinatge existent a Barcelona, el Montmell, Nulles, Vandellòs, Ciutadella, Maó, etc. Quant a la seva etimologia, seria un «derivat de *oliva* amb el sufix col·lectiu *-ar*». Moll (1987, p. 238) hi afegeix el significat: 'camp d'oliveres'. I, en aquest cas, es tractaria de la forma en plural. S'ha documentat al Morell l'any 1869, en una amillament.

V. t. *Olivars*¹, *los*; *Olivars*², *los*; *Olivars*³, *los*; *Olivars*, *lo camí dels*; *Olivars*, *la mina dels*, i *Olivars*, *la síquia dels*.

«Ulivars y Solé Candida», Amill. 1869, 4r.

Olivars, los¹

[ɫuz əwɫi'vas]

Partida que Riera (2015, p. 48) situa dins de l'antic terme de la Granja. També informa que aquesta partida «limita a l'est amb el riu Francolí, al sud amb el riu d'Alcover o Glorieta, també anomenat Riuet, a l'oest amb el camí dels Olivars i al nord amb el terme del Rourell». De la informació que aporta la mateixa autora (Riera 2015, p. 50-51) sobre diferents finques que formaven part d'aquesta partida, el nom té relació amb el cultiu d'olivers, ja que diverses declaracions de propietaris fan constar aquest cultiu en les terres que conreaven. Fins i tot explica que hi havia un nom (*Olivars* o *Garrigó*) que era aplicat a tretze finques diferents (el més utilitzat en aquesta partida), en què, lògicament, hi havia olivers i garriga. Aquest topònim s'ha documentat al Morell en un amillament a finals del s. XIX i al s. XX. Aquest mateix nom designa altres espais més petits (trossos o peces de terra, és a dir, finques) dins d'altres partides del mateix terme de la Granja.

V. t. *Olivars*; *Olivars*, *los*²; *Olivars*, *los*³; *Olivars*, *lo camí dels*; *Olivars*, *la mina dels*, i *Olivars*, *la síquia dels*.

«Olivars» (1894-1895 i 1920-1921), Amill. 1871-1928; «partida Olivars», Doc. 1942.

Olivars, los²

Es tracta d'una finca integrada a la partida de la Granja, dins de l'antic terme de la Granja. Tot i que el nom coincideixi, és diferent dels *Olivars*¹, que és una partida (no finca) de les que formava el terme de la Granja. Dona testimoni d'aquest fet la descripció de Riera (2015, p. 53): «peça de terra plantada d'olivers que tocava per tramuntana amb

el riu Glorieta». És a dir, el terme de la Granja estava format per cinc partides (els *Olivars*¹, el Mas Cremat, la Mallola i els Hospitals, la Quadra de Danda, i una última partida també anomenada la Granja). Dins de cada una d'aquestes partides hi havia diferents finques o trossos de terra. Així, *els Olivars*, a més del nom d'una partida, apareix també com a finca dins del Mas Cremat (*Olivars*³) i dins de la partida de la Granja, que és el topònim present.

V. t. *Olivars*; *Olivars, los*¹; *Olivars, los*³; *Olivars, lo camí dels*; *Olivars, la mina dels*, i *Olivars, la síquia dels*.

Olivars, los³

A la Granja, dins de la partida del Mas Cremat (i localitzada encara dins d'una altra finca del Mas Cremat, els Alzinars), es troba un tros de terra diferent dels *Olivars*² i també de la partida dels *Olivars*¹. Riera en dona compte: «finca situada dins la partida dels Alzinars, estava tocant al camí Real». És a dir, el terme de la Granja estava format per cinc partides (els *Olivars*¹, el Mas Cremat, la Mallola i els Hospitals, la Quadra de Danda i una última partida també anomenada la Granja). Dins de cada una d'aquestes partides hi havia diferents finques o trossos de terra. Així, *els Olivars*, a més del nom d'una partida, apareix també com a finca dins de la partida de la Granja (*Olivars*²) i encara dins del Mas Cremat (*Olivars*³).

V. t. *Olivars*; *Olivars, los*¹; *Olivars, los*²; *Olivars, lo camí dels*; *Olivars, la mina dels*, i *Olivars, la síquia dels*.

Olivars, lo camí dels

[lu kə'mi ðəɫz əwli'vas]

Camí que es troba a la Granja, a la partida dels Olivars. Concretament, Riera (2015, p. 49) informa que «s'inicia al Camí Real i va en direcció al nord donant entrada a diferents finques de la partida dels Olivars. Es troba a l'extrem occidental d'aquesta partida separant-la del terme del Rourell». És un topònim documentat al darrer terç del s. XIX i al s. XX

V. t. *Olivars*; *Olivars*¹, *los*; *Olivars*², *los*; *Olivars*³, *los*; *Olivars, la mina dels*, i *Olivars, la síquia dels*.

«Camino Aulivas», Apeo 1869, 22v; «camino titulado dels Olivars», Doc. 1942.

Olivars, la mina dels

[lə 'minə ðəɫz əwli'vas]

Topònim localitzat a l'antic terme de la Granja, concretament a la partida dels Olivars: «mina que té el punter (pou que correspon al cap d'una mina) al davant del poble de la Masó a uns set metres de profunditat. Surt a superfície al límit oest de la partida dels Olivars, continua en direcció nord-sud travessant la partida de la Granja, en arribar al camí que va de la Granja a Vilallonga es repartia en almenys dos ramals, un a tocar del Camí Real i l'altre paral·lel més cap a l'est, arribant gairebé fins al pont del tren. Una part de la mina dels Olivars encara està en funcionament» (Riera 2015, p. 49). Bultó (2007, p.

191) també documenta aquesta mina: «una es deia la mina dels Tarragonins i una altra, dels Olivars».

V. t. *Olivars*; *Olivars*¹, *los*; *Olivars*², *los*; *Olivars*³, *los*; *Olivars*, *lo camí dels*, i *Olivars*, *la síquia dels*.

Olivars, la síquia dels

Topònim que Riera (2015, p. 49) situa a la Granja, dins de la partida dels Olivars: «la partida dels Olivars és travessada de nord a sud per la sèquia del Molí de la Granja i a la part oest hi passa la dels Olivars».

V. t. *Olivars*; *Olivars*¹, *los*; *Olivars*², *los*; *Olivars*³, *los*; *Olivars*, *lo camí dels*, i *Olivars*, *la mina dels*.

Olivella

Cognom pretèrit. Segons el DCVB (s. v. *Olivella*), és un llinatge existent a Anglès, Avinyó, Begues, Jorba, Mataró, Mediona, Olesa de Bonesvalls, Terrassa, Sitges, Vilanova i la Geltrú, el Vendrell, l'Arboç, Bonastre, Reus, la Bisbal del Penedès, Tarragona, Palma, etc. Sobre el seu origen, seria un «derivat diminutiu de *oliva*». Està documentat al Morell l'any 1869, en una amillament.

«Bartran y Ulivella Jose Maria», Amill. 1869, 4r.

Oliver

[əwli've]

Cognom documentat al Morell també amb la feminització (*Olivera*), en textos més antics. Segons el DCVB (s. v. *Oliver*) es troba a Celrà, Barcelona, Anglesola, Terrassa, Igualada, Lleida, Valls, Cabanes, Gata, Crevillent, Teulada, Mallorca, Menorca, Eivissa, etc. També indica que es pot trobar la forma escrita *Olivé*. Sobre l'etimologia, diu «del llatí OLIVARIU, 'cosa d'olives'. *Oliver* com a nom propi d'home té relació amb el llegendari Olivier del cicle carolingi». Moll (1987, p. 238) hi afegeix el significat de 'l'arbre que fa olives', alhora que aporta que «era en l'edat mitjana un nom de baptisme» (creu que es va divulgar a partir del personatge carolingi al qual fa esment el DCVB). Finalment, dona l'any 1070 com la primera vegada que es documenta aquest nom amb la forma *Olivarii*. S'ha localitzat en textos dels segles XVII, XIX i XX.

«fonch padrina Catarina Oliver muler de Pau Oliver» (6.3.1608), Parr. 1579-1640, p. 35;
«Paula Olivera donzella filla de [...] Cristofol Oliver» (7.3.1649), Parr. 1649-1679, p. 5;
«Pau Aulive viudo pages fill llegendit y natural de Christofol Auliver y Magdalena Auliver» (3.10.1649), Parr. 1649-1679, p. 51; «Palau y Olivé Pablo», Amill. 1869, 3v;
«Gil Olivé Juan» (1928), Amill. 1871-1928; «Olivé», Cens 1904; «Olivé», Cens 1919;
«Olive», Reg. fiscal 1921; «Olivé», Cens 1934; «Olive», Amill. 1945.

Oller

[u'le]

Cognom viu al poble. Segons el DCVB (s. v. *Oller*), és un llinatge existent a Girona, Celrà, Barcelona, Badalona, Igualada, Valls, Alcover, Algerri, Aramunt, Artesa de Segre,

Benicarló, Benitatxell, Teulada, Mallorca, etc. Hi ha la variant purament gràfica *Ollé*. Quant a la seva etimologia, «del llatí OLLARIU»; i, quant al seu significat, segons Moll (1987, p. 256), ‘que fa o ven olles’. Està documentat al Morell al s. XX, i també apareix a l’ACE (1936-1937, p. 4541): «Antonio Ollé», sota l’epígraf «Cafés», i «Antonia Ollé», sota l’epígraf «Salvados (Venta)».

«Ollé», Cens 1919; «Ollé», Reg. fiscal 1921; «Ollé», Cens 1934; «Olle», Amill. 1945.

Olles, les¹

[ləz 'ɔləs]

Conegut també com a *casa Castellví (supra)* i *casa Vilallonga (infra)*, encara que no es conserva record d’aquests altres noms, és un edifici documentat al s. XX. Es tracta d’un habitatge unifamiliar (segle XVIII) d’estil obra popular i en bon estat de conservació, que es troba a l’actual cruïlla entre la carretera de Reus i la de Vilallonga. Està declarat bé cultural d’interès local. POBLESCAT informa que es tracta d’un casal senyorial amb jardí, de planta rectangular, que consta de planta baixa, dos pisos i golfes, a més d’una torratxa-mirador de planta quadrada. També que el parament cec està cobert d’un esgrafiat de tipus geomètric i el ràfec està format per diverses filades policromes. INVARQUIT detalla, a més, que la façana té la planta baixa amb porta quadrada i coberta arquivada. Damunt la porta es pot veure la inscripció que ens parla sobre la data de la construcció. El primer pis presenta una balconada correguda amb dues portes de caire senzill i dos balcons a banda i banda. La part de les golfes està constituïda per finestres quadrades situades harmònicament respecte a la façana. A la part de l’oest, l’edifici presenta una galeria que sobresurt, els arcs de la qual són quadrats. Darrera també es conserven encara restes del primitiu jardí de la casa, el qual va ser expropiat quan es va construir l’actual carretera de Reus. Amigó (1999, p. 152) informa que el topònim *les Olles* és testimoni de l’existència d’alambins de destil·lació d’aiguardents. Cap informant ho recorda però n’hi ha un que recorda que hi havia una premsa d’oli. La revista *Ressò* va dedicar una contraportada a aquest edifici («Les Olles», *Ressò*, segona època, any 1, núm. 1 [febrer de 1993]).

V. t. *Olles, les²* i *Olles, l’era de les*.

«propiedad de D. José de Montoliu en el sitio conocido por la Ollas» (9.12.1926), AM 1877-1930; «para el ensanche de la carretera frente a las “Ollas”» (11.12.1926), AM Perm. 1926-1930; «por la parte comprendida desde “las Ollas” hasta la salida de la calle de San Rafael» (7.2.1927), AM 1877-1930.

Olles, les²

[ləz 'ɔləs]

Nom de casa localitzat al carrer de Desprats, provinent de l’edifici de l’avinguda de Tarragona. Tot i que Moreu-Rey (1981, p. 133) relaciona aquest renom amb l’ofici de terrissaire (concretament, amb la fabricació d’olles), no és aquest el cas. El motiu és que aquest renom prové de l’edifici de *les Olles¹* perquè la família que adoptà el renom hi havia fet de masovera (en canvi, no hi ha record que hagués treballat la terrissa).

V. t. *Olles, les¹* i *Olles, l’era de les*.

Olles, l'era de les

[ˈl̪erə ðə ləz ˈɔl̪əs]

Era que formava part de les Olles i es trobava a l'actual avinguda de Tarragona, on hi ha un hotel anomenat l'Era.

V. t. *Olles*¹, *les* i *Olles*², *les*.

Orga

Cognom pretèrit. Segons el DCVB (s. v. *Orga*), és un llinatge existent a la Granada, Valls, Santa Coloma de Queralt, Castellví de la Marca, Montbrió, etc. S'ha documentat al Morell al s. XX.

«Orga», Cens 1919; «Orga», Reg. fiscal 1921.

Orgue de Flòries, l'

[ˈɔrɣə ðə ˈfl̪ɔriəs]

Renom que es troba al carrer Nou, format per un nom comú i complementat per un renom preexistent, *ca la Flòries*.

V. t. *Flòries*, *ca la*.

Orient, lo carrer d'

[l̪u kə're ðuri'en]

Carrer que va del carrer de Sant Isidre fins al final de la zona urbanitzada del poble per la banda de l'est. Travessa el carrer de Catalunya i el carrer de Vallgornera, i és paral·lel al de Sant Plàcid i al del Molí (es troba entre aquests dos). S'ha documentat únicament en un registre fiscal del s. XX.

«Calle Oriente», Reg. fiscal 1921.

Oriol

Cognom pretèrit, documentat en ocasions amb la diftongació a inici de mot (*Auriol*) i també amb la forma feminitzada (*Oriola*). Segons el DCVB (s. v. *Oriol*), es localitza a Cornellà, l'Escala, Fontcuberta, Manlleu, Gavà, Barcelona, Àger, Albagès, Fraga, València, etc. Hi ha la variant *Auriol* (Benissanet, Cambrils, Flix, Santa Coloma de Queralt, etc.). Quant a l'etimologia, «del llatí AUREOLU, 'dauradet'». Moll (1987, p. 71) hi afegeix que probablement era un sobrenom pres d'aquest adjectiu, potser com a nom d'ocell, i també informa que «apareix sovint com a nom personal a l'edat mitjana», la primera vegada l'any 868, amb la forma *Oriol*. S'ha localitzat al Morell en textos dels segles XVI, XVII, XVIII i XX.

«Joan Oriol», Focs Morell s. XVII; «na Esperansa Oriola donzella filla d'en Jaume Oriol» (6.12.1579), Parr. 1579-1640, p. 6; «fill de Pere Auriol, i de na Tecla muller sua» (16.12.1590), Parr. 1579-1640, p. 19; «sent jurats Isidro Gualda y Juan Oriol», Despeses 1648-1649; «foren padrins Jusep Puig de Gostanti abitant en lo Morell y Agna Oriola del Morell» (5.9.1649), Parr. 1649-1679, p. 5; «Joan Oriol te una casa ystuide de lo loch del Morell», Cad. 1702-1808, 24r; «Juan Oriol», Cad. Aparici 1714; «Oriol», Amill. 1945.

Ortigues [ur'tiγəs]

Cognom encara present al municipi. Segons el DCVB (s. v. *Ortiga*) és un llinatge existent a Barcelona, Tarragona, Valls, Riudoms, Flix, Santa Coloma de Queralt, etc. Hi ha la variant *Ortigues* (Barcelona, Tarragona, Fraga, Alfara, etc.), la documentada al Morell. Quant a la seva etimologia, ve del llatí *URTICA*, que és el nom d'una herba. S'ha documentat al Morell als segles XVII i XVIII.

«fil legitim y natural de Michel Ortigas pages del Morell y de Angela sa muller» (22.10.1660), Parr. 1649-1679, p. 47; «Primo casa de Gargori Ortigas», Cad. 1702-1808, 24r; «Gregorio Ortigas», Cad. Aparici 1714.

Pa amb Xocolata, lo [lu 'pam ʃkoku'latə]

Renom que es troba al carrer de les Creus, format per una locució nominal. Moreu-Rey (1981, p. 151) l'inclou al grup de renoms provinents dels gustos relacionats amb el menjar i també podria ser producte d'un fet anecdòtic. Segons un informant, la persona a qui s'aplica el renom va demanar pa amb xocolata una vegada que, sent adulta, li van oferir si volia prendre alguna cosa en una casa on havia anat de visita.

Pa Bo ['pa 'βo]

Renom localitzat a la plaça de la Font i al carrer de la Muralla, format per un nom determinat per un adjectiu. Tot i no registrar específicament el renom *Pa Bo*, Moreu-Rey (1981, p. 50, 133 i 151) constata que *Pa* (principalment en combinació amb altres elements, com seria aquest cas o el de *Pa amb Xocolata*, present al Morell) és un dels elements més freqüents en la creació de renoms. En aquest cas, gràcies a una informació personal facilitada per Ulisses Sanromà Cañellas, es coneix la motivació del renom: el seu besavi (que va morir l'any 1891 i havia estat alcalde del Morell) tenia molt d'afecte pels nens i nenes, i els donava pa de farina blanca, que sempre portava al sarró del seu cavall.

Pacareta, la i ca la Pacareta [lə pəkə'retə] i ['ka lə pəkə'retə]

Renom, esdevingut també nom de casa, que es troba al carrer de Sant Rafael i documentat per Bultó (2007, p. 238): «ca la Pacareta».

Pacaró, cal ['kaʎ pəkə'ro]

Renom, esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer de Sant Rafael i localitzat en un document del s. XIX i recollit també per Bultó (2007, p. 234): «cal Pacaró». És un dels poquíssims renoms que apareix en documentació antiga.

«March Pacaro Juan», Amill. 1869, 3r.

Paco, el i cal Paco

[ˈəɫ ˈpaku] i [ˈkaɫ ˈpaku]

Renom, esdevingut també nom de casa, que es troba al carrer de la Muralla i a la Rambla, i prové de l'hipocorístic d'un prenom castellà. Està documentat per Bultó (2007, p. 161): «cal Paco».

Padró

Cognom pretèrit, documentat també amb la feminització *Padrona* en textos més antics. Les fonts històriques presenten dues formes, *Padró* i *Pedró*, que són dos llinatges amb orígens diferents, i no hi ha prou elements per determinar si es tracta de l'un o l'altre, ja que el fet que el Morell estigui inclòs en l'àrea del català central (i es pronunciiïn, per tant, com a vocal neutra els sons corresponents a les grafies *a* i *e* àtones) fa que s'alternin ambdues formes. En el primer cas, és un llinatge existent a Barcelona, Manresa, Abrera, Barberà, Igualada, Olèrdola, Palau-solità, Terrassa, Tarragona, Valls, Bràfim, Santa Coloma de Queralt, etc. (DCVB, s. v. *Padró*), i vindria «del substantiu arcaic *padró*, 'senyor d'un esclau emancipat'» (Moll 1987, p. 256). En el segon cas, és un llinatge existent a Agramunt, Alcoi, Barcelona, etc. (DCVB, s. v. *Pedró*). Tot i que en l'article *Pedró* es dona com a variant *Padró*, l'etimologia que s'hi recull és diferent de la del cognom *Padró*: «del llatí *PETRONE, derivat de *petra*, 'pedra'». En la mateixa línia, Moll (1987, p. 218), sobre l'origen d'aquest cognom, diu: «del substantiu *pedró* o *peiró* (derivat de *pedra* o de l'arcaic *peira*), 'pedra que sosté una creu o una imatge religiosa'». S'ha localitzat al Morell en textos dels segles XVII, XVIII i XX.

«foren padrins Francesch Padro mestre de minyons de la vila de Brafim» (16.4.1662), Parr. 1649-1679, p. 54; «foren padrins Rafell Martí [...] y Jertrudias Padrona» (3.3.1681), Parr. 1680-1721, p. 10; «a sol ponent ab Rafel Nabes y Francesch Padro», Cad. 1702-1808, 16r; «Pedro», Cens 1919; «Pedro», Amill. 1945.

Paio Rebel·lat

[ˈpaɪu rəβəˈɫat]

Renom localitzat al carrer de la Pareteta, format per un nom i un adjectiu. El nom pot tenir un component ènic (en oposició a gitano), tot i que, col·loquialment, també és usat per designar nois o homes en general, amb certa connotació negativa. I l'adjectiu podria estar relacionat amb un tret de caràcter o amb un fet anecdòtic.

Paisano, lo i cal Paisano

[ɫu pəɪˈʃanu] i [ˈkaɫ pəɪˈʃanu]

Renom esdevingut també nom de casa i que es troba al carrer de la Muralla i al de Sant Rafael, es tracta de l'adaptació fonètica de la paraula castellana *paisano*. Està documentat per Bultó (2007, p. 162): «cal Pau del Paisano». Moreu-Rey (1981, p. 156, 187) en considera dos orígens possibles: un fet de parla habitual relacionat amb el costum d'anomenar així altres persones en adreçar-s'hi, o bé la procedència d'un lloc de parla castellana (recull el cas d'andalusos anomenats així en diferents llocs de Catalunya).

Paladella

Cognom pretèrit que, segons el DCVB (s. v. *Paladella*) és un llinatge existent a Batea, Caseres, Gandesa, etc. L'única informació sobre l'origen d'aquest cognom, i que facilita Moll (1987, p. 149), fa referència al fet que «*Paladella* era el nom d'un poble que hi havia prop de Montmany (documentat l'any 1315)». S'ha localitzat al Morell en textos antics, entre els segles XVI i XVIII.

«Magdalena Joana Paladella filla de Gabriel Paladella» (1601), Parr. 1579-1640, p. 34; «Maria Magdalena Clara Francesca filla de Joseph Paladella pages» (9.11.1649), Parr. 1649-1679, p. 6; «Magdalena Paladella donsella opidi del Morell» (7.1.1680), Parr. 1649-1717, p. 249; «Jusep Paladella», Consell 1685-1739, p. 26v; «Joseph Paladella pages del Morell», Capb. Hospitals 1691, 28r; «y partida ab Joseph Paladella», Cad. 1702-1808, 5r; «Joseph Paladella», Cad. Aparici 1714; «los bienes expressados de Jph. Paladella su segundo esposo», Reg. hip. 1774, p. 12r; «hereva de Joseph Paladella», Capb. Morell 1775-1779, 62v; «com â hereva de Rosa Domingo, y Paladella», Capb. Hospitals 1783-1784, 479v; «Francisco Llauradó (a) Paladella» Apeo 1869, 2v.

Palau

[pə'law]

Cognom viu al poble, documentat també amb la feminització *Palaua* en textos més antics. El DCVB (s. v. *Palau*) localitza aquest llinatge a Vic, Barcelona, l'Albi, Alcoletge, Anglesola, Balaguer, Igualada, Valls, el Pla de Cabra, Santa Coloma de Queralt, Castelló de la Plana, Vilafamés, Morvedre, València, Mallorca, Eivissa, etc. Moll (1987, p. 217) informa sobre el seu origen: «del substantiu *palau* (del llatí PALATIUM), 'edifici gran i sumptuós'». Està documentat al Morell entre els segles XVI i XX, de manera continuada, i també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «Manuel Palau», sota l'epígraf «Avellanas (Comtes.)»; «Isidro Palau», sota l'epígraf «Bars» i «Posadas».

«foren padrins Pere Pau Baldrich y Angela Palaua» (28.12.1651), Parr. 1649-1679, p. 15; «de mediodia de Ysidro Palau errero», Reg. hip. 1774, p. 13v; «Isidro Palau Ferrer y Thecla Palau y Vives, conjuges», Capb. Morell 1775-1779, 63v; «Pablo Palau», Comú 1783-1844, p. 100; «Palau», Miqu. 1795a i Miqu. 1795b; «Garriga y Palau José», Amill. 1869, 2r; «Jose Palau y Llauradó», Apeo 1869, 6v; «José Palau Font» (1872), Amill. 1871-1928; «Palau», Cens 1904; «Palau», Cens 1919; «Palau», Reg. fiscal 1921; «Palau», Cens 1934; «Palau», Amill. 1945.

Palau, ca

['ka pə'law]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Martí i documentat per Bultó (2007, p. 150): «ca Palau». Tot i que Moreu-Rey (1981, p. 181) inclou aquest renom als procedents de topònims, en aquest ca ve del cognom, que és present al Morell.

Pallarès

[pə'lə'res]

Cognom present avui dia al municipi. El DCVB (s. v. *Pallarès*, *-esa*) el localitza a Barcelona, Casavells, Agramunt, Almatret, Valls, Benissanet, Tortosa, Ballestar, Figuerola, Vilafamés, València, Vilajoiosa, etc. El seu origen es troba en l'adjectiu *pallarès*, que significa 'nadiu o propi del Pallars'. Està documentat al Morell al s. XX, i

també és recollit per Iglésies en la seva edició del fogatge de 1553 (1981, p. 251), tot i que localitzat a la Granja, que en aquell moment encara no formava part del Morell: «Joan Pallares».

«Pallarés», Cens 1919; «Pallarés», Reg. fiscal 1921; «Pallarés», Cens 1934; «Pallares», Amill. 1945.

Pallarès, ca [ˈka pəʎəˈres]

Nom de casa que es troba al carrer de Sant Plàcid. Moreu-Rey (1981, p. 181) l'inclou al grup de renoms procedents de topònims, però és més probable que vingui del cognom, que és present al Morell.

Pallejà [pəʎəjˈʒa]

Cognom viu a la localitat. Segons el DCVB és un llinatge existent a Barcelona, Esparreguera, Sant Boi de Llobregat, Gelida, Batea, Botarell, Cambrils, Capçanes, Cornudella, el Lloar, etc. En relació amb l'etimologia, vindria «del nom personal PALLIDIUS». I Moll (1987, p. 71) dona dues possibilitats. depenent dels autors: podria ser un derivat en *-anus* del nom personal PALLIDIUS, o bé de PALLIDIUS. S'ha documentat al Morell al s. XX.

«Pallejá Miró Antonio» (1928), Amill. 1871-1928; «Palleja», Amill. 1945.

Pallissa

Cognom pretèrit. Segons el DCVB (s. v. *Pallissa*), també té la variant *Pahissa* i es localitza a Barcelona, Molins de Rei, etc. Pel que fa al seu origen, ve «del substantiu *pallissa*, 'lloc on es guarda la palla'» (Moll 1987, p. 217). Està documentat al Morell al s. XVII.

V. t. *Pallissa, la¹*; *Pallissa, la²*; *Pallissa, lo camí de la¹*, i *Pallissa, lo camí de la²*.

«foren padrins Juan Pallisa» (25.1.1604), Parr. 1579-1640, p. 44.

Pallissa, la¹ [lə pəˈʎisə]

Partida que es trobava en el que avui és el carrer de la Pareteta (la part nord). Llindava amb el terme Vell, les Moreretes i el Mas Calvó. Era una peça de terra que arribava fins a la casa actual de Joanet de Fernando (just en aquest punt hi havia la partió de la Pallissa i les Moreretes). Rebia aquest nom perquè hi havia un mas de la marquesa de Vallgornera on posava la palla. Més tard s'hi va fer la carretera que va en direcció a Vilallonga.

V. t. *Pallissa*; *Pallissa, la²*; *Pallissa, lo camí de la¹*, i *Pallissa, lo camí de la²*.

«Otra en la misma partida llamada Pallisa», Amill. 1869, 91v; «finca conocida por Pallisa», Doc. 1942.

Pallissa, la²

Peça de terra de la partida de la Granja, dins de l'antic terme de la Granja. Segons Riera (2015, p. 53), «limitava a l'est amb el camí del Mas d'en Plana, a l'oest amb el terme de les Sorts i a tramuntana amb el camí de la Granja a Vilallonga».

V. t. *Pallissa*; *Pallissa, la¹*; *Pallissa, lo camí de la¹*, i *Pallissa, lo camí de la²*.

Pallissa, lo camí de la¹ [tu kə'mi ðə lə pə'kisə]

Camí que entrava cap a un terreny on hi havia la pallissa de la marquesa de Vallgornera, que quedava a un nivell més baix. Prenent com a referència el que és l'actual carrer de la Pareteta, per la part sud hi baixaven les canonades que anaven cap al rentador del Comú i la part oposada del carrer era carretera. A continuació de la carretera, el terreny baixava de nivell i era on hi havia aquest camí.

V. t. *Pallissa*; *Pallissa, la¹*; *Pallissa, la²*, i *Pallissa, lo camí de la²*.

«Camino Pallisa», Apeo 1869, 20v.

Pallissa, lo camí de la²

A l'antic terme de la Granja i dins de la partida anomenada també la Granja, hi havia un camí amb aquest nom; i Riera (2015, p. 52) el recull: «correspon al darrer tram del camí que anava al mas d'en Plana, tocant al Camí Real».

V. t. *Pallissa*; *Pallissa, la¹*; *Pallissa, la²*, i *Pallissa, lo camí de la¹*.

Palomas

Cognom documentat tan sols per Bultó (2007, p. 178): «Rosita Palomas». El DCVB (s. v. *Palomas*) localitza aquest llinatge a Jorba, Òdena, Rubió, Aguilar de Segarra, etc. I Moll (1987, p. 289) diu que ve «del llatí PALUMBA, 'colom'».

Pàmies [ˈpamiəs]

Cognom present avui dia al poble. El DCVB (s. v. *Pàmies*) el localitza a Barcelona, Badalona, Martorell, Sabadell, Vilanova i la Geltrú, les Borges del Camp, la Canonja, Castellvell, Alcover, Reus, Valls, Rojals, Crevillent, Palma, etc. Sobre la seva etimologia, Moll (1987, p. 168) diu que ve «del topònim occità *Pamies* (departament de l'Arieja)». Està documentat al Morell des del s. XVI fins al s. XX de manera continuada i abundant.

V. t. *Pàmies, lo carreró de*.

«foren padrins Pau Pàmies» (7.5.1587), Parr. 1579-1640, p. 15; «Joan Pàmies», Focs Morell s. XVII; «foren padrins Josep Pàmies paiges de la Selva y Maria Torrell» (7.1.1660), Parr. 1649-1679, p. 46; «Franches Pàmies», Consell 1685-1739, p. 26v; «antes era de Joseph Pàmies», Capb. Hospitals 1691, 33r; «y part ab Francesch Pàmies», Cad. 1702-1808, 8v; «Franch. Pàmies», Cad. Aparici 1714; «a favor de Juan Pàmies labr. del mismo lugar», Reg. hip. 1774, 9r; «Joseph Ferrer, Isidro Pàmies y Pau Fortuny en lo corrent any regidors», Capb. Morell 1775-1779, 60r; «Francisco Pàmies», Comú 1783-

1844, 74; «Pamias», Miqu. 1795*a* i Miqu. 1795*b*; «Jayme Ferran vecino del Morell retrovendió á Franco. Pamias del mismo una porcion de tierra», Reg. hip. 1849, 39r; «Montserrat y Pamias Juan», Amill. 1869, 2v; «Jose Pamias y Santamaria», Apeo 1869, 2v; «Pamias Santamaria Pablo» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Pamias», Cens 1904; «Pamias», Cens 1919; «Pamias», Reg. fiscal 1921; «Pamias», Cens 1934; «Pamias», Amill. 1945.

Pàmies, lo carreró de [lu kərə'ro ðə 'pamiəs]

V. *Església, lo carreró de l'*.

V. t. *Pàmies*.

Panadella i ca Panadella [pənə'deɫə] i ['ka pənə'deɫə]

Renom, esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer de Sant Martí i al de Sant Antoni. El seu origen es podria trobar en el topònim o en el cognom *Panadella*. Es troba documentat al s. XIX i també per Bultó, en la forma masculina en aquest cas (2007, p. 151 i 155): «ca Panadello». És un dels poquíssims renoms que apareix en documentació antiga.

«Llaurado Panadella Francº», Amill. 1869, 2v.

Panxaforadat [paŋʃəfura'dat]

Renom que es troba al carrer de les Creus. Tot i que Moreu-Rey (1981) recull diversos renoms que inclouen l'element *Panxa*, cap no és *Panxaforadat* ni la classificació que en fa sembla que s'adigui a aquest renom. En un cas (can *Panxa*) es refereix a l'ofici de llevadora (Moreu-Rey 1981, p. 138); en d'altres, com *Panxa-Ampla* (Moreu-Rey 1981, p. 74) o *Panxa-contenta* (Moreu-Rey 1981, p. 116), a aspectes físics o de caràcter, etc. En aquest cas, el renom evoca més aviat algun fet anecdòtic com pot ser una intervenció quirúrgica o una ferida important.

Panxeta i ca Panxeta [pən'ʃetə] i ['ka pən'ʃetə]

Renom, esdevingut també nom de casa, localitzat a la plaça de la Font, al carrer del Molí, al de Sant Antoni i al de Mossèn Manyer. Està documentat per Bultó (2007, p. 166): «ca Panxeta». Moreu-Rey (1981, p. 73 i 140) l'inclou al capítol dels renoms procedents de característiques físiques i també al dels oficis però en el cas especial de la ironia, ja que recull el cas d'un curandero a qui s'aplicava aquest renom. Al Morell es tractaria d'un tret físic.

V. t. *Panxo, lo i cal Panxo* i *Peret de Panxeta*.

Panxo, lo i cal Panxo [lu 'paŋʃu] i ['kaɫ 'paŋʃu]

Renom, esdevingut també nom de casa, que es troba al carrer de Sant Antoni, i documentat per Bultó (2007, p. 99): «en Panxo». Moreu-Rey (1981, p. 73 i 187) l'inclou al capítol dels renoms procedents de característiques físiques i també als que estan

relacionats amb qüestions geogràfiques, com ara el cas d'una persona a Torredembarra que havia retornat de Mèxic. Al Morell es tractaria d'un tret físic.

V. t. *Panxeta i ca Panxeta*.

Papiol

Cognom pretèrit, segons el DCVB (s. v. *Papiol*) és un llinatge existent a Barcelona, Vilanova i la Geltrú, Albinyana, Bellvei, la Bisbal del Penedès, Calafell, Montmell, Rodonyà, Torredembarra, Vallmoll, etc. Moll (1987, p. 150) troba el seu origen en el topònim. Tan sols s'ha documentat al Morell en un cens de l'any 1934.

«Papiol», Cens 1934.

Paquita de la Llet, la

[lə pə'kitə ðə lə 'let]

Renom localitzat al carrer de Sant Josep, format per dos elements que són el nom de la persona a qui s'aplica el renom i el nom d'un aliment que esdevé identificatiu de la persona perquè es refereix a la seva activitat professional. Moreu-Rey (1981, p. 132) el relaciona amb l'ofici del comerç de la llet, com és el cas recollit al Morell.

Paquita Maca, la

[lə pə'kitə 'makə]

Renom que es troba al carrer de Mossèn Manyer, format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un adjectiu que denota bellesa, cosa que era així en aquest cas. Moreu-Rey (1981, p. 83) l'inclou al capítol dels renoms procedents de característiques físiques.

Paradons, los

Nom de partida del qual avui no hi ha record. Podria haver designat lo Farraginal (*supra*), segons l'extracte documental del s. XVIII. Quant al seu origen, és descriptiu, ja que significa «parada petita; tros de terra de conreu de poca extensió» a Tarragona, segons el DCVB (s. v. *paradó*).

«partida dita los Paradons o Ferraginal», Man. 555 1768-1769, p. 565.

Parellada

Cognom pretèrit en relació amb el qual s'ha observat el fenomen invers al que s'ha detectat més habitualment: una masculinització, en lloc d'una feminització. Així, de la forma de partida *Parellada*, es documenta *Paralat*, que seria *Parellat*. Segons el DCVB (s. v. *Parellada*) és un llinatge existent a Alella, Lavit, el Papiol, Piera, la Canonja, Forés, Almacelles. Quant a l'etimologia, segons Moll (1987, p. 225), ve «del substantiu *parellada* (derivat de *parell*), 'extensió de terra que es llaura normalment en un dia per un parell de bous'». Està documentat al Morell al s. XVI i també per Bultó (2007, p. 237): «Jaume Parellada».

V. t. *Parellades, les*.

«Tecla Paralada filla dels honorables en jua. Paralat y Angela» (1593), Parr. 1579-1640, p. 40.

Parellades, les

Partida de terra, de la qual no hi ha record avui. Per les referències localitzades, es veu que aquesta partida també era anomenada *Cap del Terme (supra)*, la qual cosa ens la situaria al nord del terme, tocant a Vilallonga. En qualsevol cas, es tracta d'un nom de partida de terra habitual en molts termes (Amigó 1999, p. 36-37). També s'hi refereix el DCVB (s. v. *Parellada*): *la Parellada o les Parellades* és el «nom de molts de trossos de terra, existents a diversos termes de Catalunya i de Mallorca, com per exemple en els de Tarragona, Valls, Montblanc, Mont-roig, Vila-rodona, Palma, Manacor, Binissalem, etc.». El seu origen es trobaria en una mesura de terra: 'extensió de terra que es llaurava normalment en un dia per un parell de bous'. Quant a l'etimologia, derivaria de *parell*. I, en el baix llatí, apareix sovint la forma PARILIATA. L'OnCat (s. v. *Parellada*) localitza aquest topònim en municipis com Rodonyà o Vila-rodona (entre d'altres), tots dos al Camp de Tarragona. És un topònim documentat al Morell entre els segles XVI i XVIII.

V. t. *Parellada*.

«a la partida de les Parellades», Man. Carbó (1517), p. 114; «in parte vocata las Parelladas», Man. Bell (1532), p. 56; «partida dita de las Parelladas», Llibreta s. XVII; «y en la partida dita de las Parellades, o del Cap del Terme», Capb. Morell 1775-1779, 188r; «y partida de las Parelladas ô Cap del Terme», Capb. Morell 1775-1779, 246r.

Parés

[pə'ɾes]

Cognom present avui al poble, amb la particularitat de la pronúncia oberta de la vocal tònica. El DCVB (s. v. *Parés*) localitza aquest llinatge a Barcelona, però remet a l'article *Perer* com a forma principal i hi recull les variants *Parés* i *Perés* (= *Perers*), com a cognoms existents a Barcelona, Mataró, el Bruc, Calaf, Maspujols, Valls, etc. El seu origen seria *PIRARIU (llatí) i el seu significat, 'arbre que fa peres' (Moll 1987, p. 239). Està documentat al Morell als segles XIX i XX.

«March Parés Pablo», Amill. 1869, 3r; «Pablo March Parés» (1872), Amill. 1871-1928; «Parés», Cens 1919; «Parés», Reg. fiscal 1921.

Paretdelgada, lo camí de

[lu kə'mi ðə pə'red də'l'ɣaðə]

Tram del camí Travesser (*infra*), també anomenat *camí Ral² (infra)* i *camí Vell de Reus a Valls (infra)*, que va del punt on es creua aquest camí amb els dels Majols (que ve del Morell) fins a l'ermita de Paretdelgada. Tot i que aquesta ermita és al terme de la Selva, hi havia molta tradició d'anar-hi des del Morell perquè al Morell no n'hi ha cap (d'aquí que es creés el nom del camí). Sobre l'origen d'aquest nom, està format per dos elements, el primer dels quals ben transparent; i el segon vindria del llatí DELICĀTU, 'tendre', 'delicat', segons indica el DCVB. El DECat (vol. 3, p. 57-58) explica que aquest adjectiu era present en el català antic i hi va arribar per la via hereditària (*delgat*). I també recull la informació sobre aquest topònim que facilita Montoliu (1915, p. 61), que va

localitzar en les fonts històriques la forma *Parietes Delicatas*. Aquest topònim està documentat al s. XVIII.

«Itineri quo itur de haremita Paritis Dealgada ad locum del Morell», Man 5578, p. 28 (1747); «a migdia ab lo camí de Nostra Sra. de Paret Delgada», Cad. 1702-1808, 36r.

Pareteta, lo carrer de la [lu kə're lə pəɾə'tetə]

Via urbana que va del carrer de la Muralla fins a la carretera de Vilallonga, concretament al punt on hi ha el Plàtano. Aquest carrer està documentat per Bultó (2007, p. 159): «el carrer de la Pareteta començava a La Grava».

París

Cognom pretèrit. Segons el DCVB (s. v. París), és un llinatge existent a Barcelona, Agramunt, l'Aranyó, Artesa de Lleida, Valls, les Coves de Vinromà, Peníscola, Dénia, etc. i és una variant de Parici. Moll (1987, p. 265) dona un altre origen: «del llatí *Apparitio*, 'Epifania' (dia 6 de gener)». Tan sols està documentat al Morell en un cens de l'any 1919.

«París», Cens 1919.

Pasqual [pəs'kwaɫ]

Cognom present avui dia a la localitat. El DCVB (s. v. *Pasqual*) el localitza a Esponellà, Agramunt, Anglesola, Calaf, Igualada, Barcelona, Valls, Morella, València, Elx, Mallorca, Menorca, Eivissa, etc. Indica que també és freqüent la forma escrita *Pascual*. Quant a l'etimologia, ve del llatí *PASCHALE* (amb el significat de *pasqual* 'relatiu a la Pasqua'), amb contaminació de *pasqua* 'pastures'. Moll (1987, p. 86) hi afegeix que ve «del llatí *PASCHALIS*, nom de diversos sants». S'ha documentat al Morell entre el s. XVII i el s. XX, i també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4540): «Clemente Pascual», sota l'epígraf «Alfarerías».

«foren padrins Tomas Pasqual espartaner de Reus y Maria Rocallona [sic]» (19.11.1659), Parr. 1649-1679, p. 45; «a tremontana ab Francesch Pasqual», Cad. 1702-1808, 31r; «Pascual y Calvo José», Amill. 1869, 3v; «Pascual», Cens 1904; «Pascual», Cens 1919; «Pascual», Reg. fiscal 1921; «Pascual», Cens 1934; «Pascual», Amill. 1945.

Pastor

Cognom del qual no hi ha record. El DCVB (s. v. *Pastor*, *-ora*) el localitza a Barcelona, Igualada, Alfarràs, Arbeca, Palau d'Anglesola, Benassal, Vilafamés, Elx i Mallorca. Moll (1987, p. 257) diu que ve «del substantiu *pastor* (del llatí *PASTORE*), 'guardador de bestiar'». Està documentat al Morell als segles XVIII i XIX.

«foren padrins Joan Pasto paiges de Tarragona y Agna Grau del lloch del Morell» (6.11.1705), Parr. 1680-1721, p. 139; «en 1745 Joseph Soler Pastor», Cad. 1702-1808, 44r.

Pataqueta [pətə'ketə]

Renom recollit de fonts orals però massa antic per conservar el record de la seva localització. Moreu-Rey (1981, p. 85) l'inclou al capítol dels renoms procedents de característiques físiques per algun tret que pugués recordar aquest vegetal. El recull a Reus i a Tortosa, i al Morell és una mostra de la convivència de dues formes que designen aquest tubercle: *pataca* i *trumfa*, ja que també hi trobem *Anton*, *Nicasi* i *Pep de la Trumfa*. Sobre el seu origen, «de *patata*, modificat per canvi de terminació influït per analogia de *pataca*» en la seva accepció de «cartonet tallat d'una carta de jugar, en forma d'estrella de sis puntes, que serveix als nois a manera de moneda per a jugar».

Patau, ca ['ka pə'taw]

Nom de casa que es troba a l'Era del Castell i al carrer de Sant Rafael. Segons el DCVB (s. v. *Patau*) vindria d'un cognom. Concretament, segons Moll (1987, p. 312), de *Potau* o *Patau*, ambdós provinents del cognom francès *Poteau*. Està documentat per la revista *Ressò*: «Pepito de Patau» (Colomé 1983, p. 8); i també per Bultó (2007, p. 176): «ca Patau».

Patis, los [lus 'patis]

Topònim que no es pot situar amb seguretat, tot i que un informant creu que podria ser el terreny comprès entre el tram final del carrer Sant Plàcid (a partir del punt on es comença a eixamplar) fins a l'estació del tren.

«Otra partida dels Patis», Amill. 1869, 13r; «Partida dels Patis», Apeo 1869, 27r; «partida dels Patis» (1876-1877), Amill. 1871-1928; «Otra pieza denominada Patios» (1918), Amill. 1871-1928.

Patxanga [pə'ʃangə]

Renom recollit de fonts orals però massa antic per conservar el record de la seva localització. Es tracta de l'adaptació fonètica de la paraula castellana *pachanga*, que significa 'gresca', 'barrila' o 'xerinola'. Sembla que el seu origen es podria trobar en un tret del caràcter o potser també en algun fet anecdòtic.

Pau de Mestre, la mina de [lə 'minə ðə 'paw ðə 'mestrə]

Segons fonts bibliogràfiques (Cortiella, 1986, p. 262), és la mateixa mina que l'anomenada *de la Coma* (*supra*). Però, segons informació aportada per una font oral, la mina de Pau de Mestre neix al camí Travesser (a la partió del terme del Morell i de la Selva) i baixa pel terme de Constantí. L'Institut Cartogràfic de Catalunya la situa a la Pobra de Mafumet.

Paula, ca la [ˈka lə ˈpawlə]

Nom de casa localitzat al carrer de l'Esplanada i documentat per Bultó (2007, p. 188): «ca la Paula». Moreu-Rey (1981, p. 166) l'inclou al capítol de renoms procedents de prenom.

V. t. *Pep de la Paula*.

Pau Pipa [ˈpaw ˈpipə]

Renom que es troba al carrer de Sant Plàcid, format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplica el renom i el nom d'un estri de fumar. Està documentat per Bultó (2007, p. 241): «ca Pau Pipa». Moreu-Rey (1981, p. 133 i 152) l'inclou al capítol de renoms provinents d'oficis (fabricació o comerç d'aquest objecte) i també al de dedicacions constants no professionals, com és l'hàbit de fumar, en aquest cas amb pipa, lògicament.

Pau Puta [ˈpaw ˈputə]

Renom localitzat al carrer de Sant Isidre, al de Sant Josep, al de l'Esplanada i al de Sant Plàcid, format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un adjectiu que significa 'ser molt viu o mancat d'escrúpols, saber-se-la molt llarga', que sembla que era el cas de la persona que va motivar el renom al Morell. Moreu-Rey (1981, p. 112) l'inclou al capítol de singularitats del caràcter.

Pedrell [pəˈðreɫ]

Cognom viu al poble. Segons el DCVB (s. v. *Pedrell*), escrit també *Padrell*, és un llinatge existent al Morell i també a Barcelona, Badalona, Gironella, la Pobla de Mafumet, Gandesa, Tortosa, etc. Quant a la seva etimologia, Moll (1987, p. 194) considera que «probablement és derivat diminutiu de *pedra*, però també pot ser una variant, per metàtesi, de *Pradell*». S'ha documentat al Morell als segles XVII, XVIII i XX.

«Joan Jaume fill de Fransech Pedrell y de na Magdalena sa muler» (24.6.1618), Parr. 1579-1640, p. 71; «un infant fill de Joseph Padrell y sa muller Chaterina» (1678), Parr. 1649-1679, p. 108; «Padrell José», Amill. 1869, 3r; «Padrell Reverte Juan» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Padrell», Cens 1904; «Padrell», Cens 1919; «Padrell», Reg. fiscal 1921; «Padrell», Cens 1934; «Padrell», Amill. 1945.

Pedrera, la¹ [lə pəˈðrerə]

Dins de la partida del Mas Cremat, a l'antic terme de la Granja, Riera (2015, p. 55) explica que aquest és el «nom amb què es coneix actualment la part més al sud de la partida dels Alzinars, tocant al camí de la Granja a Vilallonga».

Pedrera, la²

V. *Camí de Puigdelfí, lo*.

Pedró

Forma amb què també es documenta el cognom *Padró* (*supra*).

Peix, la plaça del

[lə 'plasa ðəl 'pejʃ]

La plaça de la Font (*supra*) es va anomenar popularment durant molts anys la plaça del Peix perquè és on hi havia la peixateria del poble, que era un edifici força singular, excavat sota el jardí del castell.

Peixateria, la

[lə pejʃətə'riə]

Es tracta d'un edifici racionalista força singular de la primera part del segle XX, que es troba en bon estat de conservació i actualment en desús, tot i que va ser la peixateria del poble durant molts anys. Segons informa INVARQUIT, fou construït per l'arquitecte Pablo Montsió, que fou qui va estructurar el plànol de l'eixample del poble, l'any 1926. Té una porta d'accés a la botiga de forma quadrada i al costat hi ha la font que va portar l'aigua al poble. La teulada és una planxa de ciment de forma irregular que augmenta de volum cap al costat del front. També a la façana, es poden observar tres contraforts construïts amb carreus que separen l'espai. Un tret molt característic de l'edifici és el seu emplaçament, ja que es troba a la plaça de la Font, tot just sota el jardí del castell dels Montoliu, sota el terreny excavat. La presència d'aquesta peixateria va fer anomenar popularment aquesta plaça la plaça del Peix. La revista *Ressò* va dedicar una contraportada a aquest edifici, juntament amb la Font («La Font i la Peixateria», *Ressò*, segona època, any 1, núm. 2 [abril de 1993]).

Peixopala

[piʃu'palə]

Renom localitzat al carrer del Molí i al de Sant Plàcid. Moreu-Rey (1981, p. 86) recull la forma *Pixo-palo* (i aclareix: *peixopalo*, que és el nom d'un peix) i inclou aquest renom al capítol de «Característiques físiques», de manera que l'origen es trobaria en la semblança d'aquest peix amb la persona a la qual s'aplica el renom. I, per la informació que dona el DCVB (s. v. *peixopalo*, que remet a *estocafix*), que diu que es tracta d'un bacallà deixat assecar sense salar, podria ser que el tret físic en qüestió fos una constitució molt prima. De fet, també existeix l'expressió «sec com un bacallà», aplicable de la mateixa manera a una persona molt prima. En la forma recollida al Morell s'hauria produït una feminització. Està documentat per Bultó (2007, p. 99 i 211): «l'Anton Pixopala».

V. t. *Anton de Pixopala*.

Pelele

[pə'lele]

Renom localitzat al carrer de Sant Antoni, es tracta de l'adaptació fonètica de la paraula castellana *pelele*, que significa 'ninet', 'estaquirot', en el sentit de persona una mica ximpleta i fàcil d'influenciar.

Pellisser

Cognom del qual no es conserva record actualment. El DCVB (s. v. *Pellisser*) el localitza a Anglès, Fontanilles, Gratallops, Palamós, Sant Feliu de Guíxols, Vilatenim, Igualada, Casserres, Esparreguera, Barcelona, Alforja, les Borges del Camp, Ginestar, Falset, Montmeló, Reus, Valls, Xerta, Alguaire, Almacelles, Almatret, Benicarló, Castelló de la Plana, València, Alcoi, Mallorca, Menorca, etc. També indica que es troba escrit amb la forma *Pellicer*, i en català oriental *Pallicer*. Quant a l'etimologia, derivat de *pellissa*. Moll (1987, p. 257), que recull tres variants més, diu que ve «del substantiu *pellisser*, ‘que treballa o comercia amb pells’». S’ha documentat al Morell l’any 1945, en un amillament.

«Pallise», Amill. 1945.

Penedès

Cognom pretèrit, segons el DCVB (s. v. *Penedès*), és un llinatge existent a Barcelona, Badalona, Sant Vicenç dels Horts, l’Arboç, Santa Oliva, Valls, Agramunt, Almenar, València, Ontinyent, la Llosa de Ranes, Palma de Mallorca, etc. Indica que a Catalunya predomina la grafia *Panadès*, i a València, *Penadés*. Moll (1987, p. 150) diu que «probablement ve d’un adjectiu *PINNETENSE (derivat de PINNA, ‘penya’), que devia significar ‘paratge rocós’». Està documentat per Iglésies (1987, p. 114) a la seva edició del fogatge de 1496: «Pere Panadès».

Pepa del Gallego, la

[lə 'pɛpə ðəɫ ɣə'ʎɛɣu]

Renom format per dos elements, el nom de la persona a qui s’aplica el renom i un nom de casa preexistent (*cal Gallego*), i localitzat al carrer Nou. Està documentat per Bultó (2007, p. 193): «la Pepa del Gallego».

V. t. *Gallego, cal* i *Minguet del Gallego*.

Pep de Gepilla

['pɛb də ʒə'piʎə]

Renom format per dos elements: el nom de la persona a qui s’aplica el renom i un renom preexistent, que es troba al carrer del Molí i documentat per Bultó (2007, p. 251): «Pep de Gepilla».

V. t. *Gepilla i ca Gepilla*.

Pep de la Paula

['pɛb də lə 'pawlə]

Renom localitzat al carrer de Catalunya, format per dos elements, el nom de la persona a qui s’aplica el renom i un nom de casa preexistent.

V. t. *Paula, ca la*.

Pep de la Plaça [ˈpeβ dələ ˈplasə]

Renom que es troba al carrer de Sant Martí, format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplicava el renom i un nom de lloc, urbà en aquest cas, que és on vivia la persona que va motivar el renom al moment en què se li va aplicar. Està documentat per Bultó (2007, p. 145): «Pep de la Plaça». Moreu-Rey (1981, p. 179 i 180) inclou aquest renom en l'apartat dels provinents de noms de lloc.

V. t. *Plaça, la*.

Pep de la Quima [ˈpeβ dələ ˈkimə]

Renom localitzat al carrer de Sant Isidre, format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un nom de casa preexistent, *ca la Quima*. El recull Bultó (2007, p. 172): «Pep de la Quima».

V. t. *Anton de la Quima, l' i Quima, ca la*.

Pep de la Sucina, lo [ˈtu ˈpeβ dələ suˈsinə]

Renom format per dos elements, el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un nom de casa preexistent, que es troba al carrer de Sant Isidre.

V. t. *Sucina, ca la i Sucino, lo*.

Pep de la Trumfa [ˈpeβ dələ ˈtrumfə]

Renom localitzat a la plaça de la Font, format per dos elements (el nom de la persona a qui s'aplica el renom i el nom d'un vegetal, que probablement feia referència a algun tret físic visible, com ara un bony o una berruga), documentat per Bultó (2007, p. 255): «Pep de la Trumfa». Tot i que *pataca* és el nom tradicional per denominar aquest tubercle al Morell, tal com mostra l'existència del renom *Pataqueta* (*supra*), l'ús de *trumfa* no resulta estrany (és una paraula coneguda també entre persones de certa edat), i probablement havia estat d'ús més general en altres èpoques.

V. t. *Anton de la Trumfa, l' i Nicasi de la Trumfa*.

Pep del Colom [ˈpeβ dəl kuˈlom]

Renom que es troba al carrer Nou, format per dos elements, el nom de la persona a qui s'aplica el renom i el nom d'un animal (que també pot ser un cognom). Està documentat per Bultó (2007, p. 192): «Pep del Colom». Moreu-Rey (1981, p. 23, 88 i 171) inclou aquest renom a l'apartat dels que tenen el seu origen en alguna característica física que es relaciona amb l'animal en qüestió i també preveu la possibilitat que vingui d'un cognom.

V. t. *Emília del Colom*.

Pep del Poll, lo

[lu 'pɛb dəl 'poɫ]

Renom localitzat al carrer de Sant Rafael, format per dos elements (el nom de la persona a qui s'aplica el renom i el nom d'una au). Moreu-Rey (1981, p. 23, 89, 108, 142 i 182) el recull en diversos capítols, la qual cosa indica la varietat de possibilitats que té el seu origen: des d'un tret físic que recordi l'animal, fins a una singularitat del caràcter (relacionada amb la tafaneria), passant pels oficis (cria o comerç de polls), els topònims (nom de masia, per exemple), i fins i tot podria tractar-se del cognom *Poll*. De fet, el DCVB (s. v. *Poll*) recull aquest llinatge, tot i que la variant que documenta en alguns indrets del Camp de Tarragona (els Pallaresos, Reus o la Secuita) és *Poi*, escrita *Poy*.

Pep dels Negocis, lo

[lu 'pɛb dəlz nə'ɣosis]

Renom que es trobava al carrer de Catalunya, format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un nom comú relacionat amb una activitat econòmica, que tant podria ser professional com per afició. En aquest cas, sembla que pel caràcter extravertit de la persona (que no es va dedicar propiament als negocis, sinó que era recader), que mirava d'obrir-se a nous encàrrecs per complementar la seva feina, se li podia haver aplicat aquest renom. També rebia el renom del *Soci* (*infra*).

Pep del Taverner, lo

[lu 'pɛb dəl təvər'ne]

Renom localitzat al carrer del Molí, format per dos elements, el nom de la persona a qui s'aplica el renom i el nom d'un ofici. Moreu-Rey (1981, p. 130) l'inclou al capítol dels renoms provinents de noms d'oficis. Està documentat per Bultó (2007, p. 256): «Pep del Taverner».

Pepet del Be

[pə'pɛd dəl 'βɛ]

Renom, que es troba al carrer de Sant Rafael i a la Rambla. Està format per dos elements (el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un renom preexistent, que és el nom d'un animal) i documentat per Bultó (2007, p. 236): «Pepet del Be». Probablement, el nom de l'animal és indicatiu d'ofici.

V. t. *Be, cal*.

Pepeta de Buió, la

[lə pə'petə ðə βu'jo]

Renom localitzat al carrer de les Creus i al de Sant Plàcid, format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un cognom, *Buió*. Està documentat per Bultó (2007, p. 146): «Pepeta de Buyó».

V. t. *Buió* i *Magí de Buió*.

Pepeta de les Nines, lo [l̥u pə'petə ðə ləz 'ninəs]

Renom que es troba al carrer del Molí, format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un nom comú. Moreu-Rey (1981, p. 83 i 114) inclou aquest renom al capítol de les característiques físiques, denotant bellesa en aquest cas.

Pepeta de Xamano, la i ca la Pepeta de Xamano

[l̥ə pə'petə ðə ʃə'manu] i ['ka l̥ə pə'petə ðə ʃə'manu]

Renom, esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer de Sant Plàcid i format per dos elements: un prenom i un renom preexistent, *Xamano*. Està documentat per Bultó (2007, p. 242): «ca la Pepeta de Xamano».

V. t. *Xamano, ca Xamano i ca la Xamana*.

Pepito de Bertran [pə'pitu ðə βər'tran]

Renom que es troba al carrer de les Creus, format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un nom de casa preexistent, *ca Bertran*, que al seu torn té el seu origen en un cognom, *Bertran*. Està documentat per Bultó (2007, p. 222): «Pepito de Bertran».

V. t. *Bertran; Bertran, ca; Bertran, la placeta de, i Font de la Bertrana, lo rec de la*.

Pepito Fuster i ca Pepito Fuster [pə'pitu fus'te] i ['ka pə'pitu fus'te]

Renom, esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer Major, i format per dos elements (el nom de la persona a qui s'aplica el renom i el nom d'un ofici). Està documentat per Bultó (2007, p. 218): «cal Pepito del Fuster». Moreu-Rey (1981, p. 23, 30, 49, 123 i 127) l'inclou al capítol dels renoms provinents d'oficis.

Pep Paleta, lo i cal Pep Paleta [l̥u 'pɛp pə'lɛtə] i ['ka l̥ 'pɛp pə'lɛtə]

Renom, esdevingut també nom de casa, que es troba a la Rambla, i format per dos elements (el nom de la persona a qui s'aplica el renom i el nom d'un ofici). Moreu-Rey (1981, p. 124 i 128) l'inclou al capítol dels renoms provinents d'oficis. Hi ha record avui de la persona a la qual es va aplicar el renom. Està documentat per Bultó (2007, p. 207): «Pep Paleta».

Pequenya, la [l̥ə pə'keɲə]

Renom format a partir de l'adaptació fonètica d'una paraula castellana. Moreu-Rey (1981, p. 47 i 66) l'inclou al capítol de renoms relacionats amb característiques físiques, en aquest cas perquè es tractava d'una persona més aviat disminuïda.

Pere de la Selva, lo

[l̥u 'perə ðə lə 'selvə]

Renom localitzat al carrer de Sant Josep i després al carrer del Molí, format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un nom de lloc (*la Selva*, que es refereix a la Selva del Camp). Està documentat per Bultó (2007, p. 257): «Pere de la Selva».

V. t. *Camí de la Selva, lo; Camí de la Selva, l'enclavament del; Selva, lo camí de la, i Selva, la riera de la.*

Perelló

[pə'rə'lo]

Cognom viu al poble que pot tenir el seu origen en el topònim. El DCVB (s. v. *Perelló*) el localitza a Barcelona, Gavà, Igualada, Almostrer, Falset, Margalef, Tivissa, Valls, Agramunt, Anglesola, Arbeca, Artesa de Segre, Castelló de la Plana, València, Albaida, Gandia, Carlet, Dénia, Gata, Orba, Elx, Mallorca, Menorca, etc. Sobre l'etimologia, diu que és un derivat de *pera* amb els dos sufixos diminutius *-ell* i *-ó*, que donen el substantiu *perelló*, que significa 'pera silvestre'. Està documentat al Morell entre els segles XVIII i XX, i també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «Martín Perelló», sota l'epígraf «Contribuyentes».

«foren padrins Bernat Calbo pages en lo Morell y Serafina Perello» (30.1.1703), Parr. 1680-1721, p. 127; «Salvado Perello», Consell 1685-1739, p. 74r; «Pera Paralo te un pati de casa ystituit en lo loch del Morell», Cad. 1702-1808, 30r; «Gabriel Perelló», Cad. Aparici 1714; «Jph. Perelló labr. del lugar del Morell», Reg. hip. 1774, 4r; «ab casa de Franch. Virgili i Gertrudis Virgili y Perelló, conjuges», Capb. Morell 1775-1779, 62v; «que ans possehia Isidro Perelló del Morell», Capb. Hospitals 1783-1784, 452v; «Martin Parallo», Comú 1783-1844, 70; «Paralló», Miqu. 1795*a* i «Paralló» i «Parallo», Miqu. 1795*b*; «Perello y Escardo Martin», Amill. 1869, 3r; «Martin Perello», Apeo 1869, 4v; «Perelló Escardó Martin» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Perelló», Cens 1904; «Perelló», Cens 1919; «Perello», Reg. fiscal 1921; «Perelló», Amill. 1945.

Peret de Cabra

[pə'rɛd də 'kabrə]

Renom localitzat a la plaça de l'Església, format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un nom de lloc (*Cabra*, que es refereix a Cabra del Camp). Està documentat per Bultó (2007, p. 173): «Peret de Cabra».

Peret de la Pepa

[pə'rɛd də lə 'pɛpə]

Renom que es troba al carrer Major, format per dos elements: el primer, el nom de la persona a qui s'aplica el renom; i el segon, un prenom (segurament, el d'algun familiar: la mare, la dona, etc.). Està documentat per Bultó (2007, p. 218): «ca Peret de la Pepa». Moreu-Rey (1981, p. 166 i 170) recull aquest hipocorístic de *Josepa* com un dels més productius en la creació de renoms.

Peret de la Teclera [pə'ɾɛd də lə tək'kɫɛtə]

Renom localitzat al carrer de Sant Isidre, format per dos elements: el primer, el nom de la persona a qui s'aplica el renom; i el segon, el diminutiu d'un prenom (segurament, el d'algun familiar: la mare, la dona, etc.). Està documentat per Bultó (2007, p. 172): «ca Peret de la Teclera».

Peret del Bifó [pə'ɾɛd dəɫ βi'fo]

Renom que es troba al carrer de les Creus, format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un renom preexistent. Està documentat per Bultó (2007, p. 222): «Peret del Bifó».

V. t. *Bifó, cal, la Bifona i ca la Bifona.*

Peret del Catà [pə'ɾɛd dəɫ kə'ta]

Renom localitzat a la plaça de la Font, format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un nom de casa preexistent, *cal Catà*, que al seu torn té el seu origen en el cognom *Catà*. Està documentat per Bultó (2007, p. 94): «Peret de Catà».

V. t. *Catà i Catà, cal.*

Peret de l'Hort [pə'ɾɛd də 'ɫɔr]

Renom que es troba al carrer Major, format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplica el renom i un nom de lloc. Moreu-Rey (1981, p. 46, 124 i 144) l'inclou a l'apartat dels noms de lloc on es desenvolupa un treball. En el cas del Morell la motivació ve donada pel fet que també era el lloc on vivia. Està documentat per Bultó (2007, p. 218): «Peret de l'Hort».

V. t. *Hort, l'.*

Peret del Rei i ca Peret del Rei [pə'ɾɛd dəɫ 'rej] i ['ka pə'ɾɛd dəɫ 'rej]

Renom i nom de casa localitzat al carrer de Sant Antoni, format per dos elements: el primer, el nom de la persona a qui s'aplica el renom; i el segon, un nom comú. Moreu-Rey (1981, p. 23, 50, 58, 61, 64, 99, 154 i 183) troba diferents orígens per a aquest renom: es pot tractar d'un signe de diferència de classe social, d'un tret de caràcter (la vanitat), una inclinació política (monàrquic), així com també que s'hagi pres el nom d'una partida de terra o per relació familiar (el marit d'una dona a qui s'apliqués el renom de *Reina*). En el cas del Morell, sembla que la motivació estava relacionada amb certa vanitat. Està documentat per Bultó (2007, p. 155): «ca Peret del Rei».

V. t. *Josep del Rei.*

Peret de Panxeta [pə'ɾɛd də pəŋ'ʃɛtə]

Renom que es troba al carrer del Molí, format per dos elements: el primer, el nom de la persona a qui s'aplica el renom; i el segon, un nom de casa preexistent. Està documentat per Bultó (2007, p. 251): «Peret de Panxeta».

V. t. *Panxeta i ca Panxeta*.

Peret de Pieró [pə'ɾɛd də piə'ro]

Renom localitzat a la Rambla, format per dos elements: el primer, el nom de la persona a qui s'aplica el renom; i el segon, un nom de casa preexistent. Està documentat per Bultó (2007, p. 154): «Peret de Pieró».

V. t. *Pieró i ca Pieró*.

Peret de Titarró [pə'ɾɛd də titə'ro]

Renom que es troba al carrer de l'Esplanada, format per dos elements: el primer, el nom de la persona a qui s'aplica el renom; i el segon, un nom de casa preexistent. Està documentat per Bultó (2007, p. 179): «Peret de Titarró».

V. t. *Titarró, ca*.

Peris ['pɛris]

Cognom present avui al poble. Segons el DCVB (s. v. *Peris*) és un llinatge existent a Algerri, Bellmunt, Valls, Falset, Ulldecona i gran part del País Valencià. Quant a l'etimologia, és la «forma catalanitzada del cognom castellà *Pérez*». Moll (1987, p. 304) hi afegeix que el cognom castellà *Pérez* és «derivat de *Pero* = *Pedro*». Al Morell hi ha una casa i un edifici que és una antiga fàbrica de persianes que agafen aquest nom. Tan sols s'ha documentat al Morell en un cens de l'any 1934.

V. t. *Peris, casa*.

«Peris», Cens 1934.

Peris, casa ['kazə 'pɛris]

Coneguda popularment també com *les Persianes*¹ (*infra*), es tracta de la casa i la fàbrica Peris, d'estil eclèctic del període 1888-1910, situada a la rambla de Joan Maragall, als números 23 i 25. Segons informa POBLESCAT, és un conjunt format per una antiga fàbrica de persianes (propietat de Lluís Peris), amb un habitatge al costat. L'habitatge és una casa de planta baixa, amb jardí al davant i terrat tancat amb balustrada. Les obertures estan envoltades per esgrafiats de tipus floral. Els dos pilars que emmarquen el portal del pati estan guarnits amb trencadís ceràmic.

V. t. *Peris*.

Perot del Marrau, lo [l̥u pə'rɔd dəl mə'rɔw]

Renom localitzat al carrer de la Muralla i format per dos elements: el primer, el nom de la persona a qui s'aplica el renom; i el segon, un nom de casa preexistent.

V. t. *Marrau, ca.*

Persianes, les¹ [l̥əs 'pərsi'anəs]

Coneguda també com a *casa Peris (supra)*, es tracta de la fàbrica de persianes de Lluís Peris.

V. t. *Jaume de les Persianes; Persianes, les², i Rafael de les Persianes.*

Persianes, les² [l̥əs 'pərsi'anəs]

Nom de casa localitzat a la rambla de Joan Maragall. El seu origen és en la fàbrica de persianes que hi hagué a l'edifici que constituïa una unitat amb l'habitatge familiar. Probablement el fet que l'edifici hagi perdurat ha afavorit el manteniment d'aquest nom de casa.

V. t. *Jaume de les Persianes; Persianes, les¹, i Rafael de les Persianes.*

Pescateria, la [l̥ə pəskətə'riə]

V. *Peixateria, la.*

Pesseteta, lo [l̥u pəsə'tetə]

Renom que es troba al carrer de Mossèn Manyer. Moreu-Rey (1981, p. 191) recull *lo Pessetes* a Cornudella amb un origen relacionat amb el fet d'anar a comprar amb aquestes monedes o de demanar-les. En qualsevol cas, amb un fet més o menys anecdòtic. També podria tenir el seu origen en un tret del caràcter, tant relacionat amb la generositat com amb la gasiveria.

Petxino, lo, la Petxina, cal Petxino i ca la Petxina

[l̥u pə'ʃinu] [l̥ə pə'ʃinə] ['kaɫ pə'ʃinu] i ['ka l̥ə pə'ʃinə]

Renom esdevingut nom de casa, localitzat al carrer del Molí, i documentat per Bultó (2007, p. 256): «ca Petxino». Moreu-Rey (1981, p. 37) el posa com a exemple de masculinització.

Pi

Cognom pretèrit, segons el DCVB (s. v. *Pi*), és un llinatge existent a Girona, Celrà, Barcelona, Sabadell, Valls, Vila-real, Verger, Eivissa, etc. Quant a l'etimologia, és nom d'arbre i ve del llatí PINUS (Moll 1987, p. 239). Està documentat al Morell al s. XX.

«Pi», Cens 1919; «Pi», Reg. fiscal 1921; «Pi», Amill. 1945.

Pié [pi'e]

Cognom present avui dia a la localitat. El DCVB (s. v. *Pié*) el localitza a Arbeca, Barcelona, Aiguamúrcia, Albinyana, Alcover, Esparreguera, Cabra, Falset, Masllorenç, Reus, Valls, etc. Sobre l'etimologia, «probablement del llatí APIARIU, 'abeller'». S'ha documentat al Morell entre els segles XVIII i XX.

«y Bernat Pie, pages del mateix lloch», Capb. Morell 1775-1779, 61v; «Bernat Piér pages del pnt. lloch del Morell», Capb. Morell 1775-1779, 207v; «â sol ixent ab terras de Franco. Pié», Capb. Hospitals 1783-1784, 470r; «Pie», Miqu. 1795a; «le correspondia Bernardo Pié labr. del Morell», Reg. hip. escr. antigues 1848, 1v; «Pie y Bardina José», Amill. 1869, 3r; «Francisco Pié y Bardina», Apeo 1869, 1r; «Pie Trenchs Francisco» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Pié», Cens 1904; «Pié», Cens 1919; «Pié», Reg. fiscal 1921; «Pié», Cens 1934.

Pieró i ca Pieró [piə'ro] i ['ka piə'ro]

Renom esdevingut, també nom de casa, localitzat al carrer de Sant Rafael i a la Rambla, que podria ser diminutiu del cognom *Piera*.

V. t. *Peret de Pieró i Pierones, les*.

Pierones, les [ləs piə'ronəs]

Renom localitzat al carrer de Sant Rafael, format a partir d'un nom de casa feminitzat i en plural. Està documentat per Bultó (2007, p. 237): «ca les Pierones».

V. t. *Pieró i ca Pieró*.

Pigat de la Goma, lo [lu pi'ɣad də lə 'ɣomə]

Renom antic (no hi ha record de la seva localització) format per dos elements que es refereixen a característiques físiques. Moreu-Rey (1981, p. 69 i 150) els recull tots dos separatament. El primer tindria a veure amb unes marques a la pell; i el segon, tot i que Moreu-Rey (1981, p. 150) el classifica a l'apartat d'aficions perquè recull *en Xesc de la Goma*, aplicat a una persona que era molt àgil en el ball (ballava amb tanta agilitat que semblava que fos de goma), potser es podria associar a alguna característica física en general, com ara la flexibilitat.

V. t. *Gravat de la Goma, lo*.

Pinar, el [əɫ pi'na]

Conegut també pel *pinar del Mas de Mestre (supra)*, o simplement *pinar de Mestre*, és l'únic bosquet del terme municipal. Es troba a la partida de Mas Calvó i el torrent de Manyer li fa de límit al nord amb la partida de la Glòria.

V. t. *Pinar, lo carrer del*.

Pinar, lo carrer del

[lu kə're ðəɫ pi'na]

Via urbana que va de l'avinguda de la Granja a l'avinguda de Valls (o carretera de Vilallonga). Es troba entre el carrer de Sant Josep i el carrer de Mossèn Manyer, als quals és paral·lel. Pren el nom de l'únic bosquet que hi ha al terme.

V. t. *Pinar, el*.

Pins

Partida que no es conserva en la memòria de cap informant. És anomenada també *Terme Vell* en una font i és esmentada al costat de la del Cap d'en Bou en una altra. Però no sembla que tingui relació amb l'únic indret amb pins (el Pinar) que hi ha al Morell des de fa força dècades (fins on abasta la memòria dels informants), perquè ni tan sols és a prop. Amb la informació disponible no es pot aventurar cap hipòtesi sobre la localització d'aquesta partida, que està documentada al Morell al s. XX.

«partida Pins o Terme Vell» (1907), Amill. 1871-1728; «partida conocida por Cap d'en Bou i Pins», Doc. 1942.

Pinyol

[pi'ɲoɫ]

Cognom present al poble que, segons el DCVB (s. v. *Pinyol*), es troba a Terrassa, Valls, Tivissa, Castellví de la Marca, Alcoletge, Aristot, Torreblanca, Puçol, Elx, etc. Moll (1987, p. 240) explica que ve «del substantiu *pinyol*, 'part interior llenyosa d'un fruit'». S'ha documentat al Morell entre els segles XVI i XX.

«foren padrins March Pinyol» (4.3.1585), Parr. 1579-1640, p. 13; «foren padrins Josep Piniol [...] y Dionissa Piniol» (1.5.1682), Parr. 1680-1721, p. 12; «Por venta, segun escritura otorgada por Don Francisco Coll Piñol» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Francisco Coll Piñol» (1928), Amill. 1871-1928.

Piquer

[pi'ke]

Cognom present avui al municipi. El DCVB (s. v. *Piquer*) informa que existeix la grafia *Piqué* i localitza aquest llinatge a Arbúcies, Casavelles, Manresa, Igualada, Barcelona, Tarragona, Cambrils, Marçà, Falset, Almacelles, Artesa de Segre, Tàrrega, Benavarre, Castelló de la Plana, Onda, València, Alacant, etc. Sobre l'etimologia, diu que és derivat de *picar*, i Moll (1987, p. 257) que ve «del substantiu *piquer*, 'que va armat de pica'». S'ha documentat al Morell al s. XVII i al s. XX, i apareix també a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «Manuel Piqué», sota l'epígraf «Ultramarinos».

«Joan Piquer», Focs Morell s. XVII; «Pere Fransech Miquel fill llegendari y natural de Juan Piqué [...] y Mariagna Piquera» (5.6.1650), Parr. 1649-1679, p. 8; «Piqué», Cens 1904; «Piqué», Cens 1919; «Piqué», Reg. fiscal 1921; «Piquer», Cens 1934; «Pique», Amill. 1945.

Piquer, ca [ˈka piˈke]

Nom de casa localitzat al carrer Nou, al de les Creus i al de Sant Rafael, procedent d'un cognom i documentat per Bultó (2007, p. 193): «ca Piqué».

Pistoles, ca [ˈka pisˈtɔləs]

Nom de casa localitzat al carrer de Mossèn Manyer. Moreu-Rey (1981, p. 139) l'inclou al capítol d'oficis perquè a Cambrils hi havia un cinema conegut amb aquest nom perquè era on es projectaven les pel·lícules de l'Oest. No sembla el cas del Morell perquè no hi ha constància de l'existència de cap cinema d'aquestes característiques, però podria estar relacionat amb el gust per aquestes pel·lícules o amb el fet de tenir alguna arma. Tolosana (2017, p. 107) recull *el Pistoles* en una llista de persones afectades per la Causa General.

Piulo, lo, la Piula i ca la Piula [ˈlu ˈpiwlu] [lə ˈpiwlə] i [ˈkaˈl piwlu]

Renom esdevingut també nom de casa, que es troba al carrer de Sant Plàcid, al de Sant Isidre, al del Molí i a la plaça de l'Església. Sobre l'origen d'aquest renom, hi podria haver dues possibilitats: si es parteix del nom comú *piula*, que és un moixó, es podria tractar d'una masculinització a partir d'una relació de semblança física amb aquest animal; si es parteix de l'adjectiu (que tant podria ser en femení com en masculí), es podria relacionar amb l'ús que es fa d'aquesta paraula al País Valencià per dir 'quec', 'tartamut', tal com recull el DCVB (s. v. *piulo*, *piula*). Sembla que la primera possibilitat seria la més probable. Està documentat per Bultó (2007, p. 171 i 249): «cal Piulo» i «la Piula».

V. t. *Fart del Piulo, lo*.

Pixaenaues i ca Pixaenaues [ˌpiʃəˈnawəs] i [ˈka ˌpiʃəˈnawəs]

Renom esdevingut també nom de casa localitzat al carrer de Catalunya i a la Rambla. Moreu-Rey (1981, p. 193) l'inclou al capítol de fets episòdics. Així que podria estar relacionat amb una anècdota.

V. t. *Pixaenaues, lo mas de i Pixaenaues, lo pou de*.

Pixaenaues, lo mas de [ˈlu ˈmaz ðə ˌpiʃəˈnawəs]

Mas que era a la sortida del poble pel camí dels Majols, llindant amb l'hort del Senyor i que avui ja ha desaparegut. Segons un informant, era a uns 100 metres de les Olles.

V. t. *Pixaenaues i ca Pixaenaues i Pixaenaues, lo pou de*.

«sortia vora del mas en dèiem de “Pixanaues”», Ressò, any 1, núm. 1, juny 1983, p. 13.

Pixaenaues, lo pou de [ˈɫu ˈpɔw ðə ˈpiʃəˈnawəs]

Pou que hi havia al mas de Pixaenaues.

V. t. *Pixaenaues i ca Pixaenaues i Pixaenaues, lo mas de.*

Plaça, la [lə ˈpləsə]

Coneguda també com a *plaça de la Font (supra)*, que és el nom oficial que rep actualment, n'ha tingut diversos al llarg de la història; però *la Plaça*, per antonomàsia, és un dels principals, que se sobreposa sovint al nom oficial, probablement perquè és la plaça del nucli primigeni del poble.

V. t. *Plaça, la font de la i Pep de la Plaça.*

«situada en la Plassa de dit lloch del Morell», Capb. Morell 1775-1779, 71r; «Plaza», Cens 1904; «Plaza», Cens 1919.

Plaça, la font de la [lə ˈfɔn də lə ˈpləsə]

V. *Font¹, la.*

V. t. *Pep de la Plaça i Plaça, la.*

Plana [ˈplənə]

Cognom present al poble actualment. Segons el DCVB (s. v. *Plana*), és un llinatge existent a Palamós, Barcelona, Igualada, Valls, Albesa, Alguaire, la Todolella, València, Alacant, etc. Hi ha la variant *Planes* (també escrita incorrectament *Planas*) a Celrà, Vic, Alàs, Artesa de Segre, Cabrils, Peníscola, Alcoi, Mallorca, etc. Moll (1987, p. 196) informa sobre el seu origen: «del llatí PLANA, ‘terreny pla’». Està documentat al Morell entre el s. XVI i el s. XX, i també és recollit per Iglésies en la seva edició del fogatge de 1496 (1987, p. 114): «Anthoni Plana» i «Guillem Plana»; i a la del de 1553 (1981, p. 250 i 251): «Pere Plana» i «lo pobil Planes» (en el segon cas localitzat a la Granja, que en aquell moment encara no formava part del Morell).

V. t. *Mas d'en Plana, lo; Plana, cal, i Plana, lo mas d'en.*

«fonch compare y comara Nofre Plana fadri» (17.8.1587), Parr. 1579-1640, p. 16; «Petre Plana (agricola) agla loci de la Granja», Arrendament 1615; «sia pres inventari de béns i deutes te en Honofre Plana del lloch del Morell» (21.8.1625), Man. Grau-Gat. 1622-1672, *apud* Recasens (1985, p. 161); «foren padrins Fransesch Plana pages de la Selva y Catarina Calvona» (24.4.1652), Parr. 1649-1679, p. 16; «y respeto que Franca. Plana su suegra dispuso en su testamento», Reg. hip. 1774, 11v; «a tremontana ab lo Sr. Joan Plana de Vilallonga», Cad. 1702-1808, 43r; «Plana», Cens 1904; «Plana», Cens 1919; «Plana», Reg. fiscal 1921; «Planas», Amill. 1945.

Plana, cal [ˈkaɫ ˈplənə]

Nom de casa localitzat a l'avinguda de Tarragona i al carrer de Mossèn Manyer. Moreu-Rey (1981, p. 179) l'inclou al capítol dels renoms procedents de topònims, tot i

que és molt probable que al Morell provingui del cognom, sobretot perquè es tracta d'un poble pla i, com que no seria un tret distintiu d'un lloc, aquest topònim no hi ha nascut. Està documentat per Bultó (2007, p. 183): «cal Plana».

V. t. *Mas d'en Plana, lo; Plana, i Plana, lo mas d'en*.

Plana, lo mas d'en

Topònim documentat només per Riera (2015, p. 57) a la partida de la Mallola i els Hospitals del terme de la Granja.

V. t. *Mas d'en Plana, lo; Plana, i Plana, cal*.

Plàtano, el [əɫ 'platənu]

Arbre singular, que es troba a l'actual avinguda de Tarragona, al final del carrer de la Pareteta (fins fa uns anys, la sortida del poble en direcció a Vilallonga perquè pràcticament no estava urbanitzat a partir d'allí). Aquest nom es va consolidar especialment perquè a partir d'un moment es va convertir en el lloc on paraven els autobusos que feien la línia de Tarragona a Valls i això el va convertir en un punt de referència important. Bultó (2007, p. 160) el documenta: «corona aquest carrer un arbre molt gran, el Plàtano».

Plats-i-Olles, ca ['ka 'platz i 'ɔʎəs]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Plàcid. Moreu-Rey (1981, p. 133) l'inclou al capítol dels oficis i estaria relacionat amb el comerç o fabricació d'aquests objectes. Està documentat per Bultó (2007, p. 246): «ca Plats i Olles».

Po, cal ['kaɫ 'po]

Nom de casa que es troba al carrer de Sant Rafael, al de Sant Isidre, a la Rambla i a l'avinguda de la Granja. Moreu-Rey (1981, p. 166 i 168) l'inclou al capítol de renoms que tenen el seu origen en prenom i indica que està molt estès en força llocs del país, provinent del diminutiu de *Josep*: *Josepó*. Se n'ha documentat la feminització en singular. Està documentat per Bultó (2007, p. 161): «cal Po».

V. t. *Po, la bòbila del*.

«Maria Domingo la Poneta», Consell 1685-1739, p. 231.

Po, la bòbila del [lə 'βɔβilə ðəl 'po]

Bòbila situada a l'esquerra de l'antic camí del Cementiri (sortint en direcció a Vilallonga). També es coneix popularment com a *forndel Po*. Limitada al nord pel torrent de Manyer, es troba dins de la partida del Terme Vell. Pren el nom de casa del propietari. Bultó (2007, p. 255) s'hi refereix: «marxaren a viure a la bòbila del Po».

V. t. *Po, cal*.

Pobla, lo torrent de la

Topònim que no es conserva a la memòria dels informants, però que podria ser que es tractés del barranc de les Bruixes (*supra*), que travessa el poble i va cap a la Pobla. Com que la major part del seu recorregut és al terme de la Pobla, no seria estrany que, en algun moment (des del punt de vista del Morell), s'hagués anomenat així. S'ha documentat al s. XVII.

V. t. *Torrent de la Pobla, lo*.

«cum torrente dicto de la Pobla», Man. 23 1644-1656, p. 292.

Pocapena, cal

[ˈkaɫ pəkəˈpenə]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Martí, que podria estar relacionat amb un tret de caràcter. Moreu-Rey (1981) recull diversos renoms formats a partir de *poc* o *poca*, com ara *Poca Orella*, per exemple.

Pomassó i ca Pomassó

[puməˈso] i [ˈka puməˈso]

Renom esdevingut també nom de casa i localitzat al carrer de la Muralla. Podria ser diminutiu de *poma*, però el DCVB no recull aquesta forma. L'origen sembla que pot estar relacionat amb algun tret físic (la cara rodona, per exemple). Bultó (2007, p. 167) el documenta: «cal Pomassó».

Poncella, lo tros de la

Topònim localitzat a la partida de la Mallola i els Hospitals a l'antic terme de la Granja. Riera (2015, p. 59) informa que «estava situat al damunt del camí que va de la Granja al Mas d'en Girona».

Pons

Cognom del qual no es conserva record actualment. Segons el DCVB (s. v. *Ponç*), es conserva amb la grafia *Pons* com a cognom i es localitza a Celrà, Berga, Barcelona, Igualada, Valls, la Secuita, Agramunt, Arbeca, Vinaròs, Benassal, Castelló de la Plana, València, Pego, Mallorca, Menorca, etc. Quant a l'etimologia, segons Moll (1987, p. 86), «del cognom *Pontius* (derivat de PONTUS, 'la mar'), nom de diversos sants». També informa que la primera vegada que es documenta aquest llinatge és l'any 970, amb la forma *Poncius*. S'ha localitzat al Morell en textos dels s. XVI i del s. XX.

«compare Pera Pons» (23.1.1583), Parr. 1579-1640, p. 11; «foren padrins Francisco Ponts de Vals y Agna Figarola del mas» (21.5.1662), Parr. 1649-1679, p. 54; «Montserrat y Pons José», Amill. 1869, 3r; «Pons», Cens 1904; «Pons», Cens 1919; «Pons», Reg. fiscal 1921; «Pons», Cens 1934.

Porta

[ˈpɔrtə]

Cognom present actualment al poble, que, segons el DCVB (s. v. *Porta*) es localitza a Badalona, Barcelona, Igualada, Vilanova i la Geltrú, l'Arboç, Valls, Agramunt, Balaguer, Rossell, etc. Quant al seu origen, ve del llatí PORTA i té el mateix significat que el substantiu de la llengua comuna. Està documentat al Morell entre els segles XVII i XX.

«fill llegendari y natural de Josep Porta i Maria Porta» (5.2.1680), Parr. 1680-1721, p. 4; «y en part Agusti Porta», Cad. 1702-1808, 71v; «Porta», Cens 1919; «Porta», Cens 1934.

Portella, la

Renom pretèrit, que només s'ha pogut localitzar en un document del s. XVII. La coincidència en el llinatge i l'època indiquen que es tracta d'un renom format a partir d'un altre renom (que es manté en la denominació), a través d'una feminització. És un dels poquíssims renoms que apareix en documentació antiga.

V. t. *Joan Baldric del Portal*.

«Esperansa Baldriga del portal alias la Portella» (1608), Parr. 1579-1640, p. 38.

Pou, lo carrer del

Carrer del qual no es conserva record ni s'ha localitzat en documentació històrica. L'única informació disponible és a INVARQUIT, en la fitxa corresponent a la casa Baldric: «El pis principal presenta finestres quadrades, els marcs de les quals estan emmarcats per motllures. Les golfes tenen restes de galeria correguda. A un angle sobresurt cap al carrer del Pou.»

Pou de les Escales, lo camí del

No hi ha record avui d'aquest topònim, tot i que devia ser un camí que conduïa a un pou que portava aquest nom. Sobre el pou, un informant recorda que al mas de Balcells es treia l'aigua del pou amb un sistema antic, que fa pensar en un topònim com el *pou de les Escales* (el mas és al terme de la Pobla, però toca al Morell i podria ser que el pou fos conegut per aquesta particularitat): dins del pou hi havia tres plataformes a diferents altures i s'anava pujant l'aigua, primer a l'una i després a l'altra, fins que arribava dalt. En base a aquesta possibilitat i tenint en compte que l'etimologia del topònim *lo pou de les Graus* (*supra*) està relacionada amb *graó* o *esglaó*, podria ser que es tractés del mateix pou, ja que ambdós topònims són força singulars. Alhora, la informació que facilita Moll (1987, p. 224), recollida tot seguit a l'entrada de la partida del *Pou de les Grasses*, també posa en relació aquest nom amb els altres dos.

«ab lo camí del pou de les Escales», Plet 1686-1768.

Pou de les Grasses, lo

Partida de terra de la qual no hi ha record avui dia. L'únic extracte documental disponible (del s. XVIII) tampoc aporta cap dada que permeti localitzar-la. Sembla evident

que la partida va prendre el nom d'un pou i el que s'ha pogut documentar és que va donar nom a un camí. Quant a l'origen del nom, Moll (1987, p. 224) informa que ve «del llatí *gradas*, 'escalons'. La forma *Grasses* és incorrecta, produïda per falsa relació amb l'adjectiu femení *grassa*». Aquesta informació sobre el significat del nom permet relacionar-lo amb el camí del pou de les Graus i amb el camí del pou de les Escales, també recollits en aquest inventari.

V. t. *Pou de les Grasses, lo camí del*.

«Guiota te un ortet en la partida del pou de las Grasas», Cad. 1702-1808, 1v.

Pou de les Grasses, lo camí del

Topònim pretèrit. L'única informació disponible és una referència documental, que no aporta cap dada que pugui ajudar a localitzar-lo, més enllà de la deducció lògica que es tractava d'un camí que conduïa al pou que portava aquest nom. Tan sols s'ha documentat una vegada al s. XVIII.

V. t. *Pou de les Grasses, lo*.

«a migdia ab lo camí que ba al pou de las Grasas», Cad. 1702-1808, 48r.

Pou de les Graus, lo carrer del o lo carrer de les Graus

Conegut també com *lo carrer d'Avall* (*supra*) o *lo carrer de la Costa* (*supra*), Valldosera (1994, p. 35) el situa al capdavall del carrer Major. A més, informa (comunicació personal) que sempre havia sentit dir que allí hi havia un pou amb escales, la qual cosa fa versemblant aquesta ubicació.

V. t. *Graus, lo pou de les*.

«aquella casa sita en otro lugar del Morell y calle del Pou de las Graus», Reg. hip. 1774, 5v; «y en lo carrer dit del Pou de las Graus», Capb. Morell 1775-1779, 75v; «y en lo carrer dit Devall ô del Pou de las Graus», Capb. Morell 1775-1779, 94v; «Calle de las Graus», Apeo 1869, 27v.

Pradell

Cognom pretèrit que, segons el DCVB (s. v. *Pradell*), es troba a Queralbs, Borredà, Perafita, etc. Quant a l'etimologia, del llatí PRATELLU, diminutiu de PRATUM 'prat'. Tan sols està documentat al Morell l'any 1945, en un amillament.

«Pradell», Amill. 1945.

Prats

[ˈprats]

Cognom viu al municipi. Segons el DCVB (s. v. *Prat*), amb la forma en singular és un llinatge existent a Girona, Capolat, Barcelona, Igualada, Altron, etc. Hi ha la variant Prats, existent a Torroella de Montgrí, l'Estartit, Riumors, Valls, Reus, Cabassers, Àger, l'Aranyó, Benassal, Castelló de la Plana, Catí, l'Alcora, València, Alacant, Monòver,

Muro d'Alcoi, Mallorca, Menorca, Eivissa, etc. I Moll (1987, p. 196) diu que ve «del nom comú *prat* (del llatí PRATUM)». S'ha documentat al Morell als segles XVI, XIX i XX.

«Pere Joan fill d'en Joan Prats» (10.3.1585), Parr. 1579-1640, p.13; «Martin Torrents labr. del Morell vendio a Pablo Prats molinero habte. en el molino de la Granja del Codony», Reg. hip. 1800, 309r; «Ramon Prats (a) Reig», Apeo 1869, 3v; «Fonts Prats José» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Prats», Reg. fiscal 1921; «Prats», Cens 1934.

Presó, la [lə prə'zo]

Antiga casa situada a la plaça de la Font fent cantonada amb el carrer Major, segons Bultó (2007, p. 166), que la documenta: «era una casa amb unes escales molt altes, un edifici petit, antic i lleig que, quan la vengueren, van arreglar-la i va quedar una plaça molt més agradable».

Pressegot, lo [lu prəsə'γot]

Renom localitzat a l'Era del Castell, que és un augmentatiu (podria ser despectiu) de préssec. Moreu-Rey (1981, p. 85) recull *el Préssec Mollàs*, que ve d'una varietat de préssec, al capítol de renoms provinents de trets físics. Potser, en el cas del Morell, l'origen també podria estar relacionat amb un tret físic.

Pros ['pros]

Cognom present avui al poble que, segons el DCVB (s. v. *Pros*), és un llinatge existent a Vilanova i la Geltrú, la Bisbal del Penedès, Torreferrera, Tivissa, Vinebre, Ascó, la Fatarella, Aiguamúrcia, etc. Sobre el seu origen, Moll (1987, p. 285) explica que (igual que el cognom *Prous*, que recull a la mateixa entrada) ve «de l'adjectiu antic *prous* o *pros*, 'bo, virtuós, respectable' (del llatí PROBUS)». Tan sols s'ha documentat al Morell l'any 1945, en un amillament.

«Pros», Amill. 1945.

Pubill

Renom pretèrit localitzat a la Granja i documentat per Riera (2015, p. 144): «Joan Sagí dit lo Pobill». Moreu-Rey (1981, p. 23, 50, 58 i 64) inclou aquest renom en l'apartat dels que tenen el seu origen en el parentiu per afinitat (matrimoni). Es tractaria de l'home casat amb la pubilla, sense ser hereu. Quant al seu origen, del llatí PUPĪLLU, -ĪLLA.

Púbol

Cognom pretèrit, que pot tenir el seu origen en el topònim. Segons el DCVB (s. v. *Púbol*), és un llinatge existent a l'Escala, Torroella de Montgrí, etc. S'ha documentat al Morell al darrer terç del s. XIX.

«Baitlle y Púbol, Juan», Amill. 1869, 4v.

Puça, la i ca la Puça

[lə 'pusə] i ['ka lə 'pusə]

Renom, esdevingut també nom de casa i localitzat al carrer Nou. Moreu-Rey (1981, p. 88, 105 i 114) recull diverses possibilitats per al seu origen: podria estar relacionat amb l'aspecte físic (algú petit, i hi afegeix en algun cas que anés vestit de negre), o amb la deixadesa i la brutícia (com a tret característic d'algú); o també podria tractar-se d'un eufemisme per *puta*. Concretament, fa referència al fet que les dones de cabaret eren anomenades «les puces». En aquest cas, sembla que es tractava d'una dona casada que tenia relació amb diversos homes i, atesa la moralitat de l'època, rebia aquesta consideració. Es troba documentat a Bultó (2007, p. 192).

V. t. *Aleix de la Puça*.

Puig

['puɟ]

Cognom viu a la localitat i documentat també amb la forma feminitzada *Puja* en textos més antics. Segons el DCVB (s. v. *Puig*), és un llinatge existent a Celrà, Girona, la Bisbal, Sant Feliu de Guíxols, Manresa, Palafolls, Begues, Barcelona, Granollers, Valls, Forés, Alàs, Artesa de Segre, Balaguer, Agramunt, Benassal, Castelló de la Plana, Traiguera, Xert, València, Dénia, Pego, Alacant, Teulada, Xaló, Crevillent, Mallorca, etc. Pel que fa l'etimologia, «del llatí PODIU, que significava pròpiament 'pedestal, suport', però que en el llatí vulgar de la Gàl·lia prengué el sentit de 'monticle, elevació del terreny'». Tant el DCVB com Moll 1987 entren com una veu pròpia la feminització *Puja*. En el primer cas, localitza aquest llinatge a Barcelona, Torreblanca, etc., sense fer referència a la relació entre *Puig* i *Puja*. I Moll (1987, p. 201) diu explícitament que és la forma femenina de *Puig*. S'ha localitzat al Morell en textos entre el s. XVI i el s. XX.

«y Magdalena Puja donzella» (1589), Parr. 1579-1640, p. 18; «foren padrins Fransech Puig» (24.2.1593), Parr. 1579-1640, p.28; «foren padrins Jusep Puig de Gostanti abitant en lo Morell y Agna Oriola del Morell» (5.9.1649), Parr. 1649-1679, p. 5; «foren padrins Juan Abello y natural de Costanti y Magdalena Puja» (25.4.1651), Parr. 1649-1679, p. 12; «El contribuyente Ramon Virgili y Puig» (1870), Amill. 1871-1928; «Puig», Cens 1904; «Puig», Cens 1919; «Puig», Reg. fiscal 1921; «Puig», Cens 1934; «Puig», Amill. 1945.

Puigdelfí, lo camí de

[lu kə'mi ðə 'pujðu'fi]

Camí que neix al torrent de Gemegó, passa pel Cap d'un Bou, travessava el Camí Ral, i continuava fins al riu Francolí. Està documentat a partir del s. XVIII i durant el XIX.

V. t. *Camí de Puigdelfí, lo*.

«Comfronta ab lo camí que va a Puigdelfí», Cad. 1702-1808, 3r; «a sol ponent comfronta ab lo camí de Puigdelfí», Cad. 1702-1808, 46r; «al terme del Morell, camí de Puigdelfí», Man. 43 1723-1728, p. 11; «desde el camino de Puigdelfí», Reg. hip. 1774, 4v; «â mitgdie ab lo camí de Puigdelfí», Capb. Morell 1775-1779, 93r; «Camino de Puigdelfí», Apeo 1869, 1r; «Camino Puigdufi», Apeo 1869, 2v.

Pujol [puj'ʒəɫ]

Cognom present avui dia a la localitat. El DCVB (s. v. *Pujol*) localitza aquest llinatge a Osor, Celrà, Castellnou de Bages, Avià, Artés, Esparreguera, Balsareny, Igualada, Avinyonet, Vilanova i la Geltrú, Barcelona, Valls, Blancafort, Calafell, Ulldemolins, Alamús, l'Albi, Balaguer, Sant Martí de Maldà, Xerta, Mallorca, Menorca, etc. Pel que fa a la seva etimologia, vindria del llatí vulgar *PODIOLU, que vol dir 'monticle o puig petit'. Està documentat al Morell entre els segles XVIII i XX, i també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «Ramón Pujol», sota l'epígraf «Carpinterías».

V. t. *Pujol*, *ca* i *Pujola*, *ca la*.

«fill l·legitim y natural de Felip Pujol difunt y de Maria Pujol viuda» (9.3.1704), Parr. 1680-1721, p. 132; «se otorgaron cap. mat. entre Frco. Pujol soltero labr. hijo de [...] y Maria Girona doncella hija de [...], Reg. hip. 1849, 54v; «Pujol y Güell Francesch», Amill. 1869, 3v; «Pujol Girona Ramón» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Pujol», Cens 1919; «Pujol», Reg. fiscal 1921; «Pujol», Cens 1934; «Pujol», Amill. 1945.

Pujol, ca ['ka puj'ʒəɫ]

Nom de casa del carrer de la Muralla i Sant Rafael, documentat per Bultó (2007, p. 162): «ca Pujol». Moreu-Rey (1981, p. 23, 178 i 180) l'inclou al capítol de renoms procedents de corònims, que, en aquest cas, hauria esdevingut, a més, un cognom força estès per tota la geografia del domini lingüístic català.

V. t. *Pujol*, i *Pujola*, *ca la*.

Pujola, ca la ['ka lə puj'ʒəɫə]

Nom de casa del carrer de les Creus, documentat per Bultó (2007, p. 222): «ca la Pujola». Moreu-Rey (1981, p. 23 i 178) inclou *Pujol* al capítol de renoms procedents de corònims, que, de fet, seria l'origen del cognom, que, feminitzat, ha passat a fer la funció de renom.

V. t. *Pujol* i *Pujol*, *ca*.

Pujolar [pujzu'la]

Cognom present al Morell. El DCVB (s. v. *Pujolar*) el localitza a Agullana, Figueres, Palafrugell, Cabanelles, Olot, Santa Cristina d'Aro, Sant Llorenç de la Muga, Sant Salvador de Vianya, Vilafant, Canet de Mar, Moià, Igualada, Calders, Malgrat, Vendrell, Sabadell, Terrassa, Barcelona, etc. Quant al seu origen, Moll (1987, p. 201) informa que és «derivat col·lectiu de *Pujol*. La forma *Pujulà* és un dialectalisme del català oriental». Està documentat únicament per Bultó 2007 (p. 216): «Maria Pujulà».

Puntijoc [punti'ʒok]

Cognom present al Morell, que el DCVB (s. v. *Puntijoc*) el localitza a Palafrugell, Valls, etc. Sobre el seu origen, és una «variant de *Contijoc*, produïda per analogia de *punt* o *punta*». Ha estat documentat únicament per Bultó 2007 (p. 238): «família Puntijoc».

Punyet [pu'ɲet]

Cognom present avui al municipi, el DCVB (s. v. *Punyet*) el localitza a Àger, Barcelona, Terrassa, Martorell, l'Hospitalet, Tarragona, Reus, la Selva del Camp, Mont-roig, etc. Segons Moll (1987, p. 276) és «derivat diminutiu de *puny*». Està documentat al Morell al darrer terç del s. XIX i al s. XX.

«Dolores Mestre y Puñet» (1871), Amill. 1871-1928; «Punyet», Cens 1919; «Puñet», Reg. fiscal 1921.

Quadra de Danda

Topònim localitzat a l'antic terme de la Granja, era una de les partides que l'integraven. Segons Riera (2015, p. 59), «limitava a l'est amb el riu Francolí, al sud amb la Riera de la Selva o de Vilallonga i per l'oest i el nord tenia el terme dels Hospitals». De fet, era una peça quadrada al punt on es creuen el Francolí i la riera de la Selva (extrem sud-est de la partida dels Hospitals). Hi ha certa vacil·lació en el nom: Riera el recull com a *Quadra d'en Danda*, però Mir (2011, p. 296) ho fa sense l'article personal (*Quadra de Danda*). Aquest autor aporta dades més antigues sobre la ubicació d'aquesta peça de terra: «Un establiment del 1177 especifica que el mas Danla o Danda termenava “a sol ixent amb lo riu Francolí, a migjorn amb la terra d'Arnau de Tamarit”, i en una venda del 1248 una de les afrontacions és amb l'honor de Puigdel·fí, el qual no pot ser altre que la part del terme de Puigdel·fí “dellà lo riu”, situat entre la Pobla i el Morell». Plaza (1990, p. 153) documenta el renom *Masdanda* a Barberà de la Conca, però no hi ha indicis sobre el seu origen.

«aquella tierra sita al termino de Danda», Reg. hip. 1774, 4v; «ab otras terras nostras, situadas en la Quadra Danda», Capb. Hospitals 1783-1784, 465r.

Quarter, lo [lu kwər'tel]

Coneguda també com *los Civils* (*supra*), antiga caserna de la Guàrdia Civil situada al capdavall del carrer Major (número 31), que es troba en desús d'ença que els efectius del cos es van traslladar a un altre espai en una zona més nova del poble.

Quatre Camins, los [lus kw'atrə kə'mins]

Topònim que es refereix a un encreuament on es troben el camí dels Majols (que va d'est a oest) i el camí Vell de Reus a Vilallonga, que travessa la partida dels Majols, de sud a nord. És un topònim descriptiu (i viu) perquè, efectivament, hi ha l'opció d'agafar quatre camins diferents.

Queralt

[kə'raɫ]

Cognom viu al municipi. Segons el DCVB (s. v. *Queralt*) és un llinatge existent a Arbúcies, Banyoles, Masies de Roda, Igualada, Aramunt, Arbeca, Valls, Alcanar, Albocàsser, Traiguera, etc. Quant a l'etimologia, «compost de *quer alt* (= *penya alta*)». Està documentat al Morell entre els segles XVII i XX de manera continuada, i també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4540): «Juan Queralt» i «Ramón Queralt Mas», sota l'epígraf «Alfarerías», entre d'altres.

«Maria Angela Agna filla de Joseph Caralt y de Catarina conjuges del lloch del Morell» (14.1.1677), Parr. 1649-1679, p. 103; «Joan Caralt», Consell 1685-1739, p. 29r; «de dita pessa de terra ne poseeix la maitat Maria Queralt viuda», Cad. 1702-1808, 9r; «y son los valiados de dit terma Joan Espanyol y Joseph Caralt», Cad. 1702-1808, 11r; «Joseph Quaralt», Cad. Aparici 1714; «Juan Querált labr. del lugar del Morell», Reg. hip. 1774, 6r; «y ans de Joseph Queralt», Capb. Morell 1775-1779, 61r; «y ans de Jph. Queralt del Morell», Capb. Hospitals 1783-1784, 471v; «Jose Queralt», Comú 1783-1844, p. 114; «Queralt», Miqu. 1795a i «Queralt» i «Queral», Miqu. 1795b; «á poniente con Ramon Queralt», Reg. hip. 1848, 146r; «Gillemat y Queralt José», Amill. 1869, 2r; «Jose Queralt», Apeo 1869, 1r; «Jose Guillemat y Queralt» (1870), Amill. 1871-1928; «Queralt», Cens 1904; «Queralt» i «Caralt», Cens 1919; «Queralt» i «Queral», Reg. fiscal 1921; «Queralt», Cens 1934; «Queralt», Amill. 1945.

Querol

[kə'raɫ]

Cognom viu al poble que, segons el DCVB (s. v. *Querol*), és un llinatge existent a Alamús, Anglesola, Arbeca, Barcelona, Alcanar, Tortosa, Castelló de la Plana, Càlig, Sant Mateu, Benassal, València, etc. En les comarques del català oriental abunda la grafia *Carol* (Molló, Foixà, Girona, la Bisbal, Borredà, Avià, Sant Fruitós de Bages, Igualada, Barcelona, Mataró, Vilanova i la Geltrú, Aiguamúrcia, Masllorenç, Valls, Savallà del Comtat, etc.). Sobre l'etimologia, «del pre-romà *CARIOLU, diminutiu de *CARIU, 'penya'». Hi ha una frase feta documentada al Camp de Tarragona relacionada amb el topònim *Querol*, que es diu a algú per indicar-li que va completament errat: «Sí que faràs dret per a anar a Querol!». Està documentat al Morell als segles XIX i XX.

«Jose Carol Barrot nuevo contribuyente» (1876-1877), Amill. 1871-1928; «Querol», Cens 1919; «Querol», Reg. fiscal 1921; «Querol», Amill. 1945.

Querol i ca Querol

[kə'raɫ] i ['ka kə'raɫ]

Renom, esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer del Molí i al de Sant Plàcid, documentat per Bultó (2007, p. 257): «ca Querol». Moreu-Rey (1981, p. 181) recull aquest renom a l'apartat dels formats sobre topònims simples. En aquest cas sobre el nom del municipi Querol, de la Conca de Barberà.

Quevedo i ca Quevedo

[kə'veðu] i ['ka kə'veðu]

Renom, esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer Major i que tindria el seu origen en el nom de l'escriptor del Barroc castellà. Tant podria ser per l'afició a la lectura d'aquest autor per part de la persona a qui s'aplica el renom, com per algun tret

físic que el recordés (ja que es tracta d'un personatge amb una imatge més o menys coneguda).

Quima, ca la [ˈka lə ˈkimə]

Nom de casa localitzat al carrer de les Creus i al de Sant Plàcid. És afèresi de Joaquim. Moreu-Rey (1981, p. 38 i 169) inclou aquest renom en l'apartat dels provinents de prenom.

V. t. *Anton de la Quima* i *Pep de la Quima*.

Quim del Forn [ˈkim dəl ˈforn]

Renom que es troba al carrer de l'Esplanada, format per dos elements: el primer és el nom de la persona a qui s'aplica i el segon és el nom del lloc on es ven el pa. Moreu-Rey (1981, p. 23 i 143) l'inclou al capítol dels renoms procedents de noms d'oficis. El documenta Bultó (2007, p. 188): «Quim del Forn».

V. t. *Feliu del Forn*.

Quim del Mas de Mestre, lo [ˈku ˈkim dəl ˈmaz ðə ˈmestɾə]

Renom localitzat al carrer de Sant Martí, format pel nom de la persona a qui s'aplica el renom i un topònim; en aquest cas, un dels masos més importants del terme encara avui.

V. t. *Josep del Mas de Mestre*; *Mas de Mestre*; *Mas de Mestre, lo camí del*; *Mas de Mestre, lo pinar del*; *Mestre*; *Mestre, ca*; *Mestre, lo carrer de*; *Mestre, lo mas de*, i *Mestre, lo torrent de*.

Quim de l'Ull, lo [ˈku ˈkim də ˈuɫ]

Renom que es troba al carrer de l'Esplanada, format per dos elements: el primer és el nom de la persona a qui s'aplica i el segon és el nom d'una part del cos. Tot i que Moreu-Rey recull força renoms que prenen com a base *ull* (*Ull-blau*, *Ull-cremat*, *Ull-de-Boga*, *Ull-de-cada-Manera*, etc.), no documenta aquest cas, en què *Ull* per ell mateix constitueix el renom (sense especificar cap característica de l'ull). Podria ser que estigués relacionat amb algun tret físic de la persona, però és curiós el fet que s'expressi en singular quan els ulls són dos, tret que n'hagués perdut un i el renom es referís al que li va quedar. També podria tenir relació amb algun fet anecdòtic.

Quimet i ca Quimet [ki'met] i [ˈka ki'met]

Renom, esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer de l'Esplanada. És afèresi i diminutiu de *Joaquim*. Moreu-Rey (1981, p. 166) inclou *Quim* en l'apartat dels renoms provinents de prenom.

Quintana, la

Topònim del qual no hi ha record avui dia, motiu pel qual no es pot localitzar, ja que l'únic extracte documental disponible (del s. XVIII) no dona informació sobre la seva ubicació. Només indica que denominava un tros de terra. En qualsevol cas, és una denominació habitual en molts llocs, que fa referència a un «camp de conreu, vora un mas o petit nucli de població» (DECat II, p. 707).

«que antigament eran dos trossets de terra nomenats la Quintana, y Raureda», Capb. Morell 1775-1779, 244v.

Rabadà

Cognom pretèrit, el DCVB (s. v. *Rabadà*) el localitza a Valls, Bràfim, Passanant, Tarragona, Sabadell, etc. Moll (1987, p. 258) diu que ve «del substantiu *rabadà*, ‘mosso de pastor’; és paraula d’origen àrab (*rab addan*, ‘senyor de les ovelles’)». Està documentat al Morell al s. XVIII i al s. XX.

«y ponent ab terras de Joan Rebadá», Capb. Morell 1775-1779, 120v; «Rabadá», Miqu. 1795a i «Rabadà», Miqu. 1795b; «Rabadá», Cens 1904; «Rabadá», Cens 1919.

Raduà

[rəðu'a]

Cognom present al municipi. El DCVB (s. v. *Raduà*) el localitza a Ascó, Falset, Flix, Riba-roja, etc. Pel que fa a l’etimologia, Moll (1987, p. 303) diu que ve «del nom personal àrab *Ridwan*, segons Joan Vernet». Ha estat documentat al Morell únicament per Bultó (2007, p. 203): «M. Rosa Raduà».

Rafael de les Persianes

[rə'feɫ də ɫəs pərsi'anəs]

Renom localitzat al carrer de Sant Antoni i a la Rambla, format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplica i un nom de casa preexistent. Moreu-Rey (1981, p. 129) recull *Persianer* al capítol dedicat als oficis, però no *Persianes*. Amb tot, hi ha una relació clara tenint en compte l’existència de la fàbrica de persianes al Morell, anomenada així també.

V. t. *Jaume de les Persianes*; *Persianes*¹, *les*, i *Persianes*², *les*.

Rafael de la Taverna

[rə'feɫ də ɫə tə'vernə]

Renom localitzat al carrer Nou i al d’Orient, format per dos elements: el nom de la persona a qui s’aplica i el nom d’un lloc on es desenvolupa un ofici. Moreu-Rey (1981, p. 143) l’inclou al capítol dels renoms provinents d’oficis.

Rafegues, ca

['ka rə'feyəs] o ['ka rə'fekəs]

Nom de casa del carrer del Molí i del de Sant Martí, provinent d’un cognom: *Rafeques*. El DCVB (s. v. *Rafegas* o *Rafegues*) localitza aquest llinatge a Òdena, Querol, Vallmoll, Cervera, etc. Remet a *Rafeca*, que situa a Barcelona, Piera, etc. Però indica que

és més freqüent la variant *Rafeques*, escrit sovint *Rafecas* (Corberà, Begues, Cabrera d'Igualada, Mediona, Font-rubí, Pacs, Castellet, Castellví de la Marca, la Bisbal del Penedès, l'Arboç, València, etc.). Quant a l'etimologia, «possiblement de l'àrab *rafīqa*, 'companyona, amant'». Al Morell hi ha vacil·lació en la pronunciació, però domina *Rafegues*. Està documentat per Bultó (2007, p. 154): «ca Rafegues».

Rafi [rə'fi]

Cognom viu encara al poble, segons el DCVB (s. v. *Rafí*) es troba a Granollers, Figuerola, Vila-rodona, Vilabella, Valls, etc. Quant a la seva etimologia, «del cognom francès *Raffy*, d'origen germànic» (Moll 1987, p. 312). S'ha documentat al Morell al s. XX.

«Rafi», Cens 1919; «Rafí», Reg. fiscal 1921; «Rafi», Cens 1934.

Rafi i ca Rafi [rə'fi] i ['ka rə'fi]

Renom, esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer de Sant Antoni, provinent d'un cognom. Està documentat per Bultó (2007, p. 153): «ca Rafí».

Ràfols ['rafuɫs]

Cognom present a la localitat, que, segons el DCVB (s. v. *Ràfols*), es troba a l'Arboç, la Bisbal del Penedès, Tarragona, el Vendrell, Begues, Font-rubí, Avinyonet, Mediona, Castellví de la Marca, Hospitalet, Sant Pere de Terrassa, Olesa de Bonesvalls, etc. Quant a l'etimologia, és el plural de *ràfol* (= *ràfec*). S'ha documentat al Morell al s. XX, i també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «Rumilda Ramon Ràfols», sota l'epígraf «Ultramarinos».

«Ráfols», Cens 1919; «Ràfols», Reg. fiscal 1921.

Raic

Cognom pretèrit. Segons el DCVB (s. v. *Raic*), és un llinatge existent a Esparreguera, Esplugues, Molins de Rei, Igualada, Agramunt, etc., que també s'escriu *Raich*. Hi ha la variant *Raichs*, existent a Linyola, Anya, Tarragona, etc. Sobre l'etimologia, Moll (1987, p. 118) diu que ve «del germànic *Raziko*, d'un radical que significa 'consell'». Tan sols documentat al Morell l'any 1919, en un cens.

«Raich», Cens 1919.

Rajador, lo

Topònim documentat a la partida dels Olivars l'any 1620, dins de l'antic terme de la Granja. Es tractava d'un tros de terra, «que limita al sud i a l'oest amb el riu Glorieta, i la traspassa pel mig la sèquia del Molí» (Riera 2015, p. 50).

Ral, lo camí¹ [ɫu kə'mi 'raɫ]

V. *Reial, lo camí i Vell de Tarragona a Montblanc, lo camí.*

«dos jornals i mig de terra de pa al terme de la Granja, a la part del camí Ral», Man. 5576, 1745, p. 179; «Confrontant a sol aixent en dit camí Ral», Cad. 1702-1808, 3r.

Ral, lo camí² [ɫu kə'mi 'raɫ]

Camí conegut també com a *camí Travesser (infra)* i *camí Vell de Reus a Valls (infra)*.

Rambla, la [ɫə 'ramblə]

És la via pública més important del Morell, que es va construir abans de la Guerra Civil. Modernament, s'hi van aplicar dues denominacions en els dos trams en què queda dividida per l'avinguda de Catalunya: *rambla de Joan Maragall*, la part que va fins a l'estació del tren, i *rambla de Pau Casals*, la que va fins a la sortida cap a la carretera de Reus. Durant el franquisme s'havia anomenat *rambla del Generalísimo*. Bultó (2007, p. 201) la documenta: «la Rambla».

V. t. *Feliu de la Rambla* i *Remei de la Rambla*.

Rametes, ca ['ka 'rəmetəs]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Antoni i al carrer de Desprats, documentat per Bultó (2007, p. 154): «ca Rametes». És el diminutiu en plural de *rama*. Quant al seu origen, del llatí RAMA.

Ramon [rə'mon]

Cognom present encara avui al municipi, documentat també amb la forma feminitzada *Ramona* en textos més antics. Segons el DCVB (s. v. *Ramon*), es troba a Agramunt, l'Albi, Balaguer, Cabrera de Mataró, Arnes, Traiguera, Bétera, Mallorca, Menorca, Eivissa, etc. Moll (1987, p. 118), que inclou *Raimon* en la mateixa entrada, en dona l'etimologia: «de *Raginmund*, nom de diversos sants, compost de *ragan* 'consell' i *mund* 'protecció'». S'ha documentat al Morell al s. XX, i també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «Rumilda Ramon Ràfols», sota l'epígraf «Ultramarios» i «Comestibles».

V. t. *Ramon, lo carrer de* i *Ramon, lo mas de*.

«filla llegendada y natural de Josep Ramon y de Angela Ramona» (29.4.1651), Parr. 1649-1679, p. 12; «Pus ho poseheix Joseph Ramon del Morell», Cad. 1702-1808, 7r; «ab casa de Martí Ramon», Capb. Morell 1775-1779, 71r; «Ramon», Miqu. 1795a i Miqu. 1795b; «vendieron perpet. a Ysidro Ramon y Maria Ramon [...] un jornal y tres quartos tierra hierma», Reg. hip. 1849, 51r; «Domingo y Ramon Juan», Amill. 1869, 1v; «Jose Domingo y Ramon» (1871), Amill. 1871-1928; «Ramon», Cens 1904; «Ramón», Cens 1919; «Ramón», Reg. fiscal 1921; «Ramón», Cens 1934; «Ramón», Amill. 1945.

Ramon, lo carrer de

Nom amb què s'anomena popularment *lo Carrer-que-no-passa (supra)* i que també s'havia conegut en altres èpoques (concretament, localitzat els anys 1869, 1919 i 1921) com *lo carrer de la Constitució (supra)*.

V. t. *Ramon* i *Ramon, lo mas de*.

«Calle de Ramon», Comú 1783-1844, p. 114; «por una casa calle de Ramon», Recana 1863, 3r.

Ramon, lo mas de [lu 'maz ðə rə'mon]

Topònim que fa referència a un mas que hi havia dins de la partida del Mas de Girona. No s'ha localitzat cap font documental que el reculli. Tan sols s'ha obtingut d'un informant.

V. t. *Ramon* i *Ramon, lo carrer de*.

Ramon de la Piga [rə'mon də lə 'piɣə]

Renom localitzat al carrer del Molí i al de Desprats, format per dos elements: el nom de la persona a qui s'aplica i un element distintiu del seu aspecte físic, en aquest cas una piga molt vistosa. Moreu-Rey (1981, p. 69) l'inclou al capítol de renoms provinents de característiques físiques.

Ramon de la Pinya [rə'mon də lə 'piɲə]

Renom que es troba al carrer de les Creus i al de la Muralla, format pel nom de la persona a qui s'aplica el renom i un segon element que pot tenir significats diversos (fins i tot podria ser un cognom), però no se'n té constància. El documenta Bultó (2007, p. 224): «Ramon de la Pinya».

Ras ['ras]

Cognom present avui al municipi, el DCVB (s. v. *Ras*) el localitza a Albons, Banyoles, Olot, Reus, la Canonja, etc. I Moll (1987, p. 277) en dona l'origen: «de l'adjectiu *ras*, 'pelat'». S'ha documentat al Morell al s. XX.

«Ras», Cens 1919; «Ras», Reg. fiscal 1921.

Rateta, ca la ['ka lə rə'tetə]

Nom de casa localitzat al carrer de Desprats. Moreu-Rey (1981, p. 90 i 101) l'inclou al capítol de renoms provinents de característiques físiques, per una possible semblança, i també al dels provinents d'algun tret de caràcter (concretament, la gasiveria, en aquest cas).

Ravell

Cognom pretèrit, el DCVB (s. v. *Revell*) el localitza a Maçanet de la Selva, Verges, Llambilles, Barcelona, Arenys de Mar, la Llacuna, Mataró, la Bisbal del Penedès, Sunyer, la Canonja, Bràfim, Rodonyà, etc. Indica que es troba escrit també *Ravell* i *Rabell*. Quant al seu origen, Moll (1987, p. 285) diu que «sembla venir del llatí REBELLIS, ‘rebel’», documentat ja com a nom de persona l'any 812. Està documentat al Morell al darrer terç del s. XIX.

«Mestre y Ravell Pablo», Amill. 1869, 3r; «Pablo Mestre y Ravell» (1871), Amill. 1871-1928.

Raventós

[rəvən'tos]

Cognom viu actualment a la localitat. El DCVB (s. v. *Raventós* o *Reventós*) el localitza a Barcelona, el Catllar, l'Hospitalet, Abrera, Capellades, Lavit, Begues, el Bruc, Cabanyes, Mediona, Piera, Pontons, l'Arboç, etc. Pel que fa a l'etimologia, sembla probable que es tracti d'una deformació de *Revoltós* produïda per analogia de *Ventós* (que també és cognom). S'ha documentat al Morell al darrer terç del s. XIX i també apareix a Bultó (2007, p. 246): «Montserrat Raventós».

«Queralt y Reventos José», Amill. 1869, 3v; «Jose Queral y Reventos», Apeo 1869, 1r; «Queralt Reventós José» (1899-1900), Amill. 1871-1928.

Rec Sec

Topònim documentat per Riera (2015, p. 58), que assegura que es tracta de «les terres que hi havia al voltant de l'antic Rec Sec [...] La finca coneguda com del Rec Sec tenia a l'est la Sequia del mitg o Camí que va al Mas d'en Girona». Localitza aquesta finca a la partida de la Mallola i els Hospitals, a l'antic terme de la Granja.

V. t. *Sec, rec*.

Rector, cal

['kaɫ rək'to]

Nom de casa localitzat al carrer de la Pareteta. Moreu-Rey (1981, p. 93 i 172) l'inclou al capítol de renoms provinents de característiques físiques, per una possible semblança.

Refineria, la

[lə rəfinə'riə]

Nom amb què es coneix popularment el polígon nord del complex petroquímic de Tarragona, instal·lat en la zona de les terres més fèrtils (a tocar del riu) dels termes del Morell i la Pobla de Mafumet. La fixació d'aquest nom té a veure amb el fet que aquest complex industrial s'inicià l'any 1971 amb l'aprovació de la construcció d'una refineria de petroli. Encara que, amb els anys, s'hi han afegit altres activitats industrials i un nombre important d'empreses, s'ha mantingut aquesta denominació entre la gent del poble. La

desaparició dels terrenys de conreu que va comportar el procés d'industrialització d'aquesta àrea va accelerar el procés de desaparició dels topònims que li eren propis.

Reial, lo camí

[ˈlu kə'mi rə'jaɫ]

Conegut també com *lo camí Ral*¹ (*supra*), o *camí Vell de Tarragona a Montblanc (infra)*, es tracta del camí més important que hi ha al terme. Els camins reials eren les vies més importants abans de la construcció de les carreteres perquè comunicaven les poblacions més grans. El seu antecedent més antic és la via De Italia in Hispanias, que es dirigia a Ilerda resseguint la vall del Francolí, tal com recullen Macias i Menchon (2007, p. 144). Riera (2015, p. 52) documenta aquest camí al seu pas per la Granja: «antiga via romana coneguda com Tarraco-Ilerda que unia Tarragona amb Lleida. En l'època medieval passà a ser designada com a Camí Real».

«lo camí Real que va de Montblanch a Tarragona», Capb. Hospitals 1691, 28r; «des del camí Real fins al riu», Man. 27 1673-1678, p. 16; «so es del ort al camí Real de Tarragona a Monblanch»; «ab la carretera Reial a Madrid», Man. 5551 1737-1739, p. 24; «de poniente con el camino Real de Montblanch», Reg. hip. 1774, 11v; «afronta â sol ixent ab lo camí Real que va de Tarragona â Montblanch», Capb. Morell 1775-1779, 65v; «â ponent ab lo camí Real», Capb. Hospitals 1783-1784, 452r.

Reig

['reɟ]

Cognom viu actualment al poble. El DCVB (s. v. *Reig*) el localitza a Anglès, Castelló d'Empúries, Cornellà, Fontcoberta, Palamós, Fornells de la Selva, Porqueres, Vilademuls, l'Ametlla, Cardona, Malgrat, Montmajor, Premià de Mar, Barcelona, Benifallet, Vilallonga, Artesa de Segre, Balaguer, Borriol, València, Alaquàs, Alacant, Dénia, Muro d'Alcoi, Mallorca, Eivissa, etc. Quant a l'etimologia, Moll (1987, p. 249), agrupant les formes *Rei*, *Rey*, *Reig*, *Reitg* i *Rech*, diu que «són diverses formes del substantiu *rei* (del llatí REGE), títol de monarca sobirà. És possible que la forma *Reig* vingui del plural *Reges* (com el cognom castellà *Reyes*) o del genitiu llatí REGIS (com en el topònim *Puig-reig*, que ve de PODIUM REGIS)». Està documentat al Morell des del s. XVI fins al XX, de manera continuada, i també és present a la Granja a finals del s. XVIII (Riera 2015, p. 79): «Josep Reig de la Granja».

«padrina na Tecla Reig del lloch del Morell» (1593), Parr. 1579-1640, p. 40; «Pere Pau Juan fil de Juan Reig [...] Gostanti habitant en lo Morell» (7.3.1649), Parr. 1649-1679, p. 5; «Angelica Speransa Agustina Magdalena filla llegita [sic] y natural de Arnau Reich y de Speransa Reich del Morell» (30.8.1650), Parr. 1649-1679, p. 8; «Comfronta a sol eixent ab Reig de Vilallonga», Cad. 1702-1808, 41r; «otorgado por Ramon Reig, a favor de Jpth. Brillás», Reg. hip. 1774, 1r; «Reig», Miqu. 1795b; «Riera y Ramon Reig», Apeo 1869, 3v; «Guillemat Reig Juan» (1928), Amill. 1871-1928; «Reig» i «Reich», Reg. fiscal 1921; «Reig», Cens 1934; «Reig», Amill. 1945.

Reig

Renom que no es conserva en el record avui dia i només s'ha pogut localitzar en un document del s. XIX. Sembla que ha de ser procedent del cognom. És un dels poquíssims renoms que apareix en documentació antiga.

«Ramon Prats (a) Reig», Apeo 1869, 3v.

Reinal

Cognom pretèrit al municipi. Segons el DCVB (s. v. *Reinal*), és un llinatge existent a Girona, la Jonquera, la Bisbal, Sant Feliu de Guíxols, Llers, Terrades, Verges, Mediona, Monistrol de Montserrat, Sant Boi de Llobregat, el Pla de Cabra, etc. Hi ha la variant *Reinalt* (Agullana, Castelló d'Empúries, la Jonquera, etc.), la documentada al Morell. Moll (1987, p. 119), que dona sis formes més d'aquest cognom, diu que ve «de *Raginald* o *Rainald* [...], compost de *ragan* 'consell' i *wald* 'govern'». Està documentat al Morell al s. XVIII.

«foren padrins Juan Reynalt barber y Maria Torrella» (1702), Parr. 1680-1721, p. 126.

Reis

Cognom pretèrit, el DCVB (s. v. *Rei*) el localitza a Barcelona, Arenys de Munt, Valls, Móra la Nova, l'Albagès, Arbeca, Ibi, Mallorca, Eivissa, etc. Quant a l'etimologia, té el mateix origen que *Reig*. Moll (1987, p. 249), que agrupa aquestes dues formes amb *Rey*, *Reitg* i *Rech*, diu que «són diverses formes del substantiu *rei* (del llatí REGE), títol de monarca sobirà». Tan sols s'ha documentat l'any 1919, en un cens, en aquest cas amb la forma de plural.

«Reis», Cens 1919.

Remei de la Rambla, la

[lə rə'mej ðə lə 'ramblə]

Renom localitzat a la Rambla, format pel nom de la persona a qui s'aplica el renom i un nom de lloc (urbà, en aquest cas). Moreu-Rey (1981, p. 178) troba l'origen d'aquest renom en un corònim, que en aquest cas concret ha donat nom a una via urbana. Està documentat per Bultó (2007, p. 85): «la Remei de la Rambla».

V. t. *Feliu de la Rambla* i *la Rambla, la*.

Remolar

[rəmu'la]

Cognom viu actualment al Morell, el DCVB (s. v. *Remolar*) el localitza a Barcelona, Serós, Gandesa, Blancafort, Castelló de la Plana, l'Alcora, etc. Quant a l'etimologia, vindria de l'italià *remolaro*, que era el fabricant o adobador dels remes, en una nau o en una drassana. Està documentat únicament per Bultó (2007, p. 179): «Josep Remolà».

Rentador, lo

[lu rəntə'do]

Al Morell hi ha record de tres rentadors: un a l'actual plaça del Mil·lennari, que encara estava en ús a començament dels anys setanta del s. XX; un altre a l'inici del camí que va a la Sínia, tocant al carrer de Sant Josep, que es deixà d'utilitzar abans, i el tercer, que era més antic, es trobava al lloc on després s'hi va fer la premsa de l'oli del Sindicat

(al costat de les Monges, davant de la bàscula). Bultó els documenta: «recordem el rentador del carrer del Molí, entre ca Martí del Guerxo i ca Fanoca» (Bultó 2007, p. 252); el del carrer de Sant Josep: «al final del carrer, en direcció a la Sínia, hi havia un rentador» (Bultó 2007, p. 177), i el més antic: «davant del Sindicat Agrícola, hi havia un rentador cobert [...] Era davant de l'abeurador dels animals» (Bultó 2007, p. 113). Tots tres es coneixien amb aquest nom, sense determinar. Probablement, els contextos en què es feien servir no requerien normalment més especificació; i, si era necessari, amb una referència al carrer on eren es podia aclarir de quin es parlava.

V. t. *Rentador, lo camí de.*

Rentador, lo camí del

Topònim pretèrit. Tenint en compte com és d'antiga la referència i que se sap que hi havia una conducció d'aigua de les basses del Comú, que eren a les Moreretes, fins al rentador més antic que es recorda avui, es podria tractar del camí que quedava al costat d'aquest pas d'aigua, ja que les mides estipulades per a aquesta mena de passos d'aigua era de 40 cm, més 1 m per al pas de persones (és a dir, que és segur que hi havia un camí). S'ha documentat al s. XVIII en un cadastre.

V. t. *Rentador, lo.*

«Item un hort clos en lo camí del Rentado», Cad. 1702-1808, 5r.

Renyer

Cognom pretèrit al poble, el DCVB (s. v. *Renyer*) el localitza a Sant Joan de les Abadesses, Palamós, Barcelona, Almenar, Arbeca, Aiguamúrcia, Blancafort, Calafell, Reus, Vila-rodona, etc. També es troba escrit *Renyé* i *Reñé*. Quant al seu origen, Moll (1987, p. 119) diu que ve «de *Raginhari*, compost de *ragin* 'consell' i *hari* 'exèrcit'». Tan sols documentat al Morell l'any 1919, en un cens.

«Reñé», Cens 1919.

Resclosa, la

Topònim documentat per Riera (2015, p. 53), es tracta d'un «tros de terra de quatre jornals situat a l'extrem nord-oest de la partida actual de la Granja. Per l'est i nord tenia el riu Glorieta i per l'oest el Camí Ral». Es troba a l'antic terme de la Granja, dins de la partida anomenada també *la Granja*.

Reus, la carretera de

[lə kərə'terə ðə 'rews]

Carretera que surt del poble en direcció oest per anar cap a Reus. Ha tingut diferents recorreguts en el seu tram inicial: fins als anys setanta passava per la banda nord de les Olles, entre aquest edifici i l'Hort del Senyor, i uns metres més enllà feia un gir a l'esquerra per incorporar-se al traçat que anava recte fins al tomb de la Dent; però després es va adreçar de manera que es va convertir en la continuació de la rambla de Pau Casals.

Ara passa, doncs, per la banda sud de les Olles i ocupa una part important del que havia estat el seu hort. Tot i que no es recull com a topònim per la seva manca de fixació, sí que es considera adequat aportar com a curiositat el nom que, durant la postguerra, feia servir la canalla del poble per referir-se a aquesta primera part de la carretera que s'ha esmentat: *la carretera fina*. Com que, en aquella època els carrers no estaven enquitranats, era freqüent jugar a boles en aquest lloc, per la gran diferència que hi havia en la regularitat del terra: era molt més fi. És un topònim que es troba documentat al Morell des del s. XVIII.

V. t. *Camí de Reus, lo; Camí de Reus, lo carrer del, i Reus, lo camí de.*

«carretera que va a Reus», Man. 5607 1774-1775, p. 119; «Carretera de Reus», Apeo 1869, 12v.

Reus, lo camí de

[lu kə'mi ðə 'rɛws]

Antic camí del Morell a Reus, una part del qual s'ha convertit actualment en una via urbana amb aquest nom, *carrer del Camí de Reus (supra)*. L'inici seria a l'actual rotonda del capdamunt de la Rambla i continuaria pel que avui s'ha convertit en el carrer que porta el mateix nom, en direcció a la zona esportiva del municipi. Aquest topònim n'ha generat un altre, que és el d'una partida amb aquest mateix nom: la partida *Camí de Reus (supra)*. És un topònim documentat al Morell des del s. XVIII.

V. t. *Camí de Reus, lo; Camí de Reus, lo carrer del, i Reus, la carretera de.*

«ab lo camí de Reus», Capb. Morell 1775-1779, 88r; «Camino de Reus», Apeo 1869, 10v; «lindante al este, según el amillaramiento, con el camino de Reus» (7.2.1927), AM 1877-1930.

Revalent

[rəvə'tɛn]

Renom localitzat al carrer de Sant Rafael i a la Rambla. Sembla que un tret de caràcter podria haver donat lloc al naixement d'aquest renom. Està documentat per Bultó (2007, p. 204): «Peret de Revalent».

Revella

Renom pretèrit al Morell. Moreu-Rey (1981, p. 111) recull *Revell* a Mallorca amb el significat de 'rebel', però també existeix com a llinatge. D'altra banda, podria tractar-se d'una descripció física (una persona molt vella), significat que recull el DCVB (s. v. *revell, -ella*), la qual cosa seria possible, atenent el context en què es documenta, ja que s'aplica a la padrina d'un bateig i, tradicionalment, els padrins eren els pares dels pares. Només s'ha pogut localitzar en un document del s. XVII i és un dels poquíssims renoms que apareix en documentació antiga.

«padrina na Magdalena Baldriga alies Revella» (06.01.1608), Parr. 1579-1640, p. 37.

Reverter

[rəvər'te]

Cognom present actualment a la localitat. Segons el DCVB (s. v. *Reverter*), és un llinatge existent al Morell i a moltes altres poblacions: Amer, Celrà, la Cellera, Espolla, Vall d'Hostoles, Banyoles, Sils, Ventalló, Arenys de Mar, Canet de Mar, Badalona, Barcelona, Llerona, Dosrius, Llinars, Montmeló, Horsavinyà, Pineda, Puig-reig, Vilanova i la Geltrú, Mollerusa, Tarragona, Benifallet, Valls, Reus, la Pobla de Mafumet, Ulldesona, Alcanar, Tivissa, el Perelló, la Sénia, Càlig, Vila-real, València, Agullent, etc. També es troba escrit *Raverté*, *Rabarter*, *Rebarté* i amb altres variants gràfiques, usades principalment en el català oriental. Moll (1987, p. 119-120) aporta informació sobre algunes hipòtesis relacionades amb l'origen d'aquest cognom: «Apareix documentat des del s. XI i és el nom d'un comte de Barcelona del s. XII. En els documents escrits en llatí apareix *Revertarius*. Sembla derivat del nom personal *Revert* o *Rabert*, d'origen germànic; però no es veu la causa d'haver-li aplicat el sufix *-er* o *-arius*. S'ha insinuat la hipòtesi d'un origen llatí REVERTARIUS (de REVERTERE, 'retornar') que significaria 'tornat a la fe'; però tampoc no és gaire segur». S'ha documentat al Morell als segles XVIII, XIX i XX.

V. t. *Reverteres, ca les*.

«ab casa dels hereus de Pau Reverter», Capb. Morell 1775-1779, 69r; «Pablo Reverte», Comú 1783-1844, 328; «Ravarte» i «Ravarté», Miqu. 1795a i «Ravarte», Miqu. 1795b; «Reverté y Sole Pablo» i «Reberté, Francº», Amill. 1869, 3v i 4v; «Frº Reberter», Apeo 1869, 9v; «Reverté Dalmau Isidro y esposa» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Reverté», Cens 1919; «Reverte» i «Reverté», Reg. fiscal 1921; «Reverté», Cens 1934; «Reverte» i «Reverté», Amill. 1945.

Reverteres, ca les

['ka łəz rəvər'terəs]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Isidre, provinent de la feminització en plural del cognom *Reverter*. Està documentat per Bultó (2007, p. 171): «ca les Reverteres».

V. t. *Reverter*.

Ribal

[ri'βaɫ]

Cognom viu al poble, el DCVB (s. v. *Ribald*) el localitza a Alins, Reus, Llorac, la Pobla de Mafumet, Constantí, etc. També es troba escrit sovint *Ribalt*, *Rivalt* i *Riual* i prové del francès antic. Pel que fa al seu origen, Moll (1987, p. 285) diu que ve «del substantiu català antic *ribald*, 'disbauxat', 'home de mala vida'». S'ha documentat al Morell entre els segles XVI i XX, i també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «Antonio Ribal», sota l'epígraf «Comestibles».

«fore. padrins en Joan Riual», Parr. 1579-1640, p. 28, (8.7.1593); «foren padrins Juan Torrens dels tarongers y Maria Riualta» (1.1.1653), Parr. 1649-1679, p. 17; «a tremontana ab Pera Ribalt», Cad. 1702-1808, 33r; «foren padrins Antoni Domingo pages y Marina Rivalt viuda de Vilallonga» (1703), Parr. 1680-1721, p. 130; «Ribal», Reg. fiscal 1921; «Ribal», Amill. 1945.

Riber

Cognom pretèrit, el DCVB (s. v. *Riber*) el localitza al Morell i en moltes altres localitats: Girona, Moià, Centelles, Barcelona, Calaf, Vilanova i la Geltrú, Igualada, Montblanc, Valls, Almenar, l'Albi, Torregrossa, Campanet, Maó, etc. Existeixen les grafies incorrectes *Ribé*, *Rivé* i *River*. Quant a l'etimologia, ve «del llatí RIPARIU, derivat de RIPA, 'riba'». Està documentat al Morell entre els segles XVIII i XX.

«a poniente con el patio de Andres Riber cubero», Reg. hip. 1774, 9r; «ab pati de casa de Andreu Ribe boter», Capb. Morell 1775-1779, 81r; «Pablo Ribe», Comú 1783-1844, 74; «Ribé», Miqu. 1795a i Miqu. 1795b; «Ribe y Arbos Agustin», Amill. 1869, 3v; «Agustin Ribe y Arbós», Apeo 1869, 6v; «Ribé», Cens 1904; «Ribé», Cens 1934.

Ribes

[ˈriβəs]

Cognom viu al municipi. El DCVB (s. v. *Riba*) localitza aquest llinatge a Barcelona, Caldes de Montbui, Vilanova i la Geltrú, Almatret, Tremp, Sant Mateu del Maestrat, la Jana, etc. Diu que «abunda la variant *Ribes* (escrit *Ribas* per molts de catalans orientals i baleàrics) a Girona, Barcelona, Vilanova i la Geltrú, Tortosa, Agramunt, Arbeca, Lleida, Xert, València, Mallorca, Eivissa, etc. Existeixen també les grafies *Riva*, *Rivas* i *Rives*, filles de la confusió fonètica de la *b* i la *v* en molts de dialectes catalans». Quant a l'etimologia, del llatí RIPA, amb el significat de 'vora del mar, d'un riu o d'una altra gran extensió d'aigua'. Moll (1987, p. 152, 184 i 202) dona bàsicament la mateixa informació sobre l'origen d'aquest llinatge. Només hi afegeix la possibilitat que també pugui venir d'un topònim (el nom d'una vila del Ripollès). S'ha documentat al Morell als segles XIX i XX.

«Ribas José», Amill. 1869, 3v; «Jose Ribas y», Apeo 1869, 26v; «Ribas», Cens 1904; «Ribas», Cens 1919; «Ribas», Reg. fiscal 1921; «Ribas», Cens 1934; «Ribas», Amill. 1945.

Ribets i ca Ribets

[riˈβets] i [ˈka riˈβets]

Renom, esdevingut també nom de casa, localitzat a la plaça de l'Era del Castell i al carrer de Desprats. El DCVB (s. v. *Rivet*) documenta aquest llinatge (tant *Rivet* com *Ribet*) a Reus, entre d'altres llocs. L'única accepció que dona en plural (com seria el cas) és en sentit figurat, per referir-se a una persona amb «indicis, manifestacions no gaire fortes d'una qualitat». Pel que fa a l'etimologia, «probablement de l'àrab *ribát*, 'tira o faixa de tela', 'llogall'».

Ric

Cognom documentat al Morell al s. XVII, també amb la forma feminitzada, *Rica*.

«Obit Arnau Rich als 10 de maig 1652 mori del contagi al mas d'en Giot» (10.5.1652), Parr. 1649-1717, p. 17; «Obit Esperansa Rica viuda del qº Arnau Rich paiges del Morell» (14.5.1652), Parr. 1649-1717, p. 18.

Ricarda, ca la

[ˈka lə riˈkarðə]

Nom de casa localitzat al carrer del Molí. Moreu-Rey (1981, p. 167) documenta el diminutiu *Ricardet* com a renom provinent de prenom o cognom. En aquest cas, es tractaria d'una feminització. Sobre el seu origen, el DCVB indica que ve «del nom personal germànic *Ricohard*» i Moll (1987, p. 120) hi afegeix que és un compost format de *ric* ‘fort’ i *hard*, ‘poderós’.

Ricort

Cognom pretèrit, el DCVB (s. v. *Ricort*) localitza aquest llinatge al Morell, la Masó, etc. I, sobre la seva etimologia, Moll (1987, p. 120) diu que ve «de *Ricward*, compost de *ric* ‘poderós’ i *ward* ‘guardià’». S’ha documentat al Morell al s. XVIII.

«vuy posoex Pera Richort de Vilallonga lo dit tros», Cad. 1702-1808, 53r.

Riera

[riˈerə]

Cognom present actualment a la localitat. El DCVB (s. v. *Riera*) el localitza a Celrà, Osor, Mollet d’Empordà, Caldes de Montbui, Mataró, Igualada, Barcelona, Valls, Vilallonga, Anglesola, Artesa de Segre, Tàrrrega, Alacant, Gata, Muro, Vall d’Evo, Vall de Laguar, Mallorca, Menorca, Eivissa, etc. Sobre la seva etimologia, Moll (1987, p. 184) diu que ve «del substantiu *riera* (del llatí RIVÁRIA), ‘riu de poca aigua’». Està documentat al Morell entre els segles XVIII i XX.

V. t. *Riera, la*¹ i *Riera, la*².

«per ocasio del matrimoni que contra[?] ab Thecla Riera», Capb. Morell 1775-1779, 163v; «Valldosera Riera José» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Riera», Cens 1904; «Riera», Cens 1919; «Riera», Reg. fiscal 1921; «Riera», Cens 1934; «Riera», Amill. 1945.

Riera, la¹

[lə riˈerə]

Coneguda també com a *riera de la Selva (infra)*, altrament anomenada *riera de Vilallonga (infra)*, neix a la serra del Pou, igual que el riu Glorieta, i mor al Francolí. Conflueix amb el torrent de Gemegó a la partida de les Voltes. És un topònim documentat al Morell a partir del s. XVIII.

V. t. *Riera* i *Riera, la*².

«cum fluvio dicto la Riera», Man. 5551 1737-1739, p. 24; «al sud con la Riera» (1899-1900), Amill. 1871-1928.

Riera, la²

Topònim pretèrit, devia ser una partida de terra situada en algun punt del recorregut de la Riera, però que no és possible determinar perquè no hi ha dades que permetin localitzar-la. S’ha documentat al Morell al s. XVIII.

V. t. *Riera i Riera, la*¹.

«al terme del Morell partida de la Riera», Man. 43 1723-1728, p. 11.

Rion

Cognom pretèrit al poble. El DCVB recull *Rions* (llinatge existent a Menàrguens), però no *Rion*. En canvi, l'IDESCAT situa al Tarragonès més d'una tercera part dels Rion que hi ha a Catalunya (<http://www.idescat.cat/cognoms/?id=104620>), i també es localitza aquest nom en la toponímia: a Calafell hi ha *cal Rion*, una masia urbana del s. XVIII, i en terres occitanes hi ha *Rion-des-Landes*. Tan sols s'ha documentat en una ocasió al Morell, l'any 1945.

«Rión», Amill. 1945.

Ripoll

Cognom pretèrit. Segons el DCVB (s. v. *Ripoll*), es troba a Osor, Sant Llorenç de la Muga, Vidreres, Barcelona, Gratallops, Valls, Agramunt, Albesa, Lleida, Castelló de la Plana, València, Albalat, Monòver, Cocentaina, Mallorca, Eivissa, etc. L'etimologia és incerta. La primera síl·laba és una reducció de *riu*; la segona apareix en les llatinitzacions medievals relacionada amb PULLUS, 'poll', 'gall'. S'ha documentat al Morell al s. XX.

«al oeste Antonio Ripoll» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Ripoll», Reg. fiscal 1921.

Rita, lo forn de la

[ʎu 'forn də lə 'ritə]

Forn d'obra que hi havia al camí Fondo i era de Joan Queralt, conegut també com a Joan de la Rita. Bultó el documenta en dues ocasions: «als anys 40 al Morell hi havia [...] dos forns, el de Joan Queralt, a qui deien de la Rita» (Bultó 2007, p. 76) i «hi havia el que en deien el forn d'obra de la Rita» (Bultó 2007, p. 191).

V. t. *Rita, ca la*.

Rita, ca la

[ˈka lə 'ritə]

Nom de casa localitzat a la Rambla, provinent d'un prenom. Moreu-Rey (1981, p. 38) també el recull, encara que com a exemple de masculinització (*cal Rita*).

V. t. *Rita, lo forn de la*.

Riu, lo

[ʎu riw]

V. *Francolí, lo*.

Riuet

Partida de terra de la qual no hi ha record i, per tant, tampoc dades per determinar-ne la ubicació, ja que només apareix registrada l'any 1942 en un document solt. Devia ser

una partida que es trobava en algun punt del recorregut del riu Glorieta, anomenat també *lo Riuet*.

V. t. *Riuet, lo*.

«Partida Riuet», Doc. 1942.

Riuet, lo [lu ri'wet]

V. *Glorieta, lo*.

V. t. *Alcover, lo riuet d' i Riuet*.

«Riuet», Apeo 1869, 23v.

Robuster [ruβus'te]

Cognom present avui al municipi. Segons el DCVB (s. v. *Robuster*) es troba al Morell i en d'altres localitats: Calafell, Igualada, Montblanc, la Selva del Camp, Valls, etc. Quant a l'etimologia, diu que ve de *reboster*. I, sobre el significat, 'el qui fa pastes o dolços'. Explica que el pas de *reboster* a *robuster* és per analogia de *robust*. Moll (1987, p. 258), que també troba l'origen d'aquest llinatge en una deformació de *reboster*, apunta a un significat diferent: 'encarregat del rebost'. S'ha documentat al Morell al s. XVI i al s. XX.

«Pere Rabuster canonge de la seu de Tarragona» (9.2.1590), Parr. 1579-1640, p. 18; «Don Samuel Figuerola Robusté» (1928), Amill. 1871-1928; «Robusté», Reg. fiscal 1921; «Robuste», Amill. 1945.

Roc

Cognom pretèrit, el DCVB (s. v. *Roc*) el localitza a Girona, Blanes, Solsona, Batea, etc. Sobre l'etimologia, diu que ve «de l'occità *Roch*, nom d'un sant montpellerès del segle XIII-XIV (el nom és d'origen germànic)». Es troba documentat al Morell al s. XVII.

«foren padrins Bernat Roch mestre de cassas del Morell y Angela Malofrena de la Sacuita» (18.4.1661), Parr. 1649-1679, p. 49.

Roca

Cognom pretèrit que, segons el DCVB (s. v. *Roca*), es troba a Celrà, Mont-ras, Igualada, Valls, el Catllar, Àger, Almatret, Benassal, Catí, Mallorca, Menorca, etc. Quant a l'etimologia, vindria d'un mot pre-romà **rocca* (amb el significat del nom comú *roca*), «del qual s'ignora l'origen exacte, però que segurament existia, perquè les formes que es troben en diverses llengües romàniques l'exigeixen com a base». S'ha documentat al Morell en textos dels segles XVII, XVIII i XX.

«filla llegendada y natural de Bernat Roca mestre de casas y de Sicilia muller sua» (6.4.1662), Parr. 1649-1679, p. 54; «Roca», Miqu. 1795*a* i Miqu. 1795*b*; «Roca», Reg. fiscal 1921.

Rodolat

Cognom pretèrit, el DCVB (s. v. *Rodolat*) el localitza a Batea, Tortosa, etc. Al Camp de Tarragona hi ha *els Rodolats* a la Pobla de Montornès, i *el Rodolat del Moro*, a més del *Rodolat*, entre el Catllar i Tarragona. Sembla clar que es pot relacionar amb el participi del verb *rodolar* i també amb *rodó*, que ha donat lloc a topònims i cognoms. Està documentat al Morell al s. XVIII.

«Francisco Rodolat te un tros de terra de alsinas y terra erma en la partida del Cami de Vilallonga», Cad. 1702-1808, 60r.

Rodona, la i ca la Rodona [lə ru'ðonə] i ['ka lə ru'ðonə]

Renom, esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer de les Creus. Moreu-Rey (1981, p. 67) l'inclou al capítol de les característiques físiques, ja que evoca una persona grassa, la qual cosa es correspon amb la motivació d'aquest cas. Està documentat per Bultó (2007, p. 222): «ca la Rodona».

V. t. *Joan de la Rodona*.

Rofes [ˈrɔfəs]

Cognom viu actualment al municipi, el DCVB (s. v. *Rofes*) el localitza a l'Argentera, Capçanes, Colldejou, Cambrils, Garcia, Falset, Marçà, Tarragona, etc. També indica que és un topònim, igual que Moll (1987, p. 153). L'ha documentat únicament Bultó (2007, p. 258): «Ramon Rofes».

Roger

Cognom pretèrit. Segons el DCVB (s. v. *Roger*), es troba a Verges, Caldes de Montbui, Terrassa, Barcelona, Alfarràs, Alguaire, Benimantell, etc. Quant a l'etimologia, ve «del nom personal germànic *Hrodgair*», que, segons Moll (1987, p. 121), és un «compost de *hrod* 'fama' i *gair* 'llança'» i es documenta per primera vegada l'any 913 amb la forma *Rodegario*. Només s'ha documentat al Morell l'any 1919, en un cens.

«Roger», Cens 1919.

Roig [ˈrɔʝ]

Cognom documentat també amb la feminització (*Roja*) en textos més antics. El DCVB (s. v. *Roig*) el localitza a Celrà, Palau-saverdera, Barcelona, Igualada, Terrassa, Valls, Prat de Comte, Calafell, Ulldecona, Agramunt, Anglesola, Torà, Benassal, les Coves de Vinromà, València, Cullera, Benidorm, Pedreguer, Mallorca, Menorca, Eivissa, etc. Quant al seu origen, ve del llatí RUBEU, que, com indica Moll (1987, p. 277), dona en català «l'adjectiu *roig*, 'vermellós', 'vermell'». S'ha localitzat aquest cognom al Morell de manera continuada entre els segles XVI i XX. Iglésies el recull en la seva edició del fogatge de 1496 (1987, p. 114): «Joan Roig». També apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «Javier Roig», sota l'epígraf «Avellanas (Comtes.)».

«na Magdalena Roja filla de Miquel Roig» (1594), Parr. 1579-1640, p. 25; «Margarida Rojeta filla d'en Rojet y de na Susanna» (21.10.1600), Parr. 1579-1640, p. 33; «foren padrins Joan Soler de Nulles y padrina la Sa. Agna Roitg» (26.1.1679), Parr. 1649-1679, p. 109; «filla de Jaume Roig y de Josepha Roig y Serda» (26.12.1720), Parr. 1680-1721, p. 254; «Roig», Miqu. 1795a i Miqu. 1795b; «José Roig (a) Calsó», Apeo 1869, 4v; «El contribuyente José Roig y Grau» (1870), Amill. 1871-1928; «Roig», Cens 1904; «Roig», Cens 1919; «Roig», Reg. fiscal 1921; «Roig», Cens 1934; «Roig», Amill. 1945.

Roig, cal

[ˈkaɫ ˈrɔʎ]

Conegut també com a *ca Xavier*, és un nom de casa, localitzat al carrer de Sant Antoni. Moreu-Rey (1981, p. 23, 30, 46, 50, 59, 69 i 76) l'inclou al capítol de renoms procedents de característiques físiques (el color del cabell). En aquest cas, l'origen és el cognom, que està força estès per tota la geografia del domini lingüístic català. La convivència amb el nom de casa *Vermell* és una mostra del fet que el parlar del Camp de Tarragona és de transició entre els dos grans dialectes del català, l'oriental i l'occidental. L'ha documentat Bultó (2007, p. 154): «cal Roig».

Romanills, els

Coneguda també com a *Tomanil* (*infra*), és una partida que avui cap informant pot localitzar amb aquest nom, que apareix en la documentació antiga com a equivalent als *Clots* (*supra*) i les *Vinyasses* (*infra*). El que sembla clar és que es pot establir una relació d'equivalència amb *Tomanil* o *Tomanill* (que sí que està localitzada). D'una banda, perquè se succeeixen en el temps: la primera referència històrica a *Tomanil* és de 1720 i l'última de *Romanill* en un document de 1775-1779 (de fet, el primer extracte documental disponible ja s'hi refereix amb un altre nom, dient «ans Romanills», com si fos un nom en desús, tot i que va durar fins al segle següent). D'altra banda, perquè encara hi ha una denominació anterior, l'*enclavament del mas de Romanins*, per referir-se a l'actual partida dels Majols, que era una de les dues parts en què es dividia el Tomanil (Mir 2011, p. 293). Coromines, tant a l'OnCat (s. v. *romani*) com a DECat (s. v. *romani*), explica que Manuel de Montoliu va donar com a forma pròpia del Camp de Tarragona *romanill* per al *romani* (Montoliu 1918, p. 49). I el DCVB (s. v. *romani*) també dona com a pronúncia pròpia del Camp de Tarragona la palatalització de l'última síl·laba. Quant a l'etimologia, «es tracta evidentment de la concreció toponímica del nom de planta *romani*» (OnCat, s. v. *romani*), que vindria del llatí ROSMARINU. Es tracta d'un topònim documentat al Morell als segles XVII i XVIII amb diferents grafies: *Romanill*, *Romanills* i *Romanils*.

V. t. *Romanills, lo camí dels* i *Romanills, lo mas dels*.

«partida de las Vinyassas y ans de Romanills», Llibreta s. XVII; «partida dita dels Romanills o Vinyassas», Llibreta s. XVII; «Cinc jornals de botjar al terme dels Romanills», Man. 27 1673-1678, p. 121; «Barnat Calbo fadri pages Romanill» (13.9.1688), Parr. 1649-1717, p. 263; «en lo terme de dit lloch en la partida dels Romanills», Capb. Morell 1775-1779, 169r; «y partida dels Romanils o dels Clots», Capb. Morell 1775-1779, 232v.

Romanills, lo camí dels

Topònim del qual no hi ha record avui. Tot i que no es disposa d'informació per ubicar-lo, és de suposar que devia ser un camí que conduïa al mas de Romanills o que es trobava dins de la partida dels Romanills. Per tant, hi ha certa idea de la zona on es podia trobar, a partir de la localització aproximada d'aquesta partida. Està documentat al s. XVI.

V. t. *Romanills, els* i *Romanills, lo mas dels*.

«al camí de Romanills», Man. Bell. 1531-1535, p. 20.

Romanills, lo mas de

Topònim pretèrit. Dins de la dificultat sempre present en topònims antics d'establir exactament de quin tipus d'unitat territorial es tractava, tenint en compte que totes les referències històriques s'hi refereixen com a *mas* (encara que una s'hi refereixi com a *mas terme*), es podria assumir que, com a mínim en aquell temps, era un mas. També s'hi refereix així Morera (1981, p. 482): «lo mas dels Romanills». És de suposar que, probablement, es trobava a la partida dels Romanills. S'ha documentat al Morell al segle XIV, XVI i XVII.

V. t. *Romanills, els* i *Romanills, lo camí dels*.

«damus et stabilimus vobis, Raymundo Roseyllo de manso Romaninorum parrochie Villelonge», Est. cens 1373; «lo mas d'en Romanills, Man Ard. (1558), p. 18; «y de na Alienor muller sua del mas de Romanil» (10.3.1586), Parr. 1579-1640, p. 14; «Elienor Guiota del mas terme del Romenil» (26.2.1588), Parr. 1579-1640, p. 17; «lo mas de Romanills», Llibreta s. XVII.

Romeu

[ru'mɛw]

Cognom present al poble. El DCVB (s. v. *Romeu*) el localitza a l'Escala, Igualada, Malgrat, Barcelona, el Vendrell, l'Albi, Agramunt, Valls, Ulldecona, Canet lo Roig, Castelló de la Plana, Traiguera, València, Morvedre, Quartell, Cocentaina, etc. Quant al seu origen, Moll (1987, p. 258) diu que ve «del substantiu *romeu* (del greco-llatí ROMAEUS), 'pelegrí', i que es troba documentat per primera vegada l'any 908: *Romeus presbiter*. El DCVB completa aquesta informació explicant que és el «nom que en l'edat mitjana es donava en l'Imperi d'Orient als occidentals que el travessaven per anar en peregrinació a Terra Santa». Està documentat únicament per Bultó (2007, p. 234): «Ramon Romeu».

Romilda, ca la

['ka lə ru'mildə]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Antoni, provinent d'un prenom d'origen germànic (*Hruomhild*) que significa 'guerrer famós'» (Albaigès 1990, p. 287). Ha estat documentat per Bultó (2007, p. 153): «ca la Romilda».

V. t. *Magí de la Romilda*.

Rosalia, ca la [ˈka lə ruzəˈliə]

Nom de casa localitzat al carrer del Molí, provinent del «nom evocatiu de les Rosalias, festes romanes consistents a tirar roses sobre la tomba del difunt» (Albaigès 1990, p. 287). Està documentat per Bultó (2007, p. 254): «ca la Rosalia».

Rosalia del Gallego, la [lə ruzəˈliə ðəl γəˈʎeyu]

Renom localitzat al carrer de Mossèn Manyer, format per dos elements: un prenom i un renom preexistent, *cal Gallego*. Moreu-Rey (1981, p. 185) inclou aquest renom al capítol d'adjectius toponímics, en aquest cas provinent d'un altre indret de la península Ibèrica (Galícia). Tractant-se *Rosalia* d'un nom molt corrent a Galícia (segons Albaigès 1990, p. 287), és del tot coherent l'aplicació d'aquest gentilici com a renom en aquest cas. Bultó (2007, p. 183) el documenta: «Rosalia del Gallego».

V. t. *Gallego, cal* i *Minguet del Gallego*.

Rosanes

Cognom pretèrit, segons el DCVB (s. v. *Rosanes*) es troba a Roda, Sant Vicent de Castellet, l'Hospitalet, Barcelona, Montblanc, Sarral, Montbrió de la Marca, Barberà, etc. Quant a l'etimologia, és «incerta; en el segle XI apareix documentada la forma *Rodanas*». S'ha documentat al Morell al s. XX.

«Rosanes», Cens 1919; «Rosanes», Cens 1934; «Rosanes», Amill. 1945.

Ros de la Granella, lo [lu ˈroz ðə lə γrəˈneʎə]

Renom localitzat al carrer Nou i al de les Creus, format per dos elements, el primer dels quals fa referència al color del cabell, i el segon a un renom preexistent, *ca la Granella*. Moreu-Rey (1981, p. 30, 49, 59, 69 i 76) inclou *Ros* al capítol dels renoms provinents de característiques físiques.

V. t. *Granella, ca la*.

Ros de la Grassella, lo [lu ˈroz ðə lə γrəˈseʎə]

Renom que es troba al carrer de les Creus i al de Sant Plàcid, i està format per dos elements, el primer dels quals fa referència al color del cabell i el segon a un renom preexistent, *ca la Grassella*. Està documentat per Bultó (2007, p. 224): «el Ros de la Grassella». Moreu-Rey (1981, p. 30, 49, 59, 69 i 76) inclou *Ros* al capítol dels renoms provinents de característiques físiques.

V. t. *Grassella, ca la*.

Ros de les Cabres, lo [lu ˈroz ðə ləs ˈkaβrəs]

Renom localitzat al carrer de les Creus, format per dos elements, el primer dels quals fa referència al color del cabell i el segon a un renom format a partir d'un ofici.

Moreu-Rey (1981, p. 30, 49, 59, 69 i 76) inclou *Ros* al capítol dels renoms provinents de característiques físiques; i també (p. 141) documenta en diversos indrets *de les Cabres* afegit a un prenom com a indicador d'ofici. Està documentat per Bultó (2007, p. 222): «cal Ros de les Cabres».

V. t. *Amadeu de les Cabres* i *Trinitat de les Cabres*.

Roses

Cognom pretèrit, que pot tractar-se tant de *Roses* com de *Rosés*, ja que s'han localitzat ambdues formes i no hi ha indicis que permetin determinar si es tracta de l'una o de l'altra. En cas que es tracti de *Roses*, segons el DCVB (s. v. *Roses*) es troba a Caldes de Montbui, Ripollet, Vila-real, Mallorca, etc., i probablement tindria el mateix origen que el nom de l'illa grega de *Rodes*; en els documents medievals més antics apareix el nom de *Roses* sota formes com *Rotas*, *Rodas* i *Rodis*. En cas que es tracti de *Rosés*, el DCVB (s. v. *Rosés*) el localitza a l'Escala, Berga, Llinars, la Mussara, Móra la Nova, etc., i seria la forma contracta de *rosers*, plural de *roser*. S'ha documentat al Morell al s. XX.

«Roses», Cens 1919; «Rosés», Reg. fiscal 1921.

Roseta de l'Isaac, la

[lə ru'zetə ðə l'izak]

Renom localitzat al carrer Major, format per dos elements: el nom de fonts de la persona a qui s'aplica el renom i un altre nom de persona, probablement el d'algun familiar (el pare, el marit, etc.), que prové de l'hebreu i significa 'noi alegre' o 'que rigui' (Albaigès 1990, p. 198). Està documentat per Bultó (2007, p. 91): «la Roseta de l'Isaac».

V. t. *Salvador de l'Isaac*.

Rosell

Cognom del qual no hi ha record al poble. Segons el DCVB (s. v. *Rosell*) és un llinatge existent a Cervià, Mollet de Peralada, Osor, Bagà, Pobla de Lillet, Font-rubí, Pineda, Manresa, Arenys de Mar, Pacs, Igualada, l'Arboç, Albinyana, Cabra, Calafell, l'Espluga de Francolí, Valls, Àger, Agramunt, Balaguer, Castelló de la Plana, València, Sueca, Silla, Llombai, Mallorca, Menorca, etc. També es troba escrit *Rosell*; i, quant a l'etimologia, és un derivat diminutiu de *ros*. Només s'ha documentat al Morell l'any 1919, en un cens.

«Rosell», Cens 1919.

Roselló

Cognom pretèrit, documentat també amb la feminització (*Rosellona*) en textos més antics. El DCVB (s. v. *Roselló*), que ja adverteix que sovint es troba escrit incorrectament *Roselló*, localitza aquest llinatge a Calonge, Palafrugell, Palamós, Llinars, Montcada, Barcelona, Blancafort, Cabassers, Duesaiqües, l'Espluga de Francolí, Montblanc, Anglesola, Castelló de la Plana, València, Xàtiva, l'Alcúdia de Crespins, Pego, Dénia,

Pedreguer, la Vall d'Ebo, Alacant, Mallorca, Menorca, Eivissa, etc. Quant a l'etimologia, diu que és un «derivat de *Ruscino*, nom pre-romà d'una població que existia a la dita comarca [el Rosselló], prop de la desembocadura del Tet, i de la qual encara resten ruïnes anomenades *Castell-Rosselló*». S'ha localitzat al Morell en documentació datada entre els segles XVI i XX. També s'ha trobat l'any 1591 en un llibre d'inventaris i encants d'un notari de Tarragona (Companys i Sanmartí 2015, p. 250): «ítem, fa, a 24 de dit, Gabriel Rosselló del Morell, de pençió de censal, 2 ll. 10 s». I, finalment, és recollit per Iglésies en la seva edició del fogatge de 1496 (1987, p. 114): «Item Joan Rosselló»; i a la del de 1553 (Iglésies 1981, p. 250), tant amb la forma masculina com femenina: «Gabriel Rossello» i «la viuda na Rossellona».

V. t. *Rosselló, lo carrer d'en*.

«na Margarida Rossellona viuda del Morell» (3.1.1580), Parr. 1579-1640, p. 7; «na Susana muller de Gabriel Rosello del Morell» (24.2.1580), Parr. 1579-1640, p. 8; «foren padrins Tomas Pasqual espartaner de Reus y Maria Rocallona [sic]» (19.11.1659), Parr. 1649-1679, p. 45; «Rosallo Muliné José», Amill. 1869, 3v; «Rosallo Barberá José» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Roselló», Reg. fiscal 1921; «Roselló», Cens 1934; «Roselló», Amill. 1945.

Rosselló, lo carrer d'en

V. *Arraval, l'*.

V. t. *Rosselló*.

Rosset

Cognom pretèrit. El DCVB (s. v. *Rosset*), que adverteix que es troba escrit sovint *Roset*, el localitza a Cornellà de Terri, Olost, Berga, Manresa, Igualada, Valls, Montblanc, Vimbodí, Abella de la Conca, Arbeca, etc. Moll (1987, p. 277) diu que és un «derivat diminutiu de *Ros*». Està documentat al Morell al s. XX.

«Roset», Reg. fiscal 1921; «Roset», Cens 1934.

Roureda

Topònim del qual no hi ha record avui dia, motiu pel qual no es pot localitzar, a falta de dades documentals. A partir de l'única font localitzada (del s. XVIII), que recull la forma *Roureda*, es pot deduir que denominava un tros de terra, on molt probablement hi havia roures, tal com recull la definició del DCVB (s. v. *roureda*).

«que antigament eran dos trossets de terra nomenats la Quintana, y Roureda», Capb. Morell 1775-1779, 244v.

Rourell, lo camí del

[lu kə'mi ðəl rəw'reɫ]

Topònim localitzat a la Granja, a la partida dels Olivars: «uneix el poble del Rourell amb el riu Francolí, i fa de límit septentrional de la partida dels Olivars i l'actual terme del Morell» (Riera 2015, p. 49).

Rovira

[ru'virə]

Cognom viu al poble. Segons el DCVB (s. v. *Rovira*) es localitza a Llofriu, Castellnou de Bages, el Bruc, Sabadell, Arenys, Pierola, Tarragona, Valls, el Pont d'Armentera, Agramunt, Belcaire, Benassal, Almassora, Castelló de la Plana, Lluçena, València, Dénia, Orba, Pego, Palma, etc. Quant a la seva etimologia, ve del llatí vulgar *ROBEREA (variant de ROBOREA), que significa 'roureda'. Està documentat al Morell entre els segles XVII i XX.

«Jacobi Rovira sarraller» (7.1.1680), Parr. 1649-1717, p. 249; «Jacinto Rovira boticario del Morell se adoza un censal», Reg. hip. escr. antigues 1848, 1v; «Rovira», Cens 1904; «Rovira», Cens 1919; «Rovira», Reg. fiscal 1921; «Rovira», Amill. 1945.

Roviralta

[ruvi'rałtə]

Cognom present avui al municipi. El DCVB (s. v. *Roviralta*) diu que és un llinatge existent a Manresa, Sallent, Badalona, Barcelona, l'Hospitalet, etc., i que està format per la «grafia aglutinada de *rovira alta*». Només s'ha pogut documentar al Morell l'any 1945, en un amillament.

«Roviralta», Amill. 1945.

Rubies

[ru'βiəs]

Cognom viu en l'actualitat al Morell. El DCVB (s. v. *Rubies*) el localitza a Palafrugell, la Bisbal, Àger, Artesa de Segre, Agramunt, etc. L'etimologia és incerta. Pot venir del llatí *RUPICULAS, diminutiu de *rupes* 'roques'. Està documentat únicament per Bultó (2007, p. 197): «Francisco Rubies».

Rula, la

Partida avui desconeguda per als informants, tot i que el camí de la Rula és ben viu encara al Morell i s'ha trobat documentada una altra partida amb el nom de *Camí de la Rula*. Està documentada als segles XVII i XVIII.

V. t. *Camí de la Rula, lo i Rula, lo camí de la*.

«partida dita de la Rula», Llibreta s. XVII; «a la partida de la Rula», Man. 39 1710-1718, p. 47; «situada en dit terme, y partida dita de la Rula», Capb. Morell 1775-1779, 222r.

Rula, lo camí de la

[lu kə'mi ðə lə 'rułə]

Conegut també com a *camí dels Hospitals* (*supra*), és el camí que neix al carrer Nou, passa per la Sínia (en alguns trams coincideix amb el recorregut del torrent de Manyer) i va en direcció nord, passant entre les partides del Cap d'un Bou (a l'oest) i les Voltes (a l'est). Travessa el torrent de Gemegó i la riera de la Selva, i encara continua fins que es troba amb el camí Ral de Tarragona a Montblanc, tal com recull Mir (2011, p. 248): «el conegut com a camí de la Rula o dels Hospitals, el qual arrenca des del Morell fins a arribar al camí ral de Tarragona a Montblanc». Així dona accés a la partida dels Hospitals

i enllaça amb el camí que porta a la Granja. S'han documentat dues formes: *Rula* i *Rulla*. La primera és la que ha perviscut fins a l'actualitat. Amb tot, al DCVB (s. v. *rula*) només hi ha una accepció com a nom comú per a aquesta forma, que sembla difícil de connectar amb aquest topònim; es refereix a una «roda de fusta clavada per l'eix a un mànec, que els al·lots empenyen i fan córrer per terra» (un joc infantil, doncs, que s'ha recollit en un poble de Mallorca). En el cas de *rulla*, remet a *rutlla*, que és l'entrada que conté informació que es pot relacionar amb la toponímia. Concretament, «la Rutlla: nom d'arravals o veïnats de Girona, Palamós, Parlavà, Mieres i Anglès». Encara que el Morell no s'esmenti entre els llocs on es troba aquest topònim que recull el DCVB, podria tractar-se d'un cas assimilable. L'OnCat (s. v. *la Rutlla*) apunta a un significat relacionat amb 'formar rotllo, agrupar', aplicat a un conjunt de cases que no arriben a formar un poble, però no hi ha informació suficient per considerar que el topònim del Morell hi pugui estar relacionat. Riera (2005, p. 154) recull el renom *el Rutllat*, però no fa cap hipòtesi sobre el seu origen. S'ha localitzat també aquest topònim a Renau: el *camí de la Rulla*; i a Mutxamel (comarca de l'Alacantí) és el nom d'un carrer: *carrer del Camí de la Rula*. Les formes recollides en cada un d'aquests llocs (que són diferents entre elles) coincideixen amb les dues formes documentades al Morell. Aquest topònim està documentat a partir del s. XVIII i fins al s. XX al Morell. En nota manuscrita, Recasens recull «surt del Morell, passa per la Sínia i fa cap a la Granja i Hospitals».

V. t. *Camí de la Rula, lo i Rula, la*.

«Comfronta ab lo camí de la Rulla», Cad. 1702-1808, 1v; «a sol ponent comfronta ab lo camí de la Rulla», Cad. 1702-1808, 1v; «mediant lo camí de la Rula», Capb. Morell 1775-1779, 84r; «Camino Rula», Apeo 1869, 2v; «Camino de Bula», Doc. 1942.

Rull

[ˈruɫ]

Cognom viu en l'actualitat a la localitat. Segons el DCVB (s. v. *Rull*), es tracta d'un llinatge existent a Olot, Campelles, Manlleu, Manresa, Barcelona, Gavà, Tarragona, Reus, Valls, Bràfim, la Bisbal del Penedès, Tivissa, Vallfogona, la Secuita, Salomó, Capçanes, Alcover, Falset, l'Espluga de Francolí, Banyeres, Almacelles, Anglesola, Castelló de la Plana, Cabanes, Onda, Culla, València, Gandia, Pollença, Alcúdia, etc. Moll (1987, p. 323) considera que pot venir del nom llatí RULLIUS i «pot ésser també l'aplicació onomàstica de l'adjectiu *rull*, 'de cabells arrissats'». Només s'ha documentat al Morell l'any 1945, en un amillament.

«Rull», Amill. 1945.

Sabater

[səβə'te]

Cognom viu actualment al municipi, documentat també amb la feminització (*Sabatera*) en textos més antics. Segons el DCVB (s. v. *Sabater*), es troba a la Bisbal, Osor, Igualada, Barcelona, Valls, la Galera, Falset, Albesa, Àger, Balaguer, Vilanova i la Geltrú, Benassal, Sant Mateu del Maestrat, Mallorca, Menorca, etc. Quant a l'etimologia, «derivat de *sabata*. Entre els mossàrabs valencians hi havia la forma *sabatair* com a nom d'ofici i com a sobrenom o cognom». Òbviament i tal com indica Moll (1987, p. 258), ve

del substantiu *sabater* ‘qui fa sabates’. Està documentat al Morell entre els segles XVI i XX, i també apareix a l’ACE (1936-1937, p. 4541): «Salvador Sabaté», sota l’epígraf «Barberías».

V. t. *Sabatera, ca la*.

«foren copares. en Gabriel Sabate» (1598), Parr. 1579-1640, p. 30; «Juseph Giner texdor [sic] de li del Morell y Magdalena Sabatera de Valls» (29.5.1660), Parr. 1649-1679, p. 47; «Joan Sabate de Vilallonga te un tros de terra erma», Cad. 1702-1808, 44r; «Sabaté», Cens 1934; «Sabaté», Amill. 1945.

Sabatera, ca la

[ˈka lə səβəˈterə]

Nom de casa localitzat al carrer Major, format a partir de la feminització d’un nom d’ofici. Moreu-Rey (1981, p. 35) l’inclou al capítol específic de feminitzacions.

V. t. *Sabater*.

Saboner, lo i la Sabonera

Renom pretèrit que Moreu-Rey (1981, p. 129) inclou al capítol de renoms provinents d’oficis. És un dels poquíssims renoms que apareix en documentació antiga, concretament al fogatge de 1553, «Pere Beldrich Saboner» (Iglésies 1981, p. 250), i en un document del segle XVII.

«Catherina Baldriga alies la Sabonera» (1608) i «Pau baldrich fadri dit lo Saboner» (1610), Parr. 1579-1640, p. 37 i 56; «Jusep Balldrich com a curador de los povills Balldrich dit lo savoner» (18.7.1660), Man. 25 1662-1668, *apud* Recasens (1985, p. 166).

Sac, cal

[ˈkaɫ ˈsak]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Plàcid. Moreu-Rey (1981, p. 198) inclou aquest renom (en femení) a l’apartat de renoms provinents de fets anecdòtics a partir d’un cas que recull a Bétera. L’ha documentat Bultó (2007, p. 245): «cal Sac».

Sagí

Cognom pretèrit, que s’ha documentat també amb la forma femenina (*Sagina*). El DCVB (s. v. *Sagí*) informa que es troba escrit dialectalment *Saigí* i que és un llinatge existent a Barcelona, Granollers, Bràfim, la Canonja, Perafort, la Secuita, Valls, etc. Sobre l’etimologia, Moll (1987, p. 277) diu que ve «del substantiu *sag í* (llatí SAGIMEN), ‘tel greixós dels budells’». S’ha localitzat al Morell en un text del s. XVI, i també és recollit per Iglésies en la seva edició del fogatge de 1553 (1981, p. 251), tot i que el troba a la Granja, que en aquell moment encara no formava part del Morell: «Joan Sagi».

«Tecla Elianor Sagina filla d’en Juan Sagi» (9.12.1603), Parr. 1579-1640, p. 44; «Catalina Calbona filla de Juan Sagi entra lo dimarts a miga nit» (18.7.1660), Man. 25 1662-1668, *apud* Recasens (1985, p. 166).

Sagristà

Cognom pretèrit que, segons el DCVB (s. v. *Sagristà*), és un llinatge existent a Barcelona, Mollet, Martorell, Mataró, Mallorca, etc. Quant a l'etimologia, Moll (1987, p. 247) diu que ve «del substantiu *sagristà* (llatí SACRISTANE), 'encarregat de la sagristia'». Està documentat al Morell al s. XX.

«Torres Sagristà José» (1928), Amill. 1871-1928; «Sagristá», Cens 1919; «Sagristá», Reg. fiscal 1921.

Sala, la

[lə 'salə]

Es tracta d'un edifici parroquial, que tenia un espai on es feia teatre (i, més endavant, projeccions de cinema). De fet, era la sala parroquial, però la denominació més general era *la Sala*. La parròquia hi organitzava activitats lúdiques, entre les quals destacava el teatre d'aficionats, especialment la representació de la Passió durant tota la Quaresma, a mitjan segle XX. També eren habituals les projeccions de cinema els caps de setmana. Als últims anys s'hi feien activitats esporàdiques, entre les quals destacaven els Pastorets. Va ser enderrocada l'any 2014. S'hi entrava per l'Era del Castell i també hi havia un accés secundari per la Rambla. Durant uns anys (cap a la dècada dels setanta), a les golfes de l'edifici s'hi va instal·lar Casa Nostra, un espai dedicat als joves. Bultó (2007, p. 202) la documenta: «seguien més patis fins arribar a la Sala Parroquial». I la GGCC (p. 99) també s'hi refereix: «hi ha un local teatral de dependència parroquial, on també es fan sessions de cinema».

Saladié

Cognom pretèrit al Morell, el DCVB (s. v. *Saladié*) el localitza al Ginestar, Tivissa i Vandellòs. Pel que fa a l'etimologia, Moll (1987, p. 313) diu que ve «del cognom francès *Saulnier*, variant de *salinier*, 'treballador de les salines' o 'venedor de sal'». Al Morell, únicament l'ha documentat Bultó (2007, p. 242): «Josefa Saladie».

Salat

Cognom del qual no es conserva record avui dia. Segons el DCVB (s. v. *Salat*), és un llinatge existent a Alcoletge, Arbeca, Subirats, Barcelona, etc. Moll (1987, p. 286) dona informació sobre el seu origen: «de l'adjectiu *salat*, 'que té sal', 'graciós'». Està documentat al Morell al darrer terç del s. XIX.

«Domingo y Salat Ramon», Amill. 1869, 1v; «Fortuny y Salad Pedro», Amill. 1869, 2r.

Sales

['saɫəs]

Cognom viu encara i documentat també amb la forma *Salla*, el DCVB (s. v. *Sala*) el dona com a variant de *Sala* (escrit també *Salas*) i el localitza a Celrà, Barcelona, Caldes de Montbui, Valls, Albesa, Almenar, Benassal, Castelló de la Plana, València, Estivella, Alacant, Mallorca, Eivissa, etc. Quant al seu origen, Moll (1987, p. 121) informa que ve «de *Salla*, 'cambra de rebre'. En l'edat mitjana apareix ben documentat *Sala* i *Salla* com

a nom personal: *Sala* (969); *Salla* (981); *Sanla* (992) i *Sanlo* (994) com a nom propi de dona barcelonina». En una altra entrada, (Moll 1987, p. 219), informa de l'origen germànic de *salla*, el substantiu que dona lloc en català al nom comú *sala*, d'on prové el cognom *Sala*. S'ha localitzat en documents dels segles XVI, XVIII i XX.

«foren padrins Antoni Sales y Ysabet Sales» (2.4.1584), Parr. 1579-1640, p. 12; «Maria Calbó y Salas consortes del lugar del Morell», Reg. hip. 1774, 7v; «Salas», Cens 1904; «Sales» i «Salla», Cens 1919; «Sallá», Reg. fiscal 1921.

Saleses

Cognom pretèrit a la localitat, sembla la forma plural de *Salesa*, tot i que el DCVB (s. v. *Salesa*), que localitza *Salesa* a Barcelona, Badalona, Xert, Agullent, etc., no fa referència en cap moment a l'existència de cap variant formal. Existeix el nom comú *salesa*, que és la religiosa que pertany a l'orde fundat per Sant Francesc de Sales, però no es pot afirmar que el cognom tingui aquest origen. Només s'ha documentat al Morell durant el s. XX.

«Salesas», Cens 1919; «Salesas», Reg. fiscal 1921; «Salesas», Amill. 1945.

Salet, cal

[ˈkaɫ səˈɫet]

Nom de casa localitzat al carrer de les Creus, al de Sant Rafael i a la Rambla. El seu origen podria ser un llinatge, que recull el DCVB (s. v. *Salet*) i localitza a Vic, Cardedeu, Barcelona, etc. Està documentat per Bultó (2007, p. 233): «cal Salet».

V. t. *Salet, lo pou del*, i *Salet, lo tomb del*.

Salet, lo pou del

[ɫu pow ðəɫ səˈɫet]

Un únic informant dona notícia d'aquest pou, que devia ser en algun tros de terra de cal Salet, però no hi ha dades per localitzar-lo.

V. t. *Salet, cal*, i *Salet, lo tomb del*.

Salet, lo tomb del

Recasens (1985, p. 28) situa aquest topònim a la cruïlla del camí de Puigdelfí amb el camí de la Granja. No n'hi ha notícia per cap altra font.

V. t. *Salet, cal*, i *Salet, lo pou del*.

Salmeron, ca

[ˈka səɫməˈron]

Nom de casa que es troba al carrer de la Muralla. Moreu-Rey (1981, p. 91) l'inclou al capítol dels renoms procedents de personatges històrics.

Salort

Cognom pretèrit a la localitat, el DCVB (s. v. *Salord*) diu que és un llinatge existent a Avinyonet, Borrassà, Figueres, el Papiol, Reus, Oliva, Benigembla, Dénia, Benidorm, Mirafior, Alcúdia de Mallorca, Campos, Felanitx, Alaior, Ciutadella, etc. Moll (1987, p. 72) diu que les diferents formes d'aquest llinatge «sembla que tenen relació amb el nom de la vila de Sort, antiga capital del comtat del Pallars Sobirà», i dona l'any 835 com la primera vegada que surt documentat, amb la forma *Çalordus*. També apunta que, en basc, un compost *Sal + ord* podria significar 'pasturatges a la vora del riu'. En una altra entrada (Moll 1987, p. 154), amplia aquesta informació: també el relaciona amb el topònim *Sort*, dient que al s. IX aquest era el nom dels comtes del Pallars, però adverteix que és d'origen obscur (preromà), per acabar afegint-hi que es troba documentat també amb la forma *Çalort* l'any 1272. Està documentat al Morell al darrer terç del s. XIX.

«Calvo y Salort Vda. Isidro», Amill. 1869, 1v.

Saltor

Cognom pretèrit que, segons el DCVB (s. v. *Saltor*) és un llinatge existent a Cervià, Planola, Ribes, Sabadell, Barcelona, València, etc. Hi ha la variant gràfica *Saltó*, existent a Olot, Palafrugell, Blanes, Barcelona, Igualada, Albesa, Anglesola, Tarragona, Banyeres, Bràfim, l'Espluga de Francolí, Passanant, Reus, Vallfogona, etc. L'etimologia és incerta. L'any 890 apareix documentat el topònim amb la forma *villa de Saltorre*, la qual sembla estar relacionada amb el substantiu *torre* (i, efectivament, *tor* és forma arcaica de *torre*). Només s'ha documentat al Morell l'any 1945, en un amillament.

«Saltó», Amill. 1945.

Saludes

[sə'luðəs]

Cognom present al municipi que, segons el DCVB (s. v. *Saludes*), és un llinatge existent a Barcelona, Reus, l'Aleixar, les Borges del Camp, Falset, etc. Quant al seu origen, Moll (1987, p. 265) diu que ve «probablement del llatí SALUTES, 'saluts', nom que es devia aplicar com a bon auguri o desig de felicitat». Tan sols documentat al Morell al s. XX.

«Saludes», Cens 1919; «Saludes», Cens 1934.

Salvador

[səlvə'ðo]

Cognom viu, el DCVB (s. v. *Salvador*) el localitza a Badalona, Barcelona, Benassal, València, Eivissa, etc. I la variant dialectal *Salvadó* a Agramunt, l'Albi, Barcelona, la Febró, etc. Quant a l'etimologia, Moll (1987, p. 78) informa: «del llatí SALVATORE, aplicat a Jesucrist». Està documentat al Morell entre els segles XVII i XX.

«Sera. Madalena Salvador muller» (6.10.1625), Parr. 1579-1640, p. 88; «fill llegendari y natural de Francisco Salvador y de Anna Maria Salvador, y Martí: tots habitants en dit lloch del Morell» (21.9.1719), Parr. 1680-1721, p. 245; «Andres Calbó del Morell vendió á carta de gracia a Frco. Salvador molinero del mismo lugar un jornal de tierra viña»,

Reg. hip. 1848, 10v; «Salvado y Nolla Francº», Amill. 1869, 3v; «Francisco Salvadó», Apeo 1869, 1r; «Francisco Salvado y Nolla» (1871), Amill. 1871-1928; «Salvador», Reg. fiscal 1921.

Salvador de l'Isaac

[səlvə'ðo ðə ði'zak]

Renom localitzat al carrer del Molí, format per dos elements: el nom de fonts de la persona a qui s'aplica el renom i un altre nom de persona, probablement el d'algun familiar (el pare, l'avi, etc.), que prové de l'hebreu i significa 'noi alegre' o 'que rigui' (Albaigès 1990, p. 198). Està documentat per Bultó (2007, p. 130): «Salvador de l'Isaac».

V. t. *Roseta de l'Isaac*.

Salvat

[sə'l'vat]

Cognom viu, segons el DCVB (s. v. *Salvat*) és un llinatge existent a Palafrugell, Barcelona, Igualada, Bràfim, Cabassers, Duesaigües, Maspujols, Alacant, etc. Quant a l'etimologia, del participi passat de *salvar*. Moll (1987, p. 265) apunta que «probablement es refereix a un infant que havia estat en perill i l'havien salvat». També informa de la primera vegada que es troba documentat aquest nom, amb la forma *Salvatus*, l'any 846. S'ha documentat al Morell al s. XVII i al s. XX.

«fill de Pere Saluat y de Tecla sa muller» (19.6.1611), Parr. 1579-1640, p. 59; «Salvat», Cens 1904; «Salvat», Cens 1919.

Sanaüja

[sənə'uzə]

Cognom viu actualment al poble. El DCVB (s. v. *Sanaüja*) diu que es troba escrit sovint *Sanahuja* i que és un llinatge existent a Cornellà, Sant Celoni, la Llacuna, Barcelona, Igualada, Anglesola, Tàrraga, Lleida, Montblanc, l'Arboç, la Bisbal del Penedès, Constantí, l'Espluga de Francolí, Sarral, Valls, Tortosa, Castelló de la Plana, Benicarló, Godella, etc. Pel que fa a l'etimologia, Moll (1987, p. 155) diu que ve «del basc *naba-oia*, 'pleta de la vall', amb adopció de l'article *sa* (= *sa nauja*) segons Coromines». S'ha documentat al Morell entre els segles XVIII i XX.

«Mateu Sanahuja pages de dit lloch de Puigdelfi habitant de pnt. en lo Morell» (1718), Parr. 1680-1721, p. 233; «Solanes y Senahuja Pablo», Amill. 1869, 3v; «Pablo Solanas y Sanauja», Apeo 1869, 10v; «Sanahuja», Reg. fiscal 1921; «Sanahuja», Amill. 1945.

Sanromà

[sanru'ma]

Cognom encara present al poble. El DCVB (s. v. *Sant-Romà*) diu que és escrit *Sanromà* i que és un llinatge existent al Catllar, Bonastre, Igualada, Llinars, Lliçà de Munt, Barcelona, Vilanova i la Geltrú, Arnes, Bràfim, Santa Coloma de Queralt, Tarragona, Valls, l'Albi, la Ràpita, etc. Quant al seu origen, seria la «grafia aglutinada de *Sant Romà*». S'ha documentat al Morell al darrer terç del s. XIX i al s. XX, i també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4540): «José Sanromá Nicolau», sota els epígrafs «Alcalde» i «Contribuyente», i «José Sanromá», sota l'epígraf «Vinos (Cosecheros)».

«Jose Sanromá», Comú 1783-1844, p. 99; «Sanroma y Calvo José», Amill. 1869, 3v;
«Jose Sanromá y Calbó», Apeo 1869, 2v; «José Sanroma y Calvo» (1872), Amill. 1871-
1928; «Sanromá», Cens 1904; «Sanromá», Reg. fiscal 1921.

Sanromà, ca

[ˈka ˌsanruˈma]

Casa situada al número 14 de la plaça de la Font. És d'una família important al Morell, que la té en propietat des de mitjan s. XIX, quan el primer dels seus membres es va instal·lar al poble, provinent de Tarragona. Era Josep Sanromà i Calvó, que va ser l'alcalde que va fer arribar l'aigua al poble, a la font que encara hi ha avui a la plaça de la Font. En comunicació personal, Ulisses Sanromà Cañellas (besnet d'aquest alcalde) informa que la casa era gran quan es va comprar, però molt antiga (probablement medieval). Com a curiositat, Ulisses Sanromà (químic, com el seu pare) és la primera persona del poble que va anar als Estats Units als anys seixanta amb una beca Fulbright (probablement continua sent l'única) i s'hi va quedar a viure fins avui. Està documentada per Bultó (2007, p. 162): «al costat hi ha ca Sanromà».

Sans

[ˈsans]

Cognom present actualment a la localitat. El DCVB (s. v. *Sanç*) diu que es troba escrit sovint *Sans* i també *Sanz* i que és un llinatge existent a Gurb, Ventalló, Berga, Badalona, Barcelona, Valls, Agramunt, l'Albi, València, Mallorca, Menorca, etc. En relació amb l'etimologia, Moll (1987, p. 87) diu que ve «de SANCTIUS, cognom derivat de SANCTUS, 'sant'. És nom d'un sant martiritzat a Córdoba en el segle IX». També informa de les dues primeres vegades que es troba documentat: com a *Sancio*, l'any 955, i com a *Sancius*, l'any 960. Està documentat al Morell al s. XVII i al s. XX.

«Maria Yosepha Sabastiana filla de Yuan Sans» (21.1.1662), Parr. 1649-1679, p. 53;
«Sans», Amill. 1945.

Sansaies

Topònim pretèrit al Morell del qual es fa difícil fins i tot establir la forma amb seguretat, perquè només apareix documentat una vegada, en uns capítols matrimonials al s. XVII, i es tracta, doncs, d'un topònim antic del qual s'ha perdut el rastre. És per aquest motiu que s'ha optat per la forma consignada a l'inventari dels documents que custodia l'Arxiu Comarcal de l'Alt Camp, on s'ha localitzat. En comunicació personal, Joan Anton Rabella planteja algunes possibilitats, sense poder afirmar que alguna d'aquestes sigui la que hi ha al darrere d'aquest nom. D'una banda, per exemple, es podria tractar d'un nom format a partir de *Sant* o de *Cent* unit a un altre element (deformat), però no és possible determinar-ho. De l'altra, es podria suposar que es tracta de *Centcelles*, a partir d'una iodització (seria plausible) i un error en l'escriptura de la tònica (plausible també). Si fos aquest el cas, Coromines considera que «aquest nom [*Sencelles*] és idèntic al *Sencelles* del Camp de Tarragona (generalment ortografiat *Centcelles*). Aquest apareix sovint en els documents, llatinitzat CENTUM CELLAS, però per molt llatí que això sembli ha resultat que no eren més que llatinitzacions de notari. La important ciutat de la Manxa, Chinchilla, i

el riuet Xinxilla, de la Plana de Castelló, tenen el mateix origen; i l'andalús *Santaella*, que venia de *Santagela*, resulta, en el fons, ésser el mateix. [...] Tot plegat sembla venir del diminutiu del llatí SENTIX, -ICIS, 'mata d'espines', d'on provenen els noms de les poblacions catalanes *la Sentiu* (n'hi ha tres) i el derivat *Sentigosa*. Tots els noms mossàrabs, citats abans, venen del diminutiu SENTICELLAS» (OnCat, s. v. *Sencelles*). En definitiva, hi ha diferents possibilitats però no hi ha informació documental suficient que permeti apuntar una hipòtesi com a més probable que una altra.

«Capítols matrimonials entre Salvador Elias, pagès de les cases de Sansayas, terme del Morell, i Marta Anglès, donzella de la Casa Nova», Cap. matrim. 1681.

Santacana [səntə'kanə]

Cognom viu encara al Morell, està documentat únicament per Bultó (2007, p. 207): «Pilar Santacana». El DCVB (s. v. *Santacana*) el localitza a les Cabanyes, Barcelona, Martorell, Vilafranca del Penedès, Valls, etc. Moll (1987, p. 89), diu que vindria «d'un antic *Santa Cànea* (del llatí SANCTA CANDIDA), segons plausible opinió de Coromines».

Santamaria [səntəmə'riə]

Cognom present avui dia al poble. El DCVB (s. v. *Santamaria*) el localitza a Berga, Borredà, Barcelona, el Bruc, Igualada, Almenar, Artesa de Segre, Borriol, Castelló de la Plana, València, Altea, Benidorm, Palma, etc. Quant a l'etimologia, «grafia aglutinada de *Santa Maria*». Es troba documentat al Morell des de final del s. XVII fins al XX, i també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «José Santamaría», sota els epígrafs «Confiterías» i «Vinos (Cosecheros)».

«Santa Maria», Miqu. 1795a i Miqu. 1795b; «Jph. Santa Maria originalmte. creô â favor de dhos. Jph. y Maria Sardà contes. un censal [1?] alquitar de doscientas», Reg. hip. 1800, 295v; «Pamias y Santamaria José», Amill. 1869, 3r; «Juan Santamaría», Apeo 1869, 17v; «Juan Santamaria contribuyente nuevo» (1870), Amill. 1871-1928; «Santamaria», Cens 1904; «Santamaría», Cens 1919; «Santamaria», Reg. fiscal 1921; «Santamaría», Cens 1934; «Santamaria», Amill. 1945.

Santamaria, ca ['ka səntəmə'riə]

Nom de casa que ve del cognom. És especialment conegut perquè també és el nom de la pastisseria familiar que hi ha a la plaça de l'Església de fa moltes dècades. La revista *Ressò* documenta aquesta casa: «el cantó de can Santamaria» (Sanromà 1983, p. 13); i Bultó (2007, p. 93) també: «ca Santamaria».

Sant Antoni, lo carrer de [ʎu kə're səntən'toni]

Via urbana documentada al s. XX, és el carrer que va del carrer de Montoliu al carrer del Molí, i queda entre el carrer de les Creus (a oest) i el carrer de Sant Isidre (a est). Bultó (2007, p. 153) el documenta: «el carrer de Sant Antoni que recordo era un carrer molt vell».

«San Antonio», Cens 1919; «Calle S. Antonio», Reg. fiscal 1921.

Sant Bertomeu, lo camí de

Topònim pretèrit del qual cap informant té el més mínim record. Tenint en compte que sí que existeix encara avui el pou de Sant Bertomeu, es pot pensar que era el camí que hi portava, tot i que també es podria suposar que designava el camí que portava a l'ermita de Sant Bertomeu (tampoc n'hi ha record) perquè una ermita, en principi, forma part dels llocs comuns d'un poble i un pou no, i això li atorga més entitat des del punt de vista toponímic. En qualsevol cas, no hi ha prou informació per afirmar res del cert.

«mediant lo camí de St. Barthomeu», Capb. Morell 1775-1779, 66v; «Camino San Bartolome», Apeo 1869, 3v; «camino vecinal denominado “De San Bartomeu”» (8.7.1930), AM Perm. 1926-1930; «camino vecinal llamado de Sant Bertomeu» (8.7.1930), AM 1877-1930.

Sant Bertomeu, l'ermita de

Topònim pretèrit del qual cap informant té el més mínim record (de fet, al Morell no hi ha record de cap ermita, per això hi havia la tradició d'anar a Paret delgada, tot i que és al terme de la Selva del Camp). Les onze ermites dedicades a Sant Bertomeu que hi ha actualment a Catalunya són força lluny del Morell i de Vilallonga, que és el nom del municipi que s'hi relaciona als extractes documentals. Els estudis sobre toponímia dels municipis veïns (Vilallonga i la Pobla de Mafumet) no contenen cap referència a aquesta ermita. Només es localitza aquest nom a Constantí (Amigó 2008, p. 250): concretament, havia estat l'església de Centcelles i «només sabem que se la hi considerava [ermita] l'any 1760». Però, és clar, era a Constantí i les referències arriben a través de documentació històrica del Morell.

«mediant lo camí que va des de Vilallonga â la hermita de Sant Barthomeu», Capb. Morell 1775-1779, 111r; «ab lo camí que va de Vilallonga â Sant Bartomeu», Capb. Morell 1775-1779, 240v.

Sant Bertomeu, lo pou de [lɔ 'pɔw ðə səmbərtu'mɛw]

Pou que es troba en terrenys de la indústria petroquímica, però del qual encara s'extreu aigua per regar avui dia. Es troba entre la via del tren i la Riera, a la banda de ponent d'aquesta àrea industrial.

Santcliment [səŋkli'men]

Cognom present encara al municipi, el DCVB (s. v. *Santcliment*) el localitza a Barberà, Barcelona, Callús, Rubí, Porreres, etc. Quant a l'etimologia, «grafia aglutinada de *Sant Climent*». Tan sols s'ha documentat al Morell l'any 1934, en un cens.

«Sanclement», Cens 1934.

Santes Creus, lo molí de

Nom amb què es denominava antigament el molí de la Granja (*supra*), conegut també com a *molí del Codony* (*supra*).

V. t. *Granja de Santes Creus, la*, i *Molí de Santes Creus, la síquia del*.

Sant Fruitós, la mina de

Mina d'aigua de la qual no es conserva record avui dia. Tan sols en dona notícia Estivill (2003, p. 101).

Sant Isidre, lo carrer de [ɫu kə're səntə'ziðru]

Via urbana anomenada antigament *lo carrer de l'Estació* (*supra*) perquè era l'únic que hi donava accés, ja que la Rambla no existia. És el que va del capdavant de la rambla de Joan Maragall fins al carrer del Molí, just davant d'on hi ha la plaça del Mil·lenari i abans hi havia el rentador. A més dels extractes històrics, que són del s. XX, Bultó (2007, p. 169) el documenta: «el carrer de Sant Isidre, el carrer de l'estació».

«San Isidro», Cens 1919; «Calle S. Isidro», Reg. fiscal 1921; «y oeste con la calle de S. Isidro» (1928), Amill. 1871-1928.

Sant Isidre, la mina de

Mina d'aigua de la qual no es conserva record avui dia. Tan sols en dona notícia Estivill (2003, p. 101). Riera (2005, p. 156) la recull al seu inventari sobre Vilallonga sense cap referència al fet que passés pel Morell.

Sant Jordi, la mina de [ɫə 'minə ðə səɲ 'dʒoɾði]

Mina que flueix darrere de l'estació de tren del Morell (al terme de la Pobla, doncs, ja). Josep Veciana i Agudé dona informació d'aquesta mina a l'apartat d'informació toponímica del llibre de Cortiella (1986, p. 252) sobre la Pobla de Mafumet: «Comença al terme de Vilallonga. Té 104 pous: cada 40 metres té un pou. L'informador ho tenia ben comprovat perquè l'havia escurada. Rega la Coma, el Clos, el mas de Balcells....» Segur que regava alguna finca del Morell (un dels extractes documentals s'hi refereix específicament), encara que actualment no se'n tingui record.

«la Mina de Sant Jordi vora la Pobla de Mafumet», *Ressò*, any 1, núm. 1, juny 1983, p. 13; «de aquella mina situada en los termes del Morell i Vilallonga, cual boca de mina se troba sota el garroferal de D. Francisco de Montoliu nomenada de San Jordi», Arxiu de Ca Mir, document 1857, *apud* Cortiella (1986, p. 262).

Sant Josep, lo carrer de [ɫu kə're səɲ dʒu'zɛp]

Via urbana coneguda també com a *carrer de les Monges* (*supra*) perquè hi va haver una escola de monges (Josefines Tereses de Sant Josep) fins al 1973. És el carrer que va de l'inici del camí que porta a la Sínia fins a l'actual avinguda de Valls, que és la part de

la carretera de Vilallonga que avui dia ja queda dins del poble per causa del creixement urbanístic que s'ha donat, sobretot en aquesta direcció. És paral·lel als carrers del Pinar i del Trull al nord (tots dos junts es corresponen amb la llargada del de Sant Josep), però fa un gir a la part de baix que l'allarga fins a l'inici del camí de la Sínia. És un topònim documentat al s. XX, i Bultó (2007, p. 177) també el recull: «el carrer de Sant Josep o carrer de les Monges».

«S. José», Cens 1904; «San José», Cens 1919; «Calle S. José», Reg. fiscal 1921.

Sant Martí, lo carrer de [ɫu kə're səmmər'ti]

Conegut també com a *carrer de l'Església (supra)*, és un topònim documentat al Morell al s. XX, tot i que el carrer es va obrir al s. XVIII, en el marc de l'expansió urbana d'aquest segle, quan també es van construir els carrers de les Creus, Molí (tram inicial), Nou i de Sant Rafael. Bultó (2007, p. 141) també el documenta: «el meu estimat carrer de Sant Martí era un carrer de molt de pas». És el carrer que comença a l'abadia i acaba al carrer de les Creus.

«San Martín», Cens 1919; «Calle S. Martín», Reg. fiscal 1921.

Sant Martí, l'església de [hig'gɫeziə ðə səmmər'ti]

V. *Església, l'*.

Sant Martí, la mina de

Mina d'aigua de la qual no es conserva record avui dia. Tan sols en dona notícia Estivill (2003, p. 101).

Sant Pere, ca ['ka səm'perə]

Nom de casa localitzat al carrer del Molí. Moreu-Rey (1987, p. 70, 173, 179 i 183) no recull aquest cas però sí d'altres renoms formats a partir de *sant*, tots amb orígens ben diversos: *Sant Antoni* (per un tret físic: la semblança amb el tallat de cabell d'un frare), *Sant Jaume* (pel nom d'un forn de pa on treballava la persona a qui s'aplicava), *Sant Pau* (pel nom del carrer on vivia algú, tot i que també hauria pogut ser per l'alçada de la persona), *Sant Feliu* (per l'origen geogràfic, ja que es tracta d'un topònim), etc.

Sant Plàcid, lo carrer de [ɫu kə're səm'plásit]

Via urbana que va de la plaça de l'Era del Castell fins al final del poble per la banda de la via del tren. Està documentada al s. XX i Bultó (2007, p. 239) la recull: «carrer de Sant Plàcid, carrer del comerç i carrer dels cafès!».

«San Plácido», Cens 1919; «Calle S. Plácido», Reg. fiscal 1921.

Sant Rafael, lo carrer de

[ʎu kə're sən rə'fɛʎ]

Via urbana que comença a l'Era del Castell i acaba a l'actual avinguda de Valls. Està documentat al Morell a partir del s. XVIII, que és quan es va obrir aquest carrer, en el marc de l'expansió urbana d'aquest segle, quan també es van construir els carrers de les Creus, Molí (tram inicial), Nou i de Sant Martí. Bultó (2007, p. 233) també el documenta: «carrer de Sant Rafel».

«de mediodia con la calle de Sn. Rafael», Reg. hip. 1774, p. 12r; «sito en la calle de S. Rafael del Morell», Reg. hip. 1848, 146r; «Una casa calle S. Rafael Nm 26», Amill. 1869, 16v; «Calle S. Rafael», Apeo 1869, 27v; «S. Rafael», Cens 1904; «San Rafael», Cens 1919; «Calle S. Rafael», Reg. fiscal 1921.

Sanui

Cognom pretèrit, el DCVB (s. v. *Sanui*) diu que és un llinatge existent a Vilamaniscle, Barcelona, Àger, Albatàrrec, Tarragona, etc. Sobre l'etimologia, diu que és «incerta; potser derivat del nom personal *Sana* [...]; en un document de l'any 997 apareix anomenat un *Seniullus*, forma que podria també esser la base de *Sanui*». Està documentat al Morell al s. XVIII.

«partida ab Francesch Sanui», Cad. 1702-1808, 70r.

Saperes

Cognom pretèrit a la localitat. El DCVB (s. v. *Sapera*) diu que és més abundant la forma *Saperas* o *Saperes*, existent al Morell i també en altres localitats com Saus, Castellet i la Gornal, Manresa, Barcelona, Guimerà, Albinyana, l'Arboç, la Bisbal del Penedès, l'Espluga de Francolí, Figuerola, Masllorenç, Montblanc, Pira, Pla de Cabra, Rocafort de Queralt, Rodonyà, Roda de Berà, Tarragona, Valls, la Ràpita, etc. Sobre l'etimologia, diu que és «grafia aglutinada de *sa pera* (= *la pedra*). Està documentat al Morell únicament per l'ACE (1936-1937, p. 4541): «Martín Saperas», sota l'epígraf «Pescaderías».

Saragossa

Cognom pretèrit, el DCVB (s. v. *Saragossa*) el localitza a Almenar, Olost, etc. I diu que ve «del llatí *Caesar Augusta*, nom posat pels romans a la dita ciutat [de Saragossa]». S'ha documentat al Morell al s. XVII.

«foren padrins Pere Baldrich y Sasilia Saragosa viuda» (19.2.1652), Parr. 1649-1679, p. 15.

Sardà

[sər'ðə]

V. *Cerdà*.

Sarna

Cognom o renom pretèrit, que no s'ha localitzat en la bibliografia de referència. Sí que s'ha recollit a l'inventari de l'Albi (Amigó i Pere 2001, p. 409) com a cognom (o malnom) i nom de casa. Al Morell s'ha documentat al s. XVIII.

«y corral de Franca. Sarna viuda», Capb. Morell 1775-1779, 80r.

Seroler

Cognom del qual no hi ha record avui a la localitat. El DCVB (s. v. *Serola*), que recull com a forma habitual *Sarola*, el dona com a llinatge existent a Girona, Banyoles, Cantallops, Esponellà, Meià, Oix, Sant Feliu de Guíxols, Badalona, etc. Quant a l'etimologia, diu que probablement és la grafia aglutinada de *s'erola* (= *l'erola*), diminutiu de *era*. També Moll (1987, p. 226), a l'entrada *Serola* (on inclou a més les variants *Sarola* i *Sarolas*), explica que es tracta d'aquesta aglutinació. Així que possiblement el cognom *Seroler* es podria relacionar amb aquestes formes. Però, si l'origen és aquest, sobta la posició de la síl·laba tònica en aquest cognom. Segons informació de Joan Anton Rabella (comunicació personal), la presència de *Serol/Serola* és abundant en la toponímia, però no es documenten derivats, que podrien justificar la posició de l'accent, ni és fàcil d'explicar des del punt de vista semàntic. Tenint en compte que el DCVB remet a *atzerola* des de l'entrada *serola* i que l'*atzeroler* és la planta que dona com a fruit l'*atzerola*, potser existeix la possibilitat de relacionar l'origen d'aquest cognom amb el nom de la planta. Tan sols s'ha documentat al Morell l'any 1919, en un cens.

«Sarolé», Cens 1919.

Sarrió

[sə'ri'o]

Cognom present al poble. El DCVB (s. v. *Sarrió*) el localitza a Barcelona, Alberic, Canals, Sueca, Alacant, Villena, etc. Quant a l'etimologia, «del topònim aragonès *Sarrión*». Està documentat al Morell únicament per Bultó (2007, p. 192 i 243): «Salvador Sarrió».

Saumoi

Cognom, pretèrit al municipi, el DCVB (s. v. *Sumoi*) el localitza a Sant Martí Sarroca, Vilanova i la Geltrú, Castellví de la Marca, l'Arboç, Banyeres, la Ràpita, etc., i dona com a variant gràfica *Sumoy*. Està documentat al Morell a partir de l'últim quart del s. XVIII i fins al s. XX.

«Joseph Saumoy», Consell 1685-1739, p. 76r; «otorgado por Joseph Saumoy labr. del lugar del Morell», Reg. hip. 1774, 3v; «Joseph Saumoy pages del pnt. lloch del Morell», Capb. Morell 1775-1779, 78v; «casa de Anton Saumoi», Capb. Morell 1775-1779, 114v; «Antonio Saumoy», Comú 1783-1844, 70; «Saumoy», Miqu. 1795a i Miqu. 1795b; «Gillemat y Saumoy Antonio», Amill. 1869, 2v; «Guillemat Saumoy Ant^o» (1899-1900), Amill. 1871-1928.

Saun [sə'un]

Cognom viu actualment. El DCVB (s. v. *Saun*) diu que és un llinatge existent a Barcelona, Reus, Gandesa, etc. Està documentat al Morell únicament per Bultó (2007, p. 171): «Conxita Saun».

Savall, ca ['ka sə'vaʎ]

Nom de casa localitzat al carrer Major i a la Rambla, i documentat per Bultó (2007, p. 203): «ca Savall». Tal com recull el DCVB (s. v. *Savall*), és un llinatge existent a Gandia, Oliva, Cocentaina, Callosa d'en Sarrià, etc. Hi ha la variant *Savalls* (escrita també *Saballs* i *Sevalls*) a Bordils, Celrà, Sant Joan de Palamós, Barcelona, Manresa, Alacant, Alcoi, etc. Moll (1987, p. 207) indica que es tracta de l'aglutinació de l'article salat i *vall* provinent del llatí VALLIS, «que significa 'extensió de terreny enclotat entre muntanyes'».

Sec, cal ['kaʎ 'sek]

Nom de casa localitzat al carrer Major i al de Sant Isidre. Moreu-Rey (1981, p. 68 i 76) l'inclou al capítol de renoms procedents de característiques físiques, en aquest cas en referència a la primor de la persona a qui s'aplica.

Sec, l'hort ['ʎor 'sek]

Topònim no documentat, que aporta un únic informant, segons el qual és l'actual jardí del Castell.

V. t. *Sec, rec*.

Sec, rec

Rec que es trobava a la partida de la Mallola i els Hospitals, al terme de la Granja; però ja s'ha perdut i només «el trobem, des de la primera meitat del segle XVII fins al segle XIX, en diferents documents de compra-venda. Potser fou un rec que es va deixar d'utilitzar quan es va construir la sèquia que hi ha a tocar del Camí Real» (Riera 2015, p. 57). Amb tot, Riera (2015, p. 58) dona informació sobre la localització: «circulava paral·lel per sota el Camí Real, entre aquest camí i la Sèquia del Mig». Dona nom a una partida de terra també de la Granja.

V. t. *Sec, l'hort*, i *Rec Sec*.

«mediant lo rech Sech», Capb. Hospitals 1783-1784, 463v; «la acequia llamada rech Sech», Doc. 1942.

Sedó [sə'do]

Cognom present al poble. Segons el DCVB (s. v. *Sedó*), és un llinatge existent a Girona, Barcelona, Manresa, Mataró, Orís, Benissanet, les Borges del Camp, Botarell, Cambrils, Tarragona, Valls, Falset, Mont-roig, Tivissa, etc. Quant a l'etimologia, ve «del llatí SEDATIONE, 'repòs'. Són indicis d'aquest origen les formes medievals del topònim

Sedó, com *Sadaon* (a. 1182), *Sadaone* (a. 1195), *Sadaho* (a. 1315)». S'ha documentat entre el s. XVI i el s. XX al Morell, i també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «Rigoberto Sedó», sota l'epígraf «Médico».

«foren conpares Francesch Çedo fadri fill de Ju. Çedo» (24.2.1580), Parr. 1579-1640, p. 8; «foren padrins Miquel Sado paiges de la Riera del terme de Virgili y Margarida Farrera de la Pobla de Bofomet» (25.3.1706), Parr. 1680-1721, p. 140; «Sedo», Miqu. 1795a; «Sado y Jené Francº», Amill. 1869, 3v; «Francisco Sedó y Jiné», Apeo 1869, 1r; «Torrens Sedo Teresa» (1899-1900), Amill. 1871-1928.

Sega

Renom pretèrit que només s'ha pogut localitzar en un document del s. XIX. És un dels poquíssims renoms que apareix en documentació antiga.

«José Carnicé (a) Segá» (1870), Amill. 1871-1928.

Segarra

[sə'ɣarə]

Cognom viu al municipi, el DCVB (s. v. *Segarra*) diu que es troba escrit sovint *Sagarra* i que és un llinatge existent a la Pera, Mataró, Badalona, Barcelona, Àger, Albesa, Arbeca, Alcoletge, Ossó de Cinca, Bràfim, Valls, Almassora, Benassal, Castellfort, la Salzedella, Oropesa, Xàtiva, Sedaví, Dénia, Alacant, Elx, etc. El cognom pot provenir del nom de la comarca. L'etimologia és «incerta; segurament pre-romana. Potser del basc *sagar*, 'pomera'». Està documentat al Morell al segle XVII i XX.

«filla llegítima y natural Jusep Sagarra y Catarina Sagarra» (23.3.1653), Parr. 1649-1679, p. 18; «Segarra», Cens 1934.

Segur

Cognom pretèrit. Segons el DCVB (s. v. *Segur*), és un llinatge existent a Barcelona, Alella, Pilçà, etc. Hi ha la variant *Segú*, existent a Aramunt, Artesa de Segre, Alcover, Valls, etc. Moll (1987, p. 265), sobre el seu origen, diu que ve «de l'adjectiu *segur* (llatí *SECURUS*), aplicat a un infant com a auguri de supervivència o de vigor. També pot ser pres del topònim preromà Segur (Pobla de Segur)». S'ha documentat al Morell al s. XX.

«Segú», Cens 1919; «Segú», Amill. 1945.

Segura

[sə'ɣurə]

Cognom present avui al poble, el DCVB (s. v. *Segura*) diu que és un llinatge existent a Barcelona, Bellprat, Esparreguera, la Llacuna, Almenar, Anglesola, Tarragona, Valls, Santa Coloma de Queralt, la Sénia, Benassal, Lluçena, València, Alcoi, Muro d'Alcoi, Rafal, Mallorca, etc. Moll (1987, p. 266) dona dues possibilitats sobre el seu origen: «forma femenina de *Segur*. També pot ser pres del topònim *Segura*, nom de poble i de riu». Tan sols s'ha documentat al Morell l'any 1945, en un amillament.

«Segura», Amill. 1945.

Selva, lo camí de la

[lu kə'mi ðə lə 'selvə]

Topònim viu encara avui al Morell. És un camí que surt del tomb de la Dent en direcció a muntanya (ponent) i arriba a la Selva del Camp. En relació amb el terme del Morell, seguint aquest camí, es troba el camí Travesser, que el travessa i fa de límit amb el terme de la Selva del Camp. Com tants altres camins, aquest ha generat també el nom d'una partida de terra, l'enclavament del Camí de la Selva. Està documentat a partir del s. XVII.

V. t. *Camí de la Selva, lo; Camí de la Selva, l'enclavament del; Pere de la Selva, i Selva, la riera de la.*

«in via qua itur a Morello ad villam Selva», Man. 23 1644-1656, p. 292; «y part ab lo camí de la Selva», Cad. 1702-1808, 71v; «Que afronta â sol ixent ab lo camí de la Selva», Capb. Morell 1775-1779, 76v; «Camino Selva», Apeo 1869, 9v.

Selva, la riera de la

[lə ri'erə ðə lə 'selvə]

Topònim conegut més habitualment amb el nom de *la Riera*¹ (*supra*) i també com *la riera de Vilallonga (infra)*.

V. t. *Camí de la Selva, lo; Camí de la Selva, l'enclavament del; Pere de la Selva, i Selva, lo camí de la.*

«la riera de la Selva», Man. Carb. 1511-1530, p. 144; «a tremontana ab la riera que baixa de la Selva», Cad. 1702-1808, 4r; «a tremontana ab la riera de la Selva», Cad. 1702-1808, 75r; «â migdie ab la riera de la Selva», Capb. Morell 1775-1779, 65v.

Senant

Cognom pretèrit, el DCVB (s. v. *Senant*) només el recull com a topònim: poble de la Conca de Barberà. Quant a l'etimologia, podria venir del nom personal germànic *Sisnand*. És molt probable que sigui un cognom que prové del topònim, ja que, com a cognom, *Senan/Senant* es troba sobretot al Camp de Tarragona i és coherent amb el fet que hi hagi el topònim en una comarca propera. Està documentat al Morell al s. XVIII.

«fill llegendat y natural de Francech [sic] Sanant mestre de cases habitant en lo Morell y de Lluisa Sanant y antes Aiguadera» (13.1.1704), Parr. 1680-1721, p. 130-131.

Sendra

['sendrə]

Cognom viu al poble, el DCVB (s. v. *Sendra*) el localitza a Barcelona, Arenys de Munt, Capellades, Esplugues, Granollers, Mediona, l'Arboç, Tivissa, València, Alberic, Sueca, Gandia, Dénia, Pego, etc. Quant a l'etimologia, «segons Balari [...], el nom personal *Sendre* (documentat a. 1056) ve del germànic *Sinderat*, que ha donat també el cognom *Sindreu*. És dubtós, però, si realment *Sendra* té aquest origen o si cal considerar-lo variant ortogràfica de *Cendra* i relacionar-lo amb el substantiu *cendra* (< llatí CINERE)». S'ha documentat al Morell en textos dels segles XVII al XX, i també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4540): «Emilio Vila Sendra», sota l'epígraf «Agentes comerciales colegiados».

«fill llegitim y natural de Rafael Cendra y de Margarida Cendra llur muller» (10.8.1680), Parr. 1680-1721, p. 6; «foren padrins Damia Cendra moline abitant en Puigdelfi, y la Sa. Patronilla Baldrichah [sic] del loch del Morell» (27.11.1704), Parr. 1680-1721, p. 134; «Sendra y Toldrá Juan», Amill. 1869, 3v; «Vda. de Jose Sendra y Queral», Apeo 1869, 14v; «El contribuyente Juan Sendra y Toldrá» (1870), Amill. 1871-1928; «Sendra», Cens 1904; «Sendra», Cens 1919; «Sendra», Reg. fiscal 1921; «Sendra», Cens 1934; «Sendra», Amill. 1945.

Sendra, cal [ˈkaɫ ˈsendrə]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Plàcid, provinent d'un cognom i documentat per Bultó (2007, p. 249): «cal Sendra».

Seno, cal [ˈkaɫ ˈsenu]

Nom de casa que es troba al carrer de Sant Antoni, i està documentat per Bultó (2007, p. 154): «la Tecla del Seno».

Senyor, l'hort del [ˈtɔr ðəɫ səˈno]

Conegut també com *lo Viver (infra)* i com *l'Hort (supra)* per antonomàsia, perquè es tractava del més gran i singular del poble (era el del marquès i per això es deia *del Senyor*), era una finca situada a tocar de les Olles (a la banda nord, en el que serien les Moreretes), avui urbanitzada. És un topònim documentat al Morell a partir del s. XVII. Segons explica un informant, antigament era només hort i després s'hi van plantar rosers i altres plantes o arbres diferents dels habituals en un hort.

V. t. *Hort del Senyor, camí de l'.*

«al tros junt al Ort del Señor», Plet 1686-1768; «un tros de terra a efecte de fer casa a la partida dita lo Hort del Señor», Man. 5606 1773, p. 2; «sito en otro lugar y partida nombrada del Hort del Señor», Reg. hip. 1774, 9r; «sito en el termino de otro lugar y partida del Huerto del Señor», Reg. hip. 1774, 12r; «â la part que vá al hort del Sor.», Capb. Morell 1775-1779, 127v; «valoración del terreno a expropiar del Huerto del Señor» (9.12.1926), AM 1877-1930; «la finca de su propiedad denominada “Huerto del Señor”» (22.1.1927), AM Perm. 1926-1930.

Serinyena

Cognom pretèrit, el DCVB (s. v. *Serinyena*) el localitza a Barcelona, Vila-seca, Xiva, etc. Moll (1987, p. 73) diu que és una variant de *Serinyana*, originada en la substitució del sufix llatí -ANA per -ENA. I, a l'entrada *Serinyana*, diu que ve «de *Sereniana*, gentilici llatí derivat de *Serena*, nom de dona». S'ha documentat al Morell al s. XX.

«Calvó Serinyena Domingo» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Serinyena», Cens 1904; «Sarenyena» i «Serinyena», Cens 1919; «Serinyena», Reg. fiscal 1921; «Serinyena», Amill. 1945.

Serra

Cognom pretèrit al municipi. Segons el DCVB (s. v. *Serra*), es tracta d'un llinatge molt estès al Principat, al Regne de València i a les Illes Balears. I Moll (1987, p. 204) informa sobre el seu origen: «del substantiu *serra*, 'cadena de muntanyes'». Està documentat al Morell entre els segles XVIII i XX.

«Serra», Miqu. 1795*a* i Miqu. 1795*b*; «El contribuyente Jaime Carnicé Serra» (1870), Amill. 1871-1928; «El contribuyente Jaime Carnicé Serra» (1928), Amill. 1871-1928; «Serra», Amill. 1945.

Serra, cal

[ˈkaɫ ˈserə]

Nom de casa localitzat a la plaça de l'Església i documentat per Bultó (2007, p. 174): «cal Serra». Moreu-Rey (1981, p. 48, 136 i 180) l'inclou al capítol dels renoms provinents d'oficis i al dels procedents de corònims, tot i que també podria venir del cognom.

Serrà

Cognom pretèrit i documentat també en la seva forma femenina (*Serrana*). El DCVB (s. v. *Serrà*), que informa que també es troba escrit *Sarrà*, diu que és un llinatge existent a Sarrià (Girona), Cànoves, Moià, Terrassa, Barcelona, la Figuera, Tarragona, Vila-seca, etc. I Moll (1987, p. 176), que també recull ambdues variants gràfiques, dona notícia del seu origen: «de l'adjectiu *serrà*, 'habitant de la Serra'». S'ha recollit al Morell en textos del s. XVII.

«padrina Elisabet Sarrana muller de Joan Sarra» (23.5.1628), Parr. 1579-1640, p. 94; «Maria Sarrana donsenlla filla llegendita y natural del Qo. Llorens Sarra y Magdalena Sarrana» (3.10.1649), Parr. 1649-1679, p. 51.

Serrador, cal

[ˈkaɫ səɾəˈðo]

Nom de casa que es troba al carrer de Catalunya i està documentat per Bultó (2007, p. 213): «una casa que en deien del Serrador». Moreu-Rey (1981, p. 91) l'inclou al capítol dels renoms provinents d'oficis.

Serramont

[sɛɾəˈmon]

Nom artístic format a partir de la divisió del cognom *Montserrat* en dues parts (*Mont-serrat*), l'eliminació de la lletra final i el canvi d'ordre d'aquestes dues parts (*Serra-mont*). Està documentat a Bultó (2007, p. 171): «conegut com a Serramont, un músic de fama nacional».

Serres, les

[ləˈsɛrəs]

Partida que cap informant sap localitzar. Apareix en la documentació com a equivalent al *Terme Vell*. Per tant, es trobaria a la sortida del poble cap al nord (a la zona on hi ha les bòviles del Po i del Xulí), la qual cosa no s'adiu amb la ubicació de Recasens

1985 (p. 28), que situa aquest topònim en el plànol que fa del territori del Senyoriu del Morell al sud del terme, limitant amb la Pobla i la carretera de Reus, a l'oest del nucli urbà. És un topònim documentat al Morell a partir del segle XVI.

«in parte vocata les Serres», Man. 4 1551-1555, p. 108; «y en la partida dita de las Serras», Capb. Morell 1775-1779, 186r; «Posesión llamada Serras», Recana 1863, 3v; «partida las Serras o Terme Vell», Amill. 1908.

Serva, lo camí de la

Topònim del qual no hi ha record avui dia. No s'ha pogut accedir a cap dada segura per explicar-lo ni, encara menys, localitzar-lo geogràficament. Tan sols apareix al DCVB (s. v. *Serva*) com a llinatge gironí en la seva accepció de 'serventa'. Té una altra accepció com a nom comú (fruit del server o servera), però no és informació suficient per aventurar cap hipòtesi al voltant d'aquest nom. Només s'ha documentat una vegada al s. XVIII.

«un tros de terra de pa en la partida del camí de la Serua», Cad. 1702-1808, 4v.

Simon

Cognom pretèrit, el DCVB (s. v. *Simó*) diu que és un llinatge existent al Bruc, Barcelona, Almacelles, Vinaròs, Benassal, Almassora, València, Llíria, Alacant, Pedreguer, Mallorca, Menorca, etc. La variant *Simon* és llinatge existent a Esponellà, Fontcoberta, Vulpellac, Berga, Igualada, Agramunt, Valls, etc. Moll (1987, p. 78), que inclou a la mateixa entrada *Simó*, *Simon* i *Simont*, diu que ve «del nom de l'apòstol *Simon*. Però no és segur que la forma *Simont* no procedeixi del nom germànic *Sigismund*». S'ha documentat al Morell a finals del s. XVIII.

«Simon», Miqu. 1795a i Miqu. 1795b.

Sindicat, lo

[lɔ sindi'kat]

És la Cooperativa Agrícola de Sant Isidre, construïda l'any 1920, tal com indica la inscripció de la façana de l'edifici. Popularment, ha estat anomenada «lo Sindicat» i, durant dècades, els pagesos hi havien portat les olives per fer oli i el raïm per fer vi. Bultó (2007, p. 157) documenta aquest edifici: «el Sindicat era el primer edifici del carrer de Mestres».

Sínia, la

[lə 'siniə]

Edifici situat a l'inici del camí de la Rula (en un tram també anomenat *camí de la Sínia*), a prop del nucli urbà. Es troba a la partida del Mas de Mosset i llinda amb el torrent de Manyer, les Camadetes i el mateix camí de la Rula. Segons informa INVARQUIT, és un mas d'estil obra popular (segle XIX) en bon estat de conservació i està declarat bé cultural d'interès local. Té dues plantes i a la baixa hi ha una galeria correguda de deu arcs amb decoració de balustrada a cadascun dels arcs. Sembla que l'edifici existia des d'època antiga, perquè molts dels murs tenen un gruix considerable. Un jardí romàntic amb escultures d'estil clàssic envolta l'edifici. La seva activitat s'ha centrat sempre en el

conreu de la finca que envolta el mas. És probable que l'origen del nom fos l'existència d'una antiga sínia a l'interior d'aquesta finca, tot i que cap informant ho recorda. L'origen d'aquesta paraula, segons el DCVB (s. v. *Sènia* o *Sínia*), seria de l'àrab *saniya* 'pou d'on la roda treu aigua per a regar'. Aquest topònim s'ha documentat al Morell al s. XIX i també és recollit per Bultó (2007, p. 177): «en direcció a la Sínia, hi havia un rentador». Com a fet anecdòtic, es pot esmentar que Carles Riba, un poeta tan important al s. XX, havia fet algunes estades a la Sínia quan tenia 17 o 18 anys (cap al 1910 o 1911, doncs), amb un oncle seu que hi tenia relació (Medina 1989, p. 159).

V. t. *Anton de la Sínia, l'*; *Camí de la Sínia, lo*, i *Sínia, lo camí de la*.

«Posesión llamada Cenia», Recana 1863, 21v; «la finca [...] denominada y conocida vulgarmente con el nombre de “Más de la Sinia”» (8.7.1930), AM Perm. 1926-1930.

Sínia, lo camí de la [ʎu kə'mi ðə lə 'sinia]

Tram del camí de la Rula que comença al capdavall del carrer de Sant Josep (als antics rentadors) i voreja la finca del mas de la Sínia.

V. t. *Anton de la Sínia, l'*; *Camí de la Sínia, lo*, i *Sínia, la*.

«Camino Senia», Apeo 1869, 2v.

Siscart [sis'kar]

Cognom present al municipi. Segons el DCVB (s. v. *Siscart*), és un llinatge existent a Sant Joan de les Abadesses, Castellet, Sabadell, Alcarràs, etc. Hi ha dubtes sobre la seva etimologia: podria venir de *siscar* amb la *-t* afegida per analogia del sufix germànic *-hard* (de *Guitart*, *Ginard*, etc.), però també podria venir d'un nom personal germànic. Moll (1987, p. 122), que dona fins a set variants diferents en la mateixa entrada, considera que ve «de *Sigihard*, compost de *sigu* 'victòria' i *hard* 'dur'». I també informa que apareix documentat per primera vegada l'any 1066. Està documentat al Morell l'any 1945, en un amillament.

«Siscart», Amill. 1945.

Siurana [siw'ranə]

Cognom present al municipi avui dia, el DCVB (s. v. *Siurana*) informa que antigament s'havia escrit *Ciurana* i que és un llinatge existent a Begur, la Bisbal, Caldes de Malavella, Pals, Ripoll, Olot, Verges, Cardedeu, Barcelona, Igualada, Arnes, l'Aleixar, Batea, les Borges del Camp, la Canonja, Castellvell, Duesaigües, Falset, Figuerola, el Molar, Montblanc, Mont-roig, Porrera, Pradell de la Teixeta, Reus, la Sénia, Valls, l'Albi, Arbeca, Vinaròs, Benicarló, Cervera del Maestrat, Càlig, les Coves de Vinromà, Morella, Castelló de la Plana, etc. Segons Moll (1987, p. 73), ve «del nom llatí de dona SEVERIANA». S'ha documentat al Morell als segles XVII i XVIII.

«y Joan Ciurana que antes era de Gaspar Ferrer», Capb. Hospitals 1691, 33r; «Isidro Soler, y Rosa Soler Ciurana conjs.», Capb. Morell 1775-1779, 195v.

Siurana, ca

[ˈka siwˈranə]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Rafael, provinent d'un topònim del Priorat o del cognom, que és present en força localitats del Camp de Tarragona. Està documentat per Bultó (2007, p. 233): «ca Siurana».

Soci, lo i cal Soci

[ˈlu ˈsosi] i [ˈkaʎ ˈsosi]

Renom, esdevingut també nom de casa, que es trobava al carrer de Catalunya. Sembla que el seu origen es troba en un tret de caràcter, la cordialitat (no és infreqüent fer servir *soci* com a apel·latiu afectuós en relacions de coneixença sense arribar a l'amistat), ja que es tractava d'una persona força extravertida. També rebia el renom de *Pep dels Negocis* (*supra*).

Socies

[suˈsiəs]

Cognom present al poble actualment. El DCVB (s. v. *Socies*) diu que es troba escrit sovint *Socias* i localitza aquest llinatge al Morell, entre d'altres llocs com ara Sallent, l'Aleixar, l'Arboç, Bonastre, Calafell, la Riera, Valls, el Vendrell, Mallorca, etc. Moll (1987, p. 266), en base a l'opinió de Joan Miralles, considera que «deu ser una locució arcaica *sàul sies*, 'siguis salvat', expressadora d'un desig de felicitat, de bona sort o de salvació per a l'infant que porta el nom». Està documentat al Morell a partir del darrer terç del s. XIX i al s. XX, i també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «Socias (vda. de José), sota l'epígraf «Ultramarinos».

«Socias y Badia Sebastian», Amill. 1869, 3v; «Sebastian Socias y Badia», Apeo 1869, 14v; «Mir Socias Alberto» (1899-1900) Amill. 1871-1928; «Socias», Cens 1904; «Socias», Cens 1919; «Socias», Reg. fiscal 1921; «Socias», Cens 1934; «Socias», Amill. 1945.

Solà

[suˈla]

Cognom viu al municipi. Segons el DCVB (s. v. *Solà*), és un llinatge existent a Aiguaviva, Begur, la Bisbal, Gombren, Osor, Ripoll, Ullà, Vilademuls, Vilanant, Vulpellac, Aiguafreda, Argençola, Balenyà, Barcelona, Calaf, Igualada, Alguaire, Lleida, Valls, Aiguamúrcia, Amposta, Benicarló, Traiguera, València, Alzira, Dénia, Alacant, Novelda, etc. Quant a la seva etimologia, Moll (1987, p. 73), diu que «sembla venir d'un *Solanus*, derivat de SOLUM, 'sòl, terreny'. *Solane* (1188). També podria ser d'un nom germànic *Sula Sulanis*. *Suula* (970)». Amb tot, en l'apartat que dedica als noms d'accidents geogràfics, també apunta una altra possibilitat: «del llatí SOLANUM, 'lloc on bat el sol'» (Moll 1987, p. 205). Es troba documentat al Morell al s. XX, i també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «Ramon Solá», sota l'epígraf «Herrerías».

«Solá», Cens 1919; «Solá», Reg. fiscal 1921; «Solá», Cens 1934.

Solanelles

Cognom pretèrit, el DCVB (s. v. *Solanelles*) el localitza a Santa Coloma de Farners, la Pobla de Lillet, Berga, Borredà, Manresa, Solsona, Lladurs, Aitona, Alforja, Reus, Riudecols, etc. Quant a l'etimologia, és un derivat diminutiu de *solana*. Està documentat al Morell al s. XVII.

«y padrina Ursula Solanelas muller de Joan Solanelas» (18.6.1679), Parr. 1649-1679, p. 111.

Solanes

Cognom pretèrit. Segons el DCVB (s. v. *Solana*), és un llinatge existent a Puigcerdà, Vilanova de la Muga, Prats de Lluçanès, etc. Hi ha la variant Solanes a Berga, Rubí, Caldes de Montbui, Mataró, Borredà, Badalona, Barcelona, Figuerola, Montblanc, la Masó, Valls, Alcover, la Canonja, Constantí, Albinyana, Agramunt, Balaguer, València, Alzira, Simat de la Valldigna, Beniarrés, Palma, etc. Quant a l'etimologia, és la forma femenina de l'adjectiu *solà*, substantivada i en plural. Moll (1987, p. 205) dona informació sobre el seu significat: «del llatí SOLANA, 'terreny on bat el sol'». S'ha documentat al Morell entre el s. XVI i el s. XX, i també apareix a Iglésies (1987, p. 114) en la seva edició del fogatge de 1496: «Joan Solanes»; i a la del de 1553 (Iglésies 1981, p. 250): «Benet Solanes».

«y padrina Catharyna Solanes» (10.3.1585), Parr. 1579-1640, p. 13; «de Jph. Solanes y altres», Capb. Morell 1775-1779, 239v; «Pablo Solanas y Sanauja», Apeo 1869, 10v; «Solanes», Cens 1934.

Soler

[su'le]

Cognom present avui al poble que, segons el DCVB (s. v. *Soler*), es tracta d'un llinatge molt estès per totes les regions del Principat, del País Valencià i de les Balears. Moll (1987, p. 206) també recull la forma *Solé* i altres al mateix article i diu que ve «del llatí SOLARIUM, derivat de SOLUM, 'sòl, terreny, solar'». S'ha documentat al Morell al llarg dels segles XVII, XVIII, XIX i XX, i també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «Francisco Solé», sota l'epígraf «Vinos (Cosecheros)».

«fore. padris. en Jau. Soler» (3.11.1601), Parr. 1579-1640, p. 29; «Magdalena Solera de la Pobla» (20.12.1601), Parr. 1579-1640, p. 34; «Diunisa Catarina filla de Juan Soler pages natural de la Pobla» (8.10.1649), Parr. 1649-1679, p. 6; «per llegat li'n feu Geronima Soler», Capb. Hospitals 1691, 39r; «en 1745 Joseph Soler Pastor», Cad. 1702-1808, 44r; «y part ab casa de Onorato Soler», Capb. Morell 1775-1779, 73v; «Isidro Soler pages del lloch del Morell del Camp», Capb. Hospitals 1783-1784, 451r; «Jose Sole», Comú 1783-1844, p. 116; «Soler», Miqu. 1795a i Miqu. 1795b; «Franco. Soler labrador del Morell», Reg. hip. escr. antigues 1848, 1v; «Fortuny y Solé Vda. de Juan», Amill. 1869, 2r; «Jose Soler y Queral», Apeo 1869, 3v; «Martin Llorens y Sole» (1871), Amill. 1871-1928; «Solé», Cens 1904; «Solé», Cens 1919; «Solé», Reg. fiscal 1921; «Solé», Cens 1934; «Solé», Amill. 1945.

Soleres

Cognom pretèrit, segons el DCVB (s. v. *Solera*) és un llinatge existent a Alzira, Alberic, etc. Hi ha la variant Soleres a Blanes, Badalona, Barcelona, Valls, etc. Quant a l'etimologia, és un derivat de *sòl*. Moll (1987, p. 206) hi afegeix que és la forma femenina de *Soler*. Tan sols s'ha documentat al Morell l'any 1934, en un cens.

«Soleras», Cens 1934.

Someretes i ca Someretes [sumə'ɾetəs] i ['ka sumə'ɾetəs]

Renom, esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer de Sant Josep, al de la Muralla i al de la Pareteta. Moreu-Rey (1981, p. 142) l'inclou (en singular) al capítol dels renoms procedents d'oficis, tot i que la motivació en aquest cas tindria més a veure amb un tret de caràcter.

Sorder [sur'ðe]

Cognom viu a la població avui dia, el DCVB (s. v. *Sorder*) el localitza a Alió, Altafulla, la Bisbal del Penedès, Reus, etc. Ha estat documentat per Bultó (2007, p. 216): «Carles Sordé».

Sorder, cal ['kaɫ sur'ðe]

Nom de casa localitzat al carrer Major i al de Sant Plàcid, el seu origen es troba en el cognom. Ha estat documentat per Bultó (2007, p. 205): «cal Sordé».

Sort, la

Tros de terra que Riera (2015, p. 55) inclou dins de la partida del Mas Cremat, a l'antic terme de la Granja, aquesta «finca situada damunt del Camí Real». És un topònim habitual com a nom de partida de terra en molts termes (Amigó 1999, p. 36-37). Significa 'peça de terra; porció de terreny més o menys petita, que no forma masia'; i, més específicament al Camp de Tarragona, 'peça de terra resultant d'una parcel·lació de propietat gran' (DCVB, s. v. *Sort*). Quant al seu origen, ve del llatí SÖRTE.

V. t. *Sorteta, la*.

Sort de Girona, la

Topònim pretèrit, que sembla que es trobava dins del terme dels Hospitals, segons l'única referència històrica disponible. Està format per un primer element, que no s'ha considerat com a genèric pel grau de lexicalització que es detecta en topònims amb aquest component, i un segon element que indica que era una finca que pertanyia als terrenys que formaven el mas de Girona, dins de la partida del mateix nom, que vindria d'un llinatge. És força probable que es tracti de la mateixa finca que la Sort del Mas de Girona (*infra*). Està documentat al Morell al s. XVIII.

V. t. *Girona; Girona, ca; Girona, lo mas de; Girona, la mina de; Mas de Girona, lo; Mas de Girona, lo camí del, i Sort del Mas de Girona, la.*

«en dit terme dels Hospitals, dita la sort de Girona», Capb. Hospitals 1783-1784, 517v.

Sort de la Corretja, la

Topònim pretèrit del qual no és possible determinar la ubicació amb l'única referència localitzada. Està format per un primer element, que no s'ha considerat com a genèric pel grau de lexicalització que es detecta en topònims amb aquest component, i un segon element del qual no tenim cap referència que s'hi pugui relacionar. Està documentat al Morell al s. XVII.

«la sort de la Corretje», Man. 27 1673-1678, p. 6.

Sort de l'Era, la

Topònim que Riera (2015, p. 58) localitza a la partida de la Mallola i els Hospitals a l'antic terme de la Granja: era una «peça de terra situada entre el riu Francolí i el camí del Mas d'en Lluch». Està format per un primer element, que no s'ha considerat com a genèric pel grau de lexicalització que es detecta en topònims amb aquest component, i un segon element que és poc específic (de fet, és un nom comú que actua com a genèric en altres topònims).

Sort de les Filipines, la

Topònim que no s'ha pogut localitzar, tot i que s'ha documentat al s. XX, perquè cap informant en té record. Està format per un primer element, que no s'ha considerat com a genèric pel grau de lexicalització que es detecta en topònims amb aquest component, i un segon element que és difícil d'establir quina relació hi podria tenir.

«pieza de tierra conocida por sort de les Filipinas, partida Hospitals», Doc. 1942.

Sort del Fossar, la

Topònim que Riera localitza (2015, p. 58) a la partida de la Mallola i els Hospitals a l'antic terme de la Granja: era un «tros de terra d'uns quatre jornals i mig, proper al poble de la Granja, que limitava amb el riu Francolí i el camí del Mas d'en Girona. El seu nom suggereix que en algun moment s'hauria utilitzat el terreny com a cementiri». Està format per un primer element, que no s'ha considerat com a genèric pel grau de lexicalització que es detecta en topònims amb aquest component, i un segon element que, tal com suggereix Riera, es podria referir a un cementiri.

Sort del Mas de Girona, la

Topònim pretèrit. Està format per un primer element, que no s'ha considerat com a genèric pel grau de lexicalització que es detecta en topònims amb aquest component, i un segon element que indica que era una finca dins de la partida del mateix nom, que vindria

d'un llinatge. És força probable que es tracti de la mateixa finca que la Sort de Girona (*supra*). Es troba documentat al Morell al s. XVIII.

V. t. *Girona*; *Girona, ca*; *Girona, lo mas de*; *Girona, la mina de*; *Mas de Girona, lo*; *Mas de Girona, lo camí del*, i *Sort de Girona, la*.

«nomenada la sort del Mas de Girona», Capb. Hospitals 1783-1784, 518v.

Sort del Noguer, la

Topònim que, segons informa Riera (2015, p. 59), era «una finca que es trobava al límit de l'antic terme de la Granja a tocar amb el dels Hospitals. Per l'est afrontava amb el camí del Mas d'en Lluc». Està format per un primer element, que no s'ha considerat com a genèric pel grau de lexicalització que es detecta en topònims amb aquest component, i un segon element que és el nom d'un arbre.

Sort del Revell, la

Topònim pretèrit. Està format per un primer element, que no s'ha considerat com a genèric pel grau de lexicalització que es detecta en topònims amb aquest component, i un segon element que fa referència a un tipus d'arbre. Concretament, el DCVB (s. v. *revell*) n'explica el significat al Camp de Tarragona: «ullastre petit, i especialment el que, havent crescut poc i no havent-hi tingut esment, té la rama molt atapeïda i les fulles petites, dures i aspres». Està documentat al Morell al s. XVIII.

«al dit camí Real ne diuhen la Sort del Ravell», Capb. Hospitals 1783-1784, 518r.

Sorteta, la

Topònim pretèrit, del qual no es disposa de cap informació concreta que permeti localitzar-lo. Es tractaria del diminutiu de *sort*. Està documentat al Morell al s. XVIII.

V. t. *Sort, la*.

«pessa de terra part campa y part viña dita la Sorteta», Capb. Morell 1775-1779, 182r.

Sort Gran, la

Topònim pretèrit, està format per un primer element, que no s'ha considerat com a genèric pel grau de lexicalització que es detecta en topònims amb aquest component, i un segon element que és un adjectiu que informa sobre la mida. Una de les referències històriques ubica la Sort Gran a la Granja, la qual cosa encaixa amb la localització de les Sorts Grans. Això demostra que aquest topònim es trobava a la Granja però no necessàriament que només es trobés allí: hi podia haver altres sorts grans al terme perquè es tracta d'una denominació molt general. S'ha documentat al Morell als segles XVI i XVII.

«unam petiam terre bladii dictam la sort Gran», Man. Ferrer 1583-1620, p. 115; «la sort Gran de la Granja que seran sis jornals», Man. 27 1673-1678, p. 6.

Sorts, lo camí de les

[ʎu kə'mi ðə lə'sòrs]

Topònim recollit només d'un informant, que es refereix a un camí que va a una partida de terra del terme de Vilallonga, que es diu *les Sorts*. Es troba, per tant, al nord del terme, a prop de Vilallonga. Es tracta del plural de *sort*.

V. t. *Dos Sorts, les*, i *Sorts Grans, les*.

Sorts Grans, les

Topònim localitzat a la partida de la Mallola i els Hospitals, a l'antic terme de la Granja. Es tractaria de l'ús en plural de *la Sort Gran*. Sense que necessàriament estigui relacionada amb la Sort Gran localitzada a la Granja, hi hauria la possibilitat que fos així, a partir de l'explicació de Riera (2015, p. 58): «ocupaven pràcticament tot el territori que hi havia entre l'antic terme dels Hospitals i el camí del Mas d'en Plana, amb el camí del Mas d'en Girona a l'est i el Rec Sec a l'oest».

V. t. *Dos Sorts, les*, i *Sorts, lo camí de les*.

Sucina, ca la

['ka lə su'sinə]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Isidre El seu origen es trobaria en el nom de fonts *Ursicina* (documentat al Morell al primer terç del s. XX). S'hauria produït una assimilació vocàlica entre les dues primeres síl·labes i, després, una afèresi. Està documentat per Bultó (2007, p. 171): «ca la Susina».

V. t. *Pep de la Sucina* i *Sucino, lo*.

«Urcisina Catá Gomis-Nº 28 del Reparto» (1928), Amill. 1871-1928.

Sucino, lo

[ʎu su'sinu]

Renom localitzat al carrer de Sant Isidre que seria la masculinització del nom de casa femení *ca la Sucina*. Es troba documentat al s. XIX. És un dels poquíssims renoms que apareix en documentació antiga.

V. t. *Pep de la Sucina*, i *Sucina, ca la*.

«Juan Mateo (a) Susino», Apeo 1869, 4v.

Sunyer

[su'ne]

Cognom present avui dia al municipi, el DCVB (s. v. *Sunyer*) el localitza a Agullana, Albons, la Bisbal, Celrà, Mollet d'Empordà, Monells, Osor, la Pera, Peratallada, Ruplà, Torroella de Montgrí, Vilanant, Arenys de Mar, Bagà, Berga, Cabrils, Manresa, Sallent, Badalona, Barcelona, Arnes, Bot, Gadesa, la Fatarella, Reus, Tarragona, Valls, Agramunt, Almatret, València, Algemesí, Alzira, Beniflà, Mallorca, Eivissa, etc. Segons Moll (1987, p. 122), ve «de *Suniar*, derivat de *Sunis* 'vertader' o de sunna 'sol'». Apareix documentat per primera vegada l'any 904 amb la forma *Suniaris*. S'ha documentat al Morell al s. XX.

«Suñé», Cens 1934; «Suñé», Amill. 1945.

Taller, cal [ˈkaɫ təˈɫe]

Nom de casa localitzat al carrer Major, al de Sant Plàcid i al de Sant Josep, documentat per Bultó (2007, p. 179): «cal Pau del Taller». Moreu-Rey (1981, p. 130) l'inclou al capítol dels renoms procedents d'oficis, amb el significat antic de 'carnisser' (v. t. DECat, vol. 8, p. 240), que recull al Camp de Tarragona.

Tànger [ˈtandʒər]

Turó entre la Pobla de Mafumet i el Morell. Josep Veciana i Agudé recull el *Tomb de Tànger* a l'apartat d'informació toponímica del llibre *Història de la Pobla de Mafumet* de Cortiella (1986, p. 252): «És anant de la Pobla al Morell per la Carretera. Actualment és Terme del Morell, però antigament era de Perafort, i perquè no era de la Pobla ni del Morell en deien el Tomb de Tànger.»

Tapassot, ca [ˈka təpəˈsot]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Isidre i a la Rambla. La definició que en dona el DCVB (s. v. *tapassot*) és 'tapàs' (al Penedès). I la definició de *tapàs* és «terreny de pedra flonja o de terra més dura que l'ordinària, de consistència argilosa i color fosc, que no és bona per al conreu i serveix per a fer teules i rajoles (Solsona, Lleida, Urgell, Segarra, Conca de Barberà, País Valencià)». El seu origen, doncs, deu tenir relació amb aquest tipus de terra. Es troba documentat al s. XIX i a Bultó (2007, p. 205): «ca Tapassot». És un dels poquíssims renoms que apareix en documentació antiga.

«Vda. de Jose Granell (a) Tapassot», Apeo 1869, 10v.

Tàpies [ˈtapiəs]

Cognom present avui al poble, el DCVB (s. v. *Tàpia*) localitza aquest llinatge a Manresa, Isòvol, etc. Hi ha la variant *Tàpies* (escrit també *Tàpias*) a Aiguafreda, Sant Mori, Sabadell, Arenys de Mar, Barcelona, Masies de Voltregà, Reus, Bellví, etc. Quant a l'etimologia, vindria del «mot pre-romà hispànic *tapia* [...], format probablement per onomatopeia del soroll *tap* de cosa que es pitja [...]. S'ha intentat explicar l'origen de *tàpia* per l'àrab, però la realitat és que els àrabs prengueren aquest mot dels espanyols». Sobre el seu significat, Moll (1987, p. 220) diu que ve «del substantiu *tàpia*, 'tros de paret feta amb motlle'». S'ha documentat al Morell al s. XX.

«Tapias», Cens 1919; «Tapias», Amill. 1945.

Tarambana, ca [ˈka tərəmˈbanə]

Nom de casa localitzat al carrer de l'Esplanada. El seu origen es pot relacionar amb un tret de caràcter aplicable a la persona que porta aquest renom, poc o molt eixelebrada. Està documentat per Bultó (2007, p. 188): «ca Tarambana».

Targa [ˈtaryə]

Cognom present al municipi, el DCVB (s. v. *Tàrrega*) el localitza a Benicàssim, Alaquàs, València, la Llosa de Ranes, Vilamarxant, Xaló, etc. Hi ha la variant gràfica *Tàrraga* (Godall, Horta, etc.) i la reduïda *Targa* (Massanes, Malgrat, Tarragona, Roda de Berà, Cabra, Bonastre, les Paüls, Gandesa, Vallbona de les Monges, Benicarló, etc.). Quant a la seva etimologia, «d'origen pre-romà, ibèric, probablement del mateix radical de *Tarraco*; la forma *Tarraga* ja està documentada a documents ibèrics, segons Hübner». Tan sols s'ha documentat al Morell l'any 1945, en un amillament.

«Targa», Amill. 1945.

Tarragó [təɾəˈɣo]

Cognom viu a la localitat, segons el DCVB (s. v. *Tarragó*) és un llinatge existent a Rabós d'Empordà, Ventalló, Esparreguera, Igualada, Mataró, Barcelona, Perafort, Sant Celoni, l'Albi, Anglesola, Arbeca, Cabassers, Falset, Montblanc, Amposta, Vinaròs, l'Alcora, València, Carcaixent, etc. Quant a l'etimologia, «de *Tarragona*, topònim i cognom, amb la terminació reduïda per donar-li aspecte de nom masculí quan s'aplicava a homes (com *Barceló* de *Barcelona*, *Badaló* de *Badalona*, etc.)». Està documentat per Bultó (2007, p. 247): «Ramon Tarragó».

Tarragona, l'avinguda de [ləviŋˈguðə ðə təɾəˈɣonə]

Via urbana, anomenada avui *avinguda*, que es troba en el recorregut de la carretera que va a la ciutat de Tarragona i ara ha quedat integrada al nucli urbà. L'OnCat (s. v. *Tarragona* i *Tàrrega*) informa que ve d'un nom comú ibèric amb una variació sufixal de tipus corrent en els noms antics d'aquesta espècie.

V. t. *Tarragona, la carretera de* i *Tarragona, lo camí de*.

Tarragona, la carretera de [lə kəɾəˈteɾə ðə təɾəˈɣonə]

Carretera que va a la ciutat de Tarragona.

V. t. *Tarragona, l'avinguda de* i *Tarragona, lo camí de*.

«Carretera Tarragona», Apeo 1869, 4v.

Tarragona, lo camí de [lu kəˈmi ðə təɾəˈɣonə]

Antic camí que anava a la ciutat de Tarragona.

V. t. *Tarragona, l'avinguda de* i *Tarragona, la carretera de*.

«de poniente con el camino de Tarragona», Reg. hip. 1774, 4v; «ab la muralla de dit lloch, y camí de Tarrag^a», Capb. Morell 1775-1779, 63v.

Tarragonins, la mina dels [lə 'minə ðəls tərəɣu'nins]

Mina d'aigua situada a la partida dels Hospitals, molt a prop del riu. Està recollida al mapa que reproduceix Recasens (1985, p. 28). Bultó (2007, p. 191) també la documenta: «una es deia la mina dels Tarragonins i una altra, dels Olivars».

Tarrida

Cognom pretèrit, el DCVB (s. v. *Tarrida*) el localitza a Barcelona, Argençola, Barberà, Font-rubí, Igualada, Mediona, Sant Celoni, Conesa, Constantí, Llorac, Rocafort de Queralt, Santa Coloma de Queralt, etc. Quant al seu origen, Moll (1987, p. 296) diu que «sembla venir del substantiu antic *tarida*, 'embarcació de transport'». Tans sols s'ha documentat l'any 1904, en un cens.

«Tarrida», Cens 1904.

Taverner, cal ['kaɫ təvər'ne]

Nom de casa localitzat al carrer Nou i al d'Orient. Moreu-Rey (1981, p. 130) l'inclou al capítol de renoms procedents d'oficis.

Tecleta Xata, la [lə təkɫetə 'ʃatə]

Renom localitzat al carrer de Sant Isidre, format per dos elements: el prenom de la persona a qui s'aplica i un adjectiu que dona informació sobre la forma del nas d'una persona, que es correspon amb el que tenia qui portava aquest renom, de la qual hi ha un record viu encara. Moreu-Rey (1981, p. 72) l'inclou al capítol de renoms provinents de característiques físiques, tant en masculí com en femení i en diminutiu.

Teixidor [təjʃi'ðo]

Cognom viu al poble. Segons el DCVB (s. v. *Teixidor*), es troba escrit també *Texidor* i *Teixidó*, i és un llinatge existent a Caldes de Malavella, Celrà, Fontcuberta, Masarac, Medinyà, Vidrà, Argentona, Badalona, Barcelona, Berga, Calella, Igualada, Terrassa, Vilanova i la Geltrú, Rubí, Calafell, Tarragona, Anglesola, Arbeca, Almassora, València, Benimarfull, etc. Quant a l'etimologia, «derivat de *teixir* amb el sufix *-dor* (del llatí *-TORE*)». Moll (1987, p. 260) hi afegeix informació sobre el significat: «del substantiu *teixidor*, 'qui té l'ofici o el negoci de teixir'». S'ha documentat al Morell al s. XVIII i al s. XX.

«foren padrins Carlos Miquel abitant en lo Morell sastre y la Sa. Patronilla Teixidor» (5.2.1706), Parr. 1680-1721, p. 139; «Teixidó», Cens 1919; «Teixido», Amill. 1945.

Teixidor, lo

Renom pretèrit al Morell. Moreu-Rey (1981, p. 23, 124 i 130) l'inclou al capítol dels renoms procedents d'oficis i també podria tenir el seu origen en el cognom. Ha estat

documentat tan sols per Iglésies en la seva edició del fogatge de 1553 (1981, p. 250): «Comes lo teixidor».

Tell

Cognom del qual no es conserva el record, el DCVB (s. v. *Tell*) el localitza a Vall-llobrega, Sant Feliu de Guíxols, Tarragona, l'Albiol, Alcover, Calafell, Constantí, la Masó, Reus, Valls, Vilallonga, etc. Quant al seu origen, Moll (1987, p. 243), diu que és «nom d'arbre (del llatí *TILIUM*). Només s'ha documentat al Morell l'any 1945, en un amillament.

«Tell», Amill. 1945.

Tenda Nova, la [lə 'tendə 'nɔvə]

Nom de casa localitzat al carrer del Molí. Moreu-Rey (1981, p. 144) recull *Tendeta*, que seria un cas equivalent, com a renom procedent d'un ofici quan s'utilitza el lloc on es desenvolupa per designar-lo.

Teresa de les Ulleres, la [lə 'tɾezə ðə ləz u'kerəs]

Renom localitzat al carrer del Molí, format per dos elements: el nom de fonts a qui s'aplica el renom i un element exterior propi de la persona, en aquest cas, unes ulleres, probablement en un moment en què encara no eren d'ús general com ara, tot i que es tractava d'una persona que va viure al s. XX. Moreu-Rey (1981, p. 94) l'inclou al capítol de renoms provinents de característiques físiques, en aquest cas relacionades amb alguna peça de la indumentària.

Teresina de la Molinera, la [lə trə'zinə ðə lə mu'li'nerə]

Renom que es troba al carrer de Sant Martí, format per dos elements: el nom de fonts a qui s'aplica el renom i el nom d'una persona que habitava un molí o bé la feminització de l'ofici de moliner. Moreu-Rey (1981, p. 23, 50, 123, 128 i 142) l'inclou al capítol de renoms provinents d'oficis. Està documentat per Bultó (2007, p. 151): «Teresina de la Molinera».

V. t. *Molinera, la*.

Terme Vell ['termə 'veʎ]

Partida situada a la zona del que havia estat la sortida del poble cap al nord. Segons dades facilitades per dos informants, correspondria a les terres del voltant del poble en aquella direcció: una àrea que abastaria la zona entre les Moreretes i el Mas de Mosset aproximadament. En la documentació antiga apareix com a equivalent als Clots, els Pins i les Vinyasses. Carreras i Candi (1913-1918, p. 337) l'esmenta entre les partides que formen el Morell: «Terme-Vell, Hospitals; Tomanil primer; Tomanil segon; Coma; Aymerichs y l'agregat de la Granja». S'ha documentat al Morell a partir del segle XIX.

«Otra Terme Vell», Recana 1863, 2r; «Una pieza de tierra partida del Termino Vell», Amill. 1869, 13r; «Partida de Terma Vell», Apeo 1869, 2r; «partida Viñasas o Terme Vell» (1907), Amill. 1871-1928; «partida Pins o Terme Vell» (1907), Amill. 1871-1928; «partida Clots o Terme Vell» (1917), Amill. 1871-1928; «sita en este término y partida “Terme Vell”» (11.12.1926), AM Perm. 1926-1930.

Terrer

És el segon llinatge de senyors del Morell, el senyoriu del qual començà l'any 1497 i durà fins al 1630. Segons el DCVB (s. v. *Terrer*), és un llinatge existent a Aiguaviva, Vilaür, Barcelona, Artesa de Segre, Balaguer, Agramunt, Almacelles, Sant Martí de Maldà, Flix, Móra d'Ebre, Ribesalbes, etc., i té dues variants dialectals, *Terré* i *Tarré*. Quant a l'etimologia, «del llatí TERRARIU, ‘fet de terra, pertanyent a la terra’». Moll (1987, p. 206) hi afegeix «substantiu que significa ‘terreny format de terra més o menys pitjada, per oposició al sol de roca’». És un cognom documentat al Morell al s. XVI. Recasens (1985, p. 44) recull aquest cognom quan, entre d'altres coses, dona notícia de la vinculació dels Terré amb el Senyoriu del Morell: «arrenca del matrimoni que contragueren Joan Terré (n. cir. 1440-m. cir. 1497) i Aldonça dez Prats». També es troba recollit en el fogatge de 1496 (Iglésies 1987, p. 114): «primo mosèn Benet Tarré militar»; en el *Catàleg de les cartes reials i dels lloctinents generals (1321-1734) de Tarragona* (Companys i Piqué 1999, p. 134): «El lloctinent comunica que ha nomenat [...] Terré (Lluís de?), del Morell»; i en dos inventaris de béns del 1596 i del 1599 a Tarragona (Companys 2015a, p. 469, i 2015b, p. 300): «illustris domini Ludovici Terré, domini del Morell» i «Ludovicus de Terré, domicellus, dominus oppidi del Morell».

«Requeriment de Antoni Oller, representant de la Universitat de la Selva pretesa senyora del Mas y terme de Mosèn Aymerich (ayxis se titulavan antiguament los Cavallers) contra la Magnífica Señora Dª Jerònima Terré, viuda del q^o Mosen Benet Terré, successors del q^o Mosèn Berenguer des Prats, senyors del Lloch y Castell del Morell, sobre usurpació de las ayguas que pullulavan en dit Mas y Terme de Aymerich, feta per dita Señora Dª Jerònima Terré, y resposta de esta al dit requeriment» (20.3.1538), Requeriment 1538, *apud* Recasens (1985, p. 161); «Llois Terre Sonor. del lloch del Morell» (29.2.1584), Parr. 1579-1640, p. 12; «filla del Sor. Llois Terre y de Paula sa muller» (19.9.1585), Parr. 1579-1640, p. 14.

Terròs, cal

[ˈkaɫ təˈrɔs]

Nom de casa que es troba al carrer del Molí i a la Rambla. Sobre l'origen d'aquest renom, que és un nom comú, hi podria haver dues opcions: el sentit literal, que seria ‘terròs de terra’ o bé ‘tros de terra de conreu’, i el sentit figurat, ‘persona rústica, mancada d'instrucció i d'educació’, o bé (al País Valencià) ‘persona vella i decrepita’, tal com recull el DCVB (s. v. *terròs*). Està documentat per Bultó (2007, p. 207): «Ramon del Terròs».

Tersol [tər'sòl]

Cognom viu al poble, segons el DCVB (s. v. *Terçol*) és un llinatge existent al Morell (escrit *Tersol*). Quant a l'etimologia, ve del llatí TERTIOLU, diminutiu de TERTIUS 'tercer'. Està documentat al Morell al s. XX, en dos censos.

«Tersol», Cens 1904; «Tarso» i «Tarsol», Cens 1919.

Teuler, lo forn [lu 'forn təw'le]

Topònim que es refereix a un forn on es feia coure obra, no com en una bòbila, on es feia tot el procés de producció, a més de la cocció. Era al camí Fondo.

V. t. *Forn Teuler, lo i Forn Teuler, lo torrent del*.

Timbaler, cal ['kaɫ timbə'le]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Plàcid. Moreu-Rey (1981, p. 130) l'inclou al capítol de renoms provinents d'oficis.

Timoteu, ca ['ka timu'təw]

Nom de casa que es troba al carrer de Sant Isidre, al de Desprats, al de la Muralla i a la plaça de la Font, provinent d'un prenom d'origen grec, segons el DCVB (s. v. *Timoteu*): *Timotheus*. Està documentat a Bultó (2007, p. 162): «ca Timoteu».

V. t. *Anton de Timoteu, l'*.

Titarró, ca ['ka titə'ro]

Nom de casa localitzat al carrer de l'Esplanada, al de Sant Rafael i al de Sant Josep, i documentat per Bultó (2007, p. 156): «ca Titarró».

V. t. *Peret de Titarró*.

Titoni [ti'tòni]

Renom que es troba al carrer de Catalunya. Moreu-Rey (1981, p. 34) recull la feminització d'aquest renom (*Titona*). Està documentat a la revista *Ressò* (Ribas 1987, p. 19): «a la paret del pati de "Titoni"».

«en la finca de su propiedad conocida por "chalet de Titoni» (24.1.1914), AM 1877-1930.

Toda

Cognom pretèrit, segons el DCVB (s. v. *Toda*) és un llinatge existent a les Borges del Camp, Cornudella, Gandesa, Mont-roig, Poboleda, Riudecanyes, Riudoms, etc. Des del punt de vista de l'etimologia, ve «del nom personal germànic *Tota*. La forma *Tota* apareix a documents catalans de l'any 930, i en el mateix segle X ja apareix la forma *Toda*». Només s'ha documentat al Morell l'any 1921, en un registre fiscal.

«Toda», Reg. fiscal 1921.

Tòfol, cal [ˈkaɫ ˈtɔfuɫ]

Nom de casa localitzat al carrer Nou i al de Sant Josep. Moreu-Rey (1981, p. 169) l'inclou al capítol de renoms procedents de noms i cognoms, als quals s'ha aplicat una afèresi. Està documentat per Bultó (2007, p. 179): «cal Tòfol».

V. t. *Tòfoles, les*.

Tòfoles, les [ɫəs ˈtɔfuɫəs]

Renom que es troba al carrer de Sant Josep, format a partir de la feminització en plural d'un renom preexistent.

V. t. *Tòfol, cal*.

Toi, el i cal Toi [əɫ ˈtɔj] i [ˈkaɫ ˈtɔj]

Renom, esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer de les Creus, al de Sant Rafael i al de Sant Plàcid. Moreu-Rey (1981, p. 104) l'inclou al capítol dels renoms provinents de singularitats del caràcter i el DCVB (s. v. *toi*) dona el significat de 'beneitó' al Camp de Tarragona i la Conca de Barberà. Està documentat al s. XIX i a Bultó (2007, p. 115): «cal Toi». És un dels poquíssims renoms que apareix en documentació antiga.

V. t. *Toiet, el*.

«Torras Toy Juan», Amill. 1869, 4r; «Jose Padrell (a) Toy», Apeo 1869, 11v.

Toiet, el [əɫ tuˈjɛt]

Renom que es troba al carrer de Sant Plàcid. És el diminutiu d'un renom preexistent, *Toi*. Està documentat per Bultó (2007, p. 179 i 249): «hi havia un pati del Toiet».

V. t. *Toi, el i cal Toi*.

Toldrà

Cognom del qual no es conserva record al municipi. El DCVB (s. v. *Tolrà*) el localitza a Brunyola, Dosrius, Calaf, Mataró, Arenys de Munt, Badalona, Barcelona, Valls, etc. Hi ha la variant *Toldrà*, existent al Morell, a més de Blanes, Cornudella, Creixell, Reus, Riudecols, Tarragona, Torredembarra, Ulldemolins, Algemés, Guadassuar, Tavernes de la Valldigna, etc. Des del punt de vista etimològic, ve «de *Tolsà* (contracció de *Tolosà*, nadiu de Tolosa), per rotacisme de la *s*; la forma *Toldrà* presenta una *d* epentètica que és normal en català, com es veu per formes com *gendre*, *divendres*, *toldre*, *valdre*, etc.». Està documentat al Morell al darrer terç del s. XIX i al s. XX.

«Sendra y Toldrà Juan», Amill. 1869, 3v; «Juan Sendra y Tuldra», Apeo 1869, 15v; «El contribuyente Juan Sendra y Toldrà» (1870), Amill. 1871-1928; «Toldrà», Cens 1904; «Toldrà», Cens 1919; «Toldrà», Cens 1934.

Tomanil, el

[əɫ tumə'niɫ]

Coneguda fins al s. XVIII com a *Romanills* (*supra*), és una partida de terra el nom de la qual sembla que havia estat utilitzat antigament per denominar el conjunt de partides situades a l'oest del terme, aproximadament entre els límits del terme de Vilallonga (pel nord i l'oest), la carretera de Reus (pel sud) i la carretera de Vilallonga (per l'est). Més o menys, inclouria la partida de Mas Calvó i la de la Glòria. De fet, en la documentació apareix sovint aquest nom acompanyat dels números 1 i 2: *Tomanil 1º* i *Tomanil 2º* (o bé *primero* i *segundo*), la qual cosa fa pensar que devia ser una peça de terra molt gran, que es dividia en dues parts. En una ocasió, apareix com a equivalent de la partida les Vinyasses; i, en una altra, de la Mineta. Però això no és garantia que, efectivament, s'estiguin referint als mateixos espais, ja que sovint s'observa, en aquest tipus de documentació, que s'esmenten finques o trossos de terra integrats en partides més grans com si fossin la mateixa cosa. Mir (2011, p. 292 i 293) dona llum sobre la qüestió en parlar del Mas de Tomanil, ja que indica que, l'any del capbreu que estudia (1510), les terres d'aquest antic terme es trobaven separades en dos espais ben delimitats. El primer era al sud del torrent de Gemegó i a l'est del camí Vell de Vilallonga a Reus. El segon era l'actual enclavament dels Majols. Riera (2005, p. 167) diu, a l'entrada del terme del *Tomanil*, «antic terme que pertanyia al de Vilallonga. Ara és del Morell. Segons la toponímia del Morell és al nord del barranc del Gemegó i limita a l'est amb la carretera de Tarragona a Valls». Podria ser que Riera prengués aquesta dada de Recasens (1985, p. 28), que situa en un mapa el lloc descrit, i que no s'adiu amb la localització de Mir (el situa al sud del torrent de Gemegó). Potser els segles que han passat entre el document estudiat per Mir i la investigació de Recasens són el motiu d'aquesta aparent contradicció: els noms poden desplaçar-se a causa de l'ús que en fan els parlants, sobretot si hi ha canvis en el territori, com va ser el cas, a partir de modificacions dels antics termes, que es van anar agrupant per formar els nous termes municipals. El DCVB (s. v. *tomaní*) explica que el tomaní és una planta molt freqüent a la Catalunya oriental. Una de les referències literàries que dona és de Villangómez: «a l'agost, ja s'han assecat les flors de farigola i han badat les de tomaní». Tot i que aquest nom de planta no és conegut avui al Morell (ni el sinònim que en dona el DCVB, *caps d'ase*), al lloc que pren aquest nom sí que hi ha farigola, que per la referència literària sembla que hi conviu. Podria ser, doncs, que aquesta partida hagués pres el nom de la planta en un altre moment de la història en què s'hagués fet en aquestes contrades. Sobre el seu origen, és un derivat del llatí THYMIAMA 'encens'. De cara a mirar d'establir una relació amb *Romanills/Romanill/Romanil*, val la pena tenir en compte que la documentació històrica de *Romanills* s'acaba en un document de 1775-1779, i la de *Tomanil*, que també es documenta com a *Tomanill* i *Tomani*, comença l'any 1720. Haurien conviscut durant uns 50 anys. Carreras i Candi (1913-1918, p. 337) l'esmenta entre les partides que formen el Morell: «Terme-Vell, Hospitals; Tomanil primer; Tomanil segon; Coma; Aymerichs y l'agregat de la Granja». La GGCC es refereix als «Hospitals, Tomanil i Aimeric, juntament amb el lloc de la Granja dels Frares» com a antics termes incorporats al Morell l'any 1842 (GGCC 1992, p. 98). S'ha documentat al Morell a partir del s. XVIII.

V. t. *Tomanil, lo torrent del.*

«Tecla Calvo y Busquets, natural de Brafim abitant en lo mas d'en Calvo terma del Tomanil» (2.2.1720), Parr. 1680-1721, p. 247; «te un tros de terra plantada de vinas quatra jornals poc mes o manco en dit terma del Tomanill», Cad. 1702-1808, 11r; «en la partida del Tomani o terma del Tomani» Cad. 1702-1808, 12r; «otorgado por Isidro Calvo labrador del manso termino de Tumanill», Reg. hip. 1774, 2r; «pages del mas terme del Thomanil», Capb. Morell 1775-1779, 69r; «pages del mas terme del Tomanil», Capb. Morell 1775-1779, 70r; «y en la partida de las Viñassas ô Tomanil», Capb. Morell 1775-1779, 140v; «Otra Tomanil», Recana 1863, 2v; «Otra en la misma partida de Tomanil», Amill. 1869, 14v; «Otra en el termino de tomanil 1º», Amill. 1869, 15r; «Partida de Terma de Tomanil primero», Apeo 1869, 10r; «Partido de Termino de Tomanil Segundo», Apeo 1869, 11r; «partida “Tomanil 1º” conocida por el nombre de “Mineta”» (1928)», Amill. 1871-1928.

Tomanil, lo torrent del

V. Manyer lo torrent de.

V. t. Tomanil, el.

«â mitgdie ab lo torrent del Tomanil», Capb. Morell 1775-1779, 235v; «y part ab lo torrent del Tomanil o de la Manyer», Capb. Morell 1775-1779, 240v.

Tomàs

Cognom pretèrit. Segons el DCVB (s. v. *Tomàs*), es tracta d'un llinatge existent a moltes poblacions del Principat, del País Valencià i de les Balears. És un nom pres del llatí bíblic THOMAS, nom d'un apòstol, que Moll (1987, p. 79) indica que significava 'bessó'. Està documentat al Morell al s. XX.

«Tomás», Cens 1919; «Tomas», Amill. 1945.

Tomàs de la Xana

[tu'maz ðə lə 'ʃanə]

Renom localitzat a l'avinguda de la Granja, format per dos elements: el prenom de la persona a qui s'aplica i un renom preexistent, *la Xana*.

V. t. Xana, la.

Tomaset, ca

['ka tumə'zɛt]

Nom de casa que es troba al carrer de les Creus i al de Sant Plàcid; és diminutiu de *Tomàs*. Està documentat per Bultó (2007, p. 244): «ca Tomaset». Moreu-Rey (1981, p. 166) l'inclou al capítol de renoms procedents de prenom i cognoms, i l'assenyala com un dels que tenen una freqüència alta.

Tomba

Cognom del qual no es conserva record al municipi. Tot i que no ha estat recollit per la bibliografia de referència, existeix com a cognom i també com a topònim. Tan sols s'ha documentat al Morell en un amillament de l'any 1945.

«Tomba», Amill. 1945.

Torella

Cognom pretèrit, el DCVB (s. v. *Torella*) el localitza a Castelló de la Plana. Moll (1987, p. 290) diu que és la forma femenina de *Torell*, i *Torell* vindria del llatí TAURELUS, diminutiu de TAURUS 'brau', que es troba documentat per primera vegada l'any 910 amb la forma *Taurellus*. Està documentat al Morell al s. XVIII.

«Francesch Torella te una casa en lo loch del Morell», Cad. 1702-1808, 27r.

Torner

Cognom pretèrit, el DCVB (s. v. *Torner*) diu que es troba a Banyoles, Castelladral, Girona, Avià, Bagà, Begues, Badalona, Barcelona, Valls, Agramunt, Arbeca, Castelló de la Plana, Vilafamés, etc. Quant a l'etimologia, ve del llatí TORNARIU, que significa 'torner', 'qui treballa al torn' (Moll 1987, p. 260). S'ha documentat al Morell al darrer terç del s. XIX i al s. XX.

«Fortuny y Torné Domingo», Amill. 1869, 2r; «Torné», Cens 1934.

Torreadell

[torəβə'ðeɫ]

Cognom viu al poble, el DCVB (s. v. *Torreadell*) el localitza a Constantí, Mont-roig, Reus, etc. Moll (1987, p. 221) informa sobre el seu origen: «grafia aglutinada de *torre Vadell* (= *torre d'En Vadell*). Està documentat al Morell al s. XX.

«Torreadell Sendra Martin» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Torreadell», Cens 1904; «Torreadell» i «Torreadell», Cens 1919; «Torreadell» i «Torreadell», Reg. fiscal 1921; «Torreadell», Cens 1934; «Torreadell», Amill. 1945.

Torrell

[tu'reɫ]

Cognom present avui al municipi. El DCVB (s. v. *Torrell*) el localitza a l'Armentera, Palamós, el Masnou, Barcelona, l'Albiol, Almoster, Cambrils, l'Espluga de Francolí, Constantí, Reus, Tarragona, Vila-seca, etc. Quant a l'etimologia, «forma masculinitzada de *Torella*». S'ha documentat al Morell als segles XVI, XVII i XX.

V. t. *Torella* i *Torrelles*.

«foren padrins Pere Torrell» (27.12.1583), Parr. 1579-1640, p. 12; «foren padrins Josep Pamies paiges de la Selva y Maria Torrell» (7.1.1660), Parr. 1649-1679, p. 46; «son Francesch Arnau y Joseph Torrell pagesos del dit lloch del Morell», Testament 1677; «Torrell», Cens 1904; «Torrell», Cens 1919; «Torrell», Reg. fiscal 1921.

Torrella

Cognom pretèrit, el DCVB (s. v. *Torrella*) el localitza a Terrassa, Arenys de Mar, Barcelona, Perafort, Llobera, Castelló de la Plana, Palma, etc. Moll (1987, p. 159) diu que «prové del llatí TURRICELLA, 'torreta'» i que es troba documentat l'any 974 amb la

forma *Turricella* i l'any 1192 amb la forma *Torricella*, com *Torroella*. Està documentat al Morell al s. XVIII.

V. t. *Torrell* i *Torrelles*.

«foren padrins Juan Reynalt barber y Maria Torrella» (1702), Parr. 1680-1721, p. 126; «Maria Torrella», Consell 1685-1739, p. 74r; «Franch Torrella del Morell te un tros de terra de vinya y erma en la partida del torrent del Jamago», Cad. 1702-1808, 66r; «de otra con casa Salvador Torrella», Reg. hip. 1774, 3v; «Franch. Torrella», Cad. Aparici 1714; «ab terras de dits conjugues Martí y Torrella», Capb. Morell 1775-1779, 65r; «com á hereu universal de Franca. Ferrando, y Torrella», Capb. Hospitals 1783-1784, 454r; «Torrella», Miqu. 1795a; «Salvador Torrella Sanroma se da de alta de la pieza de tierra» (1899-1900), Amill. 1871-1928.

Torrelles

Cognom pretèrit, segons el DCVB (s. v. *Torrelles*) és un llinatge existent a Celrà, Vulpellac, Mataró, Olèrdola, Borredà, Montblanc, Vimbodí, Alguaire, Sant Martí de Maldà, etc. Està documentat al Morell al s. XVII.

V. t. *Torrell* i *Torrella*.

«Francisco Jaume Joan Salvador fill de Joseph Torrelles y de Lluisa conjugues de dit lloch del Morell» (12.4.1677), Parr. 1649-1679, p. 104.

Torrent

Cognom pretèrit, el DCVB (s. v. *Torrent*) el localitza a Celrà, Sarrià, Arenys de Munt, Canet de Mar, Almenar, Bellver, Tolba, Castelló de la Plana, Alacant, Ciutadella, etc. Quant a l'etimologia, segons Moll (1987, p. 185), ve «del substantiu *torrent* (llatí TORRENTE), 'curs d'aigua intermitent'», igual que *Torrents*, que seria la variant en plural. S'ha documentat al Morell al s. XVII.

V. t. *Torrent*, *lo*.

«foren padrins Joan Maymo de la Granja y padrina la S^a Geronima Torrent» (20.4.1678), Parr. 1649-1679, p. 106; «Torrent», Amill. 1945.

Torrent, lo

Partida de terra de la qual no es conserva record, denominada per un genèric sense especificar: *torrent*. La documentació històrica la presenta com a equivalent a la partida del *Camí de Puigdelfí* (*supra*). S'ha documentat al Morell als segles XVII i XVIII.

V. t. *Torrent*.

«partida del Torrent o Camí de Puigdelfí», Llibreta (2a 1/2 s. XVII); «a tremontana ab lo Torrent», Cad. 1702-1808, 68r; «Partida dita lo Torrent o Camí de Puigdelfí», Capb. Morell 1775-1779, 93r; «â la partida del Torrent o Camí de Puigdelfí», Capb. Morell 1775-1779, 162r.

Torrent de Baldric, lo

Topònim pretèrit que la documentació dona com a equivalent a la partida *Camí de Puigdelfí* (*supra*).

V. t. *Baldric; Baldric, ca; Baldric, lo mas de, i Baldric, lo torrent de.*

«à la partida dita lo Camí de Puigdelfí y ans lo torrent d'en Baldrich», Capb. Morell 1775-1779, 159r.

Torrent de Gemegó, lo [tu'tren də ʒəmə'ɣo]

Partida de terra que pren el nom d'un torrent. És de suposar que es trobava en algun punt del recorregut d'aquest torrent. En una ocasió es presenta com a equivalent de *les Vinyasses*. S'ha documentat al Morell a partir del s. XVIII.

V. t. *Gemegó, lo torrent de.*

«te un tros de terra erma en la partida del Torrent del Jamejo», Cad. 1702-1808, 44r; «à la partida dita del Torrent del Gemegó», Capb. Morell 1775-1779, 124v; «situada en lo terme de dit lloch del Morell, y partida del torrent de Gemegó, ô de las Viñassas», Capb. Morell 1775-1779, 136r; «y partida dita del Torrent d'en Gemegó», Capb. Morell 1775-1779, 224v.

Torrent de la Pobla, lo

Topònim pretèrit. Es tracta d'una partida de terra que pren el nom d'un curs d'aigua. Cal suposar, doncs, que es trobava en el recorregut d'aquest torrent, però sense poder concretar en quin punt. Està documentat al Morell al s. XVIII.

V. t. *Pobla, lo torrent de la.*

«en lo mateix terme del Morell, y partida del Torrent de la Pobla», Capb. Morell 1775-1779, 227v.

Torrents [tu'rens]

Cognom viu al poble, el DCVB (s. v. *Torrent*) dona com a variant la forma en plural (escrita sovint *Torrents*) i diu que és un llinatge existent a Barcelona, Badalona, Cabrils, Caldes de Montbui, Igualada, Valls, la Sénia, Agramunt, València, Benissa, Orba, Tormos, Mallorca, etc. Quant a l'etimologia, segons Moll (1987, p. 185), «del substantiu *torrent* (llatí TORRENTE), 'curs d'aigua intermitent'», igual que *Torrent*, que seria la forma en singular. Es documenta al Morell des del s. XVI i també és present a la Granja a finals del s. XVIII (Riera 2015, p. 79): «Francisca Torrents».

V. t. *Camí del Mas de Torrents, lo; Mas de Torrents, lo; Mas de Torrents, lo camí del; Torrents, ca, i Torrents, lo mas de.*

«foren conpares en Ju. Torens de la Selva» (13.4.1580), Parr. 1579-1640, p. 8; «foren padrins Pere Torrens fadri y Diunisa Morages» (8.10.1649), Parr. 1649-1679, p. 6; «Franco. Torrens», Consell 1685-1739, p. 78v; «ab Joan Torrens a migdia», Cad. 1702-1808, 1r; «Juan Torrents», Cad. Aparici 1714; «a favor de Joseph Torrents», Reg. hip.

1774, 3v; «y ans de Franco. Torrens», Capb. Morell 1775-1779, 66v; «â ponent ab Franco. Torrens», Capb. Morell 1775-1779, 175r; «feta per Franco. y Jph. Torrens pare, y fill», Capb. Hospitals 1783-1784, 510v; «Marti Torrens», Comú 1783-1844, 72; «Torrens», Miqu. 1795*a* i Miqu. 1795*b*; «Martin Torrens labr. del Morell vendio a Pablo Prats molinero habte. en el molino de la Granja del Codony», Reg. hip. 1800, 309r; «se otorgaron cap. m. entre Pablo Martorell soltero hijo de [...] y Teresa Torrens doncella hija de [...]», Reg. hip. 1848, 134v. «Mestres y Torrens José», Amill. 1869, 2v; «Jose Mestres y Torrens», Apeo 1869, 16v; «Maria Serra V^a de Torrens» (1876-1877), Amill. 1871-1928; «Torrens» i «Torrens», Cens 1904; «Torrens» i «Torrens», Cens 1919; «Torrens» i «Torrens», Reg. fiscal 1921; «Torrens», Cens 1934; «Torrens» i «Torrens», Amill. 1945.

Torrens, ca

[ˈka tuˈrens]

Casa situada al número 17 de la plaça de la Font (que també donava al carrer de Mestre), avui enderrocada i substituïda per un bloc de pisos. El nom de la casa ve del llinatge *Torrens*, que ha donat altres noms, com *mas de Torrens* o *camí del mas de Torrens*. La revista *Ressò* documenta el nom d'aquesta casa: «Torrens de la Plaça» (Sanromà 1983, p. 13); i també Bultó (2007, p. 165).

V. t. *Camí del Mas de Torrens, lo; Mas de Torrens, lo; Mas de Torrens, lo camí del; Torrens, i Torrens, lo mas de.*

Torrens, lo mas de

[lu ˈmaz ðə tuˈrens]

Topònim format a partir del llinatge *Torrens*. Fonts orals indiquen que el mas de Torrens es trobava sortint del poble pel carrer del Molí, que és en direcció est, la qual cosa apunta a una localització fora del terme perquè la sortida pel carrer del Molí travessava de seguida la via i entrava al terme de la Pobla de Mafumet (de fet, s'ha localitzat el camí del Mas de Torrens en aquest punt). Josep M. Recasens, en nota manuscrita referida al molí Nou, indica que es trobava prop del mas de Torrens (la qual cosa el situaria, efectivament, fora del terme). És Cortiella (1982, p. 89) qui n'estableix clarament la localització amb el mapa que presenta en la seva *Guia de Perafort*: es trobava a l'enclavament que té Perafort a la dreta del riu Francolí, entre els termes del Morell i la Pobla de Mafumet; i, coincidint amb la indicació de Recasens, es troba una mica més al sud del molí Nou. Amb tot, s'inclou a l'inventari per la vinculació d'aquest mas amb el poble, una mostra de la qual és el fet que està força documentat al Morell al llarg del s. XVIII i és viu al record encara avui. Mir (2011, p. 217-218) informa que aquest mas va estar dempeus fins ben entrat el s. XX, quan es va enderrocar amb motiu de la instal·lació de la refinera de petroli a la vora del riu Francolí.

V. t. *Camí del Mas de Torrens, lo; Mas de Torrens, lo; Mas de Torrens, lo camí del; Torrens, i Torrens, ca.*

«mas de Torrens» i «camí que va al mas de Torrens», Man. 5574 1743, p. 138; «camí que va al mas de Torrens», Man. 5607 1774-1775, p. 14; «del camino que va al maso de Torrens» i «de mediodia con el camino que va al maso d'en Torrens», Reg. hip. 1774, 2r; «des del camí que va al mas de Torrens», Capb. Morell 1775-1779, 94v.

Torres [ˈtorəs]

Cognom present encara al municipi, el DCVB (s. v. *Torre*) situa aquest llinatge (escrit generalment *Torra*) a Abella de la Conca, Almenar, Igualada, etc. És més freqüent la variant *Torres*, que es troba a totes les comarques de la nostra llengua. Moll (1987, p. 220) diu que ve «del substantiu *torre* (del llatí *TURRE*)». Està documentat al Morell als segles XVIII, XIX i XX, i també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «Antonio Torres», sota l'epígraf «Salvados (Venta)».

V. t. *Cisco de Torres*, i *Torres, ca*.

«Franch Torras te un tros de terra en la partida del Cap del Terma», Cad. 1702-1808, 58r; «Torras», Miqu. 1795*a* i Miqu. 1795*b*; «Maria March y Masdeu vecina del Morell confeso haber recibido de Antonia Torras», Reg. hip. 1848, 155r; «Grau y Torras Vda. de Pablo», Amill. 1869, 2r; «Jose Torras y Guinovar», Apeo 1869, 3v; «Torres Masó Martín.-Nuevo en el reparto» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Torres», Cens 1904; «Torres», Cens 1919; «Torres», Reg. fiscal 1921; «Torres», Cens 1934; «Torres», Amill. 1945.

Torres, ca [ˈka ˈtorəs]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Antoni, procedent del cognom i documentat per Bultó (2007, p. 155): «ca Torres».

V. t. *Cisco de Torres*, i *Torres*.

Torró, ca [ˈka tuˈro]

Nom de casa que es troba al carrer de Sant Antoni. Tot i que se'n conserva el record, és un renom que no s'ha mantingut al Morell perquè venia de Vilallonga i va arrelar amb més força el cognom (*Roig*) de la persona a qui s'aplicava, que es va convertir en el nom de casa també. Moreu-Rey (1981, p. 30 i 171) l'inclou al capítol de renoms procedents de prenom i cognoms. Està documentat per Bultó (2007, p. 154): «ca Torró».

Torroella

Cognom pretèrit, el DCVB (s. v. *Torroella*) el localitza a Vall-llobrega, Bigues, Borredà, Balsareny, la Garriga, Mataró, Olesa de Montserrat, Monistrol, Sant Jordi Desvalls, etc. S'escriu sovint *Torruella* (forma usada a Terrassa, Cabra, la Galera, Montblanc, Albagès, Alguaire, etc.). Moll (1987, p. 159) diu que «prové del llatí *TURRICELLA*, 'torreta'» i que es troba documentat l'any 974 amb la forma *Turricella* i l'any 1192 amb la forma *Torricella*, com *Torrella*. S'ha documentat al Morell als segles XVII i XX.

«Maria Josepa filla de Joseph Torruella y de Lluisa Torruella tots pagesos del Morell» (20.2.1676), Parr. 1649-1679, p. 101; «Torruella», Cens 1934.

Tortosina, ca la [ˈka ɫə turtuˈzinə]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Rafael, provinent d'un gentilici (el de *Tortosa*, en aquest cas). La motivació és l'arribada al Morell d'una avantpassada de la

família que té aquest renom, que es va instal·lar al poble provinent de Tortosa. L'ha documentat Bultó (2007, p. 238): «ca la Tortosina».

V. t. *Joan de la Tortosina*.

Tot-és-meu [ˈtotˈɛz ˈmew]

Renom recollit de fonts orals però massa antic per conservar el record de la seva localització. Moreu-Rey (1981, p. 100) recull *Tot-lo-sé* al capítol dels renoms provinents d'un tret de caràcter, relacionat en aquest cas amb la vanitat. *Tot-és-meu* probablement tindria més relació amb l'avarícia.

Tot-ho-fa [ˈtotu ˈfa]

Renom que es troba al carrer de Sant Plàcid. Moreu-Rey (1981, p. 159) l'inclou en l'apartat dels renoms que tenen l'origen en fets de parla habituals (repetits freqüentment per algú). En el cas del Morell, la motivació venia donada perquè es tractava d'una persona que tenia un petit taller de ferrer en què reparava tota mena de coses.

Tots

Cognom pretèrit que, segons el DCVB (s. v. Tots), és un llinatge existent a Barcelona, Garcia, etc. Tan sols s'ha documentat al Morell l'any 1934, en un cens.

«Tots», Cens 1934.

Tous [ˈtows]

Cognom viu al municipi, el DCVB (s. v. *Tous*) el localitza a Piera, Aiguamúrcia, Cabra, Falset, Figuerola, Valls, Vila-seca, Càlig, el Verger, Altea, Benidorm, Algaida, Artà, Alaró, Inca, Palma de Mallorca, etc. L'etimologia és incerta. «Segons Hubschmid, ve del llatí TUBOS, 'canons'. En un document català de l'any 978 apareix llatinitzat el topònim amb la forma *Tovos*. No és improbable, però, que el vertader origen sigui un nom personal germànic com *Theobaldus*; Tous o *Tou* (que també existeix com a cognom) estarien amb *Thebaldus* en la mateixa relació que l'antic nom personal *Ou* amb *Eudaldus*». Ha estat documentat per Bultó (2007, p. 238): «Dolors Tous».

Tramunt [trəˈmun]

Cognom viu al municipi, el DCVB (s. v. *Tramunt*) el localitza a Ascó, Benifallet, Pinell, Reus, etc. Moll (1987, p. 207) informa sobre el seu origen al costat de les variants *Tramont* i *Tramunts*: «del llatí TRANS MONTEM, 'a l'altra banda de la muntanya'». Ha estat documentat al Morell per Bultó (2007, p. 250): «Roser Tramunt».

Tranquilons

Renom pretèrit localitzat tan sols en dos documents, un del s. XIX i un del XX. És un dels poquíssims renoms que apareix en documentació antiga.

«Sebastian (a) Tranquilons», Apeo 1869, 12v; «Oeste con José (a) Tranquilóns» (1928), Amill. 1871-1928.

Tras l'Obrador de l'Oli

Topònim documentat per Recasens (1985, p. 65) en una llista de partides que aplega les terres i conreus del Senyoriu del Morell. Tot i que és un topònim pretèrit, dos informants coincideixen que es podria tractar d'una partida que es trobés al darrere de l'edifici de les Olles, perquè allí sempre hi havia hagut una premsa d'oli.

Travesser, lo camí [l̥u kə'mi trəvə'se]

També anomenat *camí Ra^l* (*supra*) o *camí Vell de Reus a Valls* (*infra*), és el camí que fa de límit amb el terme de la Selva i travessa la carretera de Reus. Un informant explica que els camins van normalment de mar a muntanya i que s'anomenen travessers els perpendiculars als primers.

Trencs ['treɲs]

Cognom viu a la localitat, el DCVB (s. v. *Trenc*) diu que és un llinatge existent a Balsareny, Valls, Almacelles, etc. Hi ha la variant *Trenchs* (Terrassa, Arenys de Mar, la Canonja, Valls, Canet d'en Berenguer, etc.). En comunicació personal, Joan Anton Rabella apunta la hipòtesi que provingui d'un antic antropònim que apareix documentat a RAC-I, com a *Trencano* (a. 984) i *Trencanus* (a. 984), una possibilitat que seria coherent (indica) amb la distribució geogràfica del cognom *Trenc(h)* i *Trenc(h)s* a la Catalunya Vella, encara majoritària avui. L'ha recollit Bultó (2007, p. 162): «La casa següent és ca Trencs» i s'ha documentat al Morell al s. XX.

«Este con Francisco Trenchs» (1928), Amill. 1871-1928; «Trenchs», Cens 1904; «Trenchs», Cens 1919; «Trenchs», Reg. fiscal 1921; «Trench», Amill. 1945.

Trinitat de les Cabres, la [l̥ə trini'tad də l̥əs 'kaβrəs]

Renom localitzat al carrer del Molí, format per dos elements: el nom de fonts de la persona a qui s'aplica el renom i un nom d'animal. Moreu-Rey (1981, p. 141) el recull en diferents llocs (la Canonja, com a exemple proper geogràficament), dins de l'apartat que dedica a «Ofici indicat pel nom d'un animal». Està documentat per Bultó (2007, p. 85): «la Trinitat de les Cabres».

V. t. *Amadeu de les Cabres* i *Ros de les Cabres*.

Trull, el¹ [əɫ 'truɫ]

Finca integrada al nucli urbà actualment. Es troba cap a la sortida del poble en direcció a Vilallonga, concretament a l'avinguda de la Granja, abans d'arribar al cementiri. Pren el nom d'una casa que hi ha a l'antiga finca, ara urbanitzada. Alhora, la família que l'habita és coneguda també amb aquest nom de casa. L'OnCat (s. v. *Trull*) dona el significat d'aquest nom: 'molí d'oli', 'cup'; i el DCVB (s. v. *Trull*) en dona

l'etimologia: del llatí vulgar *TROCULU, variant de TORCULUM. S'ha documentat al Morell als segles XIX i XX.

V. t. *Tros del Trull, lo; Trull, el²; Trull, el³; Trull, la bassa del; Trull, lo carrer del, i Trull, lo xalet del.*

«Posesión llamada Trull», Recana 1863, 6r; «finca nº 154 denominada “Trull” compuesta de huerta, viña y avellanos» (1903), Amill. 1871-1928; «la finca Trull sita en la partida “Terme Vell”» (1910), Amill. 1871-1928.

Trull, el²

Topònim localitzat a l'antic terme de la Granja, dins de la partida anomenada també *la Granja*, per Riera (2015, p. 52): «en el capbreu de 1792 consta com un bé comunal i és el darrer edifici de la part nord-est del poble».

V. t. *Tros del Trull, lo; Trull, el¹; Trull, el³; Trull, la bassa del; Trull, lo carrer del, i Trull, lo xalet del.*

Trull, el³

[əɫ 'truɫ]

Nom de casa localitzat a l'avinguda de la Granja, que pren el nom de la finca en què habita la família que adopta aquest nom. Moreu-Rey (1981, p. 143) l'inclou al capítol dels renoms provinents de noms d'ofici (concretament, dels generats a partir del nom del lloc de treball). En aquest cas, molt probablement, devia estar relacionat amb alguna activitat d'elaboració de vi o d'oli, ja que un trull és un element utilitzat en l'elaboració tant d'un producte com de l'altre, tal com explica el DCVB (s. v. *Trull*). Està documentat per Bultó (2007, p. 161): «pel costat del Trull».

V. t. *Tros del Trull, lo; Trull, el¹; Trull, el²; Trull, la bassa del; Trull, lo carrer del, i Trull, lo xalet del.*

Trull, la bassa del

Topònim localitzat per Riera (2015, p. 52) a l'antic terme de la Granja, dins de la partida anomenada també *la Granja*: «fa de fita a un hort que està davant de les cases de la Granja. Tant pot ser que faci referència a la bassa del trull existent el 1792 com a l'antiga bassa d'oli que apareix entre els límits de la concessió de 1623 en la qual s'hi autoritza la construcció d'un nou trull».

V. t. *Tros del Trull, lo; Trull¹, el; Trull², el; Trull³, el; Trull, lo carrer del, i Trull, lo xalet del.*

Trull, lo carrer del

[ɫu kə're ðəɫ 'truɫ]

Carrer de construcció recent que va de la part baixa del carrer de Sant Josep fins a l'actual avinguda de la Granja, que és l'antiga carretera del cementiri. Ve a ser la continuació del carrer del Pinar, que segueix la mateixa línia fins a l'avinguda de Valls. És paral·lel al carrer de les Bòviles (al nord) i al de Sant Josep (al sud).

V. t. *Tros del Trull, lo; Trull¹, el; Trull², el; Trull³, el; Trull, la bassa del, i Trull, lo xalet del.*

Trull, lo tros del [tu 'trɔz ðəl 'truɫ]

Topònim que, probablement, es refereix al mateix espai que s'anomena *el Trull¹*. S'ha documentat al s. XVIII.

V. t. *Trull¹, el; Trull², el; Trull³, el; Trull, la bassa del; Trull, lo carrer del, i Trull, lo xalet del.*

«está unit â una de las perras de terra de la Señoria dita lo tros del Trull», Capb. Morell 1775-1779, 158v.

Trull, lo xalet del [tu tʃə'ɫəd dəl 'truɫ]

Edifici construït l'any 1934 a la finca del Trull. Crida l'atenció aquesta denominació perquè es tracta d'un tipus de construcció que, tradicionalment, no havia estat habitual a la zona, tot i que, efectivament, és la que s'utilitza per designar un edifici exempt envoltat d'un terreny que queda tancat per una paret o per una tanca del tipus que sigui. Hi ha només un altre edifici que s'ha denominat també amb aquest genèric: lo xalet del Blau.

V. t. *Tros del Trull, lo; Trull¹, el; Trull², el; Trull³, el; Trull, la bassa del, i Trull, lo carrer del.*

Trullero, ca ['ka tru'ɫeru]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Isidre i documentat per Bultó (2007, p. 172): «Joan de Trullero».

Trullols

Cognom pretèrit, segons el DCVB (s. v. *Trullol*) és un llinatge existent a Tarroja. La forma pluralitzada *Trullols* és freqüent a la Catalunya occidental. Quant a l'etimologia, és un derivat diminutiu de *trull*. Tan sols s'ha documentat al Morell l'any 1934, en un cens.

«Trullols», Cens 1934.

Tula, la i ca la Tula [lə 'tuɫə] i ['ka lə 'tuɫə]

Renom esdevingut també nom de casa, que es troba al carrer de Sant Plàcid i està documentat per Bultó (2007, p. 62): «la Teresina de la Tula». És hipocorístic de *Gertrudis* (Albaigès 1990, p. 318), que ve del nom propi germànic *Geredrudis*, segons el DCVB (s. v. *Gertrudis*).

Ubia

V. *Aubia i Obia*.

Va, cal [ˈkaɫ ˈva]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Plàcid. Se'n desconeix l'origen però seria versemblant que el tingués en un fet de parla habitual. Joan Anton Rabella informa (comunicació personal) de l'existència del renom *Va-bé*, per exemple. Es podria tractar d'algú que sovint digués alguna cosa com «Va», «Va bé». Està documentat per Bultó (2007, p. 242): «cal Ba».

Vaia-vaia, lo [ˈɫu ˈvajə ˈvajə]

Renom que es troba al carrer Nou. Tot i que Moreu-Rey (1987) no el recull, s'inclouria clarament en l'apartat de renoms que ell classifica com a formats a partir d'un fet de parla habitual (repetit freqüentment per algú), que és el cas del Morell.

Vaiet, lo, la Vaileta i ca la Vaileta [ˈɫu vəj'ɫet] [lə vəj'ɫetə] i [ˈka lə vəj'ɫetə]

Renom esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer de Sant Plàcid. Moreu-Rey (1981, p. 39) recull *les Vailettes* a Constantí. Està documentat per Bultó (2007, p. 243): «ca la Baileta».

Valldosera [ˌvaɫɫu'serə]

Cognom present avui dia al municipi, el DCVB (s. v. *Valldosera*) el localitza al Morell, a més de Girona, Canyelles, Olèrdola, Alcover, l'Arboç, Brafim, etc. Quant a la seva etimologia, vindria «del llatí VALLE URSARIA, 'vall d'óssos'». S'ha documentat al Morell al darrer terç del s. XIX i al s. XX, i també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «Martín Valldosera», sota l'epígraf «Tejas y ladrillos (Hornos de)» i «José Valldosera», sota l'epígraf «Vinos Comtes.».

«Valldosera Pablo», Amill. 1869, 4r; «Valldosera», Apeo 1869, 3v; «Valldosera», Cens 1904; «Valldosera», Cens 1919; «Valldosera», Reg. fiscal 1921; «Valldosera Riera José» (1928), Amill. 1871-1928; «Valldosera», Cens 1934; «Valldosera», Amill. 1945.

Valldosera, ca [ˈka ˌvaɫɫu'serə]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Isidre, format a partir d'un cognom. Està documentat per Bultó (2007, p. 170): «ca Valldosera».

Vallès [və'ɫes]

Cognom viu al poble, el DCVB (s. v. *Vallès*) el localitza a Barcelona, Collbató, Igualada, Jorba, la Fatarella, Almenar, la Jana, Castelló de la Plana, Alberic, Mallorca, etc. Quant a l'etimologia, «del llatí VALLENSE, 'propri de la vall', 'que forma diverses valls'». A més de documentar-se a partir de finals del s. XVIII (i fins al s. XX) al Morell, també apareix a la Granja (des de l'inici d'aquest segle), i correspon a l'únic moliner que s'hi va instal·lar i hi va tenir descendència, ja que la resta de moliners només hi van viure el temps en què van treballar al molí.

«Valles», Miqu. 1795*b*; «Farré y Valles Vda. de José», Amill. 1869, 2r; «Vallés», Cens 1934; «Valles», Amill. 1945.

Vallespir

Cognom pretèrit, el DCVB (s. v. *Vallespir*), localitza aquest llinatge a Barcelona, Rasquera, Mallorca, etc. Hi ha la variant ortogràfica dialectal *Vallespi*, existent a Barcelona, Aldover, Gandesa, Miravet, Pinell, etc. Moll (1987, p. 161) diu que ve «del llatí VALLE ASPERII (nom personal)». També informa que es troba documentat per primera vegada l'any 814 amb les formes *Vallis Asperi* i *Vallis Asperia*. Només s'ha documentat l'any 1934, en un cens.

«Vallespi», Cens 1934.

Vallgornera

[vaɫɣur'nerə]

Cognom que portava la família de marquesos que eren propietaris d'una part important de les terres del Morell, tot i que eren marquesos del Rourell. Encara que ni el DCVB ni Moll (1987) recullen aquest llinatge, sí que recullen el nom com a topònim; i, en ambdós casos, donen la mateixa informació en relació amb el seu origen: que ve llatí VALLE WARNARIA, que significa 'vall d'en Guarner', i que *Guarner* és un nom de persona. S'ha documentat al Morell als segles XVIII, XIX i XX.

V. t. *Vallgornera, casa* i *Vallgornera, lo carrer de*.

«D. Feliph Baldrich de Vallgornera, Capita d'infanteria», Capb. Hospitals 1783-1784, 481r; «linda á oriente con el Marques de Vallgornera», Reg. hip. 1848, 146r; «Marques de Vallgornera», Amill. 1869, 4v; «Marques de Vallgornera», Apeo 1869, 3v; «Sur, este y oeste con el Marqués de Vallgornera» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Vallgornera», Reg. fiscal 1921; «Sur, este y oeste con el Marqués de Vallgornera» (1928), Amill. 1871-1928.

Vallgornera, casa

['kazə ,vaɫɣur'nerə]

Coneguda també com a *ca la Marquesa (supra)*, la casa dels marquesos de Vallgornera (XVI-XVII, d'estil obra popular) és al número 16 de la plaça de la Font, integrada, doncs, al nucli més antic del poble. Està catalogada com a bé cultural d'interès local i es troba en un bon estat de conservació, ja que ha estat molt modificada modernament. INVARQUIT en descriu l'exterior: té planta baixa amb una porta d'arc adovellat, pis amb tres finestres emmarcades amb marcs pintats de blanc i golfes amb galeria correguda. POBLESCAT destaca de l'interior les gruixudes columnes de la sala, ara menjador, i el pati interior, amb una font de ceràmica, i també que el portal adovellat s'ha convertit en finestra. Quan ja no es feia servir com a habitatge, durant molt de temps, hi va haver als baixos una botiga, ca Jover. I, després d'una sèrie d'anys sense ús, s'hi va instal·lar un establiment de restauració.

V. t. *Vallgornera* i *Vallgornera, lo carrer de*.

Vallgornera, lo carrer de [ʎu kə're ,vaʎyur'nerə]

Carrer situat a la part sud del nucli urbà, concretament és l'últim que hi ha en aquesta direcció. És un carrer curt, limitat als extrems pel del Molí i el de Sant Plàcid, travessat pel carrer d'Orient i paral·lel al carrer de Catalunya.

V. t. *Vallgornera* i *Vallgornera, casa*.

«Calle Vallgornera», Reg. fiscal 1921.

Valls ['vaʎtʃ]

Cognom present al municipi que, segons el DCVB (s. v. *Valls*), és un llinatge existent a Barcelona, Igualada, Olesa de Montserrat, Sabadell, Sant Jordi Desvalls, Montroig, Reus, Valls, Anglesola, Artesa de Segre, Alcalà de Xivert, Benassal, Castelló de la Plana, les Useres, València, Albalat de la Ribera, Alberic, Alboràia, Moixent, Alcoi, Beneixama, Cocentaina, Mallorca, Menorca, etc. Quant a l'etimologia, és forma plural del mot *vall*, en la seva accepció d'«excavació fonda feta longitudinalment al voltant d'una fortificació per dificultar el pas de l'enemic des de fora fins al mur», la qual ve del llatí VALLUM, «estacada», «mur de terra o de pedres». Moll (1987, p. 207) també fa referència a la possibilitat que el cognom vingui del topònim, la capital de l'Alt Camp. És un cognom que es localitza al Morell en documentació del s. XX, però que ja és present a finals del s. XVIII a la Granja (Riera 2015, p. 79): «Fructuós Llorens Valls, Canonge de Tarragona». També apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4541): «Ignacio de Valls», sota els epígrafs «Pañuelos (Fab.)» i «Tejidos de lana».

V. t. *Valls, l'avinguda de* i *Valls, lo camí de*.

«Valls», Cens 1919; «Valls», Reg. fiscal 1921.

Valls, l'avinguda de [ʎəviŋ'guðə ðə 'vaʎtʃ]

Via pública que comença al Plàtano i va fins on s'acaba la zona urbanitzada en direcció a Vilallonga. De fet, és la part de la carretera de Vilallonga que ha quedat integrada al nucli urbà. Un cop el poble queda enrere, es torna a fer servir la denominació carretera de Vilallonga.

V. t. *Valls* i *Valls, lo camí de*.

Valls, lo camí de

Topònim localitzat a la Granja, a la partida dels Olivars: «camí que començava en acabar les cases de la Granja per la part nord i arribava fins el camí del Rourell. El primer tram, fins al riu Glorieta, se l'anomenava camí de la Font» (Riera 2015, p. 49). Riera informa que es denominava també *camí de la Granja a Valls*.

V. t. *Valls* i *Valls, l'avinguda de*.

Vallvé [vəʎ've]

V. *Bellver*.

Vallverdú

[vəɫvər'ðu]

Cognom viu al municipi, el DCVB (s. v. *Vallverdú*) el localitza a Girona, Barcelona, Molins de Rei, Alcover, Cornudella, l'Espluga de Francolí, Maldà, Mont-roig, la Mussara, Valls, Vimbodí, l'Albagés, etc. Quant a l'etimologia, compost de *vall* i del topònim i cognom *Verdú*, d'origen cèltic. Es troba documentat al Morell als segles XVII i XX.

«Maria Magdalena Catarina filla de Joan Valuerdu y de Magdalena conjuges de dit lloch del Morell» (5.5.1677), Parr. 1649-1679, p. 105; «Petrus Joannis Valluerdu et Elisabet [...] omnes ville de Prades, nunc vero habitantem in dicto loco del Morell» (10.3.1681), Parr. 1649-1717, p. 250-251; «Vallverdú», Cens 1934; «Vallverdu», Amill. 1945.

Vaquer, lo

[lu vəkə]

Renom localitzat al carrer de Sant Martí. Moreu-Rey (1981, p. 130) l'inclou al capítol de renoms provinents d'oficis.

Veciana

[vəsi'anə]

Cognom present a la localitat que, segons el DCVB (s. v. *Veciana*), és un llinatge existent a Barcelona, Vilanova i la Geltrú, Aiguamúrcia, les Borges del Camp, la Canonja, Reus, Tarragona, Valls, Vinaixa, etc. Des del punt de vista etimològic, ve «del patronímic llatí *VETTIANA, derivat del nom personal VETTIUS». Està documentat al Morell al s. XX.

«Domingo Veciana Francº» (1899-1900), Amill. 1871-1928; «Veciana», Cens 1919.

Veguer

Cognom documentat també amb la forma feminitzada, *Veguera*. El DCVB (s. v. *Veguer*) localitza aquest llinatge a Godall, València, Torrent, etc. A Catalunya abunda aquest cognom escrit dialectalment *Bagué*. Moll (1987, p. 249) informa sobre el seu origen: «del substantiu arcaic *veguer* (del llatí VICARIUS), 'magistrat representant del rei'». S'ha documentat al Morell als segles XVI i XVII.

«Margarida Vaguera filla de Domego. Vaguer y de na Ysabet Vaguera» (20.5.1588), Parr. 1579-1640, p. 16; «Pera Vager», Focs Morell s. XVII; «fill llegendat y natural de Pera Vage pages del Morell y de Susagna Vagera» (24.4.1652), Parr. 1649-1679, p. 15; «he rebut lo baix firmat del Sr. Joan Martorell Veguer», Rebuda 1697.

Vell, lo camí

Topònim del qual no es conserva record ni hi ha dades per ubicar-lo. És força freqüent trobar denominacions referides a la novetat dels llocs (*carrer Nou* és pràcticament a tots els pobles) i també el contrari. Està documentat als segles XVIII i XIX.

«designada en lo tems antecedent, mediant lo camí Vell», Capb. Morell 1775-1779, 239v.

Vella, la mina

[lə 'minə 'veɫə]

Mina que fluïa damunt de l'alzinar del mas de Mestre, abans d'arribar a la cruïlla del camí de la Selva i el camí Travesser. Era un ramal de la mina dels Majols. L'aigua que portava era per al consum de boca, a diferència de la de la mina Nova, que només era per al reg. Estava canalitzada a través d'una canonada que baixava per la carretera de Reus fins a un dipòsit que hi havia davant de l'església. Desaiguava al torrent de Manyer a l'altura de la bòbila del Xulí. Estivill (2003, p. 101) dona notícia d'aquesta mina i Riera (2010, p. 8) informa que va subministrar aigua potable al Morell fins als anys seixanta. Tot i que és un topònim documentat al s. XX, se'n té notícia des del s. XVII gràcies a una transcripció moderna d'una escriptura datada el dia 18 de juliol de 1660, en què s'establien els drets d'aigua i el pagament que se n'havia de fer.

V. t. *Vella, la síquia*.

«las cañerías colocadas desde la embocadura de la mina Vella» (9.7.1903), AM 1877-1930.

Vella, la síquia

Topònim que Riera (2015, p. 49) situa a la Granja, dins de la partida dels Olivars, però «no l'hem pogut localitzar. La partida dels Olivars és travessada de nord a sud per la sèquia del Molí de la Granja i a la part oest hi passa la dels Olivars, tant d'una com de l'altra en surten ramificacions per a regar els camps de conreu. Potser es tractava d'un d'aquests ramals».

V. t. *Vella, la mina*.

Vell de la Granja, lo camí

Topònim difícil de localitzar perquè *camí de la Granja* és un nom que s'aplicava a molts camins que hi conduïen, procedint de llocs diversos, com és lògic. Podria ser que aquest se substituís per un de recorregut similar però que es va obrir de nou, i d'aquí l'ús de l'adjectiu per diferenciar-los. Tan sols s'ha documentat l'any 1942, en un document solt.

«Camino Viejo de la Granja», Doc. 1942.

Vell de Reus a Valls, lo camí

[lu kə'mi 'veɫ də 'rɛwz ə 'vaɫʃ]

Camí conegut també com a *camí Ral²* i *camí Travesser*.

«Camino Vell de Valls», Apeo 1869, 3v.

Vell de Reus a Vilallonga, lo camí [ʎu kə'mi 'veʎ də 'rɛwz ə viɾə'ʎonɟə]

Camí que ve de Reus i entra al terme del Morell pel camí de la Selva. Travessa de sud a nord la partida dels Majols i continua en direcció a Vilallonga. També hi ha qui anomena *camí de Mas Bellets* el tram d'aquest camí que va de la partida de Mas Bellets, que és al terme de la Pobla, fins als Quatre Camins.

Vell de Tarragona a Montblanc, lo camí [ʎu kə'mi 'veʎ də tərə'ɟonə mum'bʎaŋ]

Camí conegut també com a camí Ral¹ (*supra*) o camí Reial (*supra*).

Ventura [vən'turə]

Cognom viu al poble, el DCVB (s. v. *Ventura*) el localitza a la Bisbal, Canet d'Adri, Celrà, Fonteta, Pals, Ruplà, Begues, Barcelona, Aiguamúrcia, Batea, Montmell, Valls, Agramunt, Almassora, Vinaròs, València, Albuixec, Alcoi, Eivissa, etc. Des del punt de vista de l'etimologia, «del llatí VENTURA, 'coses que han de venir'». Moll (1987, p. 266) hi afegeix que el significat del substantiu *ventura* és 'sort' i que també hi ha la possibilitat que l'origen d'aquest cognom sigui per «reducció a l'element final del nom compost *Bonaventura*». Està documentat al Morell al s. XX.

«Ventura», Cens 1904; «Ventura», Cens 1919; «Ventura», Reg. fiscal 1921; «Calvó Ventura Pedro» (1928), Amill. 1871-1928; «Ventura», Cens 1934; «Ventura», Amill. 1945.

Verderes [vər'dɛrəs]

Cognom viu a la localitat. Tot i que el DCVB i Moll (1987) no recullen la forma *Verderes* en plural, sí que registren *Verdera*. Així, el DCVB (s. v. *Verdera*) localitza aquest llinatge a Banyoles, Barcelona, Vinaròs, Algaida, Bunyola, Campos, Llucmajor, Eivissa, Formentera, etc. I diu sobre la seva etimologia que ve «del llatí VIRIDARIA, 'lloc verd d'herba o de fullatge'». Moll (1987, p. 208) hi afegeix que s'aplica a un lloc de molta vegetació. Ha estat documentat al Morell per Bultó (2007, p. 225): «Joan Verderas».

Verget i ca Verget [vər'dʒɛt] i ['ka vər'dʒɛt]

Renom, esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer Major. Quant al seu origen, podria ser diminutiu del cognom *Verge* (DCVB, s. v. *Verge*), encara que no és un llinatge que s'hagi trobat al Morell. Està documentat per Bultó (2007, p. 256): «Manel de Verget».

Vermell, cal ['kaʎ vər'mɛʎ]

Nom de casa del carrer de Sant Josep. Moreu-Rey (1981, p. 69 i 76) l'inclou al capítol dels renoms provinents d'algun tret físic, en aquest cas el color de la pell (tot i que també podria ser el del cabell, com és el cas del Morell), i constata que és un dels mots

més productius en la creació d'aquesta categoria de renoms. La convivència amb el nom de casa (i cognom) *Roig* és una mostra del fet que el parlar del Camp de Tarragona és de transició entre els dos grans dialectes del català, l'oriental i l'occidental.

Vernet [vər'nɛt]

Cognom present encara al municipi. El DCVB (s. v. *Vernet*) el localitza a Montmany, Barcelona, l'Aleixar, Capçanes, Falset, Garcia, el Masroig, Rasquera, Roquetes, Tivissa, etc. Sobre l'etimologia, «derivat de *vern* amb el sufix *-et* (< llatí *-ETUM*) indicador de lloc on abunda un vegetal; *vernet* significa, doncs, 'bosc de verns', igual que *verneda*». Ha estat documentat al Morell per Bultó (2007, p. 259): «Trinitat Vernet».

Vic

Cognom pretèrit. Segons el DCVB (s. v. *Vic*), és un llinatge existent a Barberà, Mediona, Terrassa, Morella, Alaró, Algaida, Andratx, Banyalbufar, Calvià, Esporles, Felanitx, Palma, Eivissa, etc. En relació amb la seva etimologia, ve «del llatí *VICUS*, 'poblet, barriada'». Està documentat al Morell al s. XVII.

«Pep Vich», Focs Morell s. XVII.

Vicenç del Mundet [vi'senz ðəɫ mun'dɛt]

Renom localitzat al carrer de Sant Plàcid, format per dos elements: el nom de fonts de la persona a qui s'aplica el renom i un renom preexistent, *Mundet*. Està documentat per Bultó (2007, p. 246): «Vicenç del Mundet».

V. t. *Munda, ca la; Mundet, Mundeta, cal Mundet i ca la Mundeta; Mundet, Ignasi del, i Mundet, Maria del*.

Vidal [vi'daɫ]

Cognom present avui al poble. El DCVB (s. v. *Vidal*), localitza aquest llinatge a Abella de la Conca, Agramunt, Barcelona, Igualada, Tarragona, Valls, Alcalà de Xivert, Benassal, Castelló de la Plana, Xodos, València, Almúnia, Llanera de Xàtiva, Planes, Palma de Mallorca, Alaró, Artà, Binissalem, Campos, Felanitx, Inca, Lluçmajor, Alaior, Ciutadella, Eivissa, etc. Quant a la seva etimologia, diu que ve «del llatí *VITALE*, 'vital'. El nom personal *Vitalis* ja ve del llatí i és el nom de diversos sants dels primers segles del cristianisme». Moll (1987, p. 88) completa el significat ('vivaç', 'sà', 'fort') i hi afegeix que l'any 946 està documentat per primera vegada amb la forma *Vitalis*. És un cognom que es documenta al Morell des del s. XVI fins al s. XX de manera continuada i que també és present a la Granja a finals del s. XVIII (Riera 2015, p. 79): «Joan Vidal Figuerola» i «Joan Vidal Calbet».

«filla d'en Matheu Vidal» (13.5.1582), Parr. 1579-1640, p. 10; «na Catherina Vidala filla dels sobradits padrins» (1608), Parr. 1579-1640, p. 38; «Pau Vidal», Consell 1685-1739, p. 36v; «carta de gracia per la S^a Elizabet Joana Vidal y Elias», Capb. Hospitals 1691,

36v; «filla llegendada y natural de [...] y Marina Espanyol y antes Vidal» (1702), Parr. 1680-1721, p. 125; «a tremontana ab Joseph Vidal», Cad. 1702-1808, 19r; «de mediodia con las de Pablo Vidal», Reg. hip. 1774, 8r; «ans de Pau Vidal», Capb. Morell 1775-1779, 67r; «Jose Vidal y Ferre», Comú 1783-1844, p. 121; «Vidal», Miqu. 1795*a* i Miqu. 1795*b*; «Domingo y Vidal Juan», Amill. 1869, 1v; «Antonio Vidal y Ferré», Apeo 1869, 1r; «José Vidal y Carreté» (1870), Amill. 1871-1928; «Vidal», Cens 1904; «Vidal», Cens 1919; «Vidal», Reg. fiscal 1921; «Vidal», Cens 1934; «Vidal», Amill. 1945.

Vidales

Cognom pretèrit, el DCVB (s. v. *Vidala*) diu que és un llinatge existent a Barcelona, però que és més freqüent la forma de plural *Vidales*, que es localitza a Barcelona, Tarragona, el Vendrell, etc. Es tracta dues formes femenines del nom personal *Vidal* i antigament era nom propi de dona. S'ha documentat al Morell al s. XVII.

«filla llegendada y natural de Toni Vidales y de Jusepa Vidales» (4.8.1653), Parr. 1649-1679, p. 20.

Vila

[ˈvilə]

Cognom viu al poble, el DCVB (s. v. *Vila*) localitza aquest llinatge a Celrà, Osor, Vilademuls, Agramunt, Anya, Igualada, Badalona, Barcelona, Savallà del Comtat, Almassora, Castelló de la Plana, Ibi, Alacant, Mallorca, Menorca, etc. Quant a l'etimologia, «del llatí VILLA, 'casa de camp', i en el llatí tardà 'llogaret, aplec de cases'». S'ha documentat al Morell als segles XVII, XVIII i XX, i també apareix a l'ACE (1936-1937, p. 4540 i 4541): «Emilio Vila Sendra», sota l'epígraf «Agentes comerciales colegiados»; i «Emilio Vila», sota l'epígraf «Vinos (Corredores)».

«un fill de Masia Vila del Morell y de Dionissa sa muller» (22.5.1678), Parr. 1649-1679, p. 107; «fill llegendat y natural de Masia Villa habitant del Morell y de Dionissa Villa també del lloc del Morell» (3.5.1680), Parr. 1680-1721, p. 5; «Pera Vila te una casa ystituide en lo loch del Morell», Cad. 1702-1808, 26r; «Macia Bila», Cad. Aparici 1714; «Vila», Cens 1904; «Vila», Cens 1919; «Vila», Reg. fiscal 1921.

Vila, la bassa de la

Topònim pretèrit que evoca pel significat les basses del Comú, tot i que no es pot afirmar que sigui una d'aquestes basses, sobretot perquè la bassa de la Vila n'era una i les del Comú (localitzades en documents més antics) n'eren dues. Està documentat al s. XVIII.

V. t. *Vila, lo rec de la*.

«te un tros de terra de pa en la partida de la bassa de la Vila», Cad. 1702-1808, 49v.

Vila, lo rec de la

Tot i que no hi ha record d'aquest nom, un informant sí que té a la memòria el rec que conduïa l'aigua a les basses del Comú des de la mina Vella, perquè era l'únic rec que era comunitari. Per tant, en cas que la bassa de la Vila fos una de les basses del Comú, es podria tractar d'aquest rec. S'ha documentat als segles XVII i XVIII.

V. t. *Vila, la bassa de la*.

«mediant lo rech de la aygua que va a la Vila», Plet 1686-1768; «ab lo rech de la Vila a sol ponent», Cad. 1702-1808, 49v.

Vilafranca

Cognom pretèrit, el DCVB (s. v. *Vilafranca*) localitza aquest llinatge a Barcelona, Puig-reig, Gandesa, Ciutadella, etc. Quant a l'etimologia, «del llatí medieval *villa franca* (mot germànic), 'vila exempta d'impostos'». Tan sols s'ha documentat al Morell l'any 1934, en un cens.

«Vilafranca», Cens 1934.

Vilallonga, casa

V. *Olles, les*.

V. t. *Camí de Vilallonga, lo; Vilallonga, la riera de, i Vilallonga, lo camí de*.

Vilallonga, la riera de [lə ri'era ðə viɾə'lonɣə]

Topònim conegut més habitualment amb el nom de *la Riera (supra)* i també com la *riera de la Selva (supra)*.

V. t. *Camí de Vilallonga, lo; Vilallonga, casa, i Vilallonga, lo camí de*.

Vilallonga, lo camí de [lu kə'mi ðə viɾə'lonɣə]

Camí que anava del Morell a Vilallonga i que avui és la carretera que permet circular d'un poble a l'altre, tot i que la primera part (fins al cementiri) es va construir ara fa cent anys i abans el recorregut era per l'actual avinguda de la Granja. Aquest nom ha generat un altre topònim, que és el nom d'una partida, lògicament en un espai del seu recorregut. Està documentat als segles XVI, XVIII i XIX.

V. t. *Camí de Vilallonga, lo; Vilallonga, casa, i Vilallonga, la riera de*.

«ab camí que va del Morell a Vilallonga», Man. Ferrer 1583-1620, p. 61; «a sol ponent ab lo camí que fem del Morell a Vilallonga», Cad. 1702-1808, 8r; «abeurador del Comú y camí de Vilallonga», Capb. Morell 1775-1779, 239r; «Camino Vilallonga», Apeo 1869, 21v.

Vilar [vi'la]

Cognom present al municipi, el DCVB (s. v. *Vilar*) el localitza a Balenyà, Barcelona, Castelló de la Plana, Vila-real, València, Agres, Alcoi, Eivissa, etc. Sobre el seu origen, Moll (1987, p. 179) diu que ve «del llatí tardà VILLARE, 'finca rústica, terres dependents d'una vil·la o casa predial'». Tan sols s'ha documentat al Morell l'any 1934, en un cens.

«Vilá», Cens 1934.

Vilar de Baró, la síquia de

Topònim del qual no es conserva record avui dia, sembla que també rebia el nom de la *síquia de l'Horta* (*supra*). El fet que pràcticament totes les referències històriques de què es disposa siguin extreptes dels capbreus dels Hospitals, ja assenyala la seva localització general. De fet, Mir (2011, p. 228), d'una banda, és qui recull la segona denominació com a equivalent: «la “sèquia o rec de l'horta”, la qual molt possiblement es correspon amb la sèquia de Vilar de Baró; aquesta, que s'inicia al terme de la quadra dels Hospitals, apareix manta vegades referenciada als capbreus dels termes colindants». I, de l'altra (Mir 2011, p. 112), en confirma la localització: «S'iniciava al terme de l'Hospital de Sant Joan davallant vers el sud fins a la quadra de Vilar de Baró». S'ha documentat als segles XVII i XVIII.

«devall de la sequia de Vilar de Baró», Capb. Hospitals 1691, 42v; «mediante la acequia de Vilar de Baró», Reg. hip. 1774, 5r; «â ponent ab la sequia de Vilar de Baró», Capb. Hospitals 1783-1784, 471r; «â sol ixent ab la sequia de Vilar de Baró», Capb. Hospitals 1783-1784, 482v; «mediant la sequia de Vilar de Baró», Capb. Hospitals 1783-1784, 492r.

Vilella

Cognom pretèrit, el DCVB (s. v. *Vilella*) diu que és un llinatge existent a Camprodon, Berga, Albesa, Almenar, Balaguer, Olesa de Montserrat, Alforja, Cornudella, Montblanc, Vinaròs, València, Sollana, Palma de Mallorca, etc. Quant a la seva etimologia, ve «del llatí VILLELLA, diminutiu de VILLA ‘vila’». Tan sols s'ha documentat al Morell l'any 1934, en un cens.

«Vilella», Cens 1934.

Villagran

[viʎə'ɣran]

Cognom viu al Morell. Amb aquesta forma no és recollit pel DCVB ni per Moll (1987), però sí que recullen la forma *Vilagran* (i també *Vilagrànt*), com a grafia aglutinada de *vila gran*. No sembla arriscat considerar que es tracti d'una variant del mateix llinatge que, simplement, ha palatalitzat la lateral. Segons el DCVB (s. v. *Vilagran*), seria un llinatge que es trobaria a Avinyonet, Celrà, Girona, la Bisbal, Caldes de Montbui, Barcelona, Orís, etc. Ha estat documentat per Bultó (2007, p. 197): «Joan Villagran».

Villances, les

[ləz vi'ʎansəs]

Topònim que els informants relacionen amb la partida del Camí de Vilallonga, sense poder concretar si es tractaria d'un tros de terra que pertany a aquesta partida o seria un nom que s'aplicaria indistintament a tota la partida. Coincideixen que es trobaria damunt del torrent de Gemegó (cosa que és coherent, perquè el Camí de Vilallonga també se situa per damunt d'aquest torrent), però no es concreta més la informació.

Vil·la Francesca [ˈvilə frənˈsɛskə]

Edifici conegut popularment com a *xalet del Trull* (*supra*), construït l'any 1934.

Vinagrer [vinəˈɣre]

Renom localitzat al carrer de les Creus. Moreu-Rey (1981, p. 130) recull *Vinagrero* al capítol dels renoms provinents d'oficis.

Vinya, la

Topònim molt difícil de localitzar amb la informació disponible, perquè hi havia moltes vinyes a l'època (algunes amb especificadors que les identificaven: la Gran, la Llarga, la del Pastisser) i no es pot saber quina era. Un informant creu que podria ser la *vinya Gran del Senyor* i potser també la *vinya Llarga*, però no hi ha les condicions per afirmar-ho. Només s'ha documentat al Morell l'any 1918, en un amillament.

«conocida con el nombre de “la Vinya”», (1918) Amill. 1871-1928.

Vinya del Mig, la

Topònim sobre el qual no es disposa de dades suficients per poder-lo ubicar. Tan sols s'ha documentat al Morell l'any 1942.

«pieza de tierra denominada Vinya del Mig», Doc. 1942.

Vinya del Pastisser, la [lə ˈvijnə ðəl pəstiˈse]

Topònim que es refereix a una finca situada als terrenys que actualment ocupa l'Àrea Bàsica de Salut del Morell. Es tracta d'un nom modern, agafat de l'últim propietari que va tenir aquest tros de terra.

Vinya Gran, la [lə ˈvijnə ˈɣran]

Topònim que es pot referir a dues finques que tenien el mateix nom, de les quals hi ha record (lògicament, s'anomenaven així perquè hi havia plantada vinya en una extensió gran de terreny). Ambdues eren propietat dels Baldric: una era al mas de Mestre i l'altra, encara més gran, al nord del terme municipal, tocant al terme de Vilallonga, i dins de la partida del Cap del Terme.

Vinya Gran del Senyor, la [lə ˈvijnə ˈɣran dəl səˈɲo]

Topònim que podria ser que fos una altra denominació per referir-se a un dels topònims consignats com a *Vinya Gran*, ja que, en nota manuscrita, Recasens aporta la informació següent: «toca al torrent de Gemegó, ara avellaners. És del Baldrich o Mas de Mestre. Amo antic Calvó → Baldrich». Aquesta informació encaixa amb la disponible per a la *Vinya Gran del Cap del Terme*. S'ha documentat al s. XVIII.

«Altra pessa de terra dita la Vinya gran del Senyor», Cir. 1760 (?), Plet 1686-1768.

Vinyasses, les

[ləz vi'ɲasəs]

Topònim que es manté viu en el record avui dia, però que cap informant sabia situar. Malgrat tot, observant els diferents topònims que es donen com a equivalents d'aquest, es pot mirar de fer una mínima aproximació. Aquests topònims són *Romanills* (nom antic de Tomanil), *Terme Vell*, *Tomanil* i *Torrent del Gemegó*. El Terme Vell està localitzat i el Tomanil també, tot i que de manera aproximada. La partida del Torrent de Gemegó no hi està però havia de ser en algun punt del recorregut d'aquest torrent, que passa pel Tomanil. Així, sense poder ubicar amb precisió les Vinyasses, sembla que es podria trobar més o menys a la zona del Tomanil. Amb tot, aquesta informació ens situaria a l'oest de la carretera de Vilallonga; i, en canvi, Recasens (1985, p. 28) situa en un mapa les Vinyasses a l'est d'aquesta carretera, potser a partir d'algun detall facilitat per algun informant, tret que hi hagués una confusió amb les Villances, que sí que es trobaria en aquest lloc. Està documentat al Morell des del s. XVI.

«lo tros nomenat la Vinyassa», Man. 4 1551-1555, p. 153; «partida de las Vinyassas», «partida de las Vinyassas y ans de Romanills», «partida dita dels Romanills o Vinyassas», Llibreta s. XVII; «te un tros de oliba y partida de vinya en la partida de las Viñassas», Cad. 1702-1808, 41r; «y Partida de las Viñassas», Capb. Morell 1775-1779, 67r; «situada en lo terme de dit lloch del Morell, y partida del torrent de Gemegó, ô de las Viñassas», Capb. Morell 1775-1779, 136r; «y en la partida de las Viñassas ô Tomanil», Capb. Morell 1775-1779, 140v; «situada en lo terme de dit lloch del Morell â la partida de las Vinyassas», Capb. Morell 1775-1779, 191r; «Posesión llamada Viñassas», Recana 1863, 2v; «Viñassas», Recana 1863, 8r; «Vinyasses», Recana 1863, 7r; «pieza de tierra de la partida de Viñassas» (1894-1895), Amill. 1871-1928; «partida Viñassas o Terme Vell» (1907), Amill. 1871-1928.

Vinya Vella, la

Topònim que Riera (2015, p. 55) inclou dins de la partida del Mas Cremat (a l'antic terme de la Granja): «tros de terra situat damunt del Camí Real, anomenat la Vinya Vella».

Vinyes i ca Vinyes

['viɲəs] i ['ka 'viɲəs]

Renom, esdevingut també nom de casa, que es troba al carrer de Sant Isidre, al de Sant Antoni i a la plaça de la Font. Moreu-Rey (1981, p. 184) l'inclou al capítol de renoms procedents de topònims. Està documentat per Bultó (2007, p. 79): «ca Vinyes».

V. t. *Vinyes, lo pou de*.

Vinyes, lo pou de

[lu 'pou ðə 'viɲəs]

Nom d'un pou del qual hi ha record però que no s'ha pogut localitzar.

V. t. *Vinyes i ca Vinyes*.

Viola

Cognom pretèrit. El DCVB (s. v. *Viola*) el localitza a Celrà, Sant Pau de Seguries, Sant Joan de Palamós, la Bisbal, Caldes de Malavella, Barcelona, Algerri, la Jana, etc. Moll (1987, p. 245) dona informació sobre el seu origen: «nom de flor morada». Només s'ha documentat l'any 1945, en un amillament.

«Viola», Amill. 1945.

Virgili

[vir'dʒili]

Cognom present avui al municipi. Segons el DCVB (s. v. *Virgili*) és un llinatge existent a l'Albi, Breda, Fogars de Montclús, Alcover, Bràfim, el Catllar, Reus, Tarragona, Valls, etc. Moll (1987, p. 88) diu que ve «del llatí VIRGILIUS o VERGILIUS, nom de diversos sants, que significa 'branca verda'». Es documenta al Morell de manera continuada des del s. XVI fins al s. XX, i també és present a la Granja a finals del s. XVIII (Riera 2015, p. 79): «Josep Brilles Virgili de la Granja».

«Magdalena Vergilia» (10.12.1579), Parr. 1579-1640, p. 6; «filla d'en Ju. Virgili filla d'en Jaume Vergili» (4.3.1585), Parr. 1579-1640, p. 13; «foren padrins Juan Veirgili fadri pages del Morell y Magdalena Gaualdana» (6.3.1661), Parr. 1649-1679, p. 48; «Confessio de Joan Virgili pages de la Grange», Capb. Hospitals 1691, 29v; «Comfronta a sol aixent ab Joseph Virgili», Cad. 1702-1808, 12r; «de mediodia con las de Pablo Virgili», Reg. hip. 1774, 4v; «ab casa de Franch. Virgili i Gertrudis Virgili y Perelló, conjuges», Capb. Morell 1775-1779, 62v; «Joseph Virgili pages y Maria Virgili, y Guivernau», Capb. Hospitals 1783-1784, 457r; «Virgili», Miqu. 1795a i Miqu. 1795b; «Mir y Virgili José», Amill. 1869, 1v; «Jose Mir y Virgili», Apeo 1869, 2v; «El contribuyente José Mir y Virgili» (1870), Amill. 1871-1928; «Virgili», Cens 1904; «Virgili», Cens 1919; «Virgili», Reg. fiscal 1921; «Virgili», Cens 1934; «Virgili», Amill. 1945.

Viuda, ca la

['ka lə 'viwðə]

Nom de casa que es troba al carrer de Sant Plàcid i està documentat per Bultó (2007, p. 239): «ca la Viuda». Moreu-Rey (1981, p. 46, 58 i 59) l'inclou al capítol dels renoms procedents de denominacions de situacions familiars. Al Morell encara hi ha record de la persona a qui es va aplicar en aquest cas.

V. t. *Viuda, la bassa de la*.

Viuda, la bassa de la

[lə 'basə ðə lə 'viwðə]

Bassa localitzada a la partida de Mas Calvó, just en el límit actual de la urbanització del poble a la banda de ponent, a peu de carretera en la sortida cap a Vilallonga.

V. t. *Viuda, ca la*.

Viver, lo

[lu vi've]

Topònim aplicat també al lloc conegut amb el nom de *l'hort del Senyor* (*supra*) i amb el de *l'Hort* (*supra*).

Vives [ˈvivəs]

Cognom present avui al poble, el DCVB (s. v. *Vives*) el localitza a Sant Joan les Abadesses, la Bisbal, Foixà, Vic, Igualada, Llerona, Alcarràs, Barcelona, Calella, Arenys de Mar, Valls, Benassal, Castelló, València, Pego, Benissa, Elx, Mallorca, Menorca, etc. Moll (1987, p. 267) explica que ve «del llatí VIVAS (subjuntiu-imperatiu del verb VIVERE), ‘que visquis’. Nom expressador del desig de llarga vida per a un infant. En l’alta edat mitjana es troba sovint usat com a nom personal». I la primera vegada que apareix documentat és amb la forma *Vives* l’any 979. Està documentat al Morell entre els segles XVII i XX.

«Franch. Viues del Morell», Capb. Hospitals 1691, 28r; «Francischo Viues te una casa en lo loch del Morell», Cad. 1702-1808, 24r; «Isidro Palau Ferrer y Thecla Palau y Vives, conjuges», Capb. Morell 1775-1779, 63v; «Vives», Cens 1919; «Vives», Reg. fiscal 1921.

Voltes [ˈvɔltəs]

Cognom viu al Morell. Segons el DCVB (s. v. *Volta*), *Voltes* és un llinatge existent a Barcelona, Calaf, Ascó, Falset, Montblanc, Reus, la Riera, Valls, Tortosa, Alcalà de Xivert, etc. Moll (1987, p. 222) diu que és la «forma de plural del substantiu *volta*, ‘arc’, ‘bòveda’». Tan sols s’ha documentat l’any 1921, en un registre fiscal.

V. t. *Voltes, les* i *Voltes, lo camí de les*.

«Voltas», Reg. fiscal 1921.

Voltes, les [ləz ˈvɔltəs]

Topònim que designa una partida situada al nord-est del nucli urbà. Pel sud-oest limita amb la partida del Mas Mosset (hi fa de límit el camí de Puigdelfí), per l’oest amb el Cap d’en Bou (hi fa de límit el camí de la Rula), al nord amb el Cap del Terme (hi fa de límit el camí de la Granja) i a l’est amb el Camí Ral de Tarragona a Montblanc. A la banda nord és travessada per la riera de Vilallonga, just al punt on es produeix l’aiguabarreig amb el torrent de Gemegó. Està documentat al Morell des del s. XVI.

V. t. *Voltes* i *Voltes, lo camí de les*.

«la partida lo tros de les Voltes», Man. Carb. 1511-1530, p. 41; «un tros de terra a las Voltes», Man. Grau (1629), p. 112; «a la partida de las Voltas afrontant a sol ixent en Jauma Domingo» (30.8.1690), Parr. 1683-1692, p. 172; «un tros de terra en la partida de las Voltas», Cad. 1702-1808, 1r; «situada en dit terme y partida de las Voltas», Capb. Morell 1775-1779, 65r; «conocida vulgarmente con el nombre de “Las Voltas”» (1928), Amill. 1871-1928.

Voltes, lo camí de les [lu kəˈmi ðə ləz ˈvɔltəs]

Camí que partia del torrent de Manyer i anava fins a la partida de les Voltes, travessant la partida del Mas de Mosset.

V. t. *Voltes* i *Voltes, les*.

Vrit

Cognom d'origen desconegut i del qual no hi ha record, que no ha estat recollit per la bibliografia de referència. Només s'ha pogut documentar una vegada al Morell l'any 1921.

«Vrit», Reg. fiscal 1921.

Xacó, ca

[ˈka tʃəˈko]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Rafael i a la Rambla. Moreu-Rey (1981, p. 94) n'atribueix l'origen a l'aspecte físic relacionat amb la indumentària, en aquest cas evidenciant l'ús d'una peça de roba antiga, ja que es tracta d'un tipus de barret militar fora d'ús. El DCVB (s. v. *xacó*) el dona com a gal·licisme i el defineix com a «capell militar de forma cilíndrica amb visera». Està documentat per Bultó (2007, p. 204): «ca Xacó».

V. t. *Xaconet, la Xaconeta i les Xaconetes*.

Xaconet, la Xaconeta i les Xaconetes

[tʃəkuˈnɛt] [lə tʃəkuˈnɛtə] i [ləs tʃəkuˈnɛtəs]

Renom que es troba al carrer de les Creus, al de Sant Rafael i al de l'Esplanada. És diminutiu d'un renom preexistent, *ca Xacó*, i també s'utilitza en femení, tant singular com en plural, mentre que en masculí només s'utilitza en singular. Està documentat per Bultó (2007, p. 222).

V. t. *Xacó, ca*.

Xalano, ca Xalano i ca la Xalana

[tʃəˈlanu] [ˈka tʃəˈlanu] i [ˈka lə tʃəˈlanə]

Renom, esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer de Sant Plàcid, i usat també en masculí, tot i que la forma de partida és femenina. El DCVB (s. v. *xalana*) recull el nom comú *xalana*, que és una embarcació petita per anar a pescar esponges. Encara que el Morell no té cap relació amb la pesca, podria ser que s'apliqués a alguna persona provinent d'un altre lloc que sí que hagués tingut relació amb aquest ofici. Està documentat per Bultó (2007, p. 239): «ca la Xalana».

Xamano, la Xamana, ca Xamano i ca la Xamana

[tʃəˈmanu] [lə tʃəˈmanə] [ˈka tʃəˈmanu] i [ˈka lə tʃəˈmanə]

Renom, esdevingut també nom de casa, localitzat al carrer Major, al del Molí, al de Sant Plàcid, al de Sant Antoni, al de Sant Josep i a la Rambla. S'usa també en femení i ha estat documentat per Bultó (2007, p. 90): «ca Xamano».

V. t. *Pepeta de Xamano, la i ca la Pepeta de Xamano*.

Xana, la i ca la Xana

[lə 'ʃanə] i ['ka lə 'ʃanə]

Renom, esdevingut també nom de casa, que es troba a l'avinguda de la Granja. Moreu-Rey (1981, p. 150) recull aquest renom a Reus i el relaciona amb els jugadors de cartes perquè, segons el cas que documenta, es tractava d'una persona que, «quan jugava, “picava” molt, i els companys el comparaven a les “xanes” [abelles], que sempre piquen». Amb tot, el DCVB (s. v. *Xana*) documenta aquesta accepció a Girona i l'Empordà, i també recull aquest nom com a llinatge en aquella zona. Així que no sembla aquestes dues opcions siguin a l'origen del renom del Morell, sinó més aviat alguna de les que dona com a pròpies del Camp de Tarragona: truja o nom per cridar les cabres.

V. t. *Tomàs de la Xana*.

Xarpa, ca la

['ka lə 'ʃarpə]

Nom de casa localitzat al carrer de Sant Rafael, al de Sant Martí i al de Catalunya. Moreu-Rey (1981, p. 74) l'inclou al capítol dels renoms procedents de característiques físiques, en referència al volum de les mans, ja que recull *sarpa* i *xarpa* per designar unes mans grans. El DCVB (s. v. *xarpa*) recull altres significats, a més d'aquest: banda de roba, tirants per aguantar els pantalons i mocador per portar el braç en cabestrell. I també el de persona «beneita, curta d'enteniment», que fàcilment podria ser l'origen d'un renom. En qualsevol cas, no es pot determinar la motivació del renom en aquest cas al Morell, encara que les accepcions relacionades amb característiques de les persones són les més probables. Està documentat per Bultó (2007, p. 234): «ca Joan de la Xarpa».

Xato, lo i cal Xato

[lu 'ʃatu] i ['kaʎ 'ʃatu]

Renom, esdevingut també nom de casa, que es troba a la plaça de la Font i està format a partir d'un adjectiu que dona informació sobre el tipus de nas d'una persona. Està documentat per Bultó (2007, p. 166): «cal Xato». Moreu-Rey (1981, p. 72) l'inclou al capítol de renoms provinents de característiques físiques, tant en masculí com en femení i en diminutiu.

Xato de Rafegues, lo

[lu 'ʃatu ðə rə'fəkəs]

Renom localitzat al carrer del Molí, format per dos elements: un adjectiu que dona informació sobre el tipus de nas d'una persona i un renom preexistent, *ca Rafegues*.

Xavets i ca Xavets

[ʃə'vets] i ['ka ʃə'vets]

Renom, esdevingut també nom de casa, que es troba al carrer de Sant Rafael i a la Rambla. Moreu-Rey (1981, p. 153) recull *Xavos* i l'inclou a l'apartat de manies diverses i costums perquè suposa que el seu origen era l'exigència del pagament en aquesta moneda, quan ja no estava en circulació, per part d'un recaptador d'impostos. No se sap si era el cas al Morell, on s'utilitzava en diminutiu. Està documentat per Bultó (2007, p. 238): «ca Xavets».

Xavier, ca ['ka χəvi'ert]

Conegut també com a *cal Roig*, és un nom de casa localitzat al carrer de Sant Antoni, l'origen del qual es troba en un nom de fonts.

Ximenes [ʃi'menəs]

Cognom present al poble avui dia. El DCVB el recull en dues entrades diferents, ambdues documentades al Morell. En un cas (s. v. *Ximenes*), diu que és un llinatge existent a Mataró, Reus, etc. I, en l'altre (s. v. *Ximenis*), diu que és a Barcelona, Altafulla, Tarragona, Palma, Sineu, etc. Quant a l'etimologia, ve «del cognom castellà *Ximénez*, amb l'adaptació del sufix *-ez* a la fonètica catalana, com en *López* > *Llopis*, *Gómez* > *Gomis*, etc.». Ha estat documentat al Morell al s. XVIII i per Bultó (2007, p. 193 i 255): «la família *Ximénez*».

«filla de Fernando Ximenis [...] y de Gosepha Ximenis muller filla de Arago» (5.12.1704), Parr. 1680-1721, p. 135; «Vui paga Juseph Ximenes», Cad. 1702-1808, 59r.

Xitxo, cal ['kaʎ 'ʃiʃu]

Nom de casa localitzat al carrer Nou. Moreu-Rey (1981, p. 170) recull aquest renom a Reus (*lo Txitxo*) com a hipocorístic de *Francisco*. Una denominació existent en català per a gos petit és *xixo*, però es localitza a l'Empordà, la Garrotxa i les Guilleries (DCVB, s. v. *xixo*). Així que no sembla probable que tingui relació amb aquest renom del Morell. Està documentat per Bultó (2007, p. 193): «cal *Xixo*».

Xolvi

Cognom documentat al País Valencià i del qual no es té informació sobre l'origen. Tan sols s'ha documentat una vegada al Morell, al s. XIX.

«Calvó y Cholvi, Vda. de José», Amill. 1869, 4v.

Xon, el, la Xona, cal Xon i ca la Xona [əʎ 'ʃon] [lə 'ʃonə] ['kaʎ 'ʃon] i ['ka lə 'ʃonə]

Renom, esdevingut també nom de casa, que es troba a la plaça de la Font i a l'avinguda de Catalunya. El DCVB (s. v. *xon*) dona dues accepcions: «mot d'afecte que s'aplica saludant els amics (Camp de Tarragona, Conca de Barberà)» i «nom per a cridar o amanyagar els xais». I també recull el significat de «brut, deixadot (Garrotxa, Berguedà, Santa Coloma de Queralt)» a l'entrada *xono/a*. Moreu-Rey (1981, p. 57, 90 i 104) el recull en el capítol de renoms procedents de trets físics i en el de les singularitats del caràcter, en l'apartat que dedica als «Bruts i deixats». Tenint en compte que el renom recollit al Morell es documenta flexionat, sembla més fàcil de vincular a l'adjectiu que als apel·latius (humà o animal); i, de fet, és molt freqüent aquest tipus de motivació. La forma *Xon*, en el cas del Morell, s'explica per la masculinització de *Xona*: el renom existia aplicat a una dona i, a partir d'aquí, es va passar a aplicar a l'home amb qui ella es va casar. Està documentat per Bultó (2007, p. 168): «cal *Xon*».

Xulí, el i cal Xulí

[əɫ ʃu'li] i ['kaɫ ʃu'li]

Renom, esdevingut també nom de casa, localitzat a l'avinguda de la Granja i al carrer del Molí. Hi ha una bòbila que pren aquest nom. Està documentat per Bultó (2007, p. 181): «Hermínia de cal Xulí».

V. t. *Xulí, la bòbila del*.

Xulí, la bòbila del

[lə 'βɔβilə ðəɫ ʃu'li]

Bòbila situada a la dreta de l'antic camí del Cementiri (sortint en direcció a Vilallonga), dins de la partida del Terme Vell. També es coneix popularment com a *forndel Xulí*. Pren el nom del renom del propietari: el Xulí, que era Josep Bové. Bultó (2007, p. 76) s'hi refereix: «cap als anys quaranta, el Morell tenia tres bòbiles: la de Josep Domingo, la de Josep Bové i la de Climent Valldosera». Al costat de la bòbila, hi ha un habitatge unifamiliar exempt de la mateixa família, construït l'any 1900.

V. t. *Xulí, el i cal Xulí*.

IV. RESULTATS: ANÀLISI FILOLÒGICA

1. ANÀLISI SEMÀNTICA

1.1 CRITERIS GENERALS DE L'ANÀLISI

1.1.1 Introducció

Tradicionalment, l'anàlisi semàntica d'un inventari onomàstic ha consistit en la classificació dels noms per camps semàntics. Aquesta tasca també és present en aquest estudi, però a més s'ha fet un treball amb un enfocament diferent: s'ha valorat primerament si, en sentit estricte, els noms propis poden ser analitzats semànticament.

Quan es diu, per exemple, que un cognom com *Prats* és un antropònim semànticament transparent, en realitat es fa una afirmació poc exacta. Perquè l'antropònim *Prats* no ens proporciona cap informació sobre les característiques de la persona que porta aquest cognom. No té la propietat de descriure la persona. Com a antropònim, doncs, *Prats* és un mot completament opac. I, per tant (cal insistir-hi, com a antropònim), no pot ser analitzat semànticament. Des del punt de vista del significat, doncs, l'antropònim *Prats* és tan opac com l'antropònim *Virgili*.

¿Quina és la diferència entre *Prats* i *Virgili*, doncs? La diferència és que en el nom *Prats* hi reconeixem un nom comú, *prats*, i el nom comú *prats* sí que pot ser analitzat semànticament. Podem dir que el nom propi *Prats* «conté» el nom comú *prats*, encara que aquest nom comú, «a dins» del nom propi *Prats*, és una cadena que no té valor semàntic. Em referiré a aquesta situació dient que la unitat onomàstica *conté un nom comú fossilitzat semànticament*.

En la meua anàlisi, doncs, faré una primera divisió entre unitats onomàstiques que contenen un nom comú fossilitzat semànticament (o que estan formades per un nom comú fossilitzat semànticament) i unitats onomàstiques que no en contenen cap. Cada un d'aquests dos blocs, al seu torn, serà dividit en grups, d'acord amb els criteris que exposo a 1.1.4, 1.1.5 i 1.1.6 d'aquest mateix apartat d'anàlisi semàntica). Abans de continuar, però, faré una exposició breu sobre les propietats dels noms propis que penso que pot ajudar a fonamentar més clarament les divisions que estableixo en la meua anàlisi.

Sigui com sigui, m'interessa destacar que es tracta d'un primer assaig i no pretenc establir cap model definitiu; tan sols obrir un escletxa per veure si hi passa una mica de llum que animi futurs investigadors a fer-hi les seves aportacions (en cas que s'hi vegin possibilitats) i, d'aquesta manera, anar avançant en aquesta recerca.

1.1.2 Propietats del nom propi³¹

Els noms comuns tenen significat. Els noms propis no tenen significat (són directament referencials) i són el resultat d'una convenció, d'una institucionalització. Així, quan un nadó és inscrit al registre civil amb el nom *Joan* és perquè els pares ho han acordat així. A més, no hi ha cap vincle semàntic entre el nom *Joan* i el nadó que designa. Hi ha només un vincle referencial. Igualment, el nom propi *el Morell* designa una població, i és resultat d'una convenció (una convenció antiga i perduda en el temps, però vigent). No hi ha cap vincle semàntic entre el nom i la població. El nom *el Morell* no té significat: és estrictament referencial.

Malgrat el que diu el paràgraf anterior, en la major part dels casos els noms propis es formen a partir de noms comuns, i designen en un primer moment llocs o persones que poden ser descrites amb el nom comú que s'ha convertit en nom propi. Així, el nom propi *el Pinar* designa un lloc que és un pinar, és a dir, que respon al significat del nom comú *pinar*.

Normalment és impossible saber en quin moment una designació ordinària (l'ús del sintagma *el pinar*, que conté un nom comú i que designa un pinar) s'ha convertit en nom propi (*el Pinar*), sobretot si la realitat a la qual es refereix continua responent al significat del nom comú *pinar*. En aquests casos, el que fa que *el pinar* (nom comú) passi a *el Pinar* (nom propi) és la institucionalització de l'expressió: l'acord, tàcit o exprès, que en la designació d'aquella realitat —que és un pinar— predomina el valor de referencialitat per damunt del valor semàntic.

No és possible normalment saber en quin moment una designació ordinària s'ha convertit en nom propi, però sí que es pot demostrar, en alguns casos, que *ja s'hi ha convertit*. Per exemple, quan es perd la connexió semàntica entre el nom comú i la realitat que designa. Si el pinar s'ha cremat i en aquell lloc ja no hi ha pins i els parlants continuen designant el lloc amb l'expressió «el pinar» (un lloc, doncs, que ja no és un pinar), llavors podem assegurar que *el Pinar* s'ha convertit en nom propi. Fixem-nos que aleshores la realitat designada amb l'expressió *el Pinar* ja no respon a la semàntica del nom comú *pinar*.

Aquest no és l'únic supòsit que permet demostrar que el nom comú s'ha convertit en nom propi. Per exemple, si al terme municipal hi ha altres pinars, però el primer pinar —que era designat amb l'expressió «el pinar»— continua sent designat com a «el pinar», i els altres són designats d'altres maneres —com ara «el pinar nou» o «el pinar de baix»—, llavors l'expressió *el Pinar* també es converteix en un nom propi perquè s'ha *institucionalitzat* que es farà servir aquesta expressió per referir-se al primer pinar que hi va haver, i no pas als altres, que, de fet, també són pinars.

Encara que no sigui el cas concret que recull l'inventari del Morell, també es pot donar el cas que l'expressió *el Pinar* sigui un nom propi que designa un lloc on no hi ha pins. Llavors podem dir que el nom comú *pinar* que ha donat lloc al nom propi s'ha *desfuncionalitzat* com a nom comú. Ha perdut el valor com a nom comú. Alhora, el nom

³¹ Per redactar aquest apartat m'he servit, entre altres, d'Ullmann (1965), Lyons (1980), Gary-Prieur (1994), Cuenca (1996) i Martines i Cano (1998). Una breu però detallada panoràmica històrica del tractament teòric de l'onomàstica en la lingüística pot trobar-se a Moran (2009).

propi *el Pinar* té «forma» (però no funció) de nom comú: té forma de nom comú perquè l'element *pinar*, si el desvinculéssim del nom propi *el Pinar*, continuaria sent un nom comú.

El nom propi *el Pinar* té «forma» de nom comú, però no és un nom comú. En aquests casos diré, com he assenyalat, que el nom propi *el Pinar* conté, fossilitzat semànticament, el nom comú *pinar*.

Parlaré de fossilització semàntica (i no simplement, de fossilització, que, d'altra banda, es fa servir en lingüística amb un valor un mica diferent) perquè el que s'ha perdut és el significat del nom comú (que s'ha desfuncionalitzat, com he dit abans). La forma continua viva, però el contingut no.

En un nom propi com *el Pinar* els parlants hi podem reconèixer la «forma» del nom comú *pinar*. Hi podem reconèixer, doncs, el nom comú que el nom propi «conté». Hi podem reconèixer, doncs, el nom comú fossilitzat semànticament.

Quan en treballs d'onomàstica es fa anàlisi semàntica dels topònims i els antropònims, en realitat no es fa anàlisi semàntica dels topònims i antropònims, sinó dels noms comuns fossilitzats semànticament que els topònims i antropònims contenen. I això és així perquè no es poden analitzar semànticament els topònims i antropònims (perquè no tenen significat) i, en canvi, sí que es pot analitzar el significat dels noms comuns fossilitzats semànticament en els topònims i antropònims.

De fet, com he anat repetint, una de les característiques del nom propi és la manca de significat: la referencialitat estricta. En el seu origen, tant els noms de lloc com els noms de persona eren descriptius i, per tant, estaven lligats a un significat conegut. Però el pas del temps, en molts casos, fa perdre aquesta connexió i per aquest motiu es desconeix el significat d'aquests noms.

Malgrat el que acabo de dir, en realitat no totes les unitats onomàstiques contenen noms comuns fossilitzats semànticament. Quan s'ha produït un procés de fossilització també *formal* (i això passa normalment amb topònims i antropònims d'origen antic), llavors no hi ha cap nom comú —cap element que coincideixi formalment amb un nom comú— que pugui detectar-se i aïllar-se. És el que passa amb un nom com *Antoni*, que no conté, doncs, cap nom comú fossilitzat semànticament. En aquests casos més aviat caldria dir que el nom comú que va originar el nom propi ha quedat enrere (i llavors, en tot cas, es pot «recuperar» per mitjà de la recerca etimològica).

1.1.3 Els dos grans blocs de l'anàlisi

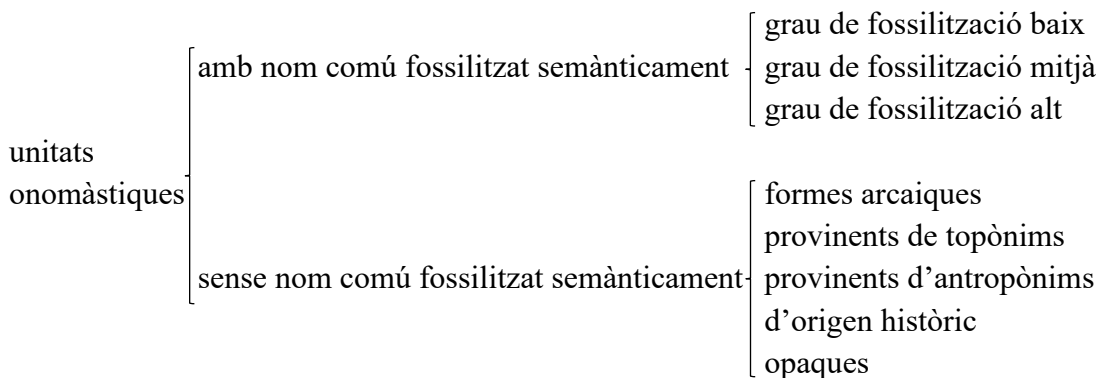
El punt de partida pot semblar una contradicció *in terminis*, però l'anàlisi realitzada no ha consistit a classificar per camps semàntics uns noms propis dels quals no es coneix la connexió semàntica amb la realitat que designen (seria una missió impossible), sinó a mirar de plantejar una aproximació teòrica que prengui en consideració, en primer lloc, la naturalesa real dels noms propis.

Així, doncs, he establert dos grans grups d'unitats onomàstiques: les que contenen un nom comú fossilitzat semànticament (noms comuns classificables, aquests sí, per camps semàntics) i els que no contenen un nom comú fossilitzat.

No sempre és fàcil, de tota manera, determinar si un element lingüístic és un nom comú i, per tant, si el nom propi en conté un o no. El criteri metodològicament més simple i objectiu que he considerat que es podia aplicar per establir aquesta distinció és el següent: són unitats onomàstiques que contenen un nom comú fossilitzat semànticament les que contenen un element que el DCVB o el DIEC2 recullen com a nom comú. Aquestes unitats onomàstiques pertanyen al primer bloc. La resta d'unitats onomàstiques, en canvi —que són, doncs, les que no contenen un nom comú fossilitzat semànticament—, pertanyen al segon bloc.

És important aclarir que el nom comú fossilitzat semànticament ha de ser un nom comú ordinari i viu. Ha de coincidir *formalment* amb un nom comú actual de la llengua catalana. Deixo fora del bloc, doncs, naturalment, tots els casos en els quals es pot rastrejar la resta d'un antic nom comú, català o llatí. En un antropònim com *Bellver*, per exemple, la recerca etimològica ens pot fer descobrir la presència de l'ètim BELLUM VIDERE ('bell veure'), i tant BELLUM com VIDERE són, efectivament, noms comuns llatins. Però **bellver* no és un nom comú actual de la llengua catalana. (Es podria dir, fins i tot, que BELLUM i VIDERE estan fossilitzats *formalment* en el mot *Bellver*, perquè en *Bellver* hi ha restes formals de totes dues paraules, però, evidentment, no és aquest el fenomen al qual em refereixo quan parlo de fossilització semàntica.)

Al primer bloc, el bloc de les unitats onomàstiques que contenen un nom comú fossilitzat semànticament, s'hi han sumat noms com *Bolero* i *Bolo*, que no són al DCVB ni al DIEC2 com a noms comuns, però són vius en la llengua oral i se'n pot deduir fàcilment el sentit. Dit d'una altra manera: *bolero* i *bolo* són mots del català col·loquial espontani. I també s'hi han sumat noms que és evident que són mallevats del castellà (*lo Ninyo, la Pequenya, cal Carinyo, cal Gallego*, per exemple) o d'alguna altra llengua (*Missier*), perquè hi reconeixem *niño, pequeña* i *monsieur* com a noms comuns vius (encara que siguin d'un altre idioma), noms comuns més adaptats o no tant a la fonètica o morfologia del català.³² Són noms mallevats d'altres llengües (principalment del castellà), però són absolutament transparents i s'assimilen a la condició d'unitat onomàstica que conté un nom comú fossilitzat. Aquests noms també es troben recollits en l'apartat de manlleus de l'anàlisi lèxica. A continuació l'esquema de la classificació dels dos blocs en un format més gràfic:

³² Finalment, cal fer notar que, amb l'objectiu de poder utilitzar aquests conceptes àgilment, encara que parli generalment de *nom comú*, també s'hi inclouen adjectius o altres categories gramaticals. La qüestió és que conservin el seu significat.

1.1.4 Estructura del primer bloc (amb nom comú fossilitzat semànticament). Els tres grups del primer bloc

1.1.4.1 Introducció

Les unitats de cada un dels dos grans blocs estan classificades en grups, que es defineixen segons criteris diversos d'acord amb la naturalesa dels noms que han d'incloure.

El primer bloc es divideix en tres grups:

- a) Unitats onomàstiques amb un grau de fossilització baix; és a dir, hi ha connexió semàntica amb la realitat present (o conservada en el record).
- b) Unitats onomàstiques amb un grau de fossilització mitjà; és a dir, no hi ha connexió semàntica amb la realitat present, però és fàcilment reconstruïble.
- c) Unitats onomàstiques amb un grau de fossilització alt; és a dir, no hi ha possibilitat de reconstruir una connexió semàntica amb la realitat present.

En aquest primer bloc s'estableix una gradació basada en el nivell de fossilització semàntica dels noms, la qual cosa es determina a partir de la intensitat del lligam semàntic existent entre el nom i la cosa referenciada. Aquest lligam pot ser baix, mitjà o alt, depenent de si el nom designa un referent existent o recordat, si es pot establir una hipòtesi raonable entre el nom i la cosa referenciada o si no hi ha possibilitat d'establir aquesta hipòtesi. Aquesta gradació mostra el camí que recorren els noms comuns fins que es converteixen en noms propis, encara que l'anàlisi present sigui feta amb noms propis.

1.1.4.2 Primer grup: unitats onomàstiques amb un grau de fossilització baix

Com ja he dit, el criteri per incloure els noms en aquest bloc és que siguin unitats que continguin elements que apareguin com a noms comuns al DCVB o al DIEC2. A partir d'aquí, he establert tres graus de fossilització, que corresponen a tres grups.

En el primer grau de fossilització semàntica, que correspon al primer grup, la unitat onomàstica (topònim o antropònim) designa un lloc o una persona que es podria descriure mitjançant el nom comú o l'adjectiu que conté; que respon objectivament, doncs, al significat d'aquest nom comú. Així, el topònim *el Pinar* designa un lloc que respon al contingut del nom comú *pinar*. Dit d'una altra manera: el referent del topònim *Pinar* és un pinar. O bé el renom *la Bellesa de Roma* aplicat a una família els membres de la qual tenen la cara rodona i les galtes ben rosades, com aquest tipus de poma. En aquest cas, evidentment, no és que el referent (la família) sigui una poma, però la connexió semàntica continua viva, perquè el sintagma *Bellesa de Roma* té valor descriptiu metafòric real: s'aplica a unes persones que tenen la cara com aquest tipus de poma.

En algun cas pot ser que el referent hagi desaparegut, però se sap que el nom tenia aquest valor descriptiu. Així, tot i que avui ja no queda cap abeurador al Morell, el

topònim *l'Abeurador* designava un abeurador i el record d'aquest abeurador perdura. De la mateixa manera, quan la persona que va motivar un renom ja no és viva, però hi ha record d'aquesta motivació, l'antropònim també pertany a aquest grup. És el cas de *la Cisqueta Xerraire*, per exemple, que ja fa uns anys que va morir, però la connexió semàntica continua viva en el record: se sap a qui s'aplicava i per què.

Una primera constatació que es deriva d'aquesta perspectiva d'anàlisi, en relació amb els antropònims, és que en el grup corresponent a aquest primer grau de fossilització —que seria el de més baixa fossilització— només hi ha renoms: no hi apareixen cognoms, ja que els cognoms es van fixar en un temps prou reulat perquè hagin deixat de tenir aquest valor descriptiu de les persones que els porten.

1.1.4.3 Segon grup: unitats onomàstiques amb un grau de fossilització mitjà

En el segon grau de fossilització semàntica, que dona lloc al segon grup, la unitat onomàstica (topònim o antropònim) designa un lloc o una persona que no es podria descriure mitjançant el nom comú o l'adjectiu que conté, que ja no respon al significat d'aquest nom comú. Malgrat això, resulta assequible fer una hipòtesi raonable sobre l'origen de la motivació semàntica de la unitat onomàstica, és a dir, sobre la raó per la qual la unitat onomàstica conté el nom comú o l'adjectiu. Dit d'una altra manera: sobre la connexió entre el significat del nom comú o adjectiu i el lloc o la persona que designa el topònim o l'antropònim.

Així, és una hipòtesi raonable pensar que el topònim *lo Garroferal* designava un tros de terra on hi havia garrofers, encara que avui no hi hagi cap finca plantada de garrofers al terme. Naturalment, també pertany a aquest grup una unitat onomàstica de la qual hi ha documentació que informa sobre aquesta connexió, com seria el cas del topònim *lo carrer d'Amunt*, posem per cas. No és agosarat suposar que designava un carrer que era al lloc més alt del poble, o que hi conduïa (o que feia pujada, simplement), encara que es tracti d'una denominació del segle XVIII. No hi ha vincle semàntic entre el nom i la cosa designada, però es pot endevinar què va motivar, en altre temps, aquella designació, encara que se n'hagi perdut el record.

Els noms d'oficis (*Carnisser, Ferrer, Teixidor*) o que designen característiques de les persones (*Dolç, Fort, Gras*) són molt presents entre els cognoms d'aquest segon grup. Es tracta de cognoms que coincideixen amb un nom comú o un adjectiu. De la mateixa manera, pertanyen a aquest grup els renoms que ja no designen la persona que els va motivar perquè no n'hi ha record, tot i que en molts casos s'ha transmès i s'aplica als seus descendents, havent-se convertit així en noms de casa. *Caguerri, cal Finet, lo Xato*, serien alguns exemples. I, de la mateixa manera que he fet notar en els topònims, també pertanyen a aquest grup els renoms pretèrits, com ara *Barrejat, Calçó o lo Saboner*, que s'han extret de la documentació i dels quals cap informant conserva el record.

1.1.4.4 Tercer grup: unitats onomàstiques amb un grau de fossilització alt

El tercer i últim grau de fossilització semàntica —que determina les unitats que van al tercer grup— és el que marca més distància amb el nom comú: la unitat onomàstica

(topònim o antropònim) designa un lloc o una persona que no es podria descriure mitjançant el nom comú o l'adjectiu que conté, que ja no respon al significat d'aquest nom comú (com passava en el segon grau). I, a més (i a diferència del que passava en el segon grau), no resulta gens fàcil fer una hipòtesi raonable sobre l'origen de la motivació semàntica de la unitat onomàstica; és a dir, sobre la raó per la qual la unitat onomàstica conté el nom comú o l'adjectiu.

Així, no he trobat cap explicació que justifiqui semànticament els topònims *lo forn de la Botifarra* i *lo tomb de la Dent*, o la partida de *la Glòria*, per molt que sigui conegut el significat de *botifarra*, *dent* o *glòria*. Quant als antropònims, cognoms com *Batalla*, *Font* o *Pinyol*, o renoms com *ca la Concòrdia*, *la Petxina* o *Xalano* il·lustren clarament aquest nivell de desconexió entre el nom i la cosa referenciada. No podem saber per què es va recórrer, en el seu moment, al nom comú *batalla* per formar *Batalla* i designar una persona. Només podríem fer, en tot cas, especulacions.

Val la pena fer notar aquí que hi ha noms d'aquest tercer grup que (amb la mateixa forma o amb petites variants) s'han registrat com a topònims a l'apartat que recull les unitats onomàstiques amb un grau mitjà de fossilització, sense que es tracti d'una incoherència. I és que hi ha una explicació: hi ha una hipòtesi raonable sobre la connexió semàntica entre determinats noms de lloc i els seus possibles referents, que també són llocs (*la Pallissa* o *les Parellades*), però aquesta hipòtesi s'esvaeix quan aquests mateixos noms designen persones, justament perquè no són llocs (*Pallissa* o *Parellada*). Aquest trànsit de nom de lloc a cognom no és gens estrany, però normalment no podem saber, per a cada cas concret, quina és la motivació semàntica que el va causar.

1.1.4.5 Consideració final

Qualsevol intent de sistematització en la descripció de la realitat presenta dificultats a l'hora d'establir fronteres clares perquè la realitat sempre és molt més rica que l'esquema, però una de les aplicacions de la lingüística és la descripció de les especificitats que presenten les llengües des de molts punts de vista. S'ha d'intentar fer-ho, doncs, amb l'assumpció prèvia que no s'arribarà a quadrar de manera total l'instrument descriptiu amb la gran varietat que pretén descriure. I, en aquest intent, basat en la classificació explicada, comentaré els casos que presentin particularitats, ja siguin ortogràfiques o d'altra mena. També mostraré les dificultats d'establir límits clars; i, per tant, en algun cas, la possibilitat de classificar els noms en més d'un apartat.

1.1.5 Estructura del primer bloc (amb nom comú fossilitzat semànticament). Els camps semàntics

Un cop descrits els tres graus de fossilització semàntica que han servit de criteri per classificar les unitats onomàstiques que contenen un nom comú, he procedit a agrupar-los per camps semàntics, ja que aquesta operació no és possible de dur a terme amb els noms que queden inclosos al segon bloc (els que no contenen un nom comú fossilitzat). Cal tornar a dir que la classificació semàntica de les unitats onomàstiques està determinada pel significat del nom fossilitzat que aquestes unitats contenen; i que, per

tant, no és pròpiament una classificació del significat dels topònims i antropònims, sinó dels noms «amb què estan fets» els topònims i antropònims.

Així, doncs, dins d'aquest primer bloc, ara des d'un punt de vista diferent, he classificat els noms en els apartats següents:

1. Els que designen dedicacions professionals, com ara *la mina de Mosset* o *l'Estanquer*.
2. Els que designen oficis o elements que representen o caracteritzen un ofici, com ara *lo carrer de la Carnisseria* o *Jaumet de l'Oli*.
3. Els que descriuen característiques materials o físiques, de caràcter, o atributs d'altra mena, com ara *lo carrer Nou*, *ca Fatxada* o *No-està-mai-content*.
4. Els que són gentilicis, com ara *lo mas de Calero* o *ca la Tortosina*.
5. Els que estan relacionats amb el regne animal, com ara *la plaça del Peix* o *cal Be*.
6. Els que estan relacionats amb el regne vegetal, com ara *los Olivars* o *l'Anton de la Trumfa*.
7. Els que estan relacionats amb el regne mineral, com ara *la Grava* o *Carbó*.
8. Els que estan relacionats amb els colors, com ara *lo mas del Blau* o *cal Negret*.
9. Els que designen espais o elements no urbans, com ara *los Quatre Camins* o *Pujol*.
10. Els que designen espais o elements urbans, com ara *les Escoles* o *Pep de la Plaça*.
11. Altres, on s'anotaran els noms que no han encaixat en la classificació prèvia i que no tenen elements comuns que permetin generar una categoria específica per aplegar-los.

1.1.6 Estructura del segon bloc (unitats sense nom comú fossilitzat)

1.1.6.1 Introducció

En les unitats del segon bloc, el de les que no contenen un nom comú fossilitzat semànticament, s'ha perdut el rastre del nom comú. La divisió en grups de les unitats d'aquest bloc es basa en la classificació segons el tipus de nom de què es tracta. Així, he

observat quines possibilitats hi havia d'agrupar-los en conjunts més o menys homogenis. I he trobat el següent:

- a) En primer lloc, unitats onomàstiques que procedeixen d'antropònims que es van formar en el seu moment amb base llatina,³³ el significat dels quals avui ja no és evident per a la majoria de parlants estàndard.
- b) En segon lloc, unitats onomàstiques procedents de topònims.
- c) En tercer lloc, unitats onomàstiques procedents d'antropònims.
- d) En quart lloc, unitats onomàstiques d'origen històric.
- e) En cinquè lloc, unitats onomàstiques opaques.

Els noms aplegats en l'inventari han determinat aquesta estructura, que podria ser diferent en funció del corpus de noms disponible. En aquest cas, ha agafat sentit aquesta classificació perquè els noms recollits eren uns i no uns altres, i s'han anat generant aquestes agrupacions a partir de les afinitats que portaven cada nom a ser classificat en un conjunt o en un altre. En aquest moment, es fa difícil d'imaginar una altra estructura i queda per a estudis futurs observar si altres inventaris fan aflorar distribucions diferents en funció del procés de formació dels noms o del seu origen genètic.

La mirada requereix una perspectiva diferent quan els noms que es pretenen ordenar han perdut el contacte amb les paraules comunes de la llengua que poden establir cert contacte amb el seu significat, la qual cosa no vol dir que no se'n pugui conèixer l'origen: el tipus d'anàlisi ha de ser diferent. Però, com s'ha vist, és a partir dels noms recollits a l'inventari que es pot decidir la manera d'agrupar-los.

Tal com he anat dient des de l'inici d'aquesta anàlisi semàntica, l'aspiració no és establir un model definitiu. Sovint les fronteres entre les agrupacions de noms són febles i, depenent del punt de vista, es pot defensar la inclusió d'una unitat onomàstica en un apartat o en un altre. De fet, aquesta proposta és el fruit de la reflexió sorgida dels dubtes, ja que la pretensió inicial era fer una classificació per camps semàntics. La constatació que aquest intent deixava fora una part important d'unitats onomàstiques i la dificultat per establir un criteri útil per classificar-les totes, va ser l'impuls per anar avançant en l'anàlisi dels diferents aspectes que buscaven encaixar tots els noms en una estructura determinada. Però necessàriament ha de ser una estructura una mica flexible. Per tant, es tracta de recordar de nou que l'única pretensió d'aquesta proposta és iniciar una possible reflexió en una direcció que no ha estat aplicada en el camp de l'onomàstica, amb plena consciència que altres arguments poden capgirar els raonaments tinguts en compte aquí.

³³ Aquest grup s'ha de distingir dels noms que ja van arribar al català com a noms propis, que s'inclouran en l'anàlisi lèxica. Per exemple, *Dalmau* o *Virgili*, a diferència de *Cabestany* (de CAPUT STAGNI) o *Montoliu* (de MONTE OLIVI).

1.1.6.2 Primer grup: formes arcaiques

Pertanyen a aquest grup els cognoms que procedeixen d'antropònims que es van formar a l'edat mitjana generalment amb bases llatines (nom sol o en combinació amb adjectiu, o fins i tot amb verb), que no existeixen en el català actual. Per aquest motiu el significat de l'expressió que els va originar avui ja no és evident per a la majoria de parlants, perquè es van crear en una etapa de formació de la llengua prou reculada perquè ara puguem considerar aquests antropònims com a arcaics. *Bellver* o *Messeguer* venen de BELLUM VIDERE ('bell veure') i de MESSICÁRIUS ('guardià de les messes o collita'), respectivament, i en serien alguns exemples. Una particularitat d'aquest apartat és que (amb una sola excepció: *lo Pou de les Grasses*) és l'únic que conté només cognoms. En la resta d'apartats (en ambdós blocs), s'hi consignen topònims i antropònims (tant cognoms com renoms).

Moltes d'aquestes unitats (però no totes) es van formar a partir d'expressions llatines que designaven llocs —com BELLUM VIDERE—, i van convertir-se primerament en topònims (abans de donar lloc al naixement d'un cognom). En aquests casos, el cognom no s'ha inclòs al grup d'antropònims arcaics, perquè, en rigor, prové del topònim (que sí que és la unitat que prové d'una forma arcaica o del llatí). Per aquest motiu, l'he classificat com a pertanyent al grup *d'antropònims procedents de topònims*.

A més, també formen part d'aquest grup els noms formats ja en català però igualment en època reculada, a partir de noms comuns que ara són arcaics, com ara *Tarrida* (del català antic *tarida*, tipus d'embarcació antiga), o *Cosiner* (de *cosiner*, forma arcaica de *cuiner*).

Establir els límits que determinen les unitats que calia incloure en aquest grup ha estat un dels punts que han requerit més reflexió, perquè la frontera entre aquests noms i d'altres que també venen del llatí no és òbvia en una primera anàlisi. La decisió que he pres, amb la intenció de donar la màxima coherència a aquest assaig de classificació, s'ha basat en un tret distintiu, que és la coincidència o no coincidència entre l'origen etimològic i l'origen genètic dels noms. Així, en *Benet* (de BENEDICTUS), *Llucià* (de LUCIANUS) o *Martí* (de MARTINUS) coincideixen ambdós orígens perquè es tracta de noms que ja eren antropònims en llatí. Són antropònims que van passar ja formats del llatí al català, i que en català, en tot cas, han anat modificant-se d'acord amb les lleis evolutives de la gramàtica històrica. Si ens demanem quin és l'origen del nom català *Benet*, per exemple, no podem esperar una resposta com la que donaríem per als cognoms *Claramunt*, *Torrella* o *Vic*, dels quals diríem que estan formats a partir de CLARO MONTE, TURRICELLA o VICUS (origen genètic): la forma llatina és un nom comú (o un conjunt de noms, o bé de nom i adjectiu, etc.) abans de convertir-se en nom propi. La resposta és que *Benet* és una evolució de BENEDICTUS, un nom llatí. En sentit estricte, doncs, no hi ha un origen «català» de *Benet*, perquè va «arribar» format del llatí. És per això que no tenim un origen *genètic* del nom al si de la llengua catalana. I que, si preguntem pel seu origen, només podem respondre en relació amb l'origen etimològic. Només podem dir que deriva de BENEDICTUS. Origen genètic i origen etimològic, doncs, s'identifiquen.

Com que la primera sèrie (*Benet, Llucià, Martí*) no permet l'anàlisi semàntica (perquè el seu origen és un nom propi llatí), ha estat incorporada a l'apartat d'anàlisi lèxica (sí que permet l'anàlisi etimològica),³⁴ mentre que la segona sèrie (*Claramunt, Torrella o Vic*) és la que constitueix l'apartat dels que s'han denominat *formes arcaiques*.

1.1.6.3 Segon grup: provinents de topònims

D'una banda, hi ha els topònims que procedeixen d'altres topònims, que poden ser del mateix terme o fer referència a termes veïns: *lo riuet d'Alcover, lo camí de la Rula* (la *Rula* és el nom d'una partida de terra del terme) o *l'avinguda de Catalunya*.

De l'altra els antropònims que procedeixen de topònims, que també poden ser propers o llunyans: *l'Anton de la Sínia* (un mas a tocar del poble), *Cardona* i *Cisquet de Siurana* són alguns exemples.

Cal assenyalar que també s'inclouen en aquest grup les partides que tenen noms coincidents amb altres topònims formats per un genèric i un específic: *les Basses del Comú* (partida), format a partir de *les basses del Comú* (basses) (del segon grup del primer bloc). El motiu és que s'ha generat un topònim nou que designa un espai diferent, per la qual cosa, malgrat la coincidència formal (l'única diferència gràfica és una majúscula), es tracta de dues unitats onomàstiques diferents, que a més pertanyen a categories diferents. En els casos que segueixen aquest patró, he incorporat només un exemple: *la bassa del Molí* i *lo camí del Molí* (que han generat *la Bassa del Molí* i *lo Camí del Molí*, respectivament) posem per cas. He considerat suficient aportar un sol exemple per il·lustrar aquesta qüestió, encara que hi pugui haver més unitats onomàstiques que continguin el mateix segment.

1.1.6.4 Tercer grup: provinents d'antropònims

Paral·lel al grup anterior, hi ha el conjunt dels topònims formats a partir d'un antropònim, com ara *lo mas de Baldric, lo forn de la Rita* o *lo carrer d'en Rosselló*. I els antropònims que han pres com a punt de partida un altre antropònim: *ca Panadella* (en aquest cas, nom de casa format damunt d'un renom), *les Tòfoles* i *Peret del Rei*, posem per cas.

1.1.6.5 Quart grup: d'origen històric

Pertanyen a aquest grup els noms singulars que tenen la seva motivació en espais (*la Granja, los Hospitals*) o fets històrics (*la plaça del Mil·lenari, la plaça de la Constitució*). S'hi han inclòs també els noms de lloc (o de persona) que incorporen noms de sants, que no deixen de formar part de la tradició en l'entorn cultural en què es desenvolupa aquesta recerca.

³⁴ A diferència de l'apartat de formes arcaiques, en l'apartat d'anàlisi lèxica s'han recollit alguns noms de fonts (encara que no hagin estat objecte d'estudi de l'inventari, tal com s'explica a 1.2.5) perquè són la part específica d'un renom.

Aquest grup no té com a base un criteri estrictament lingüístic, com tota la resta. He considerat, però, que hauria tingut menys sentit no agrupar-los sota aquest epígraf. Així, el topònim *la Granja* no conté el nom comú fossilitzat semànticament *granja*, sinó que el que conté és el nom d'un tipus explotació agrària lligada, en aquest cas, amb Santes Creus i amb el Codony. Igualment, no he analitzat *los Hospitals* com a unitat que conté el nom comú *hospital* en plural, sinó la connexió amb l'orde dels Hospitalers. L'element que determina aquest enfocament és que hi ha dades històriques disponibles que indiquen que aquestes designacions no es van generar directament dels noms comuns que sembla que es trobaven en el seu origen, sinó, precisament, de les realitats històriques a les quals m'he referit. Per aquest motiu, encara que es tracti d'un criteri singular (i pugui semblar que es trenca en certa manera l'equilibri que he mirat de trobar en l'agrupació dels noms), he optat per incloure aquests topònims en el bloc de les unitats onomàstiques que no porten incorporat un nom comú fossilitzat semànticament perquè m'ha semblat que queda prou justificat.

1.1.6.6 Cinquè grup: opacs

Pertanyen a aquest grup els noms que no s'han pogut relacionar amb cap dels criteris que han definit la classificació d'aquest segon bloc.

Vull puntualitzar que no em refereixo a unitats onomàstiques que són opaques als ulls dels parlants corrents, sinó a unitats per a les quals no s'ha pogut determinar quina és la unitat prèvia que «contenen». És a dir, unitats que no contenen un nom comú fossilitzat semànticament, però que tampoc contenen un element que s'hagi pogut identificar amb un topònim, un antropònim, una expressió fixada en el període del català antic o una expressió relacionada amb un fet històric.

1.2 CRITERIS ESPECÍFICS DE L'ANÀLISI

1.2.1 Valor primari i valor secundari de les unitats onomàstiques

En l'intent de fer l'anàlisi més operativa, més ordenada, més clara i més coherent, he observat que es podia considerar que les unitats onomàstiques tenen un valor primari i un valor secundari.

Aquesta distinció explica, entre altres coses, com veurem tot seguit, per què un mateix nom pot aparèixer alhora en els dos blocs (el de les unitats que contenen nom comú fossilitzat i el de les que no), quan aparentment això no hauria de ser possible. Explica, doncs, per què hi ha aparents incoherències que són, però, com dic, només aparents. També ajuda a relacionar, jerarquitzar i explicar conjunts d'unitats onomàstiques que tenen un origen remot comú (i que, sobretot, contenen un mateix nom comú fossilitzat semànticament), com seria el cas, per exemple, del cognom *Torrents*, que dona lloc a *ca Torrents* i a *lo mas de Torrents*, entre d'altres topònims.

La distinció entre unitats onomàstiques amb valor primari i unitats onomàstiques amb valor secundari es basa en el punt de vista des del qual es considera la unitat onomàstica. Quan el nom comú que subjau a un nom propi ha intervingut per primera

vegada en el procés de formació d'un nom propi, el nom propi —la unitat onomàstica— té valor primari. Si considerem, així, el cognom *Torrents* ja al·ludit, i establim que s'ha generat a partir del plural del nom comú *torrent*, llavors el cognom *Torrents* és una unitat onomàstica amb valor primari. En aquest punt del procés de generació d'unitats onomàstiques, podem dir que el cognom *Torrents* conté el nom comú *torrent* fossilitzat semànticament.

Com he dit, del nom comú *torrent* (flexionat en plural) es va formar el nom propi (el cognom) *Torrents*. (Aquest és un fet que es pot afirmar encara que no hi hagi record del moment en què el significat de *torrent* es va fossilitzar per convertir-se en nom propi.) El cognom *Torrents*, posteriorment, ha generat el topònim *lo mas de Torrents*. Hi ha, doncs, dues unitats onomàstiques amb l'element *Torrents* (el cognom i el topònim). El topònim *lo mas de Torrents* és una unitat onomàstica amb valor secundari.

El criteri que he seguit, doncs, és el de classificar el cognom des del punt de vista semàntic, a partir del significat del nom comú fossilitzat que conté (valor primari): al bloc primer, per tant. I, en canvi, classificar el topònim com a unitat onomàstica procedent d'antropònim; per tant, en el bloc segon (en el grup dels noms que no contenen un nom comú fossilitzat, concretament a topònims procedents d'antropònims). I això perquè, en la generació del topònim *lo mas de Torrents*, ja no hi ha consciència que hi hagi intervingut el nom comú *torrent*, sinó el cognom *Torrents* (operació que genera una unitat onomàstica de valor secundari). Igualment, *ca Torrents* és un nom de casa format pel mateix procediment: conté el cognom *Torrents* (és, doncs, de valor secundari) sense consciència del vincle amb el significat del nom comú *torrent*. En aquest cas, també s'ha classificat al bloc segon, concretament a antropònims procedents d'antropònims.

Per poder-ho sistematitzar bé, he comprovat que la primera unitat onomàstica, la de valor primari —el cognom—, fos a l'inventari, ja que podria haver-hi casos similars (en què el cognom contingué un nom comú fossilitzat) en què això no fos així, i llavors seria poc rigorós donar per fet que el topònim prové del cognom. Si a l'inventari hi hagués un *mas del Colomer*, com que al Morell no hi ha el cognom ni el renom *Colomer*, aquest topònim s'inclouria al grup dels que contenen un nom comú fossilitzat. I això perquè el significat de *colomer* (nom comú) és perfectament transparent (i aplicable a un mas com a tret descriptiu). Encara que *Colomer* és un cognom corrent a Catalunya, no donaria per fet que *mas del Colomer* deu el seu nom a algú que es deia (o li deien) *Colomer*, perquè també el podria deure al fet que hi hagués un colomer al mas. (Si tinguéssim *mas de Colomer* i no el cognom *Colomer* el classificaríem com a pertanyent al bloc primer, doncs.) Seria una unitat onomàstica de valor primari.

L'excepció a aquest cas és el fet que el topònim contingui l'article personal *en/n'*, la qual cosa indica sense lloc a equívocs la presència d'un nom de persona en la història de la formació de la unitat onomàstica, encara que no estigui documentat com a tal al Morell: la partida anomenada *lo mas de n'Enveja* en seria un exemple, ja que no s'ha pogut documentar l'antropònim *Enveja*. Per tant, encara que l'antropònim *Enveja* no estigui documentat com a tal, el nom de la partida, en aquest cas, s'ha inclòs al segon bloc, a l'apartat de topònims procedents d'antropònims, com qualsevol altre topònim que hagués pres com a base un antropònim present a l'inventari.

1.2.2 Base semàntica i base onomàstica. Derivacions

Parlaré de *derivació* per mirar de determinar el criteri pel qual es pot establir que una unitat onomàstica prové d'una altra (que, per exemple, *lo pou de Vinyes* ve de *Vinyes*). La *derivació* també es pot enfocar des del punt de vista oposat: que una unitat onomàstica en genera una altra (que *Vinyes* genera *lo pou de Vinyes*). El plantejament és força clar: qualsevol procés de derivació ha de partir d'un element per generar-ne un altre; és a dir, cal partir d'una base lèxica prèvia per obtenir una unitat més complexa que contindrà aquesta base.

Proposo una nomenclatura força elemental amb l'objectiu de descriure fàcilment el procés que vull mostrar. D'una banda, el terme *base semàntica* designa el primer element (monolèxic) a partir del qual es podran formar unitats onomàstiques complexes (amb més d'un element lèxic) quan aquest primer element és un nom comú. Quan aquest primer element ja és un nom propi, llavors rep el nom de *base onomàstica*. Així, el cognom *Mestre* (un nom propi que conté un nom comú fossilitzat, amb un significat ben conegut: *mestre*) té com a base semàntica el nom comú *mestre*. Al seu torn, *Mestre* és la base onomàstica (anomenada així perquè ja s'ha convertit en un nom propi) d'altres topònims i antropònims.

D'altra banda, he establert diferents fases en la derivació, que he anomenat *primera derivada onomàstica*, *segona derivada onomàstica* i *tercera derivada onomàstica*. La primera derivada és la que genera una unitat onomàstica formada per un genèric més un específic: *lo mas de Mestre*. Així, tenim que la base onomàstica *Mestre* ha generat la primera derivada onomàstica *lo mas de Mestre*. En la segona, el que és un genèric més un específic (*lo mas de Mestre*) es transforma en una unitat onomàstica nova que dona nom a una partida de terra (ja no designa un mas, sinó un lloc diferent): *Mas de Mestre*. En aquest cas, no hi ha addició d'unitats lèxiques noves, però sí que hi ha una conversió semàntica en la mesura que s'opera un canvi en un nom que designa un lloc de manera que en passa a designar un altre. Aquesta conversió sí que queda registrada en el fet que el que era un genèric i un específic en la primera derivada s'ha convertit en un específic format per dos elements en la segona. I, en la tercera derivada, els elements que formen la unitat generada en la segona actuarien de manera solidària (aquesta part específica de dos elements) i s'hi incorporaria un genèric nou: *el camí del Mas de Mestre*. Es pot veure més gràficament en el quadre que segueix (taula 1), on es recullen altres exemples per poder comparar diferents evolucions a partir de diferents punts de partida.

Taula 1. Primera, segona i tercera derivades onomàstiques

base semàntica (nom comú)	base onomàstica (nom propi)	1a derivada onomàstica (genèric + específic)	2a derivada onomàstica (2 elements a l'específic)	3a derivada onomàstica (recursivitat) ³⁵
molí	Ø	la bassa del Molí	la Bassa del Molí	lo rec de la Bassa del Molí
comú	Ø	les basses del Comú	les Basses del Comú	Ø
Ø	Puigdelfí	lo camí de Puigdelfí	lo Camí de Puigdelfí	Ø
Ø	Vilallonga	lo camí de Vilallonga	lo Camí de Vilallonga	Ø
Ø	Bertrana	Ø	Ø	lo rec de la Font de la Bertrana
castell	Castell	l'era del Castell	Ø	la plaça de l'Era del Castell
mestre	Mestre	lo mas de Mestre	Mas de Mestre	lo camí del Mas de Mestre

El que és rellevant a l'hora de descriure aquesta distribució és que es doni, per dir-ho d'una manera planera, un «procés de derivació». Aquest «procés de derivació» ha de ser present obligatòriament per poder aplicar de manera coherent el criteri de classificació proposat. Vegem-ho amb un exemple: s'ha documentat *la Roseta de l'Isaac*, però no *Isaac*. Per tant, no es pot considerar que de *Isaac* se n'hagi derivat *la Roseta de l'Isaac*. Si *Isaac* fos a l'inventari, s'hauria classificat aquest nom al grup de noms procedents de la tradició judeocristiana, i llavors s'hauria inclòs *la Roseta de l'Isaac* al grup (del bloc segon) d'antropònims procedents d'antropònims (en concret, de l'antropònim *Isaac*), igual que *l'Anton de Timoteu*, que és un antropònim que prové d'un altre antropònim (*Timoteu*). Quina és la diferència? Que *ca Timoteu* està documentat, i per això aquesta unitat és al grup dels noms procedents del grec, i el seu «derivat» (*l'Anton de Timoteu*) és a antropònims procedents d'antropònims. Un exemple equivalent però referit a un topònim podria ser *la bòbila de Climent* (format a partir de la base *ca Climent*), que aniria a topònims procedents d'antropònims. Així, doncs, *la Roseta de l'Isaac* no s'inclou a l'apartat d'antropònims procedents d'antropònims en l'anàlisi semàntica, perquè no s'ha documentat *Isaac* com a base a partir de la qual s'hagi pogut formar, i es classifica a noms procedents de la tradició judeocristiana.

La puntualització ve al cas per preveure una possible confusió, que consistiria a considerar que qualsevol unitat onomàstica formada per més d'una unitat lèxica seria una primera, segona o tercera derivada, quan el que dona sentit a la descripció d'aquest procés és l'existència d'una base que va generant una família d'unitats onomàstiques.³⁶ Així, per exemple, *lo Cap de Botella* o *lo Ninot amb Molles* no deriven de les bases *Botella* i *Molles* respectivament, perquè no estan recollides a l'inventari. Per tant, no es poden considerar derivades. Fins i tot un cas com *la Maria del Cotxe de Morts*, que té la mateixa estructura que *lo camí del Mas de Mestre*, no té cap unitat onomàstica prèvia d'on hagi derivat, mentre que *lo camí del Mas de Mestre* és un topònim derivat del nom d'una partida (*Mas de Mestre*), derivat del nom d'un mas (*mas de Mestre*), derivat d'un cognom (*Mestre*).

³⁵ Tot i que el terme *recursivitat* és usat en gramàtica generativa per referir-se a les regles que la gramàtica pot aplicar teòricament un nombre infinit de vegades (i no es podria utilitzar, per tant, en aquest sentit per al fenomen descrit aquí), sí que és útil per mostrar la idea de recurrència en la manera com es generen aquestes unitats onomàstiques.

³⁶ El concepte de família d'unitats onomàstiques es pot relacionar amb el de «constel·lacions de topònims al voltant d'un nucli generador», utilitzat per Moreu-Rey (1995, p. 46).

El que és irrellevant és que la base (sigui semàntica o onomàstica) formi part de l'apartat de les que contenen un nom comú fossilitzat o no (bloc primer o bloc segon). Fins i tot, com s'ha vist, n'hi ha que poden formar part de les que s'han inclòs en l'anàlisi lèxica (més enllà de l'anàlisi semàntica, per tant). Alguns exemples més mostren com s'han generat nous topònims o antropònims a partir de bases onomàstiques que s'escapen de l'anàlisi semàntica. El cognom *Bardina* (d'origen germànic), posem per cas, ha generat el nom de casa *ca Bardineta*; o bé noms que venen del llatí o de la tradició judeocristiana, com ara *Eulàlia* o *Quima*, han donat renoms com *lo Cisco de l'Eulàlia* o *l'Anton de la Quima*.

Igualment, *les coves de l'Arnau* o *la mina de Garriga*, pel que fa a topònims. Les unitats onomàstiques formades a través d'aquest procés, depenent del cas, s'han classificat a l'apartat de topònims o antropònims procedents d'antropònims, al bloc segon (sense nom comú fossilitzat).

Recapitulant, hem anat veient com un nom en pot generar d'altres que constitueixen unitats onomàstiques d'una categoria diferent i, quan és així, s'han recollit a l'apartat on els ha correspost: del cognom *Boter* ha sorgit un nom de casa, *cal Boter*, el qual ha estat classificat a l'apartat d'antropònims procedents d'antropònims; de la mateixa manera, sovint hi ha antropònims que generen topònims: *la placeta de Bertran*, *lo carrer de Mossèn Manyer*, *lo forn de la Rita* o *la bòbila del Xuli*; i a l'inrevés: topònims que generen antropònims, com ara *Cardona*, *Penedès* o *Rossell*. Però dedicaré més endavant un apartat específic d'aquesta anàlisi a aquesta última qüestió a causa de la seva particularitat.

1.2.3 Representativitat del contingut de les llistes

Les llistes no tenen pretensió d'exhaustivitat, sinó que, volgutament, he procurat aportar-hi els exemples de manera que mostrin de la forma més clara i alhora més simple el sentit de la classificació feta. Així, quan un nom n'ha generat d'altres amb el mateix específic, he optat per recollir només la base onomàstica i una primera derivada onomàstica. Per exemple, partint del topònim *la Rula* (base onomàstica), he inclòs a les llistes (juntament amb *la Rula* mateix) la unitat *lo camí de la Rula* (primera derivada onomàstica), en lloc del nom de la partida *lo Camí de la Rula*, generat a partir de l'anterior (que seria, doncs, una segona derivada onomàstica).

Aquest criteri, lògicament, l'he seguit sempre que no ha calgut aportar una derivada més complexa per il·lustrar una categoria diferent dins de la classificació. I aquest seria el cas de *lo rec de la Font de la Bertrana*. Encara que, aparentment, es podria tractar d'un cas de recursivitat perquè és un topònim format a partir d'un genèric i un específic amb dos elements —és a dir, aparentment *lo rec de la Font de la Bertrana* derivaria de *la font de la Bertrana*—, no seria el cas perquè precisament no s'ha documentat *la font de la Bertrana*, com es veu en la cinquena fila de la taula 1 i que reproduïxo tot seguit (taula 2). És l'única manera de recollir aquest nom (*Bertrana*), que ni tan sols té entrada pròpia a l'inventari però que sí que s'ha documentat com una de les variants del cognom *Bertran*. Per tant, he recollit a les llistes *lo rec de la Font de la Bertrana*, encara que estructuralment seria un tercera derivada onomàstica.

Taula 2. Tercera derivada onomàstica sense constància de primera ni segona derivades

base semàntica (nom comú)	base onomàstica (nom propi)	1a derivada onomàstica (genèric + específic)	2a derivada onomàstica (2 elements a l'específic)	3a derivada onomàstica (recursivitat)
Ø	Bertrana	Ø	Ø	lo rec de la Font de la Bertrana

Altres exemples habituals són les unitats onomàstiques formades sobre antropònims que ja són una primera derivada onomàstica: a partir de *ca la Xana* o *ca Rafegues*, he inclòs a les llistes *Tomàs de la Xana* i *lo Xato de Rafegues* (a l'apartat d'antropònims procedents d'antropònims) perquè l'inventari no recull *la Xana* ni *Rafegues*, sinó que els noms de partida són *ca la Xana* i *ca Rafegues*, com es veu a la taula 3.³⁷

Taula 3. Primera i segona derivades onomàstiques

base semàntica (nom comú)	base onomàstica (nom propi)	1a derivada onomàstica (genèric + específic)	2a derivada onomàstica (2 elements a l'específic)	3a derivada onomàstica (recursivitat)
Ø	Ø	ca la Xana	Tomàs de la Xana	
	Ø	ca Rafegues	lo Xato de Rafegues	

El motiu és que hi ha casos, especialment quan es tracta de noms molt prolífics, com ara *Mestre* (*Anton* i *Josep del Mas de Mestre*, *Mas de Mestre*, *lo camí del Mas de Mestre*, *lo pinar del Mas de Mestre*, *Mestre*, *ca Mestre*, *lo carrer de Mestre*, *lo mas de Mestre*, *lo torrent de Mestre* i *lo Quim del Mas de Mestre*), on la part específica de la unitat onomàstica (que és el que es pren en consideració en l'anàlisi semàntica), pot estar formada per més d'un element. En el cas esmentat, el nom objecte d'anàlisi és *Mestre*; però, en bona part de les unitats onomàstiques que s'han generat, hi ha el segment *Mas de Mestre* (*Anton* i *Josep del Mas de Mestre*, *Mas de Mestre*, *lo camí del Mas de Mestre*, *lo pinar del Mas de Mestre* i *lo Quim del Mas de Mestre*). Aquest segment conté *Mas*, que en la primera derivada encara actua com a nom comú (en tant que genèric) i que s'ha incorporat a l'específic per convenció en la segona derivada (per això s'escriu amb majúscula), la qual cosa queda evidenciada en l'existència de *lo mas de Mestre*. Com que el focus de l'anàlisi està posat en *Mestre*, més enllà de recollir una unitat onomàstica que serveixi de mostra per il·lustrar cada una de les diferents categories de la classificació proposada, és innecessari sumar-n'hi més perquè això no afegeix matisos nous que aportin informació d'interès (el que té rellevància per a l'anàlisi semàntica és el nom de què parteixen, no les diverses formes que es poden anar generant a partir de la base d'aquest nom). Aquesta capacitat d'anar produint noves unitats onomàstiques sobre la mateixa base que no són més que variacions sobre el mateix tema és el que he anomenat *recursivitat*. I, com deia, només he recollit a les llistes aquesta tercera derivada quan no hi ha hagut disponibles derivades prèvies. El fet d'aportar més exemples dels que són necessaris per il·lustrar cada una de les categories més aviat podria restar claredat a l'explicació; i els exemples, justament, tenen la funció d'aclarir allò que es vol mostrar.

³⁷ En la mateixa línia, s'ha evitat repetir el mateix nom amb diferent gènere: *Manyaró/Manyarona*, *Xamano/Xamana*, etc.

És per això, doncs, que he optat, en principi, per recollir la base onomàstica, o la primera derivada si no estava disponible la base onomàstica.

Com ja s'ha anat fent evident, és interessant fer notar que als apartats del segon bloc que apleguen unitats onomàstiques procedents de topònims i d'antropònims n'hi ha amb tot tipus de base onomàstica: amb nom comú fossilitzat semànticament, formes arcaiques, d'origen històric, opaques i fins i tot amb orígens etimològics diversos (incloses en l'anàlisi lèxica, per tant).

1.2.4 El cas especial de les unitats onomàstiques procedents de topònims i altres noms propis

Hi ha uns quants topònims majors que s'han documentat com a antropònims. Lògicament, *Cardona*, *Penedès* o *Rossell* no són topònims documentats al Morell. Malgrat que no formen part de l'inventari com a topònims, he inclòs els antropònims homònims documentats al Morell en l'apartat d'antropònims procedents de topònims, encara que el criteri general és consignar-hi unitats onomàstiques formades a partir de topònims inclosos a l'inventari (*l'Anton de la Sínia* o *l'Anton del Mas de Mestre*, posem per cas). El motiu és que he assumit que aquests cognoms provenen d'aquests topònims perquè no hi ha una altra hipòtesi disponible. Fins i tot quan hi ha coincidència amb un nom comú (*Arboç*), és més versemblant interpretar que l'antropònim té l'origen en el topònim que en el nom comú. La causa d'aquesta afirmació és que, encara que hi hagués una connexió semàntica molt òbvia amb la realitat designada (com seria en aquest cas que l'arbust fos abundant en una finca el propietari de la qual es digués *Arboç*), l'antropònim que es generaria en primera instància seria un renom: només pot ser casualitat que una persona porti un cognom (quan ja s'ha consolidat com a cognom) que coincideixi amb algun tret o circumstància que li sigui pròpia. El vincle entre noms propis (en aquest exemple, entre antropònims i topònims) s'imposa damunt de la relació entre l'antropònim, en aquest cas, i el nom comú (o base semàntica) d'on procedeix.

Aquest plantejament, doncs, no entra en contradicció amb el fet evident que, des del punt de vista de la seva formació, els renoms són previs al cognoms; i que hi ha renoms que es formen, per exemple, a partir de noms relacionats amb la vegetació (per seguir amb l'exemple *Arboç*). Però, quan no hi ha cap indicatiu a l'inventari que justifiqui, a partir d'un determinat renom o d'un nom de lloc (una partida o una finca, per exemple), la relació entre el cognom i algun element propi del municipi, la vinculació amb el topònim major agafa força, justament perquè no hi ha disponible una altra hipòtesi i és més coherent trobar un lligam amb el que ja és un nom propi consolidat.

Aquest criteri s'aplica d'una manera anàloga als topònims majors que han generat algun topònim local: *lo riu d'Alcover*, *lo camí de Reus* o *lo torrent de la Pobla* serien alguns exemples. Com en els casos esmentats més amunt, el fet de no disposar dels topònims *Alcover*, *Reus* o *la Pobla* registrats a l'inventari com a tals no ha d'impedir que es pugui considerar que siguin l'origen dels que n'han «derivat» i que han esdevingut unitats onomàstiques pròpies del Morell. I exactament el mateix és aplicable als antropònims procedents de topònims del tipus *Pere de la Selva* o *Peret de Cabra*.

De manera semblant a la preferència que he donat als topònims com a base quan es produïa una coincidència formal amb un nom comú que també podia interpretar-se com a base, he adoptat el mateix criteri en relació amb els antropònims provinents del català antic o d'altres llengües (no deixa de ser, de nou, la preeminència del nom propi per damunt del nom comú). És a dir, davant del conflicte de considerar si una unitat onomàstica havia de ser classificada al bloc primer (el de les que contenen un nom comú fossilitzat) o al bloc segon (el de les que no el contenen), he optat per incloure-la al bloc segon, perquè he donat més valor al fet que un nom ja hagués esdevingut topònim o hagués arribat al català actual a través de la passarel·la de la tradició (provinent del català antic o d'altres llengües). *Ca Bernat*, posem per cas, que és un renom generat a partir d'un nom de persona d'origen germànic. Encara que existeixi el nom comú *bernat*, el fet que s'hagi format a partir d'un nom propi arribat com a tal al català és el motiu pel qual he considerat que forma part del bloc segon.

1.2.5 Altres criteris i comentaris de detall

El cognom *Segur* i el que seria el seu derivat femení *Segura* podrien ser classificats al bloc primer, perquè contenen un adjectiu fossilitzat perfectament reconeixible per tothom. Però el fet que ambdues unitats onomàstiques s'hagin documentat com a antropònims, fa que s'hagin inclòs en l'apartat d'antropònims procedents de topònims. I, en aquest cas, a diferència de casos com *Manyer/Manyera* o *Xalano/Xalana*, que només s'han consignat amb la forma masculina per la manca d'interès dels derivats morfològics en l'anàlisi semàntica, sí que he inclòs ambdues formes en l'apartat corresponent, ja que no es tracta d'una derivació, sinó de dues unitats independents amb procedències diferents.

Encara que és poc significatiu en nombre (de fet, es tracta de casos aïllats), també cal que indiqui que hi ha alguna unitat onomàstica que es troba als dos blocs d'anàlisi, el que conté noms comuns fossilitzats i el que no. *Peret de l'Hort* i *Pere de la Selva* en serien exemples. D'una banda s'han de classificar al primer apartat del bloc primer perquè es tracta de renoms la motivació dels quals és coneguda i present en la memòria dels informants: eren el Peret que vivia a l'Hort i el Pere que era de la Selva. Però, alhora, com que s'ha documentat el topònim *l'Hort*, en base al qual s'ha format *Peret de l'Hort*, i *la Selva* és un topònim que ha generat diferents unitats onomàstiques al Morell, s'han de classificar a l'apartat d'antropònims procedents de topònims del bloc segon.

Com a curiositat, es pot fer esment del fet que alguns noms fan un itinerari en què passen d'una categoria a una altra i acaben tornant a la inicial, com seria el cas de *Vallgornera*. El punt de partida d'aquest cognom és un topònim, que no es troba al terme del Morell, on arriba ja com a cognom. I els marquesos de Vallgornera acaben donant nom a una casa: *casa Vallgornera*; és a dir que de topònim passa a antropònim i d'antropònim torna a passar a topònim.

Sobre la relació entre topònims i antropònims, cal fer un comentari final en el sentit que algunes denominacions que descriuen espais esdevenen antropònims, la qual cosa es constata fàcilment en els cognoms inclosos en l'apartat de formes arcaïques: *Capdevila*, *Savall*, *Verderes* en són una mostra. En aquest sentit, s'observa un continuïum topònim-

antropònim que augmenta la dificultat d'aplicar criteris sense fissures. De fet, he inclòs casos com *Bellver*, *Montseny* o *Queralt* a l'apartat d'antropònims procedents de topònims per la idea que són percebuts en general com a topònims, però amb absoluta consciència que no hi ha criteri més feble que la percepció i que podien haver estat inclosos en l'apartat de formes arcaiques.

Passant a un altre ordre de coses, he descartat elaborar una llista de noms de fonts perquè no he considerat que tinguin un especial interès en l'inventari onomàstic del Morell, entre d'altres raons perquè no n'hi ha que presentin singularitats especials (són els tradicionals a Catalunya, bàsicament extrets del santoral), i per aquest motiu no s'han plantejat com un objectiu d'aquest estudi. Tan sols apareixen a les llistes quan formen part d'un renom, tant si els acompanya un segon element especificador del tipus que sigui (com a *Feliu del Forn*, *la Pepeta de Buió* o *la Teresina de la Molinera*, per exemple), com si acompanyen un primer element i fan així el paper d'especificador (com a *l'Anton de la Quima*, *lo Cisco de la Maria Rosa* o *Joan de la Palmira*). I també quan constitueixen per ells mateixos un renom o nom de casa (com a *ca Gepilla*, *ca les Lluïses* o *ca Xavier*).

Per acabar, algunes consideracions sobre la classificació per camps semàntics i l'ordenació dels noms. Com a qüestió més general, cal dir que només he tingut en compte les bases onomàstiques (no les derivades), és a dir, la forma d'on pot partir tota una família d'unitats onomàstiques. Ja ha estat justificada aquesta decisió, però en aquest apartat de l'anàlisi, justament, és on tindria menys interès anar repetint diferents unitats onomàstiques que «contenen», en definitiva, el mateix significat (perquè contenen, de manera indirecta, el mateix nom comú fossilitzat semànticament).

Una altra qüestió que s'ha de fer notar és que hi ha noms que formen part de més d'un camp semàntic. Vegem-ne algun exemple: *Amadeu de les Cabres* o *cal Be*. Es tracta de noms relacionats amb oficis (sense ser oficis pròpiament, hi tenen relació), però també són noms relacionats amb el regne animal. Per tant, es consignaran en dos apartats diferents: el de dedicacions professionals i el de noms relacionats amb el regne animal.

Una mica més complicats són els noms formats per dos elements el primer dels quals no actua com a genèric. Aquests casos s'han classificat en dos llocs diferents. Per exemple, *lo Cortonet dels Olivers* ha estat assignat al camp semàntic dels espais o elements no urbans per raó de la paraula *Cortonet*, i al camp semàntic del regne vegetal per raó de l'element *Olivers*. El topònim *lo Forn Teuler* ha estat inclòs al camp semàntic dels espais o elements rurals per raó de *Forn* i al camp dels relacionats amb oficis per *Teuler*.

En relació amb la distinció entre espais o elements urbans i no urbans, també cal preveure la possibilitat que un mateix nom pugui trobar-se en ambdós entorns. Per exemple, *Font*, que al Morell es pot referir a la font per antonomàsia (la de la plaça de la Font, urbana, per tant) o bé a la que hi havia al marge nord de la llera del riu Glorieta, anomenada així també, sense cap especificador. Un cas com aquest, l'he inclòs als dos grups. I, quan hi ha hagut indicis clars en aquest sentit que es tractava d'una font que es trobava fora del poble (com en *lo rec de la Font de la Bertrana*), l'he classificat a l'apartat de no urbans.

En relació amb l'ordenació, he fet servir l'ordre alfabètic habitual en els inventaris onomàstics i que he aplicat, per tant, en l'inventari que ens ocupa. He de fer esment, però,

de les unitats formades per més d'un element, ja que cada un dels elements pot ser objecte de classificació. He optat per ordenar-los alfabèticament per la forma amb què els havia entrat a l'inventari. Així, per exemple, *lo Bou del Carinyo* s'ha classificat a l'apartat dels noms relacionats amb el regne animal i al de característiques del caràcter, però en ambdós casos se situa a la lletra *b* de *Bou*. Tot i que inicialment havia considerat la possibilitat de situar-lo a la *b* a l'apartat dels noms relacionats amb el regne animal i a la *c* al de característiques del caràcter, he optat finalment per rebutjar aquesta possibilitat perquè podia dificultar-ne la localització i perquè l'epígraf sota el qual es troba el nom ja fa prou explícit per quin dels dos elements hi ha estat inclòs.

1.3 LLISTES DE NOMS

1.3.1 Amb nom comú fossilitzat semànticament

1.3.1.1 En relació amb el grau de fossilització

1.3.1.1.1 Grau de fossilització baix: hi ha connexió semàntica amb la realitat present (o conservada en el record)

Topònims

<i>l'Abadia</i>	<i>la Font</i>	<i>lo camí Ral (o camí Reial)</i>
<i>l'Abeurador</i>	<i>la Grava</i>	<i>la Rambla</i>
<i>lo Cap del Terme</i>	<i>lo Masetet</i>	<i>lo Rentador</i>
<i>lo Carrer-que-no-passa</i>	<i>les Monges</i>	<i>la Riera</i>
<i>lo Castell</i>	<i>la Muralla</i>	<i>lo Riu</i>
<i>lo Cementiri</i>	<i>la plaça del Peix</i>	<i>lo Riuet</i>
<i>lo Centro</i>	<i>la Pescateria</i>	<i>la Sala</i>
<i>los Civils</i>	<i>la Peixateria</i>	<i>l'hort del Senyor</i>
<i>les Escoles</i>	<i>les Persianes</i>	<i>lo Sindicat</i>
<i>l'Església</i>	<i>el Pinar</i>	<i>lo forn Teuler</i>
<i>l'Estació</i>	<i>la Plaça</i>	<i>lo camí Travesser</i>
<i>lo carreró Estret</i>	<i>el Plàtano</i>	<i>lo Viver</i>
<i>la Fàbrica</i>	<i>lo Quarter</i>	
<i>lo camí Fondo</i>	<i>los Quatre Camins</i>	

Antropònims

<i>l'Andarín</i>	<i>lo Jefasso</i>	<i>Pau Puta</i>
<i>l'Anton de la Sínia</i>	<i>Joanet de l'Estanc</i>	<i>Pep de la Plaça</i>
<i>l'Anton de la Trumfa</i>	<i>el Joier</i>	<i>lo Pep dels Negocis</i>
<i>l'Anton del Mas de Mestre</i>	<i>Juanito de les Vaques</i>	<i>lo Pep Paleta</i>
<i>ca l'Apotecari</i>	<i>el Maco de la Bastera</i>	<i>lo Pere de la Selva</i>
<i>la Bellesa de Roma</i>	<i>Magí de la Son</i>	<i>Peret de l'Hort</i>
<i>lo Bou del Carinyo</i>	<i>cal Manquet</i>	<i>Peret del Rei</i>
<i>lo Cap de Botella</i>	<i>la Maria del Cotxe de Morts</i>	<i>la Pequenya</i>
<i>la Carmeta de la Carn</i>	<i>Matadones</i>	<i>les Persianes</i>
<i>la Cisqueta Xerraire</i>	<i>Matamares</i>	<i>la Puça</i>
<i>cal Curt</i>	<i>Milinet</i>	<i>Ramon de la Piga</i>
<i>l'Emblanquinador</i>	<i>Missier</i>	<i>la Rodona</i>
<i>l'Espardenyer</i>	<i>lo Nano</i>	<i>lo Soci</i>
<i>l'Estanquer</i>	<i>lo Nas de Seixanta Duros</i>	<i>Someretes</i>
<i>Faldilletes</i>	<i>lo Nen del Mas</i>	<i>la Teclata Xata</i>
<i>lo Fart del Piulo</i>	<i>lo Nino de Figueres</i>	<i>la Teresa de les Ulleres</i>

<i>ca Fatxenda</i>	<i>lo Ninot amb Molles</i>	<i>ca la Tortosina</i>
<i>Feliu de la Rambla</i>	<i>lo Nostro Cisco</i>	<i>Tot-ho-fa</i>
<i>Feliu del Forn</i>	<i>lo Pa amb Xocolata</i>	<i>lo Vaia-vaia</i>
<i>cal Gran</i>	<i>la Paqueta de la Llet</i>	<i>cal Vermell</i>
<i>la Irene de la Carn</i>	<i>la Paqueta Maca</i>	<i>ca la Viuda</i>
<i>Jaume de les Persianes</i>	<i>Pau Pipa</i>	<i>el Xon</i>

En aquest apartat, cal comentar la inclusió de noms que no es localitzen als diccionaris perquè són paraules d'altres llengües, però que han servit per anomenar algunes persones: l'*Andarín*, lo *Jefasso*, *Juanito* i la *Pequenya* són del castellà; i *Missier*, del francès.

També cal fer notar com la creativitat de la llengua espontània ha donat formes com *Matadones* i *Matamares*, que, lògicament, no surten als diccionaris.

1.3.1.1.2 Grau de fossilització mitjà: no hi ha connexió semàntica amb la realitat present, però és fàcilment reconstruïble

Topònims

<i>los Alzinars</i>	<i>los Farraginals</i>	<i>les Parellades</i>
<i>lo camí de les Alzines</i>	<i>lo camp de les Figueres</i>	<i>los Patis</i>
<i>los Ametllers</i>	<i>el Forcar o les Forques</i>	<i>la Pedrera</i>
<i>les Bardisses</i>	<i>les Franqueses</i>	<i>lo carrer de la Pareteta</i>
<i>lo carrer d'Amunt</i>	<i>la Gatella</i>	<i>Pins</i>
<i>l'Arraval</i>	<i>lo Garroferal</i>	<i>lo tros de la Poncella</i>
<i>lo carrer d'Avall</i>	<i>pou de les Graus</i>	<i>lo carrer del Pou</i>
<i>lo carrer de Baix</i>	<i>els Gremis</i>	<i>lo camí del Pou de les Escales</i>
<i>lo Bancal</i>	<i>l'Horta</i>	<i>la Presó</i>
<i>lo carrer de la Bassa</i>	<i>els Horts</i>	<i>la Quintana</i>
<i>les Basses</i>	<i>lo Joncar</i>	<i>Rec Sec</i>
<i>el Brugar</i>	<i>la Majola</i>	<i>la Resclosa</i>
<i>lo barranc de les Bruixes</i>	<i>els Majols</i>	<i>la Riera (partida)</i>
<i>lo mas de Calero</i>	<i>la Marjada</i>	<i>lo Riuet (partida)</i>
<i>les Camadetes</i>	<i>lo carrer Major</i>	<i>els Romanills</i>
<i>lo carrer del Cap del Puig</i>	<i>la Mallola</i>	<i>Roureda</i>
<i>la Carbonera</i>	<i>la Marquesa</i>	<i>lo camí de la Serva</i>
<i>lo carrer de la Carnisseria</i>	<i>la mina del Marquès de Tamarit</i>	<i>l'hort Sec</i>
<i>lo Carrascar</i>	<i>lo Mas Cremat</i>	<i>la Sinia</i>
<i>la Casa dels Gremis</i>	<i>lo Maset</i>	<i>la Sort</i>
<i>lo mas dels Cavallers</i>	<i>lo Mas Vell</i>	<i>la Sort de l'Era</i>
<i>los Clots</i>	<i>lo Matapollar</i>	<i>la Sort del Fossar</i>
<i>la Coma</i>	<i>Mataró</i>	<i>la Sort de Girona</i>
<i>les basses del Comú</i>	<i>la síquia del Mig</i>	<i>la Sort del Noguer</i>
<i>lo Corral</i>	<i>la Mineta</i>	<i>la Sort del Revell</i>

<i>lo Cortó</i>	<i>la bassa del Molí</i>	<i>la Sorteta</i>
<i>lo Cortonet dels Olivers</i>	<i>lo carreró Moliner</i>	<i>la Sort Gran</i>
<i>lo Cosconar</i>	<i>Morerai</i>	<i>la mina dels Tarragonins</i>
<i>lo carrer de la Costa</i>	<i>lo tros de les Moreres</i>	<i>Terme Vell (partida)</i>
<i>lo carrer de les Creus</i>	<i>les Moreretes</i>	<i>el Tomanil</i>
<i>lo carrer de Dalt</i>	<i>lo tros del Noguer</i>	<i>lo Torrent (partida)</i>
<i>Damunt la Síquia</i>	<i>lo carrer Nou</i>	<i>Tras l'Obrador de l'Oli</i>
<i>Davall la Síquia</i>	<i>lo molí Nou</i>	<i>el Trull</i>
<i>Dellà lo Torrent</i>	<i>la mina Nova</i>	<i>lo camí Vell</i>
<i>les Dos Sorts</i>	<i>l'Olivar Novell</i>	<i>la mina Vella</i>
<i>lo tros de l'Era</i>	<i>los Olivars</i>	<i>la síquia de Vilar de Baró</i>
<i>l'Era Vella</i>	<i>les Olles</i>	<i>la Vinya</i>
<i>lo carrer de l'Esplanada</i>	<i>la Pallissa</i>	<i>la Vinya del Pastisser</i>
<i>lo Farraginal</i>	<i>los Paradons</i>	<i>les Vinyasses</i>

En aquest apartat cal comentar els casos següents:

Los Majols. Es tracta d'una forma no recollida als diccionaris, però que comparteix ètim amb Majola, que sí que s'hi recull. Per aquest motiu, s'ha optat per incloure aquest topònim en aquest apartat.

Lo Mas Cremat. Tot i que, atenent al significat comú de l'adjectiu *cremat*, s'hauria inclòs a l'apartat 3 d'aquest primer bloc per la dificultat d'establir una hipòtesi plausible sobre la seva relació amb la partida que designa, l'explicació localitzada en la bibliografia, que relaciona aquest topònim amb *Ermàs*, ambdós amb el significat de terra erma o de pobra qualitat, és el motiu pel qual s'inclou en aquest apartat.

Lo Tros de la Poncella. Com que el nom *poncella* té significats diferents ('donzella', 'flor abans d'obrir-se' i també és un tipus d'arbre), s'ha de decidir per quin dels significats es farà la classificació. En aquest cas, com que el topònim es refereix a un tros (de terra, s'entén), s'opta pel significat d'arbre, que és el que hi sol haver plantat en un tros de terra. S'ha pres la decisió sense pretendre elucubrar sobre el contacte d'aquesta hipòtesi amb la realitat, que podria ser perfectament que fos un altra, com ara que la propietària del tros de terra hagués estat una donzella. Com que no es pot saber, s'ha optat per no aventurar possibilitats més imaginatives. Per tant, aquest topònim correspon a aquest apartat.

Els Romanills. Tenint en compte que *romanill* és una variant dialectal de *romaní*, es compleix la condició de disposar d'una hipòtesi plausible que justifiqui la inclusió d'aquest topònim en aquest apartat: en aquesta partida de terra, hi devia haver romaní.

La Sort del Revell. Al Camp de Tarragona el revell és un «ullastre petit, i especialment el que, havent crescut poc i no havent-hi tingut esment, té la rama molt atapeïda i les fulles petites, dures i aspres» (DCVB). És força versemblant suposar que al lloc

designat per aquest topònim hi havia aquest tipus d'oliver bord. Així, doncs, hi ha motiu per classificar aquest topònim en aquest apartat.

El Tomanil. Aquesta mateixa partida de terra s'havia anomenat antigament *Romanil* (o *Romanill*, o *Romanills*: la palatalització final en *romaní* és pròpia del Camp de Tarragona). I, de fet, el tomaní també és una planta silvestre. Tant en un cas com en l'altre, és coherent relacionar el nom d'una partida de terra amb la vegetació que és pròpia de la zona. Així que també és coherent incloure-la en aquest apartat.

Lo Camí de la Serva. Disposem de dues opcions per interpretar el significat de *Serva*: llinatge gironí en la seva accepció de 'serventa' o bé fruit del server o servera. Com que el llinatge no és al Morell ni en una àrea propera, sembla que té més sentit optar per la segona i entendre que hi ha una explicació basada en l'existència d'aquest arbre en un camí per incloure el topònim en aquest apartat.

Les Vinyasses. Tot i que *vinyassa* no surt als diccionaris, és una formació molt òbvia en el marc dels processos derivatius del català. I també és molt òbvia la relació entre el nom i el lloc a què es pogués aplicar.

Antropònims

<i>ca l'Abella</i>	<i>Florit</i>	<i>Ninot</i>
<i>l'Agustí de la Groga</i>	<i>ca la Fornà</i>	<i>la Ninya</i>
<i>Alegret</i>	<i>Forner</i>	<i>lo Ninyo</i>
<i>Amadeu de les Cabres</i>	<i>Fort</i>	<i>No-està-mai-content</i>
<i>Anglès</i>	<i>cal Franceset</i>	<i>Oliver</i>
<i>l'Anton de l'Esparter</i>	<i>Francisco Baldric de la Casa Gran</i>	<i>Oller</i>
<i>ca l'Armènic</i>	<i>Franquesa</i>	<i>Pa Bo</i>
<i>ca l'Arnera</i>	<i>Fuster</i>	<i>Padró</i>
<i>Barbat</i>	<i>Gai</i>	<i>Paio Rebel·lat</i>
<i>Batlle</i>	<i>lo Galant</i>	<i>lo Paisano</i>
<i>Banquer</i>	<i>cal Gallego</i>	<i>Pallarès</i>
<i>ca Banyetes</i>	<i>ca la Gallinera</i>	<i>Panxaforadat</i>
<i>Barrufet</i>	<i>Garreta</i>	<i>Panxeta</i>
<i>cal Baster</i>	<i>cal Gerrer</i>	<i>lo Panxo</i>
<i>cal Be</i>	<i>lo Giramuntanyes</i>	<i>Pastor</i>
<i>Bella</i>	<i>Gironès</i>	<i>Pataqueta</i>
<i>Berguedà</i>	<i>lo Gitano</i>	<i>Patxanga</i>
<i>Bisbe</i>	<i>lo Gitano Ullera</i>	<i>Peixopala</i>
<i>la Bitxa</i>	<i>cal Gotzo</i>	<i>Pelele</i>
<i>ca Bitxac</i>	<i>Gras</i>	<i>Pellisser</i>
<i>Blanc</i>	<i>cal Gravadet</i>	<i>lo Pep del Poll</i>
<i>Boixadors</i>	<i>cal Gravat</i>	<i>lo Pepeta de les Nines</i>
<i>Bolero</i>	<i>lo Gravat de la Goma</i>	<i>lo Pesseteta</i>

<i>cal Bolo</i>	<i>Guàrdia Civil Escuat</i>	<i>lo Pigat de la Goma</i>
<i>Bonet</i>	<i>cal Guerxet</i>	<i>Piquer</i>
<i>Boquer</i>	<i>cal Guerxo</i>	<i>ca Pistoles</i>
<i>Borgés</i>	<i>cal Guit</i>	<i>lo Piulo</i>
<i>cal Boticari</i>	<i>ca l'Hermosa</i>	<i>Pixaenaues</i>
<i>Boter</i>	<i>ca l'Índio</i>	<i>ca Plats i Olles</i>
<i>cal Boter Maco</i>	<i>Inglès</i>	<i>cal Pocapena</i>
<i>Bover</i>	<i>Jaumet de l'Oli</i>	<i>lo Pressegot</i>
<i>Bru</i>	<i>Joan dels Boletos</i>	<i>Pros</i>
<i>cal Cadell</i>	<i>Joan dels Enredos</i>	<i>Pubill</i>
<i>Cabot</i>	<i>Joan Gran</i>	<i>lo Quim de l'Ull</i>
<i>Cabrer</i>	<i>Jover</i>	<i>Rabadà</i>
<i>Caçador</i>	<i>cal Llauner</i>	<i>Rafel de la Taverna</i>
<i>Caguerri</i>	<i>Llaurador</i>	<i>Ras</i>
<i>Calcetes</i>	<i>Llombart</i>	<i>ca la Rateta</i>
<i>Calçó</i>	<i>Llort</i>	<i>cal Rector</i>
<i>Calçotes</i>	<i>Llorenç de la Figura</i>	<i>Remolar</i>
<i>Calderer</i>	<i>cal Lluent</i>	<i>Revalent</i>
<i>Calvet</i>	<i>cal Lluert</i>	<i>Revella</i>
<i>Cameta de Valls</i>	<i>Llufer</i>	<i>Ribets</i>
<i>lo Canari</i>	<i>cal Llúpia</i>	<i>Ric</i>
<i>lo Cap de Topo</i>	<i>Macip</i>	<i>Robuster</i>
<i>Carnisser</i>	<i>Mà d'Àngel</i>	<i>Roig</i>
<i>Carreter</i>	<i>ca Manel Ras</i>	<i>Rosset</i>
<i>ca Casaca</i>	<i>Manyaró</i>	<i>Rull</i>
<i>Castany</i>	<i>la Mare de Déu</i>	<i>Sabater</i>
<i>Castellà</i>	<i>la Maria Cigalera</i>	<i>ca la Sabatera</i>
<i>Català</i>	<i>Mariano de les Cuques</i>	<i>lo Saboner</i>
<i>Cavaller</i>	<i>Mariner</i>	<i>Sagristà</i>
<i>Cendrós</i>	<i>Marquès</i>	<i>Salat</i>
<i>Cerdà</i>	<i>Marxant</i>	<i>Salvador</i>
<i>Cigró</i>	<i>Meneios</i>	<i>Salvat</i>
<i>Claver</i>	<i>Menescaló</i>	<i>cal Sec</i>
<i>ca la Coloma</i>	<i>Mercader</i>	<i>Serrà</i>
<i>Comte</i>	<i>ca la Merleta</i>	<i>cal Serrador</i>
<i>cal Conill</i>	<i>Mestre</i>	<i>cal Taller</i>
<i>Cortès</i>	<i>Mestres</i>	<i>ca Tarambana</i>
<i>cal Cosidor</i>	<i>Mitja Galta</i>	<i>Joan Torrents dels Tarongers</i>
<i>Cot</i>	<i>Miracle</i>	<i>cal Taverner</i>
<i>Dolç</i>	<i>Miquel del Dido</i>	<i>Teixidor</i>
<i>Dragamilles</i>	<i>Miquelito de l'Esparter</i>	<i>la Tenda Nova</i>
<i>Dragaquilòmetres</i>	<i>Misses</i>	<i>cal Timbaler</i>
<i>cal Dragó</i>	<i>Moix</i>	<i>el Toi</i>
<i>Duc</i>	<i>Moliner</i>	<i>el Toiet</i>

<i>l'Elegant</i>	<i>la Molinera</i>	<i>Torner</i>
<i>l'Emília del Colom</i>	<i>Molinero</i>	<i>ca Torró</i>
<i>Espanyol</i>	<i>la Monja de Vint-i-quatre Hores</i>	<i>Tot-és-meu</i>
<i>Esquerrer</i>	<i>Moretó</i>	<i>cal Va</i>
<i>Esteller</i>	<i>Moreno</i>	<i>lo Vailet</i>
<i>ca Fanoca</i>	<i>la Mossa</i>	<i>lo Vaquer</i>
<i>ca Favasso</i>	<i>Mosset</i>	<i>Veguer</i>
<i>Ferratges</i>	<i>Munter</i>	<i>Vinagrer</i>
<i>Ferrer</i>	<i>Nassos-i-Peus</i>	<i>Vinyes</i>
<i>ca Ferrerot</i>	<i>Navarro</i>	<i>ca la Xana</i>
<i>cal Ferro</i>	<i>cal Negre</i>	<i>ca la Xarpa</i>
<i>Fesol</i>	<i>cal Negret</i>	<i>lo Xato</i>
<i>Fillol</i>	<i>los Ninos</i>	<i>Xavets</i>
<i>cal Finet</i>		

En aquest apartat cal comentar que hi ha abundància de renoms, la qual cosa té sentit perquè el renom neix amb una motivació que es manté durant un temps, abans de convertir-se en cognom (si el procés de fossilització es consuma; si no, també pot caure en l'oblit), mentre que a l'apartat 3 la major part són cognoms.

A part això, també s'ha de fer esment de la inclusió de noms que no es localitzen als diccionaris perquè són paraules del castellà, però que han servit per anomenar algunes persones: *lo Cap de Topo*, *Joan dels Boletos*, *Joan dels Enredos*, *Meneios*, *Molinero*, *Moreno*, *la Ninya*, *lo Ninyo*, *lo Paisano*, *Patxanga* o *Pelele*. Així com *Mariano de les Cuques* o *Miquelito de l'Esparter* (en aquest cas, només el morfema de diminutiu és castellà).

Finalment, cal fer notar com la creativitat de la llengua espontània ha donat formes com *Dragamilles*, *Dragaquilòmetres*, *Giramuntanyes*, *Panxaforadat*, *Pixaenaues* o *Revalent*, que, lògicament, no surten als diccionaris, però tenen significats molt obvis i per això s'inclouen en aquest apartat.

I també cal comentar els casos següents:

Bolero. Encara que aquesta unitat onomàstica no surt pròpiament com a adjectiu als diccionaris, s'inclou en aquest apartat perquè pertany al català col·loquial i s'entén perfectament que es refereix al significat 'mentider'.

Cal Bolo. Encara que aquesta unitat onomàstica tampoc no surt pròpiament com a nom comú als diccionaris, la masculinització del tipus *bolo*, a partir de *bola*, és un fenomen espontani i regular en el català col·loquial, la qual cosa justifica la inclusió en aquest apartat.

Calvet. S'ha de fer notar que *Calvet* deriva del nom comú *calb*, per la qual cosa l'ortografia hauria de ser *Calbet*, però el fet que el nom comú es vagi desfigurant no deixa de ser un testimoni del procés de fossilització dels antropònims, que es van

acostant a l'apartat 3 a mesura que van perdent la connexió del seu significat amb la motivació que els va fer néixer.

Cerdà. Aquest cognom també s'ha documentat amb la forma *Sardà*.

Fanoca. S'inclou també al grup de noms procedents de la tradició judeocristiana, en l'anàlisi lèxica, perquè les fonts indiquen que era un nom propi d'home jueu.

Gai. Es tracta d'un cas especial perquè compleix el requisit de ser un adjectiu que recullen els diccionaris amb el significat d'"alegre", alhora que ha caigut en desús (per aquest motiu també forma part de l'apartat de formes arcaïques, al bloc segon) i també s'inclou al grup de noms procedents del llatí, inclòs a l'anàlisi lèxica, perquè les fonts consideren possible que vingui del nom *Gaius* o *Caius*.

Gotzo. L'adjectiu *gotzo* no és conegut avui al Morell. Pot ser que aquest renom sigui el testimoni de la seva presència en altres temps, o potser es tracta d'un renom transplantat d'una altra àrea, ja que està documentat en altres zones del domini lingüístic.

Llombart. De la mateixa manera que *Calvet*, *Llombart* ha patit una deformació ortogràfica, ja que es tracta del gentilici de Llombardia, que s'hauria d'escriure *Llombard*.

Llort. *Llord* és l'adjectiu del qual parteix *Llort*, que també és una deformació ortogràfica, com *Llombart* i *Calvet*.

Manyaró. Es tracta d'un diminutiu de *Manyar*, format a partir del mateix procés que ha generat noms com ara *aleró*, *palleró*, *bosqueró*, *viaró*.

Mare de Déu. Tot i que es tracta d'un renom que no s'ha construït sobre un nom comú, no és agosarat suposar una hipòtesi que justifiqui la inclusió d'aquesta unitat onomàstica en aquest apartat perquè és fàcil establir una connexió entre el nom i la motivació per aplicar-la a una persona.

Moretó. També s'inclou a l'apartat de noms provinents del llatí en l'anàlisi lèxica perquè (a més de diminutiu de *moro*) les fonts el consideren provinent del nom *Moratone*.

Padró. També s'ha documentat la forma *Pedró*. Com que són dos llinatges amb orígens diferents, i no hi ha elements per determinar si es tracta de l'un o l'altre (ni tampoc si és el mateix amb una variant ortogràfica), s'ha recollit el que té el significat que es pot relacionar amb una persona ('senyor d'un esclau emancipat'), ja que permet establir una motivació de manera més versemblant (l'origen de *Pedró* seria 'pedra').

Peixopala. La forma documentada al Morell és *Pixopala*, però s'ha entrat *Peixopala* perquè *peixopalo* és el nom d'un peix, del qual sembla que ha de procedir aquest renom. Segurament que, pel fet d'haver-se perdut el record de la motivació que el va fer néixer, es va deformar per analogia amb *pixo* (del verb *pixar*). En canvi, s'ha mantingut la feminització, que es devia donar en algun moment de la història d'aquest renom.

Pros. Tot i que es considera un arcaisme, l'adjectiu *pros* significa 'bo, virtuós, respectable'.

Cal Rector. Es tracta d'un renom perquè no té cap relació amb el rector del poble.

Revella. Hi ha diverses opcions a l'hora d'interpretar aquest renom: des de la més vinculada a l'adjectiu *vella*, a partir de la qual s'obtindria el significat 'molt vella' (DCVB), fins a relacionar-lo amb l'adjectiu *rebel* (que és l'etimologia que dona Moll per a *Ravell*), passant per considerar que ve d'un cognom (Moreu-Rey recull *Revell* a Mallorca). Atenent al fet que s'ha documentat «àlies Revella», s'ha inclòs en aquest apartat com a renom.

Ribets. Com que no s'ha documentat el cognom *Ribet* (tampoc amb la forma *Rivet*), i a més la forma recollida és en plural, s'ha optat per considerar-lo un renom, la qual cosa justifica la seva inclusió en aquest apartat.

1.3.1.1.3 Grau de fossilització alt: no hi ha possibilitat de reconstruir una connexió semàntica amb la realitat present

Topònims

<i>lo Mas del Blau</i>	<i>la Glòria</i>	<i>lo Rajador</i>
<i>lo forn de la Botifarra</i>	<i>lo Glorieta</i>	<i>les Serres</i>
<i>lo tomb de la Dent</i>	<i>lo Metro</i>	<i>la Sort de la Corretja</i>
<i>la mina de l'Esperança</i>	<i>la síquia del Molí Tendre</i>	<i>les Voltes</i>
<i>lo torrent de Gemegó</i>	<i>lo carrer d'Orient</i>	

Antropònims

<i>Badia</i>	<i>Fleix</i>	<i>Porta</i>
<i>Bargalló</i>	<i>Font</i>	<i>Joan Baldric del Portal</i>
<i>Barrejat</i>	<i>Fonts</i>	<i>la Portella</i>
<i>Ca Barrina</i>	<i>Forcades</i>	<i>Pradell</i>
<i>Barrot</i>	<i>Francesc Baldric de la Canal</i>	<i>Prats</i>
<i>Batalla</i>	<i>Freixa</i>	<i>Puig</i>
<i>cal Bién</i>	<i>cal Garigó</i>	<i>Pujol</i>
<i>cal Blau</i>	<i>Garriga</i>	<i>Pujolar</i>

<i>Boix</i>	<i>Garrigoles</i>	<i>Punyet</i>
<i>Bordes</i>	<i>Gatell</i>	<i>Ràfols</i>
<i>Brull</i>	<i>Gavarró</i>	<i>ca Rametes</i>
<i>Busquets</i>	<i>Gener</i>	<i>Ramon de la Pinya</i>
<i>Calderó</i>	<i>Giner</i>	<i>Reig</i>
<i>Camí</i>	<i>Granell</i>	<i>Reis</i>
<i>Camps</i>	<i>ca la Granella</i>	<i>Riber</i>
<i>Canals</i>	<i>Guardiola</i>	<i>Ribes</i>
<i>Canyelles</i>	<i>Guix</i>	<i>Riera</i>
<i>Capell</i>	<i>Hortet</i>	<i>Roca</i>
<i>Capella</i>	<i>Iglésies</i>	<i>Rodolat</i>
<i>Carbó</i>	<i>Illa</i>	<i>Romeu</i>
<i>cal Cardot</i>	<i>Juncós</i>	<i>Rovira</i>
<i>cal Carinyo</i>	<i>Juncosa</i>	<i>cal Sac</i>
<i>la Carretera</i>	<i>Lledó</i>	<i>Sagí</i>
<i>Casals</i>	<i>Llevat</i>	<i>Sales</i>
<i>Cases</i>	<i>Manent</i>	<i>Serra</i>
<i>Castellet</i>	<i>Martell</i>	<i>Solà</i>
<i>Codina</i>	<i>Mas</i>	<i>Solanes</i>
<i>Coll</i>	<i>Mates</i>	<i>Soler</i>
<i>Comelles</i>	<i>Millaret</i>	<i>Soleres</i>
<i>Comes</i>	<i>Moles</i>	<i>ca Tapassot</i>
<i>Company</i>	<i>Molet</i>	<i>Tàpies</i>
<i>Companyns</i>	<i>Muntanyola</i>	<i>Tell</i>
<i>ca la Concòrdia</i>	<i>Nadal</i>	<i>Tersol</i>
<i>Corts</i>	<i>Noguera</i>	<i>Terrer</i>
<i>Curull</i>	<i>Noguers</i>	<i>cal Terròs</i>
<i>ca Déuigràcies</i>	<i>Novell</i>	<i>Tomba</i>
<i>Escardó</i>	<i>Oliva</i>	<i>Torrent</i>
<i>Escoda</i>	<i>Olivars</i>	<i>Torrents</i>
<i>Espasa</i>	<i>Olivella</i>	<i>Torres</i>
<i>Espelt</i>	<i>l'Orgue de Flòries</i>	<i>Trullols</i>
<i>Espelta</i>	<i>Ortigues</i>	<i>Ventura</i>
<i>Espina</i>	<i>Palau</i>	<i>Verget</i>
<i>Estrada</i>	<i>Pallissa</i>	<i>Vila</i>
<i>Estrem</i>	<i>Parellada</i>	<i>Vilar</i>
<i>Fabregat</i>	<i>Pasqual</i>	<i>Viola</i>
<i>Falguera</i>	<i>la Petxina</i>	<i>Voltes</i>
<i>ca la Felicitat</i>	<i>Pi</i>	<i>ca Xacó</i>
<i>Ferrerres</i>	<i>Pinyol</i>	<i>les Xaconetes</i>
<i>Figueres</i>	<i>la Piula</i>	<i>Xalano</i>
<i>el Flam</i>	<i>Plana</i>	

En aquest apartat cal comentar que hi ha abundància de cognoms, la qual cosa té sentit perquè el cognom neix quan es consuma el procés de fossilització iniciat amb el renom (a l'apartat 2 la major part són renoms), i en aquest apartat 3 és on s'apleguen els noms amb un grau de fossilització més alt.

A part això, també s'ha de fer esment de la inclusió de noms que no es localitzen als diccionaris perquè són paraules del castellà: una de sola en l'apartat de topònims (*lo Metro*) i un parell en el d'antropònims (*cal Bién* i *cal Carinyo*).

En un altre sentit la desconexió progressiva que es va produint entre el nom comú i l'antropònim que acaba esdevenint un cognom fa que es perdi la consciència del nom comú sobre el qual s'ha format i per aquest motiu l'ortografia pot deformar-se, especialment quan dues grafies poden representar el mateix so, com és el cas al Camp de Tarragona com a àrea on es neutralitza: *Busquets* i *Molet*, en lloc de *Bosquets* i *Mulet* (diminutius de *bosc* i *mul*, respectivament). *Estrem* per *Extrem* seria un altre exemple d'aquesta desconexió.

I també cal comentar els casos següents:

Cal Garigó. En el seu origen, aquest renom és diminutiu del nom comú *garriga* i les fonts no el recullen amb aquesta forma, que té la particularitat de contenir el so de la ròtica bategant en lloc de la vibrant, que és la que li correspondria com a derivat de *garriga*. Però, de fet, es tracta d'un fenomen que no és estrany en català: *xarampió/xarrampió*; *espàrec/espàrrec*, *llogaret/llogarret* en serien alguns exemples.

Giner. Es tracta d'una variant de *Gener*: hi ha una dissimilació, que també té com a conseqüència una deformació ortogràfica.

Iglésies. La forma *Iglésies* s'explica per interferència del castellà, la qual provoca un canvi fonètic, que té el seu reflex en l'ortografia.

Illa. Aquest cognom també es consigna a l'anàlisi lèxica perquè les fonts apunten cap a la hipòtesi del seu origen germànic també.

Oliva. També es consigna a l'anàlisi lèxica perquè les fonts indiquen el seu origen germànic. De fet, no plantegen la hipòtesi que aquest cognom tingui el seu origen en un nom comú que s'ha fossilitzat semànticament, però s'inclou en aquest apartat perquè compleix el requisit de contenir un nom comú que es troba als diccionaris.

Pasqual. També es consigna a l'anàlisi lèxica perquè les fonts indiquen que pot venir també del nom de persona PASCHALIS.

Cal Terròs. Aquest nom de casa es pren en el sentit figurat perquè és més coherent a l'hora d'aplicar-lo a una persona ('persona rústica, mancada d'instrucció i d'educació'), ja que la vinculació seria més inversemblant prenent el sentit literal ('terròs de terra' o 'tros de terra de conreu').

Ventura. També es consigna a l'anàlisi lèxica perquè pot ser una reducció a l'element final del nom compost *Bonaventura*.

1.3.1.2 En relació amb els camps semàntics

1.3.1.2.1 Dedicacions professionals

Topònims

<i>los Civils</i>	<i>la mina de Mosset</i>	<i>la síquia de Vilar de Baró</i>
<i>la Marquesa (partida)</i>	<i>lo carreró Moliner</i>	<i>la Vinya del Pastisser</i>
<i>Mas dels Cavallers</i>	<i>l'hort del Senyor</i>	

Antropònims

<i>l'Anton de l'Esparter</i>	<i>Forner</i>	<i>Oller</i>
<i>Ca l'Apotecari</i>	<i>Fuster</i>	<i>Pastor</i>
<i>Batlle</i>	<i>ca la Gallinera</i>	<i>Pellisser</i>
<i>Banquer</i>	<i>cal Gerrer</i>	<i>cal Pep Paleta</i>
<i>cal Baster</i>	<i>el Joier</i>	<i>Peret del Rei</i>
<i>Bisbe</i>	<i>Jover</i>	<i>Piquer</i>
<i>Boquer</i>	<i>cal Llauner</i>	<i>Rabadà</i>
<i>Boter</i>	<i>Llaurador</i>	<i>cal Rector</i>
<i>cal Boticari</i>	<i>Macip</i>	<i>Reis</i>
<i>Bover</i>	<i>Manyaró</i>	<i>Remolar</i>
<i>Cabrer</i>	<i>Mariner</i>	<i>Robuster</i>
<i>Caçador</i>	<i>Marquès</i>	<i>Sabater</i>
<i>Calderer</i>	<i>Marxant</i>	<i>ca la Sabatera</i>
<i>Carnisser</i>	<i>Menescaló</i>	<i>lo Saboner</i>
<i>Carreter</i>	<i>Mercader</i>	<i>Sagristà</i>
<i>Cavaller</i>	<i>Mestre</i>	<i>cal Serrador</i>
<i>Claver</i>	<i>Mestres</i>	<i>cal Taller</i>
<i>Comte</i>	<i>Miquel del Dido</i>	<i>Teixidor</i>
<i>cal Cosidor</i>	<i>Moliner</i>	<i>cal Taverner</i>
<i>Duc</i>	<i>la Molinera</i>	<i>cal Timbaler</i>
<i>l'Emblanquinador</i>	<i>Molinero</i>	<i>Torner</i>
<i>l'Espardenyer</i>	<i>la Mossa</i>	<i>el Vaquer</i>
<i>l'Estanquer</i>	<i>Mosset</i>	<i>Veguer</i>
<i>Esteller</i>	<i>Munter</i>	<i>Vinagrèr</i>
<i>Ferrer</i>		

1.3.1.2.2 Relacionats amb oficis

Topònims

<i>lo carrer de la Carnisseria</i>	<i>les Olles</i>	<i>lo forn Teuler</i>
<i>la Casa dels Gremis</i>	<i>les Persianes (edifici)</i>	<i>el Trull</i>

Antropònims

<i>Amadeu de les Cabres</i>	<i>Ferreres</i>	<i>la Paquita de la Llet</i>
<i>ca l'Arnera</i>	<i>ca Ferrerot</i>	<i>lo Pep dels Negocis</i>
<i>ca Banyetes</i>	<i>cal Ferro</i>	<i>les Persianes (nom de casa)</i>
<i>Barrina</i>	<i>ca la Fornà</i>	<i>ca Plats i Olles</i>
<i>cal Be</i>	<i>Jaumet de l'Oli</i>	<i>Rafael de la Taverna</i>
<i>la Carmeta de la Carn</i>	<i>Joanet de l'Estanc</i>	<i>lo Soci</i>
<i>Escoda</i>	<i>Joan Torrents dels Tarongers</i>	<i>ca Torró</i>
<i>Fabregat</i>	<i>Juanito de les Vaques</i>	<i>Trullols</i>
<i>Feliu del Forn</i>	<i>Martell</i>	<i>Xalano</i>

1.3.1.2.3 Característiques materials, físiques o de caràcter, o atributs diversos

Topònims

<i>lo carrer d'Amunt</i>	<i>lo carreró Estret</i>	<i>lo carrer Nou</i>
<i>lo carrer d'Avall</i>	<i>lo camí Fondo</i>	<i>la mina Nova</i>
<i>lo carrer de Baix</i>	<i>les Franqueses</i>	<i>l'Olivar Novell</i>
<i>lo carrer del Cap del Puig</i>	<i>lo carrer Major</i>	<i>l'hort Sec</i>
<i>lo Carrer-que-no-passa</i>	<i>lo Mas Cremat</i>	<i>la Sort Gran</i>
<i>lo carrer de la Costa</i>	<i>lo Mas Vell</i>	<i>lo camí Travesser</i>
<i>lo carrer de Dalt</i>	<i>la síquia del Mig</i>	<i>lo camí Vell</i>
<i>lo carrer de l'Esplanada</i>	<i>lo moli Nou</i>	<i>la mina Vella</i>

Antropònims

<i>Alegret</i>	<i>lo Gitano Ullera</i>	<i>No-està-mai-content</i>
<i>l'Andarín</i>	<i>cal Gotzo</i>	<i>Novell</i>
<i>Barbat</i>	<i>cal Gran</i>	<i>Paio Rebel·lat</i>
<i>Barrejat</i>	<i>Gras</i>	<i>Panxaforadat</i>
<i>Barrufet</i>	<i>cal Gravadet</i>	<i>Panxeta</i>
<i>la Bellesa de Roma</i>	<i>cal Gravat</i>	<i>lo Panxo</i>
<i>cal Bién</i>	<i>lo Gravat de la Goma</i>	<i>la Paquita Maca</i>
<i>la Bitxa</i>	<i>Guàrdia Civil Escuat</i>	<i>Pau Pipa</i>
<i>Bolero</i>	<i>cal Guerxet</i>	<i>Pau Puta</i>
<i>cal Bolo</i>	<i>cal Guerxo</i>	<i>Pelele</i>

<i>Bonet</i>	<i>cal Guit</i>	<i>lo Pepeta de les Nines</i>
<i>Borgés</i>	<i>ca l'Hermosa</i>	<i>la Pequenya</i>
<i>cal Boter Maco</i>	<i>lo Jefasso</i>	<i>lo Pigat de la Goma</i>
<i>lo Bou del Carinyo</i>	<i>Joan dels Boletos</i>	<i>Pixaenaues</i>
<i>Cabot</i>	<i>Joan dels Enredos</i>	<i>cal Pocapena</i>
<i>Caguerri</i>	<i>Llorenç de la Figura</i>	<i>Pros</i>
<i>Calvet</i>	<i>Llort</i>	<i>lo Quim de l'Ull</i>
<i>Cameta de Valls</i>	<i>cal Lluent</i>	<i>Ramon de la Piga</i>
<i>lo Cap de Botella</i>	<i>Llufer</i>	<i>Ras</i>
<i>lo Cap de Topo</i>	<i>cal Llúpia</i>	<i>Revalent</i>
<i>cal Carinyo</i>	<i>el Maco de la Bastera</i>	<i>Revella</i>
<i>la Cisqueta Xerraire</i>	<i>Mà d'Àngel</i>	<i>Ribets</i>
<i>Cortès</i>	<i>Magí de la Son</i>	<i>Ric</i>
<i>cal Curt</i>	<i>ca Manel Ras</i>	<i>la Rodona</i>
<i>Dolç</i>	<i>cal Manquet</i>	<i>Rull</i>
<i>Dragamilles</i>	<i>la Maria Cigalera</i>	<i>Salat</i>
<i>Dragaquilòmetres</i>	<i>la Maria del Cotxe de Morts</i>	<i>Salvador</i>
<i>l'Elegant</i>	<i>Matadones</i>	<i>cal Sec</i>
<i>Esquerrer</i>	<i>Matamares</i>	<i>ca Tarambana</i>
<i>Faldilletes</i>	<i>Meneios</i>	<i>la Teclata Xata</i>
<i>ca Fanoca</i>	<i>Mitja Galta</i>	<i>la Teresa de les Ulleres</i>
<i>lo Fart del Piulo</i>	<i>Moix</i>	<i>el Toi</i>
<i>ca Fatxada</i>	<i>lo Nano</i>	<i>el Toiet</i>
<i>ca Favasso</i>	<i>lo Nas de seixanta duros</i>	<i>Tot-és-meu</i>
<i>ca la Felicitat</i>	<i>Nassos i Peus</i>	<i>Tot-ho-fa</i>
<i>Fillol</i>	<i>lo Nen del Mas</i>	<i>cal Va</i>
<i>cal Finet</i>	<i>lo Nino de Figueres</i>	<i>lo Vaia-Vaia</i>
<i>Fort</i>	<i>los Ninos</i>	<i>lo Vailet</i>
<i>Franquesa</i>	<i>Ninot</i>	<i>ca la Viuda</i>
<i>Gai</i>	<i>lo Ninot amb Molles</i>	<i>a la Xarpa</i>
<i>lo Galant</i>	<i>la Ninya</i>	<i>lo Xato</i>
<i>Garreta</i>	<i>lo Ninyo</i>	<i>el Xon</i>
<i>lo Giramuntanyes</i>		

1.3.1.2.4 Gentilicis

Topònims

lo mas de Calero

la mina dels Tarragonins

Antropònims

Anglès
ca l'Armènic

Espanyol
cal Franceset

Inglès
Llombart

Berguedà
lo Canari
Castellà
Català
Cerdà

cal Gallego
Gironès
lo Gitano
ca l'Índio

Milanet
Navarro
Pallarès
ca la Tortosina

1.3.1.2.5 Relacionats amb el regne animal

Topònims

la Plaça del Peix

la Pescateria

la Peixateria

Antropònims

ca l'Abella
Amadeu de les Cabres
ca l'Arnera
ca Banyetes
cal Be
la Bitxa
ca Bitxac
Bou
lo Bou del Carinyo
cal Cadell

lo Cap de Topo
ca la Coloma
cal Conill
cal Dragó
l'Emília del Colom
Espina
lo Fart del Piulo
lo Juanito de les Vaques
cal Lluert
Mariano de les Cuques

ca la Merleta
Molet
Peixopala
lo Pep del Poll
la Petxina
la Piula
la Puça
ca la Rateta
Someretes
ca la Xana

1.3.1.2.6 Relacionats amb el regne vegetal

Topònims

los Alzinars
lo camí de les Alzines
los Ametllers
les Bardisses
el Brugar
lo Carrascar
lo Cosconar
lo Cortonet dels Olivers
lo Farraginal
lo camp de les Figueres
lo Garroferal
la Gatella

lo Joncar
la Majola
els Majols
la Mallola
la Marjada
lo Matapollar
Mataró
Moreral
lo tros de les Moreres
les Moreretes
l'Olivar Novell
los Olivars

el Pinar
Pins
el Plàtano
lo tros de la Poncella
lo tros del Noguer
els Romanills
Roureda
lo camí de la Serva
la Sort del Revell
el Tomanil
la Vinya
les Vinyasses

Antropònims

<i>l'Anton de la Trumfa</i>	<i>cal Garigó</i>	<i>Oliva</i>
<i>Bargalló</i>	<i>Garriga</i>	<i>los Olivars</i>
<i>Boix</i>	<i>Garrigoles</i>	<i>Olivella</i>
<i>Boixadors</i>	<i>Gatell</i>	<i>Oliver</i>
<i>Brull</i>	<i>Gavarró</i>	<i>Ortigues</i>
<i>Canyelles</i>	<i>Granell</i>	<i>Pallissa</i>
<i>cal Cardot</i>	<i>ca la Granella</i>	<i>Pataqueta</i>
<i>Cigró</i>	<i>Jaumet de l'Oli</i>	<i>Pi</i>
<i>Escardó</i>	<i>Joan Torrents dels Tarongers</i>	<i>Pinyol</i>
<i>Espelta</i>	<i>Juncós</i>	<i>lo Pressegot</i>
<i>Falguera</i>	<i>Juncosa</i>	<i>ca Rametes</i>
<i>Ferratges</i>	<i>Lledó</i>	<i>Ramon de la Pinya</i>
<i>Fesol</i>	<i>Mates</i>	<i>Rovira</i>
<i>Figueres</i>	<i>Millaret</i>	<i>Tell</i>
<i>Fleix</i>	<i>Noguera</i>	<i>Vinyes</i>
<i>Florit</i>	<i>Noguers</i>	<i>Viola</i>
<i>Freixa</i>		

1.3.1.2.7 Relacionats amb el regne mineral

Topònims

<i>la Carbonera</i>	<i>la Grava</i>
---------------------	-----------------

Antropònims

<i>Carbó</i>	<i>Guix</i>
<i>Cot</i>	<i>Roca</i>

1.3.1.2.8 Relacionats amb els colors

Topònims

lo mas del Blau

Antropònims

<i>l'Agustí de la Groga</i>	<i>Castany</i>	<i>cal Negret</i>
<i>Blanc</i>	<i>Cendrós</i>	<i>Roig</i>
<i>cal Blau</i>	<i>Moreno</i>	<i>Rosset</i>
<i>Bru</i>	<i>cal Negre</i>	<i>cal Vermell</i>

1.3.1.2.9 Espais o elements no urbans

Topònims

<i>lo Bancal</i>	<i>lo Forn Teuler</i>	<i>la Quintana</i>
<i>les Basses</i>	<i>la Font</i>	<i>lo Rajador</i>
<i>les Camadetes</i>	<i>lo torrent de Gemegó</i>	<i>lo camí Ral (o camí Reial)</i>
<i>lo Cap del Terme</i>	<i>l'Horta</i>	<i>la Resclosa</i>
<i>los Clots</i>	<i>els Horts</i>	<i>la Riera</i>
<i>la Coma</i>	<i>lo Maset</i>	<i>lo Riu</i>
<i>les basses del Comú</i>	<i>lo Masetet</i>	<i>lo Riuet</i>
<i>lo Cortó</i>	<i>la Mineta</i>	<i>les Serres</i>
<i>lo Cortonet dels Oliverers</i>	<i>la bassa del Moli</i>	<i>la Sínia</i>
<i>Damunt la Síquia</i>	<i>la síquia del Moli Tendre</i>	<i>la Sort</i>
<i>Davall la Síquia</i>	<i>los Paradons</i>	<i>la Sort del Fossar</i>
<i>Dellà lo Torrent</i>	<i>les Parellades</i>	<i>la Sorteta</i>
<i>l'Era</i>	<i>la Pedrera</i>	<i>lo Torrent</i>
<i>el Forcar</i>	<i>lo camí del pou de les Escalles</i>	<i>la síquia de Vilar de Baró</i>
<i>les Forques</i>	<i>los Quatre Camins</i>	<i>lo Viver</i>

Antropònims

<i>l'Anton de la Sínia</i>	<i>Fonts</i>	<i>Pujolar</i>
<i>l'Anton del Mas de Mestre</i>	<i>Forcades</i>	<i>Riber</i>
<i>Bordes</i>	<i>Hortet</i>	<i>Ribes</i>
<i>Busquets</i>	<i>Mas</i>	<i>Riera</i>
<i>Camí</i>	<i>lo Nen del Mas</i>	<i>Serra</i>
<i>Camps</i>	<i>Parellada</i>	<i>Solà</i>
<i>la Carretera</i>	<i>Peret de l'Hort</i>	<i>Solanes</i>
<i>Codina</i>	<i>Muntanyola</i>	<i>ca Tapassot</i>
<i>Coll</i>	<i>Plana</i>	<i>Terrer</i>
<i>Comelles</i>	<i>Pradell</i>	<i>cal Terròs</i>
<i>Comes</i>	<i>Prats</i>	<i>Torrent</i>
<i>Dolores de la Vinya Llarga</i>	<i>Puig</i>	<i>Torrents</i>
<i>Font</i>	<i>Pujol</i>	<i>Vilar</i>

1.3.1.2.10 Espais o elements urbans

Topònims

<i>l'Abadia</i>	<i>l'Estació</i>	<i>lo carrer del Pou</i>
<i>l'Abeurador</i>	<i>la Fàbrica</i>	<i>la Presó</i>
<i>l'Arraval</i>	<i>la Font</i>	<i>lo Quarter</i>
<i>lo carrer de la Bassa</i>	<i>les Monges</i>	<i>la Rambla</i>

<i>lo Castell</i>	<i>la Muralla</i>	<i>lo Rentador</i>
<i>lo Cementiri</i>	<i>la Pallissa</i>	<i>la Sala</i>
<i>lo Centro</i>	<i>lo carrer de la Pareteta</i>	<i>lo Sindicat</i>
<i>lo Corral</i>	<i>los Patis</i>	<i>la Tenda Nova</i>
<i>les Escoles</i>	<i>la Plaça</i>	<i>Tras l'Obrador de l'Oli</i>
<i>l'Església</i>		

Antropònims

<i>Badia</i>	<i>Iglésies</i>	<i>Soler</i>
<i>Capella</i>	<i>Palau</i>	<i>Soleres</i>
<i>Francisco Baldric de la Casa Gran</i>	<i>Pep de la Plaça</i>	<i>Tàpies</i>
<i>Casals</i>	<i>Joan Baldric del Portal</i>	<i>Torres</i>
<i>Cases</i>	<i>la Portella</i>	<i>Vila</i>
<i>Castellet</i>	<i>Ràfols</i>	<i>Voltes</i>
<i>Feliu de la Rambla</i>		

1.3.1.2.11 Altres

Topònims

<i>lo Forn de la Botifarra</i>	<i>la Glòria</i>	<i>lo carrer d'Orient</i>
<i>lo barranc de les Bruixes</i>	<i>lo Glorieta</i>	<i>lo camí del Pou de les Escales</i>
<i>lo carrer de les Creus</i>	<i>lo pou de les Graus</i>	<i>la Sort de la Corretja</i>
<i>lo tomb de la Dent</i>	<i>lo Metro</i>	<i>les Voltes</i>
<i>la mina de l'Esperança</i>		

Antropònims

<i>Barrot</i>	<i>Gener</i>	<i>lo Pesseteta</i>
<i>Batalla</i>	<i>Giner</i>	<i>Porta</i>
<i>Calcetes</i>	<i>Guardiola</i>	<i>Pubill</i>
<i>Calçó</i>	<i>Illa</i>	<i>ca Pistoles</i>
<i>Calçotes</i>	<i>Llevat</i>	<i>Punyet</i>
<i>Calderó</i>	<i>Manent</i>	<i>Rodolat</i>
<i>Francesc Baldric de la Canal</i>	<i>la Mare de Déu</i>	<i>Romeu</i>
<i>Capell</i>	<i>Miracle</i>	<i>cal Sac</i>
<i>ca Casaca</i>	<i>Misses</i>	<i>Sagí</i>
<i>Company</i>	<i>la Monja de Vint-i-quatre Hores</i>	<i>Sales</i>
<i>Companyns</i>	<i>Missier</i>	<i>Salvat</i>
<i>ca la Concòrdia</i>	<i>Nadal</i>	<i>Serrà</i>
<i>Curull</i>	<i>l'Orgue de Flòries</i>	<i>Tersol</i>
<i>ca Déugràcies</i>	<i>lo Pa amb Xocolata</i>	<i>Tomba</i>

<i>Espasa</i>	<i>Pa Bo</i>	<i>Ventura</i>
<i>Espelt</i>	<i>Padró</i>	<i>Verget</i>
<i>Estrada</i>	<i>el Paisano</i>	<i>ca Xacó</i>
<i>Estrem</i>	<i>Pasqual</i>	<i>Xavets</i>
<i>el Flam</i>	<i>Patxanga</i>	

1.3.2 Sense nom comú fossilitzat semànticament

1.3.2.1 Formes arcaiques

<i>Aguader</i>	<i>Foguet</i>	<i>Rosanes</i>
<i>Aguilar</i>	<i>Gai</i>	<i>Roses</i>
<i>Aimat</i>	<i>Gineret</i>	<i>Roviralta</i>
<i>Arbonès</i>	<i>Golorons</i>	<i>Rubies</i>
<i>Balcells</i>	<i>lo Pou de les Grasses</i>	<i>Sans</i>
<i>Barceló</i>	<i>Grau</i>	<i>Sanromà</i>
<i>Bladé</i>	<i>Greoles</i>	<i>Santacana</i>
<i>Boronat</i>	<i>Guasc</i>	<i>Santamaria</i>
<i>Borràs</i>	<i>Güell</i>	<i>Santcliment</i>
<i>Borrell</i>	<i>Hortonedà</i>	<i>Saperes</i>
<i>Bultó</i>	<i>Inglada</i>	<i>Savall</i>
<i>Cabestany</i>	<i>Madurell</i>	<i>Sedó</i>
<i>Calvó</i>	<i>Martorell</i>	<i>Sendra</i>
<i>Campà</i>	<i>Masdeu</i>	<i>Socies</i>
<i>Canela</i>	<i>Masgoret</i>	<i>Solanelles</i>
<i>Capdevila</i>	<i>Massó</i>	<i>Tarragó</i>
<i>Carbonell</i>	<i>Menasanc</i>	<i>Tarrida</i>
<i>Casamajor</i>	<i>Messeguer</i>	<i>Tersol</i>
<i>Casanova</i>	<i>Moncosí</i>	<i>Toldrà</i>
<i>Castellví</i>	<i>Montalà</i>	<i>Torrebadell</i>
<i>Cisterer</i>	<i>Montoliu</i>	<i>Torrella</i>
<i>Claramunt</i>	<i>Moragues</i>	<i>Torrelles</i>
<i>Clarassó</i>	<i>Muntaner</i>	<i>Tous</i>
<i>Claravalls</i>	<i>Nouviles</i>	<i>Tramunt</i>
<i>Cocs</i>	<i>Oriol</i>	<i>Valldosera</i>
<i>Colet</i>	<i>Palomas</i>	<i>Vallvé</i>
<i>Comerma</i>	<i>Parés</i>	<i>Vallverdú</i>
<i>Cosiner</i>	<i>Pedrell</i>	<i>Verderes</i>
<i>Desprats</i>	<i>Pié</i>	<i>Vernet</i>
<i>Dosaigües</i>	<i>Puntijoc</i>	<i>Villagran</i>
<i>Fàbregues</i>	<i>Raventós</i>	<i>Vives</i>
<i>Foguerola</i>	<i>Ribal</i>	

Cal comentar els casos següents:

Gai. Tot i que ha caigut en desús (i per això forma part d'aquest apartat), compleix el requisit de ser un adjectiu que recullen els diccionaris amb el significat d'«alegre» (per la qual cosa també forma part del bloc primer) i també s'inclou al grup de noms procedents del llatí, inclòs a l'anàlisi lèxica, perquè les fonts consideren possible que vingui del nom *Gaius* o *Caius*.

Golorons i *Grau*. S'inclouen també a l'apartat de noms procedents del germànic, en l'anàlisi lèxica.

Güell. S'inclou també a l'apartat de noms amb més d'un origen possible, en l'anàlisi lèxica, ja que les fonts apunten tres possibilitats diferents: llatí, gascó o germànic.

Madurell. S'inclou també a l'apartat de noms procedents del llatí, en l'anàlisi lèxica, ja que també pot venir del cognom llatí *Maturellus*.

Martorell. S'inclou també a l'apartat de noms procedents del llatí, en l'anàlisi lèxica, ja que antigament era un nom propi d'home.

Massó. S'inclou també a l'apartat de noms amb més d'un origen possible, en l'anàlisi lèxica, ja que, a més de venir del llatí, podria tenir el seu origen tant en el francès com en l'anglès.

Sendra. Tot i que es pot tractar d'una variant ortogràfica de *Cendra*, que té el seu origen en el nom comú llatí *cinere*, també s'inclou a l'apartat de noms procedents del germànic (*Sinderat*), en l'anàlisi lèxica.

Socies. Segons les fonts, «deu ser una locució arcaica *sàul sies*, 'siguis salvat', expressadora d'un desig de felicitat, de bona sort o de salvació per a l'infant que porta el nom».

Tous. S'inclou també a l'apartat de noms procedents del germànic, en l'anàlisi lèxica.

Vallvé és grafia incorrecta de *Bellver*.

1.3.2.2 Provenents de topònims³⁸

Topònims

<i>lo riuet d'Alcover</i>	<i>lo camí de l'Horta</i>	<i>lo camí de Puigdelfí</i>
<i>lo carrer del Barranc de les Bruixes</i>	<i>lo camí de l'Hort del Senyor</i>	<i>lo camí del Rentador</i>
<i>la Bassa del Molí*</i>	<i>la síquia dels Hospitals</i>	<i>lo camí de Reus</i>
<i>les Basses del Comú*</i>	<i>la mina dels Majols</i>	<i>lo mas dels Romanills</i>
<i>lo camí de les Camadetes</i>	<i>lo camí de la Mallola</i>	<i>lo camí del Rourell</i>
<i>l'era del Castell</i>	<i>lo camí de la Masó</i>	<i>lo camí de la Rula</i>
<i>l'avinguda de Catalunya</i>	<i>la síquia del Molí Nou</i>	<i>lo molí de Santes Creus</i>
<i>lo camí del Cementiri</i>	<i>lo carrer de les Monges</i>	<i>lo camí de la Selva</i>
<i>lo molí del Codony</i>	<i>lo camí de la Montoliva</i>	<i>camí de la Sínia</i>
<i>lo carrer de la Coma</i>	<i>lo rec del Morell</i>	<i>la Sort de les Filipines</i>
<i>Damunt dels Horts</i>	<i>lo carrer de la Muralla</i>	<i>lo camí de les Sorts</i>
<i>Damunt lo Morell</i>	<i>la síquia dels Olivars</i>	<i>Tànger</i>
<i>la plaça de l'Església</i>	<i>l'era de les Olles</i>	<i>l'avinguda de Tarragona</i>
<i>lo carrer de l'Estació</i>	<i>lo camí de la Pallissa</i>	<i>lo torrent del Tomani</i>
<i>la plaça de la Font</i>	<i>lo camí de Paretdelgada</i>	<i>lo Torrent de Gemegó*</i>
<i>lo Forn Teuler*</i>	<i>lo carrer del Pinar</i>	<i>lo carrer del Trull</i>
<i>lo camí dels Garidells</i>	<i>la font de la Plaça</i>	<i>l'avinguda de Valls</i>
<i>lo camí de la Gatella</i>	<i>lo torrent de la Pobla</i>	<i>la bassa de la Vila</i>
<i>la mina de la Glòria</i>	<i>lo camí del Pou de les Grasses</i>	<i>lo camí de Vilallonga</i>
<i>la mina de la Granja</i>	<i>lo carrer del Pou de les Graus</i>	<i>lo camí de les Voltes</i>

*partida

En aquest apartat, cal comentar dos casos, bàsicament: *lo camí de les Sorts* i *la Bassa de la Vila*. El primer s'ha considerat que era un topònim procedent d'un topònim (encara que no s'ha documentat el topònim *les Sorts* al Morell), perquè n'hi ha d'altres de formats sobre aquest nom, que de fet era un genèric que designava un espai en el seu origen, tot i que en aquest treball s'ha optat per no donar-li aquest tractament. I el segon es justifica aquí, encara que *Vila* no és ben bé un topònim, perquè és un nom que designa un tipus de «lloc». Per acabar, s'ha d'esmentar el cas de *Tànger*, que s'inclou també a l'anàlisi lèxica, ja que es tracta d'un nom procedent de l'àrab.

Antropònims

<i>Albinyana</i>	<i>Erill</i>	<i>Perelló</i>
<i>l'Anton de la Sínia</i>	<i>Figuerola</i>	<i>Peret de Cabra</i>

³⁸ No s'han inclòs els casos de recursivitat; és a dir, els topònims formats a partir d'un altre topònim (i que contenen, per tant, dos elements a la part específica que ja queden recollits per separat), per evitar repeticions. Per exemple, *lo rec de la Bassa del Comú*, format sobre el topònim *la bassa del Comú*; o bé *lo carrer de la Bassa del Rentador*, format sobre el topònim *la bassa del Rentador*, tret que fossin l'únic exemple disponible per il·lustrar una determinada categoria d'unitat onomàstica.

<i>l'Anton del Mas de Mestre</i>	<i>Girona</i>	<i>Peret de l'Hort</i>
<i>Arboç</i>	<i>ca l'Hospitalet</i>	<i>Queralt</i>
<i>Arbolí</i>	<i>Llagostera</i>	<i>Querol</i>
<i>Ardèvol</i>	<i>Llobregat</i>	<i>Ripoll</i>
<i>Baiges</i>	<i>Magarola</i>	<i>Rofes</i>
<i>Balanyà</i>	<i>ca la Manresa</i>	<i>Rossell</i>
<i>Balcebre</i>	<i>lo Molí Nou (nom de casa)</i>	<i>Rosselló</i>
<i>Batet</i>	<i>Mont-ral</i>	<i>Sarrió</i>
<i>Bellmunt</i>	<i>Montseny</i>	<i>Segarra</i>
<i>Bellver</i>	<i>Montserrat</i>	<i>Segur</i>
<i>Bigorra</i>	<i>Muniesa</i>	<i>Segura</i>
<i>Bofarull</i>	<i>Navarra</i>	<i>Senant</i>
<i>cal Bot</i>	<i>Navés</i>	<i>Torroella</i>
<i>Buió</i>	<i>Òdena</i>	<i>el Trull (nom de casa)</i>
<i>Calders</i>	<i>les Olles</i>	<i>Vallès</i>
<i>Cameta de Valls</i>	<i>Paladella</i>	<i>Vallespir</i>
<i>Cardona</i>	<i>Pàmies</i>	<i>Vallgornera</i>
<i>Cervera</i>	<i>Panadella</i>	<i>Valls</i>
<i>Cisquet de Siurana</i>	<i>Papiol</i>	<i>Vic</i>
<i>Copons</i>	<i>Penedès</i>	<i>Vilafranca</i>
<i>Daroca</i>	<i>Púbol</i>	<i>Vilella</i>
<i>Dolores de la Vinya Llarga</i>	<i>lo Pere de la Selva</i>	

Cal comentar en aquest apartat els casos següents:

Baiges, Balanyà i ca la Manresa. S'inclouen també a l'apartat de noms d'origen preromà, en l'anàlisi lèxica.

Dolores de la Vinya Llarga. Encara que, per alguna raó no s'ha pogut documentar el topònim *Vinya Llarga*, és molt obvi que l'origen és un topònim.

Panadella. Antropònim recollit aquí pel seu origen en el topònim i també s'inclou a l'apartat d'antropònims procedent d'antropònims perquè ha generat el nom de casa *ca Panadella*, provinent d'aquest cognom.

Segur i Segura. Tal com s'ha explicat més amunt, encara que aquests dos cognoms es trobin als diccionaris com a adjectius, el fet que s'hagin documentat com a topònims és el motiu pel qual s'inclouen en aquest apartat.

Senant. També s'inclou en l'apartat de noms germànics de l'anàlisi lèxica.

Vallespir. Encara que ve del llatí *valle Asperii* (que és un nom personal), s'ha inclòs en aquest apartat pel mateix motiu que el cas anterior: és un topònim.

Valls. Tot i que *vall* és un nom comú, només es recull en plural al DCVB com a topònim i llinatge. S'ha inclòs en aquest apartat perquè es tracta d'un topònim, doncs.

1.3.2.3 Provenents d'antropònims

Topònims

<i>les coves de l'Arnau</i>	<i>lo carrer d'en Gavaldà</i>	<i>la mina de Pau de Mestre</i>
<i>lo mas de Baldric</i>	<i>lo mas de Girona</i>	<i>casa Peris</i>
<i>la plaça de Barrina</i>	<i>lo mas de Guiot</i>	<i>lo mas d'en Plana</i>
<i>la placeta de Bertran</i>	<i>lo mas d'en Lluc</i>	<i>lo mas de Pixaenaues</i>
<i>lo mas del Blau</i>	<i>lo Mas Aimeric</i>	<i>la bòvila del Po</i>
<i>lo pou del Boter</i>	<i>lo torrent de Manyer</i>	<i>lo mas de Torrents</i>
<i>les basses del Bula</i>	<i>ca la Marquesa</i>	<i>lo mas de Ramon</i>
<i>lo mas Calvó</i>	<i>lo mas de Marxant</i>	<i>lo forn de la Rita</i>
<i>lo Camp d'en Folc</i>	<i>lo camí del Mas Calvó</i>	<i>lo carrer d'en Rosselló</i>
<i>lo Cap d'un Bou</i>	<i>l'era de Mates</i>	<i>lo pou del Salet</i>
<i>casa Castellví</i>	<i>lo mas de Mercader</i>	<i>casa Vallgornera</i>
<i>la bòbila de Climent</i>	<i>lo mas de Mestre</i>	<i>casa Vilallonga</i>
<i>lo carrer de Desprats</i>	<i>lo carrer de Montoliu</i>	<i>Vil·la Francesca</i>
<i>lo mas de n'Enveja</i>	<i>lo carrer de Mossèn Manyer</i>	<i>lo pou de Vinyes</i>
<i>lo rec de la Font de la Bertran</i>	<i>la mina de Mosset</i>	<i>la bassa de la Viuda</i>
<i>la mina de Garriga</i>	<i>lo carreró de Pàmies</i>	<i>la bòbila del Xulí</i>

En aquest apartat cal comentar els casos següents:

Lo rec de la Font de la Bertrana. Encara que, aparentment, es podria tractar d'un cas de recursivitat perquè és un topònim format a partir d'un genèric i un específic amb dos elements, no seria el cas perquè no s'ha documentat *la font de la Bertrana*.

Lo mas de n'Enveja. Tot i que *Enveja* no està documentat com a cognom i coincideix amb un nom comú, la presència de l'article personal fa pensar que es tracta d'un antropònim que ha generat un topònim.

Ca la Marquesa. Encara que no es tracta d'un antropònim pròpiament dit, s'ha considerat que actua com si ho fos als efectes de l'anàlisi semàntica.

Casa Vilallonga. S'ha considerat que aquest topònim s'havia format a partir del cognom (encara que Vilallonga sigui molt a prop del Morell) perquè és més sòlida la hipòtesi que un nom d'una casa s'hagi format a partir del nom d'una persona que no a partir d'un topònim, pel vincle que s'estableix entre l'edifici i les persones que l'habiten.

Antropònims

<i>ca l'Alegret</i>	<i>ca Jover</i>	<i>Peret de Titarró</i>
<i>ca l'Aleu</i>	<i>cal Juncós</i>	<i>lo Perot del Marrau</i>
<i>ca l'Andarín</i>	<i>ca Llorençó</i>	<i>ca la Petxina</i>
<i>l'Anton de la Quima</i>	<i>Lluís de la Pujola</i>	<i>ca Piquer</i>
<i>l'Anton de Peixopala</i>	<i>ca les Lluïses</i>	<i>cal Piulo</i>
<i>l'Anton de Timoteu</i>	<i>ca Macies</i>	<i>ca Pixaenaues</i>
<i>ca l'Arnau</i>	<i>ca Mà d'Àngel</i>	<i>cal Plana</i>
<i>cals Arnerons</i>	<i>Magí de Buió</i>	<i>ca Pomassó</i>
<i>ca l'Azaña</i>	<i>Magí de la Romilda</i>	<i>ca la Puça</i>
<i>ca Babot</i>	<i>ca Manyaró</i>	<i>ca Pujol</i>
<i>ca Baldric</i>	<i>ca Manyer</i>	<i>ca Querol</i>
<i>ca Bardineta</i>	<i>ca Marcó</i>	<i>ca Quevedo</i>
<i>ca Batalla</i>	<i>la Maria Teresa de l'Engràcia</i>	<i>ca Quimet</i>
<i>ca Bertran</i>	<i>ca la Mare de Déu</i>	<i>ca Rafi</i>
<i>ca Biel</i>	<i>ca Marino</i>	<i>ca les Reverteres</i>
<i>ca la Bitxa</i>	<i>ca la Marra</i>	<i>ca Ribets</i>
<i>cal Blau</i>	<i>lo Martí del Conill</i>	<i>ca la Rita</i>
<i>cal Boter</i>	<i>Martí del Guerxo</i>	<i>ca la Rodona</i>
<i>cal Brulles</i>	<i>Martinet del Leri</i>	<i>cal Roig</i>
<i>Brunet</i>	<i>ca Marxant</i>	<i>lo Ros de la Granella</i>
<i>cal Carreter</i>	<i>ca Mates</i>	<i>lo Ros de la Grassella</i>
<i>ca Calvó</i>	<i>ca Menescaló</i>	<i>ca Sanromà</i>
<i>cal Catà</i>	<i>ca Mestre</i>	<i>ca Santamaria</i>
<i>cal Cendrós</i>	<i>ca Mietó</i>	<i>cal Sendra</i>
<i>ca Cerdà</i>	<i>cal Milanet</i>	<i>cal Serra</i>
<i>cal Cinto</i>	<i>ca la Mingola</i>	<i>Serramont</i>
<i>lo Cisco de la Maria Rosa</i>	<i>Minguet del Gallego</i>	<i>ca Siurana</i>
<i>lo Cisco de Torres</i>	<i>ca Miró</i>	<i>cal Soci</i>
<i>ca l'Espanyol</i>	<i>ca Misses</i>	<i>ca Someretes</i>
<i>ca l'Espardenyer</i>	<i>ca Molinero</i>	<i>cal Sorder</i>
<i>ca l'Estanquer</i>	<i>ca Montalà</i>	<i>lo Sucino</i>
<i>l'Estevet</i>	<i>ca Montseny</i>	<i>lo Teixidor</i>
<i>Estivill</i>	<i>ca Moretó</i>	<i>la Teresina de la Molinera</i>
<i>la Felicitat de Gregori</i>	<i>ca la Mossa</i>	<i>les Tòfoles</i>
<i>ca Feliu</i>	<i>ca Mosset</i>	<i>cal Toi</i>
<i>ca Fernandet</i>	<i>ca Navarra</i>	<i>Tomàs de la Xana</i>
<i>cal Ferrer</i>	<i>lo Negre de la Franciscona</i>	<i>ca Tomaset</i>
<i>ca la Franciscona</i>	<i>lo Nino de Figueres</i>	<i>Torrell</i>
<i>Frank Guillau</i>	<i>cal Ninyo</i>	<i>ca Torrents</i>
<i>Franquès</i>	<i>l'Orgue de Flòries</i>	<i>ca Torres</i>
<i>ca Garriga</i>	<i>ca la Pacareta</i>	<i>ca la Tula</i>
<i>ca la Gaspana</i>	<i>cal Paco</i>	<i>cal Xitxo</i>

<i>Gaspanillo</i>	<i>cal Paisano</i>	<i>ca la Vaileta</i>
<i>Gaspano</i>	<i>ca Palau</i>	<i>ca Valldosera</i>
<i>ca Gepilla</i>	<i>ca Pallarès</i>	<i>ca Verget</i>
<i>cal Gil</i>	<i>ca Panadella</i>	<i>cal Mundet</i>
<i>ca Girona</i>	<i>ca Panxeta</i>	<i>Vidales</i>
<i>ca Gomis</i>	<i>cal Panxo</i>	<i>ca Vinyes</i>
<i>ca Guillemat</i>	<i>Pep de la Paula</i>	<i>ca Xalano</i>
<i>Joan de la Irene</i>	<i>lo Pep de la Sucina</i>	<i>ca Xamano</i>
<i>Joan de la Marcel·lina</i>	<i>lo Pep del Taverner</i>	<i>cal Xato</i>
<i>Joan de la Maria Rosa</i>	<i>Pepet del Be</i>	<i>lo Xato de Rafegues</i>
<i>Joan de la Marina</i>	<i>Pepito Fuster</i>	<i>ca Xavets</i>
<i>Joan de la Palmira</i>	<i>cal Pep Paleta</i>	<i>ca Xavier</i>
<i>Joan de la Tortosina</i>	<i>Peret del Bifó</i>	<i>cal Xon</i>
<i>Joan del Ferro</i>	<i>ca Peret del Rei</i>	<i>cal Xulí</i>
<i>Joaquim de la Felicitat</i>		

En aquest apartat hi ha una sèrie d'antropònims que són derivats d'altres antropònims. En uns casos, s'ha pogut documentar la base onomàstica, que ha quedat recollida al bloc primer (*Brunet de Bru*), i en d'altres ha quedat recollida a l'anàlisi lèxica (*Estivill d'Esteve*³⁹ o *Tomaset de Tomàs*).

També hi ha un cas de masculinització d'antropònim: *Torrell de Torrella*.

Altres casos que s'han de comentar són els següents:

Frank Guillau. Es tracta d'un pseudònim que va fer servir una persona en una ocasió per signar una composició poètica: és l'acrònim de Francisco Guillemat Llaurador.

Ca la Gaspana, *Gaspanillo* i *Gaspano*. Mostren diversos processos de formació de noves unitats onomàstiques a partir d'un nom. La base d'on parteixen és *Gapar*. De *Gaspar* s'obté la feminització *Gaspana*. De *Gaspana*, la masculinització *Gaspano*. I, de *Gaspano*, el diminutiu (amb morfema castellà) *Gaspanillo*.

Ca Panadella. Aquest mateix nom també s'ha inclòs com a cognom a l'apartat d'antropònims procedents de topònims perquè és un topònim en el seu origen. Aquí s'hi ha recollit com a nom de casa.

Lo Pep de la Sucina. L'origen d'aquest renom és un nom de fonts poc comú: *Ursicina*. L'evolució que s'ha produït en aquest nom és per una metàtesi vocàlica entre les dues primeres síl·labes i després, una afèresi.

³⁹ *Estivill* també s'hauria pogut incloure a l'apartat de formes arcaïques (*stabelum*, que significa 'establia petita'); però, com s'ha explicat en aquesta anàlisi, s'ha prioritzat el vincle amb el nom propi ja existent: *Esteve*).

Serramont. Es tracta d'un nom artístic format a partir de la divisió del cognom Montserrat en dues parts (Mont-serrat), l'eliminació de la lletra final i el canvi d'ordre d'aquestes dues parts.

Lo Teixidor. Encara que és estrany considerar que la procedència del renom sigui el cognom (està recollit al bloc primer) perquè se sap que els renoms són previs (i els noms d'oficis són exemples dels més clars), s'ha classificat d'aquesta manera atenent criteris semàntics que determinen que la base onomàstica és prèvia a qualsevol altra forma més elaborada, que se'n consideraria derivada.

1.3.2.4 D'origen històric

<i>Codony</i>	<i>lo carrer de Sant Antoni</i>	<i>lo carrer de Sant Josep</i>
<i>la plaça de la Constitució</i>	<i>lo camí de Sant Bertomeu</i>	<i>lo carrer de Sant Martí</i>
<i>la Granja (del Codony / dels Frares / dels Prats / de Santes Creus)</i>	<i>la mina de Sant Fruitós</i>	<i>lo carrer de Sant Plàcid</i>
<i>la mina de les Guàrdies</i>	<i>lo carrer de Sant Isidre</i>	<i>ca Sant Pere</i>
<i>los Hospitals</i>	<i>la mina de Sant Jordi</i>	<i>lo carrer de Sant Rafael</i>
<i>la plaça del Mil·lenari</i>		

Com que en aquest apartat només hi havia un antropònim, s'ha optat per integrar-lo amb la resta d'unitats onomàstiques (que són topònims) i ja no s'han separat en dues llistes els topònims i els antropònims. A part això, l'únic que s'ha de comentar és que s'han inclòs aquí tots els noms que s'han aplicat a la Granja al llarg de la història, perquè s'ha considerat més clar que dipersar-los en diferents apartats, ja que *la Granja* no actua com a genèric aquí.

1.3.2.5 Opacs

Topònims

<i>la Manyada</i>	<i>la Rula (partida)</i>	<i>les Villances</i>
<i>Quadra de Danda</i>	<i>Sansaies</i>	

Antropònims

<i>Amadeu de Tegí</i>	<i>ca la Flòries</i>	<i>Saltor</i>
<i>Basílio de Sandonga</i>	<i>Gassol</i>	<i>Saludes</i>
<i>cal Betxo</i>	<i>ca la Grassella</i>	<i>Sanui</i>
<i>cal Bifó</i>	<i>Joanoles</i>	<i>Sarna</i>
<i>les Boles de Baguet</i>	<i>cal Leri</i>	<i>Seroler</i>
<i>cal Bridó</i>	<i>ca Luan</i>	<i>Saumoi</i>
<i>Brufau</i>	<i>Mandorri</i>	<i>Saun</i>
<i>Brulles</i>	<i>ca Marrau</i>	<i>Sega</i>

<i>cal Bula</i>	<i>ca Marxol</i>	<i>cal Seno</i>
<i>Cambrons</i>	<i>Matilde de la Tana</i>	<i>Sorder</i>
<i>Catarriocles</i>	<i>Mietó</i>	<i>ca Titarró</i>
<i>Cerfa</i>	<i>cal Nescu</i>	<i>Titoni</i>
<i>Civit</i>	<i>Orga</i>	<i>Torella</i>
<i>Colonques</i>	<i>la Pacareta</i>	<i>Tranquilons</i>
<i>Cutxí</i>	<i>cal Pacaró</i>	<i>ca Trullero</i>
<i>Damunt</i>	<i>Pomassó</i>	<i>Vrit</i>
<i>Deutú</i>	<i>Rion</i>	<i>Xamano</i>
<i>Eixerés</i>	<i>Saleses</i>	<i>Xolvi</i>
<i>Estil·les</i>	<i>cal Salet</i>	<i>el Xulí</i>
<i>Estragués</i>		

Tot i que les fonts donen informació en relació amb alguns d'aquests antropònims que es podria intentar interpretar (*Saleses*, *Saltor*, *Saludes* i *Torella*), s'ha optat per no mantenir-los en aquest apartat perquè aquesta informació és insuficient i poc clara per no haver de basar la classificació d'aquests noms en certa elucubració. Els cognoms *Seroler* i *Saumoi*, de fet, ni tan sols s'han localitzat a les fonts amb aquestes formes, sinó *Serola* i *Sumoi*. Per tant, l'opció més prudent és mantenir-los a l'apartat d'opacs.

2. ANÀLISI LÈXICA

2.1 CRITERIS DE L'ANÀLISI

L'anàlisi lèxica de l'inventari onomàstic del Morell consisteix, d'una banda, en l'agrupació de les unitats onomàstiques en base al seu origen etimològic, la llengua d'on provenen aquests noms propis, quan se'n té notícia. D'altra banda, s'hi recullen els manlleus d'altres llengües (bàsicament del castellà), els noms que mostren algun tret dialectal característic del Camp de Tarragona —que és l'àrea on s'emmarca l'estudi— i els topònims i antropònims que han esdevingut arcaïsmes.

Aquesta anàlisi queda estructurada, així, de la manera següent:

- a) Unitats onomàstiques classificades segons el seu origen etimològic
- b) Manlleus
- c) Mostres lèxiques de la varietat dialectal del Camp de Tarragona
- d) Mostres lèxiques de noms que han esdevingut arcaïsmes

En algun cas he hagut de fer referència a certs punts d'intersecció amb l'anàlisi semàntica que s'han produït en relació amb algunes unitats onomàstiques, de la mateixa manera que hi he fet esment en aquell apartat (en un lloc i l'altre, amb els comentaris corresponents). Un punt de connexió entre aquestes dues anàlisis s'estableix quan hi ha antropònims que apareixen en aquesta anàlisi lèxica que són la font de noms que figuren, com a unitats onomàstiques procedents d'antropònims, al segon bloc de l'anàlisi semàntica. Un dels casos més freqüents són els renoms i noms de casa formats a partir d'un antropònim, com *ca Baldric* o *ca Gomis*, per posar algun exemple. O bé els topònims que prenen com a base de derivació un antropònim: *coves de l'Arnau* o *carreró de Pàmies*. En aquests casos, doncs, *Baldric*, *Gomis*, *Arnau* i *Pàmies* figuren a l'anàlisi lèxica, i *ca Baldric*, *ca Gomis*, *coves de l'Arnau* i *carreró de Pàmies* figuren a l'anàlisi semàntica.⁴⁰

Cal assenyalar que les llistes de l'anàlisi lèxica, per la raó que explicaré, es nodreixen bàsicament d'antropònims, amb algunes excepcions que anirem veient. En els apartats en què s'analitzen les formes que són pròpies de la varietat dialectal del Camp de Tarragona i les que són arcaïsmes hi ha una proporció més alta de topònims que en els altres apartats. Aquests dos apartats presenten unitats onomàstiques que contenen noms comuns fossilitzats. En aquest cas, doncs, hi ha també intersecció entre l'anàlisi lèxica i la semàntica, ja que aquestes unitats onomàstiques s'analitzen des dels dos punts de vista.

2.1.1 Unitats onomàstiques classificades segons el seu origen etimològic

Com no pot ser d'altra manera, la classificació des del punt de vista etimològic està basada en la informació que proporcionen les fonts, que de vegades és desigual: no sempre hi ha informació disponible o, quan n'hi ha, el grau de profunditat i claredat és

⁴⁰ Per a les qüestions relacionades amb aquests processos de formació que generen noves unitats onomàstiques, v. 1.2.2 en el capítol d'anàlisi semàntica.

molt variable. Sigui com sigui, és a partir de la informació obtinguda en les obres de referència a l'abast inclosa a l'inventari que he elaborat aquesta classificació.

Tal com he explicat en el capítol dedicat a l'anàlisi semàntica, he reservat per a l'anàlisi etimològica, dins del capítol de l'anàlisi lèxica, només les unitats onomàstiques que ja havien arribat al català com a tals (amb les excepcions que explicaré tot seguit). Són fonamentalment els antropònims d'origen grec i llatí, i els de la tradició judeocristiana. També s'hi inclouen els antropònims i topònims d'origen germànic i d'origen àrab perquè, encara que tècnicament serien manlleus, són elements que es van incorporar a l'idioma en el període del català antic i ja eren igualment unitats onomàstiques abans d'aquesta incorporació.

Com ja he dit, deixo fora de l'anàlisi etimològica, doncs, les unitats onomàstiques ja estudiades en els apartats següents de l'anàlisi semàntica: els noms comuns fossilitzats semànticament (apartat 1.3.1), les formes arcaïques contingudes en unitats onomàstiques (apartat 1.3.2.1), les formes contingudes en els noms de lloc i de persona d'origen històric (1.3.2.4) i les unitats onomàstiques d'origen opac (1.3.2.5).

Cal advertir que, en general, la toponímia menor documentada sol procedir de noms comuns del català. Té tota la lògica que la descripció dels espais (que és a la base del naixement d'un topònim) es faci a partir de la llengua del territori. I, com que les fonts documentals són força modernes (bàsicament, del segle XVIII ençà, tret d'alguns llibres parroquials del segle XVII, dels quals bàsicament s'han pogut obtenir antropònims), en la immensa majoria de noms de lloc localitzats es reconeixen unitats lèxiques del català actual. Són, doncs, unitats que contenen noms comuns fossilitzats semànticament, que no estudio aquí.

Aquest panorama és força diferent en municipis que conserven documentació més antiga o que tenen una història més antiga, però no és el cas del Morell. En aquest sentit, no és sorprenent que el nombre de topònims que apareixen en dur a terme l'anàlisi etimològica sigui tan minso (la major part només apareixen a l'anàlisi semàntica). De fet, tan sols el nom del municipi (que en realitat té el seu origen en un nom de persona llatí, MAURELUS) i el nom del riu (*Francolí*).

Abans de continuar, cal explicar quin ha estat el tractament dels derivats morfològics (tant noms de fonts com cognoms) inventariats al treball que no compten amb la base corresponent que s'hauria d'incloure al capítol d'anàlisi lèxica. D'una banda, alguns dels antropònims documentats a l'inventari són derivats d'altres antropònims que no s'han recollit perquè eren noms de fonts.⁴¹ Així, seguint el criteri ja establert, només s'han pres en consideració en aquesta anàlisi quan han format part d'un renom o han constituït per ells mateixos un renom o nom de casa. Doncs, bé, també s'han incorporat a l'anàlisi etimològica els que complien aquestes característiques, encara que es tractés de formes derivades: *Genot*, variant gràfica de *Janot*, i *ca Janet* (derivats de *Jan*), *Gepilla* (derivat de *Josep*), *Peret de la Pepa* (derivat de *Josepa*), *ca la Malena* (de *Magdalena*), *cal Po* (de *Josepó*), *ca la Quima* i *Quimet* (de *Joaquim*), *ca la Sucina* (d'*Ursicina*) i *cal Tòfol* (de *Cristòfol*).

41 A l'apartat 1.2.5 de l'anàlisi semàntica («Altres criteris i comentaris de detall») s'explica el tractament que s'ha donat en l'estudi als noms de fonts.

D'altra banda, hi ha cognoms que no s'han pogut documentar ni de fonts orals ni de fonts escrites al Morell (*Dominguell, Guillem, Hug, Mingol i Piera*). Però sí que se n'han documentat els derivats. Com que es tracta de casos clars de derivació, he optat per incorporar-los a la llista d'anàlisi etimològica (perquè, al capdavant, l'etimologia del primitiu i la del derivat és la mateixa): *Guillemat, Guillemet, Guillemot de Guillem; Huguet d'Hug; ca la Mingola de Mingol; Minguell de Dominguell, i Pieró de Piera*.

Tot i que també hauria estat coherent incorporar-los al capítol de l'anàlisi semàntica (a l'apartat dels noms provinents d'antropònims), m'ha semblat més adequat situar-los en aquest apartat perquè la derivació morfològica ja serà estudiada en la part d'anàlisi morfològica. També perquè el fet de no quedar consignades aquí aquestes formes hauria invisibilitzat d'alguna manera uns noms que hem de considerar que formen part de l'onomàstica del Morell perquè l'arrel d'aquests noms és en els seus derivats: si hi ha un *Quimet* i *ca la Quima*, també hi ha (encara que de manera subjacent) *Joaquim*. Si no recollim *Quimet* i *ca la Quima*, no queda rastre de la presència d'un nom procedent de la tradició judeocristiana que forma part del conjunt dels noms amb aquest origen etimològic (encara que sigui a través d'unes formes derivades). De fet, quedaria alterat d'alguna manera l'ADN etimològic de l'onomàstica del Morell.

Una altra raó per mantenir aquí aquestes unitats onomàstiques (secundària si es vol) és que dona joc a poder il·lustrar d'una manera més rica l'apartat dels noms provinents d'antropònims, ja que el fet d'incloure les formes derivades en l'anàlisi semàntica no permetria incloure-hi altres formes que s'han generat a partir d'aquestes perquè el criteri d'inclusió a les llistes estableix que només s'aportarà un exemple per cada nom i categoria.⁴²

Cal fer finalment algunes consideracions en relació amb la classificació segons l'origen etimològic. En primer lloc, en l'apartat dels noms d'origen preromà (2.1.2.6) i en el d'altres orígens (2.1.2.7), sempre que la informació estigui disponible, s'indica entre parèntesis de quina llengua prové el nom en qüestió. En segon lloc, en l'apartat dels noms amb més d'un origen possible (2.1.2.8), s'indiquen entre parèntesis quins són aquests possibles orígens, sempre en base a la informació continguda en les obres de referència. I, finalment, he agrupat en l'últim apartat («Altres», el 2.1.2.9) els noms sobre la llengua d'origen dels quals hi ha certa informació, però que no tenim constància que fossin antropònims en aquesta llengua, i els noms dels quals es desconeix l'origen. S'ha indicat en aquests últims que són d'origen desconegut, i la llengua corresponent en cada cas dels primers.

En relació amb l'ordenació, he fet servir l'ordre alfabètic seguit a l'inventari; és a dir, els renoms formats per dos elements, un dels quals és un nom de fonts, s'ordenen per aquest nom, encara que el que sigui objecte d'anàlisi sigui el segon element, que és el que dona especificitat a la unitat onomàstica en qüestió. Així *Roseta de l'Isaac* anirà a la *r*, tot i que l'objecte de l'anàlisi és *Isaac*.

42 Per a les qüestions relacionades amb els criteris d'inclusió a les llistes, v. 1.2.3 en el capítol d'anàlisi semàntica (Representativitat del contingut de les llistes).

2.1.2. Manlleus

Els antropònims que són manlleus històrics del castellà —alguns dels quals, com *Domingo*, es van incorporar al català en època antiga— potser s’haurien pogut incloure al primer apartat, és a dir, en la llista d’unitats onomàstiques classificades segons el seu origen etimològic. Així, s’hi hauria indicat que, per exemple, *Llopis* procedeix de *López*. M’ha semblat més coherent, però, relacionar-los en l’apartat dels manlleus perquè la majoria dels manlleus antroponímics del castellà (a diferència dels antropònims d’origen germànic, per exemple) són d’època moderna. Un criteri anàleg ha servit per tractar de les unitats onomàstiques que provenen del francès, que han estat classificades com a manlleus i, per tant, relacionades a l’apartat corresponent.

En qualsevol cas, és important tenir en compte que alguns manlleus antroponímics del castellà són antics (com els esmentats *Domingo* i *Llopis*) i d’altres són —o hi ha elements per pensar que són— recents, com *Basilio* o *Mariano*. En general, pot dir-se que són més antics els antropònims manllevats si es tracta de cognoms, i més recents si es tracta de noms i, sobretot, renoms.

Tot i que en l’estudi de l’onomàstica del Morell no he tingut en compte els noms de fonts pels motius ja explicats, en aquest apartat de l’anàlisi lèxica sí que considero que té interès prendre’ls en consideració, sobretot per mostrar la interferència del castellà, ja que tots els casos documentats, tret d’un, provenen d’aquesta llengua.

Cal fer notar, finalment, que entre els manlleus del castellà —d’entre els que considerariem més recents— hi ha noms de fonts, renoms i cognoms de personatges coneguts utilitzats com a renoms. I que hi ha només tres topònims: *lo Centro* (un local social), *lo Metro* (que es refereix a un forn teuler) i *el Plàtano* (que és un arbre singular). Aquests topònims, però, tenen la particularitat que no són topònims manllevats, sinó noms comuns manllevats que han servit com a base per a la formació de topònims. Això també s’esdevé amb l’antroponímia recent. Els casos de *l’Andarín*, *cal Bién* i altres no són antropònims manllevats (com *Domingo*, *Llopis* o *Basilio*), sinó noms comuns manllevats que han estat utilitzats com a base d’antropònims.

2.1.3 Mostres lèxiques de la varietat dialectal del Camp de Tarragona

En aquest apartat, que conté tant topònims com antropònims, a més de prendre com a punt de partida les obres bàsiques de referència (DCVB, Moll i OnCat), he recorregut a bibliografia específica sobre el Camp de Tarragona. Així, he anat indicant les fonts que recullen cada unitat lèxica analitzada. Bàsicament, m’he servit de Montoliu (1918) i Recasens (1985). En aquest segon cas, he indicat, en base a la informació que aporta aquesta obra, si es tracta d’una unitat lèxica autòctona del Camp de Tarragona (que, ocasionalment, pot ser també vigent a les comarques de la Conca i el Penedès) o bé d’una unitat lèxica general (que, a més de ser vigent al Camp, també ho és a les parles occidentals i balear, mentre que no ha estat registrada en català oriental central). El treball de Navarro (2018), que és un buidatge dels inventaris onomàstics del Camp de Tarragona, publicats o inèdits en aquell moment, ha estat d’especial utilitat. I també el de Navarro

(2012) sobre el parlar de Cambrils per les coincidències que hi ha amb algunes formes documentades al Morell.

2.1.4 Arcaïsmes

De la mateixa manera que en l'apartat anterior, he aplegat en aquest capítol, en base a la bibliografia general i l'especialitzada en el Camp de Tarragona, els antropònims i topònims que contenen formes que corresponen a unitats lèxiques que ja no són d'ús corrent avui dia per a un parlant estàndard. Amb tot, és difícil establir d'una manera absoluta el límit entre el que és arcaic i el que no ho és, perquè pot dependre de la percepció o dels usos personals o de l'entorn. Per exemple, és clar que la forma *apotecari* ha estat substituïda de manera general per *farmacèutic*, però això no vol dir que no hi hagi qui pugui fer servir o, sobretot, qui reconegui *apotecari*, especialment si es tracta d'algú d'edat avançada. En definitiva, la definició d'arcaic se centra en el fet d'haver caigut en desús una unitat lèxica; i el desús, si no es tracta d'una paraula que hi ha consens a considerar antiga (sobretot perquè no se'n reconeix el significat), és una cosa difícil de mesurar, perquè es va produint de manera progressiva. Amb tot, aquest apartat presenta una llista dels noms que m'ha semblat clar que es poden considerar arcaïsmes.

2.2 LLISTES DE NOMS

2.2.1 Segons el seu origen etimològic

2.1.2.1 Noms procedents de la tradició grecolatina i judeocristiana

Grec

Poso entre parèntesis la part de la unitat onomàstica que no és objecte de classificació en aquest apartat.

- (*Andreu de*) *Macià* < *Matthia* (DCVB)
- Esteve* < *Stephanus* (Moll 1987)
- Felip* < *Philippus* (Moll 1987)
- ca la Irene* < *Eirene* (Albaigès 1990)
- Nicolau* < *Nicolaus* (Moll 1987)
- (*Peret de la*) *Tecleta* < *Thecla* (DCVB)
- ca Timoteu* < *Timotheus* (DCVB)
- cal Tòfol* < *Christophoros* (Albaigès 1990)

Llatí

- Abelló* < ABELLIONE (DCVB)
Aguiló < AQUILONE (DCVB)
Andreu < ANDREAS (DCVB)
Antoli < ANTONINUS (DCVB)
Aubia < ALBIANUS, derivat d'ALBIUS (DCVB)
Barberà < BARBARIANUS, derivat de BARBARIUS (DCVB)
Benet < BENEDICTUS (DCVB)
Blai < BLASIUS (DCVB)
Blasi < BLASIUS (DCVB)
Bonifàs < BONIFATIUS (DCVB)
Cartanyà < *CARTENIANUS o *CARTENNIANUS (DCVB)
Catà < CATTANUS (DCVB)
ca la Cecília < CAECILIA (DCVB)
ca Climent < CLEMENTE (Moll 1987)
Dalmau < DALMATIUS (DCVB)
cal Dari < DARIUS (DCVB)
Domènec < DOMINICUS (DCVB)
ca l'Engràcia < ENGRATIA (DCVB)
ca l'Eulàlia < EULALIA (DCVB)
Feliu < FELIX (Moll 1987)
Ferriol < FERREOLUS, derivat de FERREUS (Moll 1987)
Fortuny < FORTUNIUS (Moll 1987)
Francesc < FRANCISCUS (DCVB)
Gai < GAIUS (DCVB)
Gerònim < HIERONYMUS (DCVB)
ca Gregori < GREGORIUS (DCVB)
ca l'Isidret < ISIDORUS (Albaigès 1990)
Joanpere < JOHANNES i PETRUS (DCVB)
Llançà < LANCIANU o LENTIANU (DCVB)
Lleonard < LEONARDUS (DCVB i Moll 1987)
Llorenç < LAURENTIU (DCVB)
Llorençó < LAURENTIU (DCVB)
Lluc < LUCAS (DCVB)
Llucià < LUCIANUS, derivat de LUCIUS (Moll 1987)
Lluçà < LUCIANUS, derivat de LUCIUS (Moll 1987)
Madurell < MATURELLUS (Moll 1987)
Magrinyà < MACRINIANU, derivat de MACRINIUS (DCVB)
Marc < MARCUS (DCVB)
Marcel < MARCELLUS (DCVB)
Marceló < (DCVB)
ca la Marcel·lina < MARCELLINA (DCVB)

ca la Maria Rosa < ROSA (DCVB)
Marcó < MARCUS (DCVB)
Marçal < MARTIALIS, derivat de MARTIUS (DCVB)
Marina < MARINA (DCVB)
Martí < MARTINUS (DCVB)
Martorell < *MARTYRELLUS (Moll 1987)
el Morell < MAURELUS, derivat de MAURUS (OnCat)
Moretó < MORATONE (Moll 1987)
Nolla < ANULLIA (DCVB)
Pallejà < PALLIDIUS (DCVB)
París < APPARITIO
ca la Paula < PAULA (DCVB)
Pieró < APIARIA
Pons < PONTIUS (DCVB)
Ravell < REBELLIS (Moll 1987)
ca la Rosalia < ROSA (DCVB)
Serinyena < SERENA (Moll 1987)
Siurana < SEVERIANA (Moll 1987)
ca la Sucina < URSICINUS (Albaigès 1990)
Veciana < *VETTIANA, derivat de VETTIUS (DCVB)
Ventura < VENTURA (Moll 1987)
Vidal < VITALIS (DCVB)
Virgili < VIRGILIUS o VERGILIUS (DCVB)

Cal comentar els casos següents:

Gai. És un cas especial perquè alhora que s'ha inclòs en aquest apartat (perquè les fonts consideren possible que vingui del nom GAIUS o CAIUS), també s'ha inclòs al primer bloc de l'anàlisi semàntica (perquè compleix el requisit de contenir un adjectiu fossilitzat semànticament que recullen els diccionaris amb el significat d' 'alegre'), tot i que ha caigut en desús (i per aquest motiu, a més a més, forma part dels cognoms procedents de formes arcaïques, al segon bloc de l'anàlisi semàntica).

Madurell. També s'inclou a l'apartat de noms procedents de formes arcaïques, al segon bloc de l'anàlisi semàntica, perquè també pot venir de l'adjectiu MATUREUS, 'madur'.

Martorell. També s'inclou a l'apartat de noms procedents de formes arcaïques, al segon bloc de l'anàlisi semàntica, perquè les fonts indiquen que també pot venir de MARTIR.

Moretó. També s'inclou al primer bloc de l'anàlisi semàntica perquè compleix el requisit de contenir un adjectiu fossilitzat semànticament: 'diminutiu de moro'.

Ventura. També s'inclou al primer bloc de l'anàlisi semàntica perquè compleix el requisit de contenir un nom fossilitzat semànticament.

Hebreu

Poso entre parèntesis la part de la unitat onomàstica que no és objecte de classificació en aquest apartat.

Adserias < Asaria (DCVB)
(*Anton de la Mariona* < Maria (DCVB)
Biel < Gabriel (DCVB)
Elies < Helias (DCVB)
Elisa < Elyasa (Albaigès 1990)
ca Fanoca < Fanoca (DCVB)
ca Gabriel < Gabriel (DCVB)
Genot < Johannes (DCVB)
Gepilla < Johannes (DCVB)
Joan < Johannes (DCVB)
Joanpere < Johannes i Petrus (DCVB)
Jordà < Iordanum (DCVB)
Jovany < Johannes (DCVB)
ca la Malena < Magdalena (DCVB)
ca Manel < Emmanuel (DCVB)
ca Manuel < Emmanuel (DCVB)
Mateu < Matthaëum (DCVB)
Miquel < Michael (Moll 1987)
Moisès < Moyses (DCVB)
Pasqual < Paschalis (Moll 1987)
(*Peret de la Pepa* < Ioseph (DCVB)
cal Po < Ioseph (DCVB)
ca la Quima < Ioachim (DCVB)
Quimet < Ioachim (DCVB)
(*Roseta de l'Isaac* < Isaac (DCVB)
Tomàs < Thomas (DCVB)

Cal comentar els casos següents:

Ca Fanoca. A més de formar part d'aquest apartat com a nom propi d'home jueu, s'inclou al primer bloc de l'anàlisi semàntica perquè també hi ha la hipòtesi que tingui el seu origen en un nom comú documentat específicament al Camp de Tarragona.

Gepilla. És hipocorístic de *Josep*, format per síncope: de *Josep*, *Gep*; i amb el sufix *-illa* per formar el diminutiu.

Pasqual. També s'inclou al primer bloc de l'anàlisi semàntica, perquè el seu origen és l'adjectiu *pasqual*.

2.1.2.2 Noms procedents del germànic

- ca l'Adelaida* < Adalhaid (DCVB)
Aimami < Ermemir (Moll 1987)
Aimeric < Haimrich (DCVB)
Alamar < Athalmar (Moll 1987)
Alberic < Albirich (DCVB)
Armengol < Ermingaud (DCVB)
Arnau < Arnoald (DCVB)
Balart < Balhart (DCVB)
Baldric < Baldrich (DCVB)
Baliar < Baldegar (Moll 1987)
Bardina < Bardí (Moll 1987)
Berenguer < Beringar (Moll 1987)
Ca Bernat < Berinhard (DCVB)
Bertran < Berahthaban (DCVB)
ca Carles < Karl (Moll 1987)
ca la Carolina < Carolus (DCVB)
Ciscardó < Sigihard (Moll 1987)
C. Ramoneta < Raginmund (Moll 1987)
Esclassans < Gislaramnus (Moll 1987)
Escrigues < Ascaric (Moll 1987)
Ferran < Fredenand (DCVB)
Folc < Fulcus (DCVB)
Francolí < Franculin (DCVB)
Gairal < Gairoald (DCVB)
Galofre < Walahfrid (DCVB)
Gaza < Garsandus (Moll 1987)
Gelabert < Gisilbert (Moll 1987)
Gibert < Gairbert (DCVB)
Giralt < Gairoald (DCVB)
Golorons < Gunderun (Moll 1987)
Gomar < Godomar (DCVB)
Gombau < Gundobald (DCVB)
Gorina < Warin (DCVB)
Gous < Gaud o Gauto (DCVB)
Grau < Gairoald (Moll 1987)
Guillemat < Willahelm (Moll 1987)
Guillemet < Willahelm (Moll 1987)
Guillemot < Willahelm (Moll 1987)
Guinovart < Winihard (DCVB)
Guiolet < Witolt (DCVB)
Guiral < Gairoald (DCVB)
Guivernau < Wido+Arnoald, de *Guiu*+*Arnau* (Moll 1987)
Gustems < Gauzhelm (Moll 1987)
Huguet < Willahelm (DCVB)
Illa < Ichila o Ihila o Igila (Moll 1987)
Isern < Isarn (DCVB)
Jofré < Gautfrid (Moll 1987)
Llopart < Leupard (Moll 1987)
Lluís < Hlodwig (DCVB)
Mainer < Maganhar (Moll 1987)
Mallafrè < Amalafriid (Moll 1987)
Manyer < Maganhar (Moll 1987)
Mir < Mirus (DCVB)
Miret < Mirus (DCVB)
Miró < Mirone (Moll 1987)
ca la Munda < Raginmund (DCVB)
Mundet < Raginmund (DCVB)
Oliva < Oliva (DCVB)
Raic < Raziko (Moll 1987)
Ramon < Raginmund (Moll 1987)
Reinal < Raginald (Moll 1987)
Renyer < Raginhari (Moll 1987)
Reverter < Revert o Rabert (Moll 1987)
ca la Ricarda < Ricohard (DCVB)
Ricort < Ricward (Moll 1987)
Roc < Roch (DCVB)
Roger < Hrodgair (DCVB)
ca la Romilda < Hruomhild (Albaigès 1990)
Senant < Sisnand (DCVB)
Sendra < Sinderat (DCVB)
Siscart < Sigihard (Moll 1987)
Sunyer < Suniar (Moll 1987)
Toda < Tota (DCVB)
Tous < Theobaldus (DCVB)
Tula < Geredrudis (DCVB), hipocorístic de Gertrudis

Cal comentar els casos següents:

Golorons i *Grau*. També s'inclouen a l'apartat de noms procedents de formes arcaïques, al segon bloc de l'anàlisi semàntica.

Illa. A més de formar part d'aquest apartat com a nom propi germànic, s'inclou al tercer apartat del primer bloc de l'anàlisi semàntica perquè també hi ha la hipòtesi que tingui el seu origen en un nom comú que s'ha fossilitzat semànticament.

Oliva. Tot i que les fonts no plantegen la hipòtesi que aquest cognom tingui el seu origen en un nom comú que s'ha fossilitzat semànticament, també s'inclou al bloc primer de l'anàlisi semàntica perquè compleix el requisit de contenir un nom comú fossilitzat que es troba als diccionaris.

Roc. Tot i ser d'origen germànic, aquest nom es va incorporar al català a través de l'occità, ja que es tracta del nom d'un sant de Montpeller del segle XIII-XIV.

Senant. També s'inclou a l'apartat d'antropònims procedents topònims, al segon bloc de l'anàlisi semàntica.

Sendra. També s'inclou a l'apartat de noms procedents de formes arcaïques, al segon bloc de l'anàlisi semàntica.

Tous. També s'inclou a l'apartat de noms procedents de formes arcaïques, al segon bloc de l'anàlisi semàntica.

2.1.2.5 Noms procedents de l'àrab

Calaf < Khalaf (Moll 1987)

Maimó < Mimun (Moll 1987)

Raduà < Ridwan (Moll 1987)

A més d'aquests tres cognoms de procedència àrab, a l'inventari hi ha la unitat *Tànger* —< Tanga (OnCat)—, que és un topònim arribat ja com a tal al català. En sentit estricte no hauria d'aparèixer en aquest apartat, perquè no és un element introduït en el català en època antiga, sinó un manlleu relativament recent, però hi faig referència aquí perquè no m'ha semblat que es justificués un apartat dedicat específicament a manlleus toponímics de l'àrab. També ha quedat consignat al segon bloc de l'anàlisi semàntica, com a topònim procedent de topònim.

Hi ha, a més, un topònim al qual convé fer referència, tot i que en rigor no és una unitat onomàstica manllevada de l'àrab, sinó una unitat onomàstica formada a partir d'un nom comú manllevat de l'àrab. És *la Sínia*, que conté el nom comú fossilitzat *sínia* i ha esdevingut un topònim (dona nom a un mas i alguns altres topònims i antropònims que en deriven). Per aquest motiu s'ha inclòs al segon apartat del bloc primer de l'anàlisi

semàntica (el de les unitats onomàstiques amb un grau de fossilització mitjà). També manllevada de l'àrab, hi ha la unitat lèxica *síquia*, que actua com a genèric en diversos topònims. Tant el topònim *la Sínia* (de *saniya*) com el genèric *síquia* (de *sāqiya*) són unitats lèxiques que conviuen amb *Sénia* (o *sénia*) i *sèquia* en el domini lingüístic català.

2.1.2.6 Noms d'origen preromà

Baiges < Bagia, del cèltic (DCVB) *ca la Manresa* < Minorisa o Menresa, de l'ibèric (DCVB)
Balanyà < Balanius, del cèltic (DCVB) *Salort* < Çalort o Çalordus (Moll 1987)
Banús < Bonucius, del cèltic (Moll 1987)

Cal comentar els casos de *Baiges*, *Balanyà* i *ca la Manresa*, que també s'han inclòs a l'apartat d'antropònims procedents de topònims del segon bloc de l'anàlisi semàntica.

2.1.2.7 Altres orígens

Besora (basc) < Bisaura (Moll 1987) *Guast* (fràncic) < Gast (Rabella, comunicació personal)
ca la Brígida (celta) < Brigid (DCVB) *Hostalric* (alemany) < Estarlích (DCVB)
Gil (occità) < Aegidius (Moll 1987) *Moragues* (aragonès) < Moragas (DCVB)

2.1.2.8 Amb més d'un origen possible

Alesà < Alisanu o Aleran, o bé ALACIUS, ALICIUS i ALISUS, del cèltic o germànic, o bé lla (DCVB i Moll 1987)
Aleu < ALETIUS o ELETUS, o Aletus, del llatí o germànic (DCVB i Moll 1987)
Aluges < ALUIA o Haluig, del llatí o germànic (DCVB)
Amat < AMATUS o Admatus, del llatí o preromà (DCVB i Moll 1987)
Barrabeig < Berrueix o Berahtrich, de l'occità o germànic (DCVB i Moll 1987)
Bartolí < Bartholin, del francès o germànic (DCVB i Moll 1987)
Calús < CALUSIUS o Calusus, del llatí o cèltic (Moll 1987)
Floris < Flores, de l'occità o castellà (DCVB)
Gaspar < Kanshar o Gushnassaph, del persa o siri (Albaigès 2005)
Gavaldà < Gavaudan, del gà·lic o occità (Moll 1987)
Güell < VADELLU, Wilia o Gudila, o güell, del llatí, germànic o gascó (Moll 1987)
Marimon < Berimund o Miremont, del germànic o francès (DCVB i Moll 1987)
Massó < MANSIONE, Masson o Mason, del llatí, francès o anglès (Moll 1987)
Simon < Simon o Sigismund, de l'hebreu o germànic (Moll 1987)

Cal fer notar que els cognoms *Güell* i *Massó* també s'inclouen a l'apartat de noms procedents de formes arcaiques, al segon bloc de l'anàlisi semàntica.

2.1.2.9 Altres

- Altés* < Aootense o ote-tsu, de l'ibèric o el basc (DCVB)
Bas < gwaz o Bar, del cèltic o el gàl·lic (DCVB)
Civit < Cívís (mateixa arrel), preromà (DCVB)
Gassull < Kazula o uazul, de l'àrab (Moll 1987)
ca Rafegues < rafīqa, de l'àrab (DCVB)
Remolar < remolaro, de l'italià (DCVB)
Sanaija < naba-oia + article salat, del basc (Moll 1987)
Targa < Tarraco (mateix radical), preromà (DCVB)

No s'ha localitzat informació sobre l'origen dels cognoms següents: *Alor*, *Arall*, *Guirzes*, *Trencs*.

2.2.2 Manlleus

2.2.2.1 Manlleus del castellà

Cognoms

<i>l'Azaña</i>	<i>Minguell</i> < Domingo (Moll 1987)
<i>Domingo</i> < Domingo (Moll 1987)	<i>Moreno</i>
<i>Ferrando</i> < Fernando (DCVB)	<i>Peris</i> < Pérez (DCVB)
<i>Gomis</i> < Gómez (DCVB)	<i>Quevedo</i>
<i>Inglès</i>	<i>ca Salmeron</i>
<i>Llopis</i> < López (Moll 1987)	<i>Saragossa</i>
<i>Macies</i> < Macías (Rabella, comunicació personal)	<i>Ximenes</i> < Ximénez (DCVB)
<i>la Mingola</i>	

En aquest apartat, hi ha alguns cognoms que s'han manllevat del castellà per convertir-se en renoms (*Azaña*, *Quevedo* i *Salmeron*) o cognoms (*Moreno*) sense cap adaptació, més enllà de la fonètica; d'altres han fet la seva evolució del castellà al català (*Ferrando*, *Gomis*, *Llopis*, *Macies* i *Peris*); d'altres han fet una adaptació gràfica (*Inglès*, *Saragossa* i *Ximenes*). *Domingo* és un cas singular, ja que es va adoptar, ja al segle XIII el nom del sant castellà. I la *Mingola* i *Minguell*, tot i que no són formes recollides per la bibliografia de referència, semblen diminutius de *Mingo*.

Noms de fonts

Poso entre parèntesis la part de la unitat onomàstica que no és objecte de classificació en aquest apartat.

Basilio (de Sandonga)
cal Cinto
lo Cisco (de l'Eulàlia)
l'Emilio (de Sandonga)
ca Facundo
ca Feliciano
Fernandet
Fernando (de la Pinya)
ca la Franciscona

Genaro
Juanito del Bot
Mariano (de les Cuques)
Miquelito (de l'Esparter)
la Nieves (de la Carn)
ca l'Olegari
el Paco
Pepito (de Bertran)

Renoms

l'Andarín
cal Bién
Bolero
cal Boticari
cal Carinyo
lo Cap de Topo
cal Gallego
ca l'Hermosa
ca l'Índio
lo Jefasso

Joan dels Boletos
Joan dels Enredos
Meneios
Molinero
lo Ninyo
la Ninya
lo Paisano
Patxanga
Pelele
la Pequenya

Topònims

lo camí Fondo
lo Centro
lo Metro
el Plàtano

Tal com s'avançava a la introducció d'aquesta anàlisi lèxica, hi ha tres topònims d'origen castellà que, encara que hem posat en aquesta llista, no es poden considerar pròpiament manlleus toponímics, sinó formacions toponímiques creades a partir d'unitats lèxiques manllevades: noms comuns manllevats provocats per la interferència (el català disposa de les unitats lèxiques equivalents). Són *lo Centro*, *lo Metro* i *el Plàtano*, que en català serien *lo Centre*, *lo Metre* i *el Plàtan* si la força del castellà no s'hagués imposat en el parlar quotidià.

L'altre topònim, *lo camí Fondo*, és en part diferent. Tampoc no es tracta d'un manlleu toponímic, sinó d'un topònim format a partir d'un nom comú malleuat —de fet,

un adjectiu—, però representa un manlleu antic perquè l'adjectiu *fondo* es va incorporar al català fa segles i fins i tot està sancionat pel diccionari normatiu (raó per la qual també s'ha incorporat al primer bloc de l'anàlisi semàntica).

Pel que fa als renoms —l'*Andarín*, *cal Bién* i els altres—, cal fer un comentari en la mateixa línia, com ja he suggerit abans. No són antropònims manlevats (com *Domingo*, *Llopis* o *Basilio*), sinó unitats lèxiques manlevades (noms, adjectius i fins i tot un adverbi) que han estat utilitzades com a base d'antropònims.

2.2.2.2 Manlleus del francès

Cognoms

Babot < Babot (Moll 1987)

Brillas < Brille (Moll 1987)

Cambrons < Chambron (Rabella, comunic. personal)

Gens < Gence (Moll 1987)

Guilló < Guillaume (Moll 1987)

Guiot < Guy (Moll 1987)

Guri < Goury o Gorin (Moll 1987)

Mialet < Mialet (Moll 1987)

Patau < Poteau (Moll 1987)

Saladié < Saulnier (Moll 1987)

Rafi < Raffy (Moll 1987)

Renoms

Missier < monsieur

Cal comentar el cas de *Guilló* perquè Moll (1987, p. 310) considera que ve del francès, però el DCVB considera que probablement és contracció de *Guillemó*. També convé assenyalar que tan sols s'ha localitzat un renom d'origen francès, *Missier*, format a partir de la paraula francesa *monsieur*. Com passa amb casos comentats abans, no és un manlleu antroponímic sinó un renom creat a partir d'un mot comú manllevat.

2.2.3 Variació dialectal

2.2.3.1 En els topònims

L'Abadia

Encara que el significat més general d'*abadia* està relacionat amb els noms *abat* o *abadessa*, al Camp de Tarragona també s'utilitza aquest mot per referir-se a la rectoria o casa destinada a habitatge del rector d'una parròquia. El DCVB indica que aquest ús és propi de la Ribagorça, el Pla d'Urgell, la Ribera d'Ebre, el Maestrat, la Plana de Castelló, València i Alacant, però de fet també és viu al Camp. Recasens (1985, p. 177) ja recull aquesta unitat lèxica com a pròpia del Camp de Tarragona, tot i que és present també en un àmbit més general que correspon al bloc occidental, la qual cosa és una mostra que el subdialecte tarragoní, com a parlar de transició que és, comparteix molts trets amb l'occidental. Navarro (2018, p. 213) ha localitzat aquest topònim en tots els inventaris

onomàstics de l'Alt Camp, el Baix Camp, la Conca de Barberà i el Tarragonès, disponibles al moment de l'elaboració del seu estudi. El seu origen es trobaria en el llatí tardà: ABBATIA.

Lo Bancal

El significat de *bancal* pot variar en funció del lloc on s'utilitza. De les accepcions que recull el DCVB relacionades amb el conreu de la terra (referides a conceptes diferents depenent de l'àrea geogràfica on es localitzen), hi ha la d'«espai de terra situat entre dues tires de ceps per sembrar-hi llegums, cereals o altres plantes». És l'única accepció en què esmenta, entre d'altres, una població del Camp de Tarragona: la Selva del Camp. Amb tot, cal dir que també és present en altres poblacions que bàsicament pertanyen al bloc oriental. En consonància amb això, Recasens (1985, p. 183) recull aquesta unitat lèxica com a pròpia del Camp amb el significat de 'feixa', tot i que no és exclusiva d'aquesta àrea, sinó que també és present en el bloc occidental. Sobre el seu origen, cal indicar que ve del llatí BANCĀLE.

Barranc/torrent

El DCVB defineix torrent com un «corrent impetuós d'aigua, especialment el que es forma a conseqüència d'una pluja abundant», i barranc com una «depressió fonda produïda en la terra per les aigües corrents o de pluja». Tot i que no són el mateix, ambdues formes tenen a veure amb corrents d'aigua no estables i els espais per on circulen. A l'inventari queden recollits els torrents *de Baldric* (pretèrit), *de Calvó* (pretèrit), *del Forn Teuler* (pretèrit), *de Gemegó*, *de Manyer*, *de la Manyera* (pretèrit), *de la Pobla* (pretèrit), i *del Tomanil* (pretèrit), i únicament el *barranc de les Bruixes*. Amigó (2011, p. 97) informa que «del Francolí, o potser del Gaià, cap a ponent es parla de barrancs; però d'aquells punts cap a llevant es parla de torrents», per la qual cosa *torrent* ha esdevingut un fòssil al Morell. Un fòssil que perviu, ja que s'han localitzat vuit torrents (sis només en documentació) i un únic barranc. Quant a l'etimologia, *barranc* vindria d'un pre-romà **barranca*, i *torrent* del llatí TORRĒNTE.

Lo Carrascar

Tot i que el DIEC no dona com a sinònim *carrasca* i *alzina* (la definició de *carrasca* és «arbre de la família de les fagàcies, semblant a l'alzina però més rabassut, de fulla més curta i grisenca o glaucescent a l'anvers i propi de climes més continentals o més secs»), el DCVB sí que ho fa (a l'entrada *carrasca* hi diu *alzina*, sense matisos). En qualsevol cas, hem d'interpretar *carrascar* (en aplicar-hi el sufix col·lectiu *-ar*) com a sinònim d'*alzinar*. Perquè, de fet, funciona com a sinònim i és la forma utilitzada en els parlars del bloc occidental. Sobre el seu origen, cal dir que ve d'un mot pre-romà: **carrasca*.

La Majola i els Majols

El DCVB no recull *Majols* ni *Majol/majol*, però sí *majola*, i diu que és una planta semblant a la camamilla. Provenen de MALLEOLA i MALLEOLUM, respectivament, que donaria MAIOLA i MAIOL en primera instància; però, com que el Camp de Tarragona no és zona de iodització, el grup de iod s'ha consonantitzat.

Els Romanills

Ja Manuel de Montoliu va donar com a forma pròpia del Camp de Tarragona *romanill* per al *romaní* (Montoliu 1918, p. 49). Ho confirma Joan Coromines, tant a OnCat (vol. 6, p. 424 -425) com a DECat (vol. 7, p. 424). I el DCVB (s. v. *romaní*) també dona la líquida palatal en la darrera síl·laba d'aquest mot com a pronúncia pròpia del Baix Penedès, el Camp de Tarragona i la Conca de Barberà. Quant a l'etimologia, «es tracta evidentment de la concreció toponímica del nom de planta romaní» (OnCat, vol. 6, p. 424), que vindria del llatí ROSMARINU. Al seu torn, Recasens (1985, p. 240) recull aquesta unitat lèxica com a autòctona en el seu estudi sobre la parla del Camp de Tarragona. Igualment, Navarro (2018) localitza en aquesta àrea, concretament a l'Albiol, la partida *Romanill*. I també Edgar Batet la documenta a l'Aleixar (Batet 2023, p. 39).

La Sort

El concepte *sort* és de significat variable. El DCVB dona la base sobre la qual la diversitat geogràfica anirà especialitzant els significats per a aquest mateix mot. Així, en general, es pot definir com una «peça de terra; porció de terreny més o menys petita, que no forma masia». Quant al seu origen, ve del llatí SÖRTE. Però, centrant-nos en el Camp de Tarragona, la definició específica per a aquesta zona és «peça de terra resultant d'una parcel·lació de propietat gran». Recasens (1985, p. 221) també recull aquesta unitat lèxica com a pròpia del Camp, encara que, tal com mostra el DCVB, es localitza en territoris diversos tant de l'àrea peninsular (pertanyents al bloc oriental i a l'occidental) com de les Illes. Navarro (2018, p. 236) ha localitzat aquest topònim designant una partida o tros de terra aproximadament en la meitat dels inventaris onomàstics de l'Alt Camp, el Baix Camp, la Conca de Barberà i el Tarragonès, disponibles al moment de l'elaboració del seu estudi.

El Tomanil

Aquest topònim també es documenta com a *Tomanill* i *Tomani*, i el DCVB (s. v. *tomaní*) explica que el *tomaní* és una planta molt freqüent a la Catalunya oriental i que és un derivat del llatí THYMIAMA 'encens'. Tenint en compte que la documentació històrica relaciona aquest nom amb el de *Romanil* (o *Romanill* o *Romanills*) i que ambdós noms es refereixen a la mateixa partida de terra, sembla que *Tomanil/Tomanill* va substituir *Romanill/Romanills*. De fet, se succeeixen en el temps: la primera referència històrica a *Tomanil* és de 1720 i l'última de *Romanill* en un document de 1775-1779 (haurien

conviscut durant uns 50 anys, doncs). Com que és difícil d'explicar aquesta substitució a partir de l'evolució que descriu la gramàtica històrica, potser la confusió per part d'algú que va llegir una *T* on hi havia una *R* en un document, seria una hipòtesi per tenir en compte. Una altra hipòtesi podria ser la hibridació entre *timó* (farigola) i *romanill* (romer/romani).

2.2.3.2 *En els antropònims*

L'Emblanquinador

La definició que dona el DCVB per a *emblanquinador* és «que emblanquina; qui té per ofici emblanquinar». És un derivat d'*emblanquinar* amb el sufix *-dor*. Recasens (1985) recull *blanquejar* com a forma pròpia del Camp de Tarragona, i dona el significat d'«emblanquinar»; però el fet és que és una forma present al Morell amb aquest significat, tal com ho és en el tortosí, el valencià i el balear.

Ca Fanoca

El DCVB defineix *fanoca* com a «persona romancera, carregada d'idees estranyes», justament al Camp de Tarragona, i no esmenta cap altra zona on s'utilitzi aquesta paraula. Tampoc Recasens ni Navarro la localitzen en els seus estudis. Potser és un signe que el seu ús ha anat decaient.

Fesol

La definició que dona el DCVB de *fesol* és «llegum de les plantes del gènere *Phaseolus*, i principalment del *Phaseolus vulgaris*». Tot i que es pot trobar en els dos blocs dialectals del català, al Camp és el nom usat per designar el que s'anomena molt àmpliament *mongeta*. Navarro (2018, p. 224) ha localitzat aquest mot com a renom o nom de casa majoritàriament, en una dotzena d'inventaris onomàstics del Camp de Tarragona aproximadament, i també el recull al parlar de Cambrils (Navarro 2012). Té el seu origen en el llatí PHASEŎLU.

Cal Guerxo

Tot i que el DCVB indica que a Tarragona el significat d'aquesta paraula és 'estràbic' i no localitza en aquesta àrea el de 'borni', és un fet que avui és encara perfectament viu aquest mot amb aquest significat. Montoliu (1918, p. 45) sí que indica que al Camp de Tarragona s'utilitza *guerxo* amb el significat de 'borni'. I especifica que "no tenen paraula per designar el qui mira malament". També Recasens (1985, p. 204) recull aquesta unitat lèxica com a pròpia del Camp de Tarragona de manera general però no exclusiva, ja que es troba en nombroses àrees del domini lingüístic. I Navarro (2018, p. 219) ha localitzat aquest mot com a renom, bàsicament, en una dotzena d'inventaris

onomàstics, aproximadament, de l'Alt Camp, el Baix Camp, la Conca de Barberà i el Tarragonès. Ve de l'italià *guercio*, procedent del germànic *dwerh* 'oblic'.

Cal Lluert

Lluert és la manera com al Morell s'anomena el llangardaix o fardatxo, que és un sauri de l'espècie *Lacerta ocellata*. El DCVB recull aquesta paraula a Reus, entre d'altres llocs, la qual cosa és una mostra de la seva presència al Camp de Tarragona, tot i que es localitza en nombroses altres àrees geogràfiques, com el Rosselló, el Conflent, el Vallespir, el Capcir, la Cerdanya, l'Empordà, la Plana de Vic, Andorra, la Seu d'Urgell, la Vall d'Àneu i la Vall de Cardó. Té el seu origen en el llatí vulgar *LUCĒRTU. També Recasens (1985, p. 206) constata l'existència d'aquesta unitat lèxica al Camp de Tarragona. Navarro (2018, p. 230) localitza aquest renom en tres inventaris del Camp.

Pataqueta

Pataca és el nom que s'aplica a una planta solanàcia de l'espècie *Solanum tuberosum* al Camp de Tarragona, segons el DCVB, que també localitza aquest nom a Massalcoreig, Calasseit, Gandesa, Tortosa, Amposta, Valljunquera, Aiguaviva, Maestrat, Morella. En aquest cas, es tracta del diminutiu. Sobre el seu origen, el DCVB escriu: «de patata, modificat per canvi de terminació influït per analogia de pataca» en la seva accepció de «cartonet tallat d'una carta de jugar, en forma d'estrella de sis puntes, que serveix als nois a manera de moneda per a jugar». Recasens (1985, p. 211) recull *pataca* i *pataquera* com a pròpies de l'àrea del Camp, encara que no exclusives. I també Navarro (2018, p. 225) localitza aquesta forma en una dotzena d'inventaris del Camp de Tarragona, aproximadament, ja sigui com a renom o nom de casa, o bé incorporada a topònims. Al Morell, en temps no massa reculats, aquesta forma convivia amb *trumfa*.

La Piula

Una piula és un moixó que Montoliu (1918, p. 48) defineix com un ocellot d'aigua al Camp de Tarragona. És difícil saber quina de les tres espècies que recull en les seves definicions el DCVB correspon a la que és pròpia d'aquesta àrea. En qualsevol cas, no en dona informació sobre la distribució geogràfica i sí que diu que és derivat de *piular*. També Recasens (1985, p. 238) recull aquesta unitat lèxica com a autòctona del Camp de Tarragona amb la definició 'ocell petit d'aigua'.

Pubill

El pubill és el marit de la pubilla; normalment, el marit pobre d'una hereva rica, segons el DCVB, que també en dona l'origen: del llatí PUPĪLLU, -ĪLLA. Tot i que no és una forma exclusiva del Camp de Tarragona i es troba tant en el bloc oriental com en l'occidental, es dona la particularitat que es realitza amb la labiodental sonora al Camp, en lloc de fer-ho amb la bilabial aproximant, que és com es realitza en l'àrea del català

oriental. Montoliu (1918, p. 48) recull al Camp de Tarragona les formes *pubill* i *pubilla* amb la realització pròpia d'aquesta zona.

Ca Rametes

El DCVB defineix *rama* al Camp de Tarragona com «cadascuna de les branques d'un arbre, sobretot les més allunyades de la soca i que porten més fulles», una accepció que comparteix amb el bloc occidental. És el diminutiu en plural de *rama*. Quant al seu origen, ve del llatí RAMA. Ja Montoliu (1918, p. 49) indica que al Camp de Tarragona s'utilitza *rama* per *branca*. També Recasens (1985, p. 214) recull aquesta unitat lèxica com a pròpia del Camp de Tarragona, tot i que també es troba en el català occidental.

Ca la Xana

Tot i que el DCVB recull diverses accepcions per a *xana*, n'hi ha dues de pròpies del Camp de Tarragona, una de les quals és recollida pels estudis específics sobre la parla del Camp, que és 'nom per cridar les cabres'. Montoliu (1918, p. 51) també recull aquesta unitat lèxica amb el mateix significat, com a autòctona del Camp de Tarragona, igual que Recasens (1985, p. 242).

El Xon

Montoliu (1918, p. 51) indica que la paraula *xon* s'utilitza al Camp de Tarragona com a mot d'afecte i simpatia en el tractament entre amics. I el DCVB també informa que una de les accepcions de *xon*, que és pròpia d'aquesta zona (i de la Conca de Barberà), és «mot d'afecte que s'aplica saludant els amics». També Recasens (1985, p. 243) recull aquesta unitat lèxica com a autòctona del Camp de Tarragona. I Navarro (2018, p. 222) ha localitzat aquest mot, ja sigui com a renom o nom de casa, o bé incorporada a topònims, en una dotzena d'inventaris onomàstics, aproximadament, de l'Alt Camp, el Baix Camp, la Conca de Barberà i el Tarragonès.

2.2.4 Arcaïsmes

2.2.4.1 En els topònims

Davall la Siquia

Davall és una preposició compost de *de* i *avall*, que significa 'en una part més baixa que l'ocupada per un altre objecte', que ha caigut en desús al Morell i que ha quedat fossilitzat en un topònim. Això indica que era present al municipi en èpoques passades, tal com encara ho és en àrees geogràfiques del bloc occidental bàsicament (però no exclusiva), la qual cosa il·lustra, una vegada més, la condició del parlar de transició del Camp de Tarragona, que comparteix trets dialectals dels dos grans blocs.

Dellà lo Torrent

Dellà és una preposició que significa ‘de la part d’allà; cap a aquella part’, que ha caigut en desús al Morell i que ha quedat fossilitzat en un topònim. Segons el DCVB ve del llatí DĒ-ĪLLĀC. Es tracta d’un cas paral·lel a *Davall*.

Lo Farraginal

Un farraginal és un camp de farratge i, lògicament, això no és una especificitat del Camp de Tarragona perquè a tot arreu n’hi ha hagut, per poder disposar de farratge per alimentar els animals. El DCVB el defineix com a «lloc on hi ha sembrat farratge; tros de terra situat prop de l’era, i destinat a fer-hi farratge». En tot cas, el que és digne de comentari és el fet que es tracta d’una forma més antiga que *Freginal* (que existeix i té el mateix significat) perquè aquesta segona està més allunyada de l’ètim que hi ha en el seu origen (FARRAGINALE). Navarro (2018, p. 235) ha localitzat aquest topònim en més de quinze municipis del Camp de Tarragona, tant amb una forma com amb l’altra.

Lo pou de les Graus

Tot i que el DCVB només esmenta la Conca de Tremp, el Pla d’Urgell, Lleida i la Segarra com els llocs en què es localitza la forma arcaica *grau* (en femení) amb el significat d’‘escaló, esglaó’ (i, en plural, ‘escala, sèrie d’esglaons’), Recasens (1985, p. 203) recull *grau* com una forma pròpia (encara que no exclusiva) del Camp de Tarragona. Ve del llatí GRADU.

Lo camí de Paretdelgada

El topònim *Paretdelgada* (inicialment *Parietes Delicatas*) conté la forma evolucionada per via hereditària de l’adjectiu llatí DELICĀTU, que, en el seu origen significava ‘tendre’, ‘delicat’, segons indica el DCVB, i que també va adquirir el significat de ‘prim’, ‘esvelt’: *delgat*. Aquesta forma no ha perviscut fins a l’actualitat, per la qual cosa es tracta d’un arcaisme.

2.2.4.2 *En els antropònims*

L’Anton de la Trumfa

Trumfa és sinònim de patata i deformació de *trufa*, segons el DCVB, que localitza en força comarques del bloc occidental, però només a Reus en l’area del Camp de Tarragona, i al Priorat com a comarca molt propera. Recasens (1985, p. 224) recull aquesta unitat lèxica com a pròpia del Camp, tot i que indica que és present també en el català occidental. Al Morell és un arcaisme, que ha estat substituït per *pataca*.

L'Apotecari

Un apotecari és, segons el DCVB, un «professor de farmàcia que prepara i ven els medicaments», tot i que el DIEC el defineix simplement com a farmacèutic. Ve del llatí APOTHĒCARIU. Aquesta unitat lèxica ha caigut en desús al Morell i ha quedat fossilitzada en un renom.

Calçó

El DCVB recull al Camp de Tarragona (a més d'altres indrets) la veu *calçó* com a derivat de *calça*, que defineix com a «antipares de cuir que cobreixen la cama des del genoll fins al turmell i van subjectats a la banda amb botons o sivelles». I indica que les solen portar els pastors i altres camperols. Montoliu (1918, p. 41) recull la mateixa veu en plural (*calçons*) per referir-se al mateix significat, ja perdut juntament amb l'objecte a què es referia.

Marxant

Un marxant era un venedor ambulat (segons el DCVB), però aquesta forma ha caigut en desús i ha quedat fossilitzada en un renom, que també ha esdevingut nom de casa, i en un topònim. Prové del francès *marchand* 'mercader'.

Menescaló

Un menescal era, segons el DCVB, un «facultatiu que té per professió curar les malalties de les bèsties». Aquesta forma ha caigut en desús i ha quedat fossilitzada en un renom, que és el diminutiu del mot en qüestió. Quant a l'etimologia, ve del germànic *marahskalk*.

3. ANÀLISI MORFOLÒGICA

3.1 CRITERIS DE L'ANÀLISI

En el procés de formació de noms propis hi intervé la derivació (sufixació, prefixació, composició i altres procediments), però també hi poden intervenir els morfemes de flexió (de gènere i nombre), que, llavors, actuen com a sufixos. En realitat, estem davant d'un procés de formació de noms nous en la mesura que aquests noms designen conceptes diferents dels de partida. Prenem un exemple per il·lustrar aquesta afirmació: *les Pierones*. Si *ca Pieró* és un nom de casa, *les Pierones* són unes persones de sexe femení que formen part de la família que es coneix amb aquest nom de casa. Són una realitat diferent, doncs, de la que designa el nom que és la base a la qual s'aplica la feminització (addició del morfema de femení) i la pluralització (addició de morfema de plural). Per tant, l'aparent procés morfològic flexiu és un procés lèxic.

El fet que un nombre important de noms propis continguin un nom comú fossilitzat semànticament facilita que afluï tant la flexió de gènere i nombre (que esdevé sufixació, com s'ha dit) com la derivació lèxica. Els exemples següents ho mostren clarament: de *cal Gravat*, *cal Gravadet*; de *cal Guerxo*, *cal Guerxet*, o de *Calçó*, *Calcetes* i *Calçotes*. Però això no passa només amb aquest tipus d'unitats onomàstiques (en les quals «detectem» el nom comú subjacent), sinó que també és habitual en cognoms, per exemple, que han perdut la connexió amb la motivació que els va fer néixer, encara que de ben segur contenien un significat en el seu origen: *Arnaua*, d'*Arnau*; *Baldriga*, de *Baldric*, o *Graua*, de *Grau* il·lustren aquest segon tipus. I, a mig camí, els renoms (amb un significat més a l'abast de la nostra comprensió, o no tant, depenent dels casos), que veiem com també són sensibles a la flexió de gènere i nombre: *ca Fernandet*, *Menescaló*, *Pesseteta* i *Reverteres*, per posar algun exemple de renom (o nom de casa) provinent d'unitat onomàstica que conté nom comú fossilitzat (en podem identificar el significat), i algun altre que prové de cognom o nom de fonts (no en podem identificar el significat). D'aquesta manera, a més de mostrar tota la riquesa de possibilitats que ofereix la formació de noms a través dels canvis morfològics aparentment flexius, es fa evident com la desconexió del nom i el seu significat no és una barrera perquè la morfologia actuï utilitzant els seus mecanismes habituals.

Tota aquesta varietat s'anirà exemplificant a mesura que es vagin descrivint els processos que actuen en cada supòsit. No s'elaboraran llistes amb voluntat d'exhaustivitat, entre d'altres raons perquè serien excessives en alguns casos, ja que hi ha fenòmens que es repeteixen molt.

Finalment, cal dir que hi ha unitats onomàstiques que s'han format a partir de l'aplicació de més d'un procediment morfològic. Per exemple, en *Arnerons* (que ve d'*Arnera*), hi ha una masculinització per mitjà del sufix diminutiu *-ó* i una pluralització posterior amb l'addició del morfema de plural *-s*.⁴³ O, en *les Tòfoles* (que ve de *Tòfol*), hi

⁴³ En contra de la tradició escolar, en aquests casos parlo de morfema de plural *-s* i no pas *-ns* perquè, com se sap, avui es considera que la nasal que es visible en el plural pertany de fet a l'arrel (en aquest cas, al sufix), i cau en la forma masculina singular (Mascaró 1986, p. 94).

ha una feminització a través del morfema de femení *-a* i després una pluralització. Quan es donen aquests casos, s'inclouen en els apartats corresponents; és a dir, es repeteix el mateix nom en més d'un apartat per exemplificar adequadament cada un dels fenòmens que operen.

3.2 GÈNERE I NOMBRE

A diferència del que passa amb un nom comú com *xic*, que és habitual trobar-lo flexionat en les formes *xic*, *xica*, *xics* i *xiques*, amb els noms propis això no passa: és estrany trobar un nom com *Albert* en la forma femenina o en plural. Tot i així, tal com s'acaba de veure, la morfologia flexiva pot actuar de fet en els noms propis, i llavors el que s'esdevé és que d'aquests noms se'n generen d'altres: els morfemes flexius operen com a sufixos de derivació.

Així, bàsicament, es produeixen feminitzacions i masculinitzacions, alhora que pluralitzacions, també molt freqüents. A part això, hi ha alguns casos especials en què hi ha vacil·lació de gènere, que comentaré al final d'aquest apartat.

3.2.1 Feminitzacions

Com s'ha dit, en l'onomàstica el morfema flexiu de femení *-a* actua com a sufix de derivació: forma unitats onomàstiques femenines a partir d'unitats onomàstiques masculines. Anomenem aquest procés lèxic *feminització*. No s'han considerat feminitzacions, però, els casos en què un nom és femení però tant podria ser que la base lèxica de partida fos masculina com femenina. Per exemple, els noms de casa *ca l'Arnera* o *ca la Molinera*. No hi ha informació disponible per poder determinar si s'anomenava *Arnera* o *Molinera* una dona que treballava en la producció de la mel o bé en un molí, o si se les anomenava així perquè eren la dona de l'arner i del moliner.

Alguns exemples de feminització són els següents:

<i>Alegreta</i>	<i>Gairalta</i>	<i>Martina</i>	<i>Mirona</i>
<i>Andreua</i>	<i>ca la Gaspana</i>	<i>Martorella</i>	<i>Pujola</i>
<i>Anglesa</i>	<i>Gaspara</i>	<i>Masa</i>	<i>ca les Reverteres</i>
<i>Arbolina</i>	<i>Gavaldana</i>	<i>Masdeua</i>	<i>Rica</i>
<i>Arnaua</i>	<i>Gerava (o Graba o Graua)</i>	<i>Massona</i>	<i>Roja</i>
<i>Balarda</i>	<i>Gília</i>	<i>Mateua</i>	<i>Rossellona</i>
<i>Baldriga</i>	<i>ca la Granella</i>	<i>la Mingola</i>	<i>Sagina</i>
<i>Barberana</i>	<i>Guinovarda</i>	<i>Montsenya</i>	<i>Serrana</i>
<i>Bellvera</i>	<i>Guiota</i>	<i>Montserratada</i>	<i>Solanelles</i>
<i>Bertrana</i>	<i>Guivernaua</i>	<i>Muntera</i>	<i>Solanes</i>
<i>la Bifona</i>	<i>Jovera</i>	<i>Olivera</i>	<i>Soleres</i>
<i>Blanca</i>	<i>ca les Lluïses</i>	<i>Oriola</i>	<i>les Tòfoles</i>
<i>Blàsia</i>	<i>Magrinyana</i>	<i>Orteta</i>	<i>Torella</i>
<i>ca la Coloma</i>	<i>Maimona</i>	<i>Padrona</i>	<i>Veguera</i>
<i>Farrera</i>	<i>Mainera</i>	<i>Palaua</i>	<i>Vidales</i>

<i>Forta</i>	<i>Mallafrena</i>	<i>Peixopala</i>	<i>la Xaconeta</i>
<i>Fortunya</i>	<i>ca la Manyarona</i>	<i>les Pierones</i>	<i>la Xamana</i>
<i>Franciscona</i>	<i>Marca</i>	<i>Puja</i>	

Cal comentar els casos següents:

Franciscona és un cas amb un itinerari interessant, perquè deriva del nom femení *Francisca*, que passa primer per una masculinització, amb l'aplicació del sufix diminutiu *-ó*: *Franciscó*. I, en un segon moment, es produeix una feminització amb l'aplicació del morfema de femení *-a* i l'aparició de la nasal subjacent: *Franciscona*. Així, el procés és el següent: *Francisca* > *Franciscó* > *Franciscona*. El que resulta més curiós és que al final s'aplica aquest renom a un home, de ben segur perquè és el renom de casa seva. Però crida l'atenció que no s'hagi produït una regressió (*Franciscona* > *Franciscó*), ja que és bastant estrany fer servir un nom femení aplicat a una persona de sexe masculí. Probablement, el fet que s'usi sense article té a veure amb això, ja que seria encara més estrany reforçar el gènere a través de l'article.

Ca la Gaspana és un renom que deriva del cognom *Gaspar*: en no realitzar-se la bategant final, apareix una nasal analògica (com en *pilans*, de *pilar*, o *altans*, d'*altar*). Aquest renom també es troba a l'inventari dels Pallaresos (Navarro 2018, p. 199). En un segon moment, al Morell, aquest renom es masculinitza: *Gaspano*. El cognom *Gaspar* també disposa de la versió feminitzada que resulta del manteniment de la bategant i que es localitza en la documentació: *Gaspara*. Segurament, el fet que els cognoms tinguin més presència en la documentació escrita facilita que, en aquest cas, la bategant final es mantingui en la derivació.

Gepilla està format sobre l'hipocorístic del nom de fonts *Josep*: *Gep*. El sufix diminutiu que se li ha aplicat és femení (com en *faldilla* o *forquilla*), per la qual cosa es considera una feminització.

Peixopala és un renom que ve del nom d'un peix, el *peixopalo*; però s'ha produït un canvi en el morfema de gènere, que l'ha convertit en femení.

3.2.2 Masculinitzacions

En l'onomàstica, el morfema flexiu de masculí pot actuar com a sufix de derivació: forma unitats onomàstiques masculines a partir d'unitats onomàstiques femenines. Anomenem aquest procés lèxic *masculinització*. El procés de formació de masculins a partir de femenins es produeix bàsicament amb la incorporació del morfema *-o* —*Piulo*, de *Piula*; *Petxino*, de *Petxina*; Navarro (2018, p. 200) també documenta *ca Petxino* a Constantí—, que és un manlleu del morfema flexiu de masculí castellà *-o*. Cal distingir aquest sufix del sufix diminutiu *-ó*, que, en la seva forma masculina, també genera derivats masculins, com en *Arneró* (d'*Arnera*) o *Pieró* (de *Piera*). Per a la formació de noms propis masculins a partir de noms propis femenins encara hi ha una última

possibilitat, que és que s'elimini el morfema femení *-a* (*Franquès*, de *Franquesa*; *Pubill*, de *pubilla*), un procediment que tècnicament es descriu dient que s'ha afegit a l'arrel un morfema masculí fonològicament buit.

Alguns exemples de masculinitzacions són els següents.

<i>cal Bolo</i>	<i>Gaspanillo</i>	<i>lo Petxino</i>	<i>lo Sucino</i>
<i>Miquel del Dido</i>	<i>Gaspano</i>	<i>lo Piulo</i>	<i>Torrell</i>
<i>ca Favasso</i>	<i>Marino</i>	<i>Pubill</i>	<i>el Xon</i>
<i>Franquès</i>			

Cal comentar els casos següents:

Gaspanillo deriva de *Gaspano*, havent-li aplicat el sufix diminutiu castellà *-illo*.

Gaspano prové de la feminització prèvia *Gaspana*, renom derivat del cognom *Gaspar*.

Lo Sucino és la masculinització de *ca la Sucina*, un renom que ve del nom de dona *Ursicina*.

El Xon. En el cas del Morell, aquesta forma s'explica per la masculinització de *la Xona* perquè el renom existia aplicat a una dona i l'ús del masculí va passar al seu marit en casar-s'hi.

3.2.3 Pluralitzacions

En l'onomàstica, el morfema flexiu de plural pot actuar com a sufix de derivació: forma unitats onomàstiques plurals a partir d'unitats onomàstiques singulars. Anomenem aquest procés lèxic *pluralització*. Alguns exemples de pluralització són els següents:

<i>Cambrons</i>	<i>Moragues</i>	<i>los Patis</i>	<i>Someretes</i>
<i>Camps</i>	<i>lo tros de les Moreres</i>	<i>les Pierones</i>	<i>les Sorts Grans</i>
<i>Casals</i>	<i>les Moreretes</i>	<i>Pins</i>	<i>Tàpies</i>
<i>Comes</i>	<i>els Ninos</i>	<i>ca Pistoles</i>	<i>les Tòfoles</i>
<i>Figueres</i>	<i>Noguers</i>	<i>Ponts</i>	<i>Torrelles</i>
<i>les Forques</i>	<i>Olivars</i>	<i>Prats</i>	<i>Trullols</i>
<i>les Franqueses</i>	<i>Ortigues</i>	<i>Ràfols</i>	<i>Verderes</i>
<i>Greoles</i>	<i>Palomas</i>	<i>ca Rametes</i>	<i>Vidales</i>
<i>ca les Lluïses</i>	<i>los Paradons</i>	<i>Solanelles</i>	<i>Voltes</i>
<i>els Majols</i>	<i>les Parellades</i>	<i>Solanes</i>	<i>les Xaconetes</i>
<i>Mestres</i>	<i>Parés</i>	<i>Soleres</i>	<i>Xavets</i>
<i>Moles</i>	<i>ca les Reverteres</i>		

Cal comentar el cas de *Parés* per fer-lo més entenedor, ja que ve de *perers*, però l'obertura de l'accent (fenomen descrit a l'apartat d'anàlisi fonètica) dificulta d'identificar aquest cognom amb el plural de *perer*.

3.2.4 Vacil·lació de gènere

El nom *Raval* o *Arraval* és habitual en moltes poblacions i Navarro (2018, p. 196) crida l'atenció sobre la vacil·lació de gènere d'aquest topònim, que es troba en la seva forma masculina en força inventaris del Camp de Tarragona. Presenta dos casos (molt propers al Morell: Constantí i Vilallonga) en què la documentació dissipa els dubtes i deixa clar que el gènere usat és el femení. Doncs, bé, sense poder afirmar que la proximitat hi tingui relació, al Morell passa el mateix: en un capbreu del segle XVIII es llegeix «carrer dit de la Bassa o de la Arreval».

El cognom *Freixa* és un d'aquests llinatges amb una gran variació formal: *Freixe*, *Freixes*, *Frexes*, *Fréxens*, *Freixa*, *Freixas*, *Frexas*, *Fleixas* i *Flexas* (DCVB). En relació amb el gènere (i obviant ara la qüestió del nombre), doncs, es troba amb *-a* i amb *-e* finals. Però en la documentació del Morell es localitza amb *-a* (femení, per tant). Navarro (2018, p. 198) presenta la vacil·lació d'aquest nom en una sèrie d'inventaris del Camp, amb la diferència que es tracta de topònims en tots els casos, i en localitza tant en masculí com en femení.

3.3 L'ARTICLE

3.3.1 Article determinat

Tal com ja va descriure Veny (1982, p. 42), al subdialecte tarragoní, «les formes de l'article *lo(s)* / *el(s)* coexisteixen segons nivells generacionals». Tot i que en aquesta coexistència cada vegada guanya més terreny la forma reforçada, és un fet que les persones que han participat en l'enquesta oral són d'edat molt avançada i ho serien encara més les primeres entrevistades, si no fos que ja no hi són. És per aquest motiu que la forma plena de l'article és la que domina en aquest inventari. Recasens (1985, p. 153) afegeix que és «freqüent que un mateix parlant utilitzi les dues variants sense que l'ús de l'una o l'altra comporti connotacions diferencials», alhora que fa notar que la forma plena és la que preval en tota una sèrie de parlars del bloc occidental. Navarro (2018, p. 202-204) presenta aquesta alternança en la immensa majoria d'inventaris del Camp de Tarragona.

Alguns exemples amb la forma plena (més antiga) són els següents:

<i>lo Bou del Carinyo</i>	<i>lo camí Fondo</i>	<i>lo Riuet</i>	<i>lo Soci</i>
<i>lo mas Calvó</i>	<i>lo Garroferal</i>	<i>lo Ros de les Cabres</i>	<i>lo Vailet</i>

Alguns altres exemples amb la forma reforçada (més moderna) són els següents:

<i>el Joier</i>	<i>el Morell</i>	<i>el Plàtano</i>	<i>el Trull</i>
<i>el Maco de la Bastera</i>	<i>el Pinar</i>	<i>el Toi</i>	<i>el Xon</i>

Cal comentar dos casos. *El Pinar* és un topònim que s'ha registrat amb la forma reforçada de l'article, però *lo pinar del Mas de Mestre* ho ha estat amb la plena. No sabem

si el fet que *el Pinar* sigui un topònim més consolidat com a nom propi (més institucionalitzat, com es descriu en l'anàlisi semàntica), en contrast amb *lo pinar del Mas de Mestre* (on *pinar* actua com a genèric, amb el significat d'aquest nom comú totalment present) pot tenir a veure amb l'ús d'un article o de l'altre. Potser seria una possibilitat, però caldria disposar de més dades per plantejar-ho com a hipòtesi.

També és digne de comentari *el Morell*, el nom del municipi. Del record personal, puc afirmar que l'ús oral de la forma sense article era molt habitual (si no única) fins a mitjan anys setanta,⁴⁴ quan es va incorporar amb molta força l'article en la seva forma reforçada, que va guanyar terreny molt ràpidament, fins al punt que avui és l'única forma utilitzada (tret d'alguna excepció molt estranya). Però la documentació històrica mostra com ha anat canviant l'ús de l'article en aquest topònim. En la primera referència documental que se'n conserva (segle XII) surt la forma *Morel*. En les següents (dos fogatges de 1358 i 1360), *Morell*. No és fins a l'inici del segle XV que apareix per primera vegada *el Morell*. *Lo Morell* es localitza l'any 1553 (en un altre fogatge). I així es van alternant les diferents formes fins al segle XX, sense que s'observi una evolució que permeti argumentar que l'article es va incorporar de manera definitiva, ni que una forma de l'article hagués substituït l'altra per consolidar el topònim. Això és així fins al punt que es pot constatar aquesta vacil·lació al mateix DCVB, ja que apareix *Morell* (sense l'article) a l'entrada *Baliar* («llinatge existent a Morell i Reus») i en altres com *Boronat*, *Calvó*, *Espanyol*, etc. Però, en l'interior de l'entrada *Morell*, que és sense article, l'hi fa servir quan recull una dita pròpia del poble: «al Morell, cada u per ell»: es diu referint-se als habitants d'El Morell, poble del Camp de Tarragona». En qualsevol cas el NOMENCLÀTOR (vol. 1, p. 567) ha confirmat de manera oficial el topònim amb l'article amb la forma reforçada.

3.3.2 Article personal

Tradicionalment l'article personal al Morell ha estat *lo* en alternança amb *el*, tal com s'ha fet notar. I, tal com afirmava ja fa uns anys Recasens (1985, p. 154), «*En, na* són formes inexistents al Camp». Amb tot, és un fet que aquesta forma de l'article personal ha quedat fossilitzada en alguns topònims, fenomen que també recull Navarro (2018, p. 204), alhora que fa notar com aquesta pervivència constitueix una mostra de l'ús d'aquesta forma de l'article en temps pretèrits en gairebé tots els inventaris que analitza en el seu estudi (que són 56).

Els casos localitzats al Morell són els següents:

lo Camp d'en Folc
lo Camp d'en Bou

lo mas de n'Enveja
lo mas d'en Guiot

la síquia del Mas d'en Lluc
lo mas d'en Plana

⁴⁴ Una prova més de l'ús recent del topònim sense article és el títol del llibre de Josep M. Recasens sobre història del Morell, publicat l'any 1985: *El senyoriu de Morell. 1173-1835*.

Cal aclarir que els informants es refereixen a *lo Camp d'en Bou* com *lo Cap d'un Bou*, pel procés d'evolució que s'ha donat en aquest topònim i que s'ha pogut detectar gràcies a les fonts documentals, que aporten sistemàticament un article personal, en lloc d'un article indefinit. A més, és present l'alternança entre *Cap* i *Camp*. L'ús de l'article personal fa pensar que el substantiu *bou* no es refereix a l'animal, sinó al cognom d'un propietari, especialment si va acompanyat de *camp* en lloc de *cap*. Sembla força probable que, un cop s'ha oblidat el nom del propietari del terreny (tenint en compte que coincideix amb un nom comú) i ha caigut en desús l'article personal clàssic *en*, es produeix una deformació per donar sentit a la relació entre els dos substantius que formen el sintagma (de *camp d'en Bou* a *cap d'en bou*). I, més modernament, s'hagi acabat d'arrodonir aquesta relació passant l'article personal a article indefinit, que és el que correspon a un nom comú.

I hi ha un altre cas, que és la *Quadra de Danda*, recollit així a l'inventari, però que també apareix en alguns documents com la *Quadra d'en Danda*. Encara que la forma que s'ha considerat preferible per a l'entrada és sense l'article personal, és interessant deixar-ne constància en aquest apartat d'anàlisi morfològica.

Una altra qüestió interessant de fer notar en l'ús de l'article personal al Morell és la vacil·lació que hi ha, ja que en força ocasions no s'utilitza. Els exemples següents són antropònims usats sense article:

<i>Basílio de Sandonga</i>	<i>Joan de la Marcel·lina</i>	<i>Pau Puta</i>
<i>Biel</i>	<i>Mà d'Àngel</i>	<i>Someretes</i>

El pas següent és preguntar-se si això respon a algun patró, ja que aparentment és del tot aleatori. Es pot fer una observació sobre els renoms formats amb un antropònim que actua com a especificatiu, com els casos següents:

<i>l'Adela de Miró</i>	<i>Cisquet de Siurana</i>	<i>Peret de Cabra</i>
<i>Amadeu de Teigí</i>	<i>Joan de la Marcel·lina</i>	<i>Peret de la Teclera</i>
<i>Andreu de Macià</i>	<i>Pep de la Paula</i>	<i>Peret de Pieró</i>
<i>l'Anton de la Mariona</i>		

El fet és que els segments que fan funció de complement especificatiu que són topònims, cognoms o noms masculins (o renoms aplicats a homes, com *Pieró* o *Tegí*) sovint no incorporen l'article, mentre que sí que ho fan els determinants que són noms femenins, la qual cosa semblaria que encaixa amb una altra impressió que es desprèn de l'observació de l'inventari; i és el fet que, d'entrada, sembla que hi ha més noms masculins que femenins que funcionen sense article (fins i tot, en renoms, com *Xamano* i *la Xamana*, en què la forma femenina incorpora l'article). Però caldria fer un estudi sistemàtic d'aquesta qüestió per poder aventurar una hipòtesi digna de ser anomenada així, que depassaria els límits de l'anàlisi morfològica pròpia d'aquesta tesi, ja que també hi ha força contraexemples que caldria ponderar.

3.3.3 Article salat

S'ha detectat en alguns cognoms l'article salat fossilitzat, tant amb la forma masculina *es* com amb la femenina *sa*:

<i>Desprats</i>	<i>Esclassans</i>	<i>Saperes</i>
<i>Escardó</i>	<i>Esquerrer</i>	<i>Savall</i>

En el cas de *Desprats*, també hi ha fossilitzada la preposició *de* davant de l'article salat: *de + es + prats* > *Desprats*. Quant a *Esquerrer*, podria estar format per l'article *es* i el nom *carrer* > *Escarrer*. Amb tot, les obres de referència també apunten com a molt probable que es tracti d'un derivat d'*esquerre*. Finalment, *Saperes* està format per l'article salat i el substantiu *pera*, que significa 'pedra' i que després s'ha pluralitzat: *sa + pera* > *Sapera + s* > *Saperes*.

3.4 ALTRES PROCESSOS MORFOLÒGICS

3.4.1 Incorporació d'altres determinants

S'han localitzat a l'inventari un topònim i dos antropònims que han incorporat un determinant possessiu (*nostro*), en un cas, i un determinant numeral cardinal en els altres dos (*dos* i *seixanta*).

les Dos Sorts
lo Nas de Seixanta Duros
lo Nostro Cisco

Pel que fa al possessiu, la primera i la segona persona del plural dels possessius al Camp de Tarragona són *nostro* i *vostro*. Per tant, la formació d'aquest renom encaixa perfectament en el subdialecte tarragoní. Quant als numerals, Recasens (1985, p. 157) ja recollia per al Camp de Tarragona «l'alternança entre *dos-centes* i *dugues-centes*», mostrant com s'aplicava tant la forma flexionada com sense flexionar a un nom femení per quantificar-lo. I, de fet, el DIEC, en la seva primera edició (de l'any 1995), va incloure una entrada (la primera accepció de *dos*), mitjançant la qual convertia en normatiu aquest ús «en algunes contrades», entre les quals hi hem de comptar el Camp de Tarragona. Cal fer notar que aquest ús del numeral *dos* es troba documentat ja al segle XVIII al Morell.

També cal afegir que s'ha localitzat el fenomen del tancament de la /e/ pretònica en [i] (que s'explica amb detall en l'apartat de l'anàlisi fonètica) en el numeral *seixanta* (esdevé *sixanta*) en altres llocs del Camp de Tarragona, concretament a Cambrils (Navarro 2012, p. 76).

3.4.2 Sufixació

La derivació que s'observa com a procediment de formació de mots a les unitats onomàstiques de l'inventari del Morell (deixant de banda les feminitzacions, masculinitzacions i pluralitzacions, vistes en apartats anteriors) es produeix per la via de la sufixació.

En aquesta anàlisi prescindim, però, dels derivats amb sufixos que no són actius en català actualment. Moll (1991, p. 181-198) dona el detall dels sufixos que han actuat en la formació de paraules en català, i també indica en quins casos s'ha produït aquest procés de desactivació. Per a la formació de diminutius són els següents: *-ol/-ola* (a partir del qual es forma *Mallola*), *-ol* (a partir del qual es forma *Tòfol*) i *-ell/-ella* (a partir del qual es forma *Portella*). El motiu és que aquests sufixos havien estat productius en llatí per formar diminutius, però han perdut aquesta capacitat de generar derivats nous perquè han arribat al català ja com a part del nom, integrats en el que seria, en tot cas, un primitiu. Tot i que n'hi ha alguns altres, no els detallo aquí perquè la seva productivitat ha estat molt menys significativa que la dels esmentats.

3.4.2.1 Diminutius, augmentatius i despectius

En els derivats diminutius, s'han tingut en compte les unitats derivades amb els sufixos *-ill/-illa*, com *Gepilla* (Moll 1991, p. 190), *-et/-eta*, com *Quimet* i *Pepeta* (Moll 1991, p. 192), i *-ó*, com *Llorençó*, *Menescaló* (Moll 1991, p. 194). No s'han tingut en compte els derivats a partir de sufixos de la llengua castellana.

Alguns exemples d'unitats onomàstiques formades per sufixació amb un sufix diminutiu són els següents:

<i>Aguiló</i>	<i>Cameta de Valls Castellet</i>	<i>Llorençó</i>	<i>la Pepeta de Buió</i>
<i>lo riuet d'Alcover</i>	<i>Ciscardó</i>	<i>cal Manquet</i>	<i>Pepet del Be</i>
<i>Alegret</i>	<i>lo Cisco de la Ramoneta</i>	<i>Manyaró</i>	<i>Peret de Cabra</i>
<i>Andreuet</i>	<i>Clarassó</i>	<i>Marceló</i>	<i>lo Pesseteta</i>
<i>ca Banyetes</i>	<i>ca Fernandet</i>	<i>Marcó</i>	<i>Pieró</i>
<i>ca Bardineta</i>	<i>ca la Franciscona</i>	<i>Martinet del Leri</i>	<i>Punyet</i>
<i>Bonet</i>	<i>Garigó</i>	<i>Menescaló</i>	<i>ca Rametes</i>
<i>Brunet</i>	<i>ca Gineret</i>	<i>ca la Merleta</i>	<i>Someretes</i>
<i>Busquets</i>	<i>cal Guerxet</i>	<i>Millaret</i>	<i>la Sorteta</i>
<i>Calcetes</i>	<i>Guiolet</i>	<i>Mineta</i>	<i>la Teclata Xata</i>
<i>Calçó</i>	<i>Hortet</i>	<i>Miret</i>	<i>el Toiet</i>
<i>Calderó</i>	<i>Huguet</i>	<i>Molet</i>	<i>ca Tomaset</i>
<i>Calvet</i>	<i>ca l'Isidret</i>	<i>Moretó</i>	<i>Verget</i>
<i>les Camadetes</i>	<i>ca Janet</i>	<i>lo Mundet</i>	<i>Xaconet</i>
<i>Cambrons</i>		<i>la Mundeta</i>	<i>Xavets</i>

Cal fer notar que en alguns casos la derivació per sufixació diminutiva és concomitant amb la pluralització. Així, tenim *ca Banyetes* (i no *ca Banyeta*), *Busquets* (i

no *Busquet*), *Calcetes* (i no *calceta*), *Camadetes* (i no *Camadeta*), *Cambrons* (i no *Cambró*), etc. Una explicació alternativa d'aquest fenomen aniria en la línia de sostenir que la base no és l'arrel del primitiu (*bany(a)* > *Banyetes*) sinó, precisament, la forma plural (*Banyes* > *Banyetes*).

Per a la formació d'augmentatius, el sufix que actua habitualment és *-ot*, que «té valor augmentatiu amb algun matis pejoratiu» (Moll 1991, p. 195), tot i que, en la llengua antiga, també era productiu per a la formació de diminutius. Alguns dels casos documentats són els següents (els derivats són tots masculins singulars, tret d'un, que és femení plural):

<i>Barrot</i>	<i>ca Ferrerot</i>	<i>lo Perot del Marrau</i>
<i>Cabot</i>	<i>Genot</i>	<i>lo Pressegot</i>
<i>Calçotes</i>	<i>Ninot</i>	

Convé recordar, a propòsit de la sufixació valorativa, que, en part com passava amb el gènere i el nombre, el sufix diminutiu i augmentatiu no actua en onomàstica —o no hi actua del tot— com un sufix diminutiu o augmentatiu regular, és a dir, aportant un contingut semàntic objectiu (indicant petitesa o grandària sense canviar el significat bàsic del primitiu), sinó que funciona com un recurs més per la creació de noms propis nous.

3.4.2.2 Noms col·lectius

El sufix habitual per crear noms col·lectius és *-ar*, que «s'aplica especialment per a designar el lloc on es cria un vegetal determinat» (Moll 1991, p. 184). Al Morell hi ha alguna excepció, però, com ara *lo Garroferal* i *Morerar*, derivats a partir del sufix *-al* (habitual en valencià), que «forma també substantius indicadors del lloc on abunda o es troba l'objecte expressat pel primitiu» (Moll 1991, p. 182).⁴⁵ I també *Roureda*, format amb el sufix *-eda*, que serveix «per a formar noms que signifiquen bosc o camp poblat del vegetal que indica el primitiu» (Moll 1991, p. 188).

<i>los Alzinars</i>	<i>lo Cosconar</i>	<i>el Pinar</i>
<i>lo Carrascar</i>	<i>lo Matapollar</i>	<i>Pujolar</i>
<i>lo Cortonet dels Olivars</i>	<i>los Olivars</i>	

Naturalment, com s'ha anat dient al llarg d'aquesta tesi, el fet que aquests topònims estiguin formats amb un sufix indicador de col·lectivitat no implica necessàriament que avui dia el lloc que designen respongui a aquesta circumstància.

⁴⁵ Per a una descripció detallada dels sufixos que formen noms col·lectius en català, vegeu Colomina (2017 i 2021).

3.4.2.3 Noms d'oficis

El sufix que actua habitualment «per a designar la persona que es dedica professionalment a l'objecte indicat pel primitiu» és *-er* (Moll 1991, p. 184). En l'inventari onomàstic del Morell els noms formats amb aquest sufix no són infreqüents:

<i>Aguader</i>	<i>Ferrer</i>	<i>Moliner</i>
<i>l'Anton de l'Esparter</i>	<i>Forner</i>	<i>Sabater</i>
<i>cal Baster</i>	<i>Fuster</i>	<i>lo Saboner</i>
<i>Boter</i>	<i>cal Gerrer</i>	<i>cal Taverner</i>
<i>Carnisser</i>	<i>el Joier</i>	<i>Torner</i>
<i>Carreter</i>	<i>cal Llauner</i>	<i>lo Vaquer</i>
<i>l'Espardenyer</i>	<i>Mercader</i>	<i>la Vinya del Pastisser</i>

3.4.2.4 Altres

L'inventari onomàstic del Morell conté alguns altres exemples de derivats per sufixació. Tot i que ja s'han recollit els sufixos realment productius, a continuació anotem algunes unitats formades amb sufixos que no són dels més habituals.

El topònim *l'Abeurador* està format amb el sufix *-dor*, que «s'aplica a radicals verbals per a formar substantius que designen el lloc on es realitza l'acció» (Moll 1991, p. 195). El cognom *Barbat* està format amb el sufix *-at*, que s'origina en la desinència del participi passat dels verbs de la primera conjugació. Aquest participi se substantiva, superant així la seva condició inicial d'adjectiu, per passar a designar una característica, en aquest cas d'una persona (Moll 1991, p. 187). El cognom (i nom de casa corresponent) *Cendrós* està format a partir d'un adjectiu que al seu torn és un derivat obtingut amb el sufix *-ós*, que indica el «posseïdor de la qualitat expressada pel primitiu» (Moll 1991, p. 195). En aquest cas, color o aspecte de cendra. En el renom *la Cisqueta Xerraire* hi ha intervingut el sufix *-aire*, que, aplicat a verbs de la primera conjugació, dona un nom que «n'indica l'agent» (Moll 1991, p. 186). I en *Pallissa* hi ha la «forma femenina d'adjectiu de pertinença, que apareix substantivada» (Moll 1991, p. 189), que s'ha format amb l'aplicació del sufix *-issa*.

3.4.3 Composició

Un altre procés habitual de formació de mots, a part de la derivació, és la composició. En la composició, en lloc d'aplicar afixos als radicals, s'uneixen dos radicals per formar una paraula nova. Poden estar formats per nom + nom, nom + adjectiu, verb + nom o determinant + nom. Alguns exemples de mots compostos recollits a l'inventari del Morell són els següents:

<i>Casamajor</i>	<i>Matadones</i>	<i>Pixaenaues</i>
<i>Casanova</i>	<i>Matamares</i>	<i>cal Pocapena</i>
<i>Dosaigües</i>	<i>lo Matapollar</i>	<i>Santamaria</i>

<i>Dragamilles</i>	<i>Nouviles</i>	<i>Santcliment</i>
<i>Dragaquilòmetres</i>	<i>Panxaforadat</i>	<i>Vilafranca</i>
<i>lo Giramuntanyes</i>	<i>lo camí de Paretdelgada</i>	<i>lo camí de Vilallonga</i>
<i>Joanpere</i>		

3.4.4 Truncació

El procediment de truncació (v. t. l'apartat d'afèresi de l'anàlisi fonètica) ha donat lloc a uns quants dels antropònims que formen part de l'inventari onomàstic del Morell:

<i>Biel</i>	< <i>Grabiel</i>
<i>cal Cinto</i>	< <i>Jacinto</i>
<i>ca la Quima</i>	< <i>Joaquima</i>
<i>Matilde de la Tana</i>	< <i>Caietana/Gitana</i>
<i>la Mona del Txitxo</i>	< <i>Ramona</i>
<i>Pep de la Sucina</i>	< <i>Ursicina</i>
<i>Peret de la Pepa</i>	< <i>Josepa</i>
<i>cal Po</i>	< <i>Josepó</i>
<i>Quim del Forn</i>	< <i>Joaquim</i>
<i>cal Tòfol</i>	< <i>Cristòfol</i>
<i>Cisco/Cisquet/Cisqueta</i>	< <i>Francisco/Francisquet/Francisqueta</i>
<i>Minguell</i>	< <i>Dominguell</i>
<i>Mundet/Mundeta</i>	< <i>Raimundet/Raimundeta</i>

En alguns casos s'ha aplicat un procediment tradicional català (la truncació per l'esquerra dels noms propis), però a partir d'una base castellana (*Cinto*, de *Jacinto*; *Cisco*, de *Francisco*). En altres casos la truncació ha operat conjuntament amb la sufixació diminutiva. Així, *Minguell* és truncació de *Dominguell*, i *Dominguell* és diminutiu de *Domingo* (un primitiu castellà). Com *Mundet* i *Mundeta* són truncacions de *Raimundet* i *Raimundeta*, que al seu torn són diminutius dels prenomes *Raimund* i *Raimunda*. Una explicació alternativa faria seguir un camí diferent: *Domingo* pot haver format *Mingo* per truncació i, posteriorment, *Mingo* pot haver format, per sufixació diminutiva, *Minguell*. En el cas de *Mundet/Mundeta*, les dades del Morell fan pensar que tots dos són derivats de *Munda*.

A més de la truncació per l'esquerra i la truncació per la dreta, la truncació pot afectar els elements centrals del mot. A l'inventari del Morell només s'ha recollit un cas d'aquesta classe, que és *Malena*, provinent de *Magdalena*.

3.4.5 Lexicalització

En aquest apartat anoto les lexicalitzacions de sintagmes, ja que totes les unitats onomàstiques que han donat locucions com a resultat (*ca la Mare de Déu*, *lo Pa amb Xocolata*, per exemple) es tracten a l'apartat d'anàlisi sintàctica. La major part d'aquestes lexicalitzacions es produeixen a partir de la fossilització de l'article salat. Les úniques

excepcions són *ca Déugràcies* i *Dosaigües*. En el primer cas, es tracta d'una formació provinent del llenguatge litúrgic (*Deo gratias*); i, en el segon, de la incorporació d'un numeral a un substantiu.

Desprats
ca Déugràcies
Dosaigües

Escardó
Esclassans
Esquerrer

Saperes
Savall

4. FONÈTICA

La fonètica, juntament amb el lèxic (i també la morfologia, però potser no d'una manera tan evident) és un dels elements més definidors d'una varietat dialectal, a través del qual se la reconeix fàcilment. I, tenint en compte el caràcter de parlar de transició que té el subdialecte tarragoní, resulta particularment interessant analitzar les mostres de la fonètica pròpia que un estudi onomàstic pot aportar a través dels noms que l'integren.

Així, servint-me de les gramàtiques històriques que han descrit els diferents fenòmens fonètics (Badia 1981 i Moll 1991, bàsicament), a més de les obres que han descrit aquest dialecte (Recasens 1985) o d'estudis sobre municipis concrets (com ara Navarro 2012) i altres monografies, donaré compte de les unitats onomàstiques presents al Morell que il·lustren els diferents fenòmens fonètics, alguns de caràcter local i d'altres que no són exclusius de l'àrea del Camp de Tarragona, com ara la neutralització de les vocals àtones, que és pròpia del bloc oriental.

Presentaré aquesta informació estructurada en dos grans grups, el vocalisme i el consonantisme, i un tercer grup que recull mostres de fenòmens que tant es poden produir amb vocals com amb consonants o bé unitats onomàstiques en l'interior de les quals es produeix més d'un fenomen. En el vocalisme, he recollit exemples de diftongació i monoftongació; assimilacions, obertura o tancament i centralitzacions de vocals, entre d'altres trets. En el consonantisme, manteniment de la labiodental fricativa sonora; segregació de iod davant de prepalatal fricativa; africacions en posició inicial, dissimilació de líquides, etc. En l'últim apartat, hi ha exemples de metàtesis, afèresis, interferències fonètiques d'altres llengües, a més d'altres fenòmens menys habituals.

4.1. VOCALISME

4.1.1 Diftongacions i monoftongacions

4.1.1.1 Articulació diftongada de la vocal velar semitancada /o/ en posició àtona inicial

És un fenomen força estès arreu del domini lingüístic (*obrir* [əw'βri], *ofegar* [əwfə'ɣa], *olor* [əw'lo], *orella* [əw'relə], etc.), que en català oriental es realitza amb vocal medial semitancada [ə] inicial, tal com descriuen Badia (1981, p. 164) i Moll (1991, p. 86). Es tracta d'un tret compartit pels parlars del català nord-occidental i del tarragoní, tal com indica Navarro (2018, p. 168), que documenta aquest fenomen en gran part dels municipis analitzats al seu estudi.

los Olivars [ɫuz əwli'vas]

Oliver [əwli've]

4.1.1.2 Monoftongació o reducció vocàlica

Es tracta de la simplificació dels elements d'un diftong àton en posició inicial no absoluta (Recasens 1985, p. 109). Tot i que, tal com indica Navarro (2018, p. 193), no és un fenomen molt freqüent, hi ha alguns exemples a l'inventari del Morell.

l'Abeurador [ʔəβurə'ðo]

4.1.2 Neutralització de les vocals en posició àtona

De forma general, al Morell es produeix en totes les posicions àtones el pas de les vocals llatines A i E a [ə], i O i U a [u], característic del català oriental (Veny 1982, p. 20), la qual cosa fins i tot queda reflectida en la documentació en moltes ocasions.

4.1.2.1 Neutralització de /a/ i /e/ en [ə]

Aimeric [əjmə'rik], també documentada la forma *Eimeric*
Espanyol [əspə'ɲəl], també documentada la forma *Aspaniol*
Esteve [əs'tevə], també documentada la forma *Esteva*
Ferrer [fə're], també documentada la forma *Farré*
Mestre ['mestrə], també documentada la forma *Mestra*

4.1.2.2 Neutralització de /o/ i /u/ en [u]

<i>Arbonès</i> [əɾβu'nəs]	<i>Nassos-i-Peus</i> ['nasuz i 'pəws]
<i>cal Betxo</i> ['kaʎ 'βetʃu]	<i>lo Nostro Cisco</i> [ʔu 'nəstru 'sisku]
<i>lo Glorieta</i> [ʔu ɣluri'etə]	<i>Oller</i> [u'ʎe]
<i>Joan del Ferro</i> [dʒu'an dəl 'feru]	<i>lo carrer d'Orient</i> [ʔu kə're ðuri'en]
<i>Llagostera</i> [ʎəɣus'terə]	<i>lo Petxino</i> [ʔu pə'tʃinu]
<i>lo Nano</i> [ʔu 'nanu]	<i>lo Piulo</i> [ʔu 'piwlu]

4.1.3 Assimilació vocàlica per fonètica sintàctica

Entre vocals pròximes es pot produir una acció assimiladora, especialment de les tòniques sobre les àtones.

ca l'Hospitalet ['ka ʎəspitə'ʎet]
ca l'Isidret ['ka ʎəzi'ðret]
ca l'Olegari ['ka ʎəʎə'ɣari]

4.1.4 Dissimilació vocàlica de /o/, / u/ àtones en [ə]

Puntualment, es pot produir la dissimilació de les vocals /o/ i / u/ àtones en [ə]. Navarro 2018 (p. 190) documenta aquest fenomen en quatre municipis del Camp. Un dels

casos que també es troba a l'inventari del Morell amb aquesta realització fonètica és el *Rourell*. A més, n'hi ha una mostra pretèrita: *Roureda*, que es documenta al segle XVIII com a *Raureda*. Així, tot i que no se'n pugui donar compte en aquesta anàlisi perquè no hi ha disponible la transcripció fonètica, la grafia el fa evident.

lo camí del Rourell [lɔ kə'mi ðəl rəw'reɫ]

4.1.5 Canvi en l'obertura de vocal

Es produeix un canvi de timbre vocàlic per analogia amb mots aguts com *pagès*, *marquès*, *interès*, malgrat que per etimologia s'hauria d'articular tancada la vocal tònica (perquè, en realitat, és una evolució de *perers*), en aquest cas:

Parés [pə'res]

4.1.6 Desplaçament d'accent

En unes poques ocasions es produeix un desplaçament de l'accent en exemples com els següents:

l'abeurador del Comú [lɔβurə'ðo ðəl 'kumu]

Aubia [əw'βiə], que per etimologia hauria de ser [əwβi'a]

4.1.7 Tancament de /e/ - /ɛ/ en [i]

4.1.7.1 Per influència d'una iod de la síl·laba final

Es produeix el tancament en [i] per influència d'una iod en la síl·laba final, que afecta també mots no llatins, com és el cas dels dos exemples localitzats a l'inventari del Morell, d'origen àrab. Moll (1991, p. 75) dona compte del fenomen fonètic i Navarro (2018, p. 188-189) el documenta al Camp de Tarragona.

la Sínia [lɔ 'siniə] < *sènia*

síquia ['sikiə] < *sèquia*

4.1.7.2 Per l'acció assimiladora de la prepalatal fricativa sorda /ʃ/

Es produeix el tancament de la vocal palatal semitancada /e/ en [i] per l'acció assimiladora de la prepalatal fricativa sorda /ʃ/

Peixopala [piʃu'paɫə]

4.1.7.3 Per l'acció assimiladora de la prepalatal africada sonora /dʒ/

El fenomen antic en català del tancament de la vocal palatal semitancada /e/ en [i] per l'acció assimiladora de la prepalatal /dʒ/ ha quedat reflectit en l'ortografia en el cas següent:

Gener [dʒə'ne] / *Giner* [dʒi'ne]

4.1.8 Vocalització de la lateral /l/ en síl·laba travada

Es localitza la vocalització de la lateral /l/ en síl·laba travada

Aubia [əw'βiə], D'ALBIANUS (descrit per Navarro 2018, p. 173)

4.2. CONSONANTISME

4.2.1 Manteniment de la labiodental fricativa sonora /v/

Exclusivament en les generacions d'edat més avançada, però cada vegada de forma més residual, s'observa el manteniment de la labiodental fricativa sonora /v/. El Morell és un dels municipis en què Recasens (1985, p. 122-123) registrava el rendiment màxim de la diferenciació /b/ i /v/ en les dues generacions que va considerar en el seu estudi (generació I: majors de 60 anys; i generació II: entre 40 i 60 anys). Fent la translació a les edats actuals, la segona generació estaria integrada per persones que ara tenen 88 anys o més. El fet d'haver dut a terme l'enquesta oral al voltant de l'any 2000 va facilitar poder recollir aquesta realització fonètica, ja que tots els informants avui tindrien entre 91 i 98 anys. Navarro (2018, p. 175-176) l'ha localitzat en una trentena d'inventaris del Camp de Tarragona.

ca Jover ['ka zu've]
lo Mas Calvó ['tu 'mas kə'l'vo]
Rovira [ru'virə]
lo camí de la Selva [tu kə'mi ðə lə 'sɛlvə]
lo Pep del Taverner ['pɛb dəl təvər'ne]
la Vinya Gran [lə 'viɲə 'ɣran]

4.2.2 Africacions en posició inicial i postconsonàntica

Les consonants prepalatals sordes i sonores en posició inicial i postconsonàntica s'articulen africades al Camp de Tarragona, de la mateixa manera que passa en el bloc occidental. Navarro (2018, p. 177-178) documenta aquest fenomen a través de l'estudi de vora quaranta inventaris onomàstics de municipis del Camp.

la Cisqueta Xerraire [sis'kɛtə ʃə'rajrə]
cal Gerrer ['kaɫ dʒə're]
Gil ['dʒil]
Joan de la Palmira [dʒu'an də lə pəl'mirə]
Xamano [ʃə'manu]
cal Xitxo ['kaɫ 'ʃiʃu]

4.2.3 Dissimilació de líquides

És molt freqüent la dissimilació consonàntica, que consisteix en la realització d'un so amb un canvi en un dels trets que el defineixen a causa de la proximitat amb un so amb el qual pot compartir tant el mode com el punt d'articulació, o ambdues característiques. Navarro (2018, p. 191-192) documenta extensament aquest fenomen en l'àmbit del Camp de Tarragona i de manera especialment abundant en els renoms, noms de casa i topònims que contenen el substantiu *frare*, present també en l'inventari del Morell.

Lo Camí de Vilallonga [lu kə'mi ðə viɾə'lɔŋgə]: la líquida lateral de la síl·laba pretònica interna /l/ canvia el seu mode d'articulació i passa a realitzar-se ròtica bategant /r/, mantenint el seu punt d'articulació (alveolar), per diferenciar-se de la lateral palatal de la síl·laba que la segueix (amb la qual comparteix el mode d'articulació).

Lo Cisco de l'Eulàlia ['sisku ðə ləw'ɫariə]: la lateral de la síl·laba posttònica interna /l/ canvia el seu mode d'articulació i passa a realitzar-se bategant /r/, mantenint el seu punt d'articulació (alveolar), per diferenciar-se de la consonant lateral /l/ de la síl·laba tònica (amb la qual comparteix tant el mode com el punt d'articulació).

La Granja dels Frares [lə 'ɣraŋdʒə ðəɫs 'flarəs]: la ròtica bategant de la síl·laba tònica /r/ canvia el seu mode d'articulació i passa a realitzar-se lateral /l/, mantenint el seu punt d'articulació (alveolar), per diferenciar-se de la ròtica bategant de la síl·laba posttònica (amb la qual comparteix tant el mode com el punt d'articulació).

4.2.4 Segregació de iod davant de prepalatal fricativa sorda /ʃ/ i sonora /ʒ/

Es tracta d'un fenomen propi del dialecte nord-occidental dels parlars catalans, que el Camp de Tarragona comparteix com a zona de transició que és. Es produeix quan les prepalatals fricatives /ʃ/ i sonora /ʒ/ es troben en posició intervocàlica o bé quan la prepalatal fricativa sorda /ʃ/ es troba en posició final. Navarro (2018, p.179) documenta a bastament aquest fenomen per a aquest territori. Cal fer notar que, en alguns casos, s'ha incorporat el so a l'ortografia.

Aluges [ə'lujzəs]
Amadeu de Tegi [mə'ðew ðə təj'zi]
Boix ['bojʃ]

los Farraginals [lus fəɾəjzi'nals]
Magí [məj'zi]
els Majols [lus məj'zɔls]
Moix ['mojʃ]
Pallejà [pələj'za]
la plaça del Peix [lə 'plasa ðəl 'pejʃ]
ca Pujol [puj'zɔt]

4.2.5 No sensibilització de la ròtica final

En general, la ròtica a final de mot no se sensibilitza al Camp de Tarragona, com en la resta del domini, exceptuant l'àrea del valencià (Moll 1991, p. 98). És interessant fer notar que, des del punt de vista ortogràfic, en alguns casos s'escriuen aquests mots sense la *-r* final, per ortografia fonètica: *Bladé* o *Cabré*, per exemple, i aleshores es col·loca un diacrític damunt de la vocal, ja que es tracta de la síl·laba tònica. I també cal dir que s'observen casos de vacil·lació *Boter/Boté*, *Bover/Bové*.

los Alzinars [lus əlzi'nas]
Caçador [kəsə'do]
el Joier [əl dʒu'je]
lo carrer Major [lu kə're məj'zo]
Soler [su'le]
lo camí Travesser [lu kə'mi trəvə'se]

4.2.6 Sensibilització de la dental del grup final - /nt/ per fonètica sintàctica

Al Camp de Tarragona, normalment no s'articula la dental final que es troba integrada en el grup - /nt/, com en la major part del domini lingüístic (Moll 1991, p. 108), però sí que se sensibilitza quan entra en contacte amb la vocal inicial del segment fònic que la segueix, per fonètica sintàctica. Així, els topònims que contenen la unitat lèxica *sant* seguida de vocal sensibilitzen la dental. Aquest fenomen és descrit per Badia (1981, p. 250) i queda ben documentat per al Camp de Tarragona a Navarro 2018 (p. 184).

lo carrer de Sant Antoni [lu kə're səntən'toni]
lo carrer de Sant Isidre [lu kə're səntə'ziðru]

4.2.7 Vacil·lació entre la ròtica bategant [r] i la vibrant [r]

Es produeix una vacil·lació entre la ròtica bategant [r] i la vibrant [r] en la forma *Garigó*. Aquest diminutiu de Garriga presenta la mateixa vacil·lació que altres dobles com ara *sarampió/sarrampió*, *espàrec/espàrrec* o *llogaret/llogarret*.

cal Garigó ['kaɫ ɣəri'ɣo]

4.2.8 Geminació de /g/ en la combinació /gl/

Es produeix la geminació de /g/ en la combinació /gl/. Tot i que sigui un fenomen en regressió, al Morell encara s'ha registrat aquesta geminació, que també es recull en d'altres municipis del Camp (Navarro 2018, p. 193).

l'Església [ʎig'gʎeziə]

4.2.9 Reducció consonàntica del grup /nst/

L'agrupació de tres consonants /nst/ es redueix a dues: /st/

la plaça de la Constitució [ʎə 'pləsə ðə ʎə kustitusi'o]

4.2.10 Palatalització de l'alveolar fricativa sorda /s/ precedida de /ʎ/

Es produeix la palatalització de l'alveolar fricativa sorda /s/ precedida de /ʎ/. Es tracta d'un fenomen propi del Camp de Tarragona, descrit per Recasens 1985 (p. 128) i també documentat en aquesta àrea per Navarro 2018 (p. 183).

Balcells [bəʎ'seʎtʃ]

4.2.11 Palatalització de l'alveolar fricativa sorda /s/ precedida de /j/ > [ʃ]

Es produeix la palatalització de l'alveolar fricativa sorda /s/ precedida de /j/ > [ʃ].

lo Paisano [ʎu pəj'ʃanu]

4.3 ALTRES

A més dels fenòmens descrits, n'hi ha d'altres que es produeixen escadusserament, però no per això són menys interessants.

4.3.1 Paragoge

El fenomen de la paragoge consisteix en l'addició de fonemes (o fins i tot síl·labes), normalment consonàntics, a final de mot. Una de les consonants més habituals que intervenen en aquest fenomen és la dental oclusiva sorda /t/, que és el cas que il·lustra l'exemple recollit a l'inventari. No és un fenomen abundant al Camp de Tarragona, tal com mostra Navarro (2018, p. 186).

La Casa dels Gremis [ʎə 'kazə ðəʎz 'ɣremits]: a més de l'addició de la consonant /t/, en aquest cas, també s'hi manté l'alveolar sorda /s/ com a marca de plural.

4.3.2 Metàtesi

La metàtesi és el fenomen del canvi de posició d'una consonant (o d'una vocal). Moll (1991, p. 123) en dona compte. Depenent de si el desplaçament és cap a l'esquerra, cap a la dreta o es produeix un intercanvi de posició entre dos sons, s'anomenen metàtesis regressives, progressives o recíproques. Tal com recull Navarro (2018, p. 187), una de les consonants més afectades per la metàtesi regressiva és la ròtica bategant /r/.

4.3.2.1 *Metàtesi progressiva de la ròtica*

La ròtica de la síl·laba inicial, atreta per la síl·laba tònica, es desplaça a la dreta de la vocal i passa a posició de coda sil·làbica, sense que es produeixi un canvi en la seva realització (/r/).

ca Gregori ['ka ɣər'ɣɔri]

4.3.2.2 *Metàtesi regressiva de la ròtica*

La ròtica de la síl·laba pretònica interna es desplaça cap a la síl·laba pretònica inicial.

Gabriel i *Gabrielet* ['ka ɣrəβi'el] i ['ka ɣrəβiə'tet]

4.3.3 Afèresi

L'afèresi és el fenomen pel qual una paraula queda escurçada en la seva part inicial a causa de la desaparició d'una vocal o una síl·laba sencera que es trobava en aquesta posició. Tot i que Navarro (2018, p. 185) indica que no és fenomen habitual al Camp de Tarragona, s'han registrat algunes afèresis a l'inventari, però es tracta d'antropònims (noms de fonts) que, lògicament, no són específics del Camp.

Amadeu de les Cabres [mə'dew ðə ləs 'kaβrəs] < (A)madeu
ca Biel [bi'el] < (Ga)briel (amb metàtesi regressiva prèvia de la ròtica)
cal Cinto ['kaɫ 'sintu] < (Ja)cinto
lo Cisco de la M. Rosa ['sisku ðə lə mə'riə 'rɔzə] < (Fran)cisco
cal Tòfol ['kaɫ 'tɔfuɫ] < (Cris)tòfol
Quim del Forn ['kim dəl 'forn] < (Joa)quim

(V. t. l'apartat de truncació en l'ànàlisi morfològica.)

4.3.4 Doble assimilació vocàlica i consonàntica per acció de la prepalatal sorda /j/

Es produeix una doble assimilació vocàlica i consonàntica per acció de la prepalatal sorda /j/. D'una banda, el tancament de la vocal palatal semitancada /e/ en [i] per l'acció

assimiladora de la prepalatal sorda /ʃ/ (Recasens 1985, p. 104); i, de l'altra, l'assimilació de l'alveolar /s/ per part de la mateixa prepalatal /ʃ/, que es transforma en aquesta mateixa consonant [ʃ] (Navarro 2018, p. 188 descriu ambdós fenòmens).

lo Nas de seixanta duros [lu 'naz ðə ʃi'ʃantə 'ðurus]

4.3.5 Interferències fonètiques

El català està interferit bàsicament pel castellà i per aquest motiu només hi ha un cas d'interferència d'una altra llengua, que és el francès. Es tracta d'un renom format a partir de la paraula francesa *monsieur*, que s'adapta al català amb el tancament de la vocal de la síl·laba inicial: *Missier* [misi'e].

Tret d'aquest cas, doncs, totes les interferències venen del castellà; i es manifesten en dues tipologies diferents: noms que són catalans però han integrat algun so castellà i noms castellans que s'han adaptat a sons catalans.

4.3.5.1 Noms catalans amb sons castellans integrats

Ca l'Elisa ['ka lə'ɦisə]: l'alveolar sonora /z/ que s'hauria de pronunciar en un nom català es realitza com a alveolar sorda /s/.

4.3.5.2 Noms castellans amb sons catalans adaptats

Basilio de Sandonga [bə'siɦiw ðə sən'doŋgə]: totes les vocals àtones neutralitzen en aquest nom, tant /a/ > /ə/ com /o/ > /u/.

Ca l'Azanya ['ka lə'saŋə]: l'alveolar sorda (/s/) ocupa el lloc de la interdental fricativa sorda (/θ/) i neutralitzen les vocals àtones (/a/ > /ə/).

Jefasso [χə'fasu]: neutralitza la vocal àtona de la síl·laba inicial (/a/ > /ə/) i també la de la síl·laba final (/o/ > /u/), mentre que es manté la fricativa ovular (/χ/) de la síl·laba inicial (no es produeix l'adaptació d'aquest so, doncs).

Juanito [χuə'nitu]: neutralitza la vocal àtona de la síl·laba final (/o/ > /u/), mentre que es manté la fricativa ovular /χ/ de la síl·laba inicial (no es produeix l'adaptació d'aquest so, doncs).

4.3.6 Evolucions diverses

La /w/ del diftong creixent /wa/ ha assimilat [ɣ], ja que la forma d'on prové aquesta evolució és *Pixaenagües*:

Pixaenaues [piʃə'nawəs]

Vocalització de la lateral alveolar implosiva en posició medial en el cas de *Puigdelfí* (Recasens 1985, p. 131-132), tal com s'observa al Camp de Tarragona en paraules de la llengua comuna com ara *palpar* [paw'pa] i *estalviar* [əstuβi'a]. L'OnCat (vol. VI, p. 297) en certifica la presència al municipi, ja que hi recull la pronunciació, al costat d'altres pobles veïns:

Puigdelfí ['pujðu'fi]

Es produeix una assimilació de les vocals de les dues primeres síl·labes (de *Ursicina* passa a *Ursucina*) i després es produeix una afèresi sil·làbica.

ca la Sucina ['ka lə su'sinə]

Són casos de síncope en contacte amb la ròtica bategant /r/ els següents:

la Maria Teresa de l'Engràcia [lə mə'riə 'tɾezə ðə ləŋ'grasiə]

la Teresa de les Ulleres [lə 'tɾezə ðə ləz u'ʎerəs]

5. ANÀLISI SINTÀCTICA

5.1 CRITERIS DE L'ANÀLISI

L'anàlisi sintàctica d'un inventari onomàstic resulta una tasca relativament senzilla perquè les unitats que s'han lexicalitzat per formar topònims i antropònims tenen estructures bastant simples en general, tal com correspon a la seva funció merament referencial, que demana poca complicació per actuar eficaçment. En general, es tracta de sintagmes nominals i, en molt poques ocasions són sintagmes preposicionals o són oracions completes.

En aquesta part de l'anàlisi filològica, donaré compte de les estructures sintàctiques dels diferents tipus que s'han aplegat a l'inventari del Morell, i que dividiré en tres parts: la que correspon a sintagmes nominals, la que correspon a sintagmes preposicionals i la que correspon a oracions completes. Per descomptat, l'estructura més rendible amb diferència és el sintagma nominal (i, en conseqüència, la més àmplia també), tant des del punt de vista del nombre d'unitats onomàstiques que estan formades amb aquesta estructura, com des del punt de vista de la varietat d'estructures que es formen complementant el nucli bàsic (el nom) amb sintagmes adjectivals, preposicionals, etc. Els sintagmes preposicionals i les oracions completes representen una part molt petita de les unitats onomàstiques però hi són presents.

En relació amb les unitats onomàstiques construïdes sobre un sintagma preposicional, és interessant fer tres observacions. En primer lloc, constatar que, en l'inventari del Morell, són totes topònims, la qual cosa resulta coherent amb el fet que les preposicions que són el nucli del sintagma són indicadores de lloc (*damunt, davall, etc.*). La segona és que hi ha una diferència entre un topònim que és un sintagma nominal (o un nom) i un topònim que és un sintagma preposicional perquè, en el segon cas, hi ha un procediment de canvi de categoria gramatical (una *conversió* o *habilitació*), ja que un sintagma preposicional, que no és una categoria referencial, es «converteix» en nom, que sí que és una categoria referencial. I la tercera és que es pot veure, en els exemples aportats, que no incorporen la preposició *de* per introduir el sintagma que complementa la preposició, que és el nucli sintàctic de la unitat lèxica,⁴⁶ la qual cosa mostra que la preposició pot portar com a complement tant sintagma nominal com sintagma preposicional.

Finalment, quant a les unitats onomàstiques que són oracions completes, cal dir que totes les que s'han localitzat en l'inventari del Morell són antropònims, la qual cosa també resulta coherent amb el fet que descriuen actituds, a través d'activitats pròpies de persones. I, per expressar una activitat, cal un subjecte i un predicat. És molt poc habitual que un nom es formi sobre una oració completa, però el fet és que això passa alguna vegada. I, de la mateixa manera que amb el sintagma preposicional, es produeix una habilitació des del moment que una oració es converteix en un nom.

⁴⁶ Altres exemples localitzats al Morell, a més dels que s'analitzen en aquest apartat, serien *Damunt els Horts, Damunt la Síquia, Damunt lo Morell* o *Dellà lo Torrent*.

Per a cada una de les estructures anotades, em basaré en un exemple, a partir del qual descriuré la seqüència d'elements que el componen. Faré servir els parèntesis quan aparegui en l'estructura un complement format per més d'un element. Per exemple, si un sintagma nominal està format per un nom i un sintagma preposicional, que al seu torn està integrat per una preposició i un nom, consignaré l'estructura del sintagma preposicional dins dels parèntesis. Com que sovint hi ha noves estructures a l'interior d'elements que es van consignar, aniré fent servir altres signes que permetin jerarquitzar clarament aquest procés que evoca les nines russes. Així, quan calgui detallar els elements d'una estructura que es troba dins d'una altra, faré servir els parèntesis en primer lloc. Si cal descriure una altra estructura dins dels parèntesis, faré servir claudàtors. Si n'hi ha una altra dins dels claudàtors utilitzaré els signes de menor (<) per obrir i major (>) per tancar; i, en últim lloc, les barres verticals.

En aquesta part de l'anàlisi, anomenaré cada element amb el seu nom complet, sense fer servir abreviatures. He anat alternant antropònims i topònims a l'hora d'exemplificar. L'estructura sintàctica es dona indistintament en ambdós casos i l'únic objectiu de presentar tots dos tipus d'unitats onomàstiques és oferir certa varietat. També m'ha semblat interessant per mostrar aquestes estructures d'una manera més gràfica, fer una anàlisi en forma d'arbre de cada un dels exemples i llavors sí que faré servir les abreviatures corresponents, de coneixement general i de fàcil deducció per la presència immediata de la descripció completa poques línies més amunt.

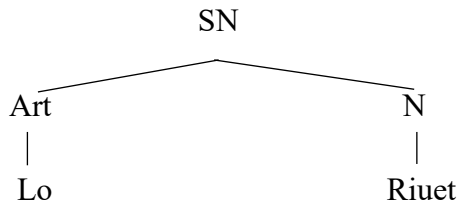
Per acabar, presentaré aquestes mateixes estructures en un quadre que pretén donar una visió de conjunt més eficaç que la llista d'estructures, en què és més difícil de copsar-ne la distribució global.

5.2 ESTRUCTURES (ANÀLISI ARBÒRIA)

5.2.1 Sintagmes nominals

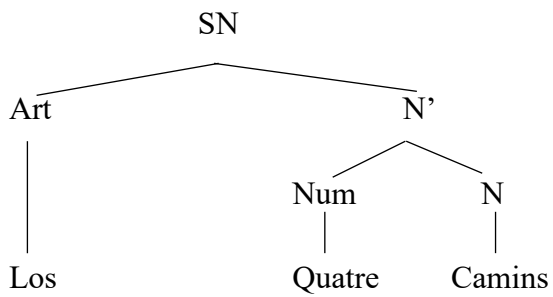
Lo Riuet

Article + nom

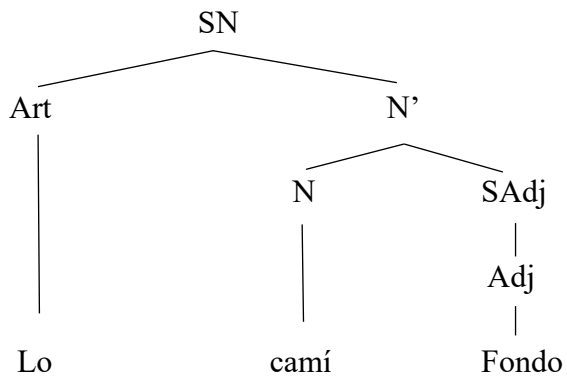
Los Quatre Camins

Article + numeral + nom

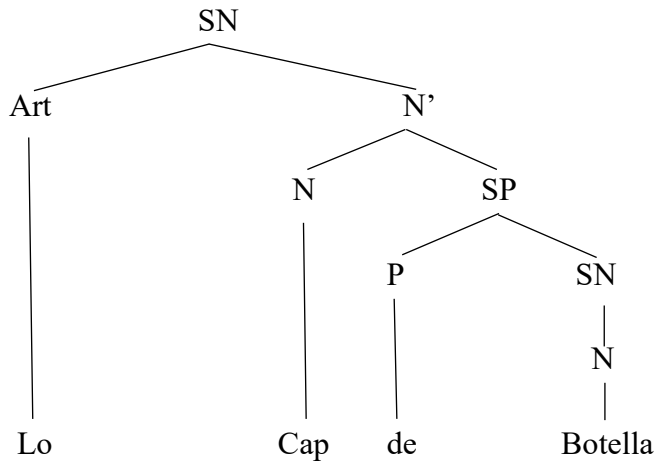
Lo camí Fondo

Article + nom + adjectiu

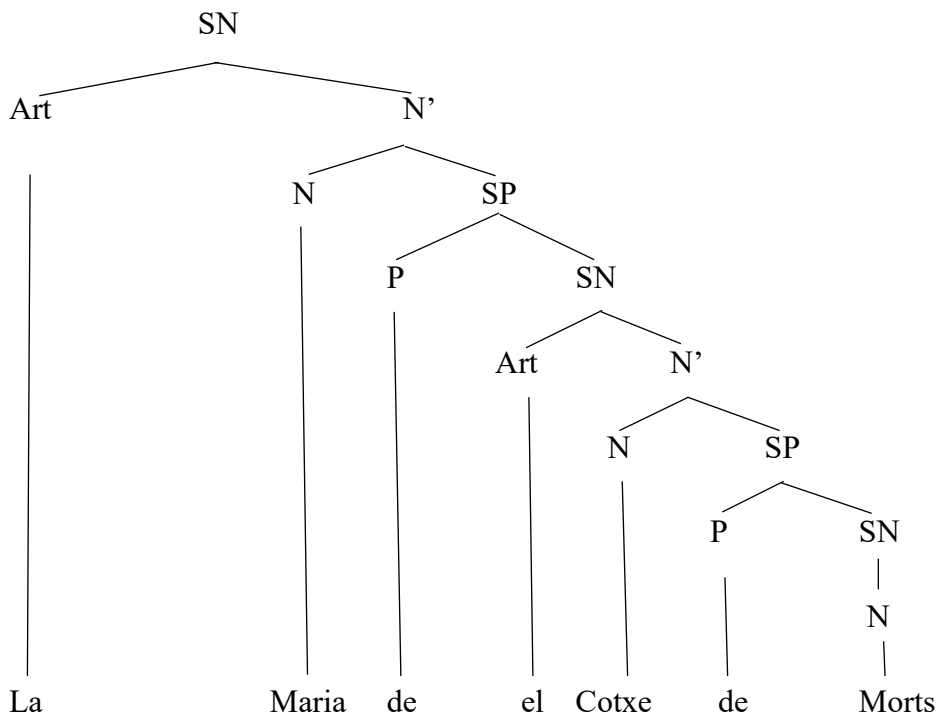
Lo Cap de Botella

Article + nom + sintagma preposicional (preposició + nom):

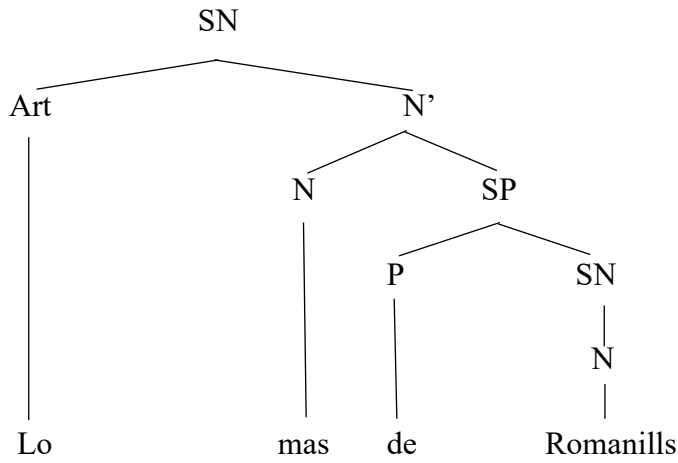
La Maria del Cotxe de Morts

Article + nom + sintagma preposicional (preposició + sintagma nominal [article + nom + sintagma preposicional <preposició + nom>])

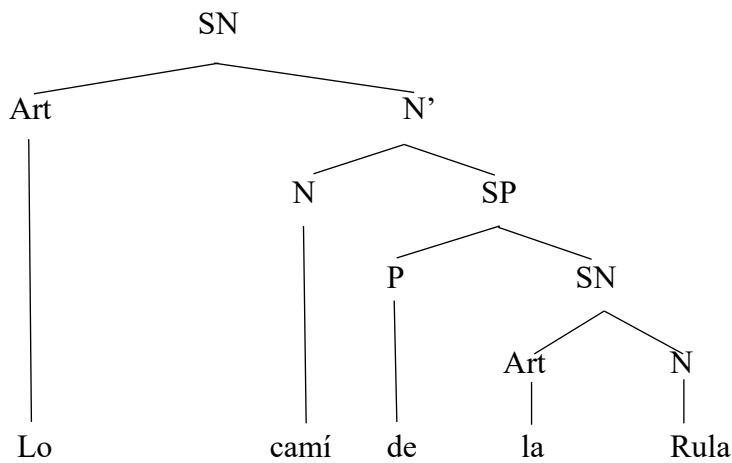
Lo mas de Romanills

Article + nom + sintagma preposicional (preposició + nom):

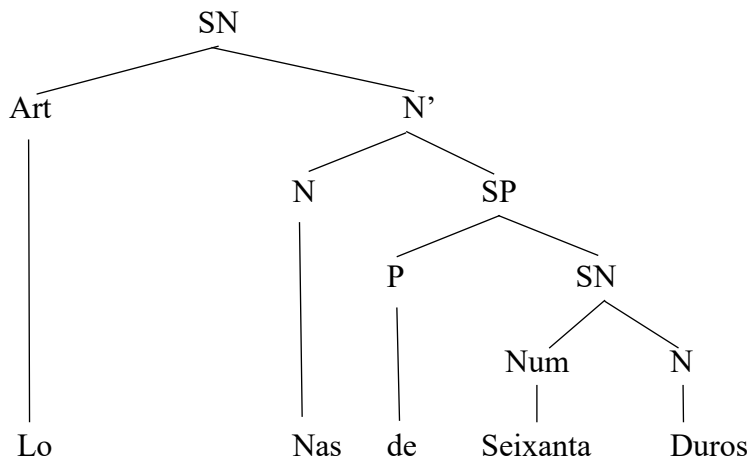
Lo camí de la Rula

Article + nom + sintagma preposicional (preposició + sintagma nominal [article + nom])

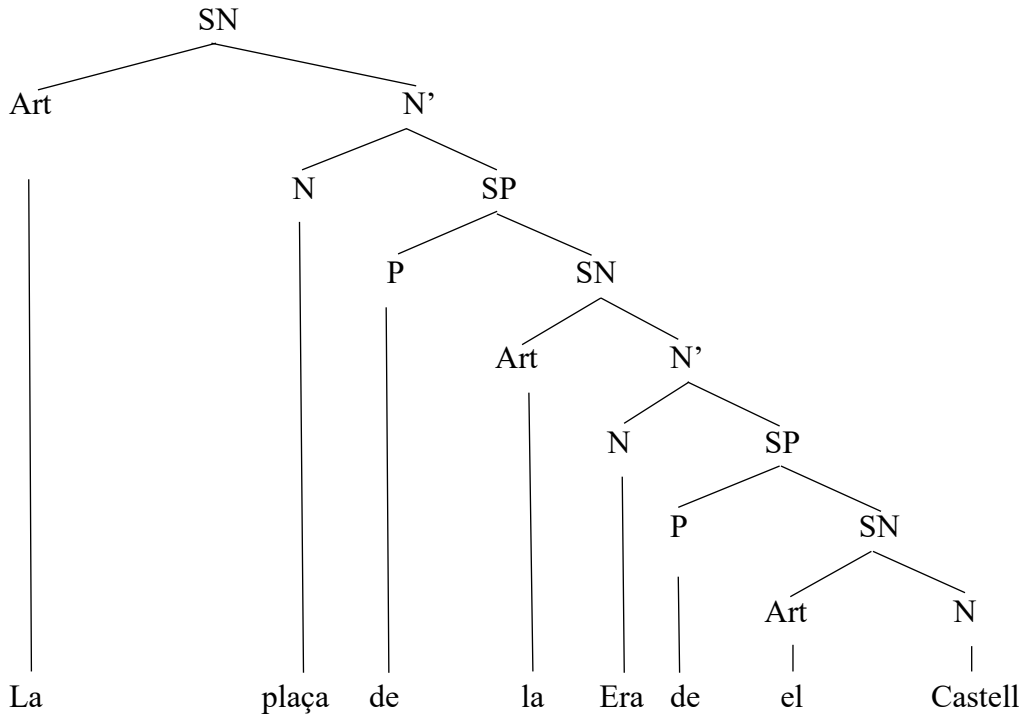
Lo Nas de Seixanta Duros

Article + nom + sintagma preposicional (preposició + SN [numeral + nom])

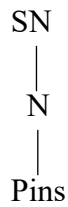
La plaça de l'Era del Castell

Article + nom + sintagma preposicional (preposició + sintagma nominal [article + nom + sintagma preposicional <preposició + sintagma nominal [article + nom|>])

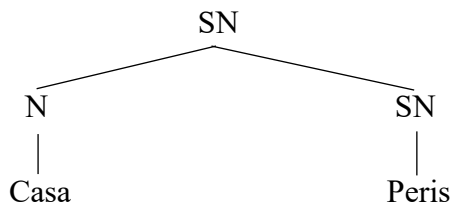
Pins

Nom escarit

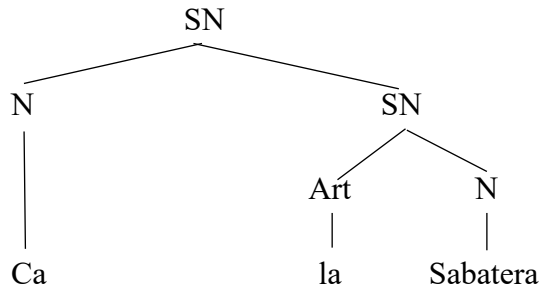
Casa Peris

Nom + nom

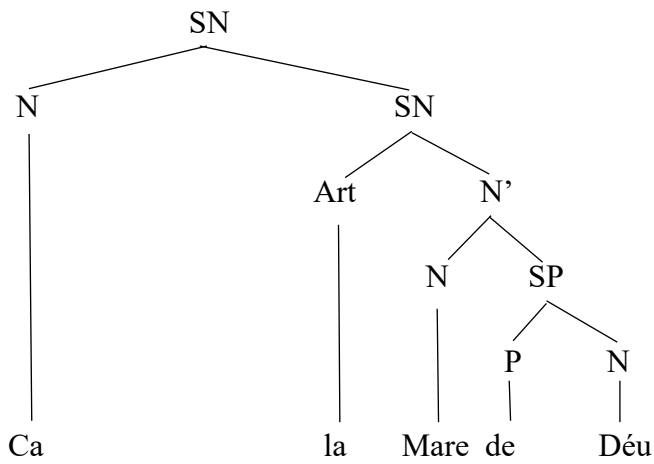
Ca la Sabatera

Nom + sintagma nominal (article + nom)

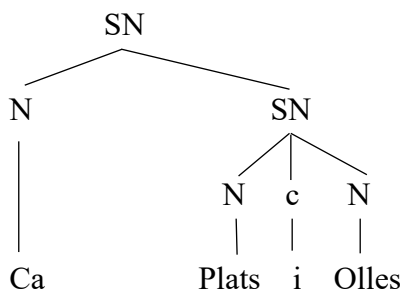
Ca la Mare de Déu

Nom + sintagma nominal (article + nom + sintagma preposicional [preposició + nom])

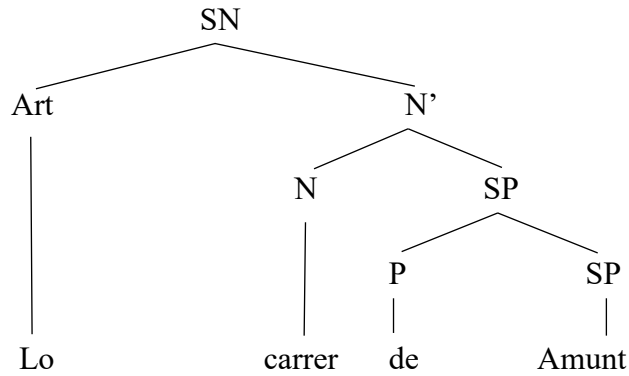
Ca Plats-i-Olles

Nom + sintagma nominal (nom)

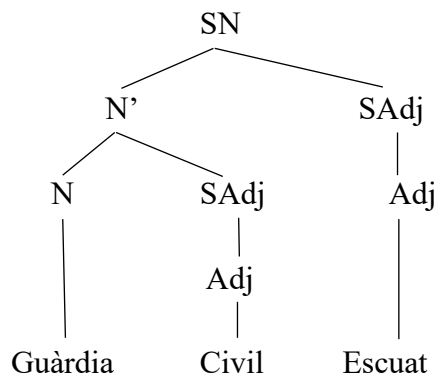
Lo carrer d'Amunt

Article + nom + sintagma preposicional (preposició + preposició)

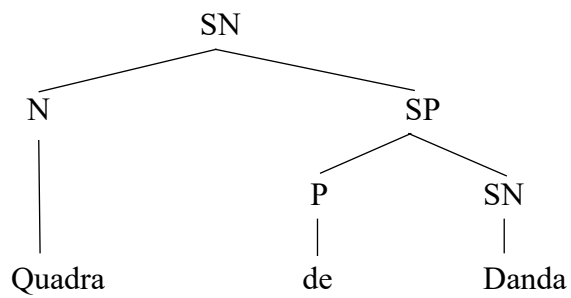
Guàrdia Civil Escuat

(Nom + Adj) + Adj

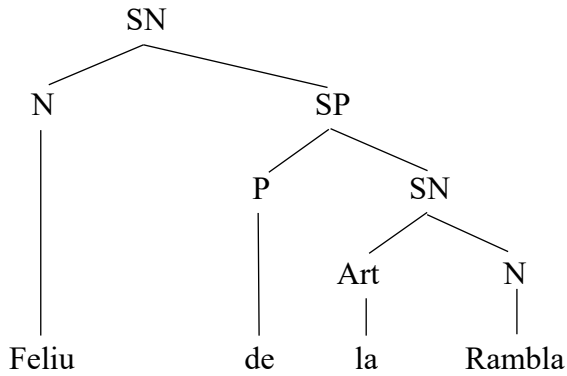
Quadra de Danda

Nom + sintagma preposicional (preposició + nom)

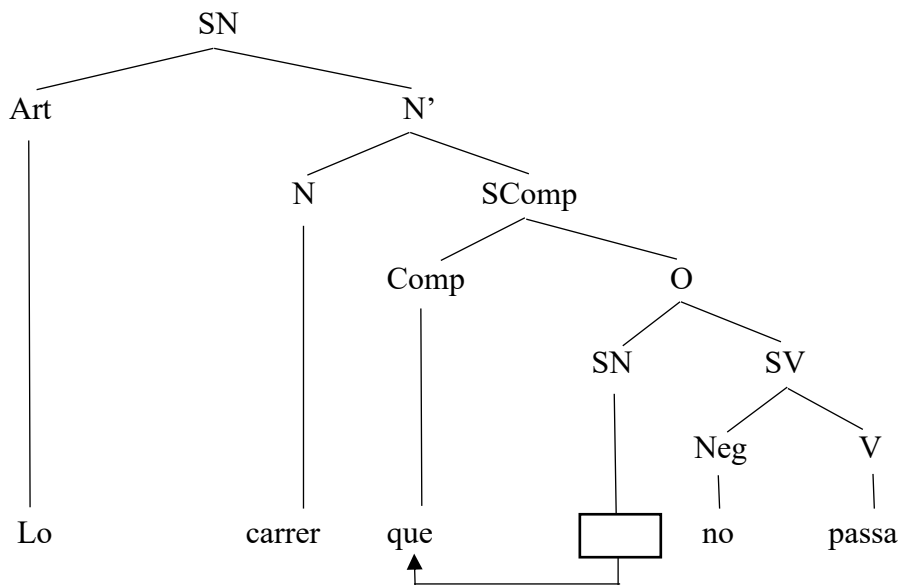
Feliu de la Rambla

Nom + sintagma preposicional (preposició + article + nom)

Lo Carrer-que-no-passa

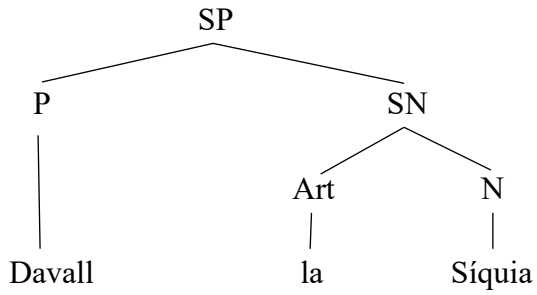
Article + nom + oració de relatiu (pronom relatiu + negació + verb)

5.2.2 Sintagmes preposicionals

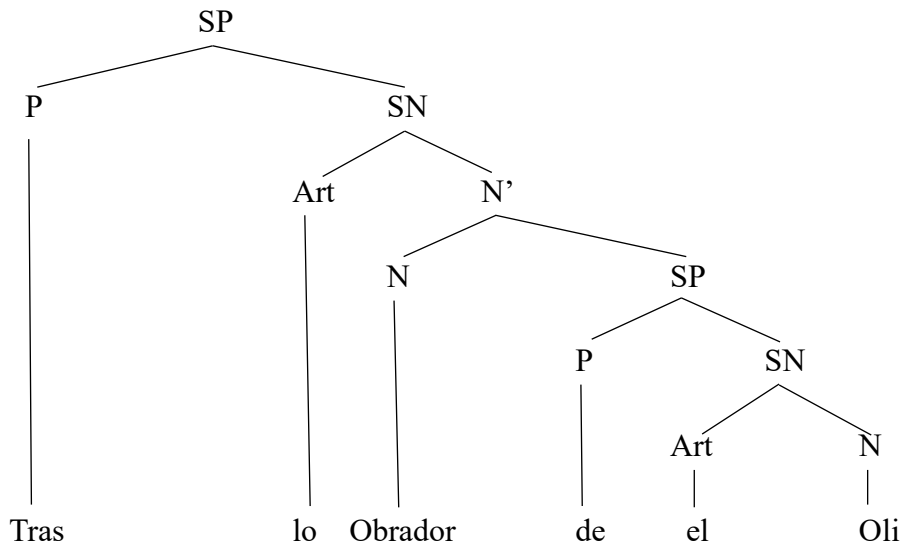
Davall la Síquia

Sintagma preposicional (preposició + SN [article + nom])

Tras l'Obrador de l'Oli

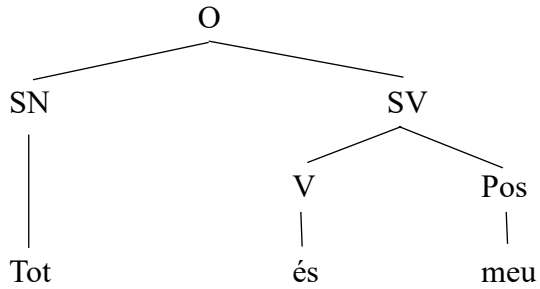
Sintagma preposicional (preposició + SN [article + nom + sintagma preposicional (preposició + article + nom)])

5.2.3 Oracions lexicalitzades

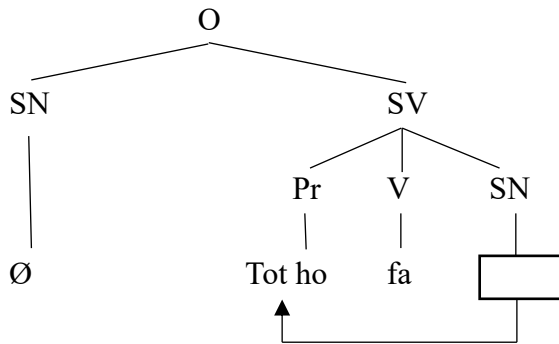
Tot-és-meu

Oració: SN + SV (V + Pos)

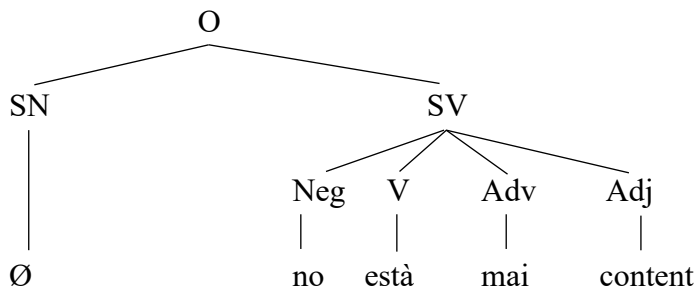
Tot-ho-fa

Oració: SN + SV (Pr + V + SN [Pr])

No-està-mai-content

Oració: SN + SV (Neg + V + Adv + Adj)

5.3 QUADRE D'ESTRUCTURES SINTÀCTIQUES

SINTAGMA NOMINAL							
SN→Art N							lo Riuet
SN→Art N'	N'→Num N						los Quatre Camins
SN→Art N'	N'→N SAdj	SAdj→Adj					lo camí Fondo
SN→Art N'	N'→N SP	SP→P SN	SN→N				lo Cap de Botella
SN→Art N'	N'→N SP	SP→P SN	SN→Art N'	N'→N SP	SP→P SN	SN→N	la Maria del Cotxe de Morts
SN→Art N'	N'→N SP	SP→P SN	SN→N				lo mas de Romanills
SN→Art N'	N'→N SP	SP→P SN	SN→Art N				lo camí de la Rula
SN→Art N'	N'→N SP	SP→P SN	SN→Num N				lo Nas de Seixata Duros
SN→Art N'	N'→N SP	SP→P SN	SN→Art N'	N'→N SP	SP→P SN	SN→Art N	la plaça de l'Era del Castell
SN→N							Pins
SN→N SN	SN→N						Casa Peris
SN→N SN	SN→Art N						ca la Sabatera
SN→N SN	SN→Art N'	N'→N SP	SP→P SN	SN→N			ca la Mare de Déu
SN→N SN	SN→NcN						ca Plats-i-Olles
SN→Art N'	N'→N SP	SP→P SP	SP→P				lo carrer d'Amunt
SN→N' SAdj	N'→N SAdj	SAdj→Adj					Guàrdia Civil Escuat
		SAdj→Adj					
SN→N SP	SP→P SN	SN→N					Quadra de Danda
SN→N SP	SP→P SN	SN→Art N					Feliu de la Rambla
SN→Art N'	N'→N Or	Or→PReI O	O→SN SV	SN→N			lo-Carrer-que-no-passa
				SV→Neg V			

SINTAGMA PREPOSICIONAL				
SP → P SN	SN → Art N			Davall la Síquia
SP → P SN	SN → Art N SP	SP→P SN	SN→Art N	Tras l'Obrador de l'Oli

ORACIÓ		
O → SN SV	SV → V Pos	Tot-és-meu
O → SN SV	SV → Pr V	Tot-ho-fa
O → SN SV	SV → Neg V Adv Adj	No-està-mai-content

V. CONCLUSIONS

1. DADES GENERALS

Malgrat totes les vicissituds per què ha passat aquesta tesi, s'ha completat amb el resultat final d'un inventari, acompanyat d'una anàlisi filològica, de l'estudi introductor i dels mapes pertinents.

En l'inventari s'han recollit unes 1.500 unitats onomàstiques, repartides aproximadament en tres terços: un terç són topònims, un altre terç són cognoms i el darrer són renoms.

Els topònims rurals localitzats al Morell no presenten gaires particularitats, ja que la majoria són habituals en tot el domini lingüístic, perquè són descriptius del terreny, dels cultius que s'hi han fet o de plantes que hi creixen espontàniament: *los Clots*, *los Olivars*, *lo Matapollar*, per exemple.

Quant als topònims urbans, també hi ha una sèrie de noms que es poden trobar en la majoria de pobles (en serien exemples recurrents *lo carrer Major* o *lo carrer Nou*, o els que porten noms de sants). S'ha pogut observar també el canvi de criteri a l'hora de donar nom a les vies urbanes al llarg de la història, especialment ben documentat per Recasens (1985) al Morell en relació amb els segles XVI i XVII. I, finalment, s'ha pogut observar com actua la denominació espontània per part dels parlants al costat de l'oficial.

En relació amb aquesta última qüestió, comptem amb un exemple paradigmàtic, present en altres localitats també: *lo Carrer-que-no-passa*. Actualment es considera part integrant de la plaça de la Font, però continua sent conegut amb el nom que el descrivia, encara que fa uns anys es va enderrocar la casa que el tancava, i ara ja s'hi pot passar. Al costat d'això, també és interessant de destacar el fet que hi ha carrers que prenen el nom d'alguna persona que hi viu, probablement per alguna raó que el distingeix de la resta de veïns. En aquest sentit, he pogut accedir a informació que mostra que el mateix *Carrer-que-no-passa* es va conèixer amb el nom de *carrer de Ramon*, quan hi havia un propietari que portava aquest cognom. Igualment *lo carrer de Barberà*, en el qual es localitzen tres caps de casa amb aquest cognom.⁴⁷

Aquest detall és indicatiu de la volatilitat de certs noms i de com és de difícil determinar la fixació, que és condició per poder considerar-los topònims (noms propis). Això no deixa de ser un recordatori del fet que els intents de sistematització, que sempre busquen una regularització, sovint estan afectats per elements aliens al sistema que dificulten aquesta tasca, la qual cosa també es pot observar en relació amb els noms de casa en el cas del Morell.

Des de ben a l'inici de l'elaboració de l'inventari va ser fàcilment observable que hi havia casos comptats d'edificis que es coneguessin per un nom que hagués perdurat en el temps, tal com explicava a l'apartat 1.4 del capítol II. En canvi, hi havia casos en què un renom es localitzava en diferents cases en diversos carrers del poble, però aquests

⁴⁷ Josep M. Valldosera i Catà està treballant en una investigació sobre la història de l'urbanisme del Morell i m'ha fet notar aquesta qüestió, a partir de la necessària atenció que ha hagut de posar en els propietaris dels immobles.

renoms que habitaven en aquests edificis no hi quedaven associats més enllà del temps en què els habitaven les persones que portaven aquell renom o cognom. Per aquest motiu (amb les excepcions a què em referia suara), vaig optar per utilitzar la fórmula «renom i nom de casa» en els articles en què no era possible dissociar una cosa de l'altra perquè la partícula *ca* indicava simplement que en aquella casa hi vivia algú conegut amb determinat renom.⁴⁸ Ha vingut a confirmar aquesta constatació la gran mobilitat en relació amb la propietat que s'observa en les escriptures de compravenda d'immobles ja als segles XVIII i XIX.⁴⁹

Continuant amb els renoms, cal dir que n'hi ha d'originals però també n'hi ha molts que existeixen en altres llocs, tal com mostra el fet que, en molts articles, es pot aportar informació del llibre *Renoms, motius, malnoms i noms de casa* de Moreu-Rey, que en presenta un recull amplíssim. És ben coherent que això sigui així perquè sovint tenen un caràcter descriptiu, tal com dèiem que passa amb els topònims. En tot cas, els que tenen com a motivació una anècdota són els més singulars: *lo Nas de Seixanta Duros*, per exemple, seria un d'aquests exemples més particulars.

Pel que fa als cognoms i noms de fonts, no neixen al municipi, sinó que són d'abast general. La distribució dels cognoms segons el seu origen es correspon amb la general per al català: importància del llatí i el grec, i els noms de tradició judeocristiana; pes del germànic; interferència del castellà, i rastre d'altres llengües per diferents vies. I els noms de fonts són, bàsicament, els que provenen del santoral. Per aquest motiu no s'han inventariat, tret dels casos en què formaven part d'un renom.

2. TERRITORI, DIALECTE I PATRIMONI EN LES UNITATS ONOMÀSTIQUES

Des del punt de vista de l'observació de l'evolució de la llengua, es constata la pèrdua de maneres de dir tradicionals: hi ha arcaïsmes tant entre els topònims com entre els antropònims. Els substantius *farraginal* i *menescal* són presents en el topònim *lo Farraginal* i el renom *Menescaló*, però han caigut en desús en la llengua usada comunament al Morell.

Un tret morfològic que el català ha perdut és la feminització dels cognoms, que durant segles era tan habitual com ara ho pot ser la dels renoms: alguns exemples són *Aranua*, *Baldriga*, *Calvona*, *Ferrera* o *Palaua*. Probablement són efectes de l'oficialitat, tot i que hi ha llengües (com el rus, per exemple) que mantenen aquest mecanisme que permet diferenciar els cognoms en masculí i femení. L'oficialitat segurament també té molt a veure amb l'ús menor dels renoms, que havia estat tan freqüent que no era estrany desconèixer fins i tot el nom o el cognom d'algunes persones.

Quant a la presència d'unitats lèxiques pròpies del dialecte del Camp de Tarragona, es troben representades en topònims com *l'Abadia* (amb el sentit de 'rectoria'), *lo*

⁴⁸ Els cognoms postposats a la partícula *ca* fan la mateixa funció, però hi ha la diferència que els cognoms sempre tenen entrada pròpia, mentre que els renoms es presenten en un article sol units al nom de casa.

⁴⁹ Aquesta informació també és fruit de les dades obtingudes per Josep M. Valldosera i Catà, en el marc de la seva recerca sobre la història de l'urbanisme del Morell.

Carrascar o *els Romanills*; i en antropònims com *Fesol*, *cal Guerxo* o *cal Lluert*. Algunes continuen ben vives, com *abadia* i *fesol*, i d'altres, com *carrascar*, han caigut en desús.

També la penetració del castellà és força evident; i no només a través de noms propis manlevats d'aquesta llengua (*Ferrando*, *Gomis*, etc.), sinó també a través de noms comuns i adjectius (*l'Andarín*, *cal Bién*, *lo camí Fondo*, *lo Ninyo*, *la Pequenya*, etc.), la qual cosa és un indicador de l'augment d'intensitat de la interferència lingüística.

De fet, l'estandardització creixent condueix inevitablement a la pèrdua de les característiques pròpies de la varietat dialectal. Pràcticament, s'ha consumat la pèrdua d'un dels trets més emblemàtics de l'àrea del Camp (la labiodental sonora). És destacable la rapidesa amb què s'ha produït, ja que Recasens va documentar l'any 1985 al Morell el rendiment màxim de la diferenciació /b/ i /v/ en la població de més de 40 anys. Cal dir que aquest autor ja pronosticava llavors la desaparició dels trets dialectals del Camp en poc temps. La substitució de la forma plena de l'article per la reforçada també es troba en un procés força avançat, tot i que encara és viva en les generacions de més edat. I, en relació amb l'ús de l'article amb els antropònims, hi ha certa vacil·lació. En general, s'utilitza; però hi ha casos en què no es fa servir i és difícil poder establir una causa que expliqui aquest comportament.

Aquest procés no és estrany si tenim en compte el marc social en què es troba la llengua catalana. D'una banda, l'homogeneïtzació interna que comporta l'establiment d'un estàndard majoritàriament present als mitjans de comunicació i a l'escola, que (sovint pel fet de no ser aplicat adequadament) tendeix a excloure les particularitats pròpies de les variants geogràfiques. De l'altra, la interferència de la llengua castellana, cada vegada més intensa per raons prou òbvies, que arriba a afectar trets que són a la base més elemental de la caracterització com a parlar oriental, en aquest cas, com ara la neutralització de les vocals àtones. I, finalment, les noves formes de vida i de relació d'àmbit global, que, en general, faciliten la desvinculació emocional entre els parlants i la seva llengua, sobretot si es tracta d'una llengua que ha de competir amb llengües tan fortes com el castellà o l'anglès, com és el cas. Això comporta certa despreocupació pel manteniment d'un ús adequat de la llengua des de tots els punts de vista, la qual cosa s'arriba a filtrar de vegades en entorns formals com ara els mitjans de comunicació o els usos institucionals. Exemples d'això últim són alguns ensordiments que haurien resultat impensables fa poques dècades ([l̥ə 'rɔsə əs 'kasə] per dir que la Rosa es casa) i ara són cada vegada menys estranys; o les realitzacions ['ke] (quan correspondria [kə]) i ['pero], que ja formen part del paisatge lingüístic sense provocar excessiva sorpresa, per no parlar dels pronoms *en* i *hi*, cada vegada més cars de veure i sobretot de sentir.

Aquest petit excurs es justifica perquè la ciència onomàstica, lògicament, posa el focus (i molts esforços) a no perdre un patrimoni lingüístic de gran valor, i no pot ser d'altra manera. Però, tenint en compte tots aquests condicionants sociolingüístics que són molt difícils (quan no impossibles) de compensar, seria molt convenient reflexionar sobre la manera de mirar el futur, si es vol evitar que quedi massa tancada en el clos acadèmic, que no és el que ha fet gran l'onomàstica al nostre país, i sense que això signifiqui renunciar a l'acadèmia, naturalment. Però és un fet que han estat persones sovint autodidactes que han treballat més que ningú pel valor que han entès que tenia salvar els noms de l'oblit. I, encara que la universitat hi té un paper molt més important del que hi

ha desenvolupat fins ara, no és banal reflexionar sobre com es podria contribuir a fer connectar l'onomàstica amb la sensibilitat dels parlants. I això amb dues finalitats: la primera, situar l'onomàstica en un espai que despertés interès i facilités cert relleu generacional en l'àmbit de l'estudi; la segona, fer prendre consciència a la població en general del seu valor, de la mateixa manera que és comunament acceptat el patrimoni arquitectònic, posem per cas.

3. UN NOU ENFOCAMENT DE L'ANÀLISI SEMÀNTICA?

L'anàlisi filològica de l'inventari onomàstic del Morell duta a terme ha resultat molt estimulant per tot allò que ha tingut d'imprevist. De bon començament, el propòsit era abordar de manera més o menys equivalent les cinc parts de la gramàtica tradicional (fonètica, morfologia, lèxic, sintaxi i semàntica), amb l'assumpció prèvia que algunes podien donar resultats més amplis i interessants que d'altres. Per exemple, era obvi abans de començar que la sintaxi no podia oferir gaire complexitat, ja que la immensa majoria de noms no constitueixen oracions, sinó sintagmes. L'anàlisi lèxica, morfològica i fonètica han estat més o menys equiparables als resultats obtinguts en altres estudis similars. La sorpresa ha estat l'anàlisi semàntica.

Inicialment, es tractava de fer una classificació per camps semàntics, com se sol fer en aquesta mena d'estudis: definir una sèrie de camps i distribuir-hi els noms, reservant l'apartat d'opacs per als que no era possible connectar amb cap significat o origen conegut. En l'intent, es va fer evident que moltes unitats onomàstiques no eren susceptibles de ser classificades pel seu significat perquè no era transparent ni opac (era el cas de les formes arcaïques, per exemple), la qual cosa deixava tota una sèrie de noms fora de la classificació. Però, a més, també em vaig qüestionar el fet que es considerés transparent un nom si no es corresponia amb la realitat que descrivia, per molt que el significat d'aquell nom fos conegut. Així, per exemple, els cognoms que porten moltes persones amb dedicacions professionals diverses i que tenen el seu origen en noms d'oficis que ni tan sols existeixen avui dia; o bé els que es refereixen a elements de la natura (siguin animals, vegetals o minerals). També és difícil defensar que un topònim que designa una persona sigui transparent, quan es tracta d'un nom de lloc aplicat a una persona: no hi ha cap correspondència entre el nom i allò que designa.

D'aquí és d'on parteix la reflexió al voltant de les diferents vies per on es generen unitats onomàstiques. L'anàlisi semàntica de les unitats onomàstiques duta a terme és, d'alguna manera (encara que pot semblar paradoxal), l'anàlisi de les raons per les quals els topònims i antropònims, de fet, no tenen valor semàntic —i l'anàlisi dels processos per mitjà dels quals l'han anat perdent. S'observa, així, que es tracta, d'una banda, d'un procés de denominació per descripció i per desconexió progressiva de la realitat descrita. De l'altra, en primer lloc, de la fixació o pervivència de formes arcaïques originades en el període del català antic; en segon lloc, de la incorporació de formes que tenen contacte amb algun fet o concepte històric, i, en tercer lloc, d'unitats que s'han generat a través

d'un procés nou a partir d'altres topònims o antropònims. En cap d'aquests tres darrers supòsits hi ha, pròpiament, significat.⁵⁰

Com he anat dient, el plantejament fet en l'apartat d'anàlisi semàntica és un assaig, no un punt d'arribada. L'únic que pretén és obrir una mica el focus a algunes consideracions noves per veure quin recorregut tenen. I, si en tenen, prendre-les en consideració amb la finalitat de fer passes endavant en l'estudi semàntic dels noms propis.

No correspon a un doctorand fer una valoració del que considera que és una aportació seva, però és un fet que la hipòtesi que he acabat elaborant m'ha resultat útil per solucionar una qüestió que no tenia resolta, perquè he pogut donar compte de tots els noms a partir d'una proposta de classificació que va més enllà de la clàssica dels camps semàntics (que també he presentat, és clar, perquè té interès elaborar-la). Per bastir-la he hagut de fer una reflexió que ha anat avançant en un trajecte en què cada incoherència que es produïa en esbossar un esquema per ordenar el conjunt de l'inventari em portava a un nou intent, fins que tornava a topar amb una altra manca de regularitat. I així, a base d'assaig i error, fins que es va anar dibuixant la proposta detallada en l'apartat corresponent.

El primer nivell de divisió, que distingeix les unitats onomàstiques que contenen un nom comú fossilitzat semànticament de les que no el contenen, és el pal de paller de la classificació proposada, i l'establiment d'una gradació en el grau de fossilització semàntica és la clau de volta del primer bloc d'unitats. Pel que fa al segon bloc, el de les unitats que no contenen un nom comú fossilitzat semànticament, l'observació dels mecanismes que les han generades és el que defineix els quatre apartats que el formen. I és útil per donar compte dels recursos que utilitza la llengua per formar noms propis a partir d'altres noms propis, més enllà de la descripció (que és el que es troba a la base del mecanisme que actua al primer bloc). O, com a mínim, els que han actuat en el cas del Morell, que podrien ser similars als d'altres llocs perquè probablement responen a uns mecanismes generals de la llengua i no a cap particularitat d'aquest terme.

La realització d'aquesta anàlisi filològica m'ha fet assumir la convicció que l'onomàstica, per damunt de tot, té valor lingüístic, i per això es mereix la màxima atenció possible des d'aquest punt de vista. Per tant, si s'opta per fer una anàlisi filològica de l'inventari, entenc que s'ha de mirar de fer atenció en profunditat totes les seves parts, sense esquivar els aspectes que presenten més dificultats perquè no estan tan ben definits com ho estan d'altres.

Tradicionalment, la fonètica, la morfologia i el lèxic han estat objecte d'anàlisi aprofundida en els reculls onomàstics. De fet, són els tres aspectes més lligats al territori, els que manifesten de manera més explícita la variant geogràfica d'un lloc. La sintaxi, en general, no presenta uns trets que identifiquin d'una manera tan clara el parlar d'una zona i, a més, els noms propis tenen poca complexitat des d'aquest punt de vista. I la semàntica encara té una vinculació més difusa amb el territori, tot i que probablement podria donar certs fruits l'estudi dels significats que té una mateixa unitat lèxica (convertida en unitat

⁵⁰ Els noms que procedeixen d'altres llengües són una qüestió diferent que es tracta en l'apartat de l'anàlisi lèxica.

onomàstica) en funció del lloc on es documenta.⁵¹ Potser per això la classificació per camps semàntics ha estat una bona manera de plantejar-la. Per aquests motius considero que l'ideal en abordar una anàlisi filològica d'un inventari onomàstic és plantejar-lo en tota la seva amplitud i profunditat.

Això no entra en contradicció amb el fet que és altament recomanable continuar elaborant inventaris que no tenen el propòsit d'incloure aquest tipus d'anàlisi més especialitzada, naturalment. No deixa de ser una emergència lingüística i cultural per al país preservar al màxim l'onomàstica, i especialment la toponímia. Però, si es pren l'opció de fer aquesta anàlisi, llavors considero molt convenient aprofundir-hi al màxim amb l'objectiu de fer-la tan completa i acurada com sigui possible.

4. REFLEXIONS FINALS

En la introducció d'aquesta tesi explicava com el fet de centrar-la en un territori de dimensions més aviat reduïdes i amb una morfologia poc accidentada (a més del fet de disposar de poca documentació) havia estat un estímul per intentar oferir un inventari amb més informació de la que habitualment sol contenir un recull d'aquesta mena. A més d'això, ja s'ha vist com algunes dificultats a l'hora de fer la classificació de les unitats onomàstiques des del punt de vista semàntic va esdevenir un altre estímul per reflexionar al voltant d'aquesta qüestió. I, finalment, la deformació professional —soc tècnica de planificació lingüística— també ha deixat una empremta en aquesta tesi, que es tradueix en una qüestió relacionada amb la política lingüística.

Doncs bé: aquestes tres qüestions (a banda de l'elaboració de l'inventari per ell mateix, és clar), des del meu punt de vista, són les que donen més valor a aquesta tesi, la qual cosa miraré d'explicar en els subapartats que segueixen.

4.1 SOBRE EL CONTINGUT GENERAL DELS ARTICLES

Els elements que formen part de l'article d'un inventari onomàstic són els següents: l'entrada, la transcripció fonètica, el comentari sobre allò a què fa referència, les remissions i els extractes documentals. Queda força ben delimitat què s'ha d'aportar en cada una de les parts. La que queda més oberta és la del comentari, on s'espera que es faci una localització o descripció del lloc, en el cas dels topònims, o certa contextualització com a mínim, en funció de la informació que hi hagi disponible, tant per als topònims com per als antropònims. També hi cap l'explicació d'alguna anècdota i alguna informació de tipus lingüístic, però en general les explicacions són força succintes. Pels motius ja exposats, vaig considerar que valia la pena aportar més informació als articles, especialment de caràcter lingüístic (perquè, tal com deia al final de l'apartat anterior, es tracta d'un estudi bàsicament lingüístic).

⁵¹ Aquest és un aspecte que no s'ha plantejat en aquesta tesi però que, gràcies al fet d'haver incorporat informació d'altres llocs, s'ha pogut observar. Per exemple, *Revell*, que significa 'rebel' a Mallorca i 'ullastre petit' al Camp de Tarragona.

Incloure-hi informació etimològica o sobre els llocs on es localitzen els cognoms, però de vegades també sobre la història, etc., dona com a resultat un recull una mica diferent dels habituals, però això no representa cap inconvenient. Ans al contrari, pot ser útil des de dos punts de vista: d'una banda, per a l'ús d'altres investigadors, especialment en el cas dels antropònims (majoritàriament no exclusius del Morell, sobretot els cognoms) o topònims que es troben freqüentment en molts altres municipis, ja que aquesta informació (disponible però dispersa) queda aplegada i per això resulta més fàcil de consultar; i, d'altra banda, des del punt de vista local, perquè un sol estudi concentra una quantitat important d'informació sobre el municipi (de tipus lingüístic però també històric, geogràfic, etc.) a través dels seus noms.

4.2 SOBRE LA NECESSITAT D'APROFUNDIR EN ELS ASPECTES TEÒRICS DE L'ONOMÀSTICA

La primera vegada que vaig plantejar-me la dimensió més teòrica de la recerca en l'àmbit de l'onomàstica (durant l'elaboració del treball que havia de fer per obtenir el Diploma d'Estudis Avançats), vaig trobar en Tort (1999, p. 61) una reflexió que em va resultar molt estimulante, justament perquè hi vaig trobar una gran coincidència amb el tipus de neguit que m'envaïa quan em plantejava l'elaboració de l'inventari del Morell:

Partim, en relació amb l'estudi que ens proposem, d'una primera constatació: la manca d'una teoria suficient, mínimament sòlida, sobre la qual fonamentar un cert cos de doctrina sobre els noms de lloc, el seu abast i el seu significat profund. Dit en altres paraules: es troben a faltar, per part dels estudiosos de l'onomàstica en general i de la toponímia en particular, unes bases teòriques mínimes sobre les quals poder treballar amb comoditat, a recer de l'ombra persistent de la incertesa. [...] Duem a terme estudis de mena molt diversa: recerca etimològica, inventaris de noms, estudis sobre tipologies de noms, sobre camps semàntics, etc., etc. Fem estudis aplicats de tota mena dins aquest gran univers del coneixement conegut com a onomàstica o ciència dels noms. Tot això i més, si és possible. Però no ens pregunteu sobre el significat concret dels conceptes: on comença i on acaba un nom propi, quins noms poden considerar-se topònims i quins no, com podem formular una classificació concreta i precisa de la toponímia. No ens ho pregunteu, perquè nosaltres mateixos hem procurat deixar-ho de banda.

En aquell treball, mirava de recollir tot el que diferents autors havien anat dient i que fos útil per facilitar un model de recull des del punt de vista de la presentació dels reculls onomàstics. Ja aleshores (l'any 2001) vaig constatar que hi havia força coses dites, però el problema era que no eren gaire ateses. Afortunadament, es va anar aplicant progressivament una manera de fer, gràcies al *Model de recull onomàstic* que l'IEC va adoptar per a les publicacions de la col·lecció Treballs de l'Oficina d'Onomàstica (ja l'any 1995), a partir de la proposta de Ramon Amigó. Els *Criteris per a la redacció i la publicació de reculls de toponímia* de l'IEC (2003) van representar un pas més en el camí cap a l'establiment dels aspectes més formals. I ja més recentment s'ha publicat el *Manual per a l'elaboració de reculls onomàstics* (Batlle 2021), que aborda encara més aspectes importants que resolen molts dubtes per emprendre un estudi d'aquesta mena, i que val la pena tenir en compte perquè representa un bon guiatge.

Amb tot, encara no s'han arribat a cobrir alguns dèficits dels quals parlava Joan Tort, i el fet és que l'aprofundiment més teòric que reclamava continua en part pendent. Per aquest motiu la part de l'anàlisi filològica centrada en la semàntica ha donat com a resultat un capítol considerablement més extens que la resta, perquè és la que es troba més lluny de tenir una conceptualització de fons clara. En comparació, la fonètica, la morfologia, el lèxic i la sintaxi disposen d'unes descripcions teòriques i uns elements d'anàlisi molt més formalitzats. Poder-hi recórrer facilita molt la feina perquè, bàsicament, es tracta d'aplicar uns models existents. Però l'anàlisi semàntica, en onomàstica, encara requereix una exploració profunda, a la qual potser pot contribuir modestament aquesta tesi.

4.3 SOBRE ONOMÀSTICA I POLÍTICA LINGÜÍSTICA

La destrucció del territori és un problema greu per a la conservació de la toponímia, igual que ho és per al medi natural. Això és una preocupació dels lingüistes que seria bo que s'instal·lés en l'acadèmia (per començar), ja que l'actuació més urgent que convindria dur a terme és accelerar la recollida de la toponímia que es troba en espais amb més risc de desaparèixer. Mesures com el Premi Ramon Amigó i Anglès, a projectes d'investigació en l'àmbit de l'onomàstica catalana, són una llavor que seria interessant fer créixer a través d'un suport més important i més explícit a la confecció d'inventaris onomàstics. La Universitat Rovira i Virgili podria ser la universitat que liderés aquest repte, ja que es troba en l'àrea del país amb més força per entomar-lo, tot i que, òbviament, no pot abastar tot el territori de parla catalana. La Xarxa Vives d'Universitats sí que podria fer extensiva a totes les universitats una proposta per contribuir a preservar la toponímia a través de la seva documentació, mitjançant un programa específic. Això a banda de l'estímul que cada universitat pogués generar per a l'elaboració de tesis doctorals, que ja són estudis d'un altre abast.

I deia que seria convenient que l'acadèmia entomés aquest repte per començar perquè la toponímia és un dels elements estructurals d'una llengua, la qual cosa vol dir que hauria de ser una preocupació de país. No es tracta d'una qüestió només acadèmica. La llengua és la base de la identitat de les comunitats, fins que deixa de ser-ho, i això no és mai un procés natural: és un procés polític.⁵² I, cada vegada més, l'economia s'amaga darrere de la política per fer el que li convé més: diners.

Seria bo que es tinguessin en compte altres qüestions abans d'instal·lar un complex petroquímic de les dimensions del que hi ha al terme del Morell i de la Pobla de Mafumet, evidentment no tan sols pels efectes desastrosos que té sobre la toponímia. En té sobre moltes altres coses, començant per la salut dels habitants de la zona, i això ja pot interpel·lar qualsevol persona. Defugint posicions que podrien interpretar-se com a romàntiques (tots som conscients que vivim en un model econòmic que fa difícil plantejar canvis gaire trencadors per moltes raons), potser sí que és l'hora de proposar uns mínims que respectin les persones i les cultures abans de donar via lliure a qualsevol acció que comporti greus perjudicis per a l'entorn.

⁵² Ramon Amigó ja es referia al fet que l'acció política intervé en la toponímia (Ferrer 2013, p.130).

Per molt que l'engranatge del capitalisme estigui tan ben travat com està, és innegable que mai com ara hi havia hagut consciència de certs abusos que es produeixen en tot el món (des de punts de vista diversíssims); i, encara que sovint sigui a un preu molt alt (com en el cas de les dones i dels immigrants, per posar dos exemples molt presents en el nostre dia a dia), la paciència i la resignació cada vegada es consideren menys una opció. Salvant totes les distàncies, naturalment, el repte seria intentar estendre la consciència sobre el valor de l'onomàstica de tal manera que contribuís a fer entendre que s'han de poder plantejar algunes limitacions a la capacitat d'intervenir dels grans poders (l'econòmic, bàsicament) quan actuen sense tenir en compte les persones i l'espai que les ha acollit històricament.

Els dos grans motors econòmics actuals del Camp de Tarragona (el turisme i la indústria) han perjudicat molt la toponímia. Ramon Amigó ja s'hi referia parlant de Vila-seca (Ferrer 2013, p. 130). Posteriorment, la tesi doctoral «Onomàstica del terme municipal de Calafell» de Joan Hugué Rovirosa, (2015, p. 3-4) descriu també aquest problema en relació amb Calafell. Aquest seria el punt de vista negatiu, però també hi ha el contrari: mostrar el valor de l'onomàstica des d'altres camps d'estudi. N'és un exemple la tesi «Onomàstica, geología y territorio. La toponímia de la Rioja como indicador biogeográfico y de la dinámica del paisaje forestal» de César López Leiva, presentada l'any 2016 a la Universidad Computense de Madrid, la qual mostra la gran utilitat de l'onomàstica des del punt de vista de l'estudi dels boscos, la geografia, etc.

Ja han passat els temps en què la universitat era un clos tancat reservat a les elits i, tot i que hi ha molt de camí per recórrer, és innegable que s'ha produït una democratització important en aquest àmbit. Una democratització que ha permès l'accés de moltes persones als estudis superiors. Progressivament, ha anat creixent també la convicció que la universitat ha de fer el seu retorn a la societat.

És en aquest sentit que seria convenient posar l'onomàstica al mig del món, fent-la sortir dels espais que li han estat reservats en general fins ara: els de l'estudi especialitzat. De fet, poques coses són més a prop de les persones, i n'és una mostra que, precisament en aquest camp, hi hagin treballat tants estudiosos fora de l'acadèmia: és un indicador clar de la connexió entre aquesta disciplina i les persones (una connexió que és difícil que es produeixi espontàniament amb la major part de disciplines científiques o d'altres d'humanístiques).

En canvi, hi ha molt poca consciència entre la població que els seus propis noms i els noms dels llocs on viuen tinguin un valor, per a cadascú individualment i per a la comunitat, alhora que per a la història, la geografia o la lingüística. Més enllà de salvar els topònims, que és la tasca primera i urgent que s'ha de dur a terme, és necessari fer entendre el perquè s'han de salvar i fer conèixer, i enfocar també els esforços a desenvolupar una política preventiva perquè no es continuïn perdent els que encara són vius.

Acabo amb una citació de López (2016, p. 238-239), que, des d'una perspectiva d'estudi que no té res a veure amb la llengua (la del paisatge forestal), resumeix el que he volgut expressar en aquesta última part de les meves conclusions:

La toponimia es en este sentido una disciplina privilegiada [...] porque, en efecto, la toponimia revela aspectos que son la expresión de los vínculos entre el territorio y sus sucesivos habitantes, de su forma de percibir el medio y aprovechar sus recursos. Y se nos brinda como una herramienta muy adecuada para establecer sinergias entre científicos y profesionales de distintas ramas de conocimiento.

La toponimia como patrimonio histórico [...] debe ser preservado, divulgado y, en la medida de lo posible, fomentado [...] Ello está en relación con una de las misiones [...] de la Universidad, a parte de la formación superior de profesionales y la investigación científica: la transmisión de la cultura.

Sembla clar que l'onomàstica és cosa de tots, com el català, tal com deia el lema d'una de les primeres campanyes de normalització lingüística duta a terme als anys vuitanta del segle XX. Un lema que encara ens havia de recordar recentment el títol d'un dels últims llibres de Carme Junyent, *El futur del català depèn de tu*.

VI. FONTS HISTÒRIQUES

ARXIUS I BIBLIOTEQUES

ACA	Arxiu de la Corona d'Aragó
ACAC	Arxiu Comarcal de l'Alt Camp
AHAT	Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona
AHDT	Arxiu Històric de la Diputació de Tarragona
AHMSC	Arxiu Històric Municipal de la Selva del Camp
AHCT	Arxiu Històric de la Ciutat de Tarragona
AHT	Arxiu Històric de Tarragona
AMMO	Arxiu Municipal del Morell
BC	Biblioteca de Catalunya

MANUSCRITS⁵³

Època 1291	Època signada per Raimon de Gerriano, procurador de Geralda, Vídua de Ponç de Blancafort, a favor d'Eimeric de Prats. És el retorn d'un deute de 600 sous. Notari: Pere Marci, de Barcelona. AHMSC Fons municipal 14. Col·leccions factícies 14.1 Pergamins. 1291/07/12 XIII LLAT MAN 3.741.
AM 1877-1930	«Libro actas municipales» (1877-1930). AMMO 217, 232, 239, 250, 252, 514, 515.
AM Perm. 1926-1930	«Libro actas de las sesiones celebradas por la Comisión Municipal Permanente de Morell». AMMO 226 (Tomo 3º), 247 (Tomo 6º) i 248 (Tomo 5º).
Amill. 1869	«Amillaramiento del Morell año 1869» (1869). AMMO 698/1.
Amill. 1871-1928	«Apéndice al Amillaramiento» (1871-1928). AMMO 519.
Apeo 1869	«Libro Apeo de 1869» (1869). AMMO 518/2.
Arrendament 1615	«Arrendament de l'heretat i mas del pubill Plana, al terme de la Granja del Codony, fet pels seus curadors, Joan Bagú, sabater de la Selva, i Pau Baldrich, negociant del Morell, a Joan Gaspar, pel preu de 600 lliures» (1615). ACAC Fons Notaris. Secció Notaris Valls, reg. 4543.

⁵³ Els títols dels documents apareixen amb les grafies originals, però poden haver estat modificats en alguns casos si el títol s'ha obtingut del registre dels arxius.

- Cad. Aparici 1714 Cadastre de Josep Aparici (1714). «1714, novembre 30. Relació de les cases i veïns del Morell. Inclou nota sobre el repartiment de la contribució.» BC Cadastre Caixa 8, Doc. 405.
- Cad. 1702-1808 «Cadastre» (1702-1808). AMMO 518/1.
- Capb. Hospitals 1691 «Original cabbreu del terme dels Hospitals de Sant Joan» (1691). ACAC Fons Districte notarial de Valls. Inv. 2, reg. 542, fol. 27v-46r: confessions de persones del Morell i la Granja.
- Capb. Hospitals 1783-1784 «Capbreu del terme dels Hospitals» (1783-1784). AHT Fons Notarial de Tarragona. Sig.: 6660. Sig. top.: 505
- Capb. Morell 1775-1779 «Capbreu del lloc i terme del Morell 1775, març-1779, juny, 30». AHT Fons Notarial de Tarragona. Sig.: 6660.
- Cap matrim. 1671-1676 «Manual de capítols matrimonials i actes notariais» (07.03.1671 - 19.11.1676). AHAT Fons documental 7.98. Parròquia de Sant Martí bisbe del Morell.
- Cap. matrim. 1681 «Capítols matrimonials entre Salvador Elias, pagès de les cases de Sansayat, terme del Morell, i Marta Anglès, donzella de la Casa Nova» (1681). ACAC Fons Notaris. Secció Notaris. Títol: Capítols matrimonials, reg. 4729.
- Cens 1904 Cens (1904). AHDT Fons Diputació. Cens. Llibres 1904.
- Concordia 1678 «Concordia entre els jurats de la vila de Valls, administradors dels pobres vergonyants de dita vila, i Salvador Baldrich, pagès, del Morell» (1678). ACAC Fons Notaris. Secció Notaris Valls. Sèrie Marc Ferriol. Títol: Concordia, reg. 2481.
- Comú 1783-1844 «Llibre Major del Comú del Morell» (1783-1844) AMMO 513.
- Consell 1685-1739 «Llibre del Consell» (1685-1739) AMMO 512.
- Despeses 1648-1649 Relació les despeses que la vila del Morell va tenir, per les ordres rebudes del governador Palavecino, per la defensa de la plaça de Tarragona. AHMSC Fons de la Comuna del Camp 2. Hisenda 2.3 Tresoreria 2.3.1 Caixa. Relacions de despeses

presentades a la Comuna per part dels diferents pobles.
1648/1649 XVII MAN CAT 199.

- Determinacions 1571-1655 Llibre de mida foli amb cobertes de pergami. Té uns 400 fulls, de les quals n'hi ha 289 de numerats, tot i que hi ha molts errors de numeració; hi ha, al final, 101 fulls sense numerar. Es tracta de les determinacions dels Consells, però hi ha també informació sobre la comptabilitat de la Comuna. AHMSC Fons de la Comuna del Camp 1 Administració general 1.2 Òrgans col·lectius de govern 1.2.1 Consells de Comuna. Determinacions. 1571/1655 XVI/XVII MAN CAT 6.
- Doc. 1942 Document solt datat l'any 1942, localitzat dins del «Libro de Amillaramiento» (1869), de l'Arxiu Municipal del Morell, durant la investigació feta per Josep M. Recasens sobre el Senyoriu del Morell, però no localitzat en la present investigació. (S'han incorporat les referències donades per Recasens.)
- Donació 1294 Donació en establiment, atorgada per Eimeric de Prats, militar, a favor de Pere Ripoll, de la Selva. Es tracta d'un tros de terra situat al costat del camí del Morell, plantat de vinya. S'estableix la durada de l'establiment en quatre anys. Notari: R. Peyró, de la Selva. AHMSC Fons municipal 14. Col·leccions factícies 14.1 Pergamins. 1294/12/18 XIII LLAT MAN 3.742.
- Focs Morell s. XVII «Memorial dels focs que y a en lo morell». AHMSC Fons de la Comuna del Camp 2. Hisenda 2.4 Fiscalitat 2.4.1 Talles i estims. Fogatges. XVII MAN CAT 323: document indatat en el qual es llisten els focs del Morell, que sembla que ha de correspondre al primer quart del segle XVII.
- Est. cens 1373 Els sagristans de l'hospital dels pobres de la Selva, donen a Raimon Rosselló (del mas dels Romanins, parròquia de Vilallonga), en establiment, un tros situat al terme de Vilallonga, a canvi del pagament d'un cens anual. Notari: Pere Malola, de la Selva. AHMSC Fons municipal 14. Col·leccions factícies 14.1 Pergamins. 1373/03/01 XIV LLAT MAN 3.681.
- Est. emfitèutic 1331 Raimon Gordo, de la Selva, dona en establiment emfitèutic una peça de terra situada al Ferreginal. El cens de l'establiment és de 50 sous, deixant salva la fidelitat a l'Església de Tarragona. Notari: Arnau de Finxie, de la Selva. AHMSC Fons municipal

14. Col·leccions factícies 14.1 Pergamins. 1331/06/09 XIV
LLAT MAN 3.872.

- Inventari 1658 «Inventari dels béns de Magdalena Guirzes i Baldrich, fet a instància de Francesc Baldrich, pagès, del Morell, llur hereu» (1658). ACAC Fons Notaris. Secció Notaris Valls. Sèrie Jacint Comes. Títol: inventari, reg. 2406.
- Inventari 1693 «Inventari de les robes i altres coses decomissades per Salvador Fortuny, comissari reial, amb assistència de Francesc Baldrich, batlle del Morell, a una companyia de gitanos» (1693). ACAC. Fons Notaris. Títol: inventari, reg. 4995.
- Llibre verd XIV-XIX Llibre de mida quart major, amb cobertes de pell de color verd i tanques metàl·liques. Té 50 fulls de pergami, paginats amb numeració romana; i 49 fulls de paper paginats amb numeració àrab. És el llibre on eren traslladats tots els actes que eren importants per a la vila: carta de població, full XXXI, sentències diverses, actes de compra (la de la vall de l'Albiol, la del terme d'Aymerich), concessions de privilegis (juí de prohoms, encunyació de moneda, fer ordinacions...). Al final del llibre també hi ha descripcions de les pujades de la mare de Déu de Paretdelgada per fer pregàries (secada, guerra, pesta). L'anotació més contemporània és de l'any 1824. AHMSC Fons municipal 1.1 Privilegis municipals, observances, títols del municipi, creació i extinció del municipi. Terme municipal 1.1.3 Privilegis. Llibre verd. XIV-XIX LLAT/CAT/CAS MAN 3.464.
- Llibreta (2a 1/2 s. XVII) Llibreta datada a la segona meitat del s. XVII, localitzada a l'arxiu de la família Montoliu (abans de la donació que feren a l'Arxiu de la Corona d'Aragó), durant la investigació feta per Josep M. Recasens sobre el Senyoriu del Morell, però no localitzada per a la present investigació. (S'han incorporat les referències donades per Recasens.)
- Man. Ard. 1557-1565 Man. Jaume Ardans (1557-1565). AHAT Fons documental 7.195 Vilallonga del Camp. Parròquia de Sant Martí, bisbe.
- Man. Bell. 1531-1535 Man. núm. 2 Lluís Bellver (1531-1535). AHAT Fons documental 7.195 Vilallonga del Camp. Parròquia de Sant Martí, bisbe.

- Man. Carb. 1511-1530 Manual notarial Antoni Carbonell (1511-1530). AHAT Fons documental 7.195 Vilallonga del Camp. Parròquia de Sant Martí, bisbe.
- Man. Cart. 1511-1530 Man. Antoni Cartanya (1511-1530). AHAT Fons documental 7.195 Vilallonga del Camp. Parròquia de Sant Martí, bisbe.
- Man. Clar. 1562-1579 Man. M. Clariana (1562-1579). AHAT Fons documental 7.195 Vilallonga del Camp. Parròquia de Sant Martí, bisbe.
- Man. Ferrer 1583-1620 Man. Antoni Ferrer (1583-1620). AHAT Fons documental 7.195 Vilallonga del Camp. Parròquia de Sant Martí, bisbe.
- Man. Grau-Gat. 1622-1672 Man. J. Grau-F. Gatell (1622-1672). AHAT Fons documental 7.195 Vilallonga del Camp. Parròquia de Sant Martí, bisbe. (Document citat per Josep M. Recasens al seu llibre sobre el Senyoriu del Morell, però no localitzat per a la present investigació. S'han incorporat les referències donades per Recasens.)
- Man. 4 1551-1555 Joan March (1551-1555). AHAT Fons documental 7.195 Vilallonga del Camp. Parròquia de Sant Martí, bisbe.
- Man. 11 1568-1574 Rector Delgado (1568-1574). AHAT Fons documental 7.195 Vilallonga del Camp. Parròquia de Sant Martí, bisbe.
- Man. 12 1574-1579 Bertomeu Baget (1574-1579). AHAT Fons documental 7.195 Vilallonga del Camp. Parròquia de Sant Martí, bisbe.
- Man. 13 1585-1594 Bertomeu Baget (1585-1594). AHAT Fons documental 7.195 Vilallonga del Camp. Parròquia de Sant Martí, bisbe.
- Man. 15 1594-1597 Bertomeu Baget (1594-1597). AHAT Fons documental 7.195 Vilallonga del Camp. Parròquia de Sant Martí, bisbe.
- Man. 23 1644-1656 Rector Roig (1644-1656). AHAT Fons documental 7.195 Vilallonga del Camp. Parròquia de Sant Martí, bisbe.
- Man. 24 1655-1661 Rector Baldrich (1655-1661). AHAT Fons documental 7.195 Vilallonga del Camp. Parròquia de Sant Martí, bisbe.
- Man. 25 1662-1668 Rector Baldrich (1662-1668). AHAT Fons documental 7.195 Vilallonga del Camp. Parròquia de Sant Martí, bisbe.

- Man. 26 1665-1668 Melcior Pavia (1665-1668). AHAT Fons documental 7.195 Vilallonga del Camp. Parròquia de Sant Martí, bisbe. (Document citat per Josep M. Recasens al seu llibre sobre el Senyoriu del Morell, però no localitzat per a la present investigació. S'han incorporat les referències donades per Recasens.)
- Man. 27 1673-1678 Rector Hortonedà (1673-1678). AHAT Fons documental 7.195 Vilallonga del Camp. Parròquia de Sant Martí, bisbe.
- Man. 39 1710-1718 Félix Cavaller (1710-1718). AHAT Fons documental 7.195 Vilallonga del Camp. Parròquia de Sant Martí, bisbe. (Document citat per Josep M. Recasens al seu llibre sobre el Senyoriu del Morell, però no localitzat per a la present investigació. S'han incorporat les referències donades per Recasens.)
- Man. 41 1715-1722 Manuel Marrugat (1715-1722). AHAT Fons documental 7.195 Vilallonga del Camp. Parròquia de Sant Martí, bisbe.
- Man. 43 1723-1728 Manual notarial Manuel Marrugat (1723-1728). AHAT Fons documental 7.195 Vilallonga del Camp. Parròquia de Sant Martí, bisbe.
- Man. 555 1768-1769 Manual notarial Francesc Albinyana (1768-1769). AHT Fons Notarial de Tarragona. Sig.: 555.
- Man. 5551 1737-1739 Manual notarial Rafael Montané (1737-1739). AHT Fons Notarial de la Selva del Camp. Sig.: 5551.
- Man. 5558 1752-1753 Manual notarial Rafael Montané (1752-1753). AHT Fons Notarial de la Selva del Camp. Sig.: 5558.
- Man. 5574 1743 Manual notarial Bernat Puñet (1743). AHT Fons Notarial de la Selva del Camp. Sig.: 5574.
- Man. 5576 1745 Manual notarial Bernat Puñet (1745). AHT Fons Notarial de la Selva del Camp. Sig.: 5576.
- Man. 5577 1746 Manual notarial Bernat Puñet (1746). AHT Fons Notarial de la Selva del Camp. Sig.: 5577.
- Man. 5599 1761-1762 Manual notarial Francesc Boquer (1761-1762). AHT Fons Notarial de la Selva del Camp. Sig.: 5599.

- Man. 5601 1765-1766 Manual notarial Francesc Boquer (1765-1766). AHT Fons Notarial de la Selva del Camp. Sig.: 5601.
- Man. 5606 1773 Manual notarial Francesc Boquer (1773). AHT Fons Notarial de la Selva del Camp. Sig.: 5606.
- Man. 5607 1774-1775 Manual notarial Francesc Boquer (1774-1775). AHT Fons Notarial de la Selva del Camp. Sig.: 5607.
- Man. 5609 1778-1779 Manual notarial Francesc Boquer (1778-1779). AHT Fons Notarial de la Selva del Camp. Sig.: 5609.
- Miqu. 1795a Miquelets (1795). AHCT Fons de la Junta dels Terços de Miquelets del Corregiment de Tarragona (1795-1803). Sig.: 12.
- Miqu. 1795b Miquelets (1795). AHCT Fons de la Junta dels Terços de Miquelets del Corregiment de Tarragona (1795-1803). Sig.: 9.
- Parr. 1579-1640 «Libre de la església del lloch del Morell, diocesis de Tarragona, en lo qual se escrihuen tots los bateigs y al fi del present libre se escrihuen tots los matrimonis y obits succehiran y se faran en dit lloch del Morell. Scrit lo present principi de libre per mi Miquel Clariana prevere y vicari de dit lloch del Morell per reverent mossèn Berthomeu Baget, rector de Vilallonga y del Morell a 11 del mes de desembre del any 1581» (1579-1640). AHAT Fons documental 7.97.1.2.1.1. Parròquia de Sant Martí bisbe del Morell.
- Parr. 1649-1679 «Libre de batismes y desposoris del Morell» (1649-1679). AHAT Fons documental 7.97.1.2.1.1. Parròquia de Sant Martí bisbe del Morell.
- Parr. 1649-1717 «Libre de matrimonis, òbits i capítols matrimonials» (1649-1717). AHAT Fons documental 7.97.1.2.3.1. Parròquia de Sant Martí bisbe del Morell.
- Parr. 1680-1721 «Baptismes del Morell ab anno 1680 usque 1721, ad desposoris ab anno 1712 usque 1721. Item obits desde 1718 fins a 1721» (1680-1721). AHAT Fons documental 7.97.1.2.1.1. Parròquia de Sant Martí bisbe del Morell.
- Parr. 1683-1692 «Libre de capítols matrimonials del any 1683 fins a lo any 1692, inclusive, de la sufragania del Morell» (1680-1694).

AHAT Fons documental 7.97.2.2 Parròquia de Sant Martí
bisbe del Morell.

- Plànols 1939-40 Plànols topogràfics del cadastre de rústica del municipi del Morell. Polígons 1-15 (anys 1939 i 1940). AHT Fons Institut Cartogràfic de Catalunya.
- Plet 1686-1768 Plet Montoliu-Tamarit 1686-1768. ACA, Real Audiencia, Pleitos civiles, 14980.
- Procurador 1689 Felip Onofre de Copons nomena procurador per tal que actui en nom seu en diferents afers econòmics, entre ells, l'administració dels censals. AHMSC Fons municipal 2. Hisenda 2.2 Intervenció 2.2.3 Endeutament. Censals. Divers. 1689 XVII LLAT MAN 2.366.
- Rebuda 1697 Rebuda signada per Gabriel Fort a favor del receptor del Morell. No s'especifica la naturalesa del pagament. AHMSC Fons de la Comuna del Camp 2. Hisenda 2.3 Tresoreria 2.3.1 Caixa. Rebudes per pagaments diversos. 1697 XVII MAN CAT 319.
- Recana 1863 «Recana de 1863» (1863). AMMO 219.
- Reg. fiscal 1921 «Índice alfabético de los propietarios que figuran en el Registro fiscal de edificios y solares» (1921). AHT Fons d'Hisenda. Sig.: 301 i 302.
- Reg. hip. 1774 «Registros de hipotecas 1774. Tomo II» (1774). AHT Fons de la Comptaduria d'hipoteques de Tarragona 1768-1867. Sig.: 10.
- Reg. hip. 1800 «Registro de hipotecas de 1800. Libro 1º i 2º» (1800). AHT Fons de la Comptaduria d'hipoteques de Tarragona 1768-1867. Sig.: 63.
- Reg. hip. 1848 «Hipotecas 1848, 1849» (1848). AHT Fons de la Comptaduria d'hipoteques de Tarragona 1768-1867. Sig.: 109.
- Reg. hip. 1848 escr. antigues «Hipotecas 1848, 1849» (1848 escriptures antigues). AHT Fons de la Comptaduria d'hipoteques de Tarragona 1768-1867. Sig.: 109.

- Reg. hip. 1849 «Hypotecas 1848, 1849» (1849). AHT Fons de la Comptaduria d'hipoteques de Tarragona 1768-1867. Sig.: 109.
- Reg. hip. 1849 escr. antigues «Hypotecas 1848, 1849 (1849 escriptures antigues). AHT Fons de la Comptaduria d'hipoteques de Tarragona 1768-1867. Sig.: 109.
- Requeriment 1538 Requeriment presentat pels jurats de la Selva per una causa que tenien interposada contra la Sra. Jerònima Terré, senyora del Morell, en motiu dels drets d'empru de les aigües del mas d'Aimeric, propietat de la universitat de la Selva. Notari: Lluç Bellver, de Vilallonga. AHMSC Fons municipal 14. Col·leccions factícies 14.1 Pergamins. 1538/03/20 XVI LLAT MAN 3.925.
- Testament 1677 «Testament d'Anna Calbó, muller de Bernat Calvó, del Morell» (1677). ACAC, reg. 5528.
- Venda 1510 Acte de venda del Mas Eimerich. Felipa, vídua de Bernat Santcliment cavaller de Lleida, i filla d'Aimerich de Prats, cavaller de Tarragona, ven als jurats de la Selva una peça de terra anomenada el mas de Mossèn Eimerich. Aquesta peça de terra limita amb els termes de Vilallonga, Puigdelfí, Constantí i la Selva. El preu de la venda es fixa en 340 lliures, de les quals hi ha la corresponent època de rebuda. Notari: Esteve Ferriol, de la Selva. AHMSC Fons municipal 14. Col·leccions factícies 14.1 Pergamins. 1510/10/18 XVI LLAT MAN 3.860.

TEXTOS MECANOGRAFIATS

- Amill. 1945 «Amillamiento [rústica]» (1945). AHT. Fons d'Hisenda. Sig.: 695.
- Cens 1919 Cens (1919). AHDT. Fons Diputació. Cens. Llibres 1919.
- Cens 1934 Cens (1934). AHDT. Fons Diputació. Cens. Llibres 1934.

NOTA FINAL

He de fer constar l'ús que he fet de les referències que Josep M. Recasens donava en les seves fitxes i que van arribar a les meves mans, tal com he explicat a la introducció d'aquesta tesi. He decidit incloure-les als extractes documentals dels articles de l'inventari, tot i que corresponen a fonts que jo no he consultat directament. He considerat

que era millor incorporar-les que deixar-les perdre perquè pot ser una informació útil per a altres investigadors i, alhora, perquè enriqueix el contingut de l'inventari.

En uns casos, no les he consultat perquè no es troben a l'abast dels investigadors, com alguns documents que Recasens va tenir l'oportunitat de veure directament a l'arxiu Montoliu quan els marquesos encara eren propietaris del Castell. Encara que la major part d'aquesta documentació és a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, hi falten alguns documents. Concretament, una llibreta de drets territorials dels senyors del Morell (d'on ell treu algunes referències toponímiques) i un document solt de 1942, que hauria de ser a l'Ajuntament del Morell (suposadament, dins de l'Amillaramiento de 1869) però que no s'ha pogut localitzar. I, en altres casos, no l'he consultat perquè es tracta d'informació extreta de manuals notariais, que és un tipus de document que no sol oferir gaires noms (especialment de lloc), sobretot en comparació amb els que ofereixen altres tipus de documents disponibles per al Morell (el temps que s'hauria de dedicar a buidar-los seria molt desproporcionat pel que se n'acabaria obtenint). Només he deixat d'incorporar algunes referències que eren incompletes i no n'he pogut seguir el fil, perquè no haurien tingut utilitat, en no poder-les recuperar.

VII. BIBLIOGRAFIA

- ALBAIGÈS i OLIVART, Josep M. (1990): *Diccionari de noms de persona*, Barcelona, Edicions 62.
- ALBAIGÈS i OLIVART, Josep M. (2005): *El gran llibre dels cognoms catalans*, Barcelona, Edicions 62.
- ALSINA, Claudi, Gaspar FELIU i Lluís MARQUET (1996): *Diccionari de mesures catalanes*, Barcelona, Curial.
- AMIGÓ i ANGLÈS, Ramon (1989): *Sobre inventaris de noms de lloc. Introducció metodològica*, Reus, Edicions del Centre de Lectura.
- (1999): *Introducció a la recerca en toponímia i antroponímia*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (2000): *Llenguatge endins, Un recorregut històric pels noms de lloc*, Reus, Edicions del Centre de Lectura.
- (2008): *Onomàstica del terme municipal de Constantí*, Barcelona/Constantí, Institut d'Estudis Catalans / Sindicat Agrícola de Constantí.
- (2011): «Un recorregut —no gaire llarg— pel camp de l'onomàstica», *Els Marges*, núm. 95 (tardor), p. 96-108.
- AMIGÓ i ANGLÈS, Ramon i Ramon PERE ANGLÈS (2001): *L'Albi i els seus noms*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- ACE = *Anuario comercial de España. Guía Pascual*, Barcelona, Oficinas Villaroel, tom III, 1936-1937, p. 4540 i 4541 («El Morell»).
- ANGLÈS i NICOLÁS, Rosa M. (2019): «Onomàstica de l'Espluga Calba», tesi doctoral, Universitat de Barcelona.
- ARNALL, Josepa, Josep M. PONS I GURI (1993): *L'escriptura a les terres gironines: segles IX-XVIII*, Girona, Diputació de Girona.
- ARRAYÁS MORALES, Isaías (2005): *Morfología histórica del territorio de Tàrraco (ss. III-I A. C.)*, Barcelona, Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona.

- BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1981): *Gramàtica històrica catalana*, València, Tres i Quatre.
- BATLLE, Mar, Òscar BAGUR i Pere NAVARRO (ed.) (2021): *Manual per a l'elaboració de reculls onomàstics*, Barcelona, Societat d'Onomàstica.
- BLANCH, Josep (1951): *Arxiopiscopologi de la Santa Església Metropolitana i Primada de Tarragona*, a cura de Joaquim Icart, Tarragona, Agrupació de Bibliòfils de Tarragona.
- BOFARULL MASCARÓ, Pròsper de (1856): *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, Barcelona, Imprenta del Archivo, tom XII (Censo de Catalunya ordenado en tiempo del Rey don Pedro el Ceremonioso, custodiado en el Archivo General de la Corona de Aragón y publicado de Real Orden por su cronista, Don Próspero de Bofarull Mascaró).
- BULTÓ VIDAL, Josep (2007): *El Morell: un poble, una història*, Valls, Cossetània.
- (2015): *Cròniques de quinze mesos d'un poble*, Tarragona, Arola.
- (2015): *El Morell: imatges d'un poble, el Morell*, el Morell, Ajuntament del Morell.
- (2019): *Del Morell, parlem-ne*, Valls, Cossetània.
- CARIDAD ARIAS, Joaquín (1995): *Toponimia y mito. El origen de los nombres*, Vilassar de Mar, Oikos-tau.
- CARRERAS I CANDI, Francesch (1913-1918): *Geografia General de Catalunya*, Barcelona, Establiment editorial d'Albert Martín, vol. III.
- Cart. Poblet = *Cartulari de Poblet. Edició del manuscrit de Tarragona*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1938.
- CASANOVA, Emili (ed.) (1997): *IV Col·loqui d'Onomàstica Valenciana. XXI Col·loqui de la Societat d'Onomàstica*, 2 vol., Ontinyent, Denes [= *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica*, núm. LXX-LXXI (setembre-desembre 1997)].
- CASANOVA, Emili i Joan Antoni MILLÓN (ed.) (2000): *Actes dels Col·loquis d'Onomàstica XXV de la Societat d'Onomàstica; V d'Onomàstica Valenciana; i I d'Onomàstica del Camp de Morvedre*, 2 vol., Sagunt, Centre d'Estudis del Camp de Morvedre [= *Braçal*, núm. 21 i 22].
- Catalunya romànica*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, vol. XXI, 1995.

CLAVARIA = Montserrat Sanmartí i Roset, i Isabel Companys i Farrerons (ed.): *Actes municipals de Tarragona 1400-1401, 1401-1402*, Tarragona, Arxiu Històric de Tarragona, 2011.

COLOMÉ i PUJOL, Delfí (1983): «Carreró de Sant Rafael, pujadeta del Castell», *Ressò*, any 1, núm. 2 (agost), p. 8.

COLOMINA, Jordi (2017): *El sufix -al/-ar amb valor col·lectiu, abundancial i augmentatiu*, Alacant, Universitat d'Alacant.

— (2021): «El sufix *-al/-ar* amb valor col·lectiu, abundancial i augmentatiu en aragonés», *Luenga & Fablas: publicación anual de rechiras, treballos e decumentaziòn arredol de l'aragonés e a suya literatura*, núm. 25, p. 35-68.

COMPANYS i FARRERONS, Isabel (2000): *Catàleg dels protocols notariais de Tarragona (1472-1899)*, Barcelona, Fundació Noguera.

— (2009): *El protocol de 1850 del notari de Reus Francesc Sostres i Soler i del seu connotari Magí Sostres i Torra, naturals de Calaf*, 2 vol., Barcelona, Fundació Noguera.

COMPANYS i FARRERONS, Isabel i Jordi PIQUÉ PADRÓ (1999): *Catàleg de les cartes reials i dels lloctinents generals (1321-1734)*, Tarragona, Ajuntament de Tarragona.

COMPANYS i FARRERONS, Isabel i Montserrat SANMARTÍ ROSET (2015a): *El primer llibre d'inventaris i encants del notari de Tarragona Bernat Gendre (1577/1597)*, Barcelona, Fundació Noguera.

— (2015b): *El llibre segon d'inventaris i encants del notari de Tarragona Bernat Gendre (1579/1612)*, Barcelona, Fundació Noguera.

COROMINES, Joan (1965): *Estudis de toponímia catalana*, Barcelona, Editorial Barcino, vol. I.

— (1970): *Estudis de toponímia catalana*, Barcelona, Editorial Barcino, vol. II.

COROMINES, Joan i Enric RIBAS (1936): *Normes per al recull dels noms de lloc de les terres catalanes*, Barcelona, Societat Catalana de Geografia. Reproduïdes com a apèndix dins Josep Iglésies, *La Riba. Termes municipal i parroquial*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1953, p. 79-83.

- CORREDOR PLAJA, Anna-Maria (1999): «Els topònims: una eina indispensable per a conèixer la nostra terra», *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica*, núm. LXXVII (juny), p. 73-79.
- CORTIELLA i ÒDNA, Francesc (1981-1982): «Notícies sobre el Codony», *Universitas Tarraconensis*, vol. IV, p. 145-157.
- (1982): *Guia de Perafort*, Tarragona, Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV.
- (1986): *Història de la Pobla de Mafumet (Amb una informació toponímica original de Josep Veciana i Aguadé)*, la Pobla de Mafumet, Ajuntament de la Pobla de Mafumet.
- CUENCA, M. Josep (1996): *Sintaxi fonamental*, Barcelona, Empúries.
- (2005): *Sintaxi catalana*, Barcelona, Editorial UOC.
- DCVB = Joan Alcover i Francesc de Borja Moll: *Diccionari català-valencià-balear*, Palma, Editorial Moll, 1983.
- DECat = Joan Coromines: *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, 10 vol., Barcelona, Curial, 1980-2001.
- DIPTA = Diputació de Tarragona: *Mapa de recursos culturals*. <http://dipta.cat/marc/web/diputacio-de-tarragona>. Consultes: juliol - agost 2020.
- DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA (1992): *Majúscules i minúscules*, Barcelona, Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura.
- DOMINGO PALAU, Anna (2001): «Aspectes formals de la presentació de la informació en treballs toponímics», *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica*, núm. 85 (juny), p. 11-33.
- (2008): «Un aspecte formal de la presentació de la informació en treballs toponímics: l'article en els topònims amb l'estructura genèric + específic», *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica*, núm. 108-109 (juny-setembre), p. 143-155.
- ESTIVILL, Josep (2003): *Revolució, república i monarquia. El Morell (1868-1900)*, el Morell, Ajuntament del Morell.
- FERRER TRILL, Xavier (2013): *Ramon Amigó i Anglès, pedagog del territori (1925-2011)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

- FONT RIUS, José M. (1969): *Cartas de población y franquicia de Cataluña*, Consejo Superior de Investigaciones Científicas.
- FORT I COGUL, Eufemià (1972): *El senyoriu de Santes Creus*, Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana.
- (2015): «El Codony del Camp de Tarragona. Ubicació i unes quantes notícies de la Granja de Santes Creus», *Santes Creus. Revista de l'Arxiu Bibliogràfic*, núm. 27, p. 11-48.
- GARY-PRIEUR, Marie-Noëlle (1994): *Grammaire du nom propre*, París, Presses Universitaires de France.
- GEC = *Gran Enciclopèdia Catalana*, Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana. Consultes: març 2020 – abril 2020 (consulta de la versió en línia actualitzada periòdicament).
- GGCC = *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*, 2a edició, Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, vol. 5, 1992.
- GRAU I PUJOL, Josep M. TOMÀS i Moisès SELFA SASTRE (2015): «Onomàstica de Vilaverd. Els noms de lloc i de persona del terme municipal», *Podall* (Montblanc), núm. 4, p. 278-407.
- HERNANZ, M. Lluïsa i José M. BRUCART (1987): *La sintaxis I. Principios teóricos. La oración simple*, Barcelona, Editorial Crítica.
- HUGUÉ ROVIROSA, Joan (2015): «Onomàstica del terme municipal de Calafell», tesi doctoral, Universitat de Barcelona.
- IDESCAT = Institut d'Estadística de Catalunya: *Noms i cognoms*. <https://www.idescat.cat/> Consultes: abril – maig 2020.
- IGLÉSIES, Josep (1981): *Fogatge de 1553*, Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana, vol. II, p. 148 i 250.
- (1987): *La població de les vegueries de Tarragona, Montblanc i Tortosa, segons el fogatge de 1496*, Reus, Associació d'Estudis Reusencs.
- L'INFORMATIU = *Butlletí Informació Municipal del Morell* (2002 - 2003), El Morell, Ajuntament del Morell.

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1990): *Documents de la Secció Filològica I*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

— (1992): *Documents de la Secció Filològica II*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

— (1996): *Documents de la Secció Filològica III*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

— (2003): *Documents de la Secció Filològica IV*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

— (2018): *Documents de la Secció Filològica V*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

INSTITUTO GEOGRÁFICO NACIONAL (Espanya): El Morell [Document cartogràfic]. Formado, dibujado y publicado por el Instituto Geográfico Nacional. [Madrid]: Presidencia del Gobierno, Dirección General del Instituto Geográfico Nacional, 1987.

INVARQUIT = Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya: *Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya*. <http://invarquit.cultura.gencat.cat/> Consultes: setembre 2019 - febrer 2020.

KREMER, Dieter (1972): *Die germanischen Personennamen in Katalonien*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

LÓPEZ LEIVA, César (2016): «Onomástica, geología y territorio. La toponimia de la Rioja como indicador biogeográfico y de la dinámica del paisaje forestal», tesi doctoral, Universidad Computense de Madrid.

LYONS, John (1980): *Semántica*, Barcelona, Teide.

MACIAS i SOLÉ, Josep Maria i Joan J. MENCHON BES (ed.) (2007): *La vil·la romana dels Hospitals (el Morell, Tarragona): Un assentament de la via De Italia in Hispanias*, Tarragona, Institut Català d'Arqueologia Clàssica.

MANENT, Albert (2006): *La guerra civil i la repressió del 1939 a 62 pobles del Camp de Tarragona*, Valls, Cossetània.

MARTÍ i GIRBAU, Núria (2002): «El SN: els noms», dins Joan SOLÀ i altres (directors), *Gramàtica del català contemporani*, Barcelona, Empúries, p. 1283-1335.

MARTINES, Josep i Antònia CANO (1998): «Cap a una teoria lingüística de la toponímia des de l'òptica de la teoria lingüística», dins José Luis Cifuentes (ed.), *Estudios de lingüística cognitiva*, Alacant, Departament de Filologia Espanyola, Lingüística General i Teoria de la Literatura de la Universitat d'Alacant, vol. I, p. 247-264.

MEDINA, Jaume (1989): *Carles Riba (1893-1959)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

MIR i LLORENTE, Hèctor (2011): *El Codony a l'inici del segle XVI: paisatge, economia i societat dels antics llocs i termes del Codony a partir d'un capbreu de 1510*, Tarragona, Arola.

MOLL, Francesc de B. (1987): *Els llinatges catalans*, Palma, Editorial Moll (4a. ed.).

— (1991): *Gramàtica històrica catalana*, València, Universitat de València.

MOLL, Juli i Joan TORT (1985): *Toponímia i cartografia. Assaig de sistematització*, Barcelona, Institut Cartogràfic de Catalunya.

MONTOLIU, Manuel de (1915): «Estudis etimològics i lexicogràfics (continuació)», *Butlletí de Dialectologia Catalana*, vol. 3, p. 61-72.

— (1918): «Petit vocabulari del camp de Tarragona», *Butlletí de Dialectologia Catalana*, vol. 6, p. 38-51.

MORAN i OCERINJAUREGUI, Josep (1995): *Estudis d'onomàstica catalana*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

— (1996): *Consideracions sobre l'onomàstica*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

— (2009): *Característiques del nom propi. Estudi d'interpretació lingüística*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

MORERA LLAURADÓ, Emilio (1981 [1897]): *Tarragona cristiana I*, Tarragona, Diputació Provincial de Tarragona.

— (1954 [1898]): *Tarragona cristiana II*, Tarragona, Diputació Provincial de Tarragona.

— (1955): *Tarragona cristiana IV*, Tarragona, Diputació Provincial de Tarragona.

— (1959): *Tarragona cristiana V*, Tarragona, Diputació Provincial de Tarragona.

MOREU-REY (1974): *Toponímia urbana i onomàstica vària*, Palma, Editorial Moll.

— (1975): *Toponímia catalana. Assaig de bibliografia*, Barcelona, Ediciones de la Universidad de Barcelona,

- (1981): *Renoms, motius, malnoms i noms de casa*, Barcelona, Editorial Millà.
- (1982): *Els nostres noms de lloc*, Palma, Editorial Moll.
- (1991): *Antroponímia. Història dels nostres prenomes, cognoms i renoms*, Barcelona, Universitat de Barcelona.
- (1995): «Tipologia toponímica», dins Vicenç M. Rosselló i Emili Casanova (ed.), *Materials de toponímia*, València, Denes Comercial / Universitat de València / Generalitat Valenciana, vol. I, p. 45-52.
- MUNTANER I PASCUAL, Ignasi M. (1986): *Els noms de lloc del terme de Sitges i de les terres veïnes*, Sitges, Grup d'Estudis Sitgetans.
- MURGADAS, Glòria, Montserrat SORONELLAS i Marta CAÑELLAS (2019): *Onomàstica de la Selva del Camp*, Barcelona, Societat d'Onomàstica.
- NAVARRO GÓMEZ, Pere (2012): *El parlar de Cambrils*, Cambrils/Valls, Ajuntament de Cambrils / Cossetània Edicions.
- (2018): «Onomàstica i dialectologia al Camp de Tarragona i la Conca de Barberà», dins *Noms de lloc i de persona del Camp de Tarragona*, Barcelona, Societat d'Onomàstica.
- NOMENCLÀTOR = *Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2009.
- OBSERVATORI DE NEOLOGIA (2004). *Metodologia del treball en neologia: criteris, materials i processos*, Barcelona, Institut Universitari de Lingüística Aplicada de la Universitat Pompeu Fabra.
- OFICINA D'ONOMÀSTICA (SECCIÓ FILOLÒGICA DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS) (2000): «Criteris per a l'aplicació de la normativa lingüística en la toponímia», *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica*, núm. LXXX (març), p. 51-53.
- ONCAT = Joan Coromines: *Onomasticon Cataloniae: Els noms de lloc i noms de persona de totes les terres de llengua catalana*, 8 vol., Barcelona, Curial, 1989-1997.
- ORTEGA i PÉREZ, Pascual (1987): «El Terme dels Hospitals (El Morell, Tarragonès) de l'orde de Sant Joan de Jerusalem a finals del segle XVII», *Universitas Tarraconensis*, vol. IX, p. 201-227.

- PAPELL TARDIU, Joan (2019): «Les granges de Santes Creus. L'explotació territorial del domini santescreuenc», *Cultura i Paisatge a la Ruta del Cister*, núm. 11 (setembre), p. 90-93. <https://culturaipaisatge.cat/num-11/les-granges-de-santes-creus-lexplotacio-territorial-del-domini-santescreuenc/> Consulta: març 2023.
- PERE ANGLÈS, Ramon (2006): *Els noms del Vilosell i el seu terme municipal*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- PERE ANGLÈS, Ramon i Ramon AMIGÓ I ANGLÈS (1997): *Onomàstica del terme municipal d'Ulldemolins*, Barcelona, Societat d'Onomàstica / Institut Cartogràfic de Catalunya.
- PÍNTER i SOLER, Sílvia J. (2022): *Val més un bon nom que una bona fortuna*, Barcelona, Societat d'Onomàstica.
- PLAZA i ARQUÉ, Carme (1990): *Història de Barberà a través dels noms*, Tarragona, Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Tarragona.
- POBLESCAT = Centre d'Estudis i Divulgació del Patrimoni: *Pobles de Catalunya*. <http://www.poblesdecatalunya.cat/> Consultes: setembre 2019 - juliol 2020.
- PONS I GURI, Josep M. (ed.) (1989): «Un fogatjament desconegut de l'any 1358», dins *Recull d'estudis d'història jurídica catalana*, Barcelona, Fundació Noguera. vol. I, p. 255-449.
- RABELLA, Joan Anton (2006): «L'article i el nom propi», dins *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes / LIII. Homenatge a Josep Gulsoy I*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 215-230.
- (2012): «L'ús de l'article determinat i dels descriptius geogràfics en la toponímia catalana», *Llengua i Ús*, núm. 51, p. 78-85.
- (2018): «Aspectes metodològics sobre els reculls onomàstics», dins *Noms de lloc i de persona del Camp de Tarragona*, Barcelona, Societat d'Onomàstica, p. 323-336.
- RAC I = Jordi Bolós i Masclans i Josep Moran Ocerinjauregui: *Repertori d'antropònims catalans (RAC I)*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1994.
- RAMON I VINYES, Salvador i Manuel FUENTES I GASSÓ (1990): *Processos de l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona*, vol. I, Barcelona, Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya.
- RECASENS I COMES, Josep M. (1974): «La expansión urbana del lugar del Morell entre 1762 y 1782, de compra-venta de terrenos según los contratos “per a fer casa”»,

- Revista Técnica de la Propiedad Urbana*, any XVII, núm. 25 (1r i 2n semestre), p. 35-43.
- (1977): «El rendiment d'una propietat feudal del Camp de Tarragona a la segona meitat del segle XVII: 1652-1688», *Estudis Altafullencs*, núm. 1, p. 49-60.
- (1984): «Notes sobre la producció agrària i el rendiment de l'heretat del senyoriu del Morell a l'últim quart del segle XVIII», dins *Miscel·lània Fort i Cogul: Història monàstica catalana. Història del Camp de Tarragona*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 307-320.
- (1985): *El Senyoriu de Morell. 1173-1835*, Tarragona, Diputació de Tarragona.
- RECASENS I VIVES, Daniel (1985): *Estudi lingüístic sobre la parla del Camp de Tarragona*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Ressò (1983-1994): El Morell, Centre Sòcio-Cultural del Morell.
- RIBAS I LLORENS, Martí (1987): «El tren passa pel Morell», *Ressò*, any 5, núm. 25 (juny), p. 18-19.
- RIERA FORTUNY, Pilar (2005): *Noms de lloc, cognoms i renoms de Vilallonga del Camp*, Barcelona, Societat d'Onomàstica / Institut Cartogràfic de Catalunya.
- (2010a): «Les mines d'aigua a Vilallonga del Camp (IV)», *El Codony*, núm. 64, p. 5-8.
- (2010b): «Les mines d'aigua a Vilallonga del Camp (IV)», *El Codony*, núm. 65, p. 4-5.
- (2015): *La Granja del Codony*, el Morell, Ajuntament del Morell.
- (2015): «La Granja del Codony», *Santes Creus. Revista de l'Arxiu Bibliogràfic*, núm. 27, p. 49-72.
- ROCA REDONDO, Aida (2023): *En nom de Punkpeu Fabra*, Barcelona, Edicions 62.
- ROIGÉ FIGUERAS, Dolors (1989): *Els noms de lloc i de persona de Riudecanyes*, Reus, Centre d'Estudis de la Comarca de Reus.
- ROSSELLÓ, Vicenç M. i Emili CASANOVA (ed.) (1995): *Materials de toponímia*, 2 vol., València, Denes / Universitat de València / Generalitat Valenciana.

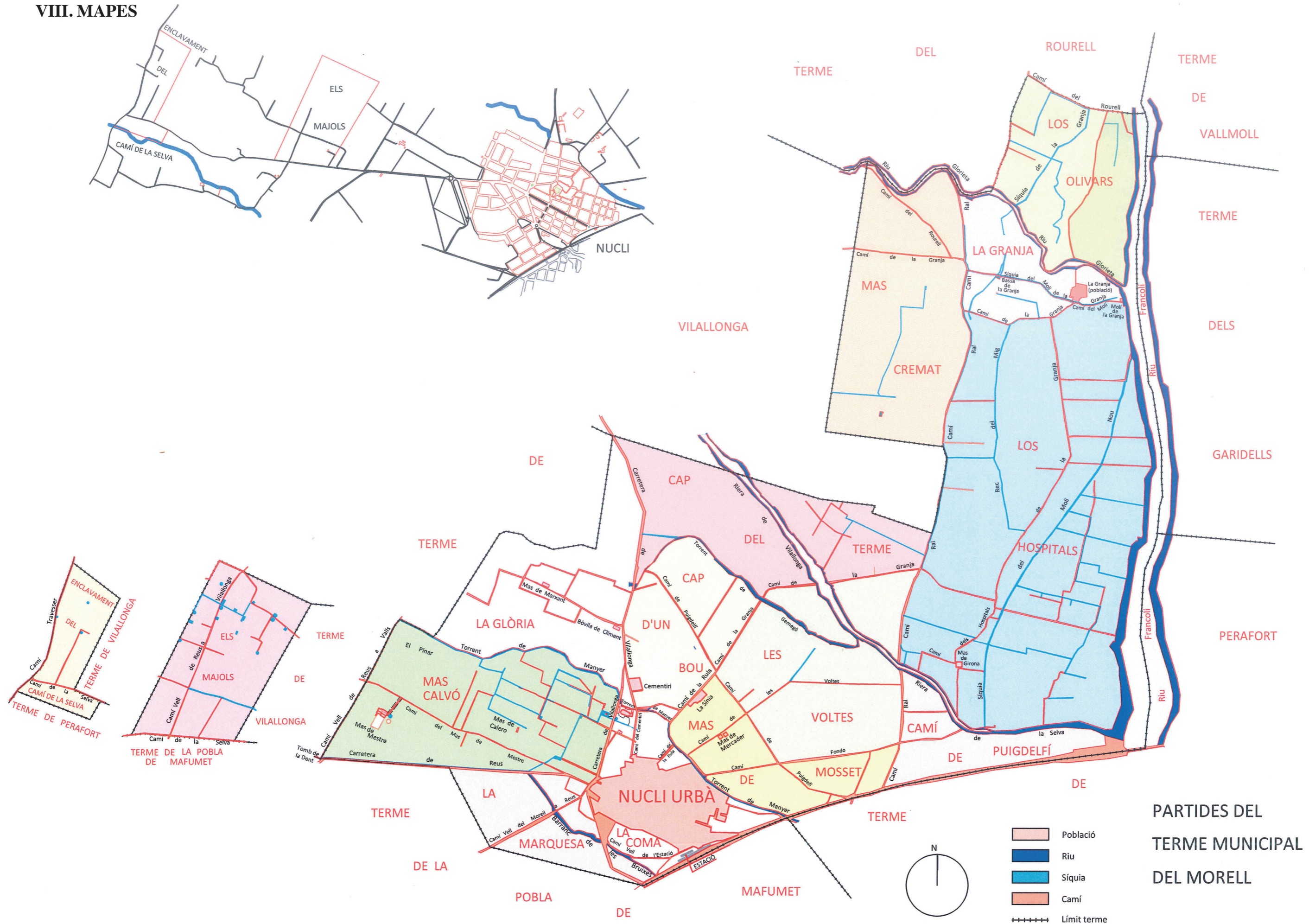
- SALA, Ernesta (1994): «Toponímia dels termes urbà, terrestre i marítim de Cadaqués», *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica*, núm. LIX (desembre), p. 49-59.
- SANROMÀ I NICOLAU, Josep (1983): «Un centenari: les fonts de la Plaça7, *Ressò*, any 1, núm. 1 (juny), p. 13.
- SOLÀ, Joan i altres (directors) (2002): *Gramàtica del català contemporani*, 3 vol., Barcelona, Empúries.
- TARRÉS AL DIA [Blog]: <http://tarresaldia.blogspot.com/2015/07/histories-compartides-per-josep-maria.html>
- TEIXIDÓ I MONTALÀ, Jaume (1998): «La immigració francesa a Figuerola del Camp (1566-1640) i la seva confraria», *Pedralbes: Revista d'Història Moderna*, núm. 18, fasc. 1, p. 149-162.
- TERRADO PABLO, Javier (ed.) (1998): *Toponimia. Más allá de las fronteras lingüísticas. Studia toponimica in memoriam Joan Coromines et Alfonso Irigoyen oblata*, Lleida, Edicions de la Universitat de Lleida.
- (1999): *Metodología de la investigación en toponimia*, Saragossa, Javier Terrado Pablo [editor].
- TOLOSANA ARRIAGA, Francesc-Xavier (2017): *De la Segona República a la repressió franquista al Morell (1931-1945)*, el Morell, Ajuntament del Morell.
- TORTI DONADA, Joan (1999): «Algunes reflexions sobre el concepte de topònim», *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica*, núm. LXXVII (juny), p. 59-72.
- TURULL, Albert (ed.) (1994a): *Introducció a l'onomàstica*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs.
- (1994b): «La formació dels topònims», dins Turull (1994a), p. 73-94.
- (2007): *La toponímia de les comarques de Ponent. Un assaig d'interpretació tipològica*. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- ULLMANN, Stephen (1978): *Semántica. Introducción a la ciencia del significado*, 2a ed., Madrid, Aguilar.
- VALLDOSERA i CATÀ, Josep M. i Jordi GRANELL i MARCH (coordinadors) (1994): *El Castell del lloc del Morell*, el Morell, Ajuntament del Morell.
- VENY, Joan (1982): *Els parlars catalans*, Palma, Editorial Moll.

VEÀ VILA, Sílvia (2015): «L'onomàstica de Vinebre», tesi doctoral, Universitat Rovira i Virgili.

— (2017): *Onomàstica de Vinebre*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

VIQUIPÈDIA = *Viquipèdia*, Fundació Amical Wikimedia. Consultes: abril 2020 - maig 2020.

VIII. MAPES

LLEGENDA

1. Carretera de Vilallonga
2. Torrent de Manyer
3. Cementiri
4. Camí del Cementiri
5. Bòvila del Xulí
6. Forn de la Botifarra
7. Camí de la Rula
8. Mina de Mosset
9. Camí Fondo
10. Bassa de Mosset
11. Estació
12. Carretera de Reus
13. Camí del Mas de Mestre o dels Majols
14. Tànger
15. Coves de l'Arnau
16. Lo Masetet
17. Mas de Calero
18. Bòvila del Po
19. Bassa de la Viuda
20. Barranc de les Bruixes
21. Les Camadetes o mas de Mercader
22. La Sínia
23. Camí Ral
24. Hort del Senyor
25. Basses del Comú
26. Damunt lo Morell
27. Mas de Pixaenaues

**PARTIDES DEL MORELL
 AVUI URBANITZADES**

